CUVAJ ANTUN:

GRAĐA ZA POVIJEST ŠKOLSTVA

X.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817

GRAĐA ZA

POVIJEST ŠKOLSTVA

KRALJEVINÂ HRVATSKE I SLAVONIJE

OD NAJSTARIJIH VREMENA DO DANAS.

SA 89 SLIKA I 100 ŽIVOTOPISA.

PRIBRAO I UREDIO

ANTUN PL. ĆUVAJ OD CAREVDARA,

KRALJEVSKI SAVJETNIK, ZEMALJSKI ŠKOLSKI NADZORNIK, PRAVI ČLAN HRV. PED.-KNJIŽEVNOG ZBORA, I T. D.

SVEZAK X.

DRUGO ISPRAVLJENO I POPUNJENO IZDANJE.

OD 31. LISTOPADA 1888. DO DANAS.

ZAGREB 1913.

TROŠAK I NAKLADA KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEM. VLADE, ODJELA ZA BOGOŠTOVLJE I NASTAVU.

TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

Na znanje.

Prvo je izdanje djela »Građa za povijest školstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas« posve raspačano, pa su prve četiri i prva polovica pete knjige izišle u drugom izdanju u deset svezaka, i to:

Prvo izdanje:	Drugo izdanje:		
I. knj.	I.	svez.	obuhvaća građu od najstarijih vremena do god. 1780. Str. 616. Cijena 8 K.
	II.	»	Od god. 1780. do 2. ožujka 1835. Str. 643. Cijena 8 K.
II. knj.	III.	»	Od 2. ožujka 1835. do 31. prosinca 1851. Str. 545. Cijena 7 K.
	IV.	»	Od 31. prosinca 1851. do 20. listopada 1860. Str. 419. Cijena 6 K.
	V.	»	Od 20. listopada 1860. do 20. travnja 1869. Str. 535. Cijena 7 K.
III. knj.	VI.	»	Od 20. travnja 1869. do 31. svibnja 1875. Str. 474. Cijena 7 K.
	VII.	»	Od 31. svibnja 1875. do 31. listopada 1888. Str. 738. Cijena 10 K.
IV. knj.	VIII.	»	Od 31. listopada 1888. do danas. Str. 998. Cijena 12 K.
	IX.	»	Od 31. listopada 1888. do danas. Str. 772. Cijena 10 K.
V. knj.	X.	»	Od 31. listopada 1888. do danas. Str. 706. Cijena 9 K.
	XI.	»	Nalazi se u tisku.

A. Sadržaj.

B. Abecedni popis slikâ.

Strana

C. Abecedni popis životopisâ.

II.

c) Produžna obuka.

Produžna obuka obuhvaća u ovome razdoblju: opetovnice, ratarske produžnice, šegrtske škole, košaračke škole, škole za ženski ručni rad, glazbene škole, škole za kućanstvo, škole za strane jezike, kombinovani razred za zapuštenu djecu, škole za kažnjenike, zidarske škole i t. d.

Potrebu škola te vrste zagovarali su različni novinski članci, od kojih spominjemo:

Binički: Stručni tečaji. Narodne Novine. 1892. br. 98. Pisac zagovara tu uredbu na osnovi vladne naredbe od 26. veljače 1892. br. 2404 za muškarce i ženskinje.

1. **Opetovna obuka** uređena je od nužde naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 20. prosinca 1875. br. 5.749; no uređenje to nije zadovoljavalo. Isticalo se u javnim glasilima svašta, čime se mislilo navrnuti tu instituciju u pravu kolotečinu.

Novinski članci:

Jakšić St.: Javna predavanja na selu. Narodne Novine. 1892. br. 102. Članak ističe, kako da se udese ta predavanja.

Klobučar Drag.: Pučke knjižnice. Narodne Novine 1892. br. 116, dokazuje potrebu takvih knjižnica, jer narod nerado izdaje novaca za knjige.

Markulin A.: O naobrazbi seljačkoga staleža. Narodne Novine. 1893. br. 15. Člankom se zahtijeva nova naučna osnova za ženski ručni rad.

Lj. M.: Opetovnice i produžne škole. Narodne Novine. 1894. br. 20. Pisac ističe važnost opetovnice i obodrava na osnivanje produžnih škola, koje je pitanje potakla kr. zem. vlada, odio za unutarnje poslove, god. 1886. brošuricom »Ratarske produžnice uz osnovu o njihovu ustroju«.

Grginčević Franjo: Još jedna o preustrojstvu opetovnica. Narodne Novine. 1894. br. 31. Pisac stavlja konkretne prijedloge za preustrojstvo tih škola; zahtijeva teoretičnu i praktičnu pouku.

Kotarlić Mile: Nedjeljna obuka. Narodne Novine 1895. br. 223. Ističe se način, kako da se obuka uredi.

K preustrojstvu opetovnice. Narodne Novine 1906. br. 247.

A. O.: Nastavna osnova za opetovnice. Narodne Novine. 1906. br. 255, 258.

J. G.: O normalnoj nastavnoj osnovi za opetovnice. Obzor 1906. br. 263—265.

Cvetišić Klotilda: Produžno naobražavanje naših djevojaka. Narodne Novine. 1911. U članku se zagovara: preustrojenje opetovnice, putujuće učiteljice i jednogodišnji gospodarski zavod s internatom.

Savez učiteljskih društava i nastavna osnova za opetovnice. Naredbom od 13. prosinca 1899. br. 19.917 pozvala je kr. zem. vlada »Savez učiteljskih društava«, neka zgodna odredi, da udružena učiteljska društva u proljetnim ovogodišnjim sastancima rasprave pitanje: »Da li je dosad stečeno iskustvo pokazalo, da obuka u nižim pučkim školama i opetovnicama na temelju naučnih osnova od 13. prosinca 1895. i 20. prosinca 1875. zadovoljava zahtjevima škol. zakona od 31. listopada 1888. (§§ 1., 50. i 52.) kao i potrebama vremena. Ako tomu ne zadovoljava, neka se istakne, kako bi valjalo jedno i drugo preudesiti s osobitim obzirom na prilike našega naroda i uređenje naše pučke škole i opetovnice«.

O tijeku raspravljanja o tom pitanju uopće izvijestili smo u svez. IX., str. 232. Ovdje nam je napose istaći tijek rasprave o opetovnoj školi napose.

Predsjednik: Prelazimo na raspravu osnove za produžnice. Molim g. izvjestitelja dra. Turića, da povede o tom riječ.

Izvjestitelj dr. J. Turić: Dopustite, da prikažem ukratko, što nas vodilo u nastojanju, da osnujemo produžnice. Više je tu bilo razloga. Prvi je taj, što smo svi uvjereni, da opetovnice ne uspijevaju. Tražili smo dakle formu, koju nam danas zakon dopušta, koja će potrebama zadovoljiti, a to bi bile produžnice, gdje bi učitelji napose radili i napose bili za to plaćeni, kako to biva kod učitelja, koji rade u šegrtskim školama. Nadalje nas je o tom nastojanju vodilo to, što naš narod sebi ne

može osnovati pučku školu s osam godišta, kako to imaju drugi narodi, pa da tim načinom unaprijedimo našu školu i pučku obrazovanost. Da dakle bar po 6 sati na nedjelju produžimo kroz tri godine polaženje škole u produžnici, htjeli smo zato, da nam dijete bude bar do 14. godine na oku, da ne bude beskorisno sve ono, što smo ga naučili u svakidašnjoj pučkoj školi, da dijete ne ostavimo baš u času, kad se stala njegova svijest najviše razvijati, kad bi se približavalo samostalnomu biću. Oko 14. godine razvija se dječak i djevojčica najjače, počne se razvijati karakter, pa da tu nema pučka škola nikakva utjecanja, sav bi taj razvoj bio ovisan jedino o društvu, koje može biti svakojako, pa ne može koristiti onako, kako bi se moralo željeti. Da dakle postignemo što više onu uzgojno-obrazovnu svrhu, koju smo sebi postavili, upravo nam je potrebna kraj naših prilika produžnica. Još nešto!

Možda će se tkogod preplašiti, kad vidi, da produžnica traje tri godine, da će biti tri razreda. Ne, bit će samo jedan razred. Gradivo će biti razdijeljeno na tri odjela, pa će se sva tri tečaja preduzimati tako, da se svrši jedne godine jedan dio, druge godine drugi, a treće godine treći. Tu će učenici dolaziti i proći će kroz tri godine cijelo gradivo. Bojat će se možda tkogod, da će biti previše učenika. Ni ta bojazan nije opravdana, ako uzmemo na um, da mnogo djece i ne svrši pučku školu zbog kojekakovih neprilika, mnoga djeca da odu u zanat, pa u šegrtske škole, a mnoga i u srednje škole. Na produžnicu bi dakle došlo od sto djece, što su započela pučku školu, do kojih trideset. S te je strane dakle mogućnost obučavanja osigurana, a da će biti obuka od koristi, o tom nema sumnje. Bolje je išta nego ništa. A pouzdati se možemo i u to, da će tim biti pomoženo i učitelju u njegovim teškim materijalnim prilikama. Kad se radi na polju obrazivanja za obrtnički stalež i žrtvuje se za šegrtske škole, nema sumnje, da će odlučni krugovi spoznati nuždu, da se nešto učini i za napredak poljodjelskoga staleža tim više, što je naš narod eminentno gospodarski, poljodjelski, pa je tu još jedna okolnost, koje nema gotovo nigdje po srednjoj Evropi, da je zemljišni posjed gotovo sasvim razdijeljen na male posjednike, a za njih je ova škola. To treba da naglašujemo našim oblastima, političarima i racijonalnim ekonomima, da je gospodarska pouka u Hrvatskoj nužnija, nego igdje na svijetu, gdje se zemljišni posjed sastoji ponajviše od veleposjeda, pa dotični gospodari gospodarsku obrazovanost mogu da crpe u stručnim školama. Ako dakle po mogućnosti našega maloposjednika ne obrazujemo gospodarski, ne možemo govoriti o napredovanju gospodarstva i zemlje. Za to predlažem, da se primi u načelu institucija produžnice, i da se primi nadalje ovako po prijedlogu konferencija razvrstana građa.

Predsjednik: Prije nego nastavimo raspravu o tom predmetu molim g. potpredsjednika Stipca, da bi nas izvijestio o misiji, što smo je povjerili deputaciji, koju smo izaslali, da pozdravi presv. g. odjelnoga predstojnika za bogoštovlje i nastavu.

Stipac: Deputacija je zahvalila presv. gospodinu na dobroti zem. vlade, što je nas, hrvatske učitelje, pozvala, da rješavamo pitanje o na-

stavnoj osnovi, i što je na inicijativu njegove Presvjetlosti dopitala lijepu svoticu za utemeljenje školskoga muzeja. Zahvalivši se na naklonosti i milosti preporučili smo se i za dalje. Presv. je gospodin vrlo lijepo primio deputaciju i rekao, da je vis. vlada smatrala svojom dužnošću, da kod sastavljanja nastavne osnove upita za mnijenje učiteljstvo, kao što je smatrala dužnošću svojom pružiti i pripomoć osnutku muzeja. Presv. je gospodin napokon obećao, da će svakom zgodom uzraditi na uhar hrvatskomu školstvu i učiteljstvu. (Živio!)

Predsjednik: Stigao je prijedlog od priličnoga broja skupštinara, da bi se osnova primila »en bloc«. Je li skupština za to? (Jest. — Ostojić: Neka se raspravlja napose o svakom predmetu!) Većina je primila »en bloc« osnovu za produžnice. Ta osnova glasi ovako:

Zadatak produžnice. Unaprijediti religijsko-moralni razvoj učenika, te učvrstiti, proširiti i urediti znanje stečeno u svakidašnjoj školi s osobitim obzirom na potrebe svakidašnjega života.

Uvođenje u privredni rad, te razvitak uvjerenja, da uspjeh rada zavisi o poznavanju prirode.

1. Vjeronauk.

Preuzima se po odredbi crkvenih oblasti.

2. Hrvatski ili srpski jezik.

Cilj. Usavršivanje u pravilnom govoru. Spremnost za upotrebljavanje pismenosti potrebne u vođenju jednostavnoga kućnog, poljskog ili obrtnoga gospodarstva.

Gradivo. Dnevnik vođen o nekom gospodarstvu seoskom, o kućanstvu ili obrtnoj radnji, te poslovni sastavci, koji proizlaze iz njega.

Čitanje i pripovijedanje štiva, koja su u svezi s ostalom obukom.

3. Računstvo.

Cilj. Spremnost za upotrebljavanje računske vještine u svakidašnjem životu.

Gradivo. Računi skopčani s dnevnikom. Praktični zadaci iz cijele obuke s osobitim obzirom na ekonomiju vremena, novcem i radnom silom.

4. Povijest.

Cilj. Učvršćivanje u poznavanju prošlosti domovine, daljno razvijanje domovinskih osjećaja i shvaćanje bitnih suvremenih društvenih i državnih uredaba.

Gradivo. Pregled povjesnih događaja preduzetih u pučkoj školi, te društvenih i državnih uredaba i kreposti razvijenih na povjesnim događajima.

5. Poznavanje prirode, zemljopis i gospodarstvo.

Cilj. Primjena stečenoga prirodoznanstvenog i zemljopisnog znanja na svakidašnji život.

Gradivo. Život čovjeka i organi gibanja i hranjenja. Pregledno ponavljanje i sustavno uređenje znanja stečenoga u pučkoj školi, motrenje i izvođenje elementarne zakonitosti u prirodi, te razjašnjivanje odnošaja čovjeka prema prirodi i toj zakonitosti s obzirom na njegovu dobrobit.

Upoznavanje s prirodnim osnovama gospodarstvene i zdravstvene nauke i prirodnim uvjetima u razvoju narodnoga života.

6. Kućanstvo i radnje u školskom vrtu.

Cilj. Uvođenje u privredni poljodjelski rad i vođenje kućanstva.

Gradivo. Radnje u školskom vrtu, pčelinjaku i kući, te zgodno izabrani radovi u gospodarstvu i kućanstvu osvijetljeni i razjašnjeni stečenim znanjem o prirodi.

7. Pjevanje.

Pjevaju se prikladne narodne i crkvene pjesme među satovima.

* * *

Trajanje obuke. Obuka traje tri godine po 6 sati na nedjelju podijeljenim prema mjesnim prilikama.

Sva tri godišta obučavaju se zajedno. Gradivo valja podijeliti na tri skupine, te se svake školske godine preuzima po jedna skupina za sva tri godišta.

Svaki razred prođe za tri godine sve tri nastavne skupine.

Obučne knjige. Za produžnicu trebalo bi da se sastave posebne obučne knjige prema nastavnoj osnovi.

Odnošaj produžnice prema pučkoj školi. Uza svaku pučku školu osniva se produžnica.

Za rad u istoj valja učitelja (učiteljicu) posebno nagraditi, kao i na šegrtskim školama.

Predsjednik: Konferencije predlažu slav. skupštini još ovu posebnu rezoluciju (čita). Prima li slav. skupština tu rezoluciju? (Prima.)

Primljena je dakle ova rezolucija:

Da se postignu pravi rezultati propisani ovim osnovama, bilo bi nužno i probitačno:

1. Da se bijedno stanje pučkoga učiteljstva popravi tako, kako će o svojoj plaći živjeti moći, te sve vrijeme i svu svoju snagu posvetiti školi.
2. Da se ukine svaki nadzor nad školom i učiteljem osim stručnoga.
3. Da se sastave školske knjige prema duhu ovih osnova, i da se njihova izradba povjeri hrv. pedag.-književnomu zboru.
4. Da školski vrt bude samo uzgojno i obučno sredstvo, a nipošto općinski voćnjak, iz koga učitelj stotine voćaka podijeliti mora.

Izvjestitelj dr. Turić: Još bi valjalo da kažemo svoje mnijenje i o uspravnom pismu.

P r e d s j e d n i k: Mogli bismo zamoliti vis. vladu, da opozove onu svoju naredbu, kojom se obligatno propisuje uspravno pismo. Je li slav. skupština s tim sporazumna? (Jest.)

S tim bismo završili ovu našu tako znamenitu skupštinu.

Na osnovi ovoga raspravljanja podnio je »Savez hrvatskih učiteljskih društava« kr. zem. vladi nacrt nastavne osnove za niže pučke škole, pa je ova taj nacrt dostavila svim kr. školskim nadzornicima, da se o njem izjave. Napose dala je ocijeniti osnovu za ženski ručni rad K. Cvetišićevoj, A. Basaričkovki te samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu; za dječački ručni rad Iv. Brixiju, J. Kutenu, M. Rogulji i H. Bolleu; za gimnastiku dru. F. Bučaru, za pjevanje glazbenom zavodu u Zagrebu.

A n k e t a u k r i l u k r. z e m a l j s k e v l a d e o n a s t a v n o j o s n o v i z a o p e t o v n i c e. Dne 26. travnja 1906. održana je kod zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, anketa za konačnu redakciju nastavne osnove za opetovnice. Anketi je predsjedao savjetnik kr. zem. vlade, Milan S m r e k a r, a prisustvovali su joj: Antun C u v a j i Pavao O r e š k o v i ć, zemaljski školski nadzornici; Stj. B a s a r i č e k, profesor pedagogije, kao zastupnik »Saveza hrv. učiteljskih društava«; Đuro P r e j a c i Franjo A n d r e s, županijski školski nadzornici; Mirko K o l a k, učitelj u Kratečkom, Gustav M i l e r, učitelj u Harkanovcima, i Nikola S t o j s a v l j e v i ć, učitelj u Slabinji; konačno Jos. K i r i n, učitelj vježbaonice, pridijeljen na službovanje kr. zem. vladi kao perovođ.

Predsjednik ankete, odjelni savjetnik Smrekar, pozdravio je članove ankete i istaknuo znamenitost opetovnice, pa pozvao učesnike, da otvoreno i bez svakoga okolišanja izreku svoje mišljenje o predloženom nacrtu nastavne osnove za opetovnice. U prvom redu treba da se ova anketa izjavi, da li prihvaća predloženu osnovu i ispravke, koje su stručnjaci kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, na podlozi kritike usvojili; ako prihvaća, onda bi trebalo prijeći na raspravljanje prigovora, koje rečeni stručnjaci nijesu mogli usvojiti. Konačno će moći svaki član iznijeti svoje posebne prijedloge na raspravljanje.

Izatoga pozva predsjednik izvjestitelja, zem. školskog nadzornika Ant. C u v a j a, da obavijesti članove ankete, kako o tijeku kritike, tako i o stajalištu, koje kr. zem. vlada zauzimlje u tom pitanju.

Izvjestitelj ističe zadatak opetovnice. Prema tomu zadatku treba da se u opetovnici obukom i drugim uzgojnim sredstvima učvrste sve one kreposti, koje valja da rese čovjeka. Što se napose tiče obuke u opetovnici, potrebno je, da ona ima pred očima praktične potrebe života, naročito gospodarstvo. Stoga i jeste obuka u gospodarstvu gotovo središte svega obučavanja u opetovnici. Prema tim temeljnim načelima izrađen je nacrt nastavne osnove za opetovnice, o kojem u današnjoj anketi valja raspravljati. Nacrt taj bio je priložen »Narodnim Novinama« i školskomu časopisu »Napretku«, dostavljen je svim našim časopisima, učiteljskim društvima i narodnim zastupnicima, da se čuju prigovori protiv njega. I zaista je kr. zem. vladi stiglo prigovora, koji su dobrim dijelom uzeti u obzir. O ostalim prigovorima pozvana je, da sudi ova anketa.

Izvjestitelj se pridružuje riječima predsjednikovim, pa također moli članove ankete, naročito gospodu učitelje s nepodijeljenih škola, koji će po toj nastavnoj osnovi raditi, da otvoreno zastupaju svoje mišljenje, jer je radi toga anketa sazvana, i jer će se samo tako doći do nastavne osnove, koja će zadovoljavati potrebe škole i naroda.

Iza kratke debate prihvaćeni su predloženi ispravci »Nacrta nastavne osnove za opetovnice«, pa se prešlo na raspravljanje prigovora, dotično prijedloga, koje stručnjaci kr. zem. vlade nijesu usvojili. I anketa je većinu ispravaka i prijedloga odbila.

Na koncu se raspravljalo o posebnim prijedlozima članova ankete, od kojih su neki prihvaćeni.

Tako je u toj anketi ustanovljena redakcija nove nastavne osnove za seoske opetovnice, koja je naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 31. svibnja 1906. br. 3001—5 propisana.*

2. **Ratarske produžnice** su dočekane dosta oduševljeno, no kao da je stvar zapela. Crpemo to iz daljih novinskih članaka:

Okružnica kr. zem. vlade o ratarskim produžnicama. Narodne Novine 1889. br. 96. U članku se dokazuje zgodnost, da se opetovnice pretvore u ratarske produžnice, pa

* Napredak. 1906., br. 18.

suzbija bojazan, da mladež u dobi od 12—15 godina nema dosta zrelosti i praktična smisla za predmete, kakvi se imadu iz ratarske struke predavati.

Što je s ratarskim produžnicama? Narodne Novine. 1891., br. 216. Pisac iznova potiče ovo pitanje, koje kao da je zamrlo.

Zimske škole za gospodare. Narodne Novine 1896., br. 6. Pisac preporučuje takve škole za veća sela i trgovišta.

3. **Šegrtske škole,** o kojima je već bilo govora u svesku VII., str. 103. izazvale su dosta prigovora u javnim glasilima. Evo ih nekoliko:

P.: Nešto o učevnoj osnovi u našim šegrtskim školama. Narodne Novine. 1889. br. 100. Pisac preporučuje:

1. Neka se iz učevne osnove za šegrtske škole briše dvostavno knjigovodstvo, te nauk o omjerima, razmjerima i pravilo trojno.

2. Neka se trgovački šegrti primaju načelno odmah u drugi razred.

3. Ondje, gdje nema bar 20 trgovačkih šegrta, neka se ovi poučavaju u trgovačkim predmetima svi zajedno u jednom razredu i neka se prema tomu udesi učevna osnova.

Šegrtske škole. Narodne novine. 1889. br. 230. Pisac zagovara tu instituciju i preporučuje je pažnji obrtništva.

Nešto o našim šegrtskim školama. Narodne Novine. 1889. br. 262, u kojem se ističe poteškoća, što u šegrtske škole dolaze i analfabeti.

God. 1889. izradio je učitelj obrtne škole u Zagrebu, Ignjat Vuksan, novu nastavnu osnovu za crtanje u šegrtskim školama. Ta je osnova dne 10. studenoga 1889. i narednih dana raspravljena u sjednici učiteljskoga zbora dônjogradske pučke škole u Zagrebu, te je uvrštena i u novi ustrojni statut za šegrtske škole od 11. rujna 1892. br. 11.345.

Grginčević F.: Glas iz šegrtske škole. Narodne Novine. 1891. br. 32. Pisac potiče na polazak te škole, a da se njome obrtnički i trgovački podmladak što više okoriste.

Učiteljski zbor šegrtske škole u Vinkovcima: Još jedna o našim šegrtskim školama. Narodne Novine 1891. br. 55.

Članak se osvrće na neke prigovore protiv šegrtske škole, istaknute u »Srijemskim Novinama« od god. 1891. br. 9.

Varžička Julije: O šegrtskoj školi. Narodne Novine. 1891. br. 76. Predavanje održano na skupštini hrv. zem. društva za obrt i industriju o važnosti te institucije.

Novi statut za šegrtske škole. Konačno je u krilu kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, izrađen »Nacrt nastavne osnove prerađenoga statuta za šegrtske škole«, koji dalje donosimo:

Na temelju iskustva, crpena iz dosadanjega uspjeha šegrtskih škola, pak u uvjerenju, da naše te vrste škole nijesu uređene po raznim mjesnim prilikama i potrebama našega obrtničkog staleža, pozvala je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, zastupnike važnijih grana obrtnih, te ine na to pozvane stručnjake, da vijećaju: da li su današnje šegrtske škole ono, što bi biti morale, pa ako nijesu, da se prema našim potrebama statut za te škole podvrgne sveopćoj reviziji.

Povjerenstvo, koje je o tom vijećalo, složilo se gotovo jednodušno u tom, da bi trebalo dosadanje šegrtske škole preustrojiti. Kr. zemaljska vlada uvažila je nesamo prijedloge toga povjerenstva, nego i ine zgodne, iz učiteljskih stručnih krugova priopćene prijedloge, te je na osnovi toga materijala i statističkih podataka, nadalje prema mjesnim prilikama većih i manjih gradova preradila statut, koji se priopćuje samo predbježno, da se prije konačne publikacije uzmogu istaći mogući nedostaci i osnovane primjedbe.

Bitna je razlika među starim i prerađenim statutom, što onaj prvi poznaje samo jednu općenitu naučnu osnovu za sve šegrtske škole, dočim prerađeni takovu osnovu usvaja samo za analfabetski tečaj i niži odio. Viši pak odio može se po novim ustanovama dijeliti u skupine nesamo po srodnom zanatu i gradivu, nego dalje i po crtanju, u kojem imadu mnogi obrtnici da dotjeraju do stanovite vještine.

Gdje ne bude razrednih i crtarskih skupina (u manjim gradovima). tamo se dozvoljuje osnova, kako to iziskuje potreba većine šegrta, pače se mogu osnove promijeniti prema prijedlogu dotičnih školskih oblasti.

Dijeljenje u razredne i crtarske skupine, nadalje u razrede kod strukovnoga crtanja vrlo je važno, te će u većim gradovima omogućiti mnogo uspješniji i intenzivniji rad, otkle će nam bez dvojbe niknuti inteligentniji elementi obrtničkoga našeg staleža.

U manjim gradovima ne će biti moguće takovo grupiranje, nu zato se mogu tamo šegrti dalje usavršivati kao kalfe u jednogodišnjim tečajima, otvorenim inicijativom vlastitom ili drugih za to interesiranih faktora.

Uvršćivanje šegrta u skupine po novoj osnovi sasvim je naravno i neusiljeno, a posve je opravdano, da gdjekoji zanatnici i trgovci ne rišu ništa. Za ove potonje sastavljena je posebna naučna osnova, što je

neophodno potrebno, ako se za takovu skupinu nađe potrebiti broj naučnika.

Prema novomu statutu predavat će se stvarna obuka na temelju valjano sastavljene čitanke, koja će poslužiti svima skupinama tim, što će imati 1 općeniti dio i 4 posebna dijela prama pojedinim razrednim skupinama. Na temelju te čitanke, u kojoj će biti napisano kratko i jezgrovito sve, što šegrtu treba znati, moći će se proći cijelo za dotičnu skupinu nužno gradivo, a gdje ne bude razrednih skupina, tamo će se gradivo birati iz sva 4 odjela čitanke prama obrtnim strukama, zastupanim po šegrtima. Uopće misli kr. zemaljska vlada tu čitanku dati tako sastaviti, da bude što jednostavnija i praktičnija.

Za poslovne sastavke i crtanje propisana je mnogo tačnija osnova, a za strukovno crtanje određeno je posve jasno, tko ima risati i što će risati. S obzirom na vrlo veliku važnost toga predmeta napisana je osnova za pojedine razdjele dosta iscrpno. To će dobro doći i onim učiteljima, kojima je zadaća toga predmeta za pojedine obrtne grane možda još nejasna.

Mjerstvena obuka spojena je s mjerstvenim risanjem, a modelovanje, kojemu se ne može odrediti pojedini broj sati, otpalo je posvema. U računstvu pak propisuje se samo onoliko, koliko je obrtniku zbilja važno znati.

U osnovi za trgovačke naučnike uvršteni su samo temeljni pojmovi dvostrukoga knjigovodstva, pošto ne može biti svrhom šegrtske škole, da svoje učenike u to dalje ili posvema uputi.

Obzirući se i na ine ustanove, kojima se uređuju odnošaji učiteljstva, školskoga odbora, praznovanje za šegrte raznih vjeroispovijesti, normiranje pokusnoga naukovanja i t. d., sasma je jasno, da je revizija bila vrlo nužna, a s tim u savezu da se moralo pomislili na nov, dotično prama gore istaknutomu mnijenju povjerenstva i stručnjaka sastavljen statut.

Pregled sati.

Visi odio	Predmet	Skupina I. raz. grad.	I. raz. ind.	I. raz. mješ.	II. raz. grad.	II. raz. ind.	II. raz. mješ.	III. raz. grad.	III. raz. ind.	III. raz. mješ.	trgovačka I.	trgovačka II.	trgovačka III.
		s a t i											
Visi odio	a) Vjeronauk	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	b) Čitanje i stvarna obuka na temelju čitanke . .	1	2	3	1	1	1* 3†	1	1	1* 2†	1	1	1
	c) Poslovni sastavci . .	1	1	2	1	1	2	1	2	1* 2†	1	1	—
	d) Računanje	1	2	2	1	2	2	1	1	2* 3†	—	—	—
	e) Prostoručno crtanje .	2	2	—	2	3	2*	—	—	—	—	—	—
	f) Geometr. crtanje . . .	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
	g) Stručno crtanje . . .	—	—	—	—	—	—	4	3	3*	—	—	—
	h) Zemljopis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
	i) Nauka o robi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
	j) Trgov. knjigovodstvo s kompt. radnjama . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
	k) Trgovačko računstvo .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
	Ukupno	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8

* Za one, koji su obvezani na risanje (mješovita skupina **a**).
† Za one, koji ne rišu (mješovita skupina **b**).

Analfabetski tečaj	a) Nauk vjere	1	Ukupno 8 sati
	b) Čitanje i pisanje	3	
	c) Računanje	2	
	d) Crtanje	2	
Niži odio	a) Nauk vjere	1	Ukupno 8 sati
	b) Čitanje i pisanje	3	
	c) Računanje	2	
	d) Crtanje	2	

Statut za šegrtske škole u Hrvatskoj i Slavoniji.

I.

O šegrtskim školama uopće.

§ 1.

U mjestima, gdje je 50 šegrta, imaju se osnovati šegrtske škole. Gdje toga broja šegrta nema, polaze oni zajedno s ostalim opetovnjacima opetovnicu, koja mora postojati uza svaku nižu pučku školu za one učenike, koji ne uče zanata. (§§ 52.—54. šk. zak.)

§ 2.

Šegrtske škole dijele se u dva odjela: u niži i viši.

Prema potrebi može uz šegrtsku školu postojati i analfabetski (pripravni) tečaj. Nagradu učitelju plaćat će dotični gospodari (§ 56. šk. zak.). Po mogućnosti mogu se uza šegrtske škole otvoriti posebni jednogodišnji tečaji za kalfe, kojima će se intenzivnije predavati birano gradivo iz II. i III. razreda šegrtskih škola.

§ 3.

Analfabetski tečaj, a tako i niži odio, imade samo po jedan razred; viši odio ima tri razreda.

§ 4.

U analfabetski tečaj primaju se šegrti, koji ne znadu čitati, pisati i računati.

§ 5.

U niži odio primaju se šegrti:

a) koji su polazili pučku školu, ali je nijesu svršili, no ipak znadu čitati, pisati i računati;

b) koji, svršivši pučku školu, nijesu preko dvije godine polazili škole;

c) koji tečajem školske godine stupe u zanat, a spadali bi po svršenim naucima u prvi razred višega odjela šegrtske škole.

§ 6.

U viši odio šegrtske škole primaju se šegrti po stečenom predznanju, i to:

a) u prvi razred oni, koji su bar s prvim redom svršili četvrti, dotično peti razred niže pučke škole, prvi razred srednjih škola ili niži odio šegrtske škole;

b) u drugi razred, koji su uspješno svršili prvi razred šegrtske škole, drugi razred srednjih škola ili šesti razred viših pučkih škola;

c) u treći razred, koji su svršili drugi razred šegrtske škole, tri razreda srednje škole ili sedmi razred više pučke škole.

§ 7.

Šegrtsku su školu dužni polaziti svi šegrti tako dugo, dok se nalaze u nauku (§ 82. obrt. zak.).

§ 8.

Od polaza šegrtske škole opraštaju se oni šegrti, koji su svršili osam razreda više pučke škole, trgovačku ili obrtnu školu. Od svih predmeta, osim stručnoga risanja, poslovnih sastavaka i knjigovodstva mogu se oprostiti i oni, koji su svršili koji viši razred srednjih škola.

§ 9.

U zanat se ne smiju primati dječaci, koji nijesu navršili 12. godinu dobi (§ 60. obrtn. zak.) i koji nijesu polazili pučke škole. Dosljedno tomu ne primaju se takovi dječaci u pravilu ni u šegrtsku školu, nego u analfabetski (pripravni) tečaj.

U zanat ili na pokusno službovanje ne smije majstor primiti šegrta, a da prije s njime ne sklopi ugovora kod obrtne oblasti (§ 61. obrt. zakona).

Ugovori li se pokusno službovanje, to ovo ne smije da traje dulje od dva mjeseca (§ 68. obrtn. zak.).

§ 10.

U viši odio šegrtske škole primaju se naučnici redovno samo početkom školske godine. Tečajem školske godine mogu se primati u viši odio samo na temelju prijamnoga ispita.

§ 11.

U većim gradovima, a po mogućnosti i drugdje imaju se šegrti kod otvaranja paralelki (§ 20.) porazmjestiti tako, da se u jednu paralelku smjeste šegrti, koji rade drvom, kovinama, glinom i t. d. (po srodnom zanimanju i gradivu), a u drugu ostali šegrti. Mogu li se za koji razred otvoriti tri paralelke, grupirat će se šegrti još dalje ovako: u prvu paralelku, koji rade drvom, kovinom, glinom, kamenjem i t. d.; u drugu, koji rade tkaninama, vlaknom, kožom, dlakom; u treću ostali šegrti.

Trgovački naučnici, ako ih je u jednom razredu 30, čine za sebe opet jednu paralelku, te uče sve predmete odijeljeno od ostalih šegrta; ne ima li ih toliko, nu svakako bar 10, poučavaju se za risanja, eventualno i za obuke u poslovnim sastavcima, posebno u trgovačkim disciplinama.

§ 12.

Po § 11. mogu se dakle u većim gradovima dobro napučeni razredi dijeliti u paralelke (može biti i sekundarnih), koje će imati po prilici bar 30 šegerta, te će se za razliku od crtarskih skupina zvati razrednim skupinama, i to:

a) građevna skupina; u nju spadaju (vidi § 11.) šegrti, kojima je risanje glavnim predmetom, kao: bačvari, tokari, tesari, stolari, kolari, košarači, sitari i t. d.; — kovači, bravari, nožari, puškari, mjedari, zvonolijevci, kotlari, limari, zlatari, oruđari, urari i t. d.; — klesari, zidari, pećari, fotografi, ličioci, lončari i t. d.;

b) industrijalno-trgovačka; u nju spadaju šegrti, kojima je važno čisto stručno risanje kao: krojači, čohari, tkalci, čarapari, tapetari, užari,

gumbari i t. d.; — opančari, čizmari, cipelari, sedlari, kožari, rukavičari, remenari i t. d. — klobučari, krznari, kefari i t. d.;

c) mješovita škupina; u nju spadaju šegrti, koji rišu djelomice ili ništa, kao:

α) (rišu) tiskari, slagari, slastičari, medičari, češljari, sapunari, knjigovešci i t. d.;

β) (ne rišu) brijači, pekari, mlinari, dimnjačari, mesari, kobasičari, pivari, konobari i t. d.;

d) trgovačka skupina; u nju se uvršćuju trgovci, koji ne rišu ništa, ali će se zato kod poslovnih i komptoirskih radnja paziti što više na krasnopis.

§ 13.

Za obuke u crtanju dijele se šegrti višega odjela svih triju razreda u dvije crtarske skupine.

U prvu crtarsku skupinu spadaju: graditeljski poliri, zidari, klesari, tesari, stolari, tokari, košarači, bravari, strojari, kovači, limari, lončari, pećari, kipari, slikari, ličioci, rezbari, modeleri, pozlatari, tapetari, orguljari, zlatari, optičari, kolari, bačvari, kotlari, mjedari, oruđari, nožari, zvonoljevci, urari, puškari, mehaničari.

U drugu crtarsku skupinu spadaju: krojači, čohari, tkalci, tapetari, gumbari, opančari, čizmari, cipelari, sedlari, rukavičari, remenari, krznari, tiskari, slagari, slastičari, medičari, češljari, klobučari, sapunari, knjigoveže i t. d.

Oprošteni su od obuke u crtanju: trgovci, užari, kožari, kefari, brijači, pekari, mlinari, dimnjačari, mesari, kobasičari, pivari i t. d., no dužni su za vrijeme crtanja prisustvovati obuci u drugim predmetima, određenim naučnom osnovom.

Opaska. Šegrti, koji po dvije i tri godine iz istoga razreda ne prelaze, a u risanju su sposobni, rišu sa onim razredom crtarske skupine, za koji su sposobni, bez obzira na uspjeh iz ostalih predmeta.

§ 14.

Svaka crtarska skupina može se za I. i II. razred po najbližem zanimanju i sposobnosti cijepati u razdjele, ako se za svaki razdio nađe bar 30 šegrta.

Treći razred, koji riše strukovno, dijeli se za prvu crtarsku skupinu u četiri razdjela:

A. Građevni poliri, zidari, klesari, tesari.

B. Bravari, strojari, kovači, limari, kotlari, mjedari, urari, puškari, mehaničari.

C. Stolari, tokari, kolari, košarači, sitari, bačvari.

D. Kipari, slikari, fotografi, ličioci, rezbari, modeleri, lončari, pećari, zlatari, pozlatari, oruđari, nožari, zvonolijevci.

Za drugu crtarsku skupinu dijeli se treći razred u dva razdjela:

A. Krojači, cipelari i opančari.

B. Slagari, tiskari i svi ostali šegrti, koji su obvezani na risanje.

Prama potrebi i shodnosti mogu se u Zagrebu (Osijeku i većim gradovima) jednake skupine i razdjeli cijeloga grada spojiti i smjestiti u jednoj zgradi, i to tako, da na pr. u jednoj školi bude građevna skupina (I., II. i III. razred cijeloga grada, te ujedno i I. crtarska skupina); u drugoj možda industr.-trgov., te ujedno II. crtarska skupina, u trećoj pak mješovita i trgovačka skupina. Uopće je tomu spajanju svrha, da se po zanimanju i gradivu koncentriraju nesamo šegrti, nego po strukama i njihovi učitelji.

§ 15.

Ne ima li za koju od crtarskih skupina ili razdjela bar 30 šegrta, ima se dotična skupina ili razdio spojiti sa najbližim sličnim razdjelom, odnosno skupinom. Početkom školske godine otvorena skupina i razdio može se ukinuti samo koncem I. ili II. polječa, ako je broj učenika ispod 20.

II.

Školski red.

§ 16.

Kad koji mladić stupi u zanat, te se u tu svrhu najavi kod obrtne oblasti radi sklapanja ugovora (§ 61. ob. zak.), obvezan je radi evidencije u pratnji svoga majstora neodvlačno se prijaviti ravnateljstvu šegrtske škole, gdje će biti primljen u školu (§§ 4., 5., 7., 11., 12., 13. i 14.).

Radi kontrole dužna je obrtna oblast početkom svakoga mjeseca svaki slučaj takove najave i sama bez svakoga odlaganja priopćiti ravnateljstvu šegrtske škole.

§ 17.

Čim se šegrt u školu najavi, dobije posebnu upisnicu, u kojoj je natiskan školski red i disciplinarni propis.

Upisnicu ima šegrt uvijek uza se, a svrha joj je, da gospodar šegrtov u svako doba može doznati: kako šegrt polazi školu, kako u njoj napreduje i kako se ponaša.

§ 18.

Šegrti imaju polaziti opetovnicu samo u onim mjestima, u kojima ne postoje šegrtske škole.

Oni šegrti, koji rade izvan svoga prebivališta, polaze šegrtsku školu dotičnoga mjesta; ako li ove ne ima, opetovnicu, o čem se imadu pri povratku iskazati pred ravnateljem škole.

Ne učine li toga, imadu izostale satove naknaditi duljim polaskom škole (§ 27.).

§ 19.

Za poučavanje šegrta rabit će prostorije viših pučkih škola, a gdje bude moguće, prostorije srednjih škola; inače prostorije nižih pučkih škola.

§ 20.

U jedan razred šegrtske škole prima se najviše 50 šegrta.

Ako bi se za koji razred prijavilo više od 50 šegrta, imadu se uvesti paralelke.

§ 21.

Za poučavanje šegrta određuje se vrijeme od 4 večernja sata, podijeljena na dva radna dana, tako da po 2 sata dođu na svaki dan; osim toga nedjeljom danju 4 sata, koja se imadu u prvom redu upotrijebiti za obuku u crtanju. (§ 83. ob. zak.)

§ 22.

Naučnom osnovom ustanovljene predmete dužan je učiti svaki šegrt, a oprostiti se može od učenja kojega predmeta na prijedlog učiteljskoga zbora i s dozvolom kr. županijske oblasti, a u gradu Zagrebu i Osijeku s dozvolom gradskoga poglavarstva samo onaj šegrt, koji je svršio koji viši razred srednjih učilišta (§ 8.).

Gdje na šegrtskim školama naučnici nijesu razdijeljeni na skupine (§§ 11. i 12.), mogu trgovački naučnici biti oprošteni od nekih predmeta, ali će imati za to vrijeme učiti predmete za njih napose određene.

Taj se izuzetak može prema prilikama i potrebi protegnuti uz iste pogodnosti kao i za trgovačke naučnike također i na neke obrtničke naučnike.

§ 23.

U školu dužan je svaki šegrt točno dolaziti, te imade biti čisto odjeven.

§ 24.

Šegrt, nedošavši u školu, dužan je svoj izostatak opravdati svjedodžbom od gospodara.

§ 25.

Izostatak šegrta iz škole (§ 24.) smatrat će se opravdanim:

a) ako je šegrt obolio;

b) ako je koji član u obitelji gospodarevoj teško obolio, čega radi je šegrt kod kuće neotklonivo bio nuždan;

c) ako je tko šegrtu ili gospodaru u obitelji umr'o.

§ 26.

Učitelj (razrednik) ima pravo podijeliti šegrtu dopust na jedan dan u slučaju neotkloniva i silna posla, najviše tri puta u godini.

§ 27.

Šegrt je dužan sve neispričano izostale satove naknaditi duljim polazom šegrtske škole; prije toga ne smije mu se izdati školska svjedodžba otpusnica.

Ako je koji šegrt tečajem jedne školske godine izostao više od 20 neispričanih sati, ima dotični razred opetovati (§ 18.).

§ 28.

Šegrt je dužan nauk u školi pomnjivo slušati, zadaće točno obavljati, na pitanja odgovarati, te se za obuke ponašati pristojno.

§ 29.

Svako obijesno oštećivanje školske zgrade, školskoga pokućstva i učevnih sprava zabranjuje se.

§ 30.

Poslije obuke ima se šegrt kako u školskoj zgradi tako i na ulici ponašati uredno i pristojno.

§ 31.

U svakom razredu vodi se: a) imenik ili razrednica (tiskanica formular C), u koju se bilježe: prisutni i odsutni šegrti, opažene mane te podijeljene opomene i ukori (§ 46. sl. e); b) tjednik (tiskanica formular F), u koju se bilježi preduzeto gradivo i broj prisutnih učenika od jednoga sata do drugoga.

§ 32.

Ako šegrt promijeni gospodara ili stan, te prijeđe iz jednoga dijela grada u drugi ili u drugo koje mjesto, dužan je odmah stupiti u šegrtsku školu dotičnoga gradskog predjela, odnosno dotičnoga mjesta. Ako ne ima u dotičnom mjestu šegrtske škole, dužan je polaziti opetovnicu. U tom slučaju ima se od bivšega školskog ravnateljstva iskazati izvjesnicom (tiskanica formular G), u kojoj se ima naznačiti njegovo ćudoredno ponašanje, napredak, svi njegovi neopravdani izostaci i može biti izrečene disciplinarne kazni.

§ 33.

Mladež šegrtske škole ima prisustvovati svake nedjelje i blagdana službi Božjoj, pa se svake godine ispovjediti i pričestiti.

Ako obuka na šegrtskim školama pada na koji od dalje navedenih blagdana, ima mladež te škole praznovati i to:

Rimokatolici: dan Svih svetih, badnji dan, prvi i drugi dan Božića, novu godinu, Veliki petak i Veliku subotu, prvi i drugi dan Uskrsa, Spasovo, prvi i drugi dan Duhova, Tijelovo, Veliku gospojinu i dan crkvenoga goda.

Grčkoistočnjaci (istočno-pravoslavni): na Božić, na Bogojavljenje, na dan sv. Save, na Blagovijest, Uskrs, Spasov dan i Duhove.

Grčkokatolici: na blagdane gospodnje i bogorodičine.

Izraelićani praznuju osim subote: oba prva i oba zadnja dana vazma (Pesah), dva dana duhova (Šebuoth), dva dana nove godine (Roš-hasanah), dan pomirbe (Jom Kipur) i oba prva i oba zadnja dana svetohraništva (sjenica-Sukoth).

Svako drugo praznovanje osim navedenoga strogo je zabranjeno.

§ 34.

Koncem svake školske godine održavaju se javni ispiti, kojima predsjeda ravnatelj škole.

§ 35.

Na ispitu izlaže se na javni uvid ispitno izvješće (tiskanica formular D), u kojem je ubilježeno svakoga šegrta ime, rodno mjesto, dob,

vjera, obrt, početak i svršetak šegrtovanja, napredak u pojedinim predmetima, otkada polazi šegrtsku školu, broj izostataka opravdanih i neopravdanih, te eventualni ukori i kazne.

Nadalje se izlažu na tim ispitima pismene i risarske radnje šegrta. Ove se vraćaju poslije godišnjega ispita svakomu šegrtu kao njegova svojina.

Redovi za ocjenu jesu:

U ponašanju: veoma pohvalno, pohvalno, primjereno, besprikorno, prikorno poradi . . .;

U napretku: veoma dobro, dobro, dovoljno, nedovoljno;

U polasku škole: veoma marljivo, marljivo, prekidno, nemarno.

§ 36.

Ispiti mogu se iznimno, radi oslobođenja šegrta, držati koncem petoga mjeseca školske godine; no tako ispitani šegrti dužni su polaziti školu do dana oslobođenja, pošto prije toga ne mogu dobiti školske svjedodžbe.

Ovakvi šegrti imaju vrijeme oslobođenja prijaviti ravnatelju škole donesenim naučnim ugovorom barem šest nedjelja prije ispita.

§ 37.

Na koncu cijeloga za šegrta ustanovljenog vremena školovanja dobije svaki šegrt školsku svjedodžbu otpusnicu (tiskanica formular H, I), koja sadržaje cijeli na njega odnoseći se izvadak iz ispitnoga izvješća i zadnjega ispita.

III.

Disciplinarni propis.

§ 38.

Disciplinarnomu postupku potpada:

a) netačan dolazak šegrta u školu;

b) nemarnost u učenju;

c) izostajanje od sati određenih za nauk;

d) smetanje obuke;

e) nepoštivanje ili vrijeđanje učitelja ili drugih pretpostavljenih osoba;

f) međusobna jednomu šegrtu od drugoga nanesena uvreda i šteta;

g) svako hotomično oštećivanje školske zgrade, pokućstva i učila;

h) raspušteno i nepristojno ponašanje te bogumrske kletve u školi, pred školom ili na ulici;

i) pušenje u školskoj zgradi ili na ulici;

j) u užem smislu svaki moralni prestupak.

§ 39.

Vrste disciplinarne kazni jesu:

a) Opomena i postupni ukor po učitelju, razredniku ili ravnatelju nasamo, zatim pred cijelim razredom i napokon pred svima šegrtima;

b) na temelju odluke učiteljskoga zbora obavješćuje se gospodar šegrtov, a po okolnostima i šegrtovi roditelji, koji ovu obavijest imaju da vidiraju;

c) poziv šegrta pred učiteljski zbor u prisuću njegova gospodara;

d) ustegnuće svjedodžbe otpusnice na duže ili kraće vrijeme po odluci učiteljskoga zbora;

e) ako šegrt počini kakav moralni prestupak, koji bi bio na sablazan ostalim drugovima, ima se s odobrenjem kr. zemaljske vlade isključiti, te ako nije iz iste općine, otpremiti redarstvenim putem u svoju općinu;

f) u slučaju počinjena zločina ima se šegrt predati dotičnoj kaznenoj oblasti kazne radi.

IV.

Uprava šegrtskih škola.

a) Učiteljsko osoblje.

§ 40.

Za poučavanje šegrta u višem odjelu imaju se, gdjegod to prilike dopuštaju, postaviti za pojedine struke sposobni učitelji pučkih, srednjih i stručnih škola.

Kod izbora učitelja valja osobiti obzir uzeti na osobe osposobljene za risanje.

Za knjigovodstvo i zakonoslovlje valja, ako ne ima za to sposobna učitelja, uzeti tomu vješta obrtnika, trgovca ili pravnika.

U nižem odjelu poučavaju samo učitelji nižih pučkih škola.

§ 41.

Svaki je učitelj dužan paziti na duševni i ćudoredni uzgoj obrtničkih i trgovačkih šegrta u zavodu, a koliko je to god moguće i izvan zavoda.

§ 42.

Osim toga su dužnosti i prava učitelja:

a) Svaki je učitelj i vjeroučitelj dužan za poučavanje šegrta tačno održavati ustanovljene satove.

Ako na predavanje ne bi mogao doći radi neotklonive zapreke, ima to za vremena prijaviti ravnatelju zavoda;

b) za predavanja ima učitelj držati strog red u školi; učenika, koji bi predavanje smetao, vlastan je opomenuti ili prema stupnju krivice i ukoriti; nepokorna pak šegrta ima prijaviti razredniku ili samom ravnatelju zavoda;

c) svaki je učitelj i vjeroučitelj dužan dolaziti u učiteljske sjednice i tamo djelatno učestvovati u poslovima zavoda;

d) brinuti mu se valja za povjerena učila;

e) u razrednicu (§ 31.) ima svaki put ubilježiti opažene mane, te podijeljene opomene ili ukore, zatim pretrpljene i nepretrpljene disciplinarne kazni.

§ 43.

Između učiteljâ ima se za svaki razred šegrtske škole izabrati po jedan razrednik.

§ 44.

Razrednik obavlja nutarnje poslove povjerena mu razreda, a među ostalim obavješćuje gospodare o ponašanju i napretku šegrta putem upisnice (§ 17).

§ 45.

Na čelu je učiteljskoga zbora svake šegrtske škole ravnatelj.

Ravnatelj je odgovoran za upravu, a uz ostale učitelje odgovoran je i za ćudoredni i duševni napredak zavoda.

On je ujedno i učitelj na zavodu.

Ravnateljem šegrtske škole je ravnatelj onoga zavoda, na kojem se drži šegrtska škola.

§ 46.

Glavni poslovi ravnatelja jesu:

a) On prima i upisuje šegrte u glavnu knjigu (tiskanica formular B), te podastire svaki mjesec obrtnoj oblasti prijave (tiskanica formular E) o polazu i napretku šegrtske škole (§ 78. ob. zak.);

b) s osobitom pozornošću prati ponašanje, marljivost i napredak šegrta;

c) u disciplinarnim pitanjima odlučuje ili sam ili predlaže važnije predmete za raspravu i odluku učiteljskomu zboru ili općinskomu školskom odboru;

d) čita i tumači školski red i disciplinarni propis šegrtima početkom svakoga polјeća;

e) nadzire djelovanje učitelja, prisustvuje što više njihovu predavanju i prati pozorno izvršivanje disciplinarnih propisa, koji spadaju u njihov djelokrug. Zato je dužan ravnatelj za vrijeme obuke boraviti na šegrtskoj školi, ma on i ne imao satova.

Opazi li, da se ne uvažuju njegove opomene i prijateljski savjeti, dužan je radi izravnanja donijeti stvar najprije u učiteljsku sjednicu, a tada po potrebi i pred općinski školski odbor;

f) drži svakoga mjeseca s učiteljskim zborom sjednicu, kojoj je on predsjednikom.

Početkom školske godine ima se ustanoviti raspored učevnih sati, koji se ima podnijeti na odobrenje kr. županijskoj oblasti, a u gradu Zagrebu i Osijeku gradskomu poglavarstvu;

g) vodi propisane prije spomenute uredovne knjige, našastar, podastire sjedničke zapisnike učiteljskoga zbora na odobrenje kr. županijskoj oblasti, a u gradu Zagrebu i Osijeku gradskomu poglavarstvu, upravlja zbirkama u zavodu uz pripomoć čuvara i pazi na red i čistoću u zgradi;

h) brine se za zastupanje u poučavanju zapriječenih učitelja;

i) supotpisuje i potvrđuje zavodskim pečatom svjedodžbu onim šegrtima, koji prelaze u drugi zavod (§ 32.) ili ga pak sasvim ostavljaju (§ 37.);

j) podastire koncem školske godine ispitno izvješće obrtnoj oblasti (§ 22. provedb. naredbe k obrtn. zakonu):

k) podastire početkom svake školske godine izravno kr. zem. vladi odjelu za bogoštovlje i nastavu, iskaz o broju šegrta (po formularu K); iskaz o naučnim knjigama, kojima se imadu opskrbljivati šegrti (po formularu L); a koncem školske godine godišnje izvješće o stanju škole po formularima, koji će se dotičnim školama u pravo vrijeme dostaviti.

§ 47.

Ravnatelj šegrtske škole pravi je član općinskoga školskog odbora (§ 175. sl. c) škol. zak.) s odlučujućim glasom. On izvješćuje općinski školski odbor o stanju zavoda.

§ 48.

Svi učitelji, koji na zavodu službuju, sačinjavaju učiteljski zbor, kojemu je na čelu dotični ravnatelj.

§ 49.

Učiteljski zbor drži svakoga mjeseca redovite mjesečne sjednice, o kojima vode dotični učitelji naizmjence zapisnike.

§ 50.

U sjednicama učiteljskoga zbora ima svaki član pravo glasa.

§ 51.

U djelokrug učiteljskoga zbora spada:

a) ustanovljivanje načina, kako da se postigne suglasni uzgoj i poučavanje šegrta;

b) sastavljanje rasporeda učevnih sati i razdioba predmeta prema prijedlogu ravnateljevu;

c) izbor razrednika i čuvara učila;

d) učiteljski zbor sudi o disciplinarnim prestupcima. U slučaju težih kazna podnaša svoje prijedloge općinskomu školskom odboru (§ 54. sl f), a radi li se o isključenju šegrta, podnaša svoj obrazloženi prijedlog putem općinskoga školskog odbora propisanim načinom kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu;

e) odlučuje u dvojbenim slučajevima u poslu primanja šegrta u školu;

f) prosuđuje ćudoredno ponašanje šegrta, te ustanovljuje klasifikaciju njegovu, koja se ima ubilježiti u ispitno izvješće. Prema tomu odlučuje i o prijelazu šegrta u više razrede;

g) djeluje kao mirovni sud, kad se radi o časti bud pojedinih učitelja, bud cijeloga zbora.

§ 52.

Svi učitelji, koji na zavodu službuju, dobivaju za svoj trud 30 do 60 for. na godinu za svaki sat predavanja sedmicom. Povrh toga dobiva ravnatelj posebnu funkcijonalnu nagradu od 50 for. na godinu.

Nagrada za analfabetski (pripravni) tečaj podmiruje se načinom, ustanovljenim §-om 56. šk. zakona.

Imadu li pojedini razredi koje šegrtske škole paralelke, tad se ima ravnatelju za svaku paralelku povrh označenoga funkcijonalnog doplatka isplaćivati još nagrada od 10 for. na godinu.

b) Nadzor šegrtskih škola.

§ 53.

Neposredni nadzor nad šegrtskim školama vrši ona općina, koja školu izdržava, i to putem općinskoga školskog odbora (§§ 174. do 188. šk. zak.).

§ 54.

Općinski školski odbor

a) proglašuje vrijeme za upisivanje šegrta u školu i određuje na prijedlog ravnateljev dane i satove, u koje će se držati obuka na šegrtskoj školi;

b) nadzire ponašanje šegrta, u koju svrhu ima odrediti vrijeme nadzora za pojedine svoje članove;

c) svaki član dužan je u određeno mu vrijeme barem jedan, a i više puta doći u zavod, pozorno pratiti tok obuke, te se valjano uputiti i o moralnom stanju i napretku šegrta. Svoj pohod i možebitne opaske svoje ima ubilježiti u knjigu »Posjetnicu«, koja će se u tu svrhu nalaziti kod ravnatelja. Učiteljima napose nije vlastan ništa neposredno prigovarati;

d) općinski školski odbor drži svakoga mjeseca sjednicu;

e) raspravlja o izvještajima obrtnih pouzdanika, što mu ih dostavlja obrtna oblast (§ 56.);

f) pazi na red i disciplinu šegrta, te sudi u disciplinarnim poslovima podnesenim mu po učiteljskom zboru;

g) predlaže za vremena učitelje obrtnoj oblasti, koja će taj prijedlog putem kr. županijske oblasti, a u Zagrebu i u Osijeku putem gradskoga poglavarstva podnijeti na potvrdu kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu;

h) koncem školske godine sastavlja godišnji proračun zavoda, te ga predlaže na odobrenje obrtnoj oblasti. Taj proračun imade osim troška za izdržavanje škole i učiteljskoga osoblja sadržavati i potrebnu dotaciju za nabavu učila i stručnih knjiga za porabu učiteljskoga osoblja šegrtske škole;

i) prisustvuje godišnjim ispitima;

j) ako bi potrebno bilo naučnu osnovu prema mjesnim prilikama bud raširiti, bud stegnuti, predlaže svoje obrazloženo mnijenje obrtnoj oblasti, koja će ga putem kr. županijske oblasti podnijeti kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu;

k) ima se brinuti, da šegrti knjigama i drugim za nauk potrebnim stvarima budu dovoljno i u pravo doba opskrbljeni. Toga radi imat će općina, koja šegrtsku školu izdržaje, nabaviti na račun majstora sva po-

trebita učila za dotičnoga šegrta, a gdje se dokaže potpuno siromaštvo, dužna će biti općina, da sama namiri taj trošak za učila i spreme.

§ 55.

Obrtnu oblast prve molbe (gradsko poglavarstvo, kr. kotar. oblast) podupiru u djelovanju njezinu pouzdanici obrtne oblasti (§ 167. obrtn. zakona).

§ 56.

Pouzdanici obrtne oblasti posjećuju periodično šegrtske škole i izvješćuju obrtnoj oblasti opažanja svoja tamo učinjena (§ 168. točka 5 obrt. zak.).

Ta izvješća ustupa obrtna oblast općinskomu školskom odboru (§ 54. sl. e).

§ 57.

Vrhovni nadzor nad šegrtskim školama vodi kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, putem kr. županijskih, a i kr. zemaljskih školskih nadzornika.

V.

Naučne osnove za šegrtske škole.

A. Analfabetski (pripravni) tečaj.

§ 58.

U analfabetskom (pripravnom) tečaju, koji može prema potrebi postojati uz svaku šegrtsku školu (§ 2.), uče se šegrti: čitati, pisati, računati i crtati, da budu tako pripravljeni za prijelaz u niži odio šegrtske škole.

§ 59.

U analfabetskom (pripravnom) tečaju obučava se sedmicom 8 sati skupa sa satom određenim za nauk vjere.

§ 60.

a) Nauk vjere.

Razdiobu učiva ustanovit će po § 207. zakona o uređenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji od 31. listopada 1888. crkvene oblasti posebnom naučnom osnovom.
1 sat na nedjelju.

b) Čitanje i pisanje.

Upoznavanje pisanih i tiskanih malih i velikih pismena abecede. Polagano i razgovijetno čitanje pisanoga i tiskanog s osobitim obzirom na rastavljanje rečenica, riječi i slogova. Pripovijedanje čitanih štiva vlastitim riječima kako na učiteljeva pitanja, tako i u saveznu govoru. Prepisivanje iz knjige. 3 sata na nedjelju.

c) Računanje.

Postupni razvitak brojeva od 1—1000 i četiri vrste računa usmeno i pismeno s jedno- i višeimenim brojevima. Novci i mjere u krugu brojeva od 1—1000. 2 sata na nedjelju.

d) Crtanje.

Pravci i kutovi, četvorokut, osmokut, kružnica, trokut i šestokut, te njihova uporaba na najjednostavnije likove po uzorcima, nacrtanim na školskoj ploči. 2 sata na nedjelju.

Bilješka. Prema potrebi može se analfabetski (pripravni) tečaj za obuke u crtanju stegnuti s nižim odjelom.

B. Niži odio.

§ 61.

Zadaća je nižega odjela, da šegrta učvrsti i usavrši u nauku vjere, čitanju, pisanju, računanju i risanju, da bude osposobljen za prijelaz u viši odio šegrtske škole.

§ 62.

U nižem odjelu obučava se sedmicom 8 sati skupa sa satom određenim za nauk vjere.

§ 63.

a) Nauk vjere.

Razdiobu učiva ustanovit će po § 207. zakona o uređenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji od 31. listopada 1888. crkvene oblasti posebnom naučnom osnovom. 1 sat na nedjelju.

b) Čitanje i pisanje.

Vježbanje u razgovijetnom čitanju s obzirom na razgotke s pravilnim naglaskom i shvaćanjem čitanoga. Stvarno razlaganje. Pripovijedanje čitanih štiva svojim riječima.

Vježbe u prepisivanju i napisivanju pročitanoga po zadanim pitanjima. Kazivanje u pero i pravopisne vježbe uz općenitu korekturu. Svaki mjesec dana po jedna školska zadaća. 3 sata na nedjelju.

c) Računanje.

Četiri vrste računa s jedno- i višeimenim cijelim i desetinskim brojevima. Zorno usmeno računanje s najobičnijim prostim česnicima. Novci i mjere. 2 sata na nedjelju.

d) Crtanje.

Četvorokuti, trokuti, pravilni višekuti s uporabom na razne oblike. 2 sata na nedjelju.

C. Viši odio.

§ 64.

U svakom razredu višega odjela traje obuka 8 sati na sedmicu (§ 83. ob. zak.).

§ 65.

U višem odjelu šegrtskih škola uče se ovi predmeti:

1. nauk vjere;
2. čitanje i stvarna obuka (tehnologija, ludžba, nauka o robi, fizika, zemljopis i povijest);

3. poslovni sastavci, obrtno knjigovodstvo i zakonarstvo;
4. računanje;
5. crtanje, dotično trgovački ili ini stručni predmeti, kako se razabira iz naučne osnove.

Razredne skupine:

građevna, industrijsko-trgovačka i mješovita skupina.

§ 66.

a) Nauk vjere.

Razdiobu učiva za pojedine razrede ustanovit će po § 207. zakona o uređenju pučke nastave i obrazovanju pučkih učitelja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji od 31. listopada 1888. crkvene oblasti posebnom naučnom osnovom. Svaki razred po 1 sat u sedmici.

b) Čitanje i stvarna obuka na temelju čitanke.

1. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se opisuje razni materijal i obrti, zastupani po većini prisutnih šegrta. Izrađivanje surovina u proizvode i upotrebljavanje ovih u raznim obrtima. Najobičniji ludžbeni pojavi u svagdanjem životu i ludžbeni procesi u obrtima. Moralno poučna štiva.

građevna skupina	1	sat	u	sedmici.
industr.-trgovačka	2	sata	»	»
mješovita skupina	3	»	»	»

2. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se opisuju prirodni pojavi i praktična poraba prirodnih zakona. Pojavi mehanički, pojavi kapljevina, topline, magneto-električki i zračni, sve što kraće i jasnije, prama potrebi prisutnih obrtnika, a što više na temelju pokusa.

građevna skupina		1	sat	u	sedmici
industr.-trgovačka		1	»	»	»
mješovita skupina	a)	1	»	»	»
	b)	3	sata	»	»

3. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se crtaju vrline čovječje uopće, a napose dobra svojstva obrtnika. Najvažnije iz obrtno-trgovačkoga zemljopisa naše domovine i austro-ugarske monarhije. Željeznice, koje se stiču u Zagrebu i Osijeku. Nekoliko važnijih i pristupnijih sajmova sa žitom, marvom i robom.

Biografske crte iz povijesti domaće i austro-ugarske monarhije. Crtice higijenske.

građevna skupina		1	sat	u	sedmici
industr.-trgovačka		1	»	»	»
mješovita skupina	a)	1	»	»	»
	b)	2	sata	»	»

Bilješka. Gdjegod su šegrti podijeljeni u skupine (razredne), udesit će se čitanje i stvarna obuka vazda prama potrebi dotične skupine. Gdje se razredi poradi malenoga broja šegrta ne mogu dijeliti u skupine, tamo će se svekoliko predavanje udesiti po gradivu ma koje razredne

skupine, kako to zahtijevaju potrebe većine šegrta i mjesne prilike (§ 54. slovo j).

c) Poslovni sastavci, obrtno knjigovodstvo i zakonarstvo.

1. razred. Prigodni i obiteljski listovi: zahvala roditeljima; preporuka, kad majstor otvori posao; molba radi nedobivenih novaca za načinjene stvari; izgovori radi neobavljene narudžbine. Poslije ovih primjera kratka pouka o listovnom gradivu, o slogu uopće, o uvodu i zaključku, o naslovu i nagovorima.

Poslovni sastavci: narudžbenica, ponudnica, svjedodžba, račun, namira; potvrdnica, oglas, otkaz stana, zahvala; priziv, obveznica, punomoć; molba za otvorenje obrta, naukovni ugovor.

Ispunjavanje poštovnih tiskanica bez tumačenja teksta. (Izdanje B).

građevna skupina	1 sat	u	sedmici
industr. »	1	»	»
mješovita »	2 sata	»	»

2. razred: O vanjskom obliku lista: o rukopisu, papiru, zavitku, pečatu i adresi. Okružnica, ponudnica (Offert), popratnica, opomenica, ispričnica, preporuka, namira i protunamira, račun, prijamnica, zadužnica, založnica, doznačnica, naučna svjedodžba, odrečnica, sjednički zapisnik, podnesci na oblasti.

Ispunjavanje poštovnih tiskopisa s tumačenjem teksta· (Izdanje B),

građevna skupina	1 sat	u	sedmici
industr. »	1	»	»
mješovita »	2 sata	»	»

3. razred. Pojam o mjenicama i što se zakonom zahtijeva o sastavku mjenica.

Jednostavno obrtno knjigovodstvo. Najbitnije zakonske ustanove o vođenju poslovnih knjiga pri jednostavnom knjigovodstvu. Vježbe u unašanju u pojedine poslovne knjige na osnovi dvomjesečnoga posla uz odnosne komptoirske radnje.

građevna skupina	1 sat	u	sedmici
industr. »	2 sata	»	»
mješovita skupina a)	1 sat	»	»
mješovita skupina b)	2 sata	»	»

d) Računanje.

1. razred. Uz ponavljanje učiva iz obiju godišta IV. razreda niže pučke škole imadu se učenici što više vježbati u usmenom računanju. Sve to s obzirom na potrebe obrta i trgovine.

građevna skupina	1 sat	u	sedmici
industr.-trgovačka	2 sata	»	»
mješovita skupina	2 »	»	»

2. razred. Ponavljanje učiva iz prvoga razreda. Zaključni računi, omjeri i razmjeri i pravilo trojno.

građevna skupina	1 sat	u	sedmic
industr.-trgovačka	2 sata	»	»
mješovita skup	[illegible] »	»	»

3. razred. Ponavljanje učiva iz drugoga razreda. Postotni i dobitni računi u jednostavnijim primjerima. Proračunavanje kupovne i prodajne cijene. Sastavljanje troškovnika.

građevna skupina		1 sat u sedmici
industr.-trgovačka		1 » » »
mješovita skupina	a)	2 sata » »
	a)	3 » » »

e) Crtanje (s dvije crtarske skupine).

A. Prostoručno crtanje (jednako gradivo za obje crtarske skupine).

Prostoručnomu je crtanju svrha, da se naučnici na temelju zgodno izabranih ornamentalnih oblika pripravljaju za stručno crtanje svoga zanata.

građevna skupina	2 sata u sedmici
industr.-trgovačka	2 » » »
mješovita skupina	0 » » »

2. razred. Stilizovani plošni ornamenat s osobitim obzirom na slog i obrt sa pregleda. Uzorci odredit će se naknadno. Plastični ornamenat po mogućnosti.

građevna skupina	2 sata u sedmici
industr.-trgovačka	3 » » »
mješovita skupina a)	2 » » »

Bilješka. Svi crteži izrađuju se u ocrtu što jednostavnije, obično olovkom srednje tvrdoće, a samo napredniji trstikovim ili guščjim perom u dvije boje. Plastični ornamenti mogu se izvađati također kredom ili ugljenom.

Geometrijsko crtanje (samo za prvu crtarsku skupinu).

Geometrijskomu je crtanju svrha, da šegrti kraj tehničke vještine u upotrebi crtarskoga oruđa kod linearnoga crtanja upoznadu temeljne oblike iz ravne i prostorne geometrije, njihovu konstrukciju i proračunavanje, te da se projektiranjem jednostavnih predmeta (u tlocrtu, pročelju i bokocrtu) pripravljaju za stručno crtanje.

1. razred crta (mjeri i dijeli) pravce, kutove, trokute, četvorokute, višekute, kružnice, polukruge i pakruge.

Građevna skupina 2 sata na nedjelju.

2. razred. Izmjerivanje i proračunavanje opsega i ploštine temeljnih planimetrijskih likova, kao: istosmjernika, trokuta, mnogokuta i kruga.

Projekcija tijela, plohe, crte, tačke i kuta (što većma zorno). Projektirajuće ravnine. Razlika između projiciranja i perspektivnoga risanja.

Projekcija upravnoga valjka, čunja, piramide i prizme, u položaju vertikalnom i horizontalnom, nadalje kugle i pakugle.

Izmjerivanje u zadatom crtežu (tlo i nacrt) visine stranica i bridova koji su potrebni za konstrukciju mrežotina, proračunavanje oplošja i prostornosti gore pomenutih tjelesa.

Konstrukcija tlocrta i nacrta jednostavno profiliranoga spomenika po zadanom profilu.

Fiksiranje točaka na površini tijela pomoću projektirajućih ravnina.

Najvažnije o samosjeni prizme, piramide, valjka, čunja, kugle i polukugle. Pojam o bačenoj sjeni.

Karakteristički primjeri arhitektonskih prelaza iz četvorine u osmokut i iz ovoga u krug (osnove ili stope pilova i stupova).

Bilješka. Obuka je zorna, nauk skupni. Svi se crteži u ocrtu izvađaju što jednostavnijim načinom i običnom olovkom srednje tvrdoće.

Građevna skupina 2 sata u sedmici.

C. Stručno crtanje (s dvije crtarske skupine).

I. Crtarska skupina.

Stručnomu je crtanju u toj skupini svrha, da se naučnik vježba u izmjerivanju omanjih predmeta i snimanju profila, skiciranju po danim mjerama i profilima, te prikazivanju omanjih predmeta ortogonskim crtežom po zadanim skicama i mjerama, a po ovima građenje osnovnih i detailnih nacrta.

Riše građevna skupina III. razreda (i za to sposobni iz I. i II. razreda, § 13. Bilješka.) 4 sata u sedmici.

Ako ima za svaki razdio po 30 šegrta (vidi § 14. A. sa opaskom, te § 15.), mogu se otvoriti slijedeći razdjeli, koji će risati po ovoj osnovi:

I. razdio (zidari, klesari, tesari i građevni poliri).

Zidari crtaju po mjerama:

1. vrste opeka kao: obične opeke, žlijebne, klupne i polične, podrovne i ostale profilirane opeke;
2. vrste zidova, kao zid od lomnoga kamena, cyklopski zid, zid engleskoga veza, koštriva i kaminska zidba i t. d.;
3. vez ili spoj opeka na glatkom zidu, uglovima, krstovima, pilovima, polupilovima, stupovima i dimnjacima;
4. razne konstrukcije vijenaca i napusta, kao: podnožnih, pokrovnih, glavnih ili obrubnih vijenaca i striješaca od opeka ili kamena za izvlačiti šablonom;
5. oblučni vez opeka, luk razna oblika: polukružni, šiljati, pakružni, sniženi i uzdignuti luk, s osobitim obzirom na jakost luka i njegovu dubljinu;
6. svodovi i njihov vez od opeka kao svod odsječni, polukružni, samostanski i križni ili svod krstaš. Zatim odsječni svodovi kod prozora, ulaza i zidani bunari;
7. omanji jednostavni zidani objekti, kao: ulazi vanjski (velika vrata) sa pilovima i lukom, prozori, vrata i t. d. od opeke ili kamena;
8. uzvišeni svod i zidane stube. Stube sa kamenim stepenicama podzidane ili prostonosne;
9. red stupova i to: novodorski, jonski i korintski sa pripadajućim stopama, trupovima, glavicama i vijencima;
10. omanja običajna zidana zdanja bez tesarskih radnja.

Klesari crtaju po mjerama:

1. klesanac grubo obrađen, pravokutno učetvoren, profiliran i rusticiran, te njegov vez u zidu;

2. upravna geometrička tjelesa kao: prizmatička, piramidalna, valjkasta i t. d., razne prijelaze tih tijela u tlocrtu, iz četvorine u osmerokut, i drugi koji takav prijelaz. Proniknuća (Durchdringung) jednoga tijela kroz drugo, kad su im osi normalne;

3. razne lukove kao: kružni odsječak, poluluk, šiljati, uzdignuti i sniženi luk, te njihovi kameno-sjeci;

4. kameni obrub oko prozora i vrata, natkrov kordona, vijenaca i kičeka kao i ukrasni obluci kod prozora, vrata i t. d.;

5. stube sa dostepenicama, prostonosne i podzidane spužarice razne vrste;

6. red stupova: novodorski, jonski i korintski sa pripadajućim stopama, trupovima, glavicama i vijencima;

7. omanje objekte, kao: portale, spomenike, žrtvenike i t. d.

Tesari crtaju po mjerama:

1. svekolike vezove i svorove pravokutno obrađene građe (lijes), kao: stuke (Stösse), presomite (Ueberglattungen), raznovrsno učepljenje (Zapfenverbindungen), kovi stuk (Gährungsverbindungen) zasjeci (Versatzungen), zarubljeni spoj (Verrahmung) i t. d., te k tomu pripadajuća konstruktivna željeza;

2. jednostavne konstrukcije s njihovim spojevima, kao: upori (Verstrebungen), kanače (Rügelwände), tavanice (Tramlager), izmjenite grede (Verwechslungen), uporne stijene (Sprengwände) i nastrijelje (Sprengwerke), krovne ustroje ili osnove (Dachstühle);

3. razni spojevi stijena, kao: stijene od brvana, žmurova (Spundwände) i utora (gestämmte Wände) i t. d. s njihovim konstrukcijama i sastavinama. — Sastav lukova od daščica i stupova;

4. stube sa dostepenicama na tetivu, položenim dostepenicama (gesattelte Stiegen), zavojne stube i t. d.;

5. jednostavna uporna (verstrebte) i utorna (gestämmte) vrata i vratnice, raznovrsne ograde;

6. jednostavne i kićene predmete uokvirene na utor; vidljive i profilirane tavanice i stropove, razne ukladbe na vratima i vratnicama;

7. omanje vrtne kućice kao i omanje domaće gospodarske stanove i zgrade.

Građevni poliri crtaju naizmjence građu svih triju odjela i zaključuju omanjim objektima, na kojima dolaze u savez radovi svih triju odjela (omanje zgrade i zdanja).

II. razdio (bravari, strojari, kovači, limari, kotlari i mjedari.)

Bravari i strojari crtaju po mjerama:

1. Raznovrsna željeza, što obično rabe kod zidarskoga i tesarskog posla kao spone, (kao zidarski i tesarski klinovi, kvake, sapinjače i pripoji, kuke i skobe, vijci, svorovi i holandeske hvatače);

2. jednostavne okove na vratima i prozorima, kao okov na stožer i puške (Kegelband), okov ukršnjak (Kreuzband) i šarnir okov; zatim pritvore, zasune, kračune, okretaljke (Vorreiber), dvokrake okretače (Reibstange), dvokrake pazuljke (Fenstertriebe);

3. vanjske brave s obzirom na razni sistem pritvora u savezu sa jednostavnim i kićenim štitićima i ključevima;

4. usađene i urezane brave za križna i dvokrilna vrata i kapije raznih sistema;

5. brave sa štonci (Schlösser mit Zuhaltung);

6. jednostavniji običajni alat, kao: kladivce, kliješta, škripce, rezalo vijaka (željezni uglavak, ocalni svrdao za maticu i ocalno urezivalo za vijke);

7. jednostavno mehaničko oruđe, kao: koloturi, zagvozde (zaglavci za dizanje kamena), nazubljeno kolo;

8. konstrukcije cilindričkih i koničkih zavojnica;

9. razne rešetke za vrata i prozore; ograde i rešetne kapije i k tomu spadajuća odvijanja raznih krivulja, šablona za listove i rozete;

10. omanje predmete tehničke sa bogatije urešenim radnjama, kao: ljepši okovi na vratima, oklapanje škrinja i škrinjica, vjetrenjače, ures, na šljemenima, svijećnjaci i lampe na kolo i t. d.

Kovači crtaju po mjerama:

1. običajnu raznovrsnu gvožđariju, koja rabi u zidarskom i tesarskom poslu, to su spone i vezovi s obzirom na navadne debljine i normalne prosjeke, kao: zidarski i tesarski gvozdeni klinovi, kvake, sapinjači i pripoji, kuke i skobe, vijci i zavornji, holandeški sapon;

2. nekoje navadno oruđe i sprave, kao: batovi, čekići, kliješta, rezala, škripce, nakovala, gvožđarija za plug (crtalo, lemeš), lopate, budake, trnokope, motike, sjekire, bradve i bradvilje, roglje, vile, grablje, grebljice i t. d.;

3. jednostavne kolne okove na malim i velikim kolima, kolicima i tačkama, bogatije okove na laganim kolima;

4. raznovrsne potkove za konjska kopita i volovske papke;

5. jednostavno mehaničko oruđe, koloturi, zagvozde ili zaglavci, nazubljeno kolo i t. d.

Limari crtaju po mjerama:

1. jednostavne klepane limene predmete, kao: kante, mjere, limece, lijevke i razne kalupe i njihove odvijene šablone;

2. jednostavne građevne predmete, kao: odvodne cijevi, raznovrsno spojene i isprevijane; odmatanje prosjeka i razvijanje šablona; striješni žlijebovi i krovnjaci, u raznom položaju i zavojima;

3. raznovrsno poklobučena šljemena i oboj dimnjaka, raznovrsne vijence i krovne grebene, zastavice, oroze i t. d.;

4. Razmatanje oblina, kupeljnih kada i drugih navadnih predmeta; uređenje kupaonica, zahoda i t. d.

Kotlari i mjedari crtaju po mjerama:

1. raznovrsne kotlove za varenje, pečenje, rakijske kotlove sa kapom i cijevima raznih vrsta, samovare, kotliće za vodu sa drškom i noscem;

2. raznovrsno kuhinjsko posuđe, kozice, tiganje, šerpenje, činije, tepsije;

3. ino posuđe, žare, imbrike, kandila, škropionice;

4. građevne predmete kao kod limara.

III. razdio (stolari, tokari, kolari i bačvari).

Stolari crtaju po zadanim mjerama:

1. raznovrsne spojeve drva, koji su u stolarstvu navadni;

2. raznovrsne podove;

3. jednostavne predmete građevnoga stolarstva kao: vrata na utore (Thüre auf Nuth und Feder), vrata unakrst s prečkama (Thür mit Kreuzverstrebungen) vanjska vrata dvostruko obijena mit Doppelverschallung), vrata na okvir i uklade sa vanjskim i nutarnjim obojem i podstavom (mit innerer und äusserer Verkleidung);

4. raznovrsne prozore s obzirom na navadne normalne prosjeke drva, šipila, stupčića i na raznovrsne sisteme zatvora; velika vrata jednostavna i bogatija;

5. kasete, škrinjice, oboji stijena;

6. jednostavno pokućstvo, nacrtavanje šipila, zazuba i ostalih spojeva, koji tu dolaze;

7. razni oboj stropova i stijena, ugrađivanje omanjega pokućstva u istima.

Tokari crtaju po mjerama:

1. jednostavne spojeve drva, kao: učepljenja ili šipila, presomite proboje (Verdübellungen), smoždivanja i t. d.

2. jednostavnije i bogatije balustere i stupčiće, kuhinjsko posuđe kao: valjare, batiće, držala, ručke, usade za oruđe i t. d.

3. omanje pokućstvo, etažere, police, tanjure, košarice, pljuvaljke, čunje, kugle i t. d.

Kolari i bačvari crtaju po mjerama:

1. razne dijelove točka (kola) kao: trupine ili glavine, palce ili žbice, gobelje i oplatnice:

2. raznovrsne točkove kao: kolo od tačaka, od dvokolica, od kolica, od malih i velikih, laganih i teških kola i kočija i t. d.;

3. prednji i stražnji trup kod raznih kola; dijelove prvoga (prednjega) trupa, kao: rudu, škarić, opljen, policu, ručice i svoru; dijelove stražnjega trapa: škarić, opljen, ručice i t. d.;

4. Razna kola, tačke, dvokolice, svakojaka velika i mala kola, kočije i t. d.

Bačvari crtaju po uzorcima, koji će se naknadno odrediti.

IV. razdio (rezbari, kipari, dekorateri, ličilci, zlatari, lončari, pećari, orudari, nožari i zvonoljevci).

Rezbari i kipari nastave prostoručno crtanje u smjeru njihove struke, to jest crtaju po drvenim, sadrenim i kamenim modelima.

Dekorateri i ličilci nastave crtanje plošnoga ornamenta u bojama; rezbari, kipari i dekorateri crtaju red stupovlja (Säulenordnung) kao zidari i klesari.

Zlatari crtaju po zadanim mjerama i modelima razne uresne predmete i posuđe: vitice, naušnice, ogrlice, narukvice, đerdane, križiće i medalje i t. d.;

kućno posuđe: šećernice, žlice, kliješta za šećer i t. d.;

crkveno posuđe: žare, čaše, kaleže, monstrance, kandila i svijećnjake i t. d.

Lončari i pećari crtaju:

1. jednostavnije i bogatije pećnjake;

2. raznovrsne banke (Sockelgesims), središnje i glavne vjenčanice;

3. jednostavnije peći sa glatkim i bogatije urešenim pećnjacima, sa bancima, središnjim i glavnim vjenčanicama, s obzirom na nutarnju konštrukciju, raznovrsno grijanje i promaju;

4. jednostavne i bogatije ukrašene posude i posuđe po uzorima klasičnoga i renaisance-doba;

5. vrste slogova (red stupova) kao gore.

Orudari, nožari i zvonoljevci crtaju: raznovrsno oruđe oružje, kirurgične sprave po uzorima, koji će se u tu svrhu nadnadno odrediti.

Bilješka. Osnovni (Werkzeichnung) i detailni nacrti izvađaju se što jednostavnijim načinom, obično olovkom srednje tvrdoće, a normalni prosjeci i profili polažu se konvencijonalnim bojama.

II. Crtarska skupina.

Ako ima za svaki razdio trideset. šegrta, mogu se otvoriti ovi razdjeli:

1. razdio.

Krojači, cipelari, krznari i opančari crtaju predmete svoga zanata, kako će se to naknadno odrediti.

2. razdio.

Slagari, tiskari upoznavaju se raznim slovima, crtaju ista i vježbaju se u čitanju raznih rukopisa.

Ostali šegrti, koji su obvezani na risanje (vidi § 12. b), c) i α) risat će plošni ornamenat po uzorcima, koji će se u tu svrhu naknadno odrediti.

industr.-trgovačka skupina 3 sata u sedmici,
mješovita a) 3 » » »

Bilješka. Ako bi se gdjegod obuka mješovite skupine dala dopuniti i prama mjesnim potrebama udesiti zgodnije, neka se to amo predloži (§ 54. sl. j).

II. Skupina (razredna) čisto trgovačka.

Imade li u kojem razredu 30 trgovačkih naučnika, čine ovi posebnu (4-razrednu) skupinu (§ 11. i 12. slovo d), pak se u svim predmetima obučavaju po niže navedenoj osnovi. Ako ih je manje od 30, ali svakako bar 10, onda imadu sve predmete osim risanja zajednički sa građevnom ili inom razrednom skupinom, a za risanja predaje im se zemljopis, trgovačko računstvo i knjigovodstvo, te nauka o robi — sve prama broju sati. Mjesto poslovnih sastavaka u III. razredu uzimlju se komptoirske radnje.

a) Nauk vjere.

Prema broju šegrta zajedno s građevnom skupinom.

Svaki razred po 1 sat u sedmici.

b) Čitanje i stvarna obuka.

1. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se tumači ludžbeno predznanje, nužno za učenje tehnologije i nauke o robi.

2. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se opisuju ugljohidrati, vrijenje, alkoholi, eter, vrijenje kvasine, masne kiseline, biljevne kiseline, alkoholoidi. Slučenine cijana. Bjelančevina.

Pravopisne i krasnopisne vježbe s osobitim obzirom na interpunkciju. 1 sat u sedmici.

3. razred. Pravilno čitanje i pripovijedanje štiva, u kojima se crtaju vrline čovječje uopće, a napose dobra svojstva trgovca. Po koje štivo iz narodnoga gospodarstva. 1 sat u sedmici.

c) Poslovni sastavci.

1. razred. Prigodni i obiteljski listovi; zahvala roditeljima; preporuka, kada trgovac otvori posao; molba radi nedobljenih novaca za dostavljenu robu; izgovor radi nedostavljene robe. Poslije ovih primjera kratka pouka o listovnom gradivu, o slogu uopće, o uvodu i zaključku, o naslovima i nagovorima.

Poslovni listovi: narudžbenica, ponudnica, svjedodžba, račun, namira, potvrdnica, oglas, otkaz stana, zahvala, poziv, obveznica, punomoć, molba za otvorenje trgovine, naučni ugovor. 1 sat u sedmici.

2. razred. O vanjskom obliku lista: o rukopisu, papiru, zavitku, pečatu i adresi. Okružnica, ponudnica (Offert), popratnica, opomenica, ispričnica, preporuka, namira i protunamira, račun, prijamnica, zadužnica, založnica, doznačnica, naučna svjedodžba, odrečnica, sjednički zapisnik, podnesci na oblasti.

Ispunjivanje poštovnih tiskopisa s tumačenjem teksta. (Izdanje B.) 1 sat u sedmici.

3. razred uzimlje komptoarske radnje.

d) Zemljopis.

1. razred. Domovina s osobitim obzirom na topografske, statističke i kulturne odnošaje. Promicala obrta i trgovine; plovne rijeke i

željeznice, koje se stječu u Zagrebu i Osijeku. Najvažniji sajmovi. Uvoz i izvoz robe u našu domovinu i iz nje. 1 sat u sedmici.

2. razred. Austro-ugarska monarhija, naglasujući osobito statističke znamenitosti, te mjesta i predjele, koji se ističu industrijom i trgovinom. O promicalima obrta i trgovine; plovne rijeke i željeznice, koje se stječu na Rijeci, u Trstu, Budimpešti i Beču. Uvoz i izvoz robe u našu monarhiju i iz nje. 1 sat u sedmici.

3. razred. Balkanski poluotok, Rusija, Njemačka, Engleska, Švicarska, Francuska, Italija s obzirom na industriju i trgovinu. Glavni putevi evropske, a ukoliko zasijecaju i svjetske trgovine. Odnošaji Austro-Ugarske k drugim zemljama s obzirom na obrt i trgovinu.
1 sat u sedmici.

e) Nauka o robi.

Sistematičan pregled glavnije robe svjetske trgovine, nakoliko ova nije predmetom kemijskoga poučavanja, s obzirom na karakter, svojstva, proizvađanje, vrela i porabu robe, te s obzirom na glavnije ustanove carinstva, i to:

1. razred. Roba iz životinjstva: hraniva, tvari za odijevanje, perje, masti i njihovi preparati, mirisava i ljekovita roba i tvari za razne porabe.
1 sat u sedmici.

2. razred. Roba iz bilinstva: hraniva, prediva, tkanine, pletiva i papir. Tvari imajuće u sebi treslovine. Gume, mana, smole i balzami. Mliječni sokovi i izvaci. Eterička ulja i kamfor. Masti i vosak. Biline i biljevne česti u tehničkoj i liječničkoj porabi. 1 sat u sedmici.

3. razred. Roba iz rudstva: Kovine i dotične rudače, smjese kovina i proizvodi rudnika. Glinena i staklena roba. Tvari za gradnju, urese rezbarstvo. Mineralna spojila. Rude za brušenje i laštenje. Žrvnji. Tvari za pisanje i risanje. Ožigala i goriva. 1 sat u sedmici.

f) Trgovačko računstvo.

1. razred. Novci i mjere. Računi o vrijednosti zlatnoga i srebrnog novca. Ročni računi. O redukciji novaca. Postotni i dobitni račun.

2. razred. Račun o mjenicama, devizama i vrijednosnim papirima po bečkoj burzi. Proračunavanje dobiti na vrijednosne papire. Diskont mjenica. Računi o robi, fakture, prodajni računi i jednostavna kalkulucija.

3. razred. Mjembeno pravo i tumačenje deviza, trgovačkih naputnica, doznaka, bankovnih nota.

Bilješka. Označeno gradivo popunjuje se iz naučne osnove ostalih razrednih skupina. 1 sat u sedmici.

g) Trgovačko knjigovodstvo s komptoirskim radnjama i trgovačko pravo.

1. razred. Pojam trgovačkoga prava i trgovačkoga posla. Registri, tvrtke i trgovačke knjige, inventari i bilanca; prokuriste, punomoćnici i pomoćno osoblje. Poznavanje vrsta trgovačkih društava i trgovačkih za-

druga. Općenite ustanove o trgovačkim poslovima i pojedine vrste trgovačkih posala ukratko. Stečajni red. Sve što kraće i jednostavnije protumačeno. 1 sat u sedmici.

2. razred. Sastavljanje pismenih radnja (komptoirske radnje), koje nijesu u osnovi za obrtničke šegrte naznačene, imenito pismene radnje specialnoga i asekuracijonog posla. Jednostavno trgovačko knjigovodstvo. 1 sat u sedmici.

3. razred. Ponavljanje gradiva iz 1. i 2. razreda i temeljni pojmovi dvostrukoga knjigovodstva. 2 sata u sedmici.

Anketa za preustrojstvo šegrtskih škola. Na dan 17. siječna god. 1892. održana je pod predsjedništvom tadašnjega predstojnika kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu, dra. I. Kršnjavija, anketa za preustrojstvo šegrtskih škola i za dalju naobrazbu kalfa. Anketi su prisustvovali uz zem. školskog nadzornika A. Cuvaja, kao izvjestitelja, ova lica: građ. savjetnik Bollé, inžinir Antolec, stolar Budicki, cipelar Supanek, pekar Zeininger, bravari Hamel i Hipius, limar Dušek, urar Exner, arhitekti Grahor i Waidmann, stolar Häcker, krojač Huzek, trgovac Karas, tiskar Maravić, tajnik trg.-obrt. komore Krešić. Pošto je izvjestitelj istaknuo nedostatke, koji su dosada opaženi u organizaciji te institucije i predložio novi nacrt za preustrojstvo iste, uzmu riječ Zeininger, Maravić, Antolec, Häcker, Grahor, Bollé, Supanek i Huzek, ističući zahtjeve obrta na šegrtsku školu.*

Na rezultat ove ankete osvrnuli su se neki kritičari.

Novinski članci spram preustrojstva šegrtskih škola. — S. H.: O reviziji statuta za šegrtke škole. Narodne Novine 1892. br. 21 i 22. Pisac stavlja konkretne prijedloge o promjeni statuta za te škole.

Obrtnici i šegrtske škole. Nar. Novine 1892. br. 25, u kojemu se ističe važnost ove institucije.

Grginčević: Još koja k preustrojstvu šegrtskih škola. Narodne Novine. 1892. br. 32. Pisac stavlja konkretne prijedloge, kojima želi popuniti nacrt statuta za šegrtske škole. Na te prijedloge osvrće se:

Jelić u članku: Još nešto k preustrojstvu šegrtskih škola. Narodne Novine. 1892., br. 51. On je protiv obu-

* Narodne Novine. 1892. br. 15.

čavanju u dvostrukom knjigovodstvu i protiv tečaja za analfabete; zagovara da i obrtnički šegrti uče nauk o robi.

M. Lang: Nešto o modelovanju u šegrtskoj školi. Narodne Novine 1892., br. 125. U članku se ističe važnost i potreba modelovanja.

Narodne Novine od 30. svibnja 1892., br. 123. donijele su »Osnovu prerađenoga statuta za šegrtske škole u Hrvatskoj i Slavoniji«. Ta je osnova izazvala kritiku, od koje zaslužuju pažnju ove pripomene:

Varžička: Osvrt na osnovu prerađenoga statuta za šegrtske škole. Narodne Novine. 1892., br. 127.

Grginčević Fr.: Osvrt na prerađeni statut za šegrtske škole. Narodne Novine. 1892., br. 156.

Novi statut za šegrtske škole. Narodne Novine. 1892., br. 250.

Organizacija naše obrtne nastave. Nar. Novine. 1893., br. 266. Članak se osvrće na šegrtske škole i više pučke škole obrtnoga smjera, s kojima da se spoje radionice.

Dne 24. siječnja 1893. otpočelo se na kaptolskoj šegrtskoj školi u Zagrebu s praktičnim obučavanjem postolarskih šegrta u njihovu zanatu po postolaru Antunu Žibratu.

Nadzor nad šegrtskim školama. Narodne Novine. 1894., br. 257. Ističe se nedostatan nadzor.

God. 1895. otpočeli su se preduzimati izleti s polažajnicima šegrtskih škola u gradu Zagrebu.

God. 1896. osnovalo je učiteljstvo grada Zagreba knjižnicu za trgovačke pomoćnike i naučnike, te za obrtničke kalfe i šegrte. Pravila za tu knjižnicu je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, otpisom od 15. siječnja 1896. br. 9108 ex 1895. odobrila.

V.: Obrtni zakon i šegrtske škole. Narodne Novine. 1896. br. 165. Ističu se povoljni rezultati šegrtskih škola u Zagrebu.

O polasku šegrtskih škola i o analfabetskim tečajima. Narodne Novine. 1896. br. 262. Pisac preporučuje, da se obrtnicima zabrani primati analfabete u obrt.

Šegrtske škole napao je narodni zastupnik Modrušan u 46. saborskoj sjednici od 25. siječnja 1898. tvrdeći: da su više

na štetu, negoli na korist. Ta je podvala dala povoda učitelju J. Varžički, da u Narodnim Novinama br. 65. i 60. ex 1898. oprovrgne navode Modrušanove i dokaže valjanost mlađahne te institucije.

Udruživanje djetića i šegrta. Narodne Novine. 1899. br. 119. Poticati bi se imalo udruživanje: čitaonicama, pjevačko-deklamatornim zabavama i t. d.

T.: Reforma šegrtskih škola. Narodne Novine 1900 br. 261., 264. i 265.

Na te članke osvrnuo se »Jedan, koji obučava u šegrtskoj školi«, u Narodnim Novinama 1900. br. 295.

Ti su prigovori ponukali kr. zem. vladu, odio za bogoštovlje i nastavu, da povjeri škol. stručnjacima izradbu novoga statuta i da osnovu toga statuta dostavi otpisom od 19. lipnja 1892. br. 6979 na mišljenje trgov. obrtn. komorama, te nekim odličnijim trgovcima i obrtnicima grada Zagreba. Na dan 17. srpnja 1892. održana je anketa interesovanih krugova i u njoj uzeti u raspravljanje prigovori protiv te institucije, odnosno osnove novoga statuta. U živahnoj debati, koja je potrajala puna tri sata, konačno je uglavljen novi statut, koji je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 11. rujna 1892. br. 11.345 odobrila.

Trgovačko-obrtnička komora i šegrtske škole. Međutim je u redovitoj skupnoj sjednici trg.-obrtničke komore u Zagrebu od 22. studenoga 1909. stavio komorski vijećnik Weiser prijedlog, da se šegrtske škole trgovačkoga smjera u Zagrebu u svrhu bolje naobrazbe trgovačkoga podmlatka stave pod okrilje Hrvatskoga trgovačkog društva »Merkur«.

U povodu toga održana je 15. siječnja 1910. u komorskoj vijećnici anketa, kod koje su osim članova komore, sudjelovali izaslanici gradske obrtne oblasti, gradski školski nadzornik, te zastupnici zagrebačkih šegrtskih škola i rečenoga društva. Dotična anketa raspravila je potanko sva u predmet zasjecajuća glavna i sporedna pitanja, te je komori pružila obilato gradivo za objektivno prosuđivanje predmeta.

Pošto je to pitanje po komori proučeno i u trgovačkom odboru svestrano raspravljeno, podnesena je temeljem zaključka redovite skupne sjednice od 16. ožujka 1910. pod br. 3704 ex 909 kr. hrv-slav.-dalm. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i na-

stavu opširno obrazložena predstavka, u kojoj se u bitnosti izvodilo ovo:

Prigodom netom održane stručnjačke ankete o šegrtskim školama trgovačkoga smjera ustanovljeno je, da bi se u okviru sadašnjega pravilnika za šegrtske škole dale provesti neke reforme, koje bi u znatnoj mjeri poboljšale praktičnu korist rečenih učevnih zavoda.

U prvom je redu naglašena nedostatna stručna sprema onih nastavnika, koji bez teoretskoga predznanja silom okolnosti dolaze u priliku, da predavaju trgovačke i obrtne discipline. Tom nedostatku moglo bi se doskočiti tako, da se u učiteljske preparandije u Hrvatskoj uvedu kao obvezatan predmet one stručne discipline trgovačke i obrtne naravi, koje se prema naučnoj osnovi podučavaju na domaćim šegrtskim školama.

Vrijeme obuke na šegrtskim školama bitno utječe na njezine rezultate. Večernja pouka nije iz zdravstvenih i pedagoških razloga zgodna, kao što ni obuka u nedjelju poslije podne. Stoga bi se obuka imala preložiti na djelatne dane od $^1/_2 3$—$^1/_2 6$ poslije podne, a u nedjelju od $^1/_2 11$—$^1/_2 1$ sat popodne.

Prema ustrojnom statutu mora naučnik pohađati šegrtsku školu, dok mu traje naučni ugovor. Nu često se događa, da naučnik svrši šegrtsku školu prije izminuća naučnoga ugovora, a u tom slučaju mora on još jednu godinu pohađati III. razred, dok eventualno ne bude od poslodavca oslobođen. Pošto ovo ponavljanje nema prave praktične vrijednosti, bilo bi poželjno, da takovi još neoslobođeni apsolventi šegrtskih škola obvezatno moraju posjećivati I. razred strukovnoga tečaja društva »Merkur« u mjestima, gdje se isti podržaje.

Naučna osnova sadržaje razne nedostatnosti i praznine, te bi je trebalo podvrgnuti reviziji. Ispravcima i popunom u strogo stručnom smjeru mogla bi se naučna osnova bez ikakvih poteškoća dotjerati i preudesiti prema zahtjevima praktičnoga trgovačko-poslovnog života.

Naposljetku ukazuje se neodgodiva potreba, da se za trgovačke naučnike izdadu posebne školske knjige, jer sadašnje nipošto ne odgovaraju svojoj svrsi. Knjige ne trebaju biti omašne, te su dovoljne male knjižice, ali sa probranim i jezgrovitim gradivom. Kad bi se izdali posebni udžbenici za trgovačke naučnike, moralo bi se izdati posebne i za obrtne naučnike, a

pošto se takovo odijeljenje knjiga odavna traži, bila bi ova prilika najpodesnija.

Osnova novoga obrtnog zakona predviđa doduše preustrojstvo šegrtskih škola, nu dok se ista uzakoni, može proteći još mnogo vremena. Stoga ne bi bilo uputno odgađati dotle istaknute reforme, koje se bez većih poteškoća mogu ostvariti u autonomnom djelokrugu.

Nato je od strane kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade otpisom od 12. travnja 1910. br. 7648 ex 1910. proslijedilo ovo rješenje:

a) Prijedlog, da se u učiteljske škole u Hrvatskoj uvede kao obvezatan predmet teoretsko izučavanje svih onih stručnih disciplina, koje se prema naučnoj osnovi podučavaju u domaćim šegrtskim školama, ustupljen je ravnateljstvu kr. muške učiteljske škole, da u tom smjeru izradi osnovu;

b) prijedlog, da bi se obučno vrijeme na svim šegrtskim školama trgovačkoga smjera imalo preudesiti tako, da se na djelatne dane vrši od $^1/_2 3$—$^1/_2 6$ sati poslije podne, a po nedjeljama od $^1/_2 11$—$^1/_2 1$ o podne, nije lako provediv u onome dijelu, gdje veli, da se obuka na djelatne dane vrši od $^1/_2 3$—$^1/_2 6$ sati poslije podne, jer na šegrtskim školama obučavaju ponajviše pučki učitelji, koji su do 4 ili 5 sati zaposleni obično u svagdašnjoj školi;

c) prijedlog, da još neoslobođeni apsolventi šegrtskih škola obvezatno moraju posjećivati prvi razred stručnoga tečaja Hrvatskoga trgovačkog društva »Merkur« u onim mjestima, gdje se takav tečaj podržaje, nije prihvatljiv, jer su šegrti po obrtnom zakonu obvezani samo na polazak šegrtske škole, a ustanovu obrtnoga zakona kr. ova zemaljska vlada nije vlasna mijenjati.

Za neoslobođene apsolvente šegrtske škole osnovan je međutim u Zagrebu IV. tečaj, pa se takav može ustrojiti i u drugim većim mjestima, a kr. zem. vlada ne će biti otklona, da onim neoslobođenim apsolventima šegrtske škole, koji bi od svoje volje htjeli polaziti I. razred »Merkurove« škole, podijeli dozvolu za taj polazak;

d) ostvarenju prijedloga, da se naučna osnova dotjera i preudesi prema zahtjevima praktičnoga trgovačkog poslovnog života, pristupit će se. No u tu svrhu neka kr. županijska

oblast ovamo još predloži ispravke i popunu u strogo stručnom smjeru;

e) k ostvarenju pak prijedloga, da se za trgovačke naučnike izdadu posebne školske knjige, može se pristupiti tek onda, kad se pod d) navedena revizija naučne osnove provede.

Kad je s obzirom na gornju točku d) zamoljeno pospješenje predradnja, odgovorila je kr. zem. vlada komori, otpisom od 3. svibnja 1911. br. 9708, da od nje očekiva prijedloge glede naučne osnove šegrtskih škola trgovačkoga smjera.

Uslijed toga stupila je naša komora u doticaj sa ravnateljstvom šegrtske škole (trgovačkoga smjera) u Zagrebu, Draškovićeva ulica, te ga zamolila, da joj ono o sastavu željene osnove priopći svoje mnijenje. Rečeno se ravnateljstvo zamolbi komore najpripravnije odazvalo, te je predmet uzelo u raspravu u naročitom odboru učiteljskoga zbora šegrtske škole, koji je prema dopisu od 15. srpnja 1911. br. 69/1910. zaključio, da predbježno nije zgodno izrađivati detaljne osnove, dok se ne odluči, koji se predmeti imaju predavati u šegrtskim školama trgovačkoga smjera. Odbor je uzevši za temelj naučne osnove onu austrijskih t. zv. Fortbildungsschulen od god. 1910. uvidio, da na ondašnjim školama ima u sedmici 8 sati za stručne predmete, a kod nas samo 7, jer jedan sat otpada na vjeronauk. Osim toga nije prema austrijskoj osnovi predviđen nauk o robi kao obavezni predmet, na koji komora polaže važnost. Stoga je odbor ad hoc učiteljskoga zbora izradio predbježno samo iskaz predmeta i raspored sati za sva tri razreda, te zatražio o tom mišljenje komore.

Komora je taj postupak rješenjem od 10. kolovoza 1911. odobrila, naročito glede prislanjanja na vrlo podesne austrijske Fortbildungschulen, koje se prema službenoj nomenklaturi nazivaju školama za usavršavanje. No odlučno se izjavila protiv toga, da se u ikojem razredu ispušta nauk o poznavanju robe, jer je ovaj predmet za praktične trgovce od najveće važnosti i potrebe. Ako naime trgovac ne poznaje temeljito robu, kojom trguje, onda ni uz najbolje znanje svih ostalih predmeta ne može napredovati.

Međutim je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, savezno sa svojim rješenjem od 12. travnja 1910. br. 7638 ex 910. otpisom od 23. kolovoza 1911. br.

10571/911. komori priopćila, da se po njoj potaknuto uvedenje svih stručnih disciplina, koje se prema naučnoj osnovi uče u šegrtskim školama, ne može prihvatiti s razloga, što su učiteljski pripravnici množinom drugih predmeta ionako odviše opterećeni. Uostalom, ističe vlada, da učitelji šegrtskih škola imadu većinom i posebno za obuku u tim školama potrebito osposobljenje, jer se već u učiteljskim školama pri obuci u računstvu, prirodoznanstvu, te slobodnom i geometrijskom crtanju postavljaju temelji za dalje spremanje učiteljskih pripravnika za obuku u šegrtskim školama, dok specijalno osposobljenje za učitelje trgovačkih disciplina i stručnoga crtanja u šegrtskim školama stiču u stručnim tečajevima, što ih vlada priređuje za vrijeme velikih školskih praznika. Osim toga moraju kandidati, koji se žele osposobiti za učiteljsku službu na višim pučkim školama iz matematičko-prirodoslovne ili matematičko-tehničke skupine, za dopunu polagati i ispit iz trgovačkih disciplina, a tako osposobljeni učitelji predaju onda i predmete u šegrtskim školama.

Što se tiče potrebe revizije naučne osnove šegrtskih škola, poziva se komora, da u tom pogledu podnese konkretne prijedloge.

Gledom na preloženje obukovnoga vremena urodilo je nastojanje komore ipak nekim usjehom, jer je odredbom gradskoga poglavarstva u Zagrebu od 3. travnja 1912. br. 12.874 ustanovljeno, da se obuka za trgovačke naučnike ima nedjeljom držati od $10^1/_2$ do $12^1/_2$ sati o podne, umjesto od 2 do 4 sata poslije podne. Ovu preinaku trebat će proširiti na cijelu zemlju, što s obzirom na strogo provađanje propisa o nedjeljnom počinku, koje se sada vrši, ne će sigurno biti skopčano s poteškoćama.

Učiteljski zbor šegrtskih škola odazvao se međutim zamolbi komore, te je u svojoj sjednici od 4. studenoga 1911. raspravio i prihvatio naučnu osnovu, koja se u slijedstvu ovih redaka doslovce navodi, te je istu dopisom od 12. studenoga 1912. br. 69/910. popratio ovim napomenama:

»Ova je osnova stavljena na posve modernu bazu austrijskih »Fortbildungschulen«, a prilagođena je u materijalnom i formalnom pogledu stručnim potrebama trgovačkoga staleža, te je podobna, da položi solidan stručni temelj u najširim slojevima

trgovačkoga podmlatka. No da se ova normalna osnova može u našim šegrtskim školama provesti, potrebno je po jednoglasnom mnijenju ovoga učiteljskog zbora, da se ispune uvjeti za to, da se naime stvore normalne prilike, a to će biti:

1. ako se budu u trgovački stalež primali samo takovi duševno i tjelesno dobro razviti dječaci, koji su s dobrim uspjehom svršili bar pučku školu;

2. ako se budu ovi dječaci uškolovali početkom, a ne tečajem čitave školske godine, te budu li se točno i uredno pošiljali u školu;

3. ako se ne budu ugovori skraćivali, da dječak ne svrši ni drugi, ni treći razred;

4. ako se budu dozvolila stroža disciplinarna sredstva, da se uzmogu neposlušni i nehajni pritegnuti na red i napredak;

5. ako se budu prema ovoj osnovi sastavili potrebni kratki udžbenici i naučne tiskanice;

6. ako se bude naziv »šegrtska škola« za trgovačke naučnike zamijenio nazivom »naučnička trgovačka škola« jer se opazilo, da naziv »šegrt« vrijeđa ponos mnogih mladića.

Učiteljski zbor preporučuje ove uvjete mjerodavnim faktorima, te očituje, da je voljan sastaviti udžbenike i tiskanice, bude li ova osnova primljena«.

Naučna osnova, što je izradio učiteljski zbor, uzima u obzir sve praktične potrebe trgovačkoga života, te je uopće tako dotjerana, da se komora može s njom potpuno poistovjetovati. Jedini prigovor, koji bi se mogao staviti, sastoji u tom, što je nauk vjere uvršten među učevne predmete. Na šegrtskim je školama u Austriji taj predmet ispušten, u Madžarskoj također, te se ondje mjesto vjeronauka drže nedjeljom naročite propovijedi za naučnike. Biva to s razloga, što je učevno gradivo veoma opsežno, a broj raspoloživih učevnih sati premalen, pa se dotični sat upotrebljava za stručne predmete. Analogni postupak imao bi se da primijeni i u Hrvatskoj.

No kratki, ali značajni uvjeti, na koje učiteljski zbor veže realan uspjeh obuke na temelju predložene naučne osnove, tako su važni, da se nadležni čimbenici moraju u njih ozbiljno zamisliti.

Na šegrtsku školu stavlja trgovački stalež velike zahtjeve, no ona tim zahtjevima ne može da udovolji, jer je u tom spre-

čavaju brojne zapreke, kojima nije kriva ni naučna osnova, niti učitelji, pa baš zato potonji naročito naglasuju, da će i nova naučna osnova samo onda moći udovoljavati očekivanju trgovačkoga staleža, ako se glede tih škola stvore »normalne« prilike. U čem pak sastoje sadašnje abnormalnosti i nedostatnost naobrazbe trgovačkih naučnika, objasnio je učiteljski zbor sasvim ispravno i uvjerljivo u gornjih šest točaka.

Dotični razlozi poznati su trgovačkom staležu s veće strane iz vlastitoga iskustva, pa ih ne treba pobliže tumačiti. Trgovci sami mogu mnogo u vlastitom djelokrugu pridonijeti, da se postojeće stanje poboljša, a komora mora da uznastoji, da u smislu gornjih punktacija sklone kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu na izdanje zgodnih odredaba, koje će omogućiti, da se stručna naobrazba trgovačkih naučnika u Hrvatskoj postavi na zdravije i savremene temelje.

NAUČNA OSNOVA

za škole za trgovačke naučnike u Hrvatskoj i Slavoniji.

1. Nauk vjere.

Naučnu osnovu za nauk vjere ima da odredi duhovna oblast. Za svaki razred po 1 sat na nedjelju.

2. Hrvatski jezik.

Učevna svrha. Čitanjem stručnih i književnih članaka treba učenik da steče sposobnost, kako bi mogao pravilno i vješto izreći svoje misli usmeno i pismeno.

I. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Pravilno čitanje i pripovijedanje članaka stručnoga i inog opće obrazovnog sadržaja. Vježbe u pravopisu s osobitim obzirom na interpunkcije. Pismeni sastavci na osnovi čitanih članaka te vježbe u sastavljanju pisama privatnoga sadržaja.

3. Računanje.

Učevna svrha: Sigurnost i okretnost u izrađivanju najvažnijih računa, što dolaze u trgovini robom uz osobiti obzir na računanje u glavi.

I. razred.

(2 sata na nedjelju.)

Desetinski sustav brojeva. Četiri osnovne vrste računanja s bezimenim cijelim i desetinskim brojevima. Najnužniji primjeri računanja s običnim česnicima. Jednostavnije računske kratice i olakšice te skraćeno množenje i dijeljenje. Metarske mjere i utezi. Novčana vrednota Austro-

Ugarske i susjednih joj država. Razračunavanje (rezolviranje) i sračunavanje (reduciranje) te četiri osnovne vrste računanja s imenovanim brojevima mjera, uteza i novaca djeljivih u decimalnom sustavu. Zaključni račun. Izračunavanje postotnoga iznosa od 100.

Kadgod se pruži zgodna prilika, treba da se vježba računanje u glavi.

II. razred.

(2 sata na nedjelju.)

Ponavljanje građe I. razreda. Najvažniji novčani sustavi ostalih inozemnih država. Engleske i ruske mjere i utezi. Razračunavanje i sračunavanje te četiri osnovne vrste računanja s imenovanim brojevima, koji se ne dijele u decimalnom sustavu. Najvažnija pravila o omjeru i razmjeru; jednostavno pravilo trojno. Verižni račun. Postotni račun i upotreba njegova pri izračunavanju postotnih pribitaka i odbitaka, što dolaze u trgovačkoj praksi. Kamatni račun. Osnovni pojmovi o računima u poslu s robom te sastavljanje računa o dobavi, kupnji i prodaji. Lakši primjeri jednostavne kalkulacije.

Kad se pruži zgodna prilika, treba da se vježba računanje u glavi.

III. razred.

(2 sata na nedjelju.)

Ponavljanje naučene građe. Nastavak o računima u poslu s robom, i to: račun o carini, izračunavanje vrijednosti robe, važne za svjetsku trgovinu te osnovni pojmovi složene kalkulacije. U savezu s kalkulacijom treba da se govori o poslovnim troškovima uopće. Odabrani zadaci u izračunavanju vrijednosti deviza, valuta i efekata po običajima bečke i budapeštanske burze. Najvažniji primjeri o izračunavanju kontokorenta.

U zgodnoj prilici treba da se vježba računanje u glavi.

4. Nauka o trgovini i o mjenici.

Učevna svrha: Pregledno poznavanje najvažnijih trgovinskih uredaba te osnovnih pojmova trgovačkoga prava. Razumijevanje mjeničnoga prometa stečeno na osnovi praktičnih primjera.

I. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Pojam i vrste trgovine. Pojam o trgovcu. Dužnosti i prava trgovca: tvrtka, trgovački registar, vođenje knjiga, inventar i bilanca, čuvanje knjiga i računa, trgovački sud. Trgovačka društva ukratko. Trgovačko pomoćno osoblje. Razriješenje posla i stečaj. Trgovina robom i trgovački običaji; sklapanje i obavljanje poslova s robom. Pomoćni obrti trgovine ukratko i to: mešetar, komisijonar, agent, otpremnik te vozarski poslovi željezničkih i parobrodarskih poduzeća. Promicala trgovine u najkraćim crtama i to: vašari i javne dražbe, burze, javna skladišta, banke, pošta, brzojav i telefon, osiguranje u službi trgovine, trgovačko izvješćivanje, trgovačko-obrtničke komore.

II. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Kratko ponavljanje građe I. razreda. Novac, veresija i sredstva za izravnanje veresije. Osnovni pojmovi iz nauke o mjenici i to: pojam i glavne vrste mjenice, bitne i nebitne potrepštine mjenice, biljegovanje mjenica, nalеđe, prihvat i isplata mjenice, duplikat i kopije mjenica, mjenični prosvjed i zavratno pravo, nužna adresa i posredovanje, lažne i krivotvorene mjenice, izgubljene mjenice, mjenična tužba. (Tumačenje o mjenicama treba da se objasni izrađivanjem mjeničnih primjera). Trgovačke doznačnice. Žiro-promet i bankovni čekovi. Kliring-promet uopće. Promet poštanske štedionice s čekovima. Najbitniji pojmovi o trgovini s novcem, mjenicama i vrijednosnim papirima. Država i unapređivanje trgovine s osobitim obzirom na carinarstvo. Najvažniji propisi obrtnoga prava. Zaštita patenta, trgovačkih znakova i uzoraka.

5. Knjigovodstvo.

Učevna svrha: Okretnost u jednostavnom knjigovodstvu i poznavanje osnovnih pojmova dvostrukoga knjigovodstva s obzirom na njegovu upotrebu u trgovini robom manje i srednje veličine.

II. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Pojam i svrha trgovačkoga knjigovodstva. Zakonski propisi o vođenju i biljegovanju knjiga. Tumačenje knjigovodstvenih izraza. Jednostavno knjigovodstvo. Upotreba njegova o detaljnoj trgovini. Knjiženje poslova gotovine u blagajničkoj knjizi i u blagajničkoj štraci te vođenje zaključnoga lista blagajne. Knjiženje poslova veresije i to: prodaja robe na male količine i s tim u savezu vođenje knjige mušterija, kupovanje robe naveliko te vođenje glavne knjige i dospjetnika. Zaključenje knjiga. Inventar u detaljnoj radnji. Izrađivanje kratke poslovne osnove u detaljnoj trgovini robom s otvorenjem i zaključkom knjiga.

III. razred.

(2 sata na nedjelju.)

Ponavljanje i nastavak jednostavnoga knjigovodstva s obzirom na upotrebu njegovu u trgovini robom srednje veličine i to: blagajnička knjiga, dnevnik, glavna knjiga, inventar i najvažnije pomoćne knjige. Izrađivanje kratke poslovne osnove s otvorenjem i zaključkom. Dvostruko knjigovodsvo. Osnovni pojmovi dvostrukoga knjigovodstva. Knjiženje u blagajničkoj knjizi, primanoti, glavnoj knjizi i u knjizi tekućih računa te zaključak po dvostrukom načinu knjigovodstva na osnovi jednostavnih primjera. Izrađivanje kratke poslovne osnove u trgovini robom s otvorenjem i zaključkom u temeljnim i pomoćnim knjigama.

6. Dopisivanje i poslovni sastavci.

Učevna svrha: Okretnost u sastavljanju pravilnih pisama i poslovnih sastavaka u maloj i srednjoj trgovini robom.

II. razred.

(1 sat na nedjelju.)

a) Poslovni sastavci: Teorijsko razjašnjenje i praktično izrađivanje različnih računa u trgovini robom kao: nota, faktura, računa o kupnji i prodaji, otpremničkih troškovnika, dostavnica i primki. Uplatnice i namire. Ispunjavanje tovarnih listova, carinskih iskaznica, poštanskih tiskanisa te tiskanica čekovnoga prometa poštanske štedionice; b) Dopisivanje: Kratki uvod o važnosti trgovačkoga dopisivanja i o trgovačkom stilu. Vanjski oblik i svojstva trgovačkoga pisma. Omot i naslov. Postupak s primljenim i s odaslanim pismima. Pisma u trgovini robom za svoj račun i to: ponude, narudžbena i fakturna pisma te potvrda o primitku robe i o podmirenju računa.

III. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Ponavljanje pisama u trgovini robom za svoj račun. Pisma o kupnji i prodaji robe za tuđi račun. Opozivi i prigovori. Pisma u poslu s mjenicama i to: pisma o dojavi tezica, pošiljanje mjenica na tekući račun te pisma o pošiljanju mjenica u svrhu pribavljanja prihvata i u svrhu unovčenja, pisma o prosvjedovanju mjenica i o domiciliranju. Pisma o tekućim računima. Upiti i izvještaji. Platežne opomene. Okružnice. Molbe za namještenje i svjedodžbe.

7. Zemljopis.

Učevna svrha: Poznavanje najvažnijih država za proizvodnju, promet i trgovinu uz osobiti obzir na austro-ugarsku monarhiju. Temeljni pojmovi o hrvatskom domoslovlju.

I. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Najnužniji zemljopisni pojmovi potrebni za razumijevanje zemljovida. Pregledni prikaz o dijelovima zemlje s obzirom na njihov horinzontalni i vertikalni razmještaj. Političko razdijeljenje zemlje, ističući pri tom najznatnija svjetska tržišta.

II. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Zemljopis i statistika austro-ugarske monarhije s osobitim obzirom na hrvatske zemlje. Najvažnija proizvodna i trgovinska područja i njihovi glavni produkti. Najvažnije željezničke i parobrodarske pruge. Tumačenje željezničkoga voznog reda. Iz domoslovlja: Kratki prikaz ustavnih, upravnih i pravnih prilika u austro-ugarskoj monarhiji uz osobiti obzir na državopravni odnošaj kraljevine Hrvatske prema kraljevini Ugarskoj.

III. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Susjedne i ostale evropske države sa svojim kolonijama te države izvan Evrope s obzirom na najvažnija njihova tržišta i produkte svjetske

trgovine. Tumačenje svjetske prometne karte, ističući pri tom poštanske paroplovne i podmorske brzojavne pruge.

3. Poznavanje robe.

Učevna svrha: Poznavanje najvažnijih vrsta robe, što dolaze u svjetskoj trgovini s obzirom na njihova karakteristična svojstva, proizvodnju i upotrebu kao i na njihovo patvorenje.

I. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Životinjska roba: Meso i mesne konzerve, ribe i riblje konzerve, hajvar, mlijeko i mliječni proizvodi. Masti i preparati, što se od njih prave kao sapuni i svijeće. Životinjski voskovi i pčelinji med. Građa za odjeću: svila, vuna i druge životinjske dlake, krzna, neuređena i strojena koža, perje. Životinjske boje. Mirišljiva i ljekovita roba. Građa za različnu upotrebu: bjelokost, riblja kost, karet, biser, sedef, koralji, obična klija i želatina, riblja klija, spužve i gnojiva.

II. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Biljna roba: Najvažnija hraniva i užici: žita, variva, brašno, škrob, plodovi i jestivo sjeme, slador, proizvodi vrenja, mirodije i narkotični užici. Prediva: pamuk, lan, konoplja i juta; pređe i tkanine. Papir. Pletovi. Biljne boje. Gume, mana, smole i balzami. Mliječni sokovi i ekstrakti. Etirska ulja i kamfori. Biljne masti i voskovi. Biljke i biljni dijelovi važni za tehničku i medicinsku upotrebu.

III. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Rudna roba: Kovine i njihove najvažnije rudače. Legure. Glavnije anorganske kiseline i soli. Rudne boje. Goriva: sve četiri vrste ugljevlja, petrolej, asfalt, parafin. Grafit, sumpor, fosfor. Građevno, ukrasno i kipno kamenje i s tim u savezu kreda, litografijski kamen te učeničke tablice i pisaljke. Brusiva i laštiva te mlinsko kamenje. Uresno kamenje. Zemljana roba. Staklena roba.

9. Krasnopis.

Učevna svrha: Na osnovi sistematske upute treba dotjerati do uglednoga i okretnog rukopisa.

I. razred.

(1 sat na nedjelju.)

Držanje tijela i pera. Vježbe za lako i sigurno vođenje pera. Vježbanje pisma latinskoga i ćirilskog. Vježbe u okretnom pismu po diktatu. Kružno pismo.

PREGLED UČEVNIH PREDMETA I SATI.

Predmeti	Broj sati na nedjelju			
	I.	II.	III.	Svega
	razred			
Nauk vjere	1	1	1	3
Hrvatski jezik	1	—	—	1
Računanje	2	2	2	6
Nauka o trgovini i o mjenici	1	1	—	2
Knjigovodstvo	—	1	2	3
Dopisivanje i poslovni sastavci	—	1	1	2
Zemljopis	1	1	1	3
Poznavanje robe	1	1	1	3
Krasnopis	1	—	—	1
Svega . . .	8	8	8	24

Dne 10. prosinca 1912. uzela je trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu u raspravljanje pitanje o reformi šegrtske škole pa je prihvatila u redovitoj skupnoj sjednici ovu rezoluciju:

Trgovačko-obrtnička komora zagrebačka, ispitajući razloge slaboga napretka trgovačkoga podmlatka u ovozemnim otvorenim radnjama ustanovila je, da krivica radi toga pada s veće strane na roditelje i poslodavce same, a najmanje na druge zanimane čimbenike, kojima se zbog neupućenosti o pravom stanju stvari podmiće odgovornost za svaki nedostatak. Da se postojeće prilike odstrane, ili barem ublaže, te sjedinjenim silama uzmože pritegnuti u trgovinu što bolji naraštaj, preporučuje komora svim trgovcima širom Hrvatske, da se gledom na naučnike, koliko u vlastitom toliko u interesu boljega napretka domaće trgovine, bezuslovno drže ovih načela:

1. Kao naučnici smiju se u otvorene radnje primati samo čestito odgojeni, te duševno i tjelesno dobro razvijeni dječaci. 2. Kao predznanje

ima se tražiti s dobrim uspjehom barem pučka škola, no poželjno je što više razreda srednje škole. 3. Naučni ugovor ima se prema postojećim propisima sklopiti, čim stupi dječak u posao. 4. Potonje neka se udesi, ukoliko je moguće, prije početka školske godine, jer uškolovanjem tečajem godine gubi naučnik temelje stručne obuke, te je na smetnju učiteljima i napretku svojih drugova. 5. Naučnike valja uvijek točno i uredno slati u školu. 6. Naučni ugovori ne smiju se podnipošto skraćivati, dok naučnik ne svrši trećega razreda šegrtske škole, ukoliko ne ima veće školske kvalifikacije. 7. Sa naučnicima ima se dolično postupati, te ih upotrebljavati samo za poslove, primjerene njihovu zvanju.*

Šegrtskih škola imadu danas ova mjesta:

1. Vinkovci	od	3.	listopada	1886.
2. Varaždin	»	10.	»	»
3. Sisak	»	11.	»	»
4. Koprivnica	»	15.	»	»
5. Zagreb (3)	»	31.	»	»
6. Križevci	»	7.	studenoga	»
7. Osijek	»	14.	»	»
8. Bjelovar	»	2.	prosinca	»
9. Krapina	»	3.	»	»
10. Nova Gradiška	»	2.	siječnja	1887.
11. Samobor	»	9.	»	»
12. Vukovar	»	16.	»	»
13. Đakovo	»	23.	»	»
14. Petrinja	»	16.	veljače	»
15. Ruma	»	17.	»	»
16. Karlovac	»	28.	»	»
17. Požega	»	30.	ožujka	»
18. Brod n/S.	»	1.	travnja	»
19. Glina	»	1.	listopada	»
20. Zemun	»	9.	»	»
21. Daruvar	»	3.	studenoga	»
22. Jaska	»	22.	siječnja	1888.
23. Kostajnica	»	1.	ožujka	»
24. Mitrovica	»	1.	»	»
25. Pakrac	»	3.	svibnja	»
26. Sušak	»	17.	listopada	1889.
27. Irig	»	1.	siječnja	1891.

* Škola. 1913., br. 2.

28.	Šid	»	3.	siječnja	1892.
29.	Đurđevac	»	3.	ožujka	1895.*
30.	Ilok	»	1.	rujna	1895.
31.	Senj	»	19.	»	1896.**
32.	Inđija	»	1.	»	1897.
33.	Valpovo	»	6.	»	1898.
34.	Erdevik	»	15.	studenoga	1898.
35.	Gospić	»	1.	rujna	1900.
36.	Petrovaradin	»	1.	»	1900.
37.	Virovitica	»	1.	»	1903.
38.	Pazova stara	»	1.	prosinca	1905.
39.	Gorica Velika	»	1.	veljače	1908.
40.	Beška	»	1.	siječnja	1909.
41.	Virje	od	1.	veljače	1910.
42.	Cirkvenica	»	10.	lipnja	1910.
43.	Ogulin	»	4.	kolovoza	1910.
44.	Pazova nova	»	21.	»	1911.

Programi školski. U ovima nalazimo uvodnih članaka: Zagreb:

God. 1890./1. Cugšvert Miroslav: Uzgoj šegrta.
» 1891./2. Širola Ivan: Željezo i prosvjeta.
» 1893./4. Klobučar Josip: Nešto o razvitku i proširenju naučničkih škola.
» 1894./5. Maurović Stanko: Važnost stručne obrazovanosti trgovca.
» 1895./6. Jovan Dragutin: Majstor Beranić i njegov naučnik.
» 1896./7. Zanemario sam jednu dužnost.
Bartuš Franjo: Stara knjiga.

Kako je poznato iz naprvo navedenoga, postojao je u Senju sve do 21. lipnja 1894. obrtno-naukovni tečaj, kojim je upravljao unutarnji odio kr. zem. vlade. Rečeni dan pretvoren je taj tečaj, kojemu je bio na čelu tajnik trgovačko-obrtne komore u Senju, Sebald Cihlař, u šegrtsku školu.

---

* Ova je ukinuta naredbom od god. 1901., br. 3.195.

** Mjesto dotadašnjega obrtno-naukovnog tečaja, koji je naredbom od 21. lipnja 1894. br. 11.141 ukinut.

Cihlař Sebald, tajnik trg.-obrt. komore u Senju. Rodio se g. 1847. u Češkoj, umr'o 16. srpnja 1907. u Zagrebu. Svršivši zagrebačku preparandiju bude namješten u Kraljevici, gdje je uspješno djelovao do god. 1877., kad se na učiteljskoj službi zahvalio i postao tajnikom trg.-obrtn. komore u Senju, koju je službu obavljao punih 30godina.*

Dne 11. siječnja 1908. sazvala je trg.-obrt. komora u Zagrebu sastanak u predmetu preustrojstva šegrtskih škola. Učiteljstvo zastupao je u toj anketi Julije Varžička.

Cihlař Sebald, tajnik trg.-brt. komore u Senju.
(Po fotografiji.)

Varaždinska zadružna trgovačka škola. Škola je ova osnovana još god. 1834.; po više je puta preustrojena, a najzad god. 1904. na osnovi statuta za šegrtske škole rješenjem kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 7. travnja 1904., br. 4.584.

Statistika. Šegrtskih škola bilo je u to doba 46 sa 46 nižih i isto toliko viših odjela. Niži odjeli imali su 66 razreda, a viši 183 razreda, i to 72 prva razreda, 51 drugi razred, 36

* Napredak. 1907., br. 29.

trećih razreda, 5 kombinovanih i 19 posebnih trgovačkih razrazreda — svi s hrvatskim (srpskim) nastavnim jezikom. U svim školama bilo je na početku školske godine 7.745 šegrta (+ 363 prema pethodnoj školskoj godini), a tijekom godine pridošlo je 2.645, dok ih je s različitih uzroka izostalo 2.900, tako da je na koncu drugoga polječa ostalo u svem 7.490 (+ 449).

U samom Zagrebu bilo je šegrta u školama (4) 1.564, u Osijeku 493, u Varaždinu 314 i u Zemunu 366, dok ih je u pokrajini najviše bilo u županiji srijemskoj (1.628), a najmanje u županiji ličko-krbavskoj (105). S obzirom na dob života bilo je šegrta do navršene 15. godine (dakle u dobi školske obvezanosti) 4.469 ili 59.67%, a starijih 3.021 ili 40·33%. Po zavičaju bilo ih je iz Hrvatske 3.814, iz Slavonije 3.058, iz Austrije 176, iz Ugarske 264, iz Bosne i Hercegovine 141, iz inozemstva 37, a po vjeroispovijesti 5.674 rimokatolika, 40 grko-kat. 1.453 pravosl., 189 evang., 133 izraelićana i 2 ine vjere. S obzirom na materinski jezik bilo je 6.376 šegrta (85.13%) jezika hrvatskoga ili srpskog, 60 slovenskog, 73 češkog, 24 rusinskog, 741 njemačkog, 133 madžarskog, 73 ostalih. Po zanimanju bilo je najviše šegrta trgovaca (1.019), zatim postolara (755), krojača (658), stolara (628), bravara (527), zidara (419), brijača (309), pekara (289), opančara 239), mesara (189), tiskara (152) i t. d. — Najslabije su zastupani zanati: lončari (12), zlatari (11), kefari (14), abadžije (9), češljari (3), oruđari (9, rešetari (1), tkalci (3), i sl. Po napretku bilo je šegrta: I. reda s odlikom 602, I. reda 4.942, II. reda 1.308, III. reda 263, neispitanih 375. Učiteljsko osoblje sastojalo je od 415 sila, među kojima je bilo 63 dušobrižnika i 246 pučkih učitelja. Na sve šegrtske škole potrošilo se 194.924 K, po čem je jedna škola stajala popriječno 4.237 K, a jedan šegrt 26·02 K. Nagrada za jednoga svjetovnog učitelja iznosila je osjekom 469·90 K. Za izdržavanje škola pridonijele su općinske blagajne 65·56%, potrošarine 19·36%, zem. vlada 1·72%, pristojbe 6·26% i t. d.*

5. Škola za gostioničarsko-kavanarski podmladak. Budući da je »Savez gostioničarskih zadruga« izradio naučnu osnovu za stručnu školu gostioničarsko-kavanarskih naučnika, to je za subotu, dne 11. siječnja 1913. u 3 sata poslije podne sa-

* Narodne Novine 1912., br. 114.

zvana u dvoranu trgovačko-obrtničke komore anketa za proučenje ove osnove, na koju su posebnim pozivima pozvani zagrebački svratištari , kavanari i gostioničari.*

Kao izvjestitelj osnove je fungirao tajnik Saveza Srećko Pavleković, a prisutni stručnjaci, zagrebački svratištari, gostioničari i kavanari pratiše veoma pomnjiv izvještaj. Prema prihvaćenoj osnovi bit će uređena 3 razreda za gostioničarsko-kavanarske naučnike. — Školska obuka trajat će kroz 3 godine 7 sati u sedmici za svakoga naučnika, i to svakoga ponedjeljka, srijede i petka od 8—10 sati prije podne. U nedjelju nauk vjere od 8—9 sati ujutro. — Nastavni jezik je hrvatski. Predmeti obuke bit će: hrvatski i njemački, računstvo, krasnopis (pisanje latinice, ćirilice, kurent- i rond-pisma), gostioničarsko-kavanarska stručna pouka: a) poslovne radnje, b) račun i kalkulacije, c) knjiženje. Nauka o građanskim pravima i dužnostima. Stručno obrazovanje: a) živežna sredstva, b) pivničarstvo, c) nauka o podvorbi, d) nauka o prometu. — Propovijed (Exorta).

Općenite ustanove idu za time, da se cjelokupna obuka gostioničarsko-kavanarskih naučnika temelji na vrhovnom principu praktičnih potreba gostioničara, svratištara i kavanara. Teorijsko znanje dolazi u obzir samo utoliko, ukoliko se njime upotpunjuje stručno razumijevanje.

Uporedo s time ne smije se napustiti ni odgojni zadatak škole. — Kod ovoga momenta imade se osobiti obzir uzeti na etsko-estetski razvoj i zadatak čovjeka kao jedinice, podređene višoj svrsi ljudskoga društva.

Savez gostioničarsko-krčmarskih obrtnika izrađuje sada statut za ustrojstvo ove škole i čim ovaj bude dogotovljen, bit će sazvana šira anketa, na koju će biti pozvani izaslanici kr. zem. vlade, gradskoga poglavarstva i obrtne oblasti, nadzorništvo gradskih škola, trgovačko-obrtničke komore, učiteljskoga društva, te pojedini pedagozi, društvo hrv. konobara i sami interesenti. Nakon ove ankete bit će ustupljen kako statut o ustrojstvu, tako i naučna osnova vis. kr. zem. vladi na odobrenje, jer ova škola imade da bude za sve ovostručne naučnike obligatna. Ova škola će biti temelj osposobljenom gostioničarstvu u jugoslavenskim zemljama.**

---

* Narodne Novine. 1913., br. 6.
** Jutarnji List. 1913., br. 263.

6. Košaračke i drvorezbarske škole, koje su osnovane s lijepom namjerom: da se podignu te grane industrije, propadale su jedna za drugom. Tako su naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 16. lipnja 1893., br. 6.596 ukinute stručne škole za drvorezbarstvo u Kostajnici, Marija Bistrici, Staroj Gradišci i Zemunu, dok je drugih već prije nestalo. Najdulje se održala drvorezbarska škola u Otočcu, koja je g. 1887. onamo prenesena iz Švice, te košaračka škola u Osijeku.

Drvorezbarska škola u Otočcu proširena je 1. lipnja 1894. utoliko, što je ondje osnovana i kolarska; no i ta je prestala školske god. 1904./5. zbog slabe frekvencije. I tako je sav taj pokus spao jedino na košaračku školu u Osijeku, koja još i sad postoji.

7. Glazbene škole. Uz kr. zem. glazbeni zavod u Zagrebu, o kojemu je govora među stručnim školama, istaći nam je ove glazbene škole:

a) Glazbena škola u Senju, koja je osnovana god. 1843.

b) Glazbena škola u Virovitici, osnovana god. 1883.

c) Glazbena škola u Karlovcu osnovana je oko god. 1844./5. Osnovateljem bio joj je kapelnik glazbe bivšega karlovačkog građanskog kora Otto Hanska.

d) Glazbena škola u Petrinji osnovana je god. 1843. od ondašnjega glazbenog društva, koje ga je izdržavalo sve do godine 1877. Te je godine preuzeo izdržavanje toga zavoda po zaključku gradskoga zastupstva grad Petrinja.

e) Glazbena škola u Varaždinu postojala je već u osamnaestom stoljeću. Zasnovali su je Pavlini. Poslije Pavlina preuzeše obučavanje u glazbi Isusovci i Franjevci. U sjednici gradskoga zastupstva od 16. prosinca god. 1874. odobren je za tu školu novi školski red i ustanovljena uprava, koja je bila sastavljena od pet članova gradskoga zastupstva.

f) Glazbena škola u Osijeku osnovana je god. 1878. poticajem gradske župne crkve. Troškove nosi župna crkva i grad.

g) Glazbena škola u Valpovu, koja je osnovana godine 1893. i

h) Glazbena škola u Sisku, osnovana god. 1895.

O valpovačkoj glazbenoj školi, koja nam je svima ostala u lijepoj uspomeni od boravka Nj. Veličanstva god. 1895. u Zagrebu, pribilježiti nam je ovo:

U trgovištu Valpovu ustrojena je vatrogasna glazba 15. siječnja 1893. Kasnije se uz vatrogasnu glazbu ustrojila »Glazbena škola«, koja je bila odijeljena od vatrogasnoga društva i imala svoju posebnu upravu. Glazbenu školu, odnosno glazbeno društvo izdržavali su potporni članovi, koji su se na temelju pravila, poslanih na odobrenje u lipnju 1896. obvezali na tri godine doprinašati neku stanovitu svotu kao mjesečni ili godišnji prinos.

Temelj je društvu položio grof Norman-Ehrenfelški svotom u iznosu od 200 K, a pokroviteljem društva bio je njegov sin mali grofić Rudolf. Uz pokrovitelja imalo je društvo svoga predsjednika, tajnika, blagajnika i nekoliko odbornika.

Dobrovoljni prinosi članova i pokrovitelja iznosili su na godinu preko 1600 K, a toliki je po prilici i trošak bio za ovu glazbenu školu.

Glazbila su bila naručena od Antuna Volkmašna iz Schönbazha u Češkoj i stajala preko 1400 K.

U glazbenoj kapeli sudjelovali su dječaci ponajviše seljačkoga i obrtnog roditeljskog staleža u dobi od 11 do 15 godina, a na broju od 20—28.

Ta je dječačka kapela bila u Zagrebu god. 1895. za boravka kraljeva, te je kod defilovanja školske mladeži pred Njegovim Veličanstvom svirala hrvatske koračnice. Kad je kralj posjetio donjogradsku pučku školu, učenici valpov. glazbene škole bili su postavljeni nasuprot školi i svirali Kraljevku. Sam kralj stao je do maloga bubnjara i nagovorio kapelnika. Također je kralj darovao kapeli 200 K.

Kada je mala kapela stigla u Zagreb znatnim troškom, koji je dobrovoljno doprinio grof Rudolf Norman, imala je pokus u glazbenom zavodu u prisuću ravnatelja zavoda Klaića i profesora Kolandera. Učenici su odsvirali »Kraljevku« i nekoliko koračnica na zadovoljstvo. Bili su obučeni svi u narodnom odijelu, a za boravka u Zagrebu nastanjeni na trošak zemlje u zavodu za slijepe i gluhonijeme.

Poslije je ova kapela svirala za milenijske izložbe u Budimpešti za vrijeme od 14 dana u blizini hrvatskoga paviljona, te je zaslužila čistih 626 K.

Žalibože ova se glazbena škola raspala već god. 1897. ponajviše toga radi, što su društvo uvijek kojekakove neprilike s kapelnicima zadešavale, koji su zahtijevali, da dječaci i na takovim mjestima sviraju, koja ni najmanja ne bijahu prikladna za mladež u nježnoj dobi.

Iza ove glazbene škole ostala je još uvijek mala zaklada sa 215 K 38 f, koja će prvu ma i malu pomoć pružiti, ako se možda opet bude uzradilo o osnovanju i oživotvorenju nove glazbene škole u Valpovu.

Za osnivanje ove bivše glazbene škole uz grofa Rudolfa Normana Ehrenfelškoga zaslužuje priznanje i bivši nadzapovjednik vatrog. društva

valpovačkog učitelj Leonardo Fichtner i umirovljeni, sada već pokojni kotarski ranarnik Eduard Sieber.

8. **Škole za kućanstvo.** Pitanje o kućnom odgoju naših djevojaka zanimalo je i našu štampu, pa donosimo dalje članak: Internat za domaćice.*

Nema dvojbe, da se imućstveno stanje našega seljačkog naroda sve dotle ne će moći valjano podići, dok nę bude imao gospodarstveno i kućevno naobraženih domaćica. Sama narodna poslovica: žena drži tri ugla kuće, a muž četvrti, kaže, kako je žena u kućnom gospodarstvu važan faktor, i doista, kuća i gospodarstvo propadaju, gdje nema valjane domaćice. Kad je tomu tako, neophodno je nužno, da se postaramo za valjane domaćice, t. j. da se seljačke naše djevojke odgajaju tako, kako će biti danas sjutra valjane gazdarice. Taj cilj mogao bi se najsigurnije postići u posebnim internatima, kakve imaju drugi napredniji narodi. U našoj monarhiji najvažniji je internat za domaćice na imanju grofa Jana Harraha u Stježerima kraj Kraljičina Graca u Češkoj. Stoga ćemo se ovdje potanje osvrnuti na taj internat.

Šesta je tomu internatu godina. Tu se seljačke djevojke uče svakovrsnom kućnom poslu, a u poljskom gospodarstvu vježbaju se na grofovu majuru, pet časaka udaljenom od grada. Njima je slobodan pristup u sve grofove tvornice, da vide, kako se plodine pretvaraju u obrtne produkte, a ima na tom majuru: šećerana, pivara, tvornica cikorije, škroba, umjetnoga gnoja i špirita. Osim u ove tvornice slobodan im je pristup i u druge zadružne tvornice.** Usto postoje na majuru velike staje, u kojima mogu djevojke učiti musti, zatim blago timariti sijenom i otpacima, blago napajati i čistiti. Ondje uče djevojke, kako se krma štedi, a ipak je blago lijepo i debelo.

Uprava internata uređena je ovako:

Škola je podređena c. kr. vladi i zemaljskomu odboru. Upavu zavoda rukovodi poseban kuratorij od 8 lica, i to: 7 muškaraca i 2 ženske. Škola ima dva nadzornika: jedan imenovan od c. kr. vlade, a drugi od zemaljskoga odbora.

Za izdržavanje škole daje c. kr. zemaljska vlada subvenciju od 400 for., okružni odbor kraljičino-gradački subvenciju od 500 for., općina Stježer 100 for., a zemlja subvenciju od 1000 for.; preostatak troškova podmiruje se iz školarine , dobrovoljnih prinosa, kao i darova školi namijenjenih.

Učevna osnova je ova: 1. Vjeronauk (O 10 Božjih i 5 crkvenih zapovijedi. O spoznavanju dobra i zla. O ljubavi naprama Bogu i bližnjemu uopće).

---

* Narodne Novine. 1893., br. 43.

** U češkoj uopće postoji načelo: Vlastite produkte što većma pretvarati u obrtne svrhe na vlastiti račun. Radi toga i stvaraju pomanji vlasnici zadruge, da poluče ono isto, što velika vlastela mogu polučiti svojim sredstvima.

2. Češki jezik. (Slovnica, čitanje i tumač pojedinih pjesama i štiva.)

3. Račun i gospodarsko knjigovodstvo.

4. Nauka o uzgoju. (O razvoju tijela, o sposobnostima duše, naročito o predstavama, — o misli i pamćenju — o nazoru — sudu — pojmovima — razumu. O čuvstvu. O ljudskoj prirođenosti, obiteljskom životu. O uzgajanju i obučavanju kod kuće i u školama.

5. Pjevanje. (Narodne i crkvene pjesme.)

6. Poljsko gospodarstvo, povrćarstvo i vrtlarstvo. (Sastav i rastvorba organičkoga tijela. O ustrojima životnim, o disanju i kolanju krvi. O rastvorbi tih ustroja. O mliječnim žlijezdama i odvađanju mlijeka. — Sveopća nauka o njegi životinja. Pasmine domaćih životinja. Oplemenjivanje životinja i njegov uspjeh. Nazivi oplemenjivanja. — Vanjština gospodarskih životinja. — Odgoj mladoga živinčeta. — Hranjenje i njegovanje živinčeta, o napoju za blago, o rogatom blagu i njegovim pasminama, o stajama za blago, o sitnoj snagi i njezinom odgoju, o krmadi i njezinim raznim pasminama, o peradi i gojenju njezinu i t. d. O uzgajanju popovrća. O domaćim vrtovima. O porabi voća i povrća.)

7. Prirodopis i naravoslovlje. (Poznavanje životinja korisnih i nekorisnih, tako i bilina i ruda, važnih po gospodarstvo. Zrak, voda, tlo. Poznavanje prvaka i slučenina najvažnijih u kućanstvu i gospodarstvu; tvari organičkih i neorganičkih: tvari biljkovitih, ugljenohydrata, kiseline bilinske, alkoloida, masti, sapuna, špirita. O poznavanju gorkih, mliječnih i maslatih liqueura. O kisanju i postupanju s octom. O pečenju hljeba. O otpacima važnim za gospodarstvo. O zasadi nauke o vremenu.)

8. Zemljopis i povijest. (Zemljopis i povijest kraljevine Češke.)

9. Zdravstvo. Tjelovježba u glavnim i pojedinim oblicima (Pouka o ustroju srca i uha, kao i drugim čovječjim organima.)

10. Domaće gospodarstvo. (Pouka o najnužnijim stvarima hranivim, o njihovu kupovanju i uživanju [meso, ribe, žitak, priprema peciva, variva i raznih sočiva, priprema maka, mlijeka, masla, sira, jaja, gljiva, koruna i voća]. O konzerviranju mesa, povrća i voća. O korijenju i njegovu priugotavljanju, o napoju za blago. Pouka o tkaninama: lanu, močenju lana, lanenim tkaninama, konopljama, juti, pamuku, pamučnim tkaninama. O vuni i svili.)

11. Praktične vježbe.

a) Praktičan rad u kućanstvu. 1 u kuhinji;* 2. kod pranja rublja; 3. kod mljekarstva, kamo spada i njegovanje cvijeća i povrća.

b) Ženski ručni rad. (Kačkanje, vezenje, tkanje, šivanje, krojenje i t. d.)

---

* U kuhinji vježbaju se djevojke praktično u priugotavljanju raznih jestiva: svakovrsnih juha, goveđega mesa, teletine, svinjetine, janjetine, živadi, riba, povrća, koruna, tjestenina, jaja, krastavaca, brašnatih jela nakiselo, u priređivanju slastica i slatkiša, u ukuhavanju voća, u pripremi pića: kave, čokolada i čaja.

Uza sve to priređuju s djevojkama poučne šetnje i izlete kao u susjedne tvornice šećera, u gospodarsku zimsku školu u Kuklenima, u školu gluhonijeme djece u Kr. Gracu, u krasni park kod Opočna i t. d.)

Usto poučavale su se djevojke u pjevanju kao nuzgrednom predmetu svake srijede od 2—3 sata i subotom od 5—6 sati. Praktične vježbe u vrtlarstvu započinju u ljetnom semestru za uzgrednih satova prema potrebi. Onaj dio djevojaka, na kojima je red prati rubeninu, mora zalijevati. U subotu poslije škole moraju djevojke čistiti dvorište i vrt.

Učiteljskih sila imade šest, i to: 1. Ravnateljica, koja je i upraviteljica zavoda, rukovodi ujedno praktični rad u cijelom kućanstvu; 2. učiteljica za češki jezik, račun, knjigovodstvo, domaće gospodarstvo, zemljopis i povijest mora poučavati kod mljekarstva i u kuhinji; 3. učiteljica za ženski ručni rad poučava također i u kuhanju; 4. mjesni župnik predaje vjeronauk, nauk o uzgojoslovlju i pjevanju; 5. liječnik zavoda predaje zdravstvo; 6. ravnatelj gospodarske škole u Kralj. Gracu predaje prirodopis i naravoslovlje, poljsko gospodarstvo, povrćarstvo i vrtlarstvo.*

---

* U njegovanju i uzgajaju cvijeća i povrća praktično poučava u ljetnom semestru grofov vrtlar.

Red nauka bio je godine 1890.—91. ovaj:

Dani	Prije podne			Poslije podne	
	ure za poučanje				
	7½—8½	8½—9½	9½—11½	2—3	3—4
Ponedjeljak	Račun	Vjeronauk	Ženski ručni rad	Gospodarstvo	Gospodarstvo
Utorak	Domaće gospodarstvo	Uzgojoslovlje	Ženski ručni rad	Prirodopis	Naravoslovlje
Srijeda	Služba Božja — Kućni rad				
Četvrtak	Račun	Češki jezik	Ženski ručni rad	Gospodarstvo	Gospodarstvo
Petak	Knjigovodstvo	Domaće gospodarstvo	Ženski ručni rad	Vjeronauk	Uzgojoslovlje
Subota	Zemljopis i povijest	Češki jezik	Ženski ručni rad	Račun i knjigovodstvo	Zdravstvo
Nedjelja	Služba Božja.				

Evo i daljih članaka o tom predmetu:

Beck Vinko: Obuka u kuhanju te pučka kuhinja za siromašnu školsku mladež na selu.

Vrtlarske škole. Narodne Novine 1897. br. 64. Pisać dokazuje potrebu tih škola, no zagovara njihovo spojenje sa kućanskim školama.

—m—: Zavodi za služinčad. Narodne Novine. 1899. br. 252. i 253. Zagovara se osnutak takvih zavoda.

Dr. Vilim pl. Pejičić istaknuo je u sjednici županijskoga školskog odbora bjelovarskog 2. prosinca 1904., da bi naš seljački stalež i zdraviji i dugovječniji bio, kad bi se bolje hranio. To da bi svakako krenulo na bolje, kad bi seljačke žene znale priređivati ukusniju i zdraviju hranu. Da bi se dala prilika djevojkama na selu, da nauče takva jela gotoviti, predlaže, da se zamoli zem. vlada, neka bi pokusa radi ustrojila u zemlji nekoliko takovih škola, u kojima bi se seoski ženski naraštaj poučavao u kuhanju. Prijedlog je jednoglasno prihvaćen.

Tim povodom izdala je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, okružnicu na sve županijske oblasti, kojom ih poziva, neka bi od dvije do tri odličnije učiteljice svoga područja, pa i od drugih osoba, koje se kućanskim svojim uređenjem odlikuju, zatražile mišljenje o potrebi i načinu uređenja škola za kućanstvo uopće, a za kuhanje napose.*

Konačno se stvar ipak pomakla naprijed. Zemaljska gospojinska udruga najmila je kuću s većim prostorima u Gundulićevoj ulici. U souterrainu uredila se praonica i gladionica; u prizemlju dvije velike kuhinje prema uzoru takvih zavoda u Beču, Pragu i Stuttgartu; tu je bila i pisarnica udruge. U prvom spratu uredile se prostrane restauracije i učionica; restauracija je bila za gospođe i za gospodu. Uredit se namjeravala s vremenom i soba za učenice liceja, učiteljskih škola, glazbenoga zavoda, ženske stručne škole i drugih zavoda. Tu su mogle djevojke objedovati i ostati, dok treba da pođu na predavanja, mogle su pače izrađivati i svoje zadaće. U drugom spratu bio je internat za dvanaest pitomkinja i stan predstojnice zavoda. Zemaljska gospojinska udruga namjeravala je urediti i sobe s nekoliko kreveta za svoje članice, što stanuju

* Napredak. 1905., br. 5.

izvan Zagreba, gdje bi, kad dođu na koji dan u Zagreb, mogle odsjesti i dobiti cijelu opskrbu uz primjerenu cijenu.

Internat je otvoren 1. kolovoza 1906., a škola za eksterne učenice i restauracija 1. rujna. U odboru bilo je veliko zanimanje za ovo patriotično i po naš narod tako korisno poduzeće.*

Škola je ova nažalost skoro iza otvorenja prestala.

8. **Škola za praktična ženska zvanja u Kraljevici.** Godine 1906. otpočela je »Udruga učiteljica« sa školom za kuhanje; no ni ta nije bila duga vijeka. Tek kad je kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 20. listopada 1909. br. 24.881 otvorila u Zagrebu višu djevojačku školu smjera kućanskoga, došla je stvar u bolju kolotečinu. Već mjeseca srpnja 1911. otvorila je »Udruga učiteljica« dvomjesečni tečaj za kućanstvo, a 1. rujna 1911. jednogodišnji tečaj za kućanstvo u Frankopanskom gradu u Kraljevici.

Ovim je povodom rečena udruga izdala ovaj oglas:

Udruga učiteljica, sekcija »za našu djecu«, otvorila je dne 1. rujna 1911. u historijskom Frankopanskom gradu u Kraljevici školu za ženska zvanja s internatom, u kojoj će djevojke moći steći znanje i vještinu u svim granama kućanstva. Osim toga učit će djevojke na posebnom odjeljenju trgovačke discipline, te će, svršivši ovu školu, moći tražiti namještenje u poslovnicama.

Primljena može biti svaka zdrava djevojka, koja je navršila 15. godinu života. U tu svrhu treba da se iskaže:

a) svjedodžbom, da je svršila bar dva razreda više pučke (djevojačke ili srednje) škole.

Od učenice trgovačkoga tečaja traži se kao prednaobrazba svršena viša djevojačka škola (ili 4. razreda srednje škole). Učenice, koje bi željele polaziti trgovački tečaj, a nijesu svršile višu djev. školu, mogu biti primljene, ako se podvrgnu prijamnom ispitu iz hrvatskoga i njemačkog (odnosno talijanskog) jezika i iz matematike;

b) očitovanjem roditelja ili skrbnika, da će nositi sve troškove;

c) obvezom, da će sve dodijeljene poslove točno i savjesno obavljati i strogo se držati kućnoga i disciplinarnog reda.

Prijave sa strane učenica primaju se do 20. kolovoza a imaju se upraviti na ravnateljstvo škole za praktična ženska zvanja u Kraljevici, Frankopanski grad. Ravnateljstvo javit će pravodobno svakoj moliteljici, da li je primljena i što sve treba da sobom donese. U internat primaju se najviše 24 učenice.

---

* Napredak. 1906., br. 13.

Internistice dobivaju stan i čitavu opskrbu u zavodu i stoje pod posebnim nadzorom učiteljica.

Za stan, opskrbu i školarinu plaćaju internistice mjesečno 60 K, koje se imadu platiti unaprijed svakoga mjeseca. Odšteta za porabu zavodske rubenine i posoblja iznosi mjesečno 1 K 50 f. Eksterne učenice, koje ne stanuju u zavodu, plaćaju mjesečno 10 K školarine, a kad kuhaju, doprinos od 40 f za objed.

Sve učenice plaćaju kod upisa 5 K. Tijekom dana dobivaju učenice pet obroka: zajutrak, doručak, objed, užinu i večeru.*

Uređenje škole za praktična ženska zvanja crpemo iz daljega statuta:

§ 1. Svrha škole.

U ubavom mjestu Kraljevici, na prekrasnom našem Jadranskom moru, leži stari Frankopanski grad, u kom je Udruga učiteljica, sekcija »za našu djecu«, uredila školu za praktična ženska zvanja s internatom. Škola obuhvaća dva odjela: kućanski i trgovački. Svrha je kućanskoga odjela, da se učenice izvješte u svim granama kućanstva, kako bi mogle valjano upravljati nesamo svojom kućom, već da uzmogu i stečenim znanjem privređivati svoj kruh kao upraviteljice, kućanice, bonne i t. d. A svrha je trgovačkog odjela, da djevojkama poda toliko stručnoga znanja, da uzmogu zauzimati samostalna mjesta kao korespondentkinje, kontoaristice i t. d., a jednako da budu sposobne voditi samostalno manju trgovinu.

§ 2. Vrijeme obuke.

Svaki tečaj, kućanski i trgovački traje deset mjeseci, od 1. rujna do konca lipnja. Nastavni je jezik hrvatski.

§ 3. Uvjeti primanja.

Primljena može biti svaka zdrava djevojka, koja je navršila 15. godinu života. U tu svrhu treba da se iskaže:

a) svjedodžbom, da je svršila bar dva razreda više pučke (djevojačke ili srednje) škole.

Od učenica trgovačkoga tečaja traži se kao prednaobrazba svršena viša djevojačka škola (ili 4 razreda srednje škole). Učenice, koje bi željele polaziti trgovački tečaj, a nijesu svršile višu djev. školu, mogu biti primljene, ako se podvrgnu prijamnom ispitu iz hrvatskoga i njemačkog (odnosno talijanskog) jezika i iz matematike;

b) očitovanjem roditelja ili skrbnika, da će nositi sve troškove;

c) obvezom, da će sve dodijeljene poslove točno i savjesno obavljati i strogo se držati kućnoga i disciplinarnog reda.

Prijave sa strane učenica primaju se do 20. kolovoza s. g., a imaju se upraviti na ravnateljstvo škole za praktična ženska zvanja u Kraljevici,

---

* Narodne Novine. 1911., br. 177.

Frankopanski grad. Ravnateljstvo javit će pravodobno svakoj moliteljici, da li je primljena i što sve treba da sobom donese.

U internat primaju se najviše 24 učenice.

§ 4. Odredbe za internatistice, školarina.

Internatistice dobivaju stan i čitavu opskrbu u zavodu i stoje pod posebnim nadzorom učiteljica.

Za stan, opskrbu i školarinu plaćaju internatistice mjesečno 60 K, koje se imadu platiti unaprijed svakoga mjeseca. Odšteta za porabu zavodske rubenine i posoblja iznosi mjesečno 1 K 50 f. Eksterne učenice, koje ne stanuju u zavodu, plaćaju mjesečno 10 K školarine, a kad kuhaju, doprinos od 40 f za objed.

Sve učenice plaćaju kod upisa 5 K. Tijekom dana dobivaju učenice pet obroka: zajutrak, doručak, objed, užinu i večeru.

§ 5. Nastavna osnova.

a) Kućanski odio.

Nastavna osnova obuhvaća ove predmete:

1. Kućanstvo 2 sata.
2. Kuhanje 4 puta na nedjelju.
3. Radnje u vrtu 4 sata.
4. Bijelo šivanje i krojačenje 6 sati.
5. Kitničarstvo 4 sata.
6. Krpanje 2 sata.
7. Glađenje rublja 4 sata.
8. Friziranje 2 sata.
9. Upoznavanje građanskih prava dužnosti 1 sat.
10. Uzgoj djece 1 sat.
11. Higijena 1 sat.
12. Hrvatski jezik 1 sat.
13. Vježbe u glasoviru i francuskom jeziku prema prilikama za učenice, koje su tim predmetima vješte, a namjeravaju stupiti u službu kao bonne. Broj sati prema potrebi.

1. Kućanstvo.

Stan. Opskrba vodom. Grijanje stana. Osvijetljenje stana. Pranje rublja.

Posuđe. Hrana. (Izbor i vrste hrane). Spremanje i čuvanje hrane.

2 sata.

2. Kuhanje.

Kuhanje građanske i fine kuhinje, te bolesničke hrane s osobitim obzirom na lokalne prilike i navike pojedinih krajeva naše domovine.

4 puta na tjedan.

3. Radnje u vrtu.

Sađenje i gojenje cvijeća, povrća i voćaka. Obiranje, spremanje, ukuhavanje voća. U zimsko doba prave se jednostavni predmeti, što rabe u vrtu, kao škrinjice za nasad, pletenje hasura, košarica i t. d.

Najvažnije teoretično i praktično o peradarstvu. 4 sata.

4. Bijelo šivanje i krojačenje.

Učenice uče pravilno i samostalno praviti najpotrebitije vrste ženskoga odijela. Tkaninu i pribor donose učenice same. Upoznavanjem različitih tkanina po vrijednosti i svrsi treba sebi da prisvoje spretnost u izboru i kupovanju robe. Svaka učenica mora znati proračunati trošak za pojedini predmet. Učenice uče uzimati mjeru, vježbaju se u risanju krojeva umanjivanju i povećavanju normalnoga kroja. Krojenje i šivanje jednostavnih haljina i rubenine. 6 sati.

5. Kitničarstvo.

Predvježbe od organtina. Pošto su učenice sebi prisvojile neku vještinu, vježba se ukus pojedine učenice. Prave se šeputi, garniture za jednostavne haljine, kravate, kapice. Prenapravljaju se stari šeširi, očistivši i prepravivši stari nakit prave se sasvim jednostavni šeširi.
4 sata.

6. Krpanje.

Radnje u ovome odjelu iziskuju osobito praktičan pogled i dublje razumijevanje, koje je olakšano time, što su učenice već ponešto šivanju vješte a uporedo uče i krojačenje. Učenice donose razne trošne predmete, koje krpaju, popravljaju, odnosno preudešavaju. 2 sata.

7. Glađenje rublja.

Praktične vježbe u pranju i glađenju običnoga i nakitnog veziva, tkanina i svile. Vađenje mrlja. 4 sata.

8. Friziranje.

Njega vlasi. Prisvajanje ukusa i vještine u jednostavnim i elegantnim gospojinskim frizurama. 2 sata.

9. Upoznavanje građanskih prava i dužnosti.

Ljudi među sobom. Zakon. Općina: prava i dužnosti općinara. Kućevlasnik i stanari. Gospodari i služinčad. Socijalne uredbe. Zdravstveno redarstvo. Ine oblasti.

Jednostavno kućansko knjigovodstvo. Poslovni sastavci: ispunjavanje poštanskih tiskopisa s najvažnijim o poštanskim propisima, ispunjavanje prijavnice, otkaznice i drugo. 1 sat.

10. Uzgoj djece.

Porodica. Žena kao majka.

a) Tjelesna njega djece, hrana, odijelo i stan. Igre nijeme i igre sa pjesmama, igračke, slikovnice i pjesme;

b) Duševni i ćudoredni uzgoj: Uzgoj ćutila, pamćenje, religijozni uzgoj. Priče, pripovijesti i basne i dječje pjesme. Uzgoj poslušnosti, sućuti, istinitosti, zahvalnosti, reda i čistoće u djece. 1 sat.

11. Higijena.

Važnost zdravlja. Čuvanje zdravlja. Prva pomoć. Uzgoj za njegovanje bolesnih. Samaritanska služba. 1 sat.

12. Hrvatski jezik.

Čitanje odabranih djela hrvatske književnosti i razgovor o čitanome. Prigodično ponavljanje pravopisnih pravila. 1 sat.

Škola za praktična ženska zvanja u Kraljevici: Tečaj za kuhanje.

(Po fotografiji.)

13. Francuski jezik i glasovir.

Vježbe prema prilikama i sposobnostima učenica, koje namjeravaju stupiti u službu kao bonne, da se stane na put poplavljivanju hrvatskih kuća tuđim elementima.

Broj sati prema potrebi.

b) Trgovački odio.

Nastavna osnova obuhvaća ove predmete:

1. Trgovačko dopisivanje 3 sata.
2. Nauka o trgovini 3 sata.

3. Trgovačko računstvo 4 sata.
4. Knjigovodstvo 3 sata.
5. Trgovački zemljopis 2 sata.
6. Kućanstvo 1 dan u sedmici.
7. Hrvatski jezik 1 sat.
8. Njemački ili talijanski 3 sata.
9. Stenografija (u kurzu od 6 nedjelja).
10. Strojopis (u kurzu od 6 nedjelja).
11. Krasnopis (samo u I. polјeću) 2 sata.
12. Vježbe u glasoviru i francuskom jeziku prema prilikama za učenice, koje su tim predmetima vješte. Broj sati prema potrebi.

1. Trgovačko dopisivanje.

Cilj je, da učenice steku okretnost u sastavljanju trgovačkih pisama, da nauče jasno i precizno izraziti ono, što sam poslovni događaj iskazuje.

Otvaranje trgovine. Trgovački list i njegovi dijelovi. Naručivanje. Dopisnice. Pošiljanje uzoraka. Potvrde. Brzojavne i telefonske narudžbe. Oferte s cjenikom. Pošiljanje robe poštom, brodom i željeznicom. Pisma u prometu s mjenicama. Dopisivanje s bankama, s oblastima, molbenice za namještenje. 3 sata.

2. Nauka o trgovini.

Cilj je, da djevojkama poda bolje razumijevanje za trgovačke poslove i događaje, zato ih treba obučavati u svezi s dopisivanjem i knjigovodstvom, da se teorija i praksa međusobno upotpunjuju.

Trgovac i trgovina. Trgovačko osoblje. Žena u trgovini. Pošta, brzojav, telefon. Željeznica: a) promet s robom, b) promet osoba. Pošiljanje robe morskim putem, osiguravanje. Registriranje.

Novac. Mjenice. Giro-promet. Uređenje banka. Trgovačka društva, trgov. komora, trgov. sudovi i konzulati. Trgovačko ministarstvo i trgovački zakoni. 3 sata.

3. Trgovačko računstvo.

Cilj je, da učenice nauče vješto i okretno računati, jednako napamet kao i pismeno. Građa treba da se prilagođuje zahtjevima trgovačkoga života.

Četiri vrste temeljnih računa. Desetinski i obični česnici. Resolviranje i reduciranje. Pravilo trojno. Proračunavanje cijene s obzirom na strane mjere i novce, pretvaranje istih u naše mjere i obrnuto. Kamatni i procentni račun. Proračunavanje vrijednosti i kurzova. Osiguravanje bolesnih, nastradalih i t. d. Društveni račun. Račun smjese. Izračunavanje efekta i deviza. Eskomptiranje mjenice. Računi u prometu s bankama. 4 sata.

4. Knjigovodstvo.

Cilj je, da djevojke nauče samostalno voditi knjige za kućanstvo ili manju trgovinu, a za veće poduzeće da steku pregledno znanje, kako se uknjižuju trgovački poslovi.

Jednostavno knjigovodstvo (vodi se inventar, kasa, dnevnik i glavna knjiga). Kao primjer uknjižuje se čitav jedan mjesec običnoga kućanstva.

Dvostruko knjigovodstvo s pomoćnim knjigama. Primjeri. Zaključivanje knjiga. 3 sata.

5. Trgovački zemljopis.

Treba da poda učenicama sliku o trgovini čitavoga svijeta. U prvom redu treba uzeti obzir na Austro-Ugarsku i na one zemlje, s kojima ona stoji u trgovačkoj svezi, njene klimatske i geološke prilike, njeno gospo-

Škola za praktična ženska zvanja u Kraljevici: Tečaj za šijenje.
(Po fotografiji.)

darstvo, obrt, industriju, trgovinu (osobito pomorsku). Važnost obala za svjetsku trgovinu. 2 sata.

6. Kućanstvo.

Potrebno je, da i one djevojke, koje se kane posvetiti trg. zvanju, znadu ono najvažnije iz kućanstva, pa da tako budu u stanju, najjednostavnije stvari u kućanstvu same obaviti. Zato bi bilo nužno, da se i one obučavaju u kućanstvu i to u ovim predmetima: šijenje, glađenje, kuhanje, krpanje i prenarešivanje starih haljina. 1 dan u sedmici.

7. Hrvatski jezik.

(Vidi osnovu za kućanske tečajeve). 1 sat.

8. Njemački ili talijanski.

Svaka učenica treba da kod upisa odabere jedan od ovih jezika, koji za nju vrijedi kao obligatan.

Uz vježbe u jeziku posvećuje se mnogo pažnje trgov. dopisivanju u istom jeziku. 3 sata.

9. i 10. Stenografija i strojopis.

Obuka u ovim disciplinama traje samo 6 nedjelja pod konac školske godine. Ali za to vrijeme posvećuje se tim vještinama velik broj sati. Jedno i drugo je za kontoaristice od velike praktične vrijednosti.

11. Krasnopis.

Za djevojke, koje se posvećuju trgov. zvanju, potrebno je, da imadu lijep i čitljiv rukopis. Zato treba paziti na to, ne samo kod krasnopisa već i kod dopisivanja, računstva i knjigovodstva.

U prvom polječu uzima se zasebice, a u drugom kod pomenutih predmeta. 2 sata (samo I. polječe).

12. Francuski jezik i glasovir.

Vježbe prema prilikama i sposobnostima učenica.
Broj sati prema potrebi.

§ 6. **Svjedodžbe.**

Na koncu godine dobiva svaka učenica svjedodžbu, u kojoj će biti ocijenjen njen napredak u svakom pojedinom predmetu. Uprava zavoda brinut će se, da apsolviranim učenicama nađe zgodno namještenje.

§ 7. **Općenito.**

Učenicama stoji na raspolaganje veliki park s igralištem. Za slučaj bolesti njegovat će se učenica u posebnim prostorijama, a zavod će se pobrinuti, da učenicu liječi zavodski liječnik uz neznatnu odštetu.

Zavod ima velike zračne spavaonice, sobe za nauku, blagovalište, krasnu kuhinju, sušionicu, sobu za pranje i glađenje rublja, krasan vrt i voćnjak, staklenik, peradnjak i kunićnjak. Usto će učenicama stajati na raspolaganje zavodska biblioteka, a upućivat će se na društvenost priređivanjem malih koncerata, svečanosti, predstava i t. d.

Učenice stoje pod strogim nadzorom učiteljica i smiju izlaziti samo u njihovoj pratnji.

Naknadno plaćanje dužnih prinosa ne će se moći dozvoliti.

Stipendije za Kraljevicu. Kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, obnašla je naredbom od 14. svibnja 1912. br. 12.094 dosadašnjih 5 stipendija po 400 K u školi za praktična ženska zvanja u Kraljevici od početka školske god. 1912./13. povisiti na 10 stipendija po 400 K.

Za ova mjesta natjecati se imadu pravo valjane kćeri odličnih učitelja viših i nižih pučkih škola u kraljevinama Hrvat-

skoj i Slavoniji, a u pomanjkanju ovih i kćeri drugih zvaničnika, koje su navršile 15. godinu života, a svršile su VI. razred više pučke (dječačke ili djevojačke) ili II. razred koje srednje škole, a usto su tjelesno potpuno zdrave.

Moliteljice imadu svoje na kr. zem. vladu, odio za bogoštovlje i nastavu, upravljene molbenice, obložene svjedodžbom od posljednjega polugodišta, svjedodžbom o imućstvenom i zdravstvenom stanju najkasnije do 20. srpnja 1912. priposlati Udrugi učiteljica, sekciji za našu djecu, koja će ih sa svojim prijedlogom predložiti kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, konačne odluke radi.

Brodska imovna općina u Vinkovcima (šumsko-gospodarstveni ured) osnovala je također jednu stipendiju od godišnjih 500 K. Kad bude općina raspisala natječaj, imat će pravo natjecanja za stipendiju pripadnice te općine, kojoj će se upravljati i molbenice.*

Kraljevičke učenice u Zagrebu. Mjeseca srpnja 1912. prispjelo je u Zagreb dvadesetak učenica škole za kućanstvo u Kraljevici. Nakon svoga dolaska večerale su učenice u vrtu »Kola«, a onda su pošle na konak u »Dječji Dom.**

Pod vodstvom učiteljice Marijane Topolšćak i D. Balog stigle su učenice ovamo u nedjelju uvečer, a ostale do sinoć. Za to su vrijeme razgledale sve najvažnije kulturne i monumentalne zgrade, kao Jugoslavensku akademiju, arheološki muzej, Strossmayerovu galeriju slika, prvostolnu crkvu i sabornicu, gdje im je bio tumačem kvestor dr. Salavari. U dvorani vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu slučajno je boravio odjelni predstojnik dr. Iso Kršnjavi, koji je izletnicama protumačio razne umjetnine. U sveučilištu i sveučilišnoj knjižnici također su izletnicama dana razjašnjenja i protumačen im uređaj tih zavoda. Zatim su posjetile mušku obrtnu školu i žensku stručnu školu, koje su razgledale u pratnji ravnatelja tih zavoda građ. savj. Bollèa i gđe. Rašić, a nijesu propustile posjetiti niti umjetno-obrtni muzej.

---

* Narodne Novine. 1912., br. 139.

** Obzor. 1912., br. 173.

Osim toga su se izvezle na Mirogoj, posjetile grobove raznih naših velikana te se potom provezle oko Smroka, da vide bližu okolicu i pogled na Zagreb, a svaku su večer pošle u kazalište.*

Uz školu za praktična ženska zvanja u Zagrebu i Kraljevici poslužuju još ovome cilju ambulatorni praktični tečaji za kućanstvo, o kojima je bilo govora u svesci IX., str. 343.

8. **Škole za strane jezike** osnovane su:

a) u Vinkovcima po gđi. Dragi Ivankov, za njemački, francuski i engleski jezik;

b) u Mitrovici po gđi. Zorki Bobinac za njemački jezik.

9. **Kombinovani razred za zapuštenu djecu u Zagrebu** otvorilo je gradsko poglavarstvo zagrebačko 1. listopada 1893. u staroj zgradi nekadašnje preparandije i vježbaonice, u koju su se smjestila zapuštena djeca, ali ta je reć bi slabo našla odziva. U njoj se nalazilo na potpunoj opskrbi samo 12 zapuštene djece, a koliko ih se danomice još skiće po Zagrebu!** Vidi str. 76. ove knjige.

10. **Škole za kažnjenike** postoje uz kaznionice u Lepoglavi i Mitrovici. Poradilo se oko toga, da se za polažajnike ovih škola sastavi posebna učevna knjiga i to:

Čitanka za kažnjenike. Otpisom od 27. srpnja 1890. br. 8.572 pozvao je pravosudni odio kr. zem. vlade, učitelja lepoglavske kaznione, Drag. Hirca, da se lati sastavljanja čitanke za one nesrećnike, koji zapadoše među kazničke zidine. Hirc se izjavio pripravnim, da se toga posla lati, no kako je napustio mjesto učitelja kaznione, napusti i taj posao.***

11. **Zidarske škole.** Među produžne škole možemo ubrojiti i zidarske škole, od kojih je ona u Cirkvenici osnovana naredbom od 4. studenoga 1908. br. 26.619, a ona u Lupoglavu naredbom od 24. studenoga 1909. br. 26.218.

Naredbom od 26. veljače 1911. br. 4440 izdan je propis za zaključni ispit u priv. zidarskoj školi u Cirkvenici.

---

* Narodne Novine. 1912., br. 148.

** Kršćanska škola. 1897., br. 14.

*** Napredak. 1890., br. 24.

d) Sirotišta.

Od vrsta ovih zavoda spomenuti nam je sirotište Ed. bar. Jelačića u Zagrebu, sirotište Huttler-Kohlhoffer-Monspergovo u Osijeku, te Ladislavovo dječje utočište u Cirkvenici.

1. Sirotište Ed. bar. Jelačića-Bužimskoga na Josipovcu u Zagrebu. Prev. rješenjem od 27. veljače 1889. blagoizvoljelo je

Nadvojvoda Josip s prejasnom suprugom nadvojvotkinjom Klotildom.

(Po fotografijama.)

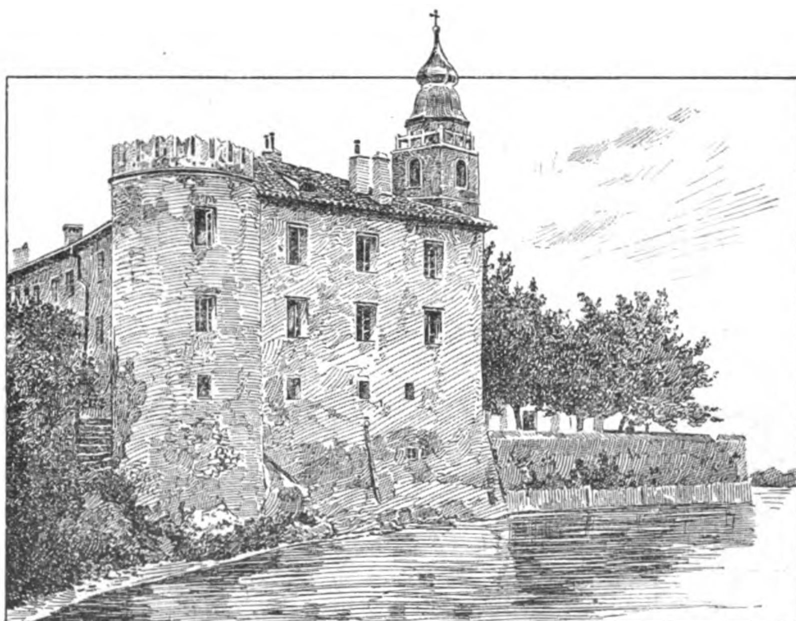
Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo uzeti na prev. znanje prijavljeno aktiviranje zem. sirotišta Ed. bar. Jelačića u Zagrebu, te premilostivo odobriti predloženi statut za rečeni zavod. U tom se zavodu* izdržava o trošku Jelačićeve zaklade 40 dječaka i 20

* Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji do godine 1895. Zagreb, 1896. str. 516.

djevojčica, a od god. 1896. ima još 26 dječaka i 22 djevojčice o trošku zem. hrv.-stav. Marija Terezijanske sirotinjske zaklade, koja za svakoga pitomca plaća 300 K na godinu.

Sve djevojčice smještene su u Vili kod Sv. Duha u Zagrebu.

2. Zemaljsko Huttler-Kohlhoffer-Monspergovo sirotište u Osijeku raspolagalo je koncem godine 1890. zakladnom gla-

Ladislavovo dječje utočište u Cirkvenici.
(Po naravi.)

vnicom od 369.739·65 forinti. Godišnji proračun zavoda iznosi 16.000 for.

1. listopada 1889. preuzele su zavod č. ss. sv. Vinka de Paula, te je broj pitomaca povećan na 40 muških i 20 ženskih, a iznosi danas 64 muška i 35 ženskih.

3. Ladislavovo dječje utočište u Cirkvenici. Blagopokojni nadvojvoda Josip i prejasna supruga mu nadvojvotkinja Klo-

tilda, podigli su na uspomenu u cvijetu mladenačke dobi preminuloga im sina nadvojvode Ladislava, u Cirkvenici »Ladislavovo dječje utočište«. Ono je smješteno u stari Frankopanski kastel, koji je bio nekad vlasništvo Paulina, za cara Josipa II. prešao je u ruke financijalnoga erara, od kojega ga oko devedesetih godina prošloga stoljeća otkupi cirkvenička općina, a pri osnutku rečenoga zavoda prešao kupom u vlasništvo blagopokojnoga nadvojvode. Ovo je utočište svečano otvoreno 10. svibnja 1898. U njemu ima 50 pitomačkih mjesta, od ovih 11 plaćevnih, a sva su ostala besplatna. U utočište primaju se bolesna djeca bez razlike narodnosti i vjere u dobi od 5.—14. godine.*

4. **Sirotište u Lovrečini.** Kr. kotarska oblast u Križevcima razaslala je u predmetu ovoga zavoda daljni oglas: »Djecu prima u zavod »Sirotište« Ane Franciske markize de Piennes, nadstojništvo sestara milosrdnica u Lovrečini uz mjesečnu opskrbninu, ako je providjeno haljinama po 16 K, a koje mora zavod odijevati za 20 K. Onaj, koji predaje dijete u zavod, obvezan je opskrbne troškove za dijete plaćati, jer zavod nema posebnih zaklada, iz kojih bi se pitomci izdržavali. Općina Vrbovec i kotar križevački imadu prednost primitka u zavod pred drugim općinama odnosno kotarima.

Pitomci ostaju u zavodu, dok skrbnici podmiruju za njih opskrbne troškove ili dok nema ravnateljstvo zavoda razloga otpustiti ih. Djeca, obvezana na polazak škole, obučavat će se u pučkoj školi, koja je spojena sa sirotištom. Ako bi skrbnici željeli, da pitomci iza svršene pučke škole ostanu u zavodu, uputit će se u ručni rad, kućne poslove, odnosno gospodarstvo«.**

e) Popravilišta.

Prije nego što dademo sliku o osnutku takva zavoda u Hrvatskoj, da čujemo, što nam je na tom polju donijela štampa. Evo najvažnijih članaka:

Novinski članci. Kako da podignemo zem. popravilište. Narodne Novine 1890., br. 51. U članku se ističe, kako su do god. 1868., kad je dualizam stvorio dvije države,

* Narodne Novine. 1898., br. 106. i 110.
** Obzor. 1912., br. 104.

naše pripadnike pošiljali u ljubljansko popravilište. Od toga vremena smišljalo se kod nas, kako da se takav zavod uredi, no sve su osnove pale u vodu. Potiče, da se to pitanje iznova uzme u raspravu.

Kako da se stvori zem. popravilište? Narodne Novine. 1891., br. 64. Potiče se grad Zagreb, da pokrene osnutak takva zavoda.

—m—: Bez odgoja i nadzora. Narodne Novine. 1891., br. 140. Pisac zagovara, da se za djecu bez odgoja i nadzora stvore i u nas posebni zavodi s razumno udešenim ustrojem.

Kako da podignemo zemaljsko popravilište? Narodne Novine. 1892., br. 138. Pisac računa na prinos naših gradova.

M. J.: Zakloništa za ubogu djecu. Narodne Novine. 1893., br. 197. U članku se opisuje blagotvorno djelovanje zakloništa u drugim zemljama i preporučuje osnivanje takvoga u gradu Zagrebu.

Popravilišta u Zagrebu. Narodne Novine. 1893., br. 242.

Sadržaj. Pisac prikazuje rad »razreda za zapuštenu djecu«, koj je osnovan kako nastojanjem kr. zem. vlade, tako i poglavarstva grada Zagreba. Ističe nadalje, kako je:

Ovakovo popravilište imao je na umu već g. 1873. blage uspomene prepošt i prior vranski Ivan Kralj, kad je oporučno za podignuće takova zavoda ostavio lijepu svotu, koja je dosada sa kamatima narasla na 5291 for. 74 nvč. Ovakav zavod imalo je u namisli naše gradsko zastupstvo, kad je u spomen-proslavu 25-godišnjice srećna vladanja Njeg. c. i kr. apost. Veličanstva, premilostivoga našeg kralja Franje Josipa I., votiralo 12.000 for., koja je svota dodanas s kamatima narasla do 12.646 for. 70 nvč., pa uzmemo li i oporučno po opatu Poglediću u tu svrhu ostavljenih 100 for., to bi po gradskom proračunu imali dosada u tu svrhu znatnu svotu od 18.038 for. 44 nvč.

Začudo je, kako je mogla ovako lijepa ideja uz ovako znatnu svotu novaca tako dugo ostati na papiru, te je trebalo tek današnje ere i današnjih faktora, da je u život privedu. Doduše ne možemo ni danas jošte kazati, da imamo prema intencijama blagih oporučitelja popravilište, ali pošto se jednakom brižljivosti našega vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu kao i našega grad. poglavarstva otvorio već u Zagrebu »razred za zapuštenu djecu«, to je stalne nade, da će taj današnji »razred« biti temeljni kamen modernomu popravilištu.

Pisac ovih redaka posjetio je ovih dana taj zavod, te može uvjeriti, da mu je neizrecivo godilo duši, kad je vidio tu zapuštenu, pode-

ranu, napola golu i bosu djecu sakupljenu u školi, jer se nada, da je za ovu djecu sinulo sunce bolje budućnosti. Naravno, da o kakvom sistematskom radu u takovoj školi bar za početak nema govora. Tu ima djece sa svakakvim znanjem; jedan se pače »pohvalio«, da je bio samo 4 mjeseca u školi. Ovakvih nesrećnika imade sada 24, među tima i redarstvu već poznatih individua — kao psovača, kradljivaca, akrobata, pušača i t. d.

Prije podne do $^1/_2$12 zabavi se ta zapuštena siročad teoretičkom naukom (učitelj g. Göszl). Nakon obuke dobiju marke za pučku kuhinju te idu onamo na objed, a odmah poslije objeda dovede ih učitelj košarač Pavlović u radionicu, gdje pletu košare. Za početak mora se priznati, da je već izrađeno više komada.

Zanimljivo je znati, da ima roditelja, koji su pripravni i na neke mjesečne novčane žrtve, samo ako im dijete probavi čitav dan u školi. To je dokaz, da su takova djeca svojim roditeljima »preko glave« narasla, da je roditeljska njihova strogost već preslaba, da ukroti ćud ovakove djece. Šestorica od navedene djece spavaju u jednoj zavodskoj komorici. Dosada su ta djeca po vlastitom kazivanju spavala u podrumima i na kuglanama. Četvorica te djece ne imadu niti oca niti majke, a uopće čitava je ta družba ovakova, da mora čovjeku ganuti srce, pa da je od kamena.

Prije svega trebalo bi se sada pobrinuti, da se toj zapuštenoj siročadi život na pristojan način uredi, da joj se pruža dovoljno hrane, potrebita odjeća i stan, da vide razliku između prije i sada. U ovako uređenoj školi ne će sigurno nijedno dijete doći na misao, da nedozvoljenim načinom privređuje hranu. Vidjeli smo dvije prostrane, posve prazne sobe u toj zgradi, koje bi se vrlo neznatnom žrtvom mogle urediti u spavaonice, bar za početak. Kasnije, kada budu djeca vješta u pletenju košara, mogao bi se tome zavodu i prodajom tih košara lijep prihod namaknuti.*

Mislimo na popravilište! Nar. Novine. 1894., br. 235. Pisac potiče povoljno rješenje toga pitanja, koje se već ne dade odgađati.

Sabljak Luka: Kako da se podigne i izdržava popravionica i prisilna radionica kao zemaljski zavod za Hrvatsku i Slavoniju. Narodne Novine 1895. br. 17. i 18. Pisac se osvrće na sličan članak u »Mjesečniku« od travnja i svibnja 1893. i daje troškovnik za takav zavod, koje obrtne radnje da se tjeraju i u čijoj režiji da se podržaje.

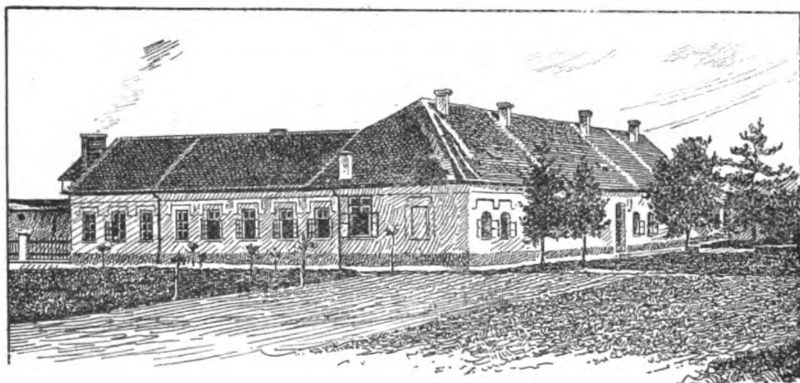
Zemaljsko popravilište. Nar. Novine 1896. br. 287. Članak naviješta otvorenje popravilišta u Glini.

G.: Društvo za uzgoj zapuštene djece. Narodne Novine. 1898., br. 244. Pisac zagovara u svom članku osnutak

* Narodne Novine. 1893. br. 212.

takva društva u proslavu 50-godišnjice srećnoga vladanja Njeg. Veličanstva, kralja Franje Josipa I.

1. **Popravilište kr. zemaljsko u Glini** imade lijepu prošlost. Težnja za prisilnim odgojem zapuštene djece, koja se otimlju polazu pučke škole, sklonula je gradski škol. odbor zagrebački, da u sjednici od 8. travnja 1893. stvori zaključak za osnutak »Škole za zapuštenu djecu«, koja 1. listopada 1893. bude svečano otvorena na osnovi dozvole kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 3. kolovoza 1893., br. 8213 troškom gradske općine zagrebačke, a uz pripomoć kr. zem. vlade.

Zgrada kr. zemaljskoga popravilišta u Glini.
(Po naravi.)

»Škola za zapuštenu djecu« imala je: svoju nerazdijeljenu pučku školu, uređenu na osnovi škol. zakona od 31. listopada 1988.; radionicu za košaraštvo, početke stolarstva i tokarstva, te internat za 15 pitomaca. Zavod taj bio je smješten u školskoj zgradi na Vrazovu šetalištu. Uz jednoga pučkog učitelja djelovao je na tome zavodu i jedan obrtnički poslovođa.

Troškovi za izdržavanje toga zavoda iznosili su godišnjih 4162·64 K. Otpada dakle osjekom u godini na pitomca 277·5 K.

Nekako u isto vrijeme, kad je grad. škol. odbor zagrebački otpočeo raspravljati o osnutku »Škole za zapuštenu djecu« čitao je u skupštini pravničkoga društva od 4. ožujka 1903. kr. nadzornik zemaljskih kaznionica, Stj. Kranjčić, zanimljivu ras-

pravu: »Prisilne radionice i popravionice«, koja je bez sumnje unaprijedila pitanje o uzgoju zapuštene djece; no kad se javio god. 1900. odlični pravnik i sveučilišni profesor dr. Josip Šilović svojom krasnom raspravom: »Zapuštena i zločinačka mladež«, ozbiljno je pokrenuo pitanje o osnutku zemaljskoga zavoda za prisilni uzgoj nedoraslih.

I tako dospije to pitanje i pred sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. U sjednici od 16. prosinca 1901. izvješćivao je dr. Josip Šilović o tome pitanju, te bude »Zakonska osnova o prisilnom uzgoju nedoraslih« prihvaćena, a već 6. veljače 1902. po Nj. Veličanstvu potvrđena. (Vidi svez. VIII., str. 608.)

Mjeseca ožujka 1902. održana je u pravosudnom odjelu kr. zem. vlade anketa u predmetu kućnoga reda za kr. zem. popravilište u Glini.

Anketi, koju je toga radi sazvao predstojnik kr. zemaljsko-vladnog odjela za pravosuđe Vjek. Klein, prisustvovao je kao izaslanik kr. zemaljsko-vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu, zemaljski školski nadzornik A. Cuvaj.*

f) Obučavanje gluhonijeme i slijepe djece.

1. Obučavanje gluhonijeme djece. Nema na svijetu ni zemlje ni naroda, gdje ne bi bilo gluhonijemih ljudi, sad u većem, sad u manjem broju.

Pa ipak prođoše vijekovi i vijekovi, a da se nije pomišljalo na obuku gluhonijeme djece, premda je samo po sebi razumljivo, da se našlo ljudi, koji su razmišljali o tom, kako da ublaže sudbinu takove djece.

Našlo se već pred tri do četiri stotine godina pojedinih umnih i znamenitih muževa, koji su pokušali naobrazivati gluhonijemu djecu, pače su pisali rasprave i knjige o tome. No to su bili pokušaji pojedinaca, dok se prva škola za gluhonijeme otvorila tek 1760. god. u Parizu, glavnom gradu Francuske.

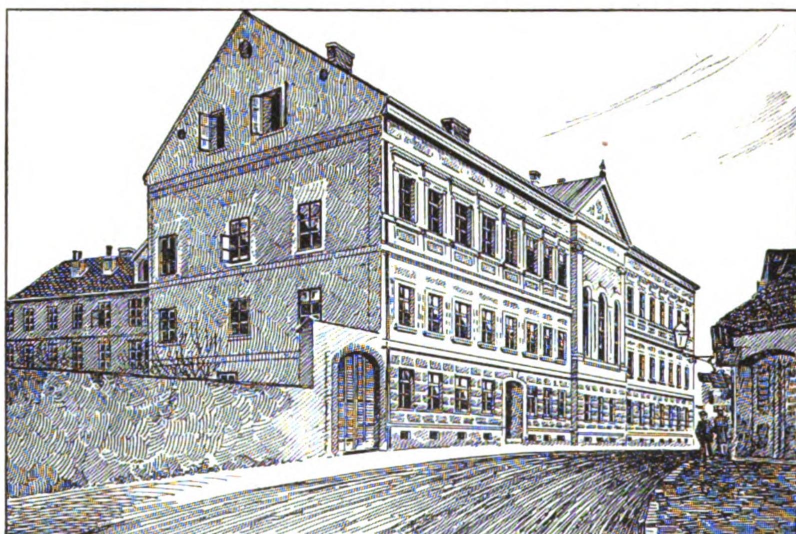
Čim se po svijetu raznio glas, da se gluhonijemi mogu naobraziti i da se takova škola nalazi u Parizu, učenjaci i mogućnici pohrliše tamo, da vide to čudovište od škole. Pače su

* Napredak. 1902., br. 11.

i iste okrunjene glave poduzeše daleki put, da vide tu školu, koju je utemeljio veliki muž Francuske, poznati de l' Epeé.

Sjajni njegovi uspjesi učiniše, da su se za Parizom poveli i drugi gradovi. Tako bi god. 1778. otvorena škola za gluhonijemu djecu u Leipzigu, god. 1784. u Rimu, god. 1788. u Berlinu i t. d.

Prvi, koji je u našu monarhiju donio glasove o obuci gluhonijeme djece, bio je sam car Josip II., koji se za vrijeme

Zgrada zem. zavoda za odgoj gluhonijeme i slijepe djece.
(Po naravi.)

svoga boravka u Parizu upoznao s de l' Epeéom i divio se njegovim uspjesima.

Dne 25. studenoga 1912. proslavila je francuska akademija, a s njom i cijeli naobraženi svijet dvijestogodišnjicu Charlesa Michela de l' Epeé-a.

Car Josip II. stavio je de l'Epeé-u sjajne ponude, da pođe s njime u Beč, da tamo osnuje takvu školu, ali je de l' Epeé zahvalno odbio tu ponudu upravo tako kao i ponudu ruske carice Katarine.

Povrativši se car Josip II. kući, odasla dvojicu vrsnih učitelja u Paris k de l'Epeé-u, da se upute u obuku gluhonijemih. Nakon povratka ove dvojice utemelji car Josip II. »carski zavod za obuku gluhonijemih« u Beču god. 1779., koji zavod i danas postoji.

Iza ovoga stadoše se redomice podizati zavodi za gluhonijeme u Pragu 1786.; u Lincu god. 1811.; u Lavovu god. 1830.; u Grazu god. 1831.; u Brnu god. 1832.; u Gorici god. 1840. i t. d., dok je do danas njihov broj u austrijskoj poli monarhije narastao na 30.

Najstariji zavod u Ugarskoj otvoren je g. 1802. u Vacu, i to nastojanjem Andrije Chászára.

Danas imade Ugarska — uz posebnu stručnu učiteljsku školu za izobrazbu učitelja te struke — u svemu 16 zavoda za obuku gluhonijeme djece.

U isto po prilici doba kao u Ugarskoj, pojavi se u Hrvatskoj plemeniti čovjek, koji je mislio na gluhonijemu djecu i njihovu naobrazbu. Bio je to po zvanju časnik, plemić i vlastelin u Stupniku kraj Zagreba, Matija pl. Batinić, rođen god. 1739. Iz njegove oporuke, koju je napisao 12. veljače 1801. naročito iz XXX. točke, jasno se razabira želja zakladateljeva.

Godine 1836. pozvalo je c. kr. ratno vijeće sve krajiške oblasti, da se pobrinu za naobrazbu gluhonijeme djece; a naredne je godine porazdijelilo na razne škole poznatu knjigu Hermana Checha, koja govori o obuci gluhonijeme djece.

U »Građi za povijest školstva«, svezak III., str. 179. spomenuto je, da se god. 1843. rodila u saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pomisao, da se podigne škola za gluhonijemu i slijepu djecu; pa je pod čl. IX. sabor pače i stvorio zaključak, da sve oblasti u cijeloj kraljevini svoje poklisare imadu providjeti napucima, kako da se takovi zavodi podignu.

Ma da nije tada do ustrojenja škole za gluhonijeme u našoj domovini došlo, ipak vidimo ovdje ondje, da su se pojedini učitelji u Vojnoj krajini bavili obučavanjem gluhonijeme djece. Bijahu to vrli učitelji Ivan Topolković, Jure Antolić, Josip Sekić, Franjo Klaić i t. d. (Vidi »Građa«, sv. III., str. 283—285.)

U Vojnoj krajini bilo je učitelja, koji su dobivali od pretpostavljene školske oblasti pohvale i novčane darove zato, što

su obučavali pojedine gluhonijeme; nu do opće školske obuke gluhonijemih nije došlo.

Godine 1858. zaključi gradsko zastupstvo glavnoga grada Zagreba, da se ima u Zagrebu podići škola za gluhonijemu djecu; no ni taj se naum nije oživotvorio. (Vidi »Građa« sv. IV., str. 176.

Godine 1887. razaslao je Franjo Klaić sa potpisom »Humanitarac« poziv na sve rodoljube u zemlji, da pridonesu svoj obol za osnutak zavoda za gluhonijeme i slijepe.

Do prve škole za gluhonijeme u Hrvatskoj došlo je neobičnim i čudnovatim slučajem. Otvorio ju je god. 1885. sam — gluhonijemi.

Bijaše to gluhonijemi Adalbert Lampe, rodom iz Petrinje koji je s odličnim uspjehom svršio bečki zavod, i došavši u domovinu, zamisli otvoriti privatnu školu za gluhonijeme, i to u Zagrebu. Dakako, da je broj učenika bio neznatan. Gluhonijemi učitelj Lampe obučavao je svoje učenike znakovima, a ne glasovnim govorom, jer toga nije ni sam učio bio. (Vidi: »Građa«, sv. VII., str. 124.)

Istodobno dozvolila je kr. zem. vlada god. 1887. Radivoju Popoviću, da u Mitrovici otvori privatni zavod za gluhonijemu djecu. (Vidi: »Građa«, sv. VII., str. 412—420.)

Lampęov rad je materijalno i moralno podupiralo društvo, koje se ustrojilo na poziv hrv.-slav. ministra Imbre pl. Josipovića pod naslovom:

Društvo za osnutak i izdržavanje zemaljskoga zavoda za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu. Ovo je društvo na osnovi svojih pravila od 13. kolovoza 1888. izdalo na pučanstvo Hrvatske i Slavonije proglas, da se spomen 40-godišnjice srećnoga vladanja Prejasnoga našega vladara Franje Josipa I. u Hrvatskoj proslavi na taj način, da se osnuje zem. zavod za gluhonijemu djecu u Zagrebu.

Proglas taj, vidi: »Građa«, sv. VII. str. 419., koji nosi potpise predsjednika biskupa Franje Gašparića, tajnika Zvonimira Žepića i blagajnika Edmunda Kolmara, urodio je lijepim plodom, jer je diljem cijele zemlje u razmjerno kratko vrijeme sabrana lijepa svota do kojih 40.000 K.

Gašparić Franjo, kapitularni vikar nadbiskupije zagrebačke. Rodio se 2. travnja 1822., gdje je umr'o 12. veljače 1893. Otac mu je bio krojač

u plemićkom konviktu. Nauke je svršio u Zagrebu, te je 1845. zaređen za svećenika po tadanjem biskupu Hauliku. Biskup Haulik neobično je zavolio mladoga Gašparića radi njegova uzorna ponašanja, rad čednosti i marljivosti njegove, pa ga nije nikada od sebe pustio. Ponajprije ga imenova kancelistom duhov. stola, tada svojim ceremonijarom, a zatim župnikom u Vugrovcu kod Zagreba, — ali ga na župu ne pusti, već ga pridrža u svom dvoru kao tajnika, a napokon ga predloži za kanonika. Prev. rješenjem od 25. ožujka 1860. imenovan je 38 godišnji Franjo Gašparić

Gašparić Franjo, kapitularni vikar nadbiskupije zagrebačke.
(Iz »Prijatelja slijepih i gluhonijemih«. 1893., br. 3.)

kanonikom prvostolne crkve zagrebačke, a s njime istodobno bili su imenovani kanonici Radinović, Marić, Jandrić i Gugler.

U svom novom svojstvu je pokojni Gašparić razvio veliku djelatnost, što kao upravitelj gospodarstva, što kao revni izvjestitelj i prisjednik duhov. stola, gdje nije bilo marljivijega čovjeka od njega. Bio je čovjek pun dobre volje, ali su ga često izdali rezultati. Kao kanonik a latere vršio je odlučan upliv na pokojnoga kardinala Haulika, komu je i mnogo pomagao oko uljepšanja Maksimira. Godine 1866. imenovalo ga opatom, a po smrti kardinala Haulika 1869. bio je eksekutorom njegove oporuke, te je kao kanonik a latere prešao i k novo imenovanom nad-

biskupu Mihaloviću, u kom ga je svojstvu kasnije zamijenio kanonik Nikola Horvat.

No nesamo na crkvenom polju, nesamo kao vrstan upravitelj mnogostručnih agenda svoga zvanja i djelokruga ukazao se pokojnik. On je s velikim interesom pratio život i napredak naših kulturnih i humanitarnih zavoda, naročito gospodarskoga društva i nar. zemalj. glazbenog zavoda, te je bitno sudjelovao kao član i kao odbornik u svim raspravama i radu, potpomažuć zborom i tvorom i novcem.

Potonjih je godina (od 1888.) prigrlio sirote gluhonijeme, te kao predsjednik društva »za uzgoj i obuku gluhonijeme djece« neumorno radio o njegovu napretku.

Za vrijeme potresa god. 1880. stekao je pokojnik za svoje opće humanitarno djelovanje previšnje zadovoljstvo, a god. 1885. bio je napokon imenovan i posvećen biskupom kastorijskim. Malo zatim bio je izabran u III. izbornom kotaru grada Zagreba saborskim zastupnikom i pokroviteljem glazbenoga zavoda, komu je poklonio lijepu svotu za proširenje zgrade.

Iza smrti kardinala Mihalovića, u veljači 1891., izabrao je sakupljeni kaptol biskupa Gašparića jednoglasno kapitularnim vikarom, a on se mladenačkim silama dao na zdušno vršenje svoga novog i teškog zvanja. Samo jednu godinu bilo mu je suđeno ravnati sudbinom stada nadbiskupije, a tada 6. ožujka 1892. pade mu iznenada kap, od koje je patio skoro godinu dana, ali se više nije oporavio. Njegovan brižno sestrinskom njegom svoje predobre sestre Ljudmile, podupiran i tješen u bolesti svojih saučenika, biskupom Guglerom i zač. kanonikom Fetzerom, otimao se bolesti sve do 7. veljače, kad mu je ponovo pozlilo i pala nanovo kap, koja ga je 12. veljače riješila muka.*

Koliko je tu trebalo raditi, koliko dana i noći žrtvovati za silnu korespondenciju, koliko revnovati oko osnivanja podružnica, oko sabiranja novaca, oko izdavanja potvrda i t. d. — to se ne da i ne može sa par riječi opisati. Treba vidjeti ogromne svežnje dopisa, zapisnika, imenika, računa, pohranjenih u današnjem zem. zavodu za gluhonijeme, pa će se moći prosuditi, kako je to bio orijaški posao, dok se za čedne naše prilike uopće mogla sabrati tolika svota, kojom je bilo omogućeno, da se obave sve predradnje, da se dođe do zavoda, do škole za gluhonijemu djecu, koji je cilj rodoljubivo to društvo sebi stavilo za zadaću.

Pravila znamenitoga ovog u našoj kulturnoj povijesti društva, postanak njegov, kao i povjesni mu razvoj vidi u »Građi«, sv. VII., str. 412.—420.

* Prijatelj slijepih i gluhonijemih. 1893., br. 3.

Društvo je ovo, čim je u život stupilo, izdržavalo iz prinosa i milodara sukromni zavod Lampeov, ali je ujedno svojski nastojalo, kako bi se ovaj za prijeku nuždu stvoreni zavod zamijenio boljim, većim, i što se metode obuke tiče savršenijim, t. j. takvim, da bi se gluhonijema djeca učila govoriti. S toga se razloga društveni odbor obratio na kr. zemaljsku vladu predstavkom, da se izašalje nekolicina učitelja u Beč, da prouče obuku gluhonijemih uopće, a govornu metodu napose. I kr. je zemaljska vlada doista uslišala molbu društva, te u školskoj godini 1888./9. odaslala dvojicu učitelja Ivana Rolfa i Đuru Maletića u Beč, da se na tamošnjem c. kr. zavodu osposobe za obučavanje gluhonijeme djece.

Društvo obraćalo se na kr. zem. vladu različnim predstavkama i u drugim važnim pitanjima, koja su se ticala ustrojenja i uređenja zavoda.

Kad je društvo konačno obavilo i priredilo sve što je bilo potrebito, da se otvori zemaljski zavod, zamolilo je kr. zemaljsku vladu, da se tomu koraku i pristupi. Da je do današnjega zem. zavoda za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu uopće došlo, ide najveća zasluga spomonutih rodoljuba, koji osnovaše i koji stupiše na čelo ovoga društva; oni bo svojim neumornim patriotskim radom podigoše društvo do zamjerne te visine, da je ono moglo u tako kratko vrijeme svoju časnu zadaću tako sjajno dovršiti.

Zem. zavod za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu. Rješenjem od 30. srpnja 1891. br. 5.149. preuzela je kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, na zamolbu gore spomenutoga društva ostvarenje zem. zavoda za gluhonijeme u svoje ruke.

Na osnovi te naredbe »Društvo za osnutak i izdržavanje zem. zavoda za gluhonijeme u Zagrebu« predalo je kr. zem. vladi društvenu glavnicu i sav svoj inventar, te je koncem školske godine 1890./1. napustilo privatni Lampeov zavod, koji je dotada izdržavalo.

Društvena glavnica zaprimljena je u dnevniku »zemaljske zaklade za odgoj gluhonijeme i slijepe djece«.

Dne 1. prosinca 1891. otvoren je zem. zavod za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu, i to u villi »Socias« (vinogradska

cesta, današnja bolnica milosrdnih sestara), koju je zem. vlada iste godine kupila za 52.000 K. Ova vila imala je u svemu 13 soba, a zemljište iznosilo je u svemu 8 jutara, te je za ovakav zavod bila osobito podesna.

No kako je kr. zem. vladi bilo uvelike stalo do toga, da tadašnju bolnicu milosrdnih sestara, koja se nalazila u Ilici br. 83. blizu Iličkoga trga, makne iz grada, stupi u pogodbu sa upravom bolnice, prema kojoj je zemlja odstupila villu Socias za gradnju nove bolnice. Prema toj pogodbi morade zavod za gluhonijeme iz ville Socias iseliti, pa se na kratko vrijeme useli u prostorije kr. zem. muške obrtne škole, a 29. studenoga 1894. preseli se trajno u zemaljsku zgradu u Ilici kbr. 83. t. j. u preuređenu zgradu bivše bolnice milosrdnih sestara, gdje se i sada nalazi.

U ovoj se zem. zgradi zasada osim zavoda za odgoj gluhonijeme djece nalazi također i zemaljski zavod za slijepu djecu, zatim zem. rodilište i kr. primaljsko učilište, a na jednome dijelu dvorišnoga zemljišta podignuti su umjetnički atelieri, gdje se nalazi umjetnička škola.

Sve ovo učinjeno je od nužde, i ne odgovara svrsi, jer se radi pomanjkanja prostora ne može nijedan od tih zavoda valjano razviti.

Upravo s tih je razloga kupila kr. zem. vlada posebn zemljište (t. zv. Petrovo groblje u Petrovoj ulici), gdje će se još ove godine podići zgrade za zem. rodilište i primaljsko učilište.

Čim se ova dva zavoda maknu iz sadanjih svojih prostorija, odnosno iz te zgrade, nastupit će povoljnije prilike razvoju onih zavoda, koji će ovdje ostati, a napose će se zem. zavod za odgoj gluhonijeme djece moći urediti, kako to interes zavoda i prijeke potrebe naroda zahtijevaju.

Zavod se izdržava zemaljskim sredstvima. Zem. zaklada za gluhonijeme i slijepe prinosi svoj kamatni prihod po odbitku upravnih troškova.

Kako je već spomenuto, na zavodu je početkom školske godine 1904./5. otvoren šesti razred.

Mnogi se čude i pitaju, kako je to, da se sve do danas nije otvorio na zavodu sedmi i osmi razred, pošto je poznata stvar, da u svim uređenim zavodima za gluhonijeme imad

osamgodišnji polazak, jer to teškoća obuke, opseg i sadržaj njezin bezuvjetno iziskuju.

Ako i svi ti razlozi stoje, ipak ne ćemo u skoro još vrijeme na ovom zavodu imati ta dva najviša godišta, nego ćemo se morati zadovoljiti sa šestgodišnjom obukom, a to iz jednostavnoga razloga — nužde.

Broj gluhonijemih školskih sposobnjaka iznosi u Hrvatskoj i Slavoniji na stotine — a zavod samo jedan.

Kad se pristupi definitivnom uređenju ovoga zemaljskog zavoda, on će se urediti kao zavod sa osam godišta, no potonja će se dva godišta životu privesti tek onda, kad bude u zemlji podignuto više škola ili zavoda za takvu djecu.

Sada ne bi uputno bilo, da nekolicina gluhonijeme djece uživa blagodati školske obuke osam godina — dok imade više stotina njihovih bijednih supatnika, koji ostaju u svojoj zapuštenosti i bez ikakve naobrazbe i uzgoja.

a) Zadaća zavoda, naučna osnova i statut zavoda. Zadaća jest ovoga zavoda uzgojno-obrazovna, naime da djecu gluhonijemu, koja su lišena sluha, a potom i radi toga i govora — ali su inače duševno normalna, dovodi do toga:

da upoznadu govor i govorno razumijevanje;

da se nauče riječi izgovarati glasno;

da se upućuju svoje misli govorom izražavati;

da se uvješte u čitanju s ustiju drugih ljudi u tu svrhu, da razumiju njihove riječi i govor i

da se na temelju naučenoga i prisvojenog govornog razumijevanja mogu dalje duševno naobrazivati i time se osposobiti, da od njih postanu korisni i vrijedni članovi u ljudskome društvu, koji će moći samostalno živjeti.

Kako se to izvodi i provodi u školi, vidi se najbolje iz »naučne osnove«.

Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 24. listopada 1891. br. 9.818. propisana je za ovaj zavod prvotna naučna osnova za pet razreda.

Kako je tečajem vremena zavod proširen na šest razreda, to je naredbom kr. zemaljske vlade od 2. listopada 1904., broj 3265. propisana nova naučna osnova, koja je i sada još na snazi.

Iz nje ćemo najbolje vidjeti svrhu zavoda, zatim puteve i način, kojima se ide, da se svrha ta postigne, pa zato je evo ovdje i donosimo. Glasi ovako:

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, nalazi propisati novu naučnu osnovu za zemaljski zavod za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu i podjedno staviti izvan kreposti dosadašnju naučnu osnovu, propisanu naredbom od 24. listopada 1891. br. 9.818.

Naučna osnova
za zemaljski zavod za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu.

A.

UVOD.

I. Svrha zavoda.

Svrha je zavoda, da djecu, koja su lišena sluha i govora, a inače su duševno normalna, nauči govoriti, i tako izbavi iz njihova nenaravnoga stanja;

da ih uzgoji religiozno i ćudoredno;

da im omogući, da poslije u svom životu mogu lakše postati sposobni za svoje privređivanje i korisni članovi ljudskoga društva.

Što se napose govora tiče, svrha je zavodu, da gluhonijemu djecu učini sposobnu, da mogu u hrvatskom jeziku svoje misli usmeno i pismeno izražavati, naime da sami govore i govor drugih ljudi s pomoću čitanja iz ustâ razumiju.

Konačna je svrha zavodu, da se gluhonijemoj djeci na temelju obuke u govoru dade ona najnužnija elementarna naobrazba, koja će im biti za njihov budući život potrebita, i to po mogućnosti u onom opsegu, u kojem to pučka škola djeci potpunih ćutila podaje.

II. Naučni predmeti jesu:

Vjeronauk,
Obuka u govoru,
Račun i geometrijsko oblikoslovlje,
Stvarna obuka,
Risanje,
Krasnopis,
Tjelovježba i
Ručni rad.

III. Načelno pravilo za sve predmete:

Kod obuke gluhonijemih ovisi uspjeh svih predmeta najviše o valjano provedenoj obuci u govoru.

Zato i jest obuka u govoru glavni i najvažniji predmet, te središte cjelokupne obuke i svega naučnog djelovanja.

Stoga treba obuci u govoru posvećivati najveću pažnju i najviše vremena. Svi ostali predmeti treba da se na njoj temelje i njoj da služe.

U svakom satu i kod svakoga predmeta ima se svaka prilika upotrijebiti, da se usmeni govor, ukoliko su djeca u pojedinim predmetima u govor upućena, u svim poznatim oblicima što iscrpnije upotrijebi.

IV. Poraba naravnoga govora na znakove.

Naravni govor na znakove jest kod gluhonijeme djece u nižim razredima kao pomoćno sredstvo razumijevanja potrebit, pa je zato i dozvoljen, ali se nema kao predmet usavršavati i razvijati, već imade iz škole postepeno sve više iščezavati, i to u onom opsegu, u kojem se usmeni govor kod učenika širi, da tako u višim razredima, a osobito pod konac obuke, posve iščezne.

Sumjetnim govorom na znakove ili s ručnim alfabetom ne smiju se učenici baviti.

B.

NAUČNA OSNOVA.

I. Vjeronauk.

Prema postojećem školskom zakonu ustanovljuju vjeroučno gradivo crkvene nadležne oblasti, te propisuju razdiobu toga gradiva na pojedine razrede.

Ovo će se gradivo naknadno propisati.

S obzirom na posebni način i metodu obučavanja dužni su vjeroučitelji uputit se u način i metodu obučavanja gluhonijeme djece toliko, da s uspjehom uzmogu takovu djecu obučavati u nauku vjere.

Kod toga imadu poput ostalih učitelja vazda nastojati, da im djeca pravilno i razumljivo govore.

II. Obuka u govoru.

Cilj: Gluhonijema mladež ima se uputiti, da razumije govor tako, da bude kadra svoje misli usmeno i pismeno drugima kazati i govor drugih, čitajući iz usta, razumjeti.

Obuka u govoru obuhvata:

a) artikulaciju i s njom spojeno čitanje iz ustâ i pisanje,
b) govorne oblike i } spojeno,
c) zornu obuku }
d) čitanje,
e) pismene sastavke i
f) slobodni razgovor.

a) Artikulacija.

Cilj: Čisto i pravilno izvođenje i naravno izgovaranje svih glasova pojedince. Izgovaranje glasova u skupinama kako u govoru dolaze (riječi i rečenice).

Čitanje iz ustâ, napisivanje i čitanje svega, što se učilo izgovarati.

I. razred.

1. Vježbe, kojima se jačaju organi za disanje;
2. vježbanje vanjskih i nutarnjih organa za stvaranje glasova;

3. predvježbe za stvaranje glasova;
4. izvođenje glasova (cijela abeceda), utvrđivanje i jačanje glasova;
5. stapanje različitih glasova u glasovne skupine;
6. kratko i otegnuto izgovaranje samoglasa.

II. razred.

1. Opetovanje predvježbi;
2. ispravljanje i utvrđivanje izgovora pojedinih glasova;
3. kratko i otegnuto izgovaranje samoglasa;
4. spajanje suglasnika u raznim težim skupinama;
5. vježbanje u pravilnom i naravnom izgovoru primjerenim dihanjem;
6. vježbanje u izgovaranju posve kratkih rečenica jednim dahom;
7. vježbanje u spajanju i vezanju suglasnika kod prijelaza od riječi do riječi.

III. razred.

1. Nastavak vježbi u izgovoru u spojevima, u kratkom i otegnutom izgovaranju samoglasa;
2. zajedničko zborno vježbanje u izgovoru po taktu;
3. vježbe u izgovaranju i čitanju iz ustiju podugih rečenica s obzirom na valjanu razdiobu daha.

IV. razred.

Nastavak i proširenje vježbi kao u III. razredu.

Opaska:

Za artikulaciju kao posebni predmet u V. i VI. razredu posebnih satova, ali još otprije ustanovljene vježbe u izgovoru treba na početku obuke svaki dan prije i poslije podne preduzimati, i to u svim razredima barem nekoliko časova. Osim toga valja kod svakoga predmeta i u svakom razredu paziti na čist i razumljiv izgovor, napose na točno i pravilno izgovaranje samoglasa.

b) Govorni oblici.

Cilj: Upoznavanje, razumijevanje, sigurno i okretno upotrebljisvih jezičnih oblika, koji se u svagdašnjem govoru upotrebljavaju.

Podavanjem najjednostavnijih govornih oblika počinje se odmah, čim se artikulacija valjano obradi.

Srednji razredi (II., III., IV. i V.) imadu, što se podavanja govornih oblika tiče, najveću važnost.

Gradivo za podavanje govornih oblika ima se uzimati iz zorne obuke.

Djeca imadu naučiti govorne oblike na zgodnim i za njihov duševni razvitak prikladnim primjerima.

Tek se na najvišem stupnju upoznavaju s najglavnijim zakonima i pravilima jezika, i to na praktični način toliko, koliko je potrebito, da se gradivo pregledno grupira.

Gradivo, koje je za uvježbanje pojedinih pitanja u školskim knjigama navedeno, treba po mogućnosti raširiti i novim odgovorima popunjavati, i to usmeno (u školi) i pismeno (domaće radnje).

Građa za takvo vježbanje ima se uzimati iz poznatoga dječjeg zornog kruga.

Odgovori za svako pojedino pitanje imadu se temeljito uvježbati do potpune sigurnosti.

II. razred.

Riječi:

1. Imenica: podavanje imena stvarnih i ličnih u 1. padežu jednine, a u drugom polјeću u jednini i množini; zatim imenica u 2. i 4. padežu jednine. Sve u primjerima.

3. Broj: određeni od 1 do 20; neodređeni: mnogo. Sve u primjerima.

4. Zamjenica: ja, ti, on, ona, mi, vi, oni, moj-a-e, tvoj, naš, vaš. Sve u primjerima.

5. Glagol: sadašnjost u jednini i 1. lice u množini; zapovjedni način — 2. lice jednine i množine. Sve u primjerima

6. Nepromjenljive riječi; poraba: sada, tamo, ovdje, su. da, ne, i također, nego.

Rečenice:

Grupiranje naučenih imena na pitanje: tko? što?

Podavanje rečenica. Subjekt imenica — zamjenica.

Pitanja:

Okretno odgovaranje na pitanja:

1. Tko je to? Što je to?
2. Kakav je? Kakva je? Kakvo je? Tko je kakav?
3. Što radiš? Što radi N.? Što radite vi? Tko radi što?
5. Što imaš? Što ima N.? Što imate vi? Tko ima što?
5. Imaš li? Ima li N.? Imate li?
6. Koga? Što?
7. Od česa?
8. Koliko?
9. Gdje? (odgovori: u, na, pod, nad, ovdje, ondje, gore, dolje.)
10. Čiji? (odgovori: moj, tvoj, naš, vaš.)

III. razred.

Svestrano ponavljanje i temeljito utvrđivanje govornih oblika od II. razreda, i to najprije starim poznatim gradivom, a poslije na novom gradivu.

Riječi:

1. Imenica: poraba 1., 2., 3., 4., i 7. padeža jednine i množine.

2 Pridjev: poraba 1., 2., 3., 4., i 7. padeža jednine i množine: tvorba pridjeva od imenica; poređenje pridjeva.

3. Broj: poraba glavnih i rednih brojeva, a od neodređenih najvažniji (malo, mnogo, nekoliko, nešto i t. d.).

4. Zamjenica: poraba ličnih, posvojnih i pokaznih zamjenica u 1., 3., 4., i 7. padežu jednine i množine; poraba: svaki-a-o, svi, sve, sva.

5. Glagol: poraba glagola u tri glavna vremena, tvorni oblik; poraba u sadašnjosti: biti, imati, moći, htjeti, morati, smjeti.

6. Nepromjenljive riječi: poraba prijedloga za gore navedene padeže i najpotrebniji prislovi i veznici. Sve u primjerima.

Rečenice:

7. Proste rečenice pretvarati u stegnute i obrnuto.

8. Rečenice u zapovjednom, niječnom i pogodbenom obliku.

Pitanja:

9. Sva iz II. razreda; zatim:

10. Čim? (jednina i množina.)

11. Kada? (U, svaki dan, prije, poslije, točno u, najprije, zatim, napokon, često, nedavno, uvijek, nikada.)

12. Komu?

13. S kim?

14. Otkuda? Odakle?

15. Kuda? Kamo?

16. Zašto?

17. Koji-a-e?

18. Čiji, koga, čega, česa?

19. Kako?

IV. razred.

Prije svega treba temeljito ponoviti gradivo III. razreda.

Riječi:

1. Imenica: poraba svih padeža jednine i množine.

2. Pridjev: isto.

3. Broj: isto.

4. Zamjenica: isto.

5. Glagol: sprega glagola u tri glavna vremena; poraba tvornoga i trpnog lika; poraba pogodbenoga, zapovjednog i željnog načina.

6. Nepromjenljive riječi: poraba najobičnijih takovih riječi. Sve u primjerima.

Rečenica:

Prosta rečenica. Razni oblici proste rečenice. Skraćena i stegnuta rečenica.

Pitanja:

Sva u II. i III. razredu obrađena pitanja; najprije u istom opsegu, a zatim u opsežnijim odgovorima s osobitim obzirom na porabu raznih izraza za isto značenje.

V. razred.

Kratko ponavljanje gradiva iz IV. razreda.

Riječi:

1. Imenica: sklonidba, rod i broj.

2. Pridjev: sklonidba, rod i broj.

3. Broj: upoznavanje i poraba svih vrsta brojeva.

4. Zamjenica: upoznavanje i poraba svih vrsta zamjenica.

5. Glagol: upoznavanje i poraba svih u govoru i knjizi najobičnijih vremena; upoznavanje i poraba nepravilnih glagola.

6. Nepromjenljive riječi: upoznavanje i poraba najobičnijih takovih riječi. Sve u primjerima.

Rečenica: Poredak riječi u rečenicama.

Upravni i neupravni govor.

Razgoci i poraba njihova.

Pitanja:

Svestrano i okretno odgovaranje na sva obična pitanja.

VI. razred.

Kratko ponavljanje gradiva iz V. razreda.

Riječi:

1. Imenica: Primjeri za pravilno i nepravilno sklanjanje imenica za sve sklonidbe.

2. Pridjev: poređenje, sklanjanje i izvođenje pridjeva od imenica.

3. Broj: sklonidba brojeva.

4. Zamjenice: sklonidba zamjenica.

5. Glagol: razdioba u trajne i dovršene, upoznavanje i sprega nepravilnih glagola (u primjerima).

6. Nepromjenljive riječi: poraba najobičnijih.

7. Internacijonalne riječi, koje se upotrebljavaju u svagdašnjem životu.

Rečenica: upoznavanje i poraba svih vrsta rečenica; sve u primjerima; upoznavanje i poraba razgodaka.

Pitanja: Svestrana poraba pitanja i odgovora, koji se upotrebljavaju u običnom dnevnom razgovoru.

c) Zorna obuka.

Cilj: Djecu upućivati i dovoditi do toga, da pozorno promatraju predmete, koji su oko njih. Djecu upoznavati sa svijetom, stvarima i predmetima, koji ih okružuju, te ih uputiti o najobičnijim dnevnim događajima, koji se oko njih zbivaju.

Zorna obuka počinje prvom riječi, prvim pojmom, prvom rečenicom, te se sve više razvija i provodi kroz sve razrede.

U nižim je razredima zorna obuka za sebe posebni predmet, dok u gornjim razredima prelazi u stvarnu obuku, koja svoj temelj gradi na pojmovima stečenim u zornoj obuci.

Gradivo treba da bude valjano i svestrano zorno prikazano, i to ili samim predmetima u naravi ili valjanim modelima i slikama.

I. razred.

Zorna je obuka spojena u ovom razredu s artikulacijom, te se ima djeci podati primjerni broj pojmova.

II. razred.

Za pripravu zorne obuke služe riječi, koje su djeca naučila kod podavanja pojmova u artikulaciji (na pr. dijelovi tijela, odijelo, škola, kuća, posoblje, učila i t. d.).

Podavanje najobičnijih skupnih pojmova (na pr. ljudi u kući, zanimanje ljudi, prostori i dijelovi kuće, jela, pića, te oznake vremena: dan, doba dana, sedmica, mjesec).

III. razred.

Uz gradivo, koje se podaje dnevnim događajima i godišnjom doba, valja obraditi: kuću, obitelj, vrt, dvorište, livadu, polje, šumu, izvor, potok, rijeku, domaće životinje i njihovu korist.

IV. razred.

Uz gradivo u čitanci valja preduzeti: prigodno opisivanje četiriju godišnjih doba, mjesto obitavanja (zgrade, ulice, trgovi, škole, crkve, grad, građani, selo, seljaci), predmete živežne i njihove cijene, obrtnike, životinje, biline, rude, vrijeme i razdiobu vremena, godinu i dijelove njezine, općila, brdo, dolinu, goru, ravnicu, rođake.

d) Čitanje.

Cilj: Djecu naučiti, da lijepo i razumljivo čitaju pisanu i tiskanu latinicu i ćirilicu, te da posve razumiju ono, što čitaju.

Djecu priučavati, da čitaju osim školskih i druge sadržajem lako razumljive knjige, i tim nastojati, da im čitanje omili toliko, da će htjeti i moći čitati nakon svršene škole.

I. razred.

Spojeno s artikulacijom.

II. razred.

Čitanje raznih glasovnih spojeva, riječi i rečenica, koje u govornoj i zornoj obuci dolaze. Čitanje pisane i tiskane latinice.

III. razred.

Čitanje kratkih štiva. Štivo valja prije toga rastumačiti, da bude djeci gradivo i oblikom i sadržajem poznato. Nepoznato i nerazumljivo gradivo ne smije se nikada djeci dati za čitanje.

Čitanje tiskane ćirilice.

IV. razred.

Glasno i razgovijetno čitanje prikladnih štiva latinicom i ćirilicom. Pripovijedanje čitanoga. Memoriranje lakših sastavaka.

V. razred.

Posve okretno čitanje. Štiva obrađuju se stvarno i jezično. Ovdje valja paziti, da se usvoje i popune novi gramatički oblici. Što se obradi, neka se valjano obradi, da postane duševnom svojinom učenikâ.

Učenike treba priučavati, da što samostalnije i slobodnije svojim riječima pripovijedaju ono, što su čitali.

VI. razred.

Temeljito obrađivanje po izboru štiva. Učenje poslovica, malih pjesmica i lake proze napamet.

Bilješka: Čitanje knjiga i omladinskih listova iz đačke knjižnice u izvanškolsko vrijeme obavlja se pod kontrolom učitelja.

e) Pismeni sastavci.

Cilj: Djecu uvježbati tako, da uzmogu s pomoću naučenih pojmova i govornih oblika svoje misli pismeno pravilno izražavati, odnosno prikazivati.

Pismeni sastavci počinju tim, da se gradivo, koje je prije usmeno preduzeto, obrađuje pismeno.

To se čini najprije s pomoću zgodno stavljenih poznatih već pitanja, a poslije zadaju se sastavci i bez njih.

Vježbe valja uvijek tako udesiti, da pobuđuju na razmišljanje.

U srednjim se razredima pojedine rečenice, a i cijeli stavci udešavaju i prerađuju skraćivanjem, raširivanjem i mijenjanjem oblika riječi i rečenica.

U gornjim se razredima preduzimlju samostalni pismeni sastavci, napose listovi i poslovni sastavci.

I. razred.

Napisivanje poznatih pojmova.

II. razred.

Napisivanje i prepisivanje riječi i rečenica. Pismeno odgovaranje na zadana pitanja.

Reprodukcija preduzetoga već gradiva. Prerađivanje istoga. Mali opisi, za koje se uzima gradivo iz zorne obuke.

Diktati.

III. razred.

Pismeni sastavci pojedinih opisa kod zorne obuke preduzetih. Kratki opis dnevnih događaja. Napisivanje dnevnika pod rukovodstvom učitelja.

IV. razred.

Prijelaz na kratke opise i pripovijetke s pitanjem i bez pitanja.

Od osobite je važnosti, da dijete samo potražuje i nađe pitanja, na temelju kojih nastaje opis ili pripovijetka. Slobodne izradbe. Kratki i laki listovi Prispodobe. Pisanje dnevnika.

V. razred.

Napisivanje čitanoga i pripovjedanoga svojim riječima. Razni obiteljski listovi. Pisanje dnevnika.

VI. razred.

Listovi raznoga sadržaja. Izvještaji, pozivi, odgovori, molbe, čestitke, isprike, sažalnice, brzojavi.

Pisanje tjednika.

Poslovni sastavci: javni oglasi u novinama, svjedodžbe, iskazi, računi, primke, doznačnice, obveznice, namire, pozivi, poštanske tiskanice za novac i robu.

f) Slobodni razgovor.

Cilj: Djecu bez obzira na sustavni razvoj obuke u govoru uvježbati u običnom svagdašnjem razgovoru, te ih uputiti, ne samo da vješto

odgovaraju na stavljena pitanja, nego da umiju i sami slobodno o svem pitati.

Slobodan razgovor počinje u nižim razredima, čim su djeca naučila najobičnije pozdrave, molbe i zapovijedi.

U srednjim se razredima ima obazirati na općenitu potrebu i porabu govora u svagdašnjem životu, dok se u višim razredima ima razviti do slobodnoga lakog razgovora.

Uopće treba da se svaka prilika i svaki događaj upotrijebi za zgodan slobodan razgovor, da se djeca što više priuče služiti se govorom.

I. razred.

U satu artikulacije najobičniji pozdravi i molbe.

II. razred.

Prigodna poraba onih pitanja, koja djeca već razumiju i na koja znadu odgovoriti.

Običniji pozdravi, molbe i zapovijedi.

III. razred.

Pripovijedanje činâ i događajâ, koje djeca prigodice gledaju.

Priprava za međusobni razgovor.

IV. razred.

Opis slučajnih čina i događaja iz škole, kuće i okoliša i opisi prirodnih pojava u razno doba godine.

Dalnje vježbanje za međusobni razgovor.

V. razred.

Tumačenje izrazâ, koji se često upotrebljavaju. Viševrsno značenje riječi i njihova poraba.

Razgovori o društvenim odnošajima, koji su nužni, da ih gluhonijemi s obzirom na kasniji svoj život upozna (gospodar, sluga, naučnik, kalfa, zaslužba, štedionica, sud, osuda, zatvor, svjedok, okrivljenik, optužba, riješenje od optužbe, oporuka, rodbina, uprava, škole, prava i dužnosti, zakoni, dužnosti šegrta, kalfe i obrtnika).

VI. razred.

Njegovanje posve slobodnoga razgovora, kako se razvija među onima, koji čuju. Gradivo zato podaju: dnevni doživljaji učenika, listovi, što ih učenici dobivaju, razne pripovijetke i zgodne novinske vijesti.

Tumačenje i značenje riječi u prenesenom smislu, poslovica, zagonetki, stegnutih i pokraćenih rečenica, te najpoznatijih internacijonalnih riječi.

Razgovori o društvenim odnošajima, koji su nužni, da ih dijete pozna (kao u V. razredu).

III. Račun i geometrijsko oblikoslovlje.

Cilj: Sigurno, vješto i okretno rješavanje usmenih i pismenih zadataka iz računstva, zatim poznavanje najobičnijih geometrijskih likova, te mjerenje ploština najjednostavnijim načinom i poznavanje najobičnijih tjelesa, koliko je to potrebno za učenje obrta.

Osobito valja paziti na podavanje pojmova i oblika, koji se kod računstva u praktičnom životu obično upotrebljavaju.

I. razred.

Prvo poljeće u satu artikulacije. Predočivanje brojeva predmetima i brojnim slikama, najprije do 5, a poslije do 10, i to bez porabe govornih oznaka.

Drugo poljeće: Govorna oznaka brojeva 1 do 10, te usmeno i pismeno zbrajanje u krugu tih brojeva.

Bilješka: Dok djeca ne nauče brojeve izgovarati, preduzimlje se u satovima za računstvo artikulacija.

II. razred.

Raširenje brojnoga kruga usmeno i pismeno do 20.

Pravilno i okretno čitanje tih brojeva. Zbrajanje, oduzimanje i množenje u krugu tih brojeva.

Kod usmenoga računstva treba da prevlađuju imenovani brojevi, naročito primijenjeni zadaci.

III. razred.

Raširenje brojnoga kruga do 100. Pravilno i okretno čitanje tih brojeva. Usmeno zbrajanje, oduzimanje i množenje u krugu od 1 do 100.

Upoznavanje novaca i mjera (kruna, filir, metar, decimetar, litar, kilogram).

Primijenjeni zadaci.

IV. razred.

Raširenje brojnoga kruga do 1000. Pravilno i okretno čitanje tih brojeva. Četiri vrste računa u krugu tih brojeva usmeno i pismeno. Pismeno množenje i dijeljenje jednoznamenkastim množilom odnosno djelilom.

Primijenjeni zadaci iz svagdašnjega života s porabom mjere, vremena, dužine, težine, novca i cijena najobičnijih stvari.

V. razred.

Desetinski brojevi i njihova poraba u svagdašnjem životu. Računi s višeimenovanim brojevima. Pretvaranje viših jedinica u niže i obrnuto.

Praktično upoznavanje najobičnijih geometrijskih likova i mjerenje njihovih opsega.

VI. razred.

Raširenje brojnoga kruga preko 1000. Četiri vrste računa s cijelim i desetinskim brojevima.

Nastavak računa s višeimenovanim brojevima.

Najobičniji česnici s obzirom na svagdašnju porabu.

Zaključni i postotni račun.

Mjerenje najobičnijih ploha i proračunavanje jednostavne površine.

Upoznavanje tjelesa, koliko je to za učenje pojedinih zanata potrebito.

IV. Stvarna obuka.

Cilj: Stvarna obuka (zemljopis, povijest, prirodopis i prirodoslovlje) dolazi kao posebni predmet u najviša dva razreda, kada su djeca u govoru i razumijevanju govora došla do tolike vještine, da se mogu izražavati u običnim prostim i raširenim rečenicama.

Temelj stvarnoj obuci jesu pojmovi stečeni u zornoj obuci. Gradivo stvarnoj obuci podaje čitanka.

Iako je stvarna obuka vanredno prikladna i za unapređivanje govorne spremnosti gluhonijemih učenika, ima se gradivo ipak s obzirom na kratkoću vremena ograničiti na najnužnije.

a) Zemljopis i povijest.

Cilj: Upoznanje obitavališta i domovine; najglavnije o monarhiji, te ponešto o Evropi i ostalim dijelovima svijeta.

Najobičniji i najbitniji pojmovi iz matematičkoga i fizikalnog zemljopisa.

Upoznavanje najvažnijih događaja i osoba iz domaće povijesti.

V. razred.

Poznavanje domovine polazeći od mjesta, gdje je zavod.

Zavod i okoliš njegov (školska soba), okoliš zgrade, opis, nacrt, međe, ulice). Četiri strane svijeta, orijentiranje na nacrtu. Grad, ulice, trgovi i znamenite zgrade. Okoliš grada. Općinsko i gradsko poglavarstvo, kotarske oblasti, kotarski sudovi, županije. Gore, rijeke, mjesta, općila. Prispodobe udaljenosti u naravi i na nacrtu. Pravljenje nacrta. Upoznavanje zemljovida. Čitanje zemljovida. Stanovništvo i njegovo zanimanje. Obrt, industrija.

Najvažnije iz života našega kralja.

VI. razred.

Opetovanje gradiva iz V. razreda. Kratki pregledni opis austrougarske monarhije. Države Evrope i glavni gradovi njihovi. Zemaljska kugla. Kopna i mora. Kretanje zemlje. Postanak dana i noći. Zemaljska vlada, ban i sabor. Slike iz hrvatske povijesti: dolazak Hrvata u ove krajeve, krštenje Hrvata, znamenitiji vladari.

b) Prirodopis i prirodoslovlje.

Cilj: Djecu upoznati s najvažnijim reprezentantima iz sva tri carstva prirode s obzirom na njihovu praktičnu porabu i vrijednost.

Najpotrebnije o čovječjem tijelu i čuvanju i njegovanju zdravlja.

Upoznavanje prirodnih pojava. Svatanje najglavnijih fizikalnih svojstava na temelju najjednostavnijih fizikalnih aparata.

V. razred.

Kratki opisi najpoznatijih domaćih predstavnika iz sva tri carstva prirode s osobitim obzirom na njihovu porabu, korist ili štetu.

Prirodni pojavi: magla, oblaci, rosa, mraz, kiša, snijeg, tuča. Toplina i toplomjer.

VI. razred.

Pregledno raširivanje znanja o najpotrebnijim domaćim prirodninama. Upoznavanje najkorisnijih stranih prirodnina iz sva tri carstva prirode.

Čovječje tijelo. Najvažnije iz zdravoslovlja. Prva pomoć nastradalima.

Tlakomjer. Para i parostroj. Magnet. Munjovod. Brzojav.

V. Risanje.

Cilj: Buditi osjećaje prema lijepim oblicima, te ruku i oko vježbati, da dijete bude vješto predmete i njihove oblike predočivati.

U prva je četiri razreda risanje zajedničko, a u viša dva razreda prema sposobnostima učenika individualno.

Risanje šestilom i ravnalom preduzimlje se zajednički, i to prema potrebi učenika za budući njihov život.

Kao što svakim drugim predmetom, tako se ima i risanjem njegovati govor te širiti i utvrđivati govorno znanje učenika.

I. razred.

U satu artikulacije. Svestrane predvježbe, kojima se stiče okretnost ruke. Crte spajati u jednostavne likove pojedinih predmeta.

II. razred.

Risanje s ploče lakših predmeta, koje djeca motre u zorn oj obuci

III. razred.

Vježbanje u risanju raznih oblika takovih predmeta, koji imadu za podlogu ravne crte, kutove, trokute, četverokute, i koji su u savezu s obukom u govoru.

Risanje likova, kojima se djeca uče risati razne krivulje.

IV. razred.

Kombinacije ravnih crta i krivulja.

Plošni ornamenat.

V. Razred.

Risanje praktičnih, uporabivih, karakterističnih i stilističnih motiva i ornamenata po uzorcima.

VI. razred.

Dalji razvoj gradiva iz prošloga razreda. Risanje bojom.

Kod djevojčica valja uzeti u obzir potrebe ženskoga ručnog rada.

VI. Krasnopis.

Cilj: Razgovijetno i pravilno pisanje latinice i ćirilice.

II. razred.

Mala i velika pismena latinice u genetičkom razvitku.

Pisanje na dvostrukim crtama.

Vježbe na papiru i na školskoj ploči.

III. razred.

Isto kao u II. razredu, k tomu arapski i rimski brojevi.

IV. razred.

Iste vježbe kao u II. i III. razredu na jednoj crti.

VII. Tjelovježba.

Cilj: 1. Obučavanje i odstranjivanje onih mana u držanju i hodu, u koje gluhonijemi uslijed gluhoće ili slaboga kućnog uzgoja obično padaju.

2. Razvijanje i jačanje tjelesne snage, okretnosti i ustrajnosti i tim uzdržanje i unapriješenje zdravlja.

3. Priučavanje redu, točnosti, poslušnosti i postojanosti.

Tjelovježba počinje odmah, čim djeca dođu u zavod.

U prva se dva razreda u glavnom sastoji u predvježbama za kasniju tjelovježbu, napose na priučavanje na valjano držanje tijela i jačanje organa za disanje.

U drugi odio spadaju učenici III., IV., V. i VI. razreda, te se uzimlju proste i redovne vježbe s osobitim obzirom na valjano hodanje i držanje tijela; zatim vježbanje na spravama te gimnastičke igre.

Odredbe, tumačenja i zapovijedi izdaju se govorom, čim djeca steku potrebitu vještinu u čitanju iz usta.

VIII. Ručni rad i kućanstvo.

Cilj: Kod djece pobuđivati volju i ljubav za rad i štednju, vježbati uke i oči te pobuđivati volju za učenje kojega zanata.

Ručni rad obuhvata:

a) uzgojni ručni rad za dječake: Izrađuju se »slöjd«-modeli od broja 1 do 25;

b) ženski ručni rad i kućanstvo: U nižim se razredima preduzimlje promaljivanje, kačkanje, pletenje, krpanje, šivanje i zarubljivanje rublja.

U višim se razredima, osim navedenih radnja, preduzimlje vezenje, mjerenje i krojenje rublja.

Šijenje na stroju dozvoljuje se samo jačim djevojčicama.

Učitelji i učiteljice ručnoga rada imadu se s načelima govorne meode upoznati barem toliko, da mogu za vrijeme obuke i s toga gledišta voditi dostatnu kontrolu nad djecom.

Pregled sati u sedmici.

Tek. broj	Predmet	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
1.	Vjeronauk	.	.	2	2	2	2
2.	Obuka u govoru:						
	a) artikulacija . . .	20	5	4	2	.	.
	b) govorni oblici . .	.	4	4	4	4	3
	c) zorna obuka . .	.	4	4	5	.	.
	d) čitanje.	.	1	1	2	4	4
	e) pismeni sastavci .	.	1	2	2	3	3
	f) slobodni razgovor	.	1	2	2	2	3
3.	Račun i geometrijsko oblikoslovlje . . .	2	4	4	4	5	5
4.	Stvarna obuka:						
	a) zemljopis i povijest	.	.	.	.	3	3
	b) prirodoznanstvo .	.	.	.	.	3	3
5.	Risanje	.	2	2	2	2	2
6.	Krasnopis	.	2	2	2	.	.
7.	Tjelovježba.	2/2	2/2	2/2	2/2	2/2	2/2
8.	Ručni rad i kućanstvo	*4	4	4	4	4	4
* djevojčice.	Svega .	* 27	* 29	32	32	33	33

Naredbom od 13. prosinca 1904. br. 20.134. propisana je naučna osnova za obuku u rimokatoličkom vjeronauku.

Unutarnji odnošaji zavoda uređeni su posebnim »Ustrojnim statutom«, koji je propisala kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 6. travnja 1909. br. 7519.

Treba da pripomenemo, da se u krilu kr. zemaljske vlade izrađuje novi statut, koji će se udesiti prema razvoju zavoda.

b) Učitelji zavoda i njihova beriva. Kad je 1. prosinca 1891. otvoren zem. zavod za odgoj gluhonijeme djece, povjerila je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, upravu toga zavoda posebnom kuratoriju (predsjednik biskup Franjo Gašparić, blagajnik Edmund Kolmar, tajnik perovođa kr. zem. vlade Zvonimir Žepić).

Taj je kuratorij vodio upravu zavoda sve do 22. lipnja 1893., kojega je dana društvo za osnutak zavoda držalo u zavodskim prostorijama svoju posljednju glavnu skupštinu, te pošto je svoju časnu zadaću na sveopće zadovoljstvo obavilo, stvorilo zaključak, da društvo kao takovo prestaje.

Kr. zem. vlada povjerila je upravu zavoda Matiji Bestiću. Od 1895. do 1908. bio je upraviteljem zavoda Ivan Muha, a od god. 1908. do danas Josip Medved.

Medved Josip, upravitelj zem. zavoda za gluhonijeme. Rodio se u pitomom zagorskom Klanjcu na 2. prosinca 1859. Školovao se u Zagrebu. Službovati je počeo god. 1881. u Trnovitici, malome selu bjelovarsko-križevačke županije. Bijaše mlad i poletan, a poslu vješt, jer se je kao đak izvještio poučavanjem djece i suplirajući gotovo cijelu godinu razred nezaboravnoga našeg učitelja Milana Kobalija. Došavši na prvo svoje učiteljsko mjesto sam je išao od kuće do kuće i nagovarao nemarne roditelje, da šalju djecu u školu. I to je pomoglo! Njegova škola bijaše puna djece. A kad je narod opazio, kako mladi učitelj neumorno radi i stiče privrženost djece, zavolio je svoga učitelja svim srcem. Školu je uzorno uredio, pa stekao time ne samo ljubav naroda, već i priznanje županijske oblasti, koja ga je za šest godina pozvala u Štefanje.

Tu je on svoj rad razvio još intenzivnije tako, da ga tamošnji narod još danas spominje. Njegova škola u Štefanju bila je poznata nadaleko i široko. Drvored voćaka kroz selo Štefanje još je danas vidljivi znak njegove radinosti. Đaci, koje je slao iz svoje škole u bjelovarsku gimnaziju, bijahu vazda odlikovani, a to je njihovu učitelju podiglo ugled još više, da su ga hvalile i okružnice županijske oblasti.

Josip Medved nije bio samo maran učitelj u svojoj školi, već mu se plodonosni rad vidjevao i izvan škole. U Trnovitici uspjelo mu dograditi školsku zgradu i spasiti školi zemljište, koje je općina htjela da proda. Sad je nastojao i pisao molbe, da se podigne škola u udaljenom selu Kostanjevcu. U Štefanju ne samo da je obnovio školsku zgradu, već je njegovim nastojanjem nabavljena t. zv. »štacija«, koja je preudešena za školu i namještena učiteljica. A tako ima on zasluga i za podignuće škola u Šušnjarima i Siščanima. Tadanji veliki župan Bude pl. Budisavljević rekao je u županijskoj učiteljskoj skupštini pred sabranim učiteljstvom Medvedu: »S ovakovim učiteljima posagradio bih u osam godina sve potrebite škole u svih osam županija«. Drugovi su od srca čestitali Medvedu na tom priznanju!

U učiteljskim skupštinama kao i u bjelovarskoj gospodarskoj podružnici odlikovao se Medved svojim lijepim predavanjima. Na gospodarskoj izložbi u Beču god. 1894. bijaše zastupana i bjelovarsko-križevačka županija, a na toj izložbi izložio je on zbirku prirodnina, te je odlikovan velikom kolajnom i diplomom, dok mu je nastojanje priznala i županijska oblast posebnim dekretom.

Gospodarsko-šumarska izložba u Zagrebu odlikovala je Medveda god. 1891. diplomom priznanicom za krasne voćke, što ih je izložio u

Medved Josip, upravitelj zem. zavoda za odgoj gluhonijeme djece.
(Iz »Škole« 1912., br. 1.)

»Školskom vrtu«. Njegove voćke stekle su svačije priznanje, jer je Medved puno truda ulagao, da se unaprijedi voćarstvo.

Godine 1894. preselio se Josip Medved u Zagreb. Gradski školski odbor izabrao ga jednoglasno učiteljem kaptolske pučke škole. No tu je ostao jedva godinu dana, jer ga je kr. zem. vlada pridijelila na službovanje zemaljskom zavodu za gluhonijeme u Zagrebu, gdje odonda pa sve do danas službuje, a u potonjih pet godina vrši službu upravitelja toga zavoda.

Tu je Medved našao plodno polje svojem djelovanju. Tu je on dokazao, što može maran učitelj. Što je Josip Medved gluhonijemoj djeci,

nije nužno spominjati, jer je to poznato po svoj domovini. Koliko je on uradio na tom polju, vidi se na svakoj stranici povijesti zavoda, kojemu je posvetio sve svoje sile; vidi se to u školskim knjigama, koje je dosada napisao i koje još priređuje za gluhonijemu školsku mladež, a dokazuju to najdolje bivši njegovi učenici.

Otkako je preuzeo poslove uprave zemalj. zavoda za gluhonijeme, gdje ima na brizi i veliki internat, preuzeo je i obavlja dužnosti tajnika i blagajnika u »Društvu za pripomoć gluhonijemih šegrta«, pa se kao takav neumorno brine za namještanje gluhonijemih šegrta u razne obrte, za njihovu opskrbu, odijelo i t. d. On pravi ugovore s majstorima i nadzire šegrte, da, on im je pravi otac!

Josip Medved usavršio se u obuci gluhonijemih tako, da je danas pravi stručnjak. Za to se on temeljito pripravljao i učio marljivo. Položio je i strogi ispit s odlikom, te je diplomirani stručni učitelj. U tu je svrhu, da se što više usavrši, po dva puta zaredao po cijeloj našoj monarhiji proučavajući takove zavode, a sve svojim čednim sredstvima. Uz novčanu pripomoć zemlje pregledao je i proučio najuzornije zavode za gluhonijeme po Njemačkoj.

Josip Medved uradio je dosada mnogo i perom. Pisao je u raznim školskim časopisima, a najviše dašto o svojoj struci. Njegove brošure o obuci i uzgoju gluhonijeme djece poznate su ne samo kod nas Hrvata, već u Slovenaca, Srba i Bugara. Sastavio je naučnu osnovu, po kojoj se obučava u zavodu za gluhonijeme. Njegove su čitanke uvedene kao obučevne knjige za gluhonijemu djecu. A za roditelje, koji imadu gluhonijemo dijete, pa ne znadu što bi i kako bi postupali s njime, napisao je Medved zlata vrijednu knjižicu: »Nekoliko savjeta i uputa roditeljima gluhonijeme djece«, koja je već izašla i u drugom izdanju. Tako i djelce: »Gluhonijemi, njihov uzgoj i naobrazba«.

Kao stručnjak na polju obučavanja gluhonijeme djece Medved je suradnik stručnoga časopisa »Eos«, što izlazi u Beču za proučavanje dječjih abnormalnosti. I to je časno za hrvatskog učitelja!

Putujući Austrijom i po Njemačkoj proučavao je Josip Medved i tečajeve za »mucavu« (bekavu) djecu, pregledavao zavode za slabo darovitu i inače duševno slabu djecu, te pribrao čitavu knjižnicu, koju marno još i danas proučava. Tako nam je poznato, da je priredio vrlo korisnu knjigu, u kojoj će uputiti hrvatsko učiteljstvo, kako da se pomogne bekavom djetetu. A ta će nam uputa dobro doći, jer nema škole, gdje se ne bi našlo koje mucavo ili bekavo dijete!

Kad je u svoje doba izašla Medvedova knjižica: »Gluhonijemi, njihov uzgoj i naobrazba«, javna ju je kritika primila pohvalno. U »Liečničkom Vjesniku« ocijenio ju je urednik dr. Čačković ovim riječima: »Iz ove knjižice može svatko, pa i liječnik, nešto da nauči!« Ovo priznanje časno je za marnoga trudbenika, kakav je naš Medved.

No pored toga pribavio je Josip Medved čast hrvatskom učiteljstvu, kad je sudjelovao svojim radnjama u inozemstvu među stručnjacima svjetskoga glasa i to god. 1900. na međunarodnom kongresu u Parizu i god.

1905. u Lüttichu. Medvedovi su sastavci čitani javno na kongresu, a kasnije štampani u izvještajima u francuskom i njemačkom jeziku, te razaslani širom svijeta. Pokojni banski savjetnik dr. Ivo Malin, koji je godine 1900. zastupao kraljevinu Hrvatsku na izložbi u Parizu, laskavo bi znao reći o Medvedovu nastupu na kongresu, da nije mogao ni slutiti, e da bi jedan hrvatski učitelj stekao toliko odlikovanja u Parizu, kao što ga je stekao Medved za se i za svoju domovinu. Valja znati, da su na pomenutom kongresu zastupani bili zavodi cijeloga svijeta, a od radnja su došle na dnevni red iz cijele naše monarhije — samo dvije — jedna Medvedova. I prošle je godine držan međunarodni kongres učitelja gluhonijeme djece u Rimu, pa je Medved i tu bio biran u »počasni odbor«, a to nam dokazuje, da on uživa veliki ugled među stručnjacima.

Svojim dosadašnjim ustrajnim radom dokazao je Josip Medved, da je svojom spremom dorastao svojoj zadaći, vazda savjestan i neumoran rabotnik u školi i izvan škole, da ga pravom brojimo među naše najagilnije i najradinije drugove. Pun ambicije, volje i požrtvovnosti spreman je on na svaki i najteži rad, koji obavlja vazda s ljubavlju i nekim zadovoljstvom.

Eno ga, s kolikim je oduševljenjem prionuo uz osnutak humanitarne »Hrvatske učiteljske pripomoćne i posmrtne zadruge«, u kojoj je članom ravnateljstva kao i u »Hrvat. učiteljskoj štednoj i predujamnoj zadruzi« sve do danas. A što on vrijedi našem škol. muzeju, bilo bi izlišno reći. Treba čuti, što o tom sude primjerice sveučilišni profesor Murko iz Graza, pa Marko Hübner, rektor iz Breslave i drugi. Taj sud je više nego častan i Medved može, da se njime ponosi!

Ima već dvadeset godina, što on živahno radi u humanitarnom »Društvu za prehranu školske djece« grada Zagreba. Tu je on poslovođa, pa se brine danas s drugom Josipom Grancem, kao što se je brinuo prije s blagopokojnim Josipom Klobučarom, da se svake zime besplatno prehrani oko 800 školske djece pučkih i srednjih škola, pa i sveučilištaraca. Za taj požrtvovni rad izabralo ga je društvo god. 1901. svojim »počasnim članom«.

Isto ga je tako odlikovao i »Hrvat. pedagoško-književni zbor« za njegov lijepi književni rad, izabrav ga najprije dopisnim, a kasnije pravim svojim članom. A kako je Josip Medved poznat i u poljskim i češkim učiteljskim krugovima, to je pred nekoliko godina odlikovan počasnim članstvom »Saveza učiteljskih društava kraljevine Češke«.

Tako maran radenik nađe vazda priznanja među ljudima, koji umiju da cijene ozbiljan i koristan rad.*

Dne 28. listopada 1911. proslavio je Medved, upravitelj zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu tridesetogodišnjicu svoga službovanja. Tu proslavu priredili su mu njegovi drugovi i štovatelji u Učiteljskom domu. Svečara je prvi pozdravio predsjednik »Hrvat. učiteljske štedne i predujamne zadruge« g. Matija Lisac, a nakon toga su zaredale mnoge lijepe i srdačne čestitke tomu zaslužnom radniku na polju pučke prosvjete.

* Škola. 1912, br. 1.

Pored toga primio je jubilarac mnogobrojne usmene i pismene čestitke, među kojima naročito spominjemo čestitke »Hrv. pedag. književnoga zbora« i »Učiteljskoga društva za grad Zagreb i okolicu«.*

Časopis »Eos« donosi u članku »Arbeit für die Taubstummen in Kroatien« svezak III. ex 1912. ove laskave riječi o djelovanju Medvedovu:

Da južne zemlje austro-ugarske monarhije u pogledu obuke gluhonijeme djece daleko zaostaše prema ostalim zemljama u monarhiji, žalibože općenito je poznata stvar.

Dalmacija, Bosna i Hercegovina ne imaju uopće još do danas ni jednoga zavoda za uzgoj gluhonijemih. Za Hrvatsku i Slavoniju postoji u Zagrebu jedan, po broju učenika malen zavod.

Tek jedna proslava 30godišnjice učiteljske službe stavlja nas u ugodan položaj, da s veseljem konstatujemo, kako se među Jugoslavenima i na tom polju kulture radi.

Hrvatski školski časopisi donose već punih 20 godina raznovrsne članke o obuci gluhonijemih. Hrvati imadu knjiga o toj obuci; oni imaju školskih udžbenika za tu djecu, pače i knjiga za roditelje takove djece.

Sve ovo pokazuje, da se i u Hrvatskoj na tom polju radi. A da taj rad nije ostao bez uspjeha, dokazuju nam to knjige, koje je napisao ravnatelj zagrebačkoga zavoda Josip Medved.

Ove knjige jesu:

»Savjeti i napuci za roditelje gluhonijeme djece«. Naklada kr. hrv. zem. vlade, Zagreb 1909. II. izd.

»Gluhonijemi, njihov uzgoj i naobrazba«. Vlastita naklada. Zagreb 1910. II. izd.; za nabavu škol. knjižnicama preporučila kr. zem. vlada u Zagrebu i Sarajevu.

»Naučna osnova za obuku gluhonijemih u Hrv. i Slav.«, Zagreb 1904. Kr. zem. vlada propisala i uvela za upotrebu u zem. zavodu za gluhonijeme u Zagrebu.

»Prva čitanka za gluhonijeme« (niži stupanj). Nakladom kr. zem. vlade 1906.

»Druga čitanka za gluhonijeme« (srednji stupanj). Nakladom kr. zem. vlade 1907.

U rukopisu rabe u zavodu:

»Treća čitanka za gluhonijeme« (viši stupanj) zatim

»Rukovođ za mlade učitelje kod obuke u artikulaciji« u I. razredu.

Osim ovih knjiga imadu Hrvati za porabu u školi za gluhonijemu djecu, i to: »Stvarnu obuku od učit. Viktora Mayera, i »početni vjeronauk« od vjeroučitelja Janka Barlé-a.

Osim gore navedenih knjiga napisao je Josip Medved u raznim školskim časopisima tečajem dvaju decenija množinu članaka o obuci gluhonijemih. Najvažniji članci izađoše pod ovim naslovima:

»Gluhoća i gluhonijemi«.

---

* Hrv. Učiteljski Dom. 1911., br. 21.

»Što treba da znamo o gluhonijemosti«.
»Historijski razvoj obuke gluhonijemih«.
»Opis zavoda za gluhonijeme u austro-ugarskoj monarhiji«.
»Opis najvažnijih zavoda u inozemstvu«.
»De l'Eppé i Samuel Heinicke«.
»Razne metode u obuci gluhonijemih«.
»O stručnim ispitima za učitelje gluhonij. struke«.
»Građanski odnošaji i prava gluhonijemih ljudi« i t. d.

Josip Medved je literarno radio i u inozemstvu.

U knjizi L. Vau Schelle »Congres-internat. pour l'Amelioration du Sort des Sourds — Muets« Lüttich, Belgija 1905. imade od njega članak »Ručni rad gluhonijemih učenika, a u knjizi Dr. Ladret de Lechariere: »Congres international pour l'étude de Question d' Education des Sourds-Muets« Paris 1900. nalaze se tiskane tri rasprave Josipa Medveda, koje su bile raspravljene na istom Kongressu.

Izvadak iz ovih radnja nalazi se otisnut u njemačkoj knjizi Johana Kartha: »Das Taubstummenbildungswesen im 19. Jahrhundert in den wichtigsten Staaten Europas« (izašla u Breslavi 1902.). Ova knjiga služi za stručnu pripravu njemačkih učitelja te struke.

Tečajem dvaju decenija radi Josip Medved neumorno na ovom, u svojoj domovini još tako neobrađenom polju.

Kako su njegove zasluge za gluhonijeme i njihovu obuku uveliko cijenjene, pokazalo se to u javnosti prigodom proslave 30 godiš. njegova službovanja.

Na zavodu su službovali ovi učitelji:

Rolf Ivan od 1. prosinca 1891. do 20. rujna 1892.

Žepić Ladislav od 1. prosinca 1891. do 16. svibnja 1894.

Maletić Đuro od 20. rujna 1892. do 30. ožujka 1893.

Bestić Matija od 18. veljače 1893. do 7. lipnja 1895.

Muha Ivan od 16. svibnja 1894. do 1. ožujka 1908.

Sušnić Josip od 30. ožujka 1895. do 25. veljače 1900. (umr'o kao učit. na zavodu).

Medved Josip od 14. rujna 1895. službuje na zavodu do danas.

Majer Viktor od 24. listopada 1898. službuje na zavodu do danas.

Fabijanović Milan od 30. kolovoza 1899. do 28. srpnja 1902.

Šiler Dragutin od 28. ožujka 1900. do 22. rujna 1900.

Gjuriš Vladoje od 30. prosinca 1900. službuje na zavodu do danas.

Križanić Stjepan od 28. srpnja 1902. do 26. studenoga 1905.

Dürr Oskar od 3. rujna 1905. do 21. studenoga 1906.

Leppé Stjepan od 24. studenoga 1905. službuje na zavodu do danas.

Gjukić Stjepan od 25. listopada 1906. službuje na zavodu do danas.

Hirc Božidar od 30. travnja 1908. službuje na zavodu do danas.

Učitelj za muški ručni rad (slöjd) bijaše od god. 1893. pa sve do sada prof. Ivan Brixy.

Učiteljice za ženski ručni rad bijahu: Flora Flögel, Zora Kante, Milica Horvat i Mira Krauss.

Vjeroučitelji. Na zavodu službovali su vjeroučitelji rimokat. Bestić Matija, Barlè Janko (od 1895.—1905. punih 10 godina), zatim Franjo Plevnjak, koji je umr'o kao vjeroučitelj ovoga zavoda i Giorgis Vilim; kao vjeroučitelj za mladež grčko-istočne (istočno-pravoslavne) vjeroispovijesti službovao je od početka zavoda pa sve do danas O. Amvrozije Pavlović.

Zavodski liječnik bio je dr. Dragutin pl. Mašek od 1891. do 1896.; otada je dr. Miroslav pl. Čačković pa sve do danas.

Učiteljske plaće redovitim i nagrade pomoćnim učiteljima. Redoviti učitelji, t. j. razredni učitelji, kojima je povjerena obuka gluhonijeme djece na ovom zavodu, svi su »pridjeljeni na službovanje ovom zem. zavodu«, jer ne mogu biti na zavodu definitivno namješteni, niti mogu sačinjavati posebni kakav status, budući da ovaj zem. zavod nije zakonom dosada uređen, nego se sveudilj nalazi u privremenom nekom stanju

c) Stručna sprema učitelja. U zemljama, gdje je obuka gluhonijeme djece uređena, može u pojedinim razredima samostalno preuzeti obuku samo takav učitelj, koji je za tu struku propisani stručni ispit položio.

Do takovih se učitelja u nekojim zemljama dolazi na taj način, da školska vlast između pučkih učitelja i učitelja srednjih škola, koji već više godina u službi proborave, pa se u njoj osobito istaknu, izabere svake godine nekolicinu najsposobnijih, stavi ih na dopust u tu svrhu da stupe kao hospitanti na pojedine zavode, gdje im ravnatelj i posebni učitelj metodike podaje potrebitu teoretsku naobrazbu, dok hospitiranjem u pojedinim razredima stiču potrebnu praksu.

Nakon 2, 3 ili 4 godišnjega takova hospitiranja polažu kandidati stručni ispit pred osobitim ispitnim povjerenstvom.

Svakom kandidatu je za vrijeme njegova boravka na zavodu prvašnje mjesto izrečno pridržano, a to zato, da se u svako doba može na nj povratiti, ako on uvidi, ili ako škol. oblasti uvide, da ne bi mogao od njega postati valjan učitelj gluhonijeme djece.

Ovako je u austrijskoj poli naše monarhije. — U drugim pak zemljama postoje (kao na pr. u susjednoj Ugarskoj) posebne stručne učiteljske škole, koje polaze učitelji, koji imadu već višegodišnju službu. Ministarstvo nesamo da im ostavlja njihovu plaću, već im podaje stan i hranu.

U takovim zemljama imade za tu struku više osposobljenih učitelja nego ih na zavodima treba. A to se baš i hoće. Jer pojedini takovi učitelji vraćajući se na prvašnje svoje mjesto, uzimaju k sebi po koje gluhonijemo dijete u privatni nauk — pak se natječu, koji će postići bolji uspjeh — a prema tome i dobiti više izgleda za brže namještenje na koji zavod. Na ovaj se način na zavodima sabiraju sami sposobni i sami oduševljeni učitelji, pa onda i nije čudo, ako su uspjesi sjajni.

Na ovaj je upravo način omogućeno, da se na pr. u susjednoj Ugarskoj za posljednja dva decenija obuka gluhonijeme djece tako raširila, da već danas imadu 16 zavoda, dok su prije 20 god. imali samo tri.

Madžarska literatura o obuci gluhonijeme djece može se kazati, da je upravo velika.

U Ugarskoj jest $^1/_3$ učitelja te struke u X., a isto tako $^1/_3$ u IX. i $^1/_3$ u VIII. činovnom razredu; nekolicina najzaslužnijih i starijih učitelja odnosno ravnatelja imade pače u VII. razredu.

Od naših hrvatskih učitelja jedni su išli polagati takav stručni ispit u Beč, drugi u Grac, treći u Peštu odnosno Vac i t. d.

Polaganje takova ispita u tuđini jest za naše učitelje skopčano s mnogo raznovrsnih poteškoća, pa zato i imademo razmjerno malo naših učitelja s tim ispitom. Bilo bi zato poželjno, da se u nas ustroji ispitno povjerenstvo za polaganje toga ispita.

Da se to pitanje proučava u krilu kr. zem. vlade, vidi se odatle, što je već pred više godina kr. zem. vlada pozvala ravnateljstvo zavoda i Hrv. pedagoško-književni zbor, da podnesu svoja mnijenja u tom predmetu.

Zborov sastavak, kako bi se to povjerenstvo sastavilo, nalazi se u spisima kod kr. zem. vlade. Ova je vratila nacrt za rečeno povjerenstvo pod br. 16.053 ex 1905. i to dne 13. siječnja 1907., koji je stvar raspravio i u srpnju 1908. dogotovio. Izvjestiteljem bio je u tom predmetu Josip Medved.

Zbor je pod br. 8. iz god. 1908. odaslao elaborat kr. zem. vladi, a ova je elaborat zaprimila pod br. 16.053.

d) Školske obučevne knjige. Kakogod je rad u školi s gluhonijemom djecom — s obzirom na osebujnosti učenika (pomanjkanje sluha, zatim izgovora i govora, nerazumijevanje govora na temelju mijene nastavaka u riječima i t. d.) posvema različit i osebujan od rada u svim ostalim drugim školama, tako su i udžbenici ili školske obučevne knjige za gluhonijeme — neka osebujnost među ostalim školskim knjigama.

Kako je u stručnim krugovima poznato, ne mogu se školske obučevne knjige za obuku gluhonijemih naprosto prevoditi iz jednoga jezika u drugi — jer jezične osebnosti svakoga pojedinog jezika takove su, da se govorni oblici i uopće učenje nekoga jezika, kako ga gluhonijemi uče, ne mogu »prevesti«, jer gluhonijemi mogu stanoviti jedan jezik učiti na biranim primjerima i gradivu, koje je prokušano prije u školi kod same te djece — prema duhu i karakteru dotičnoga jezika.

Posve je stoga razumljivo, da se učitelji našega zavoda u pomanjkanju knjiga služe rukopisima, bilješkama i sastavcima starijih svojih drugova. Djeca opet moraju sve to učevno gradivo, što se u školi s njima preduzima, dnevno prepisivati.

Kako se opet s tim vječitim prepisivanjem gubi veoma mnogo dragocjenoga školskog vremena, to se pomanjkanje sviju obučevnih školskih knjiga silno osjećalo i teško osjećalo.

Ipak smo tečajem dvadesetogodišnje prakse došli i u pogledu škol. učevnih knjiga naprijed, jer danas imamo barem za prijeku nuždu najpotrebitije školske knjige, iz koje se okolnosti najjače odsijeva intenzivni rad tamošnjih učitelja.

Dosada imamo u hrv. jeziku ove školske knjige:

Čitanku za gluhonijeme. I. dio: Početni govorni oblici za II. raz. (od Jos. Medveda).

Čitanku za gluhonijeme. II. dio: Govorni oblici za srednje razrede (od Jos. Medveda).

Čitanku za gluhonijeme. IV. dio: Stvarna obuka (realija) za više razrede (od V. Majera).

Početnu obuku za vjeronauk (od Janka Barlèa).

U rukopisu nalazi se posve obrađeno i za tisak pripravno:

Rukovođ za učitelja u I. razredu (od Jos. Medveda).

Čitanka za gluhonijeme. III. dio: Govorni oblici za više razrede (od Jos. Medveda).

Pošto je pitanje o obuci gluhonijeme djece i u nas došlo na dnevni red i zahvaća sve to veće dimenzije, bit će za kasnije generacije zanimljivo znati, novine i knjige, koje govore i raspravljaju o obučavanju gluhonijeme djece u nas Hrvata.

Od časopisa spominjemo »Prijatelj slijepih i gluhonijemih«, »Napredak«, »Škola«, »Kršćanska škola« i bečki časopis »Eos«.

Od knjiga spominjemo:

Jos. Medved: Nekoliko savjeta i uputa roditeljima gluhonijeme djece. II. izdanje. Zagreb 1909.

Jos. Medved: Gluhonijemi, njihov uzgoj i naobrazba. II. izdanje. Zagreb 1910.

Dr. L. de Lachariere: Congres intern. pour l'étude des Questions d'Education a d'Assistance des Sourds-Muets. Paris 1900.

L. Van Schelle: Gongres intern. pour l'Amélioration du Sourds-Muets. Liege (Lüttich) 1905.

I. Karth: Das Taubstummenbildungswesen im XIX. Jahrhundert in den wichtigsten Staaten Europas. Breslau 1902.

Važna je i saborska debata o uređenju obuke gluhonijemih od 14. ožujka 1907. Vidi: Građa, svezak IX., str. 903—911.

e) Primanje i izdržavanje djece u zavodu; opći pregled učenika. Ima dvije vrste učenika na ovom zem. zavodu: internisti, t. j. koji su smješteni na opskrbu u internatu zavoda, i eksternisti, koji stanuju izvan zavoda, pa u zavod dolaze samo u školu.

Školska godina na ovom zavodu počinje 1. rujna svake godine i traje 10 mjeseci. Občevnih godišta ili razreda imade zasada šest.

Djeca se primaju u školu u ovaj zavod redovno samo početkom školske godine. Sve učenike prima u zavod kr. zem. vlada i to na temelju raspisanoga natječaja, koji se svake godine pravodobno (već u svibnju ili lipnju) raspisuje u »Službenom Glasniku« i »Narodnim Novinama«.

Molitelji imadu svoje molbe upraviti na kr. zem. vladu, i molbi priložiti: krsni list, domovnicu, svjedodžbu o imućtvenim prilikama roditelja, sposobnik djeteta (koji se ima ispuniti prema obrascu, oglašenom u »Služb. Glasniku« od g. 1896. kom. VI. str. 150; a može se dobiti kod ravnateljstva zavoda i obvezatno očitovanje roditelja ili skrbnika, da će opskrbninu plaćati polugodišnje unaprijed, ako besplatno mjesto ne poluče te da će u svako doba doći po dijete, kad ih ravnateljstvo pozove.

Na temelju raspisanoga natječaja prima kr. zem. vlada gluhonijemu djecu u zavod za godišnji internatski prinos od 600 K.

Prama prilikama podjeljuju se i poluplaćevna mjesta, a kod dokazanoga posvemašnjeg siromaštva i besplatna pitomačka mjesta.

U internat mogu se primiti samo dječaci, (jer internat za djevojčice još nije uređen) i to u dobi od 7—12. godine.

Djevojčice primaju se također u školu, ali samo kao vanjske učenice, pa se za njihovu opskrbu (stan, hranu, odijelo) imadu skrbiti sami roditelji.

Koliki je bio broj škol. mladeži u pojedinim škol. godinama, koliko je od toga bilo dječaka a koliko djevojčica, koliko je djece otpadalo na pojedine razrede, i kakav je u pojedinoj škol. godini bio rezultat po napretku, vidi se iz ovoga pregleda:

ŠKOKSKA MLADEŽ.

Iz ovoga se pregleda vidi broj škol. mladeži za svaku škol. godinu napose.

Školska godina	Po spolu		Po vjeri					Po razredima						Ukupni broj učenika	Po napretku						Bilješka
	dječaka	djevojčica	rimokat.	g.-ist.	g.-kat.	izr.	inih	I.	II.	III.	IV.	V.	VI		I. r. s odl.	I. red	II. red	III. red	neispit., izostao, umro	privat	
1891./2.	9	—	8	1	—	—	—	9	—	—	—	—	—	9	4	4	1	—	—	—	
1892./3.	15	—	13	2	—	—	—	7	8	—	—	—	—	15	8	4	2	1	—	—	
1893./4.	14	—	12	2	—	—	—	—	7	7	—	—	—	14	6	7	1	—	1	—	
1894./5.	12	—	10	2	—	—	—	—	—	6	6	—	—	12	8	3	—	1	—	—	
1895./6.	20	1	16	5	—	—	—	11	—	—	5	5	—	21	8	11	2	—	1	3	
1896./7.	25	2	20	6	—	—	1	12	9	—	—	6	—	27	10	14	2	—	1	—	
1897./8.	26	4	22	7	—	—	1	13	9	8	—	—	—	30	8	22	—	—	2	—	
1898./9.	32	5	29	7	—	1	—	9	13	7	8	—	—	37	12	22	3	—	4	—	
1899./00.	37	7	35	8	—	1	—	10	10	10	6	8	—	44	17	26	1	—	3	2	
1900./01.	38	6	38	5	—	1	—	11	10	8	10	5	—	44	15	26	1	1	4	—	
1901./02.	41	7	40	7	—	1	—	12	9	9	9	9	—	48	21	24	3	—	—	—	
1902./03.	38	8	38	7	—	1	—	10	11	9	9	7	—	46	19	24	1	1	1	—	
1903./04.	38	8	37	9	—	—	—	11	9	11	8	7	—	46	17	26	2	—	1	—	
1904./05.	46	7	45	8	—	—	—	12	9	8	10	7	7	53	24	26	3	—	—	—	
1905./06.	53	8	48	12	—	—	1	15	12	10	7	10	7	61	24	34	2	—	1	—	
1906./07.	52	7	46	12	—	—	1	10	14	14	9	7	5	59	21	35	3	—	—	—	
1907./08.	55	7	52	9	—	—	1	14	11	10	12	8	7	62	24	36	1	—	1	—	
1908./09.	53	9	52	9	—	—	1	12	14	11	9	9	7	62	26	32	2	—	2	—	
1909./10.	54	12	55	10	—	—	1	16	10	12	10	9	9	66	24	39	2	1	—	—	
1910./11.	54	11	55	10	—	—	—	13	15	9	12	9	7	65	24	38	2	1	—	—	
1911./12.	55	13	60	8	—	—	—	16	10	12	10	12	8	68	14	48	5	—	1	1	
1912./13.	56	14	61	9	—	—	—	17	13	11	10	8	11	70	17	51	2	—	—	1	

Poznata je stvar, da imade u zemljama, gdje je obuka gluhonijemih otprije uvedena i uređena, gluhonijemih činovnika, umjetnika i t. d. Mi se ne možemo zasada sa tako sjajnim uspjesima pohvaliti, ali se sa dosadašnjim učenicima našega zavoda poprijeko možemo ponositi.

Od učenika, koji su svršili ovaj zavod, velika ih je većina otišla u razne obrte (postolarski, bravarski, krojački, kolarski,

bačvarski, stolarski, drvorezbarski, tkalački, ličilarski, nožarski, fotografski, soboslikarski, opančarski, kamenoklesarski, litografski i umjetno-bravarski) budući da im roditelji nemaju imutka, napose zemljišta; dok su se učenici, kojih roditelji pripadaju ratarskom staležu te imadu primjereni zemljišni posjed, vratili svojim kućama i dali se na ratarstvo.

Uzevši u obzir teške socijalne prilike, u kojima mora pojedino gluhonijemo dijete često puta živjeti i prije nego je stupilo u zavod i poslije, kad ga je ostavilo (često i prije reda radi nemogućega napretka ili pokvarenosti), pravo bi čudo bilo, da ne bi ni jedno od takove djece postradalo, pa možda i ostalo nesrećno za cijeloga svog života. No to su izuzeci — kojih uostalom svagdje imade.

Za veliku se većinu naših svršenih gluhonijemih učenika znade, da su od njih postali čestiti ljudi, valjani obrtnici. Ima ih, koji su danas vrijedni ocevi svoje obitelji; imade ih, koji podupiru svoje roditelje, pače imade i takovih, koji posvema izdržavaju svoje roditelje, a imade i slučaj, da je gluhonijemi kalfa školovao svoga mlađeg brata!

Jedan od bivših učenika ovoga zavoda vinuo se nad obične obrtnike, te imade sjajno namještenje u jednoj tvornici.

U Zagrebu gluhonijemi kalfe zarađuju dnevno 3—4—5—6 kruna. Imademo već nekoliko samostalnih i dobro stojećih majstora. Jedan bivši učenik zavoda se pače odvažio na dalje nauke u srednje škole, sada polazi već IV. raz. realne gimnazije; a hvala velikoj požrtvovnosti njegovih roditelja — sve je razrede dosada s odlikom svršio.

Što se troškova izdržavanja tiče, može se kazati, da naš zavod ne spada niti među najskuplije, a niti među najjeftinije slične zavode u monarhiji, nego među srednje.

U minuloj škol. godini stojao je poprečno uzevši u obzir sve troškove (plaće i nagrade učitelja, prinos za knjižnicu i učila, popravci zgrade, kamati od vrijednosti zgrade, kućne potrepštine u internatu i u školi, odijelo i obuća, hrana, ljekarije, liječnik za internatske pitomce, i t. d.) jedan internatski pitomac oko 750—800 K, a jedan eksterni učenik do 370 K na godinu.

Ti troškovi nijesu svake škol. godine jednaki, jer to ovisi o razmjernom broju internatskih pitomaca i eksternih učenika, a ovisi i o plaćajućim pitomcima, čiji se broj također mijenja.

Velika većina od sviju učenika jesu besplatni zemaljski pitomci t. j. pitomci o trošku zemlje. Pa se iz toga već vidi, koliko pridonosi zemlja u čednim našim prilikama za izdržavanje toga zavoda.

Pa i roditelji, koji uplaćuju potpuni internatski prinos treba da znadu, da zemlja pridonosi i za njihovo svako dijete lijepu svoticu svake godine, kao i za djecu, koja kao eksterni učenici polaze školu.

Odakle dolazi to, da je školovanje gluhonijemoga djeteta razmjerno dosta veliko? Evo odgovora!

Svatko će na prvi pogled, kad stupi u školu gluhonijemih, opaziti, kako je način obučavanja posve drugačiji, nego je to kod djece u ostalim školama.

Svakomu, koji malo dublje zaviri u samu obuku, napose će udariti u oči: da radi tjelesnih manjkavosti te djece (gluhoća i nijemost), kao i radi svrhe, koja se želi postići s tom djecom (naučiti ih da izgovaraju glasove, riječi i rečenice, naučiti ih da razumijevaju govor i govorne oblike, dovoditi djecu do umjetnosti, da s pomoću očitavanja s ustiju razumijevaju govor drugih ljudi), da se u te razrede ne može, poput ostalih škola smještati mnogo djece, nego samo neki ograničeni broj, a to iz jednostavnoga tog razloga, što je u toj školi obuka individualna, u svim razredima do najviših, gdje su djeci govorni oblici već poznati, i kad su se djeca već uvještila u čitanju sa ustiju.

Dakle: maleni i ograničeni broj djece (10, 12 do 14 u razredu) jest jedno od bitnih obilježbi te škole, a pošto na pojedinog učitelja time otpada razmjerno manji broj učenika, nego je to slučaj u drugim školama, posve je razumljivo, da je školovanje gluhonijeme djece utoliko skuplje, ukoliko ih je manje u razredu, nego što smo ih vični vidjeti u drugim školama.

Ako prispodobimo naše prilike s obzirom na troškove izdržavanja odnosno školovanja gluhonijeme djece, sa prilikama u drugim zemljama, vidjet ćemo veliku razliku.

Drugdje je glavna zadaća zemlje ili države, da se skrbi za potrebite učitelje, za njihovu valjanu stručnu spremu, za njihovu plaću i opskrbu, da vodi brigu da škola postizava svoju svrhu, ostala pak briga oko izdržavanja djece (stan, hrana, odijelo) pripada roditeljima, a u slučaju njihova siromaštva prelazi na

nadležne njihove općine, gradove i županije, a izuzetno, malo kada i rijetko gdje, na zemlju. Dakle što je drugdje izuzetak, u nas je pravilo! Naši roditelji misle, da su time, što su doveli i predali dijete u zavod, za njih prestale sve dužnosti spram njihove djece.

Povrh toga treba da znamo, da zavodi za gluhonijeme u drugim zemljama imadu svi poprijeko sad veće sad manje legate, druge kojekakove prihode u naravi i u novcu, a i stipendije. Nekoji zavodi imadu pače veliki broj stipendija (tako na pr. Vacki blizu 100 stipendija), a u nas? U nas svega toga žalibože nema, nema ni za lijek! Ta u cijeloj zemlji ne imamo jošte niti jedne jedine stipendije za polazak gluhonijeme djece u školu!

U Hrvatskoj i Slavoniji našla se dosada jedva jedvice jedna jedina općina, koja je pronašla za shodno i potrebito, da jednoga svog siromašnog gluhonijemog općinara izdržava u školi. A koliko će proći vremena, dok većina, ako ne sve općine, uvide, da je mnogo jeftinije, zgodnije i bolje par godina trošiti na naobrazbu gluhonijemog, nego da bude općini na teret i brigu za cijeloga života, kad se eto od njega može stvoriti za samoprivredu sposoban čovjek.

Danas imamo za cijelu Hrvatsku i Slavoniju samo jednu školu, jedan zavod za gluhonijeme, a gluhonijeme djece toliko, da bi u nas trebalo barem za svake dvije županije po jedna takova škola. Ali kada ćemo i kako ćemo do njih doći, ako budemo prekrštenih ruku sve samo od zemlje i jedino od zemaljske blagajne očekivali?

Ugledajmo se u lijepe primjere susjednih zemalja; zamislimo se u to kako da sabiramo sredstva za podizanje škola i za izdržavanje djece u školama, a zemlja će se bez sumnje pobrinuti za učitelje, pa eto nam škola za gluhonijeme!

Kako se drugdje podižu škole za gluhonijeme, i kako se drugdje brinu za izdržavanje djece u tim školama, lijepo nam to opisuje učitelj Viktor Majer u svojoj brošurici »Prilog narodnom radu«, koja je izašla troškom »Društva za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme«.

Zem. zavod za gluhonijeme u Zagrebu postoji od 1891. Pa ako i nije do danas, radi javnih prilika u zemlji, zakonodavno tijelo dospjelo, da taj zavod zakonom definitivno uredi, njegovo uređenje jest na dnevnome redu, i bez sumnje, da će

se urediti, čim to javne prilike dopuste. A kako i ne bi, ta u susjednoj Ugarskoj je u tom razdoblju od gore navedene, godine pa do danas od tri zavoda narastao broj zavoda na 16!

Na ovom jednom našem zavodu, kakav je bio u prvom početku pa do danas, jest od strane kr. zem. vlade za unapređivanje obuke gluhonijemih i za uređenje ovoga zavóda mnogo učinjeno.

Da spomenemo najvažnije činjenice! Učenici se u zavod sada redovno primaju svake godine, što u početku ne bijaše.

Od pet razreda zavod se raširio na šest.

Ako se u internat kao besplatni zem. pitomci dosada primaju samo dječaci, jer se odio za djevojčice u internatu prema sadašnjim prostorijama nikako urediti ne može, to je kr. zem. vlada ipak i za djevojčice prema mogućnosti svoje učinila podavajuć takovim djevojčicama novčane potpore, i podavajuć im besplatan objed u zavodu.

Isto je tako »Društvo za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme« manjim potporama omogućilo nekojim djevojčicama polazak škole.

Imademo i nekoliko učevnih školskih knjiga, koje su štampane kr. zem. nakladom školskih knjiga, a kr. zem. vlada stavila je u izgled i štampanje ostalih potrebitih školskih knjiga, čim budu za tisak priređene.

Isto je tako zem. nakladom izašla knjiga »Nekoliko savjeta i uputa za roditelje gluhonijemih učenika«, koja osobito dobro dolazi roditeljima takove djece.

Imademo naučnu osnovu u takovu obliku, da stoji na visini savremenih naučnih osnova drugih sličnih zavoda.

Zavodskim učiteljima su njihova beriva znatno poboljšana, ukoliko se to u postojećim prilikama i u okviru školskoga zakona moglo učiniti.

Pojedini učitelji dobivali su od kr. zem. vlade prema čednim našim prilikama potpore za naučna putovanja, da se tako u svojoj struci usavrše.

Za daljnu stručnu naobrazbu daje zemlja redovno svake godine stalnu svotu za popunjenje zavodske stručne knjižnice, koja je već prilično dobro snabdjevena potrebnim stručnim knjigama.

I uređenje ispitnoga povjerenstva za polaganje stručnoga ispita jeste na dnevnom redu.

Statistički podaci o stanju zavoda i učenicima za školsku godinu 1911./12. Na zavodu je službovalo uz upravitelja pet redovitih učitelja, dva vjeroučitelja, pomoćni učitelj za muški ručni rad (slöjd) i pomoćna učiteljica za ženski ručni rad.

Stanje učila i knjižnica:
Učila imade u svemu 843 kom. vrijednih K 2.349·83
Zavod. knjižnica broji 1213 djela » » 2.616·31.

Broj pitomaca	I. r.	II. r.	III. r.	IV. r.	V. r.	VI. r.	Ukupno
Na koncu škol. godine bilo je							
a) po vjeri:							
Rimokatolika	14	10	10	10	10	7	61
Grčkoistočnih	2	—	2	—	2	1	7
Evangelika	—	—	—	—	—	—	—
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68
b) po zavičaju:							
Iz Hrvatske	12	9	6	10	9	8	54
Iz Slavonije	—	1	4	—	2	—	7
Iz Dalmacije	1	—	1	—	1	—	3
Iz Štajerske	—	—	—	—	—	—	—
Iz Bosne i Hercegovine . .	3	—	1	—	—	—	4
Iz Crne Gore	—	—	—	—	—	—	—
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68
c) po spolu:							
Dječaka	10	10	10	7	11	7	55
Djevojčica (eksternih) . . .	6	—	2	3	1	1	13
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68
d) po dobi:							
6. godina navršilo je . . .	—	—	—	—	—	—	—
7. » » » . . .	—	—	—	—	—	—	—
8. » » » . . .	—	—	—	—	—	—	—
9. » » » . . .	3	—	—	—	—	—	3
10. » » » . . .	7	3	—	—	—	—	10
11. » » » . . .	3	6	3	1	—	—	13
12. » » » . . .	3	1	2	2	1	—	9
13. » » » . . .	—	—	5	4	5	1	15
14. » » » . . .	—	—	—	3	4	2	9
15. » » » . . .	—	—	—	—	2	1	3
16. » » » . . .	—	—	1	—	—	3	4
17. » » » . . .	—	—	1	—	—	1	2
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68

Broj pitomaca	I. r.	II. r.	III. r.	IV. r.	V. r.	VI. r.	Ukupno
e) po staležu roditelja:							
Sinovi trgovaca i obrtnika .	2	2	4	—	2	5	15
» činovnika drž. i zem. i svećenika	1	—	—	—	1	—	2
» činovnika općinskih .	1	—	—	—	—	—	1
» posjednika	2	—	—	—	—	—	2
» novinara i književnika	—	—	—	—	9	3	12
» seljaka	10	8	6	10	—	—	46
» drugoga zanimanja .	—	—	2	—	—	—	2
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68
f) po napretku:							
I. reda s odlikom . . .	2	3	1	1	4	3	14
I. reda	11	7	9	8	8	5	48
II. reda	2	—	2	1	—	—	5
III. reda	—	—	—	—	—	—	—
Neispitan	1	—	—	—	—	1	2
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68
g) izdržavanje pitomaca:							
O trošku zemlje bilo je . .	8	10	8	6	10	7	49
O vlastitom trošku bilo je*)	4	—	2	3	1	1	11
Poluplaćevna mjesta uživahu	—		—	—	—	—	—
Jednu trećinu plaćajućih bilo je	1	—	—	—	—	—	1
O trošku bos.-herc. zem. vlade	2	—	1	—	—	—	3
O trošku dalm. zem. vlade .	1	—	1	—	1	—	3
O trošku svoje općine . . .	—	—	—	1	—	—	1
Ukupno . . .	16	10	12	10	12	8	68

Dodatak: U škol. godini 1912/13. bilo je u zavodu ukupno 70 učenika; od tih bilo je 56 dječaka i 14 djevojčica.

Eksternih učenika bilo je 16.

Internih pitomaca bilo je 54; od tih uplatiše intern. opskrbnine njih 10torica ukupno 3900 K.

h) Šegrtska škola za gluhonijeme šegrte. U »Izvještaju obrtnoga zbora u Zagrebu« o radu upravnoga odbora za godinu 1912. čitamo pod gornjim naslovom na str. 14., 15. i 16. ovo:

*) Od ovih je jedna učenica uživala potporu kr. zemaljske vlade u iznosu od 200 K na godinu, a četiri učenice i jedan vanjski učenik dobivali su besplatni objed u zavodu; jedna učenica besplatnu opskrbu u samostanu č. č. sestara milosrdnica.

U ovom poglavlju izvijestiti nam je jednu novost, naime da je početkom ove školske godine otvorena u Zagrebu posebna jedna vrsta šegrtske škole, i to za gluhonijeme šegrte.

U drugim kulturnim zemljama, gdje se većina gluhonijeme djece naobrazuje, nijesu takove šegrtske škole ništa nova.

U nas postoji zasada samo jedan zavod za naobrazbu gluhonijeme djece, i to u Zagrebu, a za cijelo područje Hrvatske i Slavonije.

Gluhonijema djeca, koja svršavaju tu školu, obično odlaze svojim kućama širom zemlje, gdje stupaju u obrt kod pojedinih obrtnika i polaze bilo opetovnicu, bilo šegrtske škole, kako znadu i kako mogu.

Kako je posljednjih godina ostalo u Zagrebu nekoliko gluhonijemih dječaka, koji su ovdje stupili u razne zanate, valjalo se pobrinuti, da u školi stečeno znanje ne zaborave, da se napose u govoru dalje usavršuju i da si za obrtnika najvažnije znanje priberu. Toga radi otvorena je za ove dječake početkom školske godine u zem. zavodu za odgoj gluhonijeme djece u Zagrebu posebna šegrtska škola.

Da se gluhonijemi dječaci dadu osposobiti za vrsne obrtnike, općenito je poznata činjenica u obrtničkom svijetu u drugim zemljama, a nije nepoznata ni kod nas, jer takovih gluhonijemih dječaka imamo već priličan broj u različnim granama obrta.

Ako je šegrtska škola uopće potrebna mladeži, koja se posvećuje obrtu, kud i kamo je potrebnija za djecu, koja su lišena sluha i koja su tek u školi prvi put otvorila usta i progovorila.

Da je ta za gluhonijeme šegrte vrlo potrebita škola životu privedena, pripomoglo je »Društvo za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme«, što je u svojoj glavnoj skupštini od 11. lipnja 1911. zaključilo, da se učitelju podaje nagrada za obučavanje gluhonijemih šegrta.

Kako u nas nije jošte općeno i svestrano poznato, da se od gluhonijemoga djeteta može stvoriti za privredu sposoban čovjek, posve je razumljivo, da se mnogi naši obrtnici skanjivaju, a tu i tamo i radi različnih predrasuda i nećkaju uzeti gluhonijemo dijete k sebi u zanat misleći, da će s njime imati samo jedan veliki teret, a nikakove koristi, pa je i razumljivo, da je u po-

četku bilo uopće teško naći obrtnika, koji bi gluhonijemo dijete htio uzeti u nauk.

No ove su poteškoće i kod nas danas već od česti srećno prebrođene, pa možemo slavnoj skupštini s veseljem izjaviti, da već i u tome ide na bolje, jer se danas s daleko manje truda može naći obrtnik, koji bi htio gluhonijemoga dječaka primiti u nauk, a ima pouzdane nade, da će s vremenom u tom pogledu krenuti i na bolje.

Svojedobno nije ni u drugim zemljama bilo drugačije, a dandanas već imade zemalja, gdje rado uzimlju takove šegrte, što više i otimlju se za njih, te unaprijed zalaze u zavode, pa izbiraju sebi dječake, koji bi im za njihove zavode bili prikladni.

Prije tri godine čitali smo u novinama, kako je u Draždanima neki skromni postolar prigodom oslobođenja svoga 25. gluhonijemog šegrta bio odlikovan redom »Crvenoga orla III. stepena«, a takih bih primjera mogao navesti i više.

Mi našim vrijednim obrtnicima, koji uzimlju gluhonijeme šegrte u nauk, ne možemo obećavati sjajnih nagrada, što preuzimlju ovu dužnost, ali im izričemo ovdje javnu zahvalu.

Neka mi bude dozvoljeno u ovom kratkom izvještaju spomenuti njihova čestita imena.

Danas imadu u nauku gluhonijeme šegrte ovi obrtnici u Zagrebu: Kresnik, stolar; Zavrlić, stolar; Strmski, stolar; Komorski, krojač; Šeme, postolar i Halapir, kolar; i moramo njima u pohvalu istaknuti, da svoje gluhonijeme šegrte marljivo i rado u školu šalju.

Ujedno neka nam je dopušteno, već sada gg. obrtnike zamoliti, da koncem školske godine u što većem broju dođu k ispitu gluhonijemih šegrta, da se na svoje oči uvjere o njihovu napretku.

Kako u Zagrebu imade dosta obrtnika, koji nijesu vidjeli, kako se gluhonijema djeca u školi uče, kako se dovode do toga, da nauče izgovarati pojedine riječi; kako uče čitati, pisati, računati i t. d., to ovdje priopćujemo, da je za domaće, t. j. za Zagrepčane dozvoljen svake subote poslije podne od 2—4 sata pristup kod obuke u samom zavodu, koji se nalazi u Ilici broj 83. u I. katu.

Završujući svoj kratki izvještaj o novoj šegrtskoj školi za gluhonijeme ističemo, da smo oživotvorenjem ove institucije u radu za naobrazbu našega podmlatka pokročili za korak naprijed.

5. Društvo za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme u Zagrebu. Liječnički opažaji, koji se u različnim zemljama glede uzroka i nastupa gluhoće provode, ističu među inim dvije činjenice:

1. da je posve malen i neznatan postotak djece, koja bi se rađala na svijet gluha (djeca iz obitelji, gdje je gluhoća nasljedna, ili djeca roditelja, kojima je slušni živac degenerirao);

2. da od sve one djece, koja u predškolskoj svojoj dobi (t. j. do 8. godine) izgube sluh, pripaduju do malih izuzetaka upravo najsiromašnijim slojevima pučanstva.

To i jest posve razumljivo, jer nezdrave prostorije, vlaga, glad, bijeda — jednom riječi krajnje siromaštvo najviše uvlači djecu takovih roditelja u različne bolesti; a ako pridodamo k tome neupućenost, neznanje, nehaj i nepoznavanje najprimitivnijih higienskih pravila, nije nikakovo čudo, ako se djeca sa izgubljenim sluhom rekrutiraju iz tih najsiromašnijih slojeva.

Da je tome tako, najbolje mogu to vidjeti učitelji, kad im roditelji dovode gluhonijemu djecu u školu. Kako znade siromaštvo doprijeti do krajnosti, vidi se iz slučaja, da su roditelji znali svoje gluhonijemo dijete u školu dovesti napola golo, a bilo je takovih slučajeva, da su učitelji između sebe sabirali milodare, da kupe željezničku kartu na pr. za oca, koji je 3 do 4 dana hodao, dok je iz Like došao pješke u Zagreb, pa tako oslabio, da nije mogao natrag.

Gledom na tu činjenicu, da su gluhonijema djeca velikom većinom djeca najsiromašnijega sloja ljudi, nije ni u drugim zemljama bolje, samo je ta razlika, što tamo u slučajevima takova siromaštva općine djecu obuku i dadu roditeljima barem putni trošak. Što više u susjednoj na pr. Ugarskoj dobivaju pratioci, koji gluhonijemu djecu vode u školu, popust kod vožnje na željeznici i t. d.

Računajući s tom činjenicom, da imade među gluhonijemom djecom veliki broj prave sirotinje, vidimo u zemljama, gdje je uređena obuka gluhonijemih po osobitim društvima, koja toj sirotinji dolaze u pomoć, i koja napose vode brigu, da se takova djeca, kada svrše školu, daju u zanate, ili im se inače

pomaže, da im se omogući doći do samoprivrede. Takova društva jednostavno preuzimlju dužnosti roditelja i skrbnika nad takovom djecom. Njihovo je djelovanje blagoslovno i spasonosno.

Našlo se i u nas ljudi plemenita srca, kojih se kosnula sudbina takove krajno siromašne gluhonijeme djece, pa je godine 1902. — kao na uspomenu desetogodišnjega opstanka zavoda za gluhonijeme — oživotvoreno humanitarno društvo pod imenom »Društvo za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme u Zagrebu«.

Da je to društvo stupilo u život, u prvom je redu zasluga prof. Ernesta Kantea, referenta kod kr. zem. vlade, koji je kroz dugi niz godina snovao, kako da se u nas takovo družtvo ustroji, zatim velika je to zasluga tadašnjega upravitelja zavoda Ivana Muhe, onda biskupa dra. Ivana Krapca, trgov. savjetnika Edmunda Kolmara, prebendara Janka Barlea i mnogih drugih odličnih rodoljuba.

U upravni odbor toga društva, komu bijaše predsjednikom izabran dr. Ivan Krapac, potpredsjednikom trgov. savjetnik Edmund Kolmar, a tajnikom i blagajnikom upravitelj zavoda Ivan Muha — bijahu izabrani još i ovi članovi: Svetozar pl. Kušević, kanonici Cvjetko Rubetić i Julije Vrevc, dr. Ladislav Rakovac, zem. škol. nadzornik i kr. savjetnik Ante Cuvaj, kr. sudb. vijećnik Hugo Egersdorfer, O. Amvrozije Pavlović te zavodski učitelji Josip Medved i Milan Fabijanović.

Kada je kr. zem. vlada rješenjem od 12. studenoga 1902. br. 27.743. društvena pravila potvrdila, razaslalo je društvo diljem domovine — uz svoja pravila — ovaj proglas:

P. n. gospodine!

Rezultat popisa pučanstva u Hrvatskoj i Slavoniji od g. 1900. pokazuje, da u našoj domovini imade 3320 gluhonijemih.

Da se ovim siromasima pomogne, te da im se pruža potrebita školska naobrazba, ustrojen je u Zagrebu zemaljski zavod za gluhonijeme, koji se izdržava troškom zemaljskim i u kojem se predbježno naobrazuje 47 gluhonijemih.

Učenici, koji svrše zavod za gluhonijeme, redovno se vraćaju svojim kućama, gdje su žalibože sami sebi prepušteni, jer su to, kako to iskustvo uči, do neznatnih izuzetaka sami siromasi, za koje se roditelji ne mogu niti kod kuće brinuti, a kamoli da ih u kakav zanat smjeste.

Poznato je, da posve zdrave mladiće danas više obrtnici ne primaju, a kako bi siromaha gluhonijemoga, s kojim imade mnogo više posla, nego sa zdravim.

Da se ovim siromasima pomogne, te da ih se učini korisnim članovima ljudskoga društva, koji će moći svojim radom sebe i obitelj svoju valjano prehraniti, dužnost je po mogućnosti svakoga domoljuba.

Pošto pak pojedinci uz najbolju volju sami ovim bijednicima dovoljno pomoći ne mogu, ustrojeno je u Zagrebu društvo za pripomoć svršenih učenika zem. zavoda za gluhonijeme.

Svrha tomu društvu jest: pritjecati u pomoć svršenim siromašnim učenicima zem. zavoda za gluhonijeme u Zagrebu, a prema raspoloživim sredstvima i neškolanim gluhonijemima u Hrvatskoj i Slavoniji, navlastito nastojati oko njihova smještenja u razne obrte, da izučivši koji obrt, uzmogu sami privređivati svoje životne potrebe i pružiti im pripomoć i zaštitu u raznim prilikama njihova budućeg života.

Društvo ovo držeć se stare naše: »Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača«, smjerno moli Vaše p. n. gospodstvo, da istomu kao član blagohotno pristupiti, te u krugu svojih znanaca i ljudi plemenita srca što veći broj članova sakupiti blagoizvolite, da složnim silama uzradimo oko teške i plemenite naše zadaće.

U tu svrhu dostavljamo Vašem p. n. gospodstvu pravila društva i pristupnicu sa smjernom molbom, da je blagoizvolite ispuniti.

Ispunjenu pristupnicu i uplatu izvolite poslati na društvenoga tajnika gosp. Ivana Muhu (Zagreb, Ilica 83).

Članovi društva su:

a) dobrotvori, koji znatnijom svotom društvu u pomoć priteku;
b) zakladnici, koji pristupe društvu sa 100 (sto) K;
c) utemeljitelji, koji pristupe s iznosom od pedeset (50) K;
d) podupirajući članovi s godišnjim prinosom od dvije (2) K.

S odličnim štovanjem

Društvo za pripomoć svršenih učenika zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu.

U Zagrebu 21. prosinca 1902.

Dr. Ivan Krapac v. r.
naslovni biskup, kanonik,
predsjednik.

Ivan Muha v. r.
upravitelj zem. zavoda za gluhonijeme,
tajnik.

Pravila toga društva glase ovako:

PRAVILA

društva za pripomoć svršenih učenika zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu.

§ 1. Svrha je društvu pritjecati u pomoć svršenim siromašnim učenicima zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu bez razlike spola i vjere, navlastito nastojati oko njihova smještenja kao naučnike u razne

obrte, da izučivši koji obrt, uzmogu si sami privređivati svoje životne potrebe i pružati im pripomoć i zaštitu u raznim prilikama budućega njihova života.

§ 2. Ako bi se u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji ustrojio još koji zavod za gluhonijeme, bio javni ili privatni, proteže se društvena djelatnost i na siromašne gluhonijeme, koji su takav zavod svršili.

Prema raspoloživim sredstvima može društvo protegnuti svoju djelatnost uopće i na neškolane gluhonijeme u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u smislu § 1.

§ 3. Društvo pruža svoju materijalnu i moralnu potporu vrijednomu pojedincu tako dugo, dok se svojim vladanjem i marljivošću pokazuje iste vrijedan.

§ 4. Članovi društva jesu:

a) začasni,
b) dobrotvori društva,
c) zakladnici,
d) utemeljitelji,
e) podupiratelji.

§ 5. Članom društva može biti svaki bez razlike spola, koji je navršio osamnaestu godinu života.

Društvu mogu kao članovi pristupiti i pojedine korporacije. (Potonji sa podvostručenim prinosom).

§ 6. Svaki član društva imade pravo prisustvovati svim glavnim skupštinama, u kojima imade pravo glasa, te pravo aktivnoga i pasivnog izbora.

Korporacije zastupa njihov u to ime izabrani zastupnik.

§ 7. Svaki član društva dužan je držati se društvenih pravila i nastojati o napretku društva.

§ 8. Svaki podupirajući član društva obvezan je po § 20. ovih pravila ustanovljenu članarinu unaprijed plaćati tečajem triju godina.

Ne prijavi li se odboru istup iz društva mjesec dana prije izmaka gore navedenoga roka, traje obveza na prinos društvu dalje tri godine.

Društvu pristoji pravo zaostali prinos od članova i sudbenim putem utjerati. Društveni članovi podvrgavaju se osebnoj sudbenosti društva.

§ 9. Razmirice članova iz društvenih odnošaja uređuje bez svakoga priziva obranički sud od tri lica, koje, sa još dva zamjenika bira glavna skupština na tri godine.

§ 10. Društvene poslove obavlja:

a) glavna skupština,
b) odbor.

§ 11. Glavne skupštine jesu:

a) redovite,
b) izvanredne.

Glavne skupštine sazivlje društveni predsjednik uz naznaku dnevnoga reda u javnim glasilima 14 dana unaprijed.

Prijedlozi članova imadu se tri dana prije glavne skupštine predati predsjedniku pismeno.

Za valjanost zaključka nužno je, da u skupštini prisustvuje bar 20 članova. Ne dođe li na skupštinu toliki broj članova, uriče predsjednik ponovnu glavnu skupštinu u gore označenom roku sa istim dnevnim redom, koja odlučuje bez obzira na broj prisutnih članova.

Izbori obavljaju se usmeno.

Zaključci glavne skupštine, osim onih navedenih pod točkom d. i h. § 13., za koje treba da glasuju dvije trećine u skupštini prisutnih članova, stvaraju se apsolutnom većinom glasova prisutnih.

Ako se glasovi pri stvaranju zaključaka glavne skupštine ili kod izbora raspolove, odlučuje glas predsjednikov.

§ 12. Redovita glavna skupština drži se svake godine u prvoj četvrti, a izvanredna imade se sazvati, kad nastane potreba, ili u roku od četiri tjedna od onoga dana, kada to, naznačivši razloge, pismeno od predsjednika zahtijeva barem 12 članova.

§ 13. U glavnoj skupštini:

a) čita se izvješće odbora o djelovanju društva;

b) biraju se začasni članovi, mimo debate o ličnostima, na obrazloženi prijedlog odbora o zaslugama dotičnika za ovo društvo:

c) rješavaju se prijedlozi odbora i članova;

d) nadopunjuju se ili promjenjuju se ova pravila prema potrebi;

e) bira se odbor;

f) bira se rezivionalni odbor od 3 lica za tekuću godinu, koji ispituje sve spise, isprave, knjige i račune, te o svom nalazu izvješćuje glavnoj skupštini, a ova zaključuje na temelju istoga nalaza o podijeljenju apsolutorija upravnom odboru;

g) bira se obranički sud;

h) vijeća se o raspustu društva.

Izvještaj glavne skupštine ima se dati u javnost.

Predsjednik.

§ 14. Predsjednik zastupa društvo prama oblastima i trećim osobama; on sazivu redovite i izvanredne glavne skupštine i odborske sjednice, kojima i predsjeda i kojih zaključke izvršuje; on doznačuje sve društvene izdatke blagajniku na isplatu.

Zapriječenoga predsjednika zamjenjuje u svim pravima i dužnostima potpredsjednik.

Upravni odbor.

§ 15. Glavna skupština bira iz svoje sredine šest članova odbora i dva zamjenika im za vrijeme od tri godine, a predstojnik zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu je sedmi član odbora bez izbora. Odbor bira između sebe društvenoga predsjednika, potpredsjednika, tajnika i blagajnika.

§ 16. Svaki odbornik mora da je punoljetan, a petorica njih mora da stanuje u Zagrebu.

§ 17. Odbor obavlja svoje poslove besplatno, te drži na poziv predsjednika redovito svakoga četvrtgodišta svoje sjednice.

Za valjanost zaključka nužna je uz predsjednika prisutnost bar od četiri člana.

Zaključci stvaraju se većinom glasova prisutnih odbornika. Ako su glasovi raspolovljeni, odlučuje glas predsjednikov.

Djelokrug upravnoga odbora.

§ 18. Upravni odbor:

a) upravlja društvenom imovinom, te posreduje namještenje gluhonijemih naučnika kod obrtnika (§ 1.);

b) prima i isključuje članove. Član se može iz društva isključiti, ako ne udovoljava svojim obvezama, ako radi proti interesima društva i ako izgubi čast i štovanje u javnosti. Proti odluci upravnoga odbora može isključeni član prizvati na glavnu skupštinu.

c) sakuplja novčane prinose;

d) izvješćuje glavnu skupštinu o svom poslovanju i o stanju društvenoga imutka;

c) predlaže glavnoj skupštini začasne članove;

f) odlučuje o potporama gluhonijemima i o svim društvenim izdacima.

§ 19. Imovina se društva sastoji:

a) od pokretnina i nepokretnina;

b) od prinosa članova i

c) od zapisa i darova.

§ 20. Prinosi članova jesu:

a) zakladnika iznos od 100 K;

b) utemeljitelja iznos od 50 K;

c) podupirajućih članova 2 K na godinu.

Zakladnici i utemeljitelji mogu svoj prinos uplatiti tečajem jedne godine. Ako zakladnici i utemeljitelji ne uplate svoje prinose u određenom roku, prestaju biti zakladnicima, odnosno utemeljiteljima, a dotle uplaćeni njihovi iznosi smatraju se darovima društvu.

Članovi, koji znatnijom svotom društvu u pomoć priteku, uvršćuju se u dobrotvore društva.

§ 21. Glede svih redovitih i izvanrednih troškova i potpora u najvišem iznosu od 500 K zaključuje upravni odbor.

Za izvanredni trošak preko 500 K imade se ishoditi dozvola glavne skupštine.

Zaglavna ustanova.

§ 22. Društvo može prestati jedino, ako to dvije trećine u naročito za to sazvanoj skupštini, kojoj ima prisustvovati najmanje dvije trećine svih članova, zaključe.

Ako društvo prestane, ili ako ga oblast raspusti, imade se nakon likvidacije čista društvena imovina koristonosno uložiti, kojom će, kao zakladom za potporu gluhonijemih, upravljati uz vrhovni nadzor visoke

kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, učiteljski zbor zemaljskoga zavoda za gluhonijeme u Zagrebu, te od kamata ove glavnice podjeljivati potpore u smislu §§ 1., 2. i 3. ovih pravila.

Dr. Ivan Krapac v. r.
predsjednik.

Ivan Muha v. r.
tajnik.

Edmund Kolmar v. r.
potpredsjednik.

Br. 27.743 ex 1902.

Ova se pravila odobravaju.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za unutarnje poslove.

U Zagrebu, dne 12. studenoga 1902.

Za bana:
Krajcsovits v. r.

Diljem cijele zemlje sabralo se što zakladnika, što utemeljitelja što podupirajućih članova, priličan broj. I kr. zemaljska vlada pritječe društvu i zborom i tvorom u pomoć. Osim toga društvo je dobilo dio čistoga dobitka državne dobrotvorne lutrije, a kako se društveni imutak krasno povećao darovima pojedinih društvenih dobrotvora, to je društveni imutak do konca god. 1912. narastao na K 49.272·44!

Kako blagoslovno djeluje to društvo, vidi se iz činjenice, što je do danas svim gluhonijemim šegrtima pružena novčana pripomoć za odjela, za naukovinu, za lijekove i ine njihove potrebe.

Upravni je odbor društva proveo već lijepi broj svojih zaključaka u korist gluhonijemih i boljka njihove sudbine.

Između ostalih donosimo ovdje predstavku, koju je društvo u svojoj glavnoj skupštini od 14. lipnja 1911. pod toč. 8 jednoglasno usvojilo i zaključilo podastrijeti je kr. zem. vladi i koju je predsjednik biskup dr. Ivan Krapac dne 14. veljače 1912. osobno predao i preporučio glavaru zemlje, banu Slavku pl. Cuvaju od Ivanske.

Ta predstavka glasi:

Visoka kr. zemaljska vlado!

U ovogodišnjoj glavnoj skupštini smjerno potpisanoga društva, koja se održavala 14. lipnja 1911., stvoren je pod točkom 8. zaključak, da se društvena uprava obrati na Visoku kr. zem. vladu smjernom molbom, da se u gradu Osijeku otvori zavod za gluhonijeme, a usto da se zemalj. zavod za gluhonijemu djecu u Zagrebu bilo zakonom bilo naredbenim putem definitivno uredi.

Smjerno potpisana uprava, odazivajući se jednoglasnom zaključku glavne skupštine, podastire u smjernosti priviti izvadak iz sjedničkoga zapisnika gore navedene glavne skupštine, te se usuđuje ujedno najponiznije Visoku kr. zemaljsku vladu zamoliti, da ona milostivo blagoizvoli shodne odredbe izdati:

1. da se najnovijim podacima kr. zem. statističkog ureda ustanovi broj gluhonijemih u Hrvatskoj i Slavoniji uopće, a broj školskih gluhonijemih sposobnjaka t. j. djece od 7.—14. godine napose;

2. da se nadalje statističkim podacima službeno ustanovi, koliki je % gluhonijeme djece u Hrv. i Slav., koja uživaju blagodat naobrazbe i poduke, i koliki je % opet takove djece, koja ostaju bez ikakve naobrazbe sama sebi i svom udesu prepuštena i

3. da prema ovako dobivenim podacima Visoka kr. zemalj. vlada milostivo blagoizvoli načelno riješiti, imade li nastojanje oko podignuća još jednoga zavoda za takovu djecu u Hrv. i Slav. opravdana temelja već s obzirom na sam broj gluhonijeme djece u Hrv. i Slav.

Istina je doduše, da se pitanje o naobrazbi gluhonijemih ne može zasada u našoj domovini podavati važnosti s narodno-prosvjetnoga gledišta, jer se gluhonijeme osobe prema ostalim čujućim i potpunoćutnim žiteljima nalaze u iščezavajućoj manjini, ali se ne može poreći živa istina, da je to pitanje od veoma velike važnosti s narodno-gospodarstvenoga gledišta, jer kakogod nije za pojedinu obitelj svejedno ako ima člana, koji je kroz cijeli svoj život za privredu nesposoban, upravo tako i ljudskomu društvu i narodnoj zajednici ako želi napredovati ne može biti svejedno, imade li u svojoj sredini po više tisuća ljudi za samoprivredu nesposobnih.

Poznata je stvar, da su gluhonijemi, ako odrastu bez uzgoja i naobrazbe za samoprivredu redovito nesposobni, pače se događa, da su svojem okolišu, u kom obitavaju, često puta na veliku brigu, pogibao i štetu.

Znade se nadalje, da se gluhonijema djeca, ma ona pripadala odličnim, vrijednim i bogatim roditeljima, ne mogu u kući svojih roditelja uzgojiti i naučiti govoriti te usposobiti se i dovesti do toga, da od njih mogu postati korisni članovi u ljudskom društvu.

Isto je tako poznata činjenica, da valjana škola za gluhonijeme takovu djecu u duševnom smislu upravo preporađa, jer podavajući im govor i govorno razumijevanje, preobrazuje ih utoliko, da ih izlučuje iz skupine za samoprivredu nesposobnih individua, i privodi u kolo za privredu sposobnih i korisnih građana u ljudskoj zajednici.

Imajući pred očima, da su narodne potrebe u našoj domovini svestrane, velike i mnogobrojne, ne smijemo zasada ni pomišljati na to, da bi za našu gluhonijemu mladež stvarali potrebite za njih institucije u onom opsegu, kako ih vidjevamo u drugim bogatim kulturnim zemljama, ali najmanje što ipak za tu djecu moramo učiniti jest to, da se barem povodimo za ostalim zemljama naše monarhije. Izuzevši Dalmaciju i

Bosnu, sve nas ostale zemlje u monarhiji pretekoše dosada svojim intenzivnim radom na tom polju, jedne više, druge manje.

U našoj domovini imade još uopće velik broj analfabeta. Tomu je zlu ponajviše kriva neukost i neupućenost širokih slojeva naroda, koji ne uviđaju korist pučke škole uopće, pa ne mare i ne haju za nju.

Što se naobrazbe gluhonijemih tiče, stojimo također veoma zlo, a to samo za to, jer je općenito i svestrano i među inteligentnim slojevima, a kamoli ne kod neukoga seljačkog svijeta slabo još poznata činjenica, što može škola od gluhonijemog djeteta učiniti.

Veliki zamašaj takove škole ipak se i u nas, ako i polagano, danomice sve to više opaža. Vidi se to najbolje iz činjenice, što je svake godine sve to veći broj roditelja, koji mole, da im se njihova gluhonijema djeca primaju u školu. Vidi se to također iz činjenice, što ima roditelja, koji ustrajno i po više godina obnavljaju svoje molbe, dok im ne budu uslišane, ili dok im djeca ne prestare za školu.

Ako interes za tu školu u nas i raste, jedno je kod toga zlo, što roditelji ne shvaćaju, da je ovdje obuka individualna, i da se prema tome ne mogu gluhonijema djeca u masama svrstati u razrede, nego samo u malom i točno određenom broju; nadalje što roditelji ne vode računa o tome, da školanje i izdržavanje gluhonijeme djece u internatu dosta materijalnih žrtava iziskuje, i što roditelji troškove oko izdržavanja škole i opskrbe djece potražuju, mole i očekuju od Visoke vlade, odnosno iz zemalj. sredstava.

Smjerno potpisano društvo moli Visoku kr. zemaljsku vladu, da ona blagoizvoli priloženi zaključak u pretres uzeti, te nakon toga zgodne odredbe glede ustrojenja zavoda za uzgoj i naobrazbu gluhonijeme djece u Osijeku izdati i to tako, da bi zavod u Osijeku s obzirom na izdržavanje bio takova tipa, kakova je većina zavoda na pr. u Ugarskoj, naime, da zemlja jedino plaća i izdržaje potrebito učiteljsko osoblje, a za opskrbu djece, njihovo izdržavanje i ostalo, da se siromašnim roditeljima pripomogu brinuti one županije i one gradske i seoske općine, za koje bi područje zavod bio određen.

Pošto uspjeh svake škole, a pogotovo škole kakova se traži za gluhonijemu djecu, zavisi bezuvjetno i prije svega o temeljitoj i valjanoj naobrazbi i stručnoj spremi učitelja, to je prije svega potrebito poskrbiti se za valjano spremljen učiteljski podmladak za takove škole, i dakako učitelje opskrbiti tako, da se posvema ovom svom teškom zvanju posvetiti mogu.

Polazeć s toga gledišta smjerno potpisano društvo moli Visoku kr. zem. vladu najponiznije, da sada postojeći jedini zavod za gluhonijemu djecu u zemlji prije svega definitivno milostivo urediti blagoizvoli.

Ovakovo uređenje, koje se dugo i željno očekuje, bilo bi u interesu samoga zavoda, u interesu zemlje, a pogotovo u interesu gluhonijeme djece. I tako dugo dok se ovaj ne bi uredio, ne može se ni pomišljati na otvorenje drugoga zavoda.

Ako se uređenje ovoga u zemlji jedinoga zavoda ne bi možda moglo radi nesređenih javnih prilika zasada zakonom urediti, bilo bi stvari pomoženo i na taj način, da Visoka kr. zemalj. vlada to pitanje u svojem djelokrugu t. j. naredbenim putem uredi, kako su i druge nekoje škole i institucije uređene.

Zakonodavno tijelo ne bi tome uređenju, već s obzirom na poznatu veliku potrebu, htjelo prigovarati, a niti bi moglo, jer je naše zakonodavno tijelo već i samo namjeravalo to pitanje urediti.

Smjerno potpisano društvo znajući, da bi se s uređenjem ovoga zem. zavoda uredila i beriva tamo službujućih učitelja, uvjereno je, da bi takovo uređenje znatno utjecalo na podizanje i usavršivanje stručne spreme tamošnjih učitelja, što bi po sam zavod bilo od velike važnosti i odlučnosti, jer upravo od stručne spreme učitelja najviše ovisi, kakovu i koliku korist ovaj zem. zavod domovini i narodu donosi.

Smjerno potpisano društvo uvjereno je, da bi cijela zemlja sa dubokom zahvalnošću pozdravila taj čin Visoke kr. zem. vlade, jer zemalj. zavod za gluhonijeme ma da je narodu i cijeloj zemlji neodgodivo potrebit kao malo koja institucija u svojem provizoriju već mnogo godina željno očekuje definitivno svoje uređenje.

U smjernosti ponavljajući ovu svoju molbu, ostaje Visoke kr. zem. vlade najponiznije

»Društvo za pripomoć svršenih učenika zemalj. zavoda za gluhonijeme u Zagrebu«.

Zagreb dne 23. prosinca 1911.

Poželjno je, da se ovo društvo što više raširi i ojača.

Nema iole kulturne zemlje, gdje ne bi ovakovih društava bilo; pa već i sama ta činjenica opravdava potrebu ovoga društva u našoj domovini i u onom slučaju, kada bismo imali dostatni broj škola za svu našu gluhonijemu djecu.

No kud i kamo je takovo društvo u nas potrebitije, kad u Hrvatskoj i Slavoniji zasada ima samo jedna jedina takova škola i gdje imamo na stotine gluhonijeme djece, za koju nitko ne vodi računa, te koja ostaju bez ikakva uzgoja i naobrazbe!

Ako je itko, to je ovo društvo zvano i dužno, da se za tu djecu zauzima, da po mogućnosti podaje stranom materijalnu pripomoć, a stranom moralnu time, da općinstvo i našu javnost upozorava na potrebu i dužnosti, kako bi ovu tešku socijalnu bijedu umanjivali, usposobljavajući gluhonijemu djecu za samoprivredu.

Osobito su značajne riječi, kojima je potpredsjednik Janko Barlè skupštinare na pretprošloj glavnoj skupštini oduševljavao, da porade oko raširenja društva, pa zato ih ovdje navodimo.

On je kao bivši učitelj gluhonijeme djece imao dosta prilike vidjeti, kako je nijemost sudbonosna za ubogu djecu, koju ta teška sudbina snađe i od kolike je blagodati škola po ovakovu djecu.

Evo nekoliko rečenica iz njegova govora:

»Svima nama osobita je dužnost da svestrano nastojimo, da poraste zanimanje za naše društvo nesamo diljem naše domovine, već i u samom Zagrebu, gdje se može nesamo prigodom svakogodišnjih ispita u zemaljskom zavodu za gluhonijeme, već i inače i šire općinstvo uvjeriti o blagoslovenom djelovanju oko naobrazbe gluhonijemih. Bilo bi preopširno, da na ovom mjestu ističem vrijednost i zamašaj škole uopće, a napose naobrazbe gluhonijemih. Mogu kazati po duši i po svom iskustvu, koje sam stekao bivši deset godina vjeroučiteljem na zemaljskom zavodu za gluhonijeme, da nema potrebitije škole, doli škole za one bijednike, koje je priroda prikratila u sluhu, a ljudsko ih društvo sve do novijega vremena prepustilo njihovoj sudbini. Mnogo se nastoji u zadnje vrijeme, da se umanji broj analfabeta i doista jest ovo nastojanje vrijedno svakoga priznanja. No ipak i onomu, koji ne polazi škole, koji ne zna čitati i pisati, mogu valjan roditeljski odgoj i crkva oplemeniti srce učiniti ga čestitim i valjanim čovjekom.

Dobro pojmim i nevolju onih bijednika, kojim je Bog uskratio očinji vid, ali i ti mogu i u roditeljskoj kući i od drugih saznati ono, što trebaju da znadu i o Bogu i o neumrloj duši i o zapovijedima božanskim i zakonima naravnim.

Gluhonijemi naprotiv, pa nalazio se u najboljoj obitelji, u najvrednije majke, ostat će bez škole za samoprivredu nesposoban, neoplemenjena srca, bez pojmova o Bogu i zapovijedima, prezren od svih, nesrećan sam sa sobom, pače i kad i pogibeljan za ljudsko društvo.

Nekad smo čitali, da su gluhonijemi zlobni, neiskreni i pogibeljni, a mogu iskreno priznati, da nijesam imao boljih i zahvalnijih učenika od njih. Još i danas, ma da nijesam već više godina među njima, dobivam toliko dokaza zahvalnosti, poštovanja i prave iskrene privrženosti od svojih bivših gluhonijemih učenika, kao ni od jednih drugih, ma da sam na različnim zavodima djelovao.

Čovjeka u srce dirne nježnost onih, koje su toliki prošli vijekovi smatrali gotovo za bjesomučne. Sve je to učinila škola; škola, koja je iz tih bijednika učinila vrijedne i korisne članove ljudskoga društva.

Zato su se danas sve kulturne zemlje pobrinule, da se sva njihova gluhonijema djeca naobrazuju, pa je i u nas otvoren zavod za gluhonijeme.

Dao Bog, da se taj naš, po mojem mnijenju najpotrebitiji zavod, što prije tako proširi, da bi u njem našla mjesta sva gluhonijema djeca u našoj domovini.

2. Zem. zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu. Premda se već godine 1843. u saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije povela riječ o tom, da se podigne zavod za gluhonijemu i slijepu djecu (Građa za povijest školstva . . . S. III. od 1910., str. 179.), to se ova ideja privela u život tek g. 1895. Prema Previšnjemu reskriptu od god. 1891., kojim se poziva sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, neka bi uznastojao oko toga, da se i kod nas uredi uzgajanje slijepe djece, kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, otvorila je dne 1. rujna 1895. zem. zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu.

Već prije osnutka toga zavoda, postojale su kod kr. zem. vlade 2 stipendije u tu svrhu. Većina naših stipendista polazila je c. kr. zavod za slijepce u Beču. I nekoji pojedini pučki učitelji držali su po koje slijepo dijete u pučkoj školi, ali sistematske obuke nije bilo. God. 1889. dobio je dozvolu tadanji učitelj u Bukevju, Vinko Bek, da smije osnovati »zavod za slijepce«. Dobio je 1 pitomca, prem je 2 tražio i davao sve besplatno (obuku i svu opskrbu). S tim pitomcem stupio je na javu iste godine u Zagrebu u vili God, gdje je tada bio i Lampeov zavod za gluhonijeme. Bio je naime ispit gluhonijemih, a onda i slijepoga Svobode. Kako je taj otišao sa roditeljima u Češku, ostade Bek bez pitomca. Sad se dade na osnutak društva. Da u svom radu što bolje uspije, ponuđeno mu je mjesto zagreb. učitelja sa zadatkom, da poradi o osnutku zavoda, što je on i prihvatio. To je bilo g. 1892. Za svoju ideju predobije 1893. biskupa križevačkoga, Julija Drohobeczkya, koji se postavi na čelo društva, komu je ime dano: »Sv. Vid«, kao zaštitniku vida u našem narodu.

Dne 3. kolovoza 1893. sazvao je križevački biskup Julije pl. Drohobeczky skupštinu u grčkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu, koja je udarila temelj društvu sv. Vida sa zadaćom, da otvori uzgojni zavod za slijepu djecu. Na tu je skupštinu došlo oko 50 uzvanika, konstituirao se odmah odbor, a sakupila se i lijepa svota novaca kao temeljna glavnica. Sam biskup, koji je preuzeo predsjedništvo, darovao je 2000 K.

Kako je sama kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, otvorila god. 1895. zemalj. zavod za odgoj slijepe djece, to je društvo sv. Vida prestalo voditi brigu oko osnutka toga zavoda, pa je stalo ono raditi oko osnutka zavoda za odrasle slijepce.

Svrha je zavoda za odgoj slijepe djece, da poda slijepoj djeci općenu obrazovanost i da slijepa djeca izuče u njemu zanat, koji će ih prehranjivati u kasnijem životu. Zato se i obučavanje dijeli u troje, i to:

a) na školsko, koje obuhvaća svu učevnu građu niže pučke škole, uz pripomoć dakako posebnih učila. Škola ima 5 razreda i dva produžna tečaja. U prvom razredu otpadaju na obučavanje u sedmici 23 sata, u drugom razredu 25 sati, u ostala tri razreda po 28, a u produžnim tečajevima po 15 sati u sedmici;

b) na obrtno. Dječaci uče kefarstvo i pletenje trstenih stolaca, a djevojčice uče ženski ručni rad;

c) na glazbeno. U glazbi se poučava svaki pitomac, u kojega je razvijen sluh. Zasada uče tamburanje, glasoviranje, orguljanje i guslanje i to po posebnim kajdama. Napokon uče najpotrebnije iz teorije glazbe.

Pripominje se, da je obuka u glazbi sporedne naravi i da se uči samo utoliko, da poda slijepcu barem neku nasladu u njegovoj nevolji.

Naučna osnova propisana je za taj zavod naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 1. svibnja 1897. br. 5969, a upotpunjena je naredbom od 11. lipnja 1902. br. 4422, pa se učevni predmeti i broj sati u pojedinim razredima vide iz dalje skrižaljke:

Tek. broj	Učevni predmet	I.	II.	III.	IV.	V.	Produžno godište
		Razred					
1	Nauk vjere	2	2	2	2	2	2
2	Čitanje	} 8	} 8	4	4	4	} 3
3	Pisanje			3	2	2	
4	Nastavni jezik			2	2	2	
5	Zorna obuka.	3	3	—	—	—	—
6	Računstvo	5	5	5	5	5	} 2
7	Geometrijsko oblikoslovlje . .	—	—	1	1	1	
8	Zemljopis i povijest	—	—	2	2	2	1
9	Prirodoznanstvo	—	—	2	2	2	1
10	Čitanje pitomcima	1	1	1	2	2	2
	Svega naučnih sati na sedmicu	19	19	22	22	22	11
11	Pjevanje	2	2	2	2	2	2
12	Gimnastika	2	2	2	2	2	2
13	Fröbelove radnje	2	2	—	—	—	—
14	Slöjd.	6	6	—	—	—	—
15	Modeliranje	—	2	2	2	2	—
16	Obrt	—	—	12—15	15—20	20—25	30—35

U zavod se primaju djeca obojega roda, koja su navršila 8 godina, a nijesu prekoračila 12 god. Siromašni primaju se besplatno, dok imućni plaćaju godišnji prinos od 600 K. Inače se zavod izdržava iz zemaljskih sredstava.

Zavod je odlikovan počasnom diplomom na trećem kongresu za slijepe u Lincu god. 1897. za izloženi ručni rad, a učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu izdalo mu je diplomu priznanicu za njegove izložbe prigodom školske izložbe u mjesecu rujnu 1910. u Zagrebu.

Zavod je smješten u istoj zgradi, u kojoj se nalazi zavod za odgoj gluhonijeme djece.

Za ovaj zem. zavod izdan je ustrojni statut naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. travnja 1909. br. 7573.

Prve godine primljeno je u zavod 13 pitomaca, a koncem školske godine 1911./12. bijaše ih 19 i to 18 interna i jedan eksterni. Muških bijaše 9, a ženskih 10 i to svi iz Hrvatske i Slavonije.

Svi se interni pitomci izdržavaju o posvemašnjem trošku zemaljskom.

Broj pitomaca nije znatno narastao, iako se svake godine raspisuje natječaj za pitomačka mjesta te se i oblasti na nj upozoruju.

Razlog ovomu slabomu odzivu jest ponajviše to, što najviše ovakve djece nije samo slijepo, nego je i inače ili tijelom ili duševno nezdravo, i što mnogi roditelji upotrebljavaju ovakvu djecu za prosjačenje, napokon i to, što svijet misli, da će slijepcu školovanje slabo koristiti za njegov budući život.

Nehaj za školovanje slijepe djece opaža se i u drugim zemljama, pa je radi toga u nekim zemljama uvedeno obvezatno školovanje ovakve djece..

U ovom zavodu djeluju sada tri redovite nastavne učiteljske sile, koje su polučile stručno osposobljenje, i to dva učitelja i jedna učiteljica, dok je za obuku u ženskom ručnom radu namještena jedna učiteljica kr. zem. ženske stručne škole.

Vrijedno je spomenuti, da je jedan od namještenih učitelja u ovom zem. zavodu sâm slijep, i to Filip B. pl. Štriga, koji je iza svršenih 5 razreda u ovom zem. zavodu nastavio nauke u c. kr. zavodu za slijepe u Beču. Vrativši se iz Beča, položio je godine 1908. učiteljski ispit pred osobitim ispitnim povjerenstvom u kr. muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu. Početno je djelovao u ovom zem. zavodu kao pomoćni učitelj, a dekretom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 14. svibnja 1912. imenovan je definitivnim učiteljem.

Kad pitomci svrše nauke u ovom zem. zavodu, prelaze redovno u zavode za odrasle slijepce društva sv. Vida, i to muški u dom slijepih radnika na Mlinarskoj cesti, a djevojke u dom slijepih djevojaka u Visokoj ulici u Zagrebu.

Muški se pitomci u zavodu društva sv. Vida usavršuju u kefarstvu ili izučavaju još i košaraštvo, dok se djevojke bave ženskim ručnim radom, a uče pletenje trstenih stolaca i kefarstvo.

Ova se dva zavoda izdržavaju iz privatnih sredstava.

Pripominje se, da upravitelj gore navedenih zavoda prima svoja beriva iz zemaljskih sredstava, čime zemlja prinosi također izdržavanju tih zavoda.

Potrebe zem. zavoda za odgoj slijepe djece iznose na godinu ko 15.C00 K, a iskazuju se u zem. proračunu kumulativno sa zemaljskim zavodom za odgoj gluhonijeme djece.

Od početka školske godine 1895./96. t. j. od dana otvorenja zavoda do kraja školske godine 1911./12. primljena bijahu u zavod 72 pitomca. Od ovih je do kraja školske god. 1911./12. izišlo iz zavoda 53 i to 34 muška i 19 ženskih. Od ovih je bilo otpušteno radi slaboumnosti i bolesti 4 muš. i 2 žen., dok je 1 muški pitomac otpušten, jer je prilično dobro vidio, a 1 je istupio svojevoljno. Umrlo je za vrijeme školovanja i iza svršenih nauka muških 6, ženskih 4. Od ostalih 35 bavi se u kući vojih roditelja običnim radom (jer im je vid za vrijeme školovanja operacijom popravljen) muških 3, ženskih 1, dok se od muških pitomaca bave obrtom za sebe 3, u zavodu društva sv. Vida 5, kao kefarski pomoćnici namještena su 2, u zem. zavodu za odgoj slijepe djece djeluje 1 kao učitelj, a 1 kao kefarski poslovođa, 1 stupio u red franjevaca u Dubrovniku kao orguljaš, a 5 nepoznatoga zanimanja.

Od djevojaka bavi se ženskim ručnim radom kod kuće njih 8, a u zavodu društva sv. Vida 4.

Kako se iz ovih podataka vidi, velik broj slijepih pitomaca umire, i to najviše u sušici; a ako k tome pribrojimo slaboumnu i drugu bolesnu slijepu djecu, dobivamo jasnu sliku, kako su to bijedni stvorovi i s kakvim se sve zaprekama mora zavod da bori.

Iako su cijene učila za obučavanje slijepe djece razmjerno veoma velike, to ipak ima ovaj zavod dovoljan broj učila, koja se svake godine upotpunjuju. Zasada ima dvije čitanke, jednu u pupčastom pismu, što je sastavio Vinko Bek i jednu u uncijalu, koju je sastavio Stjepan Horvat. Obadvije ove knjige izdala je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, o svom trošku.

Napose je vrijedno istaći, da zavod ima oveću slijepačku knjižnicu, koja broji sada 222 sveska, a služi za porabu sadašnjim i bivšim zavodskim pitomcima. Za ovu knjižnicu prepisuju knjige besplatno gospođe, u koju svrhu dobivaju od zavoda sprave za pisanje i papir.

Dobrotvori slijepaca. Od ovih nam je istaći:

1. Selak dr. Nikola, primarni liječnik u Koprivnici, rodio se u Du brovniku god. 1863., umr'o u Spljetu 20. listopada 1892. U rodnome mjesnj svršio je gimnazijske nauke. Otac mu živi u Dubrovniku i pripada mnəđ najuglednije ondašnje građane, a odličan je pobornik narodne stvari - Dalmaciji. Svršivši medicinu na sveučilištu u Gracu bio je sekundarnim liječnikom u ondašnjoj općoj bolnici, pa se već onda veoma mnogo bavio bolestima možđana i živčevlja. Došavši u Hrvatsku postade općinskim liječnikom u Jaski, a od 3 godine vršio je službu gradskoga fizika u Koprivniči i primarnoga liječnika u ondašnjoj gradskoj bolnici, koju

Selak dr. Nikola, primarni liječnik u Koprivnici.
(Iz »Slijepčeva prijatelja« 1892., svez. 2.)

je na lijepi glas podigao. Selak je bio vanredno marljiv i radin liječnik, koji je budnim okom pratio napredak u svim granama medicinskih nauka, a usto bijaše stručno veoma naobražen i liječnik opsežnoga znanja.

Literarno bio je pokojnik veoma plodan, pa je za kratkoga svoga djelovanja mnogo lijepih rasprava napisao, koje su većinom ugledale svijetlo u »Liječničkom Vjesniku«. Osobito se mnogo bavio medicinskom literaturom, a u najnovije vrijeme napisao je za »Rad« opsežnu raspravu o znamenitom Dubrovčaninu Đuri Baglivi-ju. Bio je neumoran radnik na polju hrvatske medicinske književnosti i čestit rodoljub.

Napisao je: »Neki podaci, kao prilog radu proti sljepoći«, te veću radnju: »Drugi korak, da se u Hrvatskoj i Slavoniji umanji broj slijepih«. (Zagreb 1891.).

»Prvi korak, da se umanji broj slijepih u Hrvatskoj i Slavoniji«. (Koprivnica 1889.). Ovu je raspravu napisao za »Liječnički Vjesnik«, a u njoj govori o »Blennorrhoei neonatorum«, toj najgoroj bolesti novorođenčeta. I ovdje označuje mjere, koje bi trebalo poprimiti, da se posljedicama te bolesti na put stane. Njegovi su prijedlozi slabo uvaženi, jer smo i danas u tom pitanju ondje, gdje smo i prije bili, što je vrloga pokojnika nemalo ražalostilo. Zamislio je i poveće djelo, a nije se plašio ni žrtava ni muke, samo da za našu domovinu pronađe sigurne podatke, naime da barem kod 1000 školske djece ustanovi postotke kratkovidnosti i ostalih očnih bolesti. Taj rad urodio je knjižicom: »Oči i zdravlje školske djece u Hrvatskoj i Slavoniji«. I. svezak (Koprivnica 1890.). U toj nam svesci otkriva svoje rezultate sa 208 djece iz jaskanske škole.*

2. Bek Vinko, pučki učitelj, sada ravnatelj zavodâ za slijepce društva sv. Vida u Zagrebu. Rođen je 1862. u Podgajcima na Dravi, zaonda općina Donji Miholjac. Pučku školu polazio je u Cerniku, Osijeku i Pečuhu, nižu realku svršio je u Osijeku, a 1881. učiteljsku školu u Zagrebu. Iste godine namješten je u Bukevju (kot. Vel. Gorica), gdje je bio 11 godina, te sa ostalim drugovima iste općine znatno podigao ugled učiteljstva i napredak tamošnjih škola. Uz školske poslove bavio se u dokolici gospodarstvom, te je prvih 7 godina radio i perom u Gospodarskom listu, a sakupljao je i narodno vezivo, te je crtao predloške, od kojih je neke donio i »Obrtnik«. Hrv. pedag. zbor dobio je od njega lijepu zbirku staroga veziva, a i »obrtnom muzeju« pribavio je vrlo mnogo raznih predmeta. Na izložbama 1888. u Vel. Gorici, a pogotovu u Zagrebu 1891. prokrčio je put narodnom vezivu zgodnim izlošcima i podigao cijenu radnjama naših Posavljanka.

God. 1888., kad je Njeg. Veličanstvo slavilo 40go diš. vladanja te izjavilo, da se ta rijetka slava proslavi humanitarnim djelima, odlučio je, da se posvema posveti brizi i njezi slijepaca, od čega ga ni najsjajnije ponude nijesu mogle odvratiti. — Dva naša ugledna novčana zavoda ponudila su mu mjesta sa lijepom plaćom, koje je otklonio. — Već prije bavio se mišlju o uzgoju slijepaca, te proučio neka njem. djela, a god. 1888. eno ga u Beču na vlastiti trošak, gdje u carskom zavodu proučava uzgoj slijepaca. Te je godine preveo i izdao vlastitom nakladom: »Uzgoj slijepaca I. dio« od Entlichera, a naredne godine napisao je i izdao: »Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe«. U tom djelu iznio je cijelu osnovu za naše prilike, koju je dodanas gotovo i svu proveo, ako i u manjem obliku.

God. 1889. dobio je dozvolu, da smije osnovati »zavod za slijepce« u Bukevju ili inom mjestu. Prem je tražio 2 slijepca mlada i davao svu opskrbu i pouku badava, javio se tek jedan i to Čeh H. Svoboda iz Sa-

* Slijepčev prijatelj. 1892., svez. I.

mobora. Stim je iste godine u Zagrebu pravio ispit u tadanjem Lampeovu zavodu iza ispita gluhonijemih. Svoboda se u jesen preselio u Češku i sad ostade bez pitomca. Da svoje ideje što prije ostvari, pisao

Beck Vinko, upravitelj sljepačkoga doma sa svojim prvim učenikom — slijepcem H. Svobodom.

(Po fotografiji.)

je u sve naše veće hrv. novine o slijepcima, a od 1890. počeo je izdava uređivati »Slijepčev prijatelj«, koj je 1893. primio ime »Prijatelj slijepih gluhonijemih«, a prestao izlaziti 1899. radi bolesti urednika, a i stoga što nije mogao na nj nadoplaćivati. U svojoj nakladi izdao je radnj

Dr. N. Selaka: »Drugi korak, da se u Hrvatskoj i Slavoniji umanji broj slijepih« 1891., kao i: »Izložbeni katalog sljepačkog odjela na jubilarnoj izložbi u Zagrebu 1891.« Taj je odio i sam uredio.

Bek je pisao i u njem. stručni list: »Blindenfreund«. Na međunarodnom kongresu u Parizu 1901. prihvaćena je njegova radnja o uzgojnom ručnom radu kod slijepaca. Osim toga pisao je u »Napretku« i »Smilju«, a još kao pripravnik III. tečaja počeo je izdavati i uređivati đački list »Lipa«, koji se kasnije prozvao »Ljubica«, a namijenjen je bio samo učiteljskim pripravnicima. Uz beletristiku donašala su se i praktična predavanja.

Školski izvještaji zem. zavoda za odgoj slijepe djece od g. 1905.,6. do 1899. donijeli su razne članke, a kr. zem. vlada izdala je svojom nakladom i početnicu za slijepce u Brallen 1898. god., koju je sam izradio t. j. izbio, a u Pragu se samo dotiskala.

Osim tih njegovih radnja izdao je 1886. Luster u Senju: »Obuka u zemljopisu za III. razr. puč. škole«, a 1908. peradarski odsjek hrv. slav. gospodarskog društva u Zagrebu: »Kratka uputa o gojenju kokoši«.

God. 1892. premješten je u Zagreb, a naredne godine osniva društvo sv. Vida za podupiranje slijepaca, komu je tajnik od prvoga početka.

God. 1895. otvara zemaljski zavod za odgoj slijepe djece kao prvi učitelj i upravitelj, a za mjesec i pô otvara »zavod za odrasle slijepce« koji se prozvao g. 1898.: »Dom slijepih radnika«, a rukovodi ga i danas. Zemaljskom zavodu poklonio je lijepu knjižnicu i muzejalnu zbirku.

God. 1899. ostavlja zem. zavod, a 1910. otvara i opet novi zavod: »Dom slijepih djevojaka«. Osim toga uredio je abecedu za Braille i za slovenski, kao i za bugarski jezik, a radio je i na sastavu učila za slijepce.

Od 1905. stoji na čelu »I. hrv. društva za posmrtnu pripomoć«, koje je u roku od 7 godina tako podigao, da imade pričuvu do 300.000 K.

Za svoj mnogobrojni rad stekao je razna priznanja, a na raznim izložbama i vrlo mnogo raznih odlikovanja.

3. Bogović Julija, supruga pjesnika Mirka Bogovića, a kći podbana B. pl. Lentulaja umrla 1910., još za života predala je društvu sv. Vida 20.000 K, da se osnuje zaklada: Mirka i Julijane Bogović, rođ. pl. Lentulaj. Po smrti ostavila je svoju kuću u Visokoj ulici 8, uz obvezu, da društvo sv. Vida u njoj imade osnovati zavod za slijepce.

4. Drohobeczky Julije, biskup križevački, osnovao je zakladu sa 1000 K za potporu djevojaka slijepih, te posebice 200 K za izdržavanje kapelice u zavodu društva sv. Vida.

5. Khuen-Hédervâry grof Dragutin osnovao je zakladu od 10.000 K za slijepce, koji se žele podučiti u obrtu u zavodu društva sv. Vida.

6. Kušlan Ivana, barunica, supruga glasovitoga rodoljuba Dragutina baruna Kušlana, umrla 1911. Osnovala je zakladu od 20.000 K z one siromašne slijepce, koji se ne nalaze u zavodima.

7. Štediona prva hrvatska u Zagrebu, prigodom svoje 50godišnjice osnovala je zakladu od 2000 K.

8. Vranyczany-Dobrinović Terezija, barunica, supruga poznatoga karlovačkog rodoljuba baruna Ambroza, osnovala je zakladu od 15.000 K pod imenom zaklada Ambroza baruna Vranyczany-Dobrinovića. Na ovu stipendiju imadu pravo zavičajnici grada Karlovca u prvom redu, a u drugom rođeni u Karlovcu ili ini slijepci, koji se žele poučiti u zgodnu obrtu u bud kojem zavodu društva sv. Vida.

Svim ovim zakladama upravlja društvo sv. Vida.

3. Dom slijepih radnika nalazi se u Mlinarskoj cesti 10 u vlastitoj kući. Vlasništvo je društva sv. Vida, koje ga je i osnovalo. Prvobitno bio je taj kao »zavod za odrasle slijepce« u Dugoj ulici 62 osnovan 15. listopada 1895. na uspomenu dolaska Njeg. Veličanstva u Zagreb, u privatnoj kući građ. savjetnika Kune Waidmanna.

Dne 2. prosinca 1898., kao na uspomen 50godiš. slavnoga vladanja premilostivoga kralja Franje Josipa I., svečano je blagoslovljen »Dom slijepih radnika«.

Taj »Dom« imade trojaku zadaću:

I. da mladićima od 15.—25. godine u pravilu pruži obuku u zgodnu zanatu (obrtna škola za slijepce);

II. da onim izučenim mladićima, koji nemaju svoga doma, gdje bi mogli samostalno tjerati izučeni zanat ili bud s kojih razloga ne mogu utoliko napredovati, da rade samostalno, pruži sigurno utočište i da ih zabavi zgodnim radom prema njihovim sposobnostima;

III. onim samostalnim obrtnicima, koji nemaju dovoljno rada, pribavljati narudžbe, preuzimati izrađenu robu na prodaju. Potrebni im materijal podavati uz en gross cijene. Pružati im potrebne upute i podjeljivati savjete.

Svjedodžba zavodska daje pravo pitomcu na obrtnu knjižicu.

S obzirom na naše prilike nastoji se, da učenici postaju što samostalniji, pa da pođu kući, kad to uprava za zgodno pronađe. S toga razloga i kreće se broj pitomaca između 10 do 15.

U zavodu dobivaju pitomci svu opskrbu i to većinom besplatno. Postoje i razne zaklade.

Kad pitomac kreće kući, nastoji zavod, da mu najnužniji alat pribavi. Obučavaju se pak zasada u četkarstvu, košarastvu, pletenju trstenih stolaca, slamnatih otirača, dok je pravljenje sita napušteno. Dođe li koji nepismen, poučava se i u

čitanju i pisanju. Dvoje ih se dosada naučilo pisati na stroju za videće. Glazba se ne uči, doli tamburanje za vlastitu zabavu. Koji su pitomci vješti glazbi otprije, stoje im na raspolaganje gusle i harmonij.

Zavodom upravlja ravnatelj, a uz njega su 2 poslovođe, te pomoć. učitelj za tamburanje. Ravnatelj bere plaću iz zem. blagajne. Zavod imade i posebnu prodavaonicu u gradu sa prodavačicom. Tu se prodaje nesamo u zavodu izrađena roba, nego i onih bivših pitomaca, koji radnje ne mogu doma prodati. Trošak namiruje prodana roba.

Pitomci su dovoljno opskrbljeni poslom. Do danas imade više pitomaca, koji nesamo da sami žive od svoje zarade, nego izdržavaju i vlastitu obitelj, a jedan izdržaje sirotu majku i nejaku sestru.

4. **Dom slijepih djevojaka** otvoren je u vlastitoj kući u Visokoj ulici 8 god. 1910. kao na spomen 80godišnjice Njegova Veličanstva. Kuću je darovala osobita dobročiniteljica Julijana Bogović rođ. pl. Lentulaj.

Taj zavod izdržaje društvo sv. Vida, a upravlja ravnatelj »Doma slijepih radnika«.

U načelu ostaju tu djevojke doživotno, a odrasle slijepe djevojke od 15. godine počevši mogu tu dobiti potrebnu pouku. Prima se samo krajnja sirotinja i to većinom besplatno. Zasada je smješteno 5 djevojaka, a ostali dio kuće iznajmljuje se i taj se prihod uzimlje za izdržavanje zavoda.

Pošto se pokazalo, da se žen. ručni rad ne isplaćuje, to se počelo sa pletenjem košarica. Taj rad vrlo sporo ide, pa se odustalo i od njega, te se djevojke prema spretnosti bave pletenjem trstenih stolaca i izrađivanjem četaka. Za svoju potrebu pletu čarape, a u dokolici izrađuju torbice od špage.

Iz zavoda otpuštene djevojke mogu svoje radnje poslati na prodaju, a potrebni materijal dobivaju iz zavoda uz nabavnu cijenu.

Da se prodaja predmeta olakša, uređen je i poseban dućančić u Zagrebu. U slučaju potrebe uredit će društvo sv. Vida prodavaonice i u drugim većim mjestima.

Društvo sv. Vida osnovano je 1893. a započelo je svoj rad 1895. Osim ovih dvaju zavoda želi ono podići i utočište za ne-

moćne slijepce. Zapisom blagopokojne barunice Kušlan, koja je društvu zapisala 20.000 K, daje društvo i novčane potpore i to takovim slijepcima, koji se ne nalaze u zavodima. Da društvo ima više sredstava, primalo bi ono i više slijepaca u svoje zavode.

Imovina društva sv. Vida sastoji se iz nekretnina, vrijednih 150.000 K i gotovine, skupa sa zakladama (68.200 K) 107.700 K u vrijednosnim papirima. Za tolike potrebe još uvijek premalo. Prema svrsi društva broj je članova premalen (do 600), a mogao bi puno veći biti, jer godišnja članarina iznosi samo 1 K.

Novinski članci. Od ovih nam je pribilježiti:

Horvat Stj.: Uzgajanje slijepe djece. Narodne Novine. 1909., broj 122.

Horvat Stj.: Povijest obuke slijepaca u Hrvatskoj. Napredak. 1901. str. 271.

Horvat Stj.: S kongresa za slijepe u Parizu. Napredak. 1901. br. 22.

Horvat Stj.: Duševni život slijepaca. Napredak. 1903., br. 12.

Horvat Stj.: Ueber das Wesen der blinden Guslaren in Kroatien. Der Blindenfreund (Düren) 1904. str. 239.

Filip B. pl. Štriga: Nešto o slijepima. Narodne Novine. 1910. 8. i 9. kolovoza.

Filip B. pl. Štriga: Šesto osjetilo slijepaca. Hrv. Pravo. 1910. 9. srpnja.

Programi školski donose na čelu ove raspravice:

1895./6.: Koju zadaću imade zem. zavod za odgoj slijepe djece?

1896./7.: Privremena naučna osnova za zemaljski zavod za odgoj slijepe djece.

1897./8.: Kućni red zem. zavoda za odgoj slijepe djece.

1898./9.: Visoki posjet.

1899./900.: Roditeljima slijepe djece.

1911./12.: Prigodom proslave dvadesetpetogodišnjice nadzornikovanja kraljevskoga savjetnika i zemaljskoga školskog nadzornika Antuna Cuvaja.

g) Crkveni redovi.

Od crkvenih redova, koji su se u ovome razdoblju istakli na školskom polju, spomenuti nam je: Franjevce, ss. milosrdnice i Ursulinke.

1. Franjevci. Po odluci generalnoga ministra reda Franjevačkoga u Rimu, o. Alojziji Laueru, od 7. ožujka 1900. određene su u franjevačkim provincijama sv. Križa, sv. Ladislava i sv. Kapistrana nove međe. Po ovom novom ograničenju spadaju na novu pokrajinu sv. Ćirila i Metoda u Hrvatskoj i Slavoniji ovi samostani, i to:

a) Provincija sv. Ivana Kapistrana u Brodu, Cerniku, Iloku, Našicama, Osijeku, Požegi, Šarengradu, Vukovaru i Zemunu.

b) Provincija sv. Križa u Jaski, Klanjcu, Karlovcu, Samoboru i Trsatu.

c) Provincija sv. Ladislava u Zagrebu, Ivaniću, Koprivnici, Kostajnici, Krapini, Varaždinu i Virovitici.

Na dan 6., 7. i 8. prosinca 1909. proslavili su Franjevci 700godišnjicu postanka ovoga reda.

Kako je istina, da se franjevački red od svoga postanka pa dalje kroz stoljeća dodanas odlikovao na polju znanosti i umjetnosti, tako je ne manja istina, da je franjevački red i svagdje, gdje ga providnost Božja zasadila, ponajviše stao se brinuti za kršćansko obučavanje malenih.

I doista poznato je, najstarije osnovne škole u Hrvatskoj zahvaljuju svoj postanak Franjevcima, pa i neke srednje škole u Hrvatskoj s ponosom pokazuju na svoje najstarije učitelje — Franjevce.

Zato i mi bilježimo to slavlje s dužnim poštovanjem.*

Od zaslužnih pokojnika Franjevaca spomenuti nam je o. Roberta Kauka.

o. Kauk Roberto, vikar osječkoga samostana, rodio se god. 1848. u Vukovaru, umr'o 16. listopada 1900. u Zagrebu. Stupivši u franjevački red obnašao je različne službe: bio je lektor bogoslovije, gvardijan u Iloku, tajnik i definitor provincije. Istaknuo se i na literarnom polju. Spjevao je raznih pjesama, napisao više pripovijesti i historijskih članaka, od kojih nam je istaći: Povijest Paulinskoga samostana u Lepoglavi. Vukovar, 1895.

---

* Kršćanska škola. 1909., br. 7. i 8.

2. Sestre milosrdnice sv. Vinka podržavaju niz pučkih škola u Hrvatskoj i Slavoniji pa i preko granica iste. Zasluga je lijepome razvitku toga reda izbor odličnih glavara, od kojih nam je istaći pok. Fidelija Höppergera i Andr. Jagatića, te Matiju Seigerschmieda.

1. Jagatić dr. Andrija, generalni superior družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga, redodržave Hrvatske i Slavonije. Rodio se 11. studenoga 1850. u Martinskoj vesi, umr'o 24. svibnja 1901. u Zagrebu. Svršivši bogoslovne nauke u Zagrebu bude god. 1875. zaređen i poslan

Jagatić Andrija, generalni superior družbe ss. milosrdnica.
(Po fotografiji.)

u poţeško sirotište za nadstojnika nauka; god. 1877.—1882. bio je urednikom »Katoličkoga lista«; god. 1880. posta namjesnim profesorom na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a god. 1882. posta kanonikom nadbiskupije vrhbosanske u Sarajevu. U tom je svojstvu djelovao i literarno. God. 1896. posta generalnim superiorom gore spomenute družbe i u tom ga svojstvu zateče smrt. Sveti Otac imenovao ga je »Apostolskim protonotarom«, a društvo sv. Vinka Paulskoga osnovalo je »Jagatićevu zakladu za potpomaganje siromaha«.*

* Narodne Novine. 1891. br. 120. i 125.; Izvješće djev. škola u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu. 1900. 1.; Napredak. 1901., br. 31.

2. Seigerschmied Matija, superior sestara milosrdnica zagrebačkih. Rođen 16. travnja 1864. Bio kapelanom u župi sv. Ivan Zelina; 1888. došao za duhovnika u Stenjevac, bio ujedno katehet na Vili ko. sv. Duha do 1894. God. 1894. došao u samostan u Zagreb i tu je na žen učiteljskoj školi i na vježbaonici preuzeo vjeronauk sve do 1901. God 1900./1. predavao je i pedagogiju. Poslije smrti superiora Jagatića preuzeo je upravu vanjskih poslova samostanskih, 1903. imenovan superiorom sestara milosrdnica zagrebačkih. God 1907. odlikovan, dobio je naslov apostolskoga protonotara Njeg. Svetosti.

3. m. Saurer Magna, generalna nastojnica sestara milosrdnica zagrebačkih. Rođena 1. srpnja 1856. u Oberglibenu u Tirolu. U Zagrebu za sestru obučena 1873. Obnašala razne službe u samostanu. God. 1885. imenovana nastojnicom sestara u Livnu u Bosni, zatim god. 1888. u istom svojstvu na Josipovcu u Zagrebu, a god. 1906. za generalnu nastojnicu sestara milosrdnica zagrebačkih.

a) Pučke škole podržavaju ss. milosrdnice u ovim mjestima:

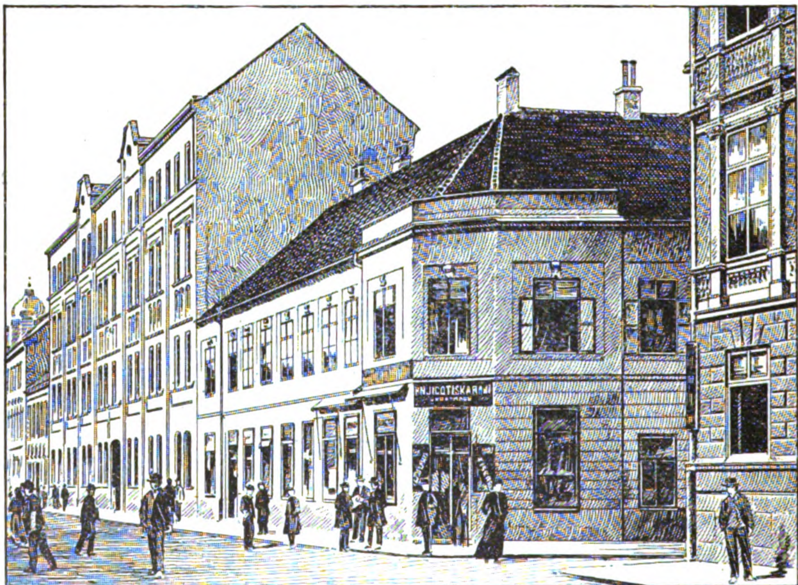
1. u Praputniku od 1865., obospolna; dok djevojačke škole podržavaju:

2. u Martinskoj vesi;
3. u Marija Bistrici od 1852.;
4. u Ivancu od 10. studenoga 1867.;
5. u Rasinji od 9. listopada 1877.;
6. u Zlataru od 15. studenoga 1866.;
7. u Bukovcu velikom od 8. studenoga 1865.;
8. u Gradecu od 1. listopada 1857.;
9. u Đurđevcu 1874., napuštena 1910.;
10. u Oriovcu;
11. u Daruvaru trgu od 1866., pravo jav. 26. listopada 1888.;
12. u Požegi od 3. rujna 1862.;
13. u Miholjcu donjem od 1805.;
14. u Zagrebu, samostan, gornje gojilište, od 1846.;
15. u Zagrebu (Sv. Duh) od 15. studenoga 1874., br. 5400. Pravo javnosti od 9. prosinca 1876., br. 6022.
16. u Zagrebu (vježb.) od 1846. pravo javnosti od 9. prosinca 1876. br. 6022.

Zgrade školske. Troškom samostana prošireni su prostori zagrebačkih samostanskih škola, a dograđeni su g. 1902 oni u Požezi troškom od 103.000 K. Dalje donosimo sliku i jedne i druge škole.

Polaz škola. Za vrijeme prvoga pedesetogodišta opstanka samostanskih škola polazilo je iste, i to:

djevojačku nižu pučku školu	28.231
dječačku nižu pučku školu	3.577
školu za ručni rad	3.829
čuvalište i zabavište	5.405
nedjeljnu školu	5.370
učiteljsku školu	5.052
Svega	51.464

Zgrada samostanskih škola u Zagrebu.

(Po naravi.)

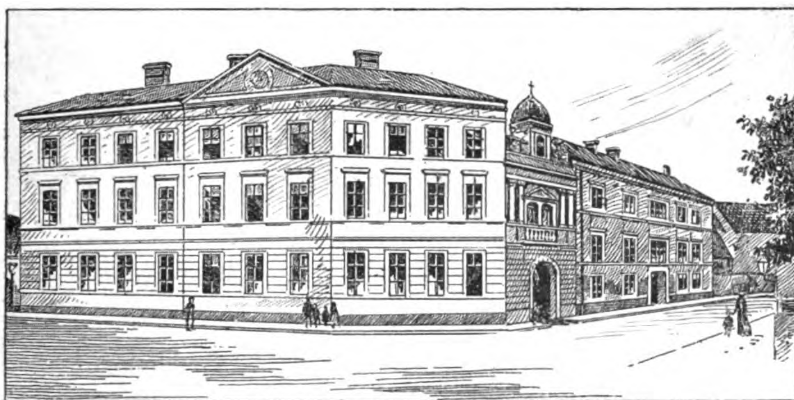
Osposobljeno je kod ss. milosrdnica za učit. službu, i to:

za pučke škole	1.275 lica;
za učiteljice ıučnoga rada	193 »
za učiteljice zabavišta	206 »
Svega	1.671 lica.

Dobrotvori družbe ss. milosrdnica. Od dobrotvora ove družbe spomenuti nam je kanonika dra. M. Štiglića i mar-

quisa de Piennesa. Prvi je sagradio školsku zgradu u Praputniku, a drugi ostavio lijep imutak družbi za osnutak sirotišta.

1. Prije otprilike 75 godina je u Praputniku kano privatni učitelj poučavao djecu otac kanonika Adolfa Veber-Tkalčevića. Izatoga bi postavljen učitelj, koji je s početka podučavao u privatnoj kući, dok nije napokon pred kojih 25 godina podignuta posebna školska zgrada i uvedena iznajprije jedna, a poslije dvije učiteljske sile. Sada imade ovo selo još jednu školu. God. 1899. podigao je naime gore spomenuti prof. Štiglić krasnu zgradu na uspomenu četrdesetogodišnjice svoga misništva. Razizemlje su velike školske sobe, od kojih jedna služi za obuku ženske djece, a u drugoj je smješteno zabavište za mušku i žensku djecu. U

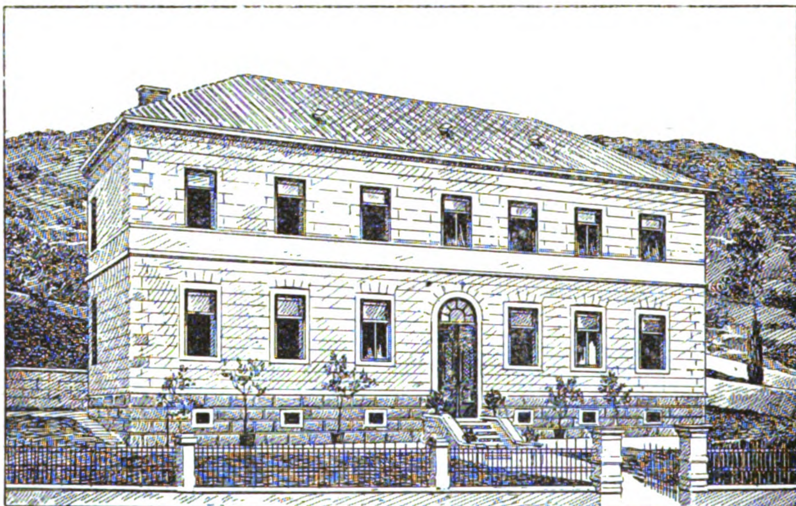
Zgrada samostanske škole u Požezi.

(Po naravi.)

prvom katu je 5 lijepo uređenih soba, koje služe kao stanovi za milosrdne sestre, internat za djevojčice. Od šest milosrdnih sestara, koje su tu namještene, tri su učiteljice, dvije se bave gospodarstvom, a jedna je napose za ženski ručni rad i šijenje. Za izdržavanje toga samostana ostavio je njegov utemeljitelj zakladu od 10.000 K, te od kamata te zaklade, kao što i od plaće, koju primaju umjesto jedne učiteljske sile, dobivaju milosrdnice, što im je za život potrebno. Usto imadu i drugih manjih dohodaka, a posjeduju i dosta veliko zemljište, što im ga je ostavio pok. T. Padavić, umir. podžupanijski tajnik, rođen u Praputniku.

2. Marquis de Piennes. Dne 6. siječnja 1911. umr'o je na svojem dobru u Šapcu kod Vrbovca, daleko poznati dobrotvor naroda i škole Eugen d'Halwin marquis de Piennes u 85. godini burna i radina života.

De Piennes potječe od stare flamandske porodice, koja je za francuske revolucije mnogo trpjela. Ustrajnim radom domogao se Eugen imutka i časti. Bio je poslanik francuski na mnogim dvorovima, a najposlije po-

Zgrada Štiglićeva pučke škole u Praputniku.
(Po naravi.)

U stubištu škol. zgrade nalazimo ovu spomenploču:

UZGOJU I PROSVJETI

DR. MARTIN ŠTIGLIĆ
SVEUČILIŠNI PROFESOR

PRIGODOM

ČETRDESETOGODIŠNJICE MISNIŠTVA

1900.

stade šef privatne kabinetske kancelarije Napoleona III. Poslije nesrećnoga rata francusko-njemačkog hodao je de Piennes kao prognanik po Engleskoj, Ruskoj, Balkanu, dok se nije smirio u Šapcu. Tu mu je omiljela

zemlja i narod hrvatski. De Piennes poznavao je dobro hrvatski jezik, i kažu, da se spremao izdati rječnik francusko-hrvatski. Kraj mnogih dobrih djela, što ih je okolišnjem narodu učinio, treba osobito da zabilježimo, da je De Piennes godine 1907. dao 40.000 K sestrama družbe Sv. Vinka Paulskoga, da se osnuje sirotište za djecu iz općine vrbovačke i kotara križevačkoga. Sestre su kupile i uredile za to stari dvorac u Lovrečini. To sirotište, kojim upravljaju časne sestre, prava je blagodat za onaj kraj.*

Odličnome pokojniku podignut je u Vrbovcu krasan spomenik. Sagrađen je u starogrčkom stilu iz švedskoga granita

Štiglić dr. Martin, kanonik i kr. sveuč. profesor u m.
(Po fotografiji.)

ne četvorouglastoj podgradnji u opsegu od 16 metara, a visinom od 7 metara.

Na stražnjoj stijeni (pozadini) zakriljenoj sa dva kamelirana stupa, presvođena kupulom u mozaiku od zlata, nalazi se na francuskom jeziku ovaj napis:

Na lijevoj strani: »Blandine Jeane Louise d'Avray, Marquise d'Halvin de Piennes, umrla u 69. godini svoga života«. Na desnoj strani: Eugène Emanuele Erneste d'Halvin, Marquis de Piennes, bivši poklisarski tajnik,

* Kršćanska škola. 1911, br. 9 i 10.

maršal Njez. Veličanstva carice Eugénie, narodni zastupnik, vitez počasne francuske legije, komtur reda Franje Josipa I. sa zvijezdom i t. d., rođen u Periersu (Fransuska) 20. siječnja 1825., umro u Vrbovcu 6. siječnja 1911. Podigao u znak zahvalnosti Pierre Denizot god. 1912.«

Spomenik su izgradili ukusno i savršeno zagrebački arhitekti Hugo Erlich i Viktor Kovačić.*

b) Ženska učiteljska škola u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu. Prema škol. zakonu od 31. listopada 1888. proširena je ženska učiteljska škola u samostanu ss. milosrdnica na četiri godišta poput ostalih učiteljskih škola u području ovih kraljevina.

U tako proširenu žensku učiteljsku školu bila je navala školskih polažajnica sve to veća. God. 1891. otvorena je paralelka za I. tečaj rečene škole, pa su škol. god. 1902./3. svi tečaji rečene škole imali paralelke.

Sa ženskom učiteljskom školom u samostanu ss. milosrdnica skopčan je internat, u koji je smješteno 23% od svih polažajnica.

Prevelik broj ispitanih učiteljica, koje uzaman čekahu na namještenje u službi učiteljskoj, ponukao je kr. zem. vladu, da je naredbom od 21. kolovoza 1903. br. 12.932. odredila, da se prema odnosnoj ustanovi škol. zakona od 31. listopada 1888. počevši od škol. god. 1903./4. u I. tečaj ne smije primiti više od 40 učiteljskih pripravnica, čime će postepeno prestati potreba paralelki u sva četiri tečaja.

Dne 26. listopada 1898. proslavila je učiteljska škola u samostanu ss. milosrdnica pedesetogodišnjicu svoga opstanka vrlo svečanim načinom. U 8 sati ujutro bijaše u samostanskoj crkvi svečana služba Božja, koju je odslužio uz asistenciju sam superior dr. Andrija Jagatić, predstojnik zavoda. Svetoj misi pribivaše uz učiteljište i ostala školska mladež nižih i viših škola. Za svete mise držao je prigodan govor o znamenitosti i svečanosti toga dana sam celebrant. Poslije sv. mise prenesen je iz crkve u samostansku bašču kip presvetoga Srca Isusova. Sva školska mladež u svečanom odijelu pođe u procesiji iz crkve prema bašči, dok same učiteljske pripravnice uz krasno i ganutljivo pjevanje nošahu kip presvetoga Srca. Radi ove

* Narodne Novine. 1912., br. 159.

rijetke svečanosti ne bijaše toga dana predavanja za samostanske škole. Tako se svrši proslava u crkvi.

Da bude svečanost što veća, priređena je i poslije podne domaća zabava, a priredišę je same pripravnice. Kako pak bijaše to znameniti dan i po sam zavod i čitavu Hrvatsku, pozvane bijahu na tu zabavu i najviše ličnosti. Zabavi pribivahu: ban Dragutin grof Khuen-Hédervåry i nadbiskup dr. Juraj Posilović, zatim bijahu prisutni predstojnik odjela za unutarnje poslove Oto pl. Krajcsovics, biskup senjski dr. Antun Maurović, koji je došao na nekoliko dana u Zagreb, Armin Pavić, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu, dr. Josip Šilović, rektor sveučilišni, Blaž Švinderman, lektor prvostolnoga kaptola, monsignor dr. Gustav Baron, rektor nadbiskupskoga sjemeništa, kanonik Cvjetko Rubetić, urednik društva sv. Jeronima i t. d. Dvorana, u kojoj bijaše priređena zabava, tako bijaše puna najodličnijega općinstva, da se nijesi mogao krenuti. Zato upravo, jer bijahu prostorije premalene, ne mogahu biti na zabavu pozvani ni svi prijatelji zavoda. Što se tiče same zabave, ta je upravo vrlo lijepo uspjela. Poslije proslova, što ga je govorila pripravnica Horvat Ivka, govoraše o razvitku i djelovanju zagrebačkih sestara pripravnica Rivosechi Silva. Orijaškim upravo korakom razvijao se ovaj zavod, a još je zamjernije njegovo djelovanje na polju školskom i na polju ljubavi bližnjega u bolnicama. Ova točka, koja bijaše centrum cijeloga programa, koga kitiše ostale točke, upravo je zadivila prisutne. U toj točki zrcali se u svom pravom svijetlu samostan i njegov rad. I ostale točke programa, naročito pjevanje, uspješe vrlo lijepo, tako, te se svi prisutni raziđoše razdragana srca i zadovoljni s nenadana uspjeha.*

Od radnika toga reda, koji su se istakli školskim djelovanjem, spomenuti nam je ove:

1. Lang dr. Josip, kanonik kaptola zagrebačkoga. Rođen 25. siječnja 1857. u Bregima. Svećenikom zaređen 1883. Svršio filozofske nauke u zavodu Germanicum u Rimu. Započeo djelovanje na žen. učiteljskoj školi u samostanu 1884./5. s talijanskim jezikom, u kojemu je pripravnice obučavao. 1885./6. imao vjeronauk i pedagogiju u posebnim tečajima. 1886./7. imao svu pedagogiju i vjeronauk u komb. vježbaonici.

* Narodne Novine. 1898., br. 248.

Od god. 1886.—1900. ima pedagogiju; nekih godina imao je povijest ili hrvatski jezik u učiteljskoj školi, a u vježbaonici do 1892. u kojemgod razredu vjeronauk.

God. 1900. u jeseni imenovan je duhovnikom u nadb. sjemeništu, a 1908. kanonikom rektorom u nadbiskupskom sjemeništu. On je imao izvrstan način kateheze u vježbaonici, na učiteljskoj školi umio je pripravnice oduševiti za učiteljsko zvanje, bio je izvrstan govornik.

2. Hartmann Stjepan, učitelj vjere u samost. ženskoj učiteljskoj školi u Zagrebu. Rođen 19. studenoga 1854. u Osijeku, umr'o 24. listopada 1908. u Zagrebu. Zaređen svećenikom god. 1888. ode za kapelana u

Hartman Stjepan, katehet.
(Po fotografiji.)

Gradinu, a tri godine izatoga u Sv. Mariju pod Okićem, gdje osta do god. 1883., kadno primi mjesto katehete u samostanskoj ženskoj učiteljskoj školi u Zagrebu. Ovdje je djelovao kao vjeroučitelj do god. 1894. Usto se rado bavio matematikom, često bi je u pojedinim tečajevima predavao.

Nekako god. 1895. posta prebendarom i pomoćnikom kod župe sv. Marka u Zagrebu.

Mnogo je djelovao na književnom polju, a bio je neko vrijeme i urednikom školskoga časopisa »Hrvatski učitelj«. Glavno mu je djelo bilo »Školski zakon od god. 1888.«, u kojem je kritički prikazao rečeni zakon.

Hartmann je bio čovjek posebnoga kova, ali svećenik pun vjere, neporočna života, prijatelju iskreni prijatelj i protivniku otvoren protivnik, a nada sve radio je i borio se za katoličke ideale.*

3. s. Dasović Hildegarda, najstarija učiteljica u redu ss. milosrdnica. Pokojnica se rodila 12. listopada 1835. u Sisku u Hrvatskoj, umrla 15. prosinca 1909. u Zagrebu. Kad su se sestre milosrdnice god. 1845. nastanile u Zagrebu, mala Marija bijaše među prvim učenicama, što se prijaviše za pučku školu. Ime Marija Dasović otisnuto je već god. 1845./6. u prvom školskom izvještaju samostanskih škola. U tom je zavodu svršila i učiteljske nauke, te je god. 1852. osposobljena za učiteljicu. Vruća želja njezina srca bijaše postati sestrom milosrdnicom. Ta joj se želja ispuni god. 1854., kad je primila redovničko odijelo i kao sestra milosrdnica dobila ime Hildegarda. Iznajprije službovala je u pučkoj školi, a god. 1858. namjestilo je samostansko poglavarstvo za učiteljicu u ženskoj učiteljskoj školi u Zagrebu. U tom je zavodu djelovala sve do god. 1908., dakle gotovo pô stoljeća i tako uzgojila veliku većinu današnjih čestitih hrvatskih učiteljica. Kao mlada učiteljica bijaše pokojnica poletna duha, a taj duh i djetinju ćud umjela je sačuvati sve do u visoku starost svoju. Predavala je samo privremeno koji drugi predmet, a redovito hrvatski i njemački jezik, pa pjevanje, koje je osobito voljela. Bila je uzor točnosti. Savjesno bi ispunjavala vrijeme, određeno za predavanje, a učenice su je mnogo hvalile radi jasnoga i skvatljiva predavanja njezina. Sestra Hildegarda nije bila samo vrsna nastavnica, nego je i svojim kreposnim životom bila uzorom i živim primjerom onoj nade budnoj mladeži, koja je bila povjerena njenu uzgajanju i kojoj će kao budućim prosvjetiteljicama hrv. naroda biti namijenjena velika i teška zadaća, da prosvjetljuje i uzgaja svoj narod. Poradi toga bile su joj učenice njene od srca odane, a to se pokazalo i prigodom njezina ukopa, kojemu su mnoge kao ugledne gospođe pribivale i suzama okvasile zemlju, u koju su sahranile sestru Hildegardu.**

4. ss. Skube Ksaverija, učiteljica vezenja u stručnoj školi milosrdnih sestara u Zagrebu. Rođena 26. siječnja 1836. u Ribnici (Kranjska), umrla 1. siječnja 1911. u Zagrebu. Stupivši god. 1859. u red ss. milosrdnica bude najprije namještena za učiteljicu ručnoga rada u ženskoj kaznionici, a god. 1865. preuze upravu ženskoga gojilišta.

s. Ksaverija nije bila samo predstojnica, već i učiteljica ženskoga ručnog rada. Bijaše vještakinja u svojoj struci, a u figuralnome vezivu pokazala se pravom umjetnicom. Ona je zamislila i proizvodila radnje, kojima se divio svijet. U građanskom gojilištu, kojemu je bila predstojnica od god. 1865. do 1906., bijaše radionica, gdje se izrađivahu umjetne radnje, koje proniješe s. Ksaveriji, a po njoj i samostanu glas širom svijeta. Za te je radnje ona većim dijelom prve nacrte zasnovala, rukovodila

* Kršćanska škola 1909., br. 10.; Katolički list. 1908., br. 44.

** Hrvatski učiteljski dom. god. 1911., br. 1., te God. izvještaj samostanskih škola. 1910./1.

risara i vezilice, nit po nit u svili boje složila, pa onda iglom slikala kao što slikar kistom. Ona je umjela sve hrvatske tehnike ručnoga rada, a znala ih je upotrijebiti za razne predmete kao rijetko tko. Njezine su radnje i u inozemstvu imale priznanja, jer mnogo ih je otposlano u Njemačku, Švicarsku, Englesku, pače i u Južnu Ameriku.

God. 1906. predade pokojnica upravu gojilišta mlađim rukama. Ali kako je za cijela života neumorna bila, ni sada nije napustila rad, već nastavila raditi velikim marom, tako reći, s mladenačkim žarom. Sada je radila sa samostanskim kandidatkinjama i sestrama skoro samo crkvene stvari. Zastava za proslavu i posvetu Presv. Srcu Isusovu njezino je zadnje remek-djelo.*

Stipendije, koje se podjeljuju među polažajnice ove škole, jesu ove:

12 stipendija iz krajiške imovne, uzgojne i obrazovne zaklade po 400 K;

2 stipendije iz iste zaklade po 200 K;

2 stipendije iz zemaljskih sredstava po 420 K;

zatim više pripomoći.

Programi školski donijeli su ove raspravice:

1885./6. Korist promatranja prirode.

1886./7. Uzgoj u školama srednjega vijeka.

1887./8. Dr. J. Lang: Rousseau i njegov Emil.

1888./9. Dr. J. Lang: Bl. Ivan de Lasall, utemeljitelj školske braće:

1889./90. Overberg.

1900./1. Što poručuje sv. Jeronim nam školnikom i uzgajateljem?

1895./6. Fidelis Höpperger.

1898./9. Hrvatska redodržava sestara milosrdnica na slavenskom jugu.

1900./1. Dr. Andrija Jagatić.

c) Tečaj za zabavišne učiteljice uz samostansku žensku učiteljsku školu u Zagrebu polazilo je škol. g. 1900./1. 5 učenica, a 1904./5. 9 učenica.

d) Tečaj za osposobljivanje učiteljica ženskoga ručnog rada. Ispitno povjerenstvo za osposobljivanje učiteljica ženskoga ručnog rada ukinuto je naredbom kr. zem. vla-

* Kršćanska škola. 1911., br. 9. i 10., te God. izvještaj samostanskih škola 1910. 1.

dnoga odjela za bogoštovlje i nastavu od 3. rujna 1892., broj 11.211. s razloga, što se je pred tim ispitnim povjerenstvom već znatan broj kandidatkinja bio podvrgao osposobljujućemu ispitu za učiteljice ženskoga ručnog rada na nižim i višim pučkim školama, a nije bilo izgleda, da bi isti polučiti mogle kakovo namještenje, jer su učiteljice pučkih škola same dužne obučavati svu žensku školsku mladež one škole, na kojoj službuju, u ženskom ručnom radu.

Izatoga je samo izuzetno bilo dozvoljeno polaganje toga osposobljujućeg ispita nekolicini kandidatkinja, članovima reda sestara milosrdnica, koje je taj red za učiteljice ručnoga rada u nekim svojim školama trebao.

3. ss. Ursulinke podržavaju u Varaždinu djevojačku nižu i višu, te kućansku školu.

Prev. rješenjem od 8. travnja g. 1902. podijeljena je nastojnici samostana Ursulinki u Varaždinu, M. Antoniji Volčić u priznanje njezinih zasluga na polju odgoja i nastave Jelisavina kolajna.

Da zavod dođe do svojih učiteljskih lica, ponovo je kr. zem. vlada odredila posebno ispitno povjerenstvo za taj samostan. Tako 11. studenoga 1874., br. 4.129. pod predsjedništvom Janka Jurkovića, 18. studenoga 1882., br. 6.631. pod predsjedništvom Franje Pongračića, 2. travnja 1900., br. 5.205. i 7. rujna 1904. pod predsjedništvom Franje Kreme, te 1. svibnja 1911. br. 9.750. pod predsjedništvom Antuna Cuvaja.

Od zaslužnih lica ove družbe istaći nam je glavara reda Josipa Lehpamera.

Lehpamer Josip, opat bl. Dj. Marije de Gotho (Kutjevo), kanonik štioc čazmanskoga kaptola, zač. prisjednik duh. stola i svećenik-jubilarac. Rodio se dne 17. siječnja 1832. u Rudama kod Samobora, umr'o 28. veljače 1911. u Varaždinu. Njegovi pradjedovi doselili su se u Rude i bavili se rudarstvom. Izakako je svršio gimnazijalne i bogoslovne nauke u Zagrebu, bio je na 29. srpnja 1855. zaređen za svećenika. Od njegovih saučenika svećenika živ je još samo umirovljeni župnik Josip Bogović. Bio je profesor u sjemeništu hrvatskoga i latinskog jezika od godine 1856. do 1867., a ujedno propovjednik u crkvi sv. Katarine, te ispovjednik časnih sestara milosrdnica Poslije smrti Nikole Žalca postao je u proljeću god. 1868. župnikom u Đurđevcu, gdje je ostao tako dugo, dok ga nije pozvao kardinal Mihalović u Zagreb, gdje je postao tajnikom duhovnoga stola. Ubrzo postao je također kanonikom kolegijalnoga kaptola čazmanskoga, a usto bio i izvjestitelj duhovnoga stola i prosinodalni

ispitivač. U više perioda izabran je bio za narodnoga zastupnika na hrvatskom saboru. Osobito se istakao u saborskoj raspravi, kad se radilo o školskom zakonu od 14. listopada 1874. Vidi svezak VI. str. 390. Pokojnik se bavio književnošću, te je napisao raznih sastavaka. Kod osnivanja društva sv. Jeronima živo je sudjelovao i zborom i tvorom. U Varaždinu je djelovao mnogo također u samostanu Uršulinki, te je bio do pred koju godinu nadbiskupski povjerenik za taj samostan i za kr. veliku gimnaziju.*

Programi školski ovoga zavoda donijeli su na čelu ove raspravice:

1885./6. Milostivo ljeto.
1886./7. Djelovanje sv. oca pape Leona XIII.
1887./8. Škola za malene na duhu i sluhu.
1888./9. O važnosti biblijske povjesnice u pučkoj školi.
1889./90. I opet jedna pedesetgodišnjica!
1890./1. Kamenar Nikola: Tridesetgodišnjica sv. Alojzije.
1891./2. Draguljnik kršćanskih kćeri.
1892./3. Kos Stjepan: Kršćansko vladanje.
1893./4. Rakuša I.: Riječ mladeži o poslušnosti.
1894./5. Fržić M.: Najljepši ures djevojke.
1895./6. Učenicama popratnica iz škole.
1901./2. Svečanost kod predaje »Jelisavine kolajne« samostanskoj glavarici.

Zaslužni pokojnici. Od pokojnika, koji su na ovome zavodu djelovali, spomenuti nam je pok. Eichlera.

Eichler Eduardo, mnogogodišnji učitelj plesa i pristojnosti u uršulinskom samostanu u Varaždinu. Umr'o je dne 18. lipnja 1912. u 68. godini života na svom posjedu u Sv. Petru kod Štaj. Graca. Pokojnik, kao i njegov otac, slovio je nadaleko kao vrstan učitelj u svom zvanju, te će vijest o njegovoj smrti kod mnogobrojnih mu učenika i štovatelja izazvati iskreno saučešće. Njegov renomirani zavod za ples i pristojnosti u Štaj. Gracu preuzima sin mu Viktor, kao što je i pokojnik preuzeo zavod od svoga oca.**

h) Učiteljske škole.

1. Ustrojstvo učiteljskih škola. Sadašnje ustrojstvo učiteljskih škola postoji na temelju škol. zakona od 31. listopada 1888. i ustrojnoga statuta za učiteljske škole izdanoga

* Narodne Novine. 1911., br. 50.
** Narodne Novine 1912., br. 143.

naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 17. srpnja 1889., br. 8.345.

Učiteljskih škola nalazimo:

1. Muških: zemaljskih u Zagrebu, Petrinji i Osijeku; srp.-autonomnomu u Pakracu.

2. Ženskih: ss. milosrdnica u Zagrebu i priv. u ženskom liceju u Zagrebu; srp.-autonomnu u Karlovcu.

Za praktično vježbanje učiteljskih pripravnika uređene su uz učiteljske škole vježbaonice i to u Zagrebu sa 6, u Osijeku sa 3, a u Petrinji sa 5 razreda.

Sve učiteljske škole imadu gotovo posve jednako ustrojstvo. Svaka učiteljska škola ima četiri tečaja. U I. se tečaj primaju mladići i djevojke, koji su svršili malu gimnaziju, malu realnu gimnaziju ili višu pučku školu. Koji se predmeti i po koliko sati u tjednu obučavaju, pokazuje dalji pregled.

Predmet	I. tečaj	II. tečaj	III. tečaj	IV. tečaj	Svega
Nauk vjere	2	2	2	3	9
Pedagogija s praktičkim vježbama	—	4	6	9	19
Hrvatski ili srpski jezik	4	3	3	3	13
Njemački jezik	2	2	2	2	8
Zemljopis	1	1	2	1	5
Povijest i domaći ustav	2	2	1	1	6
Matematika i geometrijsko risanje	3	3	3	2	11
Prirodopis	3	2	1	1	7
Prirodoslovlje	2	2	1	1	6
Gospodarstvo i gospodarstv. radnje	2	2	2	1	7
Slöjd-radnje u radionici	4	4	4	2	14
Krasnopis	1	1	—	—	2
Prostoručno risanje i modeliranje .	4	2	2	1	9
Opći nauk o glazbi i pjevanju . .	2	2	1	2	7
Glasoviranje	2	2	1	1	6
Orguljanje	—	—	2	2	4
Guslanje	—	—	(2)	(2)	(4)
Gimnastika	1	1	1	2	5
Svega . .	35	35	36	36	142

Koncem IV. tečaja polaže se ispit zrelosti. Svjedodžba zrelosti osposobljuje samo za obnašanje službe privremenoga učitelja. Za definitivno namještenje u službi učiteljskoj potrebna je svjedodžba osposobnica, koja se stiče iza dvogod. prakse osposobnim ispitom.

Preustrojstvo učiteljskih škola. Prema radnome programu bana i kraljevskoga povjerenika za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju imalo se pristupiti i k preustrojstvu učitelj-

skih škola. U tu su svrhu ravnateljstva učiteljskih škola pozvana naredbom od 9. siječnja 1913. broj 431, da sa svojim učiteljskim zborovima to pitanje uzmu u raspravljanje, pa da se osvrnu i na ovo:

a) Glavna pažnja imat će se obratit pedagoško-didaktičnom stručnom obrazovanju, koje valja tim zavodima da podaje glavni značaj, i oko koga treba da se koncentriraju sva ostala obučna nastojanja. Stoga će svaki učitelj učiteljske škole predavati također elementarnu psihološku metodu svoga predmeta držeći se pri tom podjednako onoga konkretnog stručnog učiva, koje je propisano kao sredstvo za odgojnu obuku u pučkim školama; a zajedno s učiteljem opće pedagogije i didaktike sudjelovat će također pri praktičnim vježbama pripravnikâ u vježbaonici i pri diskusiji o pojedinim đačkim pokusima;

b) obuka u vještinama (glazbi, slobodnom risanju, mekaničnim radnjama i dr.) imat će se skratiti stoga, da bi se pomnožao broj sati za realija (navlastito zemljopis, prirodne nauke i povijest). Ujedno imat će se u praktičnom smjeru proširiti gradivo iz aritmetike i geometrijskoga crtanja, da pripravnici tako steku veću osnovnu spremu za obučavanje tih predmeta u trgovačkim i građevnim odjelima šegrtskih škola;

c) gospodarska obuka imat će se svesti u glavnom na to, da se pripravnici poučavaju u onom, što treba učitelju za vođenje vlastitoga malog gospodarstva, pa za uređivanje i obrađivanja uzornoga pučko-školskog vrta. Usto imat će se nastojati, da pripravnici uopće steku smisla i interesa za propagiranje specijalnih gospodarskih struka, što su u nas odnemarene a ima sviju uvjeta, da bi se naš narod mogao njima baviti uspješno i korisno;

d) obuka u mekaničnim radnjama (sadašnje slöjd-radnje) imat će se reformirat u tom pravcu, da se sav rad koncentrira oko priređivanja i popravljanja različnih učila za pučkoškolsku obuku; a na taj način moći će se konačno da riješi i pitanje odgojnoga ručnog rada u pučkim školama;

e) u praktičnoj glazbi bit će glasoviranje, odnosno guslanje predmeti obligatni, ali služit će poglavito tek kao sredstva za opće glazbeno obrazovanje pripravnika i kao sredstvo spremanja za moralno-estetično obrazovanje djece obukom pjevanja u pučkoj školi. Kod pripravnika, koji se inače u nauci i vladanju pokažu vrijednima, a s nestašice prirodnog dara ne budu dovoljno napredovali u tim vještinama, ne će dotična nepovoljna ocjena djelovati na opći red napretka. Orguljanje (u višim tečajevima) učit će se u pravilu također obligatno, no dosljedno ustanovi § 116. školskog zakona od 31. listopada 1888. moći će da se od toga oproste oni, za koje se u pređašnjoj glazbenoj obuci dokaže, da nemaju aktivne glazbene sposobnosti. Tim će se — u današnjoj nestašici pučkih učitelja — privesti u službu učiteljsku i oni, koji joj se otuđuju ili ne mogu prema postojećim ustanovama steći potpune kvalifikacije za nju samo stoga, jer im nedostaje prirodnoga dara za glazbu;

f) imat će se pristupit izrađivanju školskih knjiga, koje će se udesiti prema posebnom zadatku učiteljskih škola i prema zahtjevima, što ih moderna didaktika stavlja na ta znamenita pomagala u obuci. Tako će na pr. valjati, da se za učiteljske škole sastave posebne čitanke, u koje će mimo ostalo ući odabrano štivo iz svjetskih pedagoških klasika, pa biografije i studije o znamenitim pedagozima domaćim i stranim i t. d. Udžbenici pak za sve nauke društvene i prirodne udesit će se u pravcu, koji protiv pustoga iznošenja činjenica u organskoj prirodi i događaja u prošlosti ljudskoga društva traže ispitivanje uzroka i posljedica, t. j. upravo eksplikaciju s izvodima za životnu pouku u pogledu socijalnom, moralnom i praktičnom;

g) uz nastavnu osnovu imat će se izdati potanke instrukcije za obuku, kod čega će se navlastito nastojati, da se uspostavi suglasje između načina obuka u učiteljskim školama i onoga načina, što se teorijski uči u pedagogiji, a u praksi traži od pripravnika pri njihovim obučnim pokušajima u vježbaonici;

h) obuka gimnastike u višim tečajevima učiteljskih škola svest će se poglavito na metodiku toga predmeta s praktičnim vježbama u vježbaonici, koje će učitelj gimnastike redovito i sustavno udešavati i rukovoditi.

2. Propisi o polaganju ispita zrelosti na učiteljskim školama imat će se preudesiti prema onim načelima, koja su u tom već provedena u općim srednjim školama, no s posebnim obzirima na to, što đaci učiteljskih škola tim ispitom stječu nesamo svjedodžbu opće inteligencije i duševne zrelosti, već i privremeno stručno osposobljenje oko odgoja i obuke u pučkim školama.

3. Temeljitoj reviziji imat će se podvrći također ispitni propisi za samostalnu učiteljsku službu na nižim i višim pučkim školama. Kod propisa za niže pučke škole nastojat će se navlastito, da se tomu ispitu poda isključivo stručno-praktični karakter i da se točno odrede zahtjevi ispita kao i vrela za spremanje k ispitu; a u ispitnom propisu za više pučke škole trebat će naročito, da se naučne skupine odrede pravilnije i pravednije.

4. Za učitelje učiteljskih škola imat će se osnovati poseban urednički status, što je u osnovi proračuna za god. 1912. te u zak. osnovi o novom uređenju učiteljskih beriva već i predviđeno.

2. Statistika. Koncem g. 1899./900. bilo je u svim učiteljskim školama kraljevina Hrvatske i Slavonije 343 ili 39·5% učiteljskih pripravnika, a 526 ili 60·5% učiteljskih pripravnica; svega 869.

Koncem god. 1904./5. bilo je prvih 343 ili 53·4%, potonjih 304 ili 46·6%, svega 653.

Stanje tih zavoda koncem školske god. 1911/2. crpemo iz daljih podataka:

Rečene je školske godine bilo u području kraljevina Hrvatske i Slavonije 7 učiteljskih škola i to: 3 zemaljske muške, 3 konfesijonalne i 1 privrem. ženski licej, u kojem se također obrazuju učiteljice. Zem. učiteljsku školu u Osijeku polazi po dozvoli kr. zem. vlade 23. kolovoza 1909. br. 1908., te onu u Petrinji po dozvoli od 7. rujna 1912. br. 19.897 i ženskinje.

Koncem rečene škol. godine bilo je u tim zavodima polažajnika:

Naslov		Učiteljske škole							Ukupno
		zemaljske u				konfesijonalne u			
		Zagrebu	Petrinji	Osijeku	Zagrebu, ženski licej	Zagrebu, samostanska	Karlovcu, ženska	Pakracu, muška	
muških	tečaj I.	57	14	9	—	—	—	20	100
	» II.	32	16	12	—	—	—	15	75
	» III.	25	14	10	—	—	—	14	63
	» IV.	26	18	9	—	—	—	10	63
	Ukupno	140	62	40	—	—	—	59	301
ženskih	tečaj I.	—	—	23	32	61	26	—	142
	» II.	—	—	22	18	60	9	—	109
	» III.	—	—	17	12	39	14	—	82
	» IV.	—	—	4	13	38	15	—	70
	Ukupno	—	—	66	75	198	64	—	403
	Svih	140	62	106	75	198	64	59	704

Ispiti zrelosti i trošak na učiteljske škole.

Naslov	Učiteljske škole: zemaljske u Zagrebu	zemaljske u Petrinji	zemaljske u Osijeku m.	zemaljske u Osijeku ž.	zemaljske u Zagrebu, ženski licej	konfesijonalne u Zagrebu, samostanska	konfesijonalne u Karlovcu, ženska	konfesijonalne u Pakracu, muška	Ukupno
Posljeci ispita zrelosti: Prijavilo se za ispit zrelosti .	29	19	9	4	14	39	14	10	138
Odstupilo . . .	4	—	—	—	—	—	—	1	5
Proglašeno zrelima sa odlikom	2	2	2	2	2	14	4	1	29
Proglašeno zrelima .	20	12	6	2	12	25	10	8	95
Dobili dozvolu popravka . .	3	3	—	—	—	—	—	—	6
Na popravnom ispitu uspjelo . .	3	3	—	—	—	—	—	—	6
Otpućeno na 1 godinu . . .	—	2	1	—	—	—	—	—	3
Tečajem školske godine 1911/12. potrošeno je*:									
I. Na osoblje:									
Plaće i ostala beriva učiteljskoga osoblja	47.076	37.170	32.950		82.620	—	18.480	23.600	241.896
Plaće i ina beriva ostaloga osoblja .	5.266	1.410	1.360		1.728	—	600	600	10.964
II. Na stvarne potrepštine:									
Izdržavanje školske zgrade	2.000	8.314	2.600		2.000	—	1.200	—	16.114
Uredske i pisarničke potrepštine	420	250	300		500	—	100	100	1.670
Ogrjev, rasvjeta, čišćenje i ini upravni troškovi	4.000	784	1.960		3.400	—	400	400	10.944
Izdržavanje i nabava učila	650	750	650		2.600	—	1 000	1.000	6.650
Ostale stvarne potrepštine	1.600	300	480		1.440	—	400	250	4.470
Sav trošak .	61.012	48.978	39.700		94.888	—	22.180	25.950	292.708

* Troškovi se za zagrebački ženski licej iskazuju za cijeli zavod, dakle ne samo za pedagoškinje, a zagrebački samostan ss. milosrdnica ne iskazuje troškova.

3. Disciplnarni red za pripravnike učiteljskih škola propisan je naredbom kr. zemaljske vlade od 24. veljače 1890. br. 770.

4. Troškovi izdržavanja zemaljskih učiteljskih škola u Zagrebu, Petrinji i Osijeku iznosili su g. 1900./1. do g. 1904./5. u svem 789.637 K, a izdržavanje srpskih učiteljskih škola u Pakracu i Karlovcu 193.850 K. Trošak izdržavanja svih pet zavoda bio je 174.805 K, a god. 1904./5. K 214.349, dakle za 39.544 K više.

Isporedi li se trošak izdržavanja sa brojem polažajnika, to izilazi, da u pojedinim učiteljskim školama otpada na jednoga polažajnika u petogodištu 1900./1.—1905/5. ovaj godišnji trošak:

u muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu 542 K, u Petrinji 556 K, u Osijeku 429 K, u Pakracu 251 K, u ženskoj učiteljskoj školi u Karlovcu 295 K.

Nove učiteljske škole Kraljevski povjerenik ban Slavko pl. Cuvaj od Ivanske pozvao je naredbom od 22. prosinca 1912. br. 32.920 neka općinska zastupstva u području županije ličko-krbavske, modruško-riječke, varaždinske, bjelovarsko-križevačke, požeške i srijemske, neka se očituju, što bi sa svoje strane bila voljna pridonijeti za osnutak novih učiteljskih škola, koje bi polazili muškarci i ženskinje zajedno.

Odredba je ova učinjena, da se doskoči nestašici pučkih učitelja.*

5. Novinski članci. Štampa je namjenjivala i učiteljskoj školi svoju pažnju.

Ističemo ove članke:

C.: Obrazovanost pučkih učitelja. Članak se osvrće na glasove iz učiteljstva, iznesene u skupštini »Saveza hrv. učiteljskih društava«, održanoj 5. rujna 1889., da se obrazovanost učiteljstva proširi, pak se konačno s obzirom na naše prilike zadovoljava sa sadašnjom obrazovanosti.

Mnogovrsni zahtjevi obuke i pučko učiteljstvo. Narodne Novine. 1889. br. 204. Članak ističe laskavo kako je lako bilo biti učiteljem, dok je školom prevlađivao hu-

* Narodne Novine. 1912., br. 296.

manistički pravac; danas je to mnogo teže, kad se sve to više uzimlje u obzir i realni pravac obuke.

Pučkoučiteljski podmladak. Narodne Novine. 1890. broj 13. Članak se osvrće na provedeno proširenje učiteljske škole, od kojega se nada dobiti i bolji učiteljski materijal.

A. P.: Učiteljske škole. Narodne Novine 1893., br. 72. Članak je izazvan zaključkom savezne skupštine učitelja kraljevina Hrvatske i Slavonije, da se u učiteljsku školu primaju samo takvi mladići, koji su položili ispit zrelosti. Pisac gornjega članka dokazuje protivno.

Tko je sposoban za učitelja na učiteljskoj školi? Narodne Novine. 1897. br. 87.

Mi taj članak poradi vrijednosti njegove donosimo doslovce:

Učiteljska škola ima zadaću, da naobrazi učitelje za pučke škole. Pučka je škola od svih učevnih zavoda najzamašnija i za veliku većinu svijeta jedina škola. Kulturne promjene, razvoj obrta i trgovine, potrebe društvenoga i državnog života uplivaju na smjer nastave u pučkoj školi više nego na inu kakvu školu. Pučka je škola sa sto i sto životnih žilica vidljivo i nevidljivo svezana sa životom i kulturom cijeloga naroda, dok su drugi zavodi namijenjeni samo stanovitim društvenim slojevima, stanovitim strukama i staležima. Stoga se u pučkoj školi i njezinoj naučnoj osnovi više odsijevaju društvene i kulturne promjene, nego u inim školama; stoga su toli razni i promjenljivi nazori o nastavnom i odgojnom radu pučke škole, o količini i kakvoći učevne građe i t. d.; stoga je pučka škola više izvrgnuta javnoj kritici, nego drugi učevni zavodi.

Kako sa pučkom školom, tako stoji i s pučkim učiteljima. Amo neki zahtijevaju, da pučki učitelj mora biti što više znanstveno i stručno sposoban; drugi opet misle, da pučkomu učitelju ne treba visoke naobrazbe, niti sustavnoga znanja, jer da je dovoljno, ako je upućen u predmete pučke škole i u školsku praksu, da može djecu što bolje uputiti u čitanje, pisanje i računanje.

Pučki se učitelji naobražavaju u učiteljskim školama, stoga je posve naravno, da se sve one nejednake misli i nejednaki nazori i glede intenzivne i ekstenzivne, znanstvene i praktične naobrazbe pučkih učitelja prenose i na učiteljske škole. Jedni žele, da se učiteljski pripravnici što više znanstveno naobraze u svim predmetima, osobito u svojim stručnim predmetima: pedagogici i metodici. Drugi opet misle, da bi se u učiteljskoj školi moralo po prilici nešto više učiti, nego u višoj pučkoj školi, i to ne sustavno, pa neka se pripravnici vježbaju što više praktično. U savezu s tim različiti su i nazori o sposobnosti i znanstvenoj naobrazbi onih, koji imaju biti učitelji na učiteljskoj školi. Tako smo došli do predmeta ove raspravice.

Učiteljski pripravnici, stupivši u učiteljsku školu, svršili su četiri razreda srednje škole ili višu pučku školu. Oni dakle imaju već lijep temelj u svakom predmetu, koji se uči u učiteljskoj školi, osim strukovnih učiteljskih predmeta. U četiri godine lijepo se može to znanje učvrstiti i popuniti, tako da bi se u hrvatskom jeziku, u povijesti i zemljopisu, te u prirodopisu moglo u učiteljskoj školi postići ono isto, što u višim razredima srednje škole. A baš temeljito i opširno znanje iz tih predmeta treba pučkomu učitelju najviše. Po sebi se razumije, da su pedagogika i metodika kruna svemu znanju u učiteljskoj školi. Ali i u njima se može lako postići propisani naukovni cilj.

Nu teže će se postići odgojna svrha učiteljske škole putem obuke.

Što je najglavnije, što treba da učiteljska škola trajno usadi svojim pitomcima, mlađahnim učiteljima? Najglavnije je oduševljenje za odgojni i prosvjetni rad u pučkoj školi, ljubav spram rada s malom djecom, neodoljiva sklonost prama nauci i knjizi, koja mora kroz sav život biti nerazdruživa drugarica upravo pučkoga učitelja, naobrazba čvrstih značajeva, koji će žarkim srcem i bistrim umom te jakom voljom oblagoroditi siromašnu djecu. Učiteljska škola treba da odgoji ljude, koji se nikada ne budu iznevjerili čednoj zastavi učiteljskoj, već koji će se ponositi imenom učiteljskim.

Ovako odgojiti može samo onaj, koji sâm diše takim duhom. Za učitelja uzgojiti mlađe može samo onaj, koji je sâm dobro odgojen učitelj i koji se ponosi, da je učitelj pučkih učitelja. Jer čega čovjek nema, tim ne može nadijeliti ni drugoga. A u tu svrhu bit će najbolji oni, koji su sami nikli iz staleža pučkoga učiteljstva, koji dobro poznaju odnošaje, za koje im valja naobraziti učiteljsku omladinu. No tim nije nipošto rečeno, da ne bi i učitelj srednje škole mogao biti dobar učitelj na učiteljskoj školi. Jer tu odlučuje napokon stanovita obdarenost i prirođena volja za poslove učiteljske naobrazbe. Volja i ljubav otvara učitelju srednje škole vrata do svega, čim se ne može pohvaliti pučki učitelj na osnovi svoje prošlosti. Samo mora to biti takov učitelj srednje škole, koji će biti zadovoljan sa čednim položajem na učiteljskoj školi, jer učitelji ispitani za srednje škole, obično veću slast i čast nalaze u službi na velikoj realci ili velikoj gimnaziji, te službuju samo prolazno na učiteljskoj školi.

Tko je dakle sposoban, da bude učitelj na učitejskoj školi?

Sposoban je onaj učitelj, koji je bud kojim načinom dokazao, da se je u stanovitim predmetima učiteljske škole tako usavršio, da mu znanje nadilazi zahtjeve učevne osnove učiteljske škole, koji je višegodišnjim školskim radom dokazao svoju vještinu i učiteljsku obdarenost, te koji nalazi osobiti ponos u tom, da može naobraziti pučke učitelje.

Zakon propisuje, da učitelji učiteljske škole moraju imati najmanje učiteljski ispit za više pučke škole. Pogledajmo takova učitelja! On je svršio uspješno četiri razreda srednje škole, svršio uspješno četiri tečaja učiteljske škole, položio uspješno ispit zrelosti, položio poslije dvije godine školskoga rada i samonaobrazbe ispit za učiteljsku službu na nižim

pučkim školama. Sada je dobre volje skučio vrat pod nov jaram, te je za nekoliko godina samonaobrazbe položio učiteljski ispit za više pučke škole. Taj čovjek mora nešto znati i nešto vrijediti!

Ali tim nije nipošto zakonom rečeno, da učiteljska svjedodžba za više pučke škole proglašava svoga vlasnika ujedno sposobnim za učiteljsku službu na učiteljskoj školi, kao što ni svjedodžba za učiteljsku službu na srednjim školama ne proglašuje čovjeka sposobnim za profesora na sveučilištu. Već kako se između profesorâ srednjih škola biraju za profesore na sveučilištu oni, koji su svojim naučnim radom pokazali osobitu sposobnost, te se uzvisili nad obične profesore srednjih škola, tako reba da se između učitelja, ispitanih za više pučke škole, biraju za učiteljske škole oni, o kojima se znade, da su se poslije položenoga ispita sami dalje naobražavali i u stanovitim predmetima osobito se usavršili, te svojim znanjem, svojom stručnom vještinom, svojom odanošću prama knjizi i školskomu radu natkriljuju obične učitelje viših pučkih škola.

I ti će biti najbolji učitelji učiteljskih škola; oni naziru u tom osobit ponos; jer ako pučki učitelj bude namješten na učiteljskoj školi, to je za njega isto tako odlikovanje, kao kod profesora srednje škole kad bude pozvan za profesora na sveučilištu. U pučkom učitelju, koji je dotjerao do učitelja na učiteljskoj školi, vide pripravnici, dokle može čovjek dotjerati neumornom radinošću i ustrajnošću. Takov učitelj stoji pred pripravnicima kao dostiživ uzor. Pisac ovih redaka misli, da bi se među današnjim pučkim učiteljima u Hrvatskoj i Slavoniji našlo takovih spremnih ljudi toliko, te bi se dvije do tri učiteljske škole mogle popuniti vrsnim silama.

Još nešto o učiteljima ispitanim za srednje škole! Nepromišljeno i nečedno govori onaj, koji ide tvrditi, da akademički naobraženi učitelji srednjih škola ne bi mogli biti dobri učitelji na učiteljskoj školi. Pače za prirodne znanosti često će se pokazati upravo potreba, da se na učiteljskoj školi namjesti učitelj, ispitan za srednje škole, jer u tim znanostima moći će uspješno raditi i za aparate i preparate odgovornost primiti samo čovjek, koji je nekoliko godina radio pod vještom upravom u kojem fizikalnom kabinetu i kemičkom laboratoriju. Pa napokon možda bi bilo upravo dobro, da je koji od učitelja učiteljske škole akademički naobražen. Ako se među njim i ostalim učiteljima razviju pravi kolegijaln odnošaji, to će povisiti ugled onih drugova, koji nemaju akademičke naobrazbe. Jer mislio tko kako mu drago, javno mnijenje drži uvijek onoga za naobraženijega, koji je bio na sveučilištu, nego onoga, koj se drugim putem naobrazio. Ali ako učiteljski pripravnici vide, da jedan i drugi radi s istim uspjehom, ili čak da onaj, koji je nikao iz staleža pučkoga učiteljstva, vještijim se pokazuje, to će ugled i učiteljskoga zbora i učiteljske škole uzvisiti i nadahnuti pripravnike tim većim ponosom jer vide, da ih poučavaju učitelji, koji su i u znanju ravni profesorima srednje škole.

Mi smo pri kraju!

Iz svega proizlazi, da samo cvijet učiteljstva spada u učiteljsku školu bez obzira na učiteljsko osposobljenje, stečeno iznad više pučke škole. Tu ne odlučuje svjedodžba, već subjektivno uvjerenje vis. vlade i njezinih organa, koji nadziru učitelje, te znadu, koji su ne po svojem prije mnogo godina položenom ispitu, već po svojoj sadašnjoj sposobnosti i sklonosti, po stečenom imenu svome od vrsnih učitelja najvrsniji za naobrazbu učiteljâ.*

»Uzgoj i obrazovanje općinskih činovnika« od dra. J. T. Narodne Novine. 1904. br. 69. U tome članku vojuje pisac za reorganizaciju učiteljske škole, a da ona bude pristupna budućim općinskim činovnicima. Mjesto nauke u obučavanju (metodike) i praktičnoga rada imale bi se uvesti za buduće općinske činovnike nužne upravne nauke i uputa u kancelarijski rad. To bi preuzeo upravni činovnik političke oblasti koja je u istome mjestu, gdje i učiteljska škola. Honorar za ta posebna predavanja bio bi jedini trošak, što bi ga tražila ta velevažna naobrazba našega općinskog činovništva.

Uredništvo rečenoga lista pozvalo je u svojoj bilješci na taj članak školske stručnjake i upravne organe, da to pitanje objektivno javno raspravljaju.

Školski stručnjaci odazvahu se tome pozivu u »Napretku«.

6. Programi školski. U programima tih škola naišli smo u ovome razdoblju na ove znanstvene rasprave:

a) Petrinjska učiteljska škola.

1889/90. Trnka Franjo: Borba o prijestolje u Ugarskoj i Hrvatskoj od bitke muhačke do izbora u Cetinu.

1890/1. Glaser Jos.: O čustvima. Aforismi o čustvima, prispodoba topline i čustava, pedagogijske refleksije.

1895/6. G.: † Josip Velko, prvi ravnatelj samostalne učiteljske škole u Petrinji.

1900/1. † Ignjat Kršnjavi, ravnatelj kr. muške učiteljske škole u Petrinji.

1901/2. † Albert Vučak, ravnatelj kr. muške učiteljske škole u Petrinji.

1902/3. † Mavro Kutten, profesor kr. muške učiteljske škole.

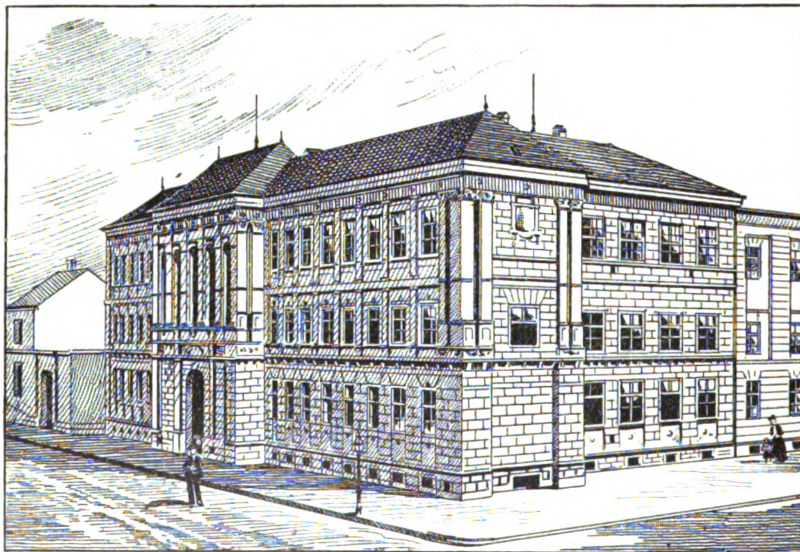
1903/4. † Josip Tamhina, pravi učitelj pjevanja i glazbe

* Narodne Novine. 1897., br. 87.

1909/10. Šumonja M.: Moderna istorija u srednjoj školi Istorijsko-pedagoška rasprava.

b) Osječka učiteljska škola.

Izdaje tiskom godišnje programe od god. 1893/4. no bez uvodnih članaka sve do godine 1909/10. Pavlović Matej: O retoričkoj prozi.

Zgrada kr. muške učiteljske škole u Zagrebu.

(Po naravi.)

c) Zagrebačka kr. muška učiteljska škola.

1888/9. Novak V.: Crtice o razvoju crkvene glazbe.

1889/90. » » Obuka u pjevanju u pučkoj školi.

1890/1. Rogulja Milan: Dvije, tri o crtanju.*

1909/10. Dürr Oskar: Knjiga za dijete.

* Bilješka. Kr. muška učiteljska škola u Zagrebu izdaje i dalje godišnje izvještaje o stanju toga zavoda, no od škol. god. 1891/2. bez uvodnoga članka.

7. Vjeroučna obuka u učiteljskim školama za mladež grčkoist. (istočno-pravoslavne) vjere uređena je naredbom od 24.

kolovoza 1889. br. 8.937, a za katoličku mladež naredbom od 2. rujna 1889. br. 9.026.

Prva je osnova izmijenjena naredbom od 6. svibnja 1910. br. 10.746.

8. Uputa u porezne poslove. U drugom polugodištu školske g. 1895/6. poučavani su učiteljski pripravnici IV. tečaja učiteljske škole u Zagrebu u najnužnijim poreznim poslovima. Obuka ta uvedena je pokusa radi, a podjeljivao je pomoćni tajnik zagrebačkoga financijalnog ravnateljstva Franjo Horvat. Prerana smrt toga radnika prekinu i ovaj pokušaj.

9. Zagrebačka kr. muška učiteljska škola smještena je god. 1893. zajedno sa 6-razrednom vježbaonicom u novu zgradu, koja gotovo odgovara svim zahtjevima, koji se traže od zavoda te vrste.

Kako se na početku škol. godine 1911./12. upisalo u I. tečaj učiteljske škole preko 60 kandidata, otvorena je za taj tečaj paralelka.

Na 19. studenoga 1893. otkrivene su svečanim načinom u prisuću bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije spomen-ploče u novosagrađenoj muškoj učiteljskoj školi.

Zdesna od ulaza je natpis:

ZA VLADANJA NJ. C. I K. APOST. VELIČANSTVA

FRANJE JOSIPA I.,

KRALJA UGARSKOGA I ČEŠKOGÁ, DALMATINSKOGA,
HRVATSKOGA, SLAVONSKOGA I T. D.

Slijeva:

ZA BANOVANJA NJ. PREUZVIŠENOSTI BANA

DRAGUTINA GROFA KHUEN-HÉDERVÁRYA,

POD PREDSTOJNIŠTVOM ODJELNOGA PREDSTOJNIKA

DRA. STJEPANA SPEVCA

GODINE 1891.

Nova zgrada za kr. mušku učiteljsku školu u Zagrebu. U pretežno poljodjelskoj zemlji, kakova je Hrvatska, treba da je pučki učitelj temeljito upućen u sve poslove poljskoga gospodarstva naročito u voćarstvo, vinogradarstvo, povrćarstvo, pčelarstvo i t. d., da dijete već u školi može valjano praktično poučiti u ovim važnim a u nas nažalost dosta zaostalim granama narodne privrede. Dosele nijesu učiteljski pripravnici imali prilike, da u vlastitom bilinjaku ili matičnjaku praktično uče, već im se gojidba i cijepljenje i t. d. tek demonstriralo od vremena do vremena u sveučilišnom botaničkom vrtu, u školskom vrtu kod sv. Duha, te katkada i na zem. dobru Božjakovini. Ovo ni izdaleka nije bilo dostatno, te je već krajnje vrijeme, da se uredi učiteljska škola s vlastitim prostranim gospodarskim pokušalištem, gdje će pripravnici doista temeljito naučiti sve grane težadbe. Pošto je namisao, da se sagradi zem. bolnica na »Šalati«, postala neizvedivom, valja radosno pozdraviti zdravu namisao vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu, da se na lijepom onom i prostranom zemljištu podigne moderna učiteljska škola, a uz nju sva potrebita vinogradarska, voćarska, stočarska i t. d. pokušališta. Jur sagrađena zgrada (zamišljena kao bolnička prijamna zgrada) adaptirana je neznatnim preinakama u zgradu za internat učiteljskih pripravnika, dok je školska zgrada građena posve nova.

Na poziv kr. vlad. odjela za bogoštovlje i nastavu izrađeni su u kr. vladnom odjelu pospješeno potrebiti građevni,

nacrti za ovu preparandijsku zgradu, te je raspisana jeftimba za pojedine građevne i obrtne radnje, izvedba stropa od armiranoga betona, tesarske, pokrivačke, stolarske, bravarske, soboslikarske, ličilačke, staklarske, limarske i vodovodne radnje, dobava dijelova od umjetnoga kamena, konačno parketarske, alsfaltne i tapetarske radnje. Jeftimbena rasprava bila je dne 22. travnja 1911., a gradnja je započeta sredinom svibnja 1911.*

Na zemljištu na Širokom brijegu sagrađene su dvije zgrade, i to: jedna prizemnica u obliku ljetnikovca, u kojoj će stanovati zavodski učitelj za vrtlarstvo, koji je ujedno upravitelj ekonomije učilišta, te jedna gospodarska zgrada. Potonja zgrada, također prizemnica, sadržaje staju za zavodske konje, za 12 krava i za svinje, zatim mljekariju, sječkarnicu i sve druge potrebite prostorije.

Prostor oko učilišta uredit će se kao engleski perivoj, dok će onaj dio zavodskoga posjeda, koji leži na obronku brijega, biti upotrijebljen prema strmini obronka dijelom za voćnjak, dijelom za povrteljnjak, a dijelom za omanje čestice, na kojima će se gojiti sve vrste žitaricâ.

Obje prije navedene zgrade sagradila je zagrebačka poduzetnička tvrtka Kalda i Štefan; krovišta napravila je tvrtka M. Bregant i drug, pokrivačke radnje Bauer, a bravarske Pandić.**

Kako se pokazalo, da ta preparandija ne bi imala polažajnika za vježbaonicu, određeno je naredbom kraljevskoga povjerenika za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju od 15. srpnja 1912. br. 3282. Pr., da preparandija ostane u dosadašnjoj zgradi, a prostori na Šalati da se upotrijebe za drugu realnu gimnaziju.

Internat. 1. svibnja 1893. otvoren je internat uz kr. mušku učiteljsku školu u Zagrebu. Smješteno je u nj 30 učiteljskih pripravnika, koji za objed i večeru plaćaju 18 K. Prvim prefektom toga internata imenovan tadašnji učitelj vježbaonice. danas žup. škol. nadzornik, Adolfo Vuković.

Stipendije. Od početka škol. god. 1905./6. ukinute su zu tu školu zemaljske ručne stipendije, te je osnovano 40 zemaljskih pitomačkih mjesta u internatu toga zavoda sa ze-

---

* Narodne Novine. 1911., br. 85.
** Narodne Novine. 1912., br. 146.

maljskim prinosom od 240 K na godinu za svako pitomačko mjesto.

Zaklada pokojnoga biskupa Iv. Kralja iznosila je koncem god. 1904./5. 2.769 20 K, pa se dohoci iste troše na pripomoći učiteljskim pripravnicima.

Društvo za pomaganje učiteljskih pripravnika.

Društvena imovina iznosila je koncem školske godine 1900./1.	7.652 K 84 f
a koncem školske godine 1904./5. . , . . .	8.968 K 60 f
više za . .	1.315 K 76 f.

U zadnjem školskom petogodištu izdano je u društvene svrhe 6.118 K 50 f.

Obrazovno »Društvo Napredak«. God. 1894. osnovali su učiteljski pripravnici kr. učiteljske škole u Zagrebu »Obrazovno društvo Napredak«.

Društvo ovo priređuje svake godine koncerte u društvene svrhe, kojom prilikom padne gdjekoja lijepa riječ o staležu učiteljskom.

1. Pjesma prigodnica, koju je tadašnji učitelj. pripravnik četvrtoga tečaja Viktor Majer i predsjednik obrazovnoga društva »Napredak« prozborio prigodom koncerta, što su ga god. 1898. u dvorani učiteljske škole priredili učiteljski pripravnici i mladež vježbaonice. Spjevala ga je vrijedna naša družica i pjesnikinja Milka Pogačić. Evo je:

Tu danas nije pozvala Vas vila
Umjećem divnim da vam blaži čas,
Tu ona nema onih miljenika,
Što pjesmom, glazbom zanijeli bi vas.
Ne! Vaše srce sakupi vas ovdje
A zašto? Dobro vaše srce zna,
Da sveta svrha tu vam pruža ruku
I hoće da joj milo dar se dâ.
Ta čujte samo . . . . .

Zreste l' kada
Na moru gizdav parobrod,
Što uz kos valu, uz kos buri
Do cilja ravna brzi hod . . .

Na palubi mu sjaj i gizda
Veselje mirno, obijest' låst.
Ta stroj je valjan, što ga tjera
I s takim strojem ne će past!

Al dođ'te samo na dno broda
Gdje služit, čuvat valja stroj,
I gleđ'te kako skroman radnik
Tu žrtvuje vam život svoj.
Vrućina, žar mu kosti suši,
Ispija snagu teški trud,
Samoća, mrak mu misli duši
I nehaj bi mu hvato grud,
Da nije brige: Što će brod,
Kad u dnu njegvu zapne stroj?!
Nepažen tu Vam čedan radnik
Čeliči svaki živac svoj,
I loži, ravna, pazi, vodi
Dä, on je, koji gizdav brod taj vodi.

Mi danas sjutra učitelji,
Mi radnici smo broda tog,
Što neumorno radit ćemo
Sve u dubini roda svog.
U tamne ćemo zać' mu strane
Svud ložeć vatru istine,
Plemenit ćemo njegvo srce
I vodit ga do prosvjete.
Dà, rad je mučan, što nas čeka,
To svaki od nas dobro zna,
Al sveta svrha kano zvijezda
Vrh našeg teškog puta sja.

Pa dat će Bog nam stazu bolju
Udesit ćemo gizdav brod,
Pa dat će Bog i k ljepšoj sreći
Naš krenuti će mili rod.
Na palubi bit će sloboda,
Veselje mirno, obijest, last,
Ta u dnu broda bdije radnik,
Zadatak mu je to i čast.

Sirotan đak vam tako misli
Posvetit sebe svrsi toj,
Sirotan đak vam tako ćuti,
Da žrtvuje se za rod svoj.
I vi to znate, zato amo
Na poziv vi ste došli naš.
Jer sve, što bijednom đaku daste,
To od Vas prima narod Vaš.

A uzdarjem Vam bila pjesma,
Što đaku nauk sladi sad,
Ta pjesma, što će danas, sjutra
Slakšavat njegov teški rad!*

2. Proslov.

izrečen na koncertu, priređenom u korist zagrebačkih učiteljskih pripravnika dne 2. veljače 1901.

U Zagreb si naumio, sinko . . .
A ne pitaš, hoće li ti kuća
I toliko moći da namakne,
Te ne budeš željan kore kruha,
Kore kruha i toploga ruha?
Ti u veće pošao bi škole,
A što veće škole — to su veće
I potrebe u glavnome gradu.
Eto dosad školala te kuća
Teškom mukom i u manjim školam;
Ja i majka s petoro ti braće
Otkidasmo mnogi put od usta,
Da se tvoje namire potrebe.
Toliko bi i s prijegorom takvim
Baš i odsad mogli trošit na te,
Ali više — ama baš nikako. —
I braća ti svaki dan su veća
I potrebe kućne sve to veće.
A vremena — Bog bi znao zašto —
Svakim danom i teža i gora.
Još bi i ti sjetiti se mogô,
Kako bi nam požnjeveno žito
U hambaru zaticalo lanjsko;
Kako bismo preobilje sijena
S proljeća u novac okretali;
Staja bila puna sitnog blaga,
Par volova, po dva dobra konja,
A muzle se po četiri krave.
Od svinjaca puna kuća smoka,
U kleti nam vazda vina dosta;
Sjećaš li se, kad bi u veselju
Proslavili sveti blagdan koji,
Ili slavu kojeg imenjaka,
Kad bi došli gosti prijatelji,
Kako bi ih lijepo počastili
I pjevanjem slavu začinjali?

* Napredak. 1898., br. 7.

Za ruho se nije gotov novac
Ma baš nikad iz kuće izdavô,
Sve je prije s Božjim blagoslovom
Sama kuća u obilju dala.
Ali danas više toga nema —
Sve što dalje, sve se teže živi,
A i sama kao da se zemlja
Danas veće nekud izrodila,
Te si često u brigama teškim
Moram reći: Hvala i na tome
Budi Bogu, koji valjda šalje
Takve brige, da iskusi ljude. —
Ti si eto odrastao veće,
Pa uvidi, da ne može kuća
Za te samog više troška smoći.
A da s ovom malom pripomoći,
Što ti s mukom skucati je mogu,
Pođeš u grad, gdje skupoća vlada:
Ti bi se izmorio gladom,
Patio se, znojak, ljute zime,
A mučio sebe usto knjigom,
Pa bi lako lako mlađan mogo
I u tešku kakvu bolest pasti.
Otac sam ti, eto za vas djecu
Živim samo, pa pomisli, kako
Boljelo bi očinsko me srce,
Od nevolje da mi takve stradaš. —

Ganut sinak dobra oca sluša,
Onda digne smjelo mladu glavu,
Iz očiju živih plamen sijevnu,
Svijetla nada ukrasi mu lice:
— Baš ti hvala, o moj dobri oče,
Što ovako otvorenom riječi
Izjada mi očinsko si srce
I prizna mi roditeljsku ljubav,
Što i tako odavno ju poznam.
Hvala tebi srdačna i za to,
Što mi malu potporicu nuđaš —
Bit će dosta, pa i manje da je!
Ni uskraćuj porad mene samo
Ni sebi. ni majci, ni braći mi:
U Zagreb ću, oče, moje srce,
Sve mi žarki osjećaji gone,
Da u bijeloj prijestolnici našoj
Pripravim se, te postanem ono,
O čem davno moja duša sniva,

Pripravim se za prekrasni stalež,
Te s vremenom budem Božjom voljom
Učiteljem roda hrvatskoga. —

Mnogi su me putili od toga,
Koječesa spominjući meni:
Velik trud i prijegor jošte veći,
A nagrada slaba i nikakva . . .
Al ti meni dolazi pred oči
Neprestano ona slika mila,
Kad bi ono pokojni učitelj —
Bog mu duši! — med nas djecu zašo:
Trpio je od bolesti ljute,
Ali, Bože, kad bi tihim glasom
Pokašljujuć govoriti stao,
Ja ti mišljah, e to nije čovjek,
Nego svetac živ pred nama stoji
I ljepotom nauke si mudre
I milotom pripovijesti slatke —
Gdje bih tebi to iskazat mogo!
Bože, rekoh još ko dijete malo,
Kad bi ikad usrećit me htio,
Daj da budem učiteljem i ja,
Kojega bi djeca zavoljela
Ko što njega mi voljasmo mali . . .
Tâ mi želja plamti još i sada
Istim žarom u mlađanoj duši,
Zato idem, idem, oče, tamo!
A Bog ne će zapustiti svoga,
Jerbo ćutim, da je naum dobar,
Koji mene u nauke zove.

Znam, da ne ću obilje uživat,
Ali eto kazuju mi mnogi,
Da za 'vakvu đačku sirotinju
U Zagrebu ima društvo krasno,
Koje skrbi, te im namakne se
Kome kruha, kome komad ruha, —
Đak ću biti dobar, oto znadem,
Milostiva ona će gospoda
Pomoć možda i mene sirotu . . .
Tek ti, oče, moli za svog sina,
Neka Bog mu naum blagoslovi,
Da mu truda i ljubavi žarke
Užije se rod i domovina! —

Otac digne uvis desnu ruku,
Na oku mu suza se zakrijesi
I drhćućim veli sinu glasom:

Pođi, sinko, roditeljsko srce
Na tvom putu pratit će te vazda;
Kad ti takvom željom srce goni,
A želja je poštena i lijepa,
Pođi, uči, muči se i radi,
A trud nek ti dragi Bog nagradi!
Za tvoj uspjeh molit ćemo Boga,
I spominjat u molitvi tebe,
Kada god se s crkve naše zvono
Na molitvu pozivom oglasi.
A uz tebe u molitvi našoj
Spomenut ću tvoje poglavare
I uza njih one dobre ljude,
Za koje mi ono netom reče,
Da si rukom svojom dobrotvorkom
Pomažući sirotinju đačku
Zadužbinu u nebesim grade.

Pođi, sinko, zahvalan im budi,
A večeri svake, kada liježeš,
U molitvi amo duh si svrni,
Gdje ti živu braća, otac, mati,
Dobrotvore uz nas još spomeni,
Reci za njih: »Bog im dobri plati!«*

Učiteljsko osoblje. Na čelu ovoga zavoda nalazimo:
do 1. rujna 1890. Ljudevita Modeca;
od 1. » 1890. do 1894. dra. Đuru Arnolda;
od 1. » 1895. » 1909. Karla Maticu.

Od toga vremena ovamo vodi upravu toga zavoda Milan Pejnović.

1. Ljudevit Modec, ravnat. učiteljske škole. Vidi knj. III., str. 243.

2. Dr. Arnold Đuro, ravnatelj učiteljske škole zagrebačke. Rodio se dne 24. travnja 1854. u Ivancu kod Varaždina, gdje mu je otac Ivan bio tada kr. poreznikom. Njegov djed doselio se za francuske revolucije iz Švicarske u Hrvatsku, a tu, u Bjelovaru, rodio se i Ivan. Tu je i umr'o god. 1887. u 85. godini, dok njegova udovica, a Đurina majka, Sofija, rođ. Vukanić, još i danas u Zagrebu u 85. godini živi.

Đuro je polazio pučku školu u Zagrebu, prva dva razreda gimnazije u Varaždinu, a ostale u Zagrebu, gdje je god. 1873. položio ispit zrelosti. Posvetivši se historiji i filozofiji stekao je u zagrebačkom sveučilištu 17. srpnja 1880. doktorat filozofije.

Svoje službovanje započeo je u gimnaziji zagrebačkoj god. 1879. kao profesor filozofije i historije, te je u tom svojstvu djelovao punih 10

---

* Škola. 1991. br. 3.

godina. U tom je razdoblju radi više stručne naobrazbe sproveo vrijeme od jeseni 1880. do jeseni god. 1881. u sveučilištima u Göttingenu i Berlinu, a od jeseni 1881. do jeseni 1882. na Sorboni u Parizu. God. 1889. došao je za ravnatelja u zagrebačku učiteljsku školu, u kojoj je služio do godine 1894., kada je 21. kolovoza imenovan profesorom teoretičke i praktičke filozofije i pedagogije u sveučilištu. U tom svojstvu službuje i danas, a akademički senat ga je izabrao dekanom za god. 1898./99. i rektorom sveučilišta za god. 1899./1900. Ujedno fungirao je od god. 1890. do 1899. kao predsjednik ispitnoga povjerenstva za učiteljsku službu na višim pučkim školama.

Arnold dr. Đuro, ravnatelj učiteljske škole u Zagrebu.

(Iz djela »Glasoviti Hrvati«.)

Dr. Đuro Arnold spada u niz najsimpatičnijih hrvatskih pjesnika i učenjaka. On je svojim ozbiljnim radom i uzornim značajem i patriotizmom, a nada sve svojom rijetkom skromnošću tečajem četvrt vijeka stekao općenite i zaslužene simpatije. Na književnom polju kumovao mu je pokojni Šenoa, koji ga je god. 1873. uveo u javnost prvom pjesmom »Pri povratku« (»Vienac« 49.). Otada ostao je Arnold vjeran »Viencu« i u njemu je isključivo objelodanio sav svoj pjesnički rad, koji je vrlo obilan. Dovoljno je ovdje samo napomenuti nekoje glavne pjesmotvore Arnoldove redom, kako su u »Viencu« ugledali svijetlo. God. 1875. izašle su krasne romance i balade: Pjevačeva ljubav, Lugareva kći, Hadum, Dievin san, heroida »Ljudeviti«, romanca »Brat i sestra«; 1876. legenda

»Kata Lovićeva«, pjesnička pripovijest »Župan Relja«, Kneginja, Zadnja nada; 1879. krasne »Primorske pjesmice«; 1880. Na straži, Na biegu, Na razstanku; 1881. »Na badnjak«; 1882. divni refleksivni pjesmotvori: Na Sprevi, Pod lipami, Champs Elysées, Place de la Concorde, Versailles; 1883. Demeškinja i propelo; 1884. najsavršenija pjesnikova radnja, pjesnička povjestica »Damjan Juda« i duboko elegične pjesme »Pri odru žene«, »Spominjanje«, »Udaljevoj« i t. d.; 1888. didaktična pjesan »Domovina« i t. d. sve do najnovijega doba.

Povrh toga objelodanio je u almanahu »Hrvatski dom« god. 1876. krasnu epsku pjesmu »Radak, vojvoda bosanski« i nešto beletrističnoga rada u »Hrvatskoj Lipi« god. 1875. i u »Viencu« god. 1880. pripovijest »Samo četvrt sata«. Izabrane pjesme Arnoldove izdala je Matica Hrvatska za god. 1899., te se tek iz ove zbirke može razabrati sav pjesnički talenat i vrijednost pjesnikova.

Kao pjesnik Arnold je pretežno lirik dubokoga osjećaja, nježnih i uzvišenih misli, te savršene forme. On pjeva od srca, a da ne slaže srokove, zato se i njegove pjesme s nasladom čitaju, pa će vazda zadržati svoj čar i dojam na mlada, nepokvarena srca.

Na znanstvenom polju dr. Arnold radio je naročito kao pedagog i kao filozof, te je napisao i izdao ove radnje: »Etika i poviest« (doktorska radnja, 1880.); »Logika za srednja učilišta« (1888.); »Psihologija za srednja učilišta« (1893.); »Filozofija, prirodne nauke i sociologija«. Riječ u prilog metafizici. Rektorski govor (1899.).

U akademičkom »Radu« objelodanio je rasprave: »Zadnja bića« (1888.) i »Psihologija bez duše« (1898.) Po raznim časopisima izašli su članci pedagoškoga ili filozofskog sadržaja.

Jugoslavenska akademija izabrala je dra. Arnolda god. 1891. dopisnim, a u prosincu 1899. pravim članom, Hrvatski pedagoški književni zbor god. 1892. začasnim članom, a Matica Hrvatska god. 1899. odbornikom. U prosincu god. 1898. proslavio je skromnim načinom 25-godišnjicu svoga književnog rada.

3. Matica Karlo, ravnatelj zagrebačke učiteljske škole, začasni prisjednik nadbiskupskoga duhovnog stola i gradski zastupnik. Rodio se u Poljani kraj Ivanić-grada 21. siječnja 1852. od vrlo vrijednih i čestitih građanskih roditelja, umr'o 18. kolovoza 1909. u Topuskom. Gimnazijske i teološke nauke svršio je u Zagrebu. God. 1876. zaređen je za svećenika i pošto je neko vrijeme bio kapelanom u Bjelovaru, namjestila ga je duhovna oblast katehetom na samostanskim školama milosrdnih sestara u Zagrebu, a god. 1880. prešao je u javnu učiteljsku službu. Na učiteljskoj školi počeo je službovati god. 1886., a god. 1895. imenovan je ravnateljem toga zavoda. I u tome položaju bijaše pokojni Matica iskren i privržen prijatelj učiteljskoga zbora, a pravi otac mladeži.

Dne 26. kolovoza 1901. slavio je Matica 25-godišnjicu svoga misništva. Ovom prilikom uručio je učiteljski zbor svečaru uz tableaux svojih slika ovu spomen-pjesmu:

Karlu Matici,

začasnomu prisjedniku nadb. zagrebačkoga duh. stola,
ravnatelju kr. muške učit. škole i vježbaonice
prigodom njegove
dvadesetpetogodišnjice misnikovanja.

Dvadeset i pet prođe danas ljeta,
Što žrtvu prvu prinjeo si Bogu,
Kô sluga Božji Ti već dušu mnogu
Navrnu k Spasu, gdje joj sreća cvjeta!

I zavoda si našeg dična glava,
I drug nam odan i susretljiv vazda,
A mladež, kojoj utjeha si prava,
U srcima Ti vječni spomen sazda!

Matica Karlo, ravnatelj učiteljske škole u Zagrebu.
(Po totografiji.)

Nek Svemogući slugu svoga štiti,
Da sretan jednom kod Njeg' može biti!
To duša onih spašenih je želja . . .

A naša želja nek se s ovom stiče,
Iz pune duše svaki od nas kliče:
Poživi, Bože, dičnog ravnatelja!*

* Kršćanska škola. 1901., br. 15.

S golemim trudom i upravo sa smjelošću putovaše direktor zagrebačke učiteljske škole godinu na godinu sa svojim đacima u dalji, strani svijet, a neumornost i osobita vještina njegova u tome poslu bila je svagda okrunjena najljepšim uspjesima. Na prvo oveće putovanje krenuli su zagrebački učiteljski pripravnici pod vodstvom ravnatelja Matice god. 1895. u Budimpeštu. God. 1897. izvedena je glavna ekskurzija u hrvatsko Primorje i na Plitvička jezera; god. 1898. poveo je Matica pripravnike IV. tečaja u Beč i Gradac, a godinu dana poslije toga u Herceg-Bosnu i Dalmaciju. U travnju god. 1900. iskrcao se sa svojim izletnicima u Ankoni, otkuda je krenuo prema vječnom Rimu. God. 1901. putovao je s đacima u Ljubljanu, Postojnu, Trst i Veneciju; god. 1902. u Srijem i Biograd, a god. 1903. u Maribor, Celovac, Ljubljanu i Postojnu. Potom je (g. 1904.) pošao na veliku ekskurziju u južni Tirol i sjevernu Italiju; god. 1905. krenuo je s đacima opet u alpske krajeve, a narednih godina u Bavarsku i napokon ponovo u vječni Rim. Gotovo je nevjerojatno, da se sve to moglo izvesti s neznatnim materijalnim sredstvima. No bilo je velikih sredstava na drugoj strani i od druge vrste. Bilo je u direktora Matice uvijek čvrste volje, agilnosti, okretnosti i praktičnoga duha, a napose valja istaći, da su u tome poslu mnogo ispomagale vrlo razgranjene prijateljske sveze Matičine, koje je pokojnik svojom ljubaznošću, otvorenošću srca i požrtvovnim uslugama umio sastaviti u velikim dimenzijama i daleko preko granica domovine.

Kao nastavnik bijaše pokojni Matica jaka, snažna priroda; nepozajmljena, iskrena i svoja u svemu. Čovjek svoga kova, ali opet takav, da ga svi razumijevahu i radovahu se njegovu susretu i razgovoru. Sva individualna osobitost i jačina Karla Matice bijaše pretopljena vanrednom mekoćom i obasjana milokrvnim pogledima na život oko sebe. Matica je bio pedagog po srcu, po djelotvornoj ljubavi za mladež; pedagog po cijelome svom biću, koje se ne mogaše zaboraviti, nego je ostajalo u dušama njegovih učenika kao jedan svjetionik iz daljine — iz drage mladosti. »Ostajala je« — kako reče jedan učenik pokojnikov — »svijetla, topla i vedra uspomena, koju smo ponijeli u život kao dragocjenost i putokazi Od Matice smo i preko namrštena čela s pouzdanjem izgledali riječ milu, blagu i očinsku; u prijekorima njegovim drhtala je ljubav; u svakom pokretu hrabrenje, u svakoj misli srce . . .«. Pravi uzornik i pravi apostol malenih bio je Karlo Matica u vježbaonici učiteljske škole. Vježbaonica bijaše carstvo njegova dobrog srca. Mile one glave i bistre oči priklanjahu se svome dobrom kateheti i tražahu za njegovom rukom i pogledom kao cvijet, kada žeđa proljeća i sunca. A Matica je zaista prodirao u te duše i sklapao one ručice s blagošću, pažnjom i istinom evanđeoske nauke, koja se s njegova srca točila među malenima kao živa želja od milošte.

Za školsku stvar radio je Matica i na književnom polju, naročito u pedagogijskom časopisu »Hrvatski učitelj«, kojemu je bio mnogo godina urednikom i vlasnikom, a umio je pribrati oko njega školnike sviju kategorija: učitelje srednjih škola, svećenike, pučke učitelje, učiteljice i t. d. I katehetski sastanci, što su u nas održani prije desetak godina, od naj-

veće su česti bili Matičino djelo. Za javni njegov rad oko unapređivanja školstva i učiteljskoga staleža odlikovalo ga je već god. 1886. zagrebačko učiteljstvo jednoglasnim izborom u širi gradski školski odbor, kojemu je kao gradski rastupnik od godine 1905. bio neprekidno članom sve do svoje smrti.

Vječna slava i svijetla uspomena trudbeniku, koji je domovini svojoj služio uzdignuta srca!*

Na spomen pokojnikovu spjevao je Stjepan Širola ovu pjesmu:

Sve redom smrt nam nemila otima
Sa njive školske veterane marne. —
I Tebe ote, dragog nama svima,
Što puna srca ljubljasmo te harna . . .

A tko sad će mladež vodit nam do Rima
I kazat njojzi svijeta grade čarne?
Tko riječju dizat i pomagat njima,
Kad nesta Tebe, duše blagodarne? —

Svećenik Božji svetim pred oltarom,
Sav život školi ti si našoj dao, —
I perom zlatnim zanjihati znao . . .

Rod, dom si srca ljubio svim žarom, —
I već te nema — radenika prava . . .
Tek poklik tužni: »Pepelu Tvom slava!«

Od profesora toga zavoda istaći nam je ova lica:

1. Basariček Stjepan, profesor učiteljske škole, urednik »Napretka«. Rodio se 27. travnja 1848. u Ivanić-gradu, živi danas u Zagrebu. Svršivši učiteljsku školu u Zagrebu, posta mjeseca siječnja 1867. učiteljem u Bregima kraj Ivanića, a mjeseca svibnja iste godine učiteljem u Virovitici. Već ovdje se istakao svojim pedagoškim radom utoliko, da je prilikom preustrojstva preparandije na osnovi zakona od 14. listopada 1874. imenovan učiteljem pedagogije na zagrebačkoj učiteljskoj školi. Polučivši to mjesto dao se odmah na književni rad, osnovao hrvatsku znanstvenu pedagogiju i izdao štampom ova djela: 1. Teorija pedagogije ili nauk o uzgoju. Zagreb. 1876. — 2. Kratko iskustveno dušoslovlje. Zagreb. 1877. — 3. Uzgojoslovlje. Zagreb. 1880. Drugo izdanje 1882., treće 1888., a četvrto 1896. — 4. Opće obukoslovlje. Zagreb. 1882. Drugo izdanje 1888. — 5. Posebno obukoslovlje. Zagreb. 1884. Drugo izdanje 1885. — 6. Povijest pedagogije. Zagreb. 1881. Drugo izdanje 1893. — 7. Kratka povijest pedagodije. Zagreb. 1885. — 8. Pedagogija Herberta Spencera. Zagreb. 1886. — 9. Čitanka za više pučke škole I./II. Zagreb. 1890. — 10. Hrvatska početnica. Zagreb. 1892. — 21. Rukovođ za početnicu i Bukvar. Zagreb. 1892.

* Narodne Novine. 1909., br. 189.

— 12. Nazidna početnica. Zagreb. 1892. — Povrh svega toga napisao za mladež: Šaljive narodne pripovijetke, Šaljive pripovijetke, Tisuća i jedna noć i dr., a glavnim je urednikom »Pedagoške enciklopedije«.

Basariček je od god. 1895. urednikom »Napretka«; njega nalazimo među osnivačima Zadruge, Zbora, Saveza, Učiteljskoga doma, Učiteljskoga konvikta i dr.

Mjeseca srpnja 1897. proslavio je 30godišnjicu svoga službovanja.*

2. Vorgić Stjepan, profesor učiteljske škole u Zagrebu. Umirovljen god. 1910.

Basariček Stjepan, profesor učiteljske škole i književnik.
(Po originalu.)

Iz zahvalnosti spram svoga učitelja spjevao je Stj. Leppé ovaj sonet:

Moj učitelju — dobrotvore dragi,
Pred dušom pogled Tvoj mi lebdi blagi —
Kad riječ mi Tvoja vazda umiljato
U srce došla kano čisto zlato.

I sad što jesam — Tvoje to je djelo,
A zlata nemam, da ti kitim čelo,
Tek srce moje prepuno je hvale —
Međ svoje Tebe diže ideale!

---

* Škola. 1897., br. 8.

Nad domak dragi siđe l' kada tmuša,
Žrtvovat ću mu cijelo žiće mlado,
Tim nauk Tvoj bi vijek čuvat rado.

Spram Tebe harnost sva mi ćuti duša:
Nebesa nek te blagoslovom prate,
Života dane nek Ti srećom zlate!*

3. Kuštreba Franjo, umirov. učitelj učiteljske škole i pravi član »Hrv. pedagoško-književnoga zbora«. Umr'o je 15. rujna 1903. u Zagrebu nakon duge i teške bolesti u dobi od 60 godina. Sprovodu, koji je obavljen dne 16. rujna, prisustvovali su učiteljski pripravnici sa svojim učiteljima. Prigodom preustrojstva hrvatskoga pučkog školstva god. 1875. imenovan je pokojnik, koji je dotle službovao kao građanski učitelj na realci u Petrinji, učiteljem matematičkih nauka u kr. muškoj i ženskoj učiteljskoj školi u Zagrebu, pa je na tim zavodima službovao, dok nije ukinuta zem. ženska učiteljska škola. Poslije toga bio je dodijeljen na službovanje najprije žup. šk. nadzorništvu, a zatim kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, u Zagrebu, gdje je ostao u tom svojstvu i onda, kad je već umirovljen, sve dok ga od posla ne otrgnu kap, koja mu iznenada slomi inače jaku tjelesnu snagu. Pokojnik se vazda odlikovao osobitom revnošću i točnošću u službi. Svršivši vojničke škole, služio je u mladim godinama kod vojske, te se u talijanskom ratu godine 1866. istakao tako, te je bio odlikovan srebrnom kolajnom za hrabrost.**

4. Milaković Ivan, učitelj glazbe zagrebačke učiteljske škole. Umr'o 14. travnja 1899. u Zagrebu.

5. Eisenhut Đuro, učitelj glazbe. Rodio se 25. prosinca 1841. u Zagrebu od građanskih roditelja, umr'o 2. travnja 1891. U Zagrebu je polazio gimnaziju i isticao se od rana kao vrstan pjevač tanka grla. Uzato je učio u glazbenom zavodu kod prof. Schwarza guditi gusle. Sa svojim vršnjacima i prijateljima Milanom Krešićem i sada već pokojnim sveučilišnim profesorom Arminom Šrabcem priređivao je od rana glazbene produkcije i udešavao glazbotvorine. Ostavivši gimnaziju, htio se je posve posvetiti glazbi, za koju je od djetinjstva živio i snovao. Ne imajući dosta sredstava, da pođe u bečki konzervatorij, zamoli 1859. stipendiju, ali je ne dobi. Tako je bio prisiljen, da ostane u Zagrebu samouk, i istom mnogo kasnije, kad je bio zasnovao egzistenciju, pošao je u Beč, da kod prof. Storcha uči kontrapunkt.

Eisenhut je stupio prvi put pred zagrebačko općinstvo kao dirigent orkestra g 1861. Od toga vremena on se razvio kao vrstan guslač, vješt ravnatelj orkestra i odličan ravnatelj pjevačkih zborova. Malo pomalo uspinjao se vlastitom snagom i borbom na strmim umjetničkim ljestvama, pa je doista najveće priznanje za čovjeka i umjetnika Eisenhuta, kad se može reći, da je on samouk, bio 20 godina profesorom guslanja u gla-

* Napredak. 1907., br. 8.
** Napredak. 1903. br. 38.

zbenom zavodu, 25 godina zborovođom i glavarom hrvatskoga pjevačkog društva »Kola« u Zagrebu i da je mnogo godina bio ravnateljem kazališnoga orkestra.

Njegov je rad bio koliko mnogostručan, toliko i naporan. Nije bilo od šezdesetih godina do njegove smrti gotovo koncerta ni muzikalnoga poduzeća u Zagrebu, kod koga on ne bi bio sudjelovao. Iz glazbenoga zavoda, gdje je bio izvrstan pedagog, trčao bi u »Kolo« na pokus, odavle u kazalište, odanle u crkvu. Iz crkve k inim vježbama i produkcijama. Svagdje je bio duša i čitav čovjek. Uza sve ove poslove on je još našao vremena i za obilnu glazbotvornu radnju. Uglazbio je silan broj zborova, četvoropjeva, plesova i inih skladbi, među kojima se osobito ističu četvoropjevi bilo lirički bilo herojski: »Bura«, »Čeznuće za dragom«, »Da l' si moja?«, »Đurđev dan«, »Hajd u kolo«, »Himna Strossmayeru« i »Hrvati«, »Zbirka hrv. napjeva«, »Hrvatski sklad«, »Kad sam tebe«, »Hajde kolo naokolo«, »Kroz noć«, »Moja ljubav«, »Na grobu«, »Napitnica«, »Na rastanku«, »Naš barjak«. »Naški poj«, »Noć u gaju», »Pozdrav dragoj«, »Pri dolasku i odlasku«, »Putnik«, »Raznost proljeća«, »San«, »Slatki dane«. »Spas brodara«, »Tebe zlato«, »Ti«, »Tužaljka« (Ah čovječe), »Udaljenoj«, »Um i grud«, »Uspavanka«, »Ustaj rode«, »Večernja pjesma«, začinke: »Jelko« i »Budi sretna«, »Zadnji boj«, Zajcu na imendan, Zajcu prigodom 25-godišnjice, »Zora« i »Zvijezda nebesnica«. Osim tih pjesama, koje se rado pjevaju širom Hrvatske u svim pjevačkim društvima, uglazbio je i mnogo šaljivih zborova i scena, što su ih većim dijelom izvodili »Kolaši«. Eisenhut je uopće prvi u Hrvatskoj počeo pisati burleske, te se mora smatrati ocem naše šaljive glazbe. U tom su genreu pisani njegovi šašaljivi zborovi i burleske: »Čudan čovjek«, »Turopoljska kortešacija«, »Dogovor«, »Javna tajna«, »Krapinski brijač«, »Ludi Miško na putu«, »Nesretna serenada«, »Otelo«, »Prisiljena ženidba«, »Seljanka«, »Serenada ljubeznoj punici«, »Tiburcio i Žužalina«, »U naravi«, što ih sve čuva »Kolo«. Glazba Eisenhutova vrlo je melodiozna, laka i pokazuje veliku njegovu spretnost u udešavanju za ljudska grla.

Ima još od njega »Dvoransko kolo« (za orkestar»), »Slavonsko kolo«, »Koračnica Merkura«, »Mazurka«, »Dvije mise«, valčik »Na Savi«, velika ouvertura za orkestar »Slava«, polka »Potočnica«, melodram »Putnik«, (Preradović) za orkestar, »Zdravo Marija« i t. d. Povrh toga napisao je i ostavio »Kolu« »Vježba i poduka u pjevanju«, potpunu teoretsku školu prema svom iskustvu.

Napokon se Eisenhut odvažio i na veće kompozicije te je g. 1877. uglazbio prvu svoju operu »Sejslav ljuti« u 3 čina, po libretu Franje Žigrovića. Ova se je opera prvi put pjevala s lijepim uspjehom u hrvatskom kazalištu u Zagrebu 10. ožujka 1878. i opetovala četiri puta uzastopce.

Druga njegova opera bila je »Petar Bačić« (po Botiću), koja je međutim do danas ostala u rukopisu, a izvodili su se samo ulomci u »Kolu«. Posljednja mu kompozicija bijaše »Himna«, koja se pjevala 9. siječnja 1891. u koncertu »Kola«.

Kao dirigent orkestra i zbora bio je Eisenhut vanredno vješt i revan. On je i najtežoj pieci znao pogoditi pravu pointu, te je preliti u svoju družinu, koja mu se bezuvjetno pokoravala. U Zagrebu bio je Eisenhut veoma omiljela ličnost. Po svojoj vanjštini vitkom i elegantnom osobom, te svojim uglađenim načinom u mlađim godinama nalik na bečkoga Straussa, on je poput njega upravljao u svoje vrijeme vlastitom glazbom, koja je, kad u Zagrebu više godina nije bilo vojničke glazbe, pravom slcvila kao uzorna družina. I u privatnom općenju ljubazan i mio, pun oduševljenja i ponosa za svoju struku, rado je podupirao svako umjetničko predduzeće, jovialno je sudjelovao u društvima, a koliko je poštovanje uživao u zagrebačkom općinstvu, najbolje se dokazalo prigodom njegove umjetničke 25-godišnjice mjeseca studenoga 1886. i prigodom njegova srebrnog pira god. 1890., kad je primio velik broj najsrdačnijih čestitaka.

Eisenhut se zadnji put u javnosti pojavio u koncertu »Kola« mjeseca veljače 1891. Dan zatim dirigovao je vojnom glazbom u kazalištu, gdje mu je tako pozlilo, da su ga morali kući odnijeti. Otada se nije više pridigao.

Kompozicije Eisenhutove većim dijelom čuva »Kolo« i njegova obitelj, ali se još nije našao nakladnik, koji bi barem najvrednije bio sakupio i izdao. Bit će zato dužnost »Kola« kao i hrvatskoga pjevačkog saveza, da se pobrine za takovo izdanje Eisenhutovih i Lisinskovih radnja, makar i postepeno.*

6. Stöckl Antun, profesor u hrv. glazbenom zavodu, umr'o je 27. prosinca 1902. u 52. godini dobi. Rodio se 1851. u Ljubljani, gdje mu je otac bio pučki učitelj. I sam se posvetio učiteljskomu staležu, pa je učiteljovao u Krašnji u Kranjskoj. No odličan njegov dar za glazbu sklonuo ga je, da se sasvim odao toj umjetnosti. Stoga stupi u carsku školu u Ljubljani, a svršivši je službovao je kao glazbenik po različnim mjestima svoje domovine, dok nije god. 1882. došao u Zagreb kao guslač kazališnoga orkestra. No doskora je namješten u hrv. glazbenom zavodu za učitelja guslanja, glasoviranja i glazbene teorije. Tu je službu svoju obavljao pokojni Stöckl velikom zdušnošću i ljubavlju. U posljednje vrijeme bio je drugim učiteljem glazbe u kr. muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu. U društvenom životu bio je Stöckl vrlo voljen.**

7. Bratelj Držislav, učitelj vježbaonice, umr'o 14. rujna 1909. u Zagrebu. Želja za naukom vodila je pokojnika od posla k poslu. Dva puta je polagao ispit za učitelja u višim pučkim školama; prvi puta iz skupine jezikoslovne i historijske, drugi puta iz matematičke i prirodoslovne, a sve je to činio kao pučki učitelj u zabitnom mjestancu Klinčaselu, u materijalnim prilikama, koje su doista više nego oskudne bile. S toga je stajališta život Držislava Bratelja za nas učitelje osobito dragocjen i poučan, jer nam daje jasno svjedočanstvo, kako nepatvoren i

* Glasoviti Hrvati.

** Napredak. 1903., br. 1.

nepozajmljen interes za naukom i usavršivanjem ne mogu slomiti ni bijedne materijalne prilike, u kojima je od velike česti smješten život hrvatskih pučkih učitelja. Odličnim ovim uspjesima svratio je pokojnik na se pažnju mjerodavnih faktora, i on bude imenovan učiteljem više pučke škole u Krapini, a onda učiteljem vježbaonice u Zagrebu. Tu na vrelu znanja Bratelj se svim marom dao na proučavanje nauke pedagoške, pa je mnogu noćnu uru žrtvovao pripremama i izrađivanju svoga »Rukovođa za početnu stvarnu obuku«. Taj je rukovođ stekao priznanje

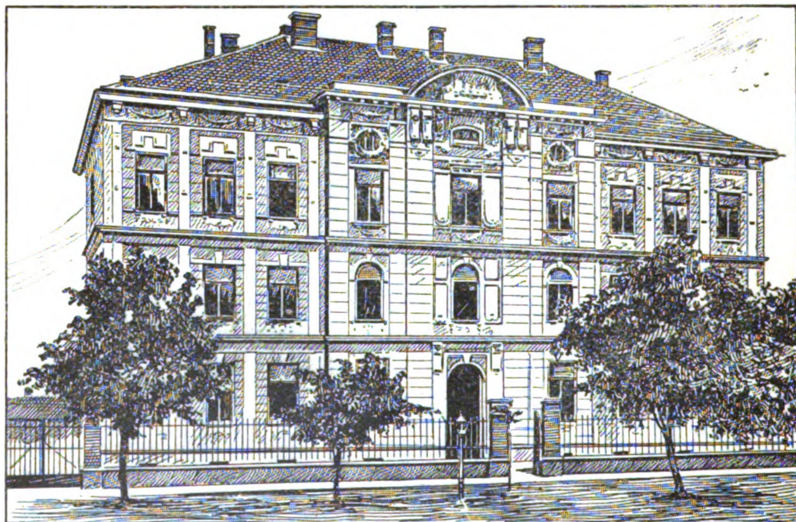
Bratelj Držislav, učitelj vježbaonice.
(Po fotografiji.)

stručne kritike, pa kako je izrađen prema načelima napredne metodike, nema sumnje, da je ta radnja ispunila osjetljivu prazninu u području naše pedagoške književnosti, i da će biti od osobite cijene za naš učiteljski podmladak. Osim toga radio je Bratelj i u »Napretku«. Na temelju toga rada bio je u god. 1908. izabran članom dopisnikom Hrv. pedag.-književnog zbora.*

* Hrv. učit. dom. 1909, br. 18.

2. Osječka kr. muška učiteljska škola otvorena je na osnovi naredbe kr, zem. vlade od 22. veljače 1892. br. 1943 te je zajedno s trorazrednom vježbaonicom smještena u novu zgradu 1. rujna 1893. i to najprije prvi tečaji, dok su ostala tri tečaja otvorena postupno svake dalje godine po jedan.

Potrebu toga zavoda isticala je naša štampa u više navrata, pa spominjemo ovdje članak:

Zgrada kr. muške učiteljske škole u Osijeku.
(Po naravi.)

Muška preparandija u Osijeku. Narodne Novine. 1890. br. 116. Člankom se dokazuje potreba, da se petrinjska preparandija prenese u Osijek.

Djevojčice u muškim učiteljskim školama. Naredbom kr. zemaljske vlade od 23. kolovoza 1909. br. 1968 dozvoljeno je, da se u učiteljsku školu osječku mogu primati i djevojčice.

Zgrada za učiteljsku školu u Osijeku sagrađena je god. 1901. troškom od 129.751·73 K.

Stipendije za ovaj zavod jesu ove:

5 stipendija po 240 K i 12 stipendija po 200 K iz zemaljskih sredstava i

4 stipendije po 300 K od brodske imovne općine.

Statistika. Koncem škol. godine 1911./2. bilo je u spomenutoj školi u sva četiri tečaja 40 učiteljskih pripravnika i 66 pripravnica. Po vjeri svih ukupno 83 rimokatolika, 18 grčkoistočnih, 3 evangeličke augsburške i 2 izraelitske vjeroispovijesti. Po zavičaju bilo je iz Hrvatske 10, iz Slavonije 83, iz Bosne 2, iz Donje Austrije 2. Doba pripravnika bilo je od navršene šesnaeste godine do 24., odnosno 26. i 28. godine. Po staležu roditelja polazilo je rečenu školu 39 sinova trgovaca i obrtnika, 20 sinova drž. činovnika, 13 sinova općinskih i privatnih činovnika, 10 sinova profesorskih i učiteljskih, 10 seljačkih sinova. S višom školskom naobrazbom bilo ih je 63, sa malom gimnazijom 22, sa malom realnom gimnazijom 20. Po napretku dobilo je prvi red s odlikom 20, prvi red 84, dozvolu za ponovni ispit 1, drugi red 1.

Obrazovno društvo učiteljskih pripravnika »Marulić« stupilo je u deseto godište rada. Odbor držao je deset redovnih odborskih sjednica, te osam redovnih sastanaka. Društvo je radilo i na književnom i glazbenom polju. Društvena imovina iznosila je ukupno 194 K 90 f. Izdatak bio je 175 K 29 f. Ostalo dakle u blagajni 19 K 61 f.

Vježbaonicu uz kr. mušku učiteljsku školu u Osijeku polazilo je koncem školske godine 1911./12. ukupno u sva tri odjela svih 5 godišta 78 učenika.*

Društvo za podupiranje učiteljskih pripravnika. Društvena imovina iznosila je koncem lipnja 1912. u svem 3343·29 K.

Izdano je iz društvenih sredstava u potporu učiteljskih pripravnika u posljednjem školskom petogodištu 3 258 K 86 f.

U tom zavodu postoji i »Zaklada županijskoga školskog nadzornika Pavla Oreškovića za pomaganje učiteljskih pripravnika kr. muške učiteljske škole«.

Glavnica ove zaklade iznosila je koncem god. 1904./05. 1878 K 45 f.

---

* Jutarnji list 1912., br. 109.

Prva potpora iz ove zaklade podijeljena je jednom učiteljskom pripravniku u iznosu od 72 K u školskoj g. 1904./05.

Učiteljsko osoblje. Prvi je ravnatelj toga zavoda bio Antun Pechan, bivši dotada profesor kr. muške učiteljske škole u Petrinji.

Pechan Antun, ravnatelj učiteljske škole u Osijeku. Rodio se u Pančevu, u bivšoj vojnoj Krajini 30. siječnja 1844., gdje mu je otac bio zanatnikom. U Pančevu je svršio malu realku, onda tehnički odio tečaja za obrtnike i trgovce, zatim dvogodišnji pedagoški tečaj. Izatoga je po-

Pechan Antun, ravnatelj učiteljske škole.
(Iz »Napretka«. 1900.)

stao podučiteljem u c. kr. trivijalnoj školi u Kraljevčanima u prvoj banskoj pukovniji. Iz Kraljevčana ga premjestiše u ces. kr. glavnu školu u Glini, a zatim u Petrinju.

Kao privatni učenik svršio je zatim veliku realku u Rakovcu i položio je četiri puta natječajni ispit za c. kr. trivijalnog učitelja. Svršivši veliku realku želio je, da ide na tehniku u Beč, zato se za svoje mladosti najviše bavio matematikom i opisnim mjerstvom. Ali kako su hrvatski jezik u krajiškim školama počeli većma cijeniti, te se dvogodišnji pedagoški tečaj u Petrinji, koji je bio spojen s realkom, pod egidom puko-

vnika Ivana Trnskoga i zem. školsk. savjetnika Sabljaka trebao da pretvori u samostalni, bude Pechan imenovan c. kr. trivijalnim učiteljem i dodijeljen na službovanje ondašnjoj maloj realci i pedagoškomu tečaju, te se njemu povjeri na oba zavoda hrvatski jezik.

Imenovanje njegovo za trivijalnoga učitelja nosi ove lijepe riječi:

Zu Triviallehrern werden ernannt: 1. Unterlehrer Anton Pechan, der den zweijährigen pädagogischen Lehrkurs, die technische Abtheilung des praktischen Jahrganges für Handels- und Gewerbsbeflissene, dann die Oberrealschule mit Vorzug absolvirt hat, gründliche musikalische Kenntnisse in Orgel-, Violin- und Flöttenspiel nachweiset, 6½ Jahr in belobter Verwendung steht, in den Konkursprüfungen die gelungensten und mit voller, ehrender Zufriedenheit aufgenommenen Resultate erzielt hat, zum Lehrer an der Hauptschule in Petrinja mit dem Range vom 6. April 1868.

To je odlučilo o njegovoj budućnosti. Ovamo ga vukla želja za višim naucima u Beč, a onamo privezala ga na učiteljski obrazovni tečaj odlična sklonost krajiške vlade i oduševljenje učiteljskih pripravnika, koji su zato slušali njegova predavanja iz hrvatskoga jezika i prionuli uz hrvatski jezik vanrednim marom. Oduševljenje i odanost učiteljskih pripravnika, odlična sklonost vlade, napose pak pobude Ivana Trnskoga i Stjepana Sabljaka učinile su, da se odao svom dušom hrvatskomu jeziku i literaturi. On je iz učiteljske škole razaslao žive slovnice hrvatskoga jezika diljem hrvatske i slavonske Krajine.

Pechan pregnu, da se podvrgne ispitu iz hrvatskoga i njemačkog jezika za velike realke u Beču, što se u novo doba dopuštalo ljudima i bez sveučilišnih nauka, jer nije bilo učitelja za hrvatski jezik. Ne mogavši to ishoditi za Beč, položi ispit za male realke u Zagrebu. Iza toga ispita imenovalo ga je ratno ministarstvo, kao najviša krajiška upravna oblast, učiteljem male realke u Gospiću, ostavivši ga i dalje pridijeljenim maloj realci i učiteljskomu tečaju u Petrinji.

Krajiška mu je vlada često davala novčane nagrade i šiljala ga na velike učiteljske skupštine u Brno, Gradac, Linac i Beč. Kad su se stvarale reforme za krajiške škole, često je Pechan bio pozivan u Zagreb na povjerenstveno vijećanje, te je uz neke druge krajiške odlične školnike dobio od ratnoga ministarstva nalog, da na temelju zadanih pitanja razvije svoje nazore o preustrojstvu krajiških pučkih škola. Među prvim pravim članovima hrvatskoga pedagogijko-književnog zbora vidimo i Pechana.

Na petrinjskoj učiteljskoj školi, koja je god. 1871. postala trogodišnjom, a god. 1889. četvorogodišnjom, služio je do konca lipnja 1894. Predavao je vazda hrvatski i njemački jezik, a prema potrebi i matematiku, metodiku, povijest i zemljopis. Nekoliko je godina predavao njemačku stenografiju u vojničkoj školi, a poslije hrvatsku u učiteljskoj školi u Petrinji i Osijeku, te spada u broj naših najstarijih stenografa i širitelja stenografije. Na dvogodišnjem tečaju g. 1868.—1870. obučavao je kandidate, kako valja raditi praktično u školi s djecom. On nam je bio pravi uzor-učitelj. Sabrao je nekoliko učenika iz glavne škole, te

bi s njima radio. Uživao je, kad je opazio, da njegov trud dobrim plodom rodi.

Pechan je pisao školske rasprave u hrvatskim školskim časopisima i u »Narodnim Novinama«. Za svoje učenike izdao je tiskom »Poetiku«, »Povijest hrvatske književnosti« i »Pismovnik za šegrtske škole«. Napisao je i »Povijest dječačke pučke škole, dànašnje vježbaonice u Petrinji«, te je tim ostavio uspomenu u gradu, u kojem je kroz četvrt stoljeća služio. Bio je dvaput upraviteljem učiteljske škole u Petrinji, kojoj je bio mnogogodišnji senior.

Čujmo sada riječi, koje mi je poslao vrijedni naš Krčmarić iz Smiljana, da se ovom prilikom objelodane. Evo, što piše o Pechanu, kao o svom učitelju:

Ja se Antuna Pechana, svoga dobrog učitelja, sjećam uvijek s osobitim pijetetom; sjećaju se ga tako i ostali njegovi bivši učenici. Maran i radljiv kao pčela radilica, dosljedan do krajnosti, točan kao ura. Metoda mu bijaše i prokušana i proučena, tako da ga je i najmanje darovit slušač pojmiti morao. Davao je uvijek onoliko, koliko se bez osobita napora savladati može, t. j. on jest propisano gradivo valjano razdijelio. Često je ispitivao i njegove su stvari znali svi učenici. On je ljubio svoje zvanje, ljubio je svoje slušaoce, s ljubavlju je obrađivao stvar, koju je podavao, pa je tu ljubav prenosio i na svoje učenike. On je znao i zanijeti, oduševiti, osobito kad je predavao hrvatsku književnost. Miran bi stajao iza katedre, i ne bi se gotovo nigda micao; jedino mu je maleno oko sjalo svetim žarom učiteljskoga oduševljenja, a živu besjedu potkrijepio bi tek po katkad laganom gestom ruku. Da je u takvu momentu miš preko škole prešao, mogao bi ga čuti; učenici su svom dušom uronili u njegovo razlaganje. Korio je rijetko, kaznio još rjeđe; a ako je kaznio, onda je — uvijek dosljedan — strogo kaznu ovršio, kakono je strogo ovršuje i majka priroda.

Ništa mu nije bilo milije, nego vidjeti revna i marljiva učenika. pa ako se interesovao za nauku, za književnost, on mu je birana i zgodna štiva dragovoljno namicao.

Nastojao je iskresati u mladu srcu božansku iskru oduševljenja za sve plemenito, pošteno i uzvišeno, pa ako ju je iskresao, onda je svojski i od srca raspaljivao.

Među svojim drugovima nije se nigda isticao, pače je bio preko mjere skroman. Vani ga je bilo teško vidjeti; jer je uporno nastojao, da svoje znanje proširi i učvrsti; a ako je izlazio na šetnju, bio ponajviše s drugom, isto takvim pregaocem i umnikom, danas već također umirovljenim profesorom Glaserom.

Može se s punim pravom reći, da je Antun Pechan bio svojim učenicima uzor marna, spremna, dosljedna, značajna i vješta učitelja, koji je svjestan svoga zadatka odgojio majci otadžbini Hrvatskoj već dosta plodnih i živih kapitala.

Toliko o Pechanu kao učitelju učiteljske škole, kojega se preugodno sjećaju njegovi nekadašnji učenici s prvoga samostalnog peda-

goškog tečaja, slaveći u svojim skromnim mjestima tridesetogodišnjicu svoga učiteljskog rada. Njega se evo rado sjećaju i mlađi njegovi učenici, koji u svom kolu imaju također lijep broj marnih i revnih školnika, ljudi, koji su kod nas na školskom polju postigli najviše časti. Sjetimo se ovdje samo revnoga našeg kr. zem. skol. nadzornika Antuna Cuvaja.

Napokon zapade Pechana časna zadaća, da bude prvim ravnateljem učiteljske škole u Osijeku. Cijeneći njegove zasluge na prosvjetnom polju odabrala ga je kr. zemaljska vlada za to časno mjesto. A da još više bude slavljen, tko je slavu zaslužio, odlikovan je naš nekadašnji učitelj previšnjim rješenjem od 2. prosinca 1894. zlatnim krstom za zasluge s krunom.

Početkom školske godine 1899./900. stupio je Pechan u mir. Njegovi mu bivši učenici od srca žele, da se naužije zaslužena mira do mile volje.*

2. Divjak Kosta, profesor učiteljske škole u Osijeku. Rodio se godine 1854. u Turjanskom, seocu otočkoga kotara, umr'o 3. svibnja 1910. u Osijeku. Učiteljsku školu svršio je u Petrinji, i postade učiteljem u Korenici. Već kao mlad učitelj znao je on dobro, da mu je djelovati nesamo između uska četiri zida, nego i vani za blagostanje naroda.

Tako se odlikovao unapređujući voćarstvo i pčelarstvo u onom kraju, što su mu priznale i njegove oblasti. Zatim je izučivši drvorezbarstvo, tokarstvo i modelovanje otišao na drvorezbarsku školu u Križevce god. 1885. Tu je djelovao sedam godina. Godine 1893. dođe u Osijek na kr. učiteljsku školu i tu je eto 17 godina neumorno učiteljovao.**

4. Petrinjska muška učiteljska škola. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 16. travnja 1894., br. 2.806. osnovan je uz kr. mušku učiteljsku školu petrinjsku internat, u koji je smješteno oko 30% svih polažajnika.

Djevojke u muškoj učiteljskoj školi. Naredbom kr. povjerenika za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju od 7. listopada 1912., br. 18.897. dozvoljeno je i djevojkama, da mogu polaziti kr. mušku učiteljsku školu u Petrinji.

Stipendije postoje za ovaj zavod:

31 stipendija po 400 K iz krajiške imovne, uzgojne i obrazovne zaklade;

zatim po nekoliko od pojedinih imovnih općina.

Društvo za pomaganje učitejskih pripravnika raspolagalo je glavnicom, koja je iznosila:

---

* Napredak. 1900., br. 38.

** Hrv. Učiteljski dom. 1910., br. 11.

početkom lipnja 1901. . . . K 1.864·48,
a početkom lipnja 1905. . . K 3.186·15,
više za K 1.821.67.

Društvo upravlja također zakladom, koju je osnovao umirovljeni odjelni predstojnik i sveučilišni profesor dr. Izidor Kršnjavi na uspomenu svoga brata Ignjata Kršnjavija, bivšega ravnatelja toga zavoda.

Temeljna glavnica iznosi 270 K, a kamate se dijele među siromašne pripravnike.

Obrazovno društvo učiteljskih pripravnika »Iskra« u Petrinji otpočelo je svoje djelovanje 21. listopada 1891. na osnovi pravila, odobrenih po ravnateljstvu škole 7. prosinca 1891., br. 393.

Osnivači toga društva bili su M. A. Miholjević i Adam Dakić.

Učiteljsko osoblje. Od lica, koja su na tom zavodu službovala, spomenuti nam je ravnatelje: Kršnjavija i Vučaka, te profesore: Glasera, Kuttena i Tamhinu.

1. Kršnjavi Ignjat, ravnatelj kr. muške učiteljske škole u Petrinji. Rodio se 7. studenoga 1854. u Našicama, umr'o 16. studenoga 1900. u Petrinji. Svršivši šest gimnazijskih razreda u Vinkovcima i Zagrebu, prešao je u kr. veliku realku Zagrebačku, u kojoj je god. 1873. položio ispit zrelosti. Izatoga polazio je godinu dana mat.-fizikalni tečaj na politehnici u Zürichu, a zatim je apsolvirao trienij na c. kr. politehnici u Beču. U Beču je služio i kao jednogodišnji dobrovoljac, te god. 1878. pođe s domaćom 53. pješačkom pukovnijom u Bosnu i posta poručnikom u pričuvi. Iza dovršenih nauka povrati se u domovinu, te se g. 1884. podvrže ispitu za učitelja na građanskim školama i bude osposobljen iz matematično-prirodoslovne skupine.

Godine 1879. otpoče službovati kao pomoćni učitelj u kr. velikoj gimnaziji, a naredne godine kao tehnički asistent u kr. velikoj realci u Zagrebu. Neko je vrijeme službovao kao pristav u muzeju za umjetnost i obrt, a iza otvorenja kr. zemaljske obrtne škole u Zagrebu posta prefektom njezina internata, i kao takav bude god. 1884. imenovan učiteljem u višoj pučkoj školi u Petrovaradinu. Godine 1891. posta strukovnim učiteljem u kr. zem. obrtnoj školi u Zagrebu, u kojoj službi bude god. 1892. definitivno potvrđen uz naslov »profesora«. Ne dugo zatim bude u svojstvu kr. županijskog školskog nadzornika na službovanje pridijeljen kr. županijskoj oblasti u Zagrebu. U tom svojstvu osta samo nekoliko mjeseci, jer bude god. 1893. imenovan upraviteljem, a 1894. ravnateljem kr. muške učiteljske škole u Petrinji, te je tim zavodom ravnao punih

sedam godina, radeći neutrudivo oko njegova procvata i napretka. Videći na zavodu mnoge vrijedne, ali siromašne mladiće, koje i glad mori i svaka bijeda bije, pobrinu se, da ustroji društvo za podupiranje vrijednih, a siromašnih učiteljskih pripravnlka, i tome društvu, koje lijepo ispunjava svoj zadatak, bio je od postanka predsjednikom. Jednakih zasluga steče oko osnutka zavodskoga internata.*

2. Vučak Albert, ravnatelj učiteljske škole u Petrinji. Rodio se mjeseca ožujka 1860. u Petrinji, gdje je i umr'o 31. siječnja 1902. Tu je izučio osnovnu školu i nižu realku, a onda prijeđe u veliku realku u Ra-

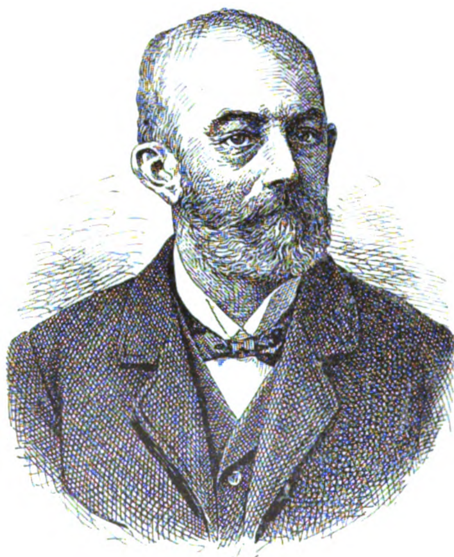
Kršnjavi Ignjat, ravnatelj učiteljske škole u Petrinji.
(Po fotografiji.)

kovac, gdje položi ispit zrelosti god. 1877. Imajući na umu, da se posveti učiteljskom staležu, pođe u Beč na tehniku, i tu je slušao matematiku i fiziku. Boraveći u Beču, spremao se marljivo za svoje zvanje, te bude iza dovršenoga trogodišta god. 1880. imenovan namjesnim učiteljem kr. velike realke u Rakovcu. Nakon dvije godine položi profesorski ispit u Gracu te punih 20 godina službovaše na pomenutoj velikoj realci. God. 1900. bude imenovan upraviteljem kr. učiteljske škole u Petrinji, a malo pred svoju smrt posta pravim njenim ravnateljem.

* God. izvještaj učiteljske škole u Petrinji. 1900./1.

Albert Vučak bio je pravi svećenik u hramu prosvjete. Tih, čedan, vazda ozbiljan, radljiv kao mrav, vršio je svoje zvanje oduševljeno, sa puno ljubavi, i tom je ljubavlju nježno i milo grlio i zakriljivao svoje učenike i kao profesor i kao ravnatelj. Kao ovaj bio je vazda prvi, da zaštiti učenika; ona tiha sjeta među pripravnicima na glas njegove smrti, pokazivala je jasno duboku žalost za dobrim ravnateljem.*

3. Glaser Josip, profesor učiteljske škole. Rodio se 19. ožujka 1842. u Weizenriedu, češkoj naseobini tadašnje srpsko-banatske pukovnije. Ocu mu bilo ime Ivan, a materi Barbara rođena Nejedly. Od god.

Glaser Josip, profesor učiteljske škole u Petrinji.
(Po fotografiji.)

1852.—3. do g. 1854.—5. polazio je češku školu u rodnom mjestu. Te godine prispije u trorazrednu njemačku školu u Berzaski.

Sin siromašnih roditelja morao se već od rane mladosti boriti za svakidašnji krušac. Već od drugoga razreda trivijalne škole izdržavao se sam, poslužujući obitelj šumara Blagojevića. Četvrti razred glavne škole polazio je u Bijeloj crkvi, gdje se pripravljao za učiteljsko zvanje i boravio do god. 1859. Te godine ode u Pančevo, gdje je polazio realku i ujedno svršio dvogodišnji učiteljski tečaj god. 1861.—2. U realci i u uči-

* Izvještaj petrinjske preparandije za g. 1901./2.

teljskom tečaju bio je vazda najbolji učenik. U Bijeloj crkvi vježbao se i u guslanju. Od 1. listopada 1861. pa do 8. ožujka 1962. suplirao je općinskoga njemačkog učitelja u Seleušu, selu rumunjskom, srpske banatske krajiške pukovnije. Nastojanjem tadašnjega satnika a potonjega slavnog pjesnika i pukovnika Ivana Trnskoga bude imenovan 8. ožujka 1862. podučiteljem u Slatini, gdje je učiteljovao godinu dana i pò. Odanle ga premjeste u glavnu školu u Karansebeš. Godine 1865. imenovan bi učiteljem trećega razreda glavne škole u Petrovaradinu, gdje je po tadašnjim propisima pravio ispit za trivijalnoga učitelja i položio ga s vrlo dobrim uspjehom. Međutim uvede general Zastavniković, upravitelj Krajine, natječajne pismene ispite za ispražnjena mjesta u krajiškim trivijalnim i glavnim školama. Te radnje pregledali su i ocjenjivali učitelji učiteljske škole kod Sv. Ane u Beču. Glaser je pravio dva takova ispita i stekao pohvalu. No istom nakon drugoga ispita imenovan bi 14. ožujka 1868. pravim učiteljem glavne škole u Srijemskim Karlovcima. Iste godine uvedena je gimnastika kao obligatan predmet u krajiške pučke škole. Da se usposobi i za tu disciplinu, polazio je vojničku školu u Kamenici kraj Karlovaca.

Natječajni su ispiti bili još uvijek u životu, a Glaser položi dne 29. rujna 1868. ispit za nadučitelja s takovim uspjehom, da su njegove radnje proglašene najboljima. Ali eto lijepe sreće za našega Glasera. Grad Beč osnova te godine pedagogij; zavod za dalje obrazivanje učitelja. On zamoli i dobi od vojnoga ministarstva trogodišnji dopust i ode u Beč u pedagogij. Polazeći pedagogij slušao je i u bečkom sveučilištu dijetetiku i školsku higijenu, a god. 1869. za školskih praznika svršio je na tamošnjoj politehničkoj školi gospodarski tečaj. Boraveći u Beču položio je g. 1870. pred bečkim ispitnim povjerenstvom ispit za građanske škole iz pedagogije, njemačkoga jezika, zemljopisa i istorije, dašto sa veoma dobrim uspjehom. U Beču se Glaserova duša rasplamtjela i ogrijala naukom. Na tom bujnom vrelu krijepio se njegov duh. Bijaše presrećan. I nema veće sreće u životu čovjeka, koji se posvetio nauci, nego su onakove prilike, u kakove je dovela Fortuna J. Glasera.

Na tu sreću eto i druge. Krajiška uprava lijepo je nastojala, da joj se učitelji što bolje obrazuju, a na najbolja mjesta postavljala je i najvrsnije učitelje. Tko je bio valjaniji, bolje je prolazio, a to je najbolja pobuda za valjan rad. Budući da se Glaser u Beču tako krasno okoristio, dalo mu je vojno ministarstvo uz učiteljsku plaću i potporu od 400 for., da putuje po Njemačkoj i Švicarskoj, da proučava tamo pučke i učiteljske škole, i da vidi, kolika je obrazovanost tamošnjih pučkih učitelja. Na to je putovanje krenuo dne 11. ožujka 1871., a boravio je u tim zemljama četiri mjeseca. Na tom putu polazio je više i niže pučke dječačke škole, pak i učiteljske škole. U Lipskom i Zürichu slušao je i na sveučilištu pedagogijske i takove nauke, što zasijecaju u tu znanost. Iskustvo, dojmove i doživljaje s toga puta priopćio je u »Prosvjeti«, pedagoškom listu, štono ga je uređivao naš slavni Ivan Filipović. Šteta je, što nijesu sve Glaserove slike izašle, jer je list naskoro prestao izlaziti. Ako je Glaserova sreća u Beču porasla toliko visoko, to je u Zürichu okrunjena.

Vraćajući se iz Beča Glaser se pridruži u Zagrebu kolu naših učiteljskih kolovođa, koji su bili nakanili osnovati »Hrvatski pedagoško-književni zbor«. Tu se upozna s Ivanom Filipovićem, koji je znao okupljati valjane ljude oko sebe. Iz Zagreba ode u Karlovce (god. 1871.), da nastavi svoju učiteljsku službu. Iste je godine Krajina razvojačena, banatska se pripoji Ugarskoj, a Srijem hrvatskoj Krajini, i tako prispije on pod krajišku vojnu upravu u Zagrebu.

Dne 2. listopada 1871. imenovan je učiteljem u učiteljskoj školi u Petrinji, gdje je uzgajao mlade učitelje do svoga umirovljenja, do. 17. srpnja 1897. Od godine 1872. pa do konca svoje službe bio je ispitnim povjerenikom za učitelje pučkih i građanskih škola. Kad je ispitno povjerenstvo g. 1894. bilo obnovljeno, posta zamjenikom ravnatelja u istom povjerenstvu.

Pučki i građanski učitelji izabraše ga g. 1881. članom zemaljskoga školskog vijeća. Dekretom od 17. prosinca 1889. dobi naslov profesora.

Glaser je članom i povjerenikom »Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora«.

God. 1876. objelodanio je svoja predavanja iz psihologije u »Napretku«, odakle su god. 1877. preštampana u posebnu knjigu. To je prva psihologija na hrvatskom jeziku. God. 1878. iziđu njegova predavanja iz logike u posebnoj knjizi. Glaser je pisao pedagoške rasprave u programima, zatim u »Prosvjeti« i »Napretku«, a suradnik je i »Pedagogijske enciklopedije«.*

4. Kutten Mavro, profesor kr. muške učiteljske škole. Rodio se god. 1844. u Bjelovaru, umr'o 16. studenoga 1900. u Petrinji, gdje je svršio osnovnu školu, nižu realku i dvogodišnji tečaj za učitelja. Stekavši osposobljenje za nastavnika osnovnih škola bude imenovan namjesnim, a malo zatim pravim učiteljem u njemačkoj pučkoj školi u Kl. Ivaniću. God. 1871. premjesti ga c. kr. glavno zapovjedništvo u Kostajnicu na četvororazrednu pučku školu i tu se sad marljivo spremao za ispit, koji osposobljuje učitelje za građanske škole.

God. 1872. položi taj ispit iz matematičko-tehničke skupine pred ispitnim povjerenstvom u Petrinji i odmah izatoga bude imenovan građanskim učiteljem u Kostajnici, gdje je službovao dulje vremena.

Odavde onda pođe za kratko vrijeme u Brod n/S., pa u Zagreb na obrtnu školu, gdje g. 1887. osposobljen za stručnoga učitelja i poslan na službovanje u Zemun, gdje je kr. zem. vlada kreirala drvorezbarsku školu.

Tu je pokojnik radio godinu dana i kad se u nas u školu imao uvesti odgojni ručni rad — slöjd — bude poslan u Švedsku na šestmjesečni tečaj, da se spremi za tu struku, te je i bio od ravnateljstva seminara u Näsu osposobljen za učitelja »slöjda«.

Svršivši ovo bude dodijeljen petrinjskoj preparandiji, a ne dugo poslije imenova ga vlada glavnim učiteljem i profesorom, te je kao taki do smrti svoje priljеžno i vjerno vršio učiteljsku službu.**

---

* Napredak. 1898., br. 22.

** God. izvještaj učiteljske škole u Petrinji. 1902./3.

5. Tamhina Josip, pravi učitelj pjevanja i glazbe. Rodio se u Otočcu g. 1862., umr'o 15. ožujka 1904. u Petrinji, gdje je svršio osnovnu školu. Višu pučku školu polazio je u Ogulinu. Mlad jošte zamijeti, kako važnu zadaću vrši učitelj u narodu, i zamisli, da će njegove vrijedne ruke naći najplodnije polje rada u učiteljskom pozivu, pa zato pođe u Petrinju i svrši učit. školu g. 1880. Odmah zatim bude namješten privremenim učiteljem na nižoj pučkoj školi u Lađevcu, a malo izatoga imenovan je pravim učiteljem u Otoku. Kako je bio bistre, otvorene glave, tražio je njegov duh šire polje djelovanja i tu marljivo prione uz knjigu

Kutten Mavro, profesor učiteljske škole u Petrinji.
(Po fotografiji.)

spremajući se za ispit za učitelja na građanskim školama. God. 1885. podvrgne se tome ispitu iz jezikoslovne skupine pred ispitnim povjerenstvom u Petrinji i položi ga s uspjehom. Tri godine poslije bude dekretom zem. vlade imenovan učiteljem više pučke škole u Ogulinu.

Radin kao crv, tih i čedan kao djevojka, a imajući usto krasan zvonak glas i pokazujući kod priređivanja raznih školskih svečanosti mnogo talenta za glazbu, svratio je pažnju na sebe, i dobije dvogodišnji dopust, da može polaziti glazbeni konzervatorij u Pragu.

Povrativši se iz Zlatnoga Praga bude g. 1894. naredbom zem. vlade pridijeljen na službovanje ovome zavodu, a iza dovršena ispita, koji je

načinio pred ispitnim povjerenstvom u Zagrebu za srednjoškolskoga učitelja za pjevanje i glazbu, bude g. 1898. imenovan pravim učiteljem na ovome zavodu.

Natrag dvije godine poče ga moriti ljuta prsobolja, zaleže mu se bolest u plućima. Da se oporavi i održi, tražio je lijeka i u kupkama, ali uzalud; donedavna još mlad, krepak, jedar, stade ginuti od dana u dan i uvene baš u osvit proljeća. Rvao se i rvao, dok nije pao kao mučenik svoje dužnosti; u plodnom obilatom radu pregorio je svoj život.*

1) Stručna učilišta.

Među zavode te vrste spadaju:

Kr. gospodarsko učilište u Križevcima s različnim stručnim tečajima, ratarnice u Križevcima i Požegi, vincilirski i mljekarski tečaji u Božjakovini, vinogradarske i voćarske škole u Petrinji i Iloku, potkivačka škola u Zagrebu, nautička škola u Bakru, primaljsko učilište u Zagrebu, muška obrtna škola u Zagrebu, zem. glazbeni zavod u Zagrebu, ženske stručne škole, Merkurove škole i zanatlijska škola u Osijeku.

O školama te vrste donijeli su naši dnevnici ove članke:

Ustrajanje stručnih učilišta. Narodne Novine. 1891. br. 146. Članak podaje sliku o stanju naše stručne nastave.

—ć—: Strukovne škole. Narodne Novine. 1892. br. 6. Članak sadržaje prijedloge glede preustrojstva urarske škole u Ogulinu.

Brixy: O strukovnim školama. Narodne Novine. 1892. br. 50. Pisac se osvrće na gornji članak i obara iznesene prijedloge o reformi ogulinske urarske škole.

Reforma ratarnica. Narodne Novine. 1896. br. 99—102.

1. Kr. gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcima. Zakonom od 23. kolovoza 1894. preinačeni su u §-u 9. zakona o preustrojstvu kr. gospodarskoga i šumarskog učilišta od god. 1877. ustanovljeni uvjeti primanja u viši odio toga učilišta ovim ustanovama:

Kao redoviti slušatelji višeg odjela kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima primaju se mladići, koji se iskažu, da su s dobrim uspjehom svršili 6 razreda gimnazije ili realke.

* God. izvještaj kr. učiteljske škole u Petrinji. 1903./4.

U izvanrednim i osobita obzira vrijednim slučajevima mogu se na temelju prijamnoga ispita primiti u gospodarski odio učilišta i takvi učenici, koji nijesu svršili 6 razreda gimnazije ili realke; no dozvola se može dati samo onim učenicima, koji su svršili bar 6 razreda realke, gimnazije ili ovim školama naličně zavode, a navršili su bar 17 godina života svoga.

Na temelju zakona od 13. ožujka 1897. o promicanju gospodarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, ustanovljeno je u § 7., da se uz filozofski fakultet kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu imade ustrojiti šumarska akademija, i tako nestade koncem školske god. 1899./900. šumarskoga učilišta u Križevcima.

Školske god. 1900./1. bude za viši odio kr. gospodarskog učilišta uveden internat.

Inicijativom ravnatelja kr. gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima, G. Pexidera, uvedena je god. 1893. vatrogasna obuka u tu školu.

Već time, što je zakonom od god. 1897. šumarsko odijeljenje bilo premješteno u Zagreb i povišeno na stepen šumarske akademije, osjetila se eo ipso potreba reorganizacije samoga gospodarskog učilišta, koje je ostalo u Križevcima, te je zakonom od 16. travnja 1902. i preuređeno, pa tako i danas stoji. Preustrojeno učilište sastoji od kr. višeg gospodarskog učilišta i ratarnice.

Svrha je učilišta: 1. da naobrazi valjano gospodare više i niže kategorije; 2. da znanstvenim radom unaprijedi znanosti suvisle sa gospodarstvom; 3. da praktičnim načinom prokuša nove, racijonalne načine gospodarenja; 4. da uzornim gospodarstvom svojim pruži gospodarima zemlje valjan primjer, kako treba gospodariti na gospodarstvu srednje veličine, te na gospodarstvu seljačkom.

Po novom ovom zakonu zahtijevalo se kao prednaobrazba za polazak zavoda ispit zrelosti ili 6 razreda gimnazije, dotično realke sa prijamnim ispitom mjesto ispita zrelosti, te poslije položenoga prijamnog ispita bude dotični kandidat primljen u zavod kao redoviti slušač, inače ostaje izvanredni.

Ovo je bila treća faza razvoja i ovako je danas.

Statistika. Premda znademo, da brojevi baš nijesu omiljela lektira, ipak će, držimo, biti interesantno, ako ovdje izne-

semo nekoje statističke podatke glede polaska ovoga zavoda tamo od god. 1901./2., kad su na zavod počeli dolaziti apsolventi srednjih učilišta, da se vidi neopravdana bojazan nekih, koji su držali i govorili, da će se vrlo malen, gotovo nikakav broj abiturijenata posvetiti gospodarskoj struci.

Od 204 slušača (ukupnoga broja polažajnika zavoda od 1901.—1910.) bilo ih je s maturom 102, dakle otprilike polovica svih slušača, a od druge polovice sa 6 razreda srednje škole bilo ih je 45. Ostali broj otpada na one, koji su svršili učiteljsku ili trgovačku školu ili imadu 7—8 razreda kojega srednjeg učilišta.

Ako pogledamo redom godišnje zavodske izvještaje, opazit ćemo, da svake godine broj abiturijenata upravo očevidno raste tako, da godine 1909./10. od svih 34 slušača imade njih oko 10 bez ispita zrelosti.

Misli o reorganizaciji i premještenju učilišta. Velika je dakle većina slušača sa ispitom zrelosti, pa su oni godine 1909. i poduzeli akciju, da se ubuduće u učilište primaju samo abiturijenti srednjih škola, a prema tome da se ukine prijamni ispit, kad se već ne može odmah učilište da podigne na visoku gospodarsku školu.

God. 1910. su pak slušači podnijeli memorandum na hrvatski sabor i bana, da se što prije pristupi rješenju ovoga, tako aktuelnog i po narodno-gospodarski razvitak važnog predmeta. Naše gospodarske institucije, kao hrv.-slav. gospodarsko društvo, društvo gospodarskih i šumarskih činovnika, stvorile su na svojim glavnim skupštinama zaključke u istom smislu, naime, da se sadašnje više gospodarsko učilište podigne na stepen visoke gospodarske škole sa 4 godišnjim naukovnim vremenom po uzoru bečke »Hochschule für Bodenkultur«.

Tim je prešnije rješenje ovoga pitanja, što vidimo, da apsolventi križevačkoga učilišta bivaju zapostavljani kod namještanja u svojstvu gospodarskih činovnika na našim velikim vlastelinstvima, jer upraviteljstva tih vlastelinstva daju uvijek prednost apsolventima inozemnih gospodarskih akademija pred našima, premda ćemo se, ako pogledamo izvještaje tih akademija, uvjeriti, da se naše više gospodarsko učilište po svojoj naučnoj osnovi i po materijalu, koji je za ove dvije godine

propisan i koji se predaje, može staviti uz bok svakoj inozemnoj akademiji.

Nadalje se nepravedno čini slušačima križevačkoga zavoda, da oni s istom prednaobrazbom kao i njihovi kolege iz srednjih škola, koji su sebi odabrali drugu koju struku, ne mogu postići akademski stepen.

Za kratko naukovno vrijeme od dvije godine ne mogu rečeni slušači opsežan materijal, kao što je gospodarska nauka, temeljito proučiti i steći potpuno teoretsko znanje, pa stoga je naučni materijal sveden na najmanju mjeru. Na kakav privatni opširniji rad ne može se ni misliti, jer čitavo raspoloživo vrijeme okupiraju predavanja i vježbe, a k tome još pisanje i sastavljanje skripata, jer stručnih knjiga nažalost nema.

Sve ove činjenice govore za visoku gospodarsku školu, koja bi eventualno zajedno sa šumarskom akademijom i visokom tehničkom školom sačinjavala jedan samostalan politehnički fakultet.

Neki drže, da ne bi bilo probitačno, da se učilište premjesti u Zagreb, nego da treba ostati u Križevcima.

Imade, istina, donekle opravdanih razloga za ovu tvrdnju, kao što ima opet mnogo i opravdanih razloga, koji govore za premještenje u Zagreb.

Jedan glavni razlog, da se učilište ostavi u Križevcima, bio bi taj, što je škola tamo zajedno sa uzornim gospodarstvom, pa slušači, tako reći, žive na gospodarstvu i imadu prilike, da ono, što u teoriji u školi na predavanjima slušaju i uče, u praksi odmah vide.

No mnogo imade opet razloga, koji govore za Zagreb.

Običaj je u najnovije vrijeme u svima kulturnim državama svijeta, da se sve naučne i kulturne institucije koncentriraju u kulturnim središtima — kod nas dakle u glavnom gradu.

Eno u Njemačkoj, koja nam svojom agrikulturom može služiti uzorom, gospodarskih akademija pomalo nestaje, a osnivaju se na univerzama gospodarski fakulteti.

Nesamo za samu nauku, nego i za samoga študenta, za njegovu izobrazbu, uvijek je bolje, da nauke sluša u velikom, nego u manjem gradu. Općenita se njegova inteligencija mnogo jače razvije, živi u drugim prilikama u velikom gradu, duševni

njegov horizont se, tako reći, dnevno proširuje, imade više prilike i za svoju stručnu i opću izobrazbu. Tu su mu na raspolaganje biblioteke, muzeji, kazališta, jednom riječi imade prilike, da steče više koliko životnoga iskustva, toliko strukovnoga znanja.

A pošto svi faktori i mjerodavni osjećaju potrebu reorganizacije ovoga učilišta, mislim, da ne će biti zapreka, pa ćemo u najskorije vrijeme imati visoku gospodarsku školu.* (Vidi sv. VIII. str. 646.)

Pedesetogodišnjica zavoda. Na dan 18. i 19. studenoga 1911. proslavljena je pedesetogodišnjica opstanka toga zavoda. Tim je povodom izdan spomen-spis, o kojem nam je ovo spomenuti:

Knjiga ima 250 stranica velike osmine sa 48 potpuno uspjelih slika i sa dva nacrta, te u svakom pogledu zaslužuje priznanje, koje će joj jamačno posvjedočiti naši gospodarski krugovi time, da je nabave i kao prilog našoj gospodarstvenoj historiji pomno prouče.

U prvom dijelu lijepe »Spomenice« prikazuje se postanak i razvitak križevačkoga zavoda, kojemu je prvu pobudu dao jedan dopis ministra Bacha, upravljen godine 1853. na bana Jelačića. Ova pobuda nije odmah urodila pozitivnim plodom, nego je pitanje o kreiranju gospodarsko-šumarskog učilišta dobilo stvarnu podlogu istom god. 1856., kad je gradsko poglavarstvo križevačko ponudilo nužno zemljište u zakup. I sad je bilo još kojekakvih poteškoća, koje je trebalo svladati, te je tek god. 1860. izašla Prev. odluka o ustrojstvu novoga zakona, koji je 19. studenoga iste godine svečano otvoren. U tu je svrhu potrošeno preko 215.000 for., a kasnije se sve učinilo u duševnom i materijalnom pogledu, da se ovaj zavod prema potrebi proširuje i usavršava. Prvo njegovo razdoblje ide do godine 1877., kadno je sabor votirao zakon o prvom preustrojstvu zavoda. U drugom razdoblju zasnovane su i proširene razne znanstvene zbirke zavoda, koje su god. 1855. vrijedile preko 34.000 for. Godine 1891. sudjelovao je zavod na jubilarnoj izložbi gospodarskoga društva s velikim uspjehom, a god. 1896. izašao je pred strani svijet na milenijskoj izložbi u Budimpešti. Godine 1894. opet je preustrojeno učilište s obzirom na potrebu veće prednaobrazbe učenika, a god. 1898. stvorena je šumarska akademija, te je potom u zavodu prestala šumarska obuka. Sad je zavod bio isključivo gospodarski s obilježjem više škole, a ratarnica je također preuređena. To je treće razdoblje križevačke škole. To sve sa svim poučnim detaljima prikazuje »Spomenica« pregledno i temeljito, pa će bez sumnje uvelike zanimati naročito negdašnje učenike križevačkoga zavoda.

Potom slijede razne poučne skrižaljke o polaznicima zavoda u pojedinim razdobljima, o stanju zavodske imovine i t. d. Posebna su po-

---

* Narodne Novine. 1910., br. 235. i 236.

glavlja posvećena znanstvenim zavodima učilišta, kao što su: postaja za istraživanje sjemenja, kr. hrv.-slav. zem. bakteriološki zavod i kr. hrv.-slav. zem. agrikulturno-kemijski zavod. Isto je tako svestrano prikazano zavodsko gospodarstvo od god. 1898. do 1910. Zatim se priopćuju popisi svih zavodskih profesora i činovnika od postanka do danas (ukupno 139), slušatelja zavodskih (od god. 1860 do 1885. ukupno 402, a od potonje godine do danas 471) i ratara (768).

Napokon su neki zavodski profesori priložili četiri znanstvene radnje, koje u »Spomenici« prvi put izlaze na javu. Profesor M. Urbani piše o meteorologiji i gospodarstvu, dr. Lj. Prohaska o 50-godišnjem radu na području živinogojstva, učitelj V. Njegovan o rezultatima agrikulturne kemije sa stanovišta energetike i ravnatelj A. Lenarčić o gospodarskoj obuci u Hrvatskoj i Slavoniji. Svi će ovi članci ugoditi našim gospodarskim krugovima.*

Učevne knjige štampaju se nakladom kr. zem. vlade, pa su dosad izašle ove:

1. Čordačić: Nauka o sađenju i gojenju šuma. Cijena K 1·60.
2. Heimrl: Uzgoj gospodarskoga bilja. Cijena K 1·60.
3. Kesterčanek: Osnova nauke računanja vrijednosti šuma. Cijena K 1·—.
4. Kesterčanek: Dendrometrija i nauka o procjenjivanju jedrine pojedinih stabala i drvne gromade čitavih šuma. Cijena K 1·40.
5. Kiseljak: Nauk o čuvanju šuma. Cijena K 1·40.
6. Kišpatić: Zemljoznanstvo s obzirom na šumarstvo i gospodarstvo. Cijena K 2·80.
7. Köröškenji: Geodesija za predavanje na kr. šumarskom i gospodarskom srednjem učilištu. Cijena K 1·60.
8. Köröškenji: Opće šumarstvo. (Sve rasprodano i daljni tisak obustavljen.)
9. Lajer: Gospodarsko računovodstvo po jednostavnom i dvostrukom slogu. Cijena K 2·40.
10. Matković: Statistika Hrvatske i Slavonije na svjetskoj izložbi u Beču god. 1873. u hrvatskom jeziku. Cijena K 1·20.
11. Matković: Statistika Hrvatske i Slavonije na svjetskoj izložbi u Beču god. 1873. u njemačkom jeziku. Cijena K 1·20.
12. Matković: Statistika Hrvatske i Slavonije na svjetskoj izložbi u Beču god. 1873. u francuskom jeziku. Cijena K 1·20.

---

* Narodne Novine. 1910., br. 281.

13. Potočnjak: Nauka o podnebju i zračnih pojavih obzirom na gospodarsko i šumarsko učilište. Cijena K 1·60.

14. Potočnjak: Obris životinjstva, bilinstva i rudstva za obuku u ratarnicama. Cijena K 1·—.

15. Potočnjak-Pexider: Fizika i kemija za ratarnice i druge niže škole. Cijena K 1·20.

16. Russi: Livadarstvo. Cijena K 2·—.

17. Russi: Opći uzgoj bilja, svezak I. Cijena K 1·80.

18. Ratarstvo, svezak II. Cijena K 1·20.

19. Russi-Potočnjak: Posebni uzgoj bilja, svezak III. Cijena K 1·—.

20. Russi: Trsni ušenac za javnu pouku. Cijena 20 f.

21. Sabljak: Školska statistika kraljevina Hrvatske i Slavonije i bivše vojne krajine. Cijena 80 f.

22. Šugh: Nauka o tlu i gojidbi. Cijena 60 f.

23. Šulek: Korist i gojenje šuma, osobito u trojednoj kraljevini. Cijena K 2·—.

24. Tomić: Pčelarstvo za opću školsku porabu. Cijena K 1·60.

25. Trumer: Voćarstvo. Cijena K 1·40.

26. Ubl: Anatomija i životoslovlje domaće životinje s obzirom na gospodarstvo. Cijena K 1·60.

27. Ubl: Bolest i lijekovi za domaću životinju. (Sve rasprodano i dalji tisak obustavljen.)

28. Ubl: Kopitoznanstvo i potkivanje. Cijena 90 f.

29. Ubl: Pouka o uzgoju domaće životinje. (Sve rasprodano i dalji tisak obustavljen.)

30. Vichodil: Domaća perad i kratak nauk o peradarstvu. Cijena 90 f.

31. Vichodil: Gosp. uprava i nauk o umnom gospodarstvu, dio I., svezak I. Cijena K 1·—.

32. Vichodil: Gosp. uprava i nauk o umnom gospodarstvu, dio II., svezak II. Cijena 70 f.

33. Vichodil: Gosp. uprava i nauk o umnom gospodarstvu, dio II., svezak III. Cijena 50 f.

34. Vichodil: Gosp. uprava i nauk o umnom gospodarstvu, dio I., svezak IV. Cijena 50 f.

35. Vichodil: Gosp. uprava i nauk o umnom gospodarstvu, dio III., svezak V. Cijena 70 f.

36. Vichodil. Gosp. taksacija i nauk o procjeni gospodarskih dobara, dio I., svezak I. Cijena 50 f.

37. Vichodil: Gosp. taksacija i nauk o procjeni gospodarskih dobara, dio II., svezak II. Cijena 50 f.

38. Vichodil: Gosp. taksacija i nauk o procjeni gospodarskih dobara, dio III., svezak III. Cijena 30 f.

39. Vichodil: Gosp. taksacija i nauk o procjeni gospodarskih dobara, dio IV., svezak IV.

40. Vichodil: Umno mljekarstvo. Cijena K 1·—

Stručni tečaji. Osim gospodarskoga i šumarskog tečaja, te ratarnice, uvedena su na križevačkom učilištu još tri povremena stručna tečaja, i to vinogradarski, livadarski i košarački tečaj.

Vinogradarski se tečaj održava već od god. 1891., te ga je od to doba do godine 1895. polazilo svega 266 vinogradara različna staleža. U tom se tečaju poučavaju vinogradari teoretski i praktično u nauku o regeneraciji vinograda američkom lozom.

Livadarski tečaj ima svrhu, da osposobi livadare, koji će moći pomagati mjernicima kod kulturno-tehničkih radnja. Ovaj se tečaj održavao god. 1892., kad mu je i naučna osnova odobrena otpisom od 10. veljače 1892., te god. 1895., a u toj je godini polazilo tečaj 8 svršenih ratara.

Košarački je tečaj održavao svake godine putujući učitelj košaraštva, te su učenici za vrijeme obuke izrađivali prerazlične predmete od vrbova šiblja.

Postaje znanstvene. Na kraju spominjemo, da je kr. zem. vlada rješenjem svojim od 10. srpnja 1893., br. 14.902., ustrojila na križevačkom učilištu postaju za istraživanje sjemenja i gospodarsko-kemijsku pokusnu postaju. Prva se otvorila 19. rujna 1893., a druga će se otvoriti, čim se popuni mjesto predstojnika.

Osim toga postoji na zavodu i meteorološka postaja, koja bilježi meteorološka opažanja. Ova je postaja u redovnom savezu s centralnim meteorološkim zavodom u Budimpešti, kr. zem. građevnim odsjekom, te meteorološkim opservatorijem u Zagrebu.

Zaslužni pokojnici: Od zaslužnih za ovaj zavod pokojnika spomenuti nam je Jos. Eug. Tomića.

Tomić Jos. Eugen, banski savjetnik. Rodio se 18. listopada 1843. u Požegi od oca Marka, žup. kot. suca i matere Vjekoslave Jedličke, kćeri vlastelinskoga upravitelja, umr'o 15. srpnja 1906. u Zagrebu. Male škole polazio je u Požegi, a velike u Zagrebu i Gracu.

Na jesen god. 1858. stupi u zagrebačko sjemenište, gdje je ostao četiri i pô godine. Boravak u tom zavodu bio je od odlučna utjecaja na njegovu književničku budućnost. U isto su vrijeme boravili s njime u

Tomić Josip Eugen, banski savjetnik.
(Iz »Danice«.)

zavodu Balenović, Tkalčić, Nemčić, Deželić, Lorković, Ferkić i t. d., ljudi, koji su se kasnije istakli u hrvatskoj knjizi. Oni su nesamo marljivo učili svoje propisane nauke, već su se bavili i stranim slavenskim i romanskim jezicima i njihovom knjigom. Osim toga revno su radili u književnom društvu, u »Sboru duhovne mladeži zagrebačke«. Tomić sigurno nije bio među njima posljednji, ako je i bio jedan od najmlađih.

Istupivši kao bogoslov treće godine u ožujku 1863. iz sjemeništa, ode Tomić najprije za urednika Lukšićeva »Glasonoše« u Karlovac. Tu se upozna sa slavljenom tada rodoljupkom Herminom pl. Prešernovom,

koja se u ponovnom pokretu iza apsolutističkoga mrtvila isticala kao najvatrenija Hrvatica i kao najvrsnija deklamatorka u diletantskim kazališnim predstavama. Oni se zavolješe i Tomić napusti u listopadu 1863. Karlovac, da uči prava. Kad je god. 1867. dovršio pravoslovne nauke što u Zagrebu, što u Gracu, imenova ga veliki župan požeški Miroslav Kraljević žup. kot. pristavom, a u ožujku 1868. žup. podbilježnikom.

Kao takav oženi se dne 3. listopada 1868. sa svojom vjerenicom Herminom. Već u srpnju 1869., kad se ustrajala hrv. zem. vlada, postade Tomić vladnim perovođom u Zagrebu, dne 12. svibnja 1875. tajnikom zem. vlade, 26. prosinca 1889. naslovnim, 28. lipnja 1892. pravim savjetnikom kr. zem. vlade, te napokon 26. travnja 1905. kr. banskim savjetnikom, u kojem je svojstvu, akoprem već teško bolestan, službovao sve do svoje smrti, jer je još 4. istoga mjeseca u uredu potpisivao službene spise.

Ovdje ćemo odmah nadovezati, da je Tomić kao javni zvaničnik stekao velikih zasluga, a naročito kao mnogogodišnji izvjestitelj i šef gospodarskog odsjeka kod kr. zem. vlade. U tom je svojstvu bitno utjecao na razvitak gospodarsko-šumarskoga učilišta u Križevcima, hrvatsko-slavonskoga društva u Zagrebu, te svih naših gospodarskih prilika u zemlji.

Do ustroja zem. vlade god. 1869. nije bilo gotovo nikakova života u upravnoj grani gospodarstva. Otkupljivale su se jedino svilene čahure od pojedinih producenata, u koju svrhu dobivalo je bivše namjesničko vijeće tri do četiri tisuće forinti na godinu. Postojalo je jedino gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcima s ratarnicom, koji je zavod podignut nastojanjem Mojsija Baltića, savjetnika kod bivšega hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog namjesničkog vijeća. Sve ostalo bilo je polje neobrađeno. Tomić, premda mlad čovjek i neupućen u struku gospodarstva, vidio je odmah, preuzevši izvješćivanje u gospodarskim poslovima, da tako ne može dalje ići i da se mora neki sustav uvesti u upravi gospodarskoj, dotično da se mora na tom polju upriličiti programatičan rad. On je stoga pomno proučio godišnja izvješća ces. kr. austrijskog ministarstva za poljodjelstvo i ine publikacije administrativno-gospodarskog sadržaja, pa je pokušao presaditi i k nama razne uredbe, koje su se drugdje korisnima pokazale.

Radio je oprezno i slušajući savjet stručnjaka, navlastito poslovođâ hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva. Malo pomalo oživi i u nas ova zanemarena grana javne uprave: gospodarska društva, da mogu uspješno raditi, dobiše oveću subvenciju godišnju iz autonomnoga budgeta; počela se importirati stoka plemenite pasmine (goveda, svinje i ovce), uređeni su u svim zaraženim krajevima američki loznjaci, uređeni matičnjaci s plemenitim voćem, postavljeni u javnu službu kulturni tehnici i livadari, upriličivane su regionalne gospodarske izložbe, izašiljani u puk putujući učitelji gospodarstva, nabavljeni ratarski strojevi i oruđe, troškom zemlje podignuti su još neki stručni zavodi (ratarnica u Požegi i voćarsko-vinogradarska škola u Petrinji), uvedene su subvencije i nagrađivanja radi promicanja gospodarstva i t. d.

Time su namaknute poluge postepenom razvitku našega gospodarstva i ujedno određen pravac upravi gospodarstva u zemlji, pravac, koji je od drugdje prihvaćen, ali se i u našim prilikama pokazao vrlo dobrim. Uvažujuć Tomićeve zasluge oko promicanja gospodarstva u zemlji izabralo ga je jednodušno hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo svojim počasnim članom, davši mu time čast najveću, što ju je društvo kadro komu iskazati.

Na književnom polju pojavio se Tomić još kao 13-godišnji dječak god. 1856. u nadbiskupskom sjemeništu pjesmom »Tuga za mladošću« za sukromni đački časopis »Smilje i kovilje«. Njegov javni rad potječe pak od god. 1859., kad je u »Narodnim Novinama« izašla njegova prva tiskana pjesma: »Plač za Jelačićem banom«. Ima dakle sada tomu preko 47 godina, što je Tomić stajao u službi naše književnosti i što je svojim perom kitio »Narodne Novine«.

Čim je Miroslav Kraljević s novom godinom 1868. u Požegi počeo izdavati zabavno-poučni list »Slavonac«, oglasi se mlađahni pjesnik Tomić u njegovim stupcima. On napisa već za prvi broj pjesmu »Slavonac braći«, dakako anonimno, jer mu tada još kao kleriku nije bilo dozvoljeno, da piše u listove ove vrste. No čim se oslobodi sjemeništa, poče on iz Karlovca pod svojim imenom kititi »Slavonca« svojim radom. Tako objelodani iste godine u »Slavoncu« pjesme »Nesuđenoj«, »Ostavljeni«, »Dvije molbe«, »Dolini Jagodnjak«, zatim svoju prvu novelu »Krvavi pir« i nekoliko prevedenih pjesama s poljskoga i češkog.

God. 1865. izdade Tomić u Požegi svoje prve pjesme »Ljeljinke«, što ih je bio prije objelodanio u »Slavoncu«, »Naše gore listu« i »Glasonoši«, a dodao im je i novih. Vrlo strog kritičar onoga vremena, Adolfo Veber, ocijeni u »Književniku« pohvalno Tomićeve pjesme, te se može reći, da je od tada utvrđen njegov glas kao valjana pjesnika. I kasnije pjevao je on pjesme i priopćivao ih u raznim listovima; naročito u »Dragoljubu« i »Viencu«, gdje su se vazda rado čitale.

Dolaskom Tomićevim god. 1869. u Zagreb počinje njegova druga perioda književnoga rada. Tada se je bio upravo zasnovao »Vienac«, oko kojega su se sakupili bili ponajbolji hrvatski književnici, te se i Tomić uhvatio u njihovo kolo. Kao što je u prvoj periodi bio pretežno lirik, tako je u drugoj pretežno prigrlio pripovijest i roman, a zatim i dramu. U »Viencu« je priopćio god. 1870. pripovijesti: »Zatečeni ženik« i »Pelivanka«, te pošuricu »Krivi zubi«, 1871. svoju prekrasnu novelu iz požeškoga života »Opančareva kći«, 1872 pripovijest »Pokćerka« i humoresku »Izigrani«, 1873. pripovijesti »Prijateljice« i »Suparnici«, 1890. znamenitu historijsku pripovijest »Pretorijanac« i 1891. krasnu novelu »Udovica«, koja je u svom nehistoričkom, pretežitom dijelu skroz realistički pisana.

Za »Maticu Hrvatsku«, kojoj je Tomić od njezina preporoda god. 1877. bio odbornikom, a od god. 1891. do 1902. potpredsjednikom, napisao je god. 1879. svoj klasični roman »Zmaj od Bosne«, koji je god. 1897. doživio drugo izdanje, a za njim su slijedili: 1882. »Komedije I.« (Bračne

ponude i Zatečeni ženik), 1883. »Komedije II.« (Novi red i Gospodin tutor), 1884. pripovijest »Kapetanova kći«, 1892. igrokaz »Pastorak«, te g. 1894. prvi, (Pretorijanac), a god. 1895. drugi dio pripovijesti »Za kralja — za dom«, god. 1899. socijalni roman »Melita«. Za Maticu je također preveo g. 1880. krasnu Sienkiewiczevu pripovijest »Hania«.

Nakon Šenoine smrti dovršio je Tomić g. 1882. njegov nedovršeni roman »Kletva« prema bilješkama pokojnikovima, pa se općenito priznaje, da se je slavnom svom pobratimu time dostojno odužio.

Nijesu ovime ni izdaleka nabrojeni i iscrpeni Tomićevi radovi na polju beletristike. Nema gotovo jednoga godišnjaka »Narodnih Novina«, koji on ne bi bio ukrasio kojom to izvornom pripovijetkom ili humoreskom, pa bi upravo šteta bila, da se i ti radovi ne pokupe u posebnu knjigu. Evo popisa, ako ne svih, a to bar glavnijih pripovijesti, crtica i pošurica, što su izašle u raznim listovima:

U koledaru »Danici« društva sv. Jeronima izašle su tri oveće pučke pripovijesti u tri godine: Janko i Jaga, Sirotan i Razdjelnici; ova je potonja didaktičnoga karaktera. U »Viencu« pripovijest »Zamrla ljubav«.

U listku »Narodnih Novina« od raznih godišta izašle su pripovijesti: Dilber-Marko, Savka, Zastavnik Stanko (pučke), onda Vlastelin Janko, Trenk zastavnik, Priegarnica, Ave Marija, pripovijesti; nadalje crtice: Major Sylvain, Čuvajte se batine, Kamenska topola, Stari invalid, Strika neženja, Janjičari, Stari Latinci; napokon pošurice: Temperanza, Male uspomene iz bivše vojne Krajine, Đačko putovanje, Naš mili prijatelj, Clarissimus Haramina i t. d.

Vrijedno je posebice napomenuti dvije opsežnije rasprave, priopćene u »Narodnim Novinama«, naime: »Slavonija nekada i sada« u (kulturnom pogledu) i »Naše vode rudnice«, u kojoj je raspravi po najstarijim izvorima do najnovijih sadržan opis svih naših kupatila i vrela. Ova je rasprava u svojoj vrsti najsavršenija radnja, što je dosele imamo. Napisao je studiju o Samoboru.

Uz ove svoje izvorne radnje, u kojima se zrcali vedra i blaga duša pjesnikova, njegovo poštenje i rodoljublje, a kroz koje probija divan humor njegov, Tomić je još našao vremena, da naročito za »Narodne Novine« prevede niz velikih i glasovitih romana, kao što su: »Maleparta« i »Ostap Jaryna« od Kraszewskoga, »Vojvoda atenski« od Tommasea »Vjerenici« od Manzonia.

Ne manju djelatnost razvio je Tomić i za hrvatsko kazalište. Već god. 1872., bio je Tomić, koji je od 1862. marljivo prevodio drame za naš repertoir, imenovan po predsjedniku kazališnoga odbora Šišmanu Farkašu savjetnikom za dramu, te je od tada sve do najnovijeg vremena ostao u tijesnu savezu s našim kazalištem. Za povjerenika Vardijana bio je on od prosinca 1872. do prosinca 1874. dramaturgom, u srpnju 1874. i privremenim upraviteljem. Napokon je od 1. lipnja 1880. pa sve do god. 1890. bio članom kazališnoga odbora. To je bio njegov zvanični posao kod kazališta. Ali on je i svojim perom najviše obogatio repertoir hrv. zem. kazališta napisavši sam sedam izvornih komedija, tri operna libreta

i uredivši snova jedan stari hrvatski igrokaz, te prevedavši 35 drama i veselih igara s raznih jezika i 20 opernih i operetnih libreta, u svemu dakle 66 komada.

Prvu svoju izvornu dramu »Ostoja kralj bosanski« pisao je Tomić još g. 1866., te je i treći čin štampao u travnju god. 1866. u »Naše gore listu«. Drama leži i danas u rukopisu. Više je godina od tada prošlo, dok je g. 1872. napisao svoju prvu veselu igru ponukom svojih književnih prijatelja, napose dra. Franje Markovića i Augusta Šenoe, te joj nadjeo naslov »Bračne ponude«. Ona je prvi put prikazivana u hrv. kazalištu 13. veljače 1873. s lijepim uspjehom, te se i danas glumi širom cijele zemlje, gdje god se nađe koja dobrovoljačka družina. U toj je glumi stvorio upravo klasičan tip staroga hrvatskog šljivara Jurice Dombaja.

Druga Tomićeva komedija bila je »Zatečeni ženik« po istoimenoj njegovoj noveli, a prikazivana je prvi put 19. ožujka 1878. Još iste godine raspisa hrv. vlada nagradu od 400 for. za najbolji izvorni igrokaz iz hrv. pučkoga života, a Tomić napisa tada glumu »Barun Franjo Trenk«, koja bude 6. svibnja 1880. prvi put glumljena, te se održa na repertoiru. »Matica Hrvatska«, koja je imala rasudbu stiglih djela, odobrila je Trenka kao najbolji komad, a Tomić dobi nagradu. Dvije godine kasnije, 1882., napisa on komediju »Novi red«, koja dosada još nije prikazivana, a nešto kasnije »Gospodin tutor«, glumljenu prvi put 19. listopada 1884. Obje ove glume izdala je god. 1884. »Matica Hrvatska«, kao što je prve dvije izdala god. 1883. Posljednja njegova gluma iz pučkoga života bijaše »Pastorak«, također nagrađena prvom zemaljskom nagradom, prvi put glumljena 19. prosinca 1893., a služila je kasnije za podlogu Vilharovoj operi »Smiljana«. Posljednja mu dramatska radnja bijaše »Veronika Desinićka«, koja je prije dvije godine dobila nagradu i glumljena u našem kazalištu.

Za hrv. pozornicu preradio je Tomić god. 1881. Brezovačkog »Grabancijaša đaka«, koji je prikazivan 12. veljače 1882.

Operni libreti Tomićevi, koje je uglazbio Ivan Zajc, slijedili su ovim redom: »Lizinka« (pjevana prvi put 12. studenoga 1878.), »Tvardovski« (11. svibnja 1880.), i »Gospođe i husari« (13. listopada 1886.).

Osobito je »Lizinka« imala lijep uspjeh.

Iz niza Tomićevih dramatskih prijevoda vrijedno je spomenuti bar najglavnije: »Djevicu orleansku« i »Spletku i ljubav« (Schiller), »Uriela Acostu« (Gutzkow), »Andreu«, »Bogomoljce«, »Doru«, »Fereola« (Sardou), »Moniku«, tragediju od Kolara s češkoga i čitav niz Fredrovih komedija s poljskoga.

Za operu je Tomić preveo slijedeće librete: Crni domino, Mjesečnica, Ruy Blas, Don Juan, Niema, Sonambulla, Traviata, Lucija, Svi pod krinkom, Aida. Korneviljska zvona, Gvaranac, Gioconda, Pustinjakovo zvono, U zdencu, Začarani princ, Afrikanka, Ljubavni napitak, Gasparone, Vilim Tell.

Povrh toga valja istaknuti, da je Tomić napisao za »Narodne Novine« tečajem trideset godina ogroman broj feljtona literarnoga (Životopisi

Petra Kanižlića, Vida Došena, Tome Blažeka i mnogobrojnih starijih pisaca hrvatskih) i etnografskog sadržaja i silesiju gospodarskih i narodnogospodarskih članaka, te se za nj može punim pravom reći: »nullam diem perdidi«. Još i danas imademo od njega raznovrsnih studija i članaka, koje ćemo postepeno po mogućnosti priopćiti u našem listu.

Neumorni Tomićev rad na polju hrv. književnosti nije mogao ostati bez posljedica na vrijednu njegovu suprugu, u koje bijaše uz bistar um i plemenito patriotičko srce. Njegovim poticanjem pokušala se ona u dramatičkoj literaturi, napisav jednoaktnu veselu igru iz elegantnoga društva »Kita cvijeća«, koja je vrlo simpatično primljena. Kasnije napisala je dva igrokaza iz domaćega hrvatskog života »Zabluda matere«, koji je postigao odlučan uspjeh, pa postao repertoirnim komadom hrv. zem. kazališta, a osim toga drugi još igrokaz iz suvremenoga doba »Ljubav i sjaj«, koji je također uzet u repertoir zemalj. našega kazališta. Sve tri ove radnje tiskane su u publikacijama »Matice Hrvatske«.

Tomićeve bi radnje napunile mnogo debelih knjiga i dokazale, da je marljivo radio u svim područjima svoga službenoga i neslužbenoga zvanja, a u obima da mu je vazda lebdila pred očima ideja napretka hrvatskoga naroda.*

---

* Narodne Novine 1906., br. 162.

2. Križevačka ratarnica postoji od god. 1869.

Naučni predmeti i broj sati u sedmici za ratarnicu.

Tekući broj	Predmeti	Tečaj I. zimsko	I. ljetno	II. zimsko	II. ljetno	III. zimsko	III. ljetno
		polugodište					
1	Vjeronauk	1	1	1	1	1	1
2	Krasnopis	2	1	—	—	—	—
3	Pismeni i poslovni stavci	2	1	2	1	2	—
4	Računstvo	4	2	2	2	2	1
5	Mjerstvo	—	—	—	—	2	1
6	Prirodopis	3	2	—	—	—	—
7	Fizika	—	—	2	—	—	—
8	Kemija	—	—	2	—	—	—
9	Naravoslovlje, domaće životinje	2	—	—	—	—	—
10	Živinarstvo	—	—	—	—	2	2
11	Opće živinogojstvo	—	2	—	—	—	—
12	Posebno živinogojstvo	—	—	2	2	—	—
13	Pčelarstvo i svilarstvo	—	—	—	2	—	—
14	Voćarstvo	2	1	—	—	—	—
15	Vinogradarstvo	—	—	2	1	—	—
16	Povrćarstvo	—	—	1	—	—	—
17	Obrađivanje tla i strojevi	2	2	—	—	—	—
18	Tlo i gnojidba	—	—	2	1	—	—
19	Uzgoj gospodarskoga bilja	—	—	—	—	2	2
20	Gospodarsko obrtništvo	—	—	—	—	—	1
21	Pivničarstvo	—	—	—	—	1	1
22	Opće šumarstvo	—	—	2	2	—	—
23	Gospodarenje	—	—	—	—	4	2
24	Knjigovodstvo	—	—	—	—	2	1
25	Risanje	2	2	2	2	2	2
	Svega	20	14	20	14	20	14

Pokojnici. Od zaslužnih radnika ovoga zavoda spomenuti nam je Žigu pl. Šugha.

Šugh pl. Žiga rodio se oko god. 1840. u Križevcima, gdje je 26. kolovoza 1911. umr'o. Sa Žigom Šughom pao je u grob čovjek rijetkih vrlina. Bio je rođeni križevčanin. Svršivši svoje nauke u Češkoj, došao je u šezdesetim godinama prošloga vijeka za gospodarskoga upravitelja u kr. gospodarsko učilište u Križevcima, gdje je služio sve do svoga umirovljenja prije kakovih deset godina. Na svom je mjestu pokojnik časno djelovao i ostavio svojim nasljednicima svijetli primjer rijetkoga poštenja i mara.

Što je Šugh bio križevačkom zavodu, a naročito svojim kolegama i đacima, što je bio cijelome građanstvu i mnogobrojnim prijateljima iz cijele zemlje, koji su ga posjećivali, to znadu najbolje svi, koji su ikada s njime došli u doticaj. Jovijalan do krajnosti, pošten, dobar, humorista prvoga reda, mio u svakom društvu, vazda spreman na svaku pomoć, osvojio je sva srca bez razlike i slovio kao uzor čovjeka.*

3. Požeška ratarnica. Nalogom zem. vlade od 13. studenoga 1894. br. 53.647 naloženo bi upravi požeške ratarnice, da po križevačkoj osnovi izradi novu za kr. zem. požešku ratarnicu.

Ovom je nalogu zavodsko ravnateljstvo dne 23. studenoga 1894. i udovoljilo, te tako bi rješenjem od 9. prosinca 1894. br. 56.446 nova naučna osnova odobrena.

Zavodska nepokretna i pokretna imovina.

Zavodsku je imovinu osnovao grad Požega, poklonivši zakladnicom od 23. lipnja 1855. br. 10.083. svega 236 jutara zemlje. Do danas se taj posjed povećao, te požeška ratarnica ima:

156	jutara	oranice	u	vrijednosti	od . .	for.	23.416·62
16	»	livade	»	»	» . .	»	2.410·42
50	»	šume	»	»	» . .	»	2.500·—
10	»	vinograda	»	»	» . .	»	8.004·56
6	»	pašnjaka	»	»	» . .	»	600·81
5	»	voćnjaka	»	»	» . .	»	1.028·36
11	»	vrtova	»	»	» . .	»	3.312·30
1	»	močvara (ribnjaka) u vrijednosti od				»	52·67
8	»	putova na polju, a služe za košenje u vrijednosti od				»	1.200·20
9	»	perivoja, dvorišta, trkališta, i gradilišta u vrijednosti od				»	1.359·27
275	jutara	u vrijednosti od				for.	43.884·21

* Narodne Novine. 1911., br. 197.

Ova su zemljišta uzorna osim vinograda, koji je u god. 1891., 1892 i 1893. silno patio od suše, te nije onako ispunjen, kako bi morao biti.

4. **Vincilirski tečajevi u Božjakovini.** Prema statutu od 10. kolovoza 1897. svrha je tih tečajeva, da sebi odrasliji mladići iz seljačkoga staleža praktičnim radom prisvoje potpunu i sigurnu vještinu pri svakom vinogradarskom, voćarskom i pivničarskom poslu, a uzgredice i u pčelarstvu te povrćarstvu.

Sve praktične radnje imadu vježbenici obavljati zajedno s običnim radnicima.

Teoretično se obučavaju u vinogradarstvu i to nedjeljom i na kišovite te zimske dane, kada se vani ne može obavljati posao. Tečaji traju 2 godine.

U vincilirske se tečajeve primaju mladići seljačkoga staleža od 18 do 25 godine, koji su pučku školu s dobrim uspjehom svršili. Prednost imadu isluženi vojnici. Naučnici primaju mjesečnu potporu od 30 K, te stan, ogrjev i svijetlo. Prigodom izvanrednih posala i na velike blagdane dobivaju poboljšice u hrani kao: meso, vino i t. d.

Koncem svake godine drži se s vježbenicima ispit, a koncem druge godine dobivaju otpusne svjedodžbe.

5. **Mljekarski tečajevi u Božjakovini.** Ovi su tečajevi ustrojeni statutom od 8. prosinca 1899. a glavna im je zadaća, da mladiće praktično naobraze u svakom poslu oko stoke te pravljenju sira i maslaca.

U tečajeve primaju se mladići, koji su navršili bar 17. godinu te su vješti čitanju, pisanju i računanju. Prednost uživaju oni, koji su udovoljili vojnoj svojoj dužnosti.

Naučnici mljekarskoga tečaja obavljaju sve poslove oko njegovanja i timarenja mlade i odrasle rogate stoke te uče, kako se postupa s mlijekom, kako se pravi maslac, sir i t. d. Usto dobivaju primjerenu teoretsku obuku i to redovno navečer poslije svršenoga rada bar kroz 1 uru od 15. listopada do 15. ožujka.

Naučnici ostaju u tečajevima 2 godine te izatoga dobivaju izučne svjedodžbe.

Naučnici dobivaju stan, ogrjev, svijetlo i nared za priređivanje jela, koje sebi sami pripravljaju.

6. Vinogradarska i voćarska škola u Petrinji. Prema zaključku gradskoga zastupstva petrinjskog od 8. travnja 1892., ustupljen je cio posjed bratovštine kr. zem. vladi (taj posjed sastoji od $27^1/_2$ katastralnih jutara vinograda, voćnjaka i livada) za osnutak vinogradarsko-voćarske škole, a na osnovi zakona od 25. ožujka 1893. preustrojena je »Gospodarska bratovština« u dvogodišnju »Vinogradarsko-voćarsku školu«, uz koju postoji za pitomce internat. Uprava toga zemalj. zavoda bude povjerena Marku pl. Štrigi. Svečano otvorenje zavoda obavljeno je 12. studenoga 1903. Pitomci toga zavoda treba da su svršili pučku školu, navršili 16. godinu, te da su tjelesno potpuno zdravi. Oni su stipendisti pojedinih općina, a obuka im se podjeljuje u ovim predmetima:

	Naučni predmeti	Obučava se sati u			
		zimsko polugodište		ljetno polugodište	
		I.	II.	I.	II.
1	Nauk vjere (zajednički)	$^1/_2$	$^1/_2$	$^1/_4$	$^1/_2$
2	Hrvatski jezik	1	1	1	1
3	Prirodoslovlje	1	1	1	—
4	Račun i geometrija	1	1	1	1
5	Vinogradarstvo	1	1	2	1
6	Pivničarstvo	—	2	—	2
7	Voćarstvo	2	—	2	—
8	Povrćarstvo	2	—	—	—
9	Pčelarstvo	—	2	—	—
10	Opće gospodarstvo	2	2	1	1
11	Obrtništvo	—	—	—	2
12	Risanje (zajednički)	2	2	2	2
	Svega . .	$12^1/_2$	$12^1/_2$	$10^1/_2$	$10^1/_2$

7. Vinogradarsko-voćarska škola u Iloku. Škola je ova osnovana na podlozi §-a 8. zakona od 19. ožujka 1897., kojim je u načelu izrečeno, da se u Srijemu ima podići škola te vrste. Iza različnih pregovora izabran je Ilok za sjedište te škole, koja bude svečano otvorena.

Cilj je tome zavodu, da predoči sliku skroz racijonalno uređenoga vinogradarskog posjeda, koji će svojim uređenjem, načinom gospodarenja i prihodom moći služiti uzorom za srijemske vinogradare.

Zavod taj uređen je troškom od 143.060 K. Posjeduje vinograd $3^1/_2$ jutra, a voćnjak od 20 jutara, uz različna druga zemljišta.

8. Kr. hrvatsko-slavonska potkivačka škola u Zagrebu. Naredbom od 29. svibnja 1886. br. 19.593 izdala je kr. zem. vlada »pravila za zemaljski naukovni tečaj za naobrazbu u potkivanju u Zagrebu«. Temeljem tih pravila imala se svake godine održavati dva tečaja, prvi od 2. siječnja do konca lipnja, drugi od 1. srpnja do konca prosinca.

Prvi naučni tečaj otvoren je 1. srpnja 1886. U tečaj primalo se 10—12 učenika građanskoga staleža, i to redovno o vlastitom trošku, te 4—6 učenika vojničkoga staleža. U tečaj mogao se primiti samo, koji je kovački obrt izučio, dvije godine kao pomoćnik poslovao, neporočan te vješt hrvatskomu jeziku u govoru i pismu. Školarina se nije plaćala. Obuka se dijeli na praktičnu i teoretičku. Praktično uči se kovanje, snimanje i pribijanje potkova te obrezivanje kopita. Teoretička obuka obuhvaća anatomiju i fiziologiju konja, napose kopita, poznavanje i liječenje bolesti kopita, njegu konja, opće i posebno konjogojstvo te nauku o racijonalnom potkivanju. Pod konac tečaja održava se konačni ispit.

Siromašnijim kovačima omogućen je polazak tečajeva kroz t. zv. općinske potkivačke zaklade, kroz otvorenje internata, koji je učenicima podavao stan, svijetlo i ogrjev, dok su hranu sebi po volji pribavljali.

Interes za ove tečajeve ponarastao je još, kada je g. 1889. potkivanje uspostavljeno kao posebni obrt vezan na osposobljenje, koje se ima dokazati svjedodžbom koje javne potkivačke škole.

God. 1894. dobio je zavod vlastitu svoju zgradu. Od god. 1897. dobio je zavod ime: »Kr. hrv.-slav. zem. potkivačka škola u Zagrebu«. Naredbom od 27. kolovoza 1897. br. 49.321 izdan je novi statut za zavod. U samom naukovanju nije time nastala nikakova bitna promjena. Tehnička i administrativna uprava povjerena je ravnatelju, koji mora biti veterinar, a za praktičnu obuku namješten je učitelj potkivanja i školski potkivač.

U svaki tečaj dolazi po 12 građanskih i 12 vojničkih učenika. Poduku, stan, ogrjev, rasvjetu i t. d. imadu učenici besplatno, a stipendisti dobivaju mjesečno u gotovu po 20 K za nabavu hrane, koju im uz odštetu pruža c. i kr. vojno opskrbno skladište u Zagrebu.

9. Zimske gospodarske škole. Bilo ih pet: prva u Sv. Ivanu Žabnom god. 1908./9., druga u Koprivnici 1909./10., treća u Vrbovcu 1910./11., četvrta u Rječici i peta u Jaski 1912./3. Za prvu su govorili protivnici, da je bila slučajno »srećna«, dok su sumnjivci rekli, da je bila »tek jedna«. Bez obzira na činjenicu, da je svaki uspjeh od svojih vlastitih uvjeta sretan, trebalo je uvažiti ovaj prigovor. Zato se je nastavilo pokusima. Kod drugoga pokusa, koji je zaista imao mnogo povoljnije preduvjete, mnogi su unaprijed bili spremni proricati neuspjeh. No uspjeh je bio jednak, kao i kod prvoga pokusa. Protivnike to naravski nije razuvjerilo, jer se protivnici uopće ne mogu razuvjeriti nego jedino — razoružati. Sumnjivci su dalje sumnjali, jer je opreznost najbolji dio sumnje.

O ispitu, koji je održan na školi u Rječici, izvijestile su novine ovo:

Ako je u nas i bilo već pukusa sa zimskim gospodarskim školama u najnaprednijim krajevima kao u Sv. Ivanu Žabnu, Koprivnici i Vrbovcu, opet se s velikim interesom očekivao uspjeh zimske gospodarske škole u Rječici, koja leži u jednom od gospodarski najzaostalijih kotara naše domovine.

Na ispit došlo je 60 polaznika te škole, sve samih seljaka u dobi od 18 do 40 godina, od kojih je međutim redovito dolazilo na predavanje tek njih polovica.

Prisutna publika upravo se nije mogla dosta načuditi, kako je bilo moguće, da su se polaznici škole u tako kratko vrijeme za pukih 48 sati mogli tako orijentirati u gospodarskoj nauci. Na ispitu se je naime pokazalo, da su predavači ulazili i u detalje, te su zašli i u najteža pitanja gospodarske teorije, primjenjujući teoriju tamošnjim gospodarskim prilikama.

Primjetiti valja, da se postignuti uspjeh ima u prvom redu zahvaliti kr. zem. vladi, koja je dozvolila zimsku gospodarsku školu, a osim toga uz predavače ide zasluga još i domaćoj inteligenciji, koja ne samo da je redovitim polaskom predavanja prednjačila narodu, već ga je i neprestano poticala i sokolila na ustrajnost. Ne valja naime zaboraviti, da je osim ove moralne pomoći jedino iskustvo i inteligencija predavačeva i interes polaznika zajamčuje redoviti polazak ovih neobvezatnih zimskih gospodarskih tečajeva.*

Novinski članci. Ovdje nam je istaći novinski članak: Prohaska dr. Lj.: Zimske gospodarske škole. Narodne Novine 1911., br. 152. Pisac predlaže ovo:

1. Zimske gospodarske škole neka budu putujuće kotarske (odnosno općinske). Ovakove škole ne iziskuju nikakva troška za zgrade, internate i uzorna školska gospodarstva, jer se obuka održava u prostorijama pučkih škola — navečer, kad seljaci imaju vremena — jer seljaci onda kod kuće stanuju i jer se praksa izvršava na samim seljačkim gospodarstvima.

2. Škole neka budu pristupne svakomu, i djeci, koja su svršila pučku školu (opetovničarima), mladićima, muževima i starcima. Za žene bi se mogla držati posebna predavanja iz peradarstva, mljekarstva i kućanstva (uprava kuće). Neka se dozvoli redoviti i neredoviti polazak predavanja, jer slobodom polaska najbolje se nalaze oni, koji imaju smisla i volje za pouku.

3. Učitelji zimskih gospodarskih škola ljeti su ujedno putujući učitelji, te polaze gospodarstva svojih slušača, upućuju ih i pomažu im neposredno kod uvađanja novosti u gospodarenju.

4. Učitelji iz zimskih gospodarskih škola mogli bi biti svršeni slušači naše najviše gospodarske škole, koji su barem jednu godinu bili u praksi i nakon ove prakse polazili posebni tečaj za učitelje zimskih gospodarskih škola, te praktičnim ispitom zasvjedočili svoju vještinu.

Ceterum censeo, da bi se u tu svrhu svakako moralo naše više gospodarsko učilište podići na visoku četvorogodišnju gospodarsku školu, gdje bi slušači mogli steći potrebnu temeljitu naravoslovnu, ekonomsku, sveopću i posebnu stručnu naobrazbu. Takova škola bi, kako je već svestrano dokazano i sveopće priznato, mogla uspijevati samo u središtu zemlje, dakle kod nas u Zagrebu.

10. Nautička škola u Bakru. Godine 1871. bje taj zavod nakon previšnjega odobrenja od 23. srpnja 1871. i opet otvoren. Prvi se razred otvorio školske g. 1871./2. sa dva učenika. Par idućih godina bio je polazak zavoda isto tako slab, dok se nije dvorazrednoj nautičkoj školi dodao pripravni razred g. 1876./7. te je iste godine bilo već 37 učenika, od kojih je bilo u pri-

* Narodne Novine. 1913., br. 39.

pravnom tečaju 21, a u ona druga dva razreda samo 16 učenika. Kao dvorazredna i s jednim pripravnim razredom ostala je nautička škola kao takva sve do g. 1882.

Početkom školske god. 1882./3. preustrojena bje nautička škola u Bakru na temelju previšnje dozvole od 8. rujna 1882. po reorganizacijonom statutu za austrijske nautičke škole, odobrenom previšnjom odlukom od 7. kolovoza god. 1879., te je proširena od dva na tri godišnja tečaja. Uslijed toga je nau-

Zgrada (nova) kr. nautičke škole u Bakru.

(Po naravi.)

tička škola u Bakru imala 4 razreda ili 4 tečaja i to: tri nautička i jedan pripravni tečaj, koji je odslije sačinjavao s ostalim tečajevima jednu cjelinu.

Godine 1884. smještena je nautička škola u novu zgradu, koju je gradska općina sagradila uz pripomoć kr. zem. vlade.

Dosadašnja zgrada nautičke škole (vidi knj. III., str. 554.) postala je pretijesnom, pa se pristupilo god. 1903. gradnji nove zgrade troškom od 130.000 K, u koju je svotu uračunan i trošak za zemljište.

U najnovije se doba snuje, da se nautička četvororazredna škola u Bakru preustroji u sedamrazrednu, koja bi dakle imala dva pripravna i pet nautičkih razreda. Prva bi dva pripravna razreda bila tako ustrojena kao i prva dva realna razreda, ali bi ipak sačinjavala organičku cjelinu s nautičkim razredima. Ova bi dva prva razreda mogle i djevojke polaziti, te bi tako ti razredi bar donekle nadomiještali višu djevojačku školu.

Predmete i broj sati na nedjelju po naučnoj osnovi ove reformirane nautičke škole, naći ćemo u idućoj skrižaljci.

Predmeti	Broj sati na nedjelju							
	u pripravnim razredima i to:		u nautičkim razredima i to:					Svega
	1.	2.	I.	II.	III.	IV.	V.	
Nauk vjere	2	2	1	1	1	1	1	9
Hrvatski jezik	5	4	2	2	2	2	2	19
Talijanski jezik	5	4	3	3	3	2	2	22
Njemački jezik	—	—	4	3	3	3	2	15
Engleski jezik	—	—	—	—	4	4	2	10
Zemljopis i povijest	3	4	4	4	4	4	3	26
Matematika	4	3	5	5	4	3	—	24
Geometrija, geom. risanje . .	—	3	3	4	—	—	—	10
Opisno mjerstvo	—	—	—	—	4	3	2	9
Prirodopis i nauk o robi . .	3	3	3	3	—	—	—	12
Fizika i kemija	—	—	3	3	4	3	—	13
Prostoručno risanje	4	4	2	2	—	—	—	12
Krasnopis	2	1	—	—	—	—	—	3
Nautika	—	—	—	—	—	5	7	12
Nauk o parostroju	—	—	—	—	—	—	2	2
Meteorologija i oceanografija .	—	—	—	—	—	—	2	2
Brodogradnja	—	—	—	2	1	—	—	3
Pomorske vježbe	—	—	—	—	—	—	2	2
Pomorsko knjigovodstvo . .	—	—	—	—	—	—	1	1
Trgovačko mjembeno i pomorsko pravo	—	—	—	—	—	—	3	3
Pomorska higijena	—	—	—	—	—	—	1	1
Svega. . .	28	28	30	30	31	31	32	210

Ova se osnova imala sukcesivno provesti. Školske je god. 1894./5. počelo preustrojenje nautičke škole, te je prvi nautički razred staroga sistema napušten, a mjesto njega drugi pripravni razred otvoren. U daljnim školskim godinama otvoreni su redom i ostali po novoj reorganizaciji.

Na koncu školske god. 1894./5. djelovalo je na ovom zavodu osam učitelja, koji su pripadali i učiteljskom zboru. Od ovih je sedam imalo propisanu kvalifikaciju, a jedan ie bio namjesni učitelj. U nauku vjere, trgovačkom, mjembenom i pomorskom pravu, te u pomorskoj higijeni obučavala su tri stručnjaka, i to jedan svećenik, kr. javni bilježnik i doktor sveukupnoga liječništva, koji nijesu pripadali učiteljskom zboru.

Troškovi za izdržavanje nautičke škole padaju na kr. zem. vladu, te su iznosili god. 1894./5. i to:

osobni	13.450	for.	— nč.
stvarni	1.400	»	11 »
svega . .	14.850	for.	11 nč.

U stvarne je izdatke uračunato i ono 400 for., kojima su nabavljena učila.*

Zaključni ispit u nautičkoj školi uređen je naredbom od 7. travnja 1900. br. 5.537, no neke su ustanove ovoga propisa promijenjene naredbom od 23. lipnja 1908. br. 11.909.

Disciplinarni red za kr. nautičku školu u Bakru propisan je naredbom kr. zem. vlade od 21. travnja 1908. br. 7.799.

Školarina propisana je za kr. nautičku školu naredbom kr. zemaljske vlade od 19. kolovoza 1912. br. 19.752. tako, da pripadnici kraljevina Hrvatske i Slavonije plaćaju u semestru 12 K, a pripadnici drugih zemalja 24 K.

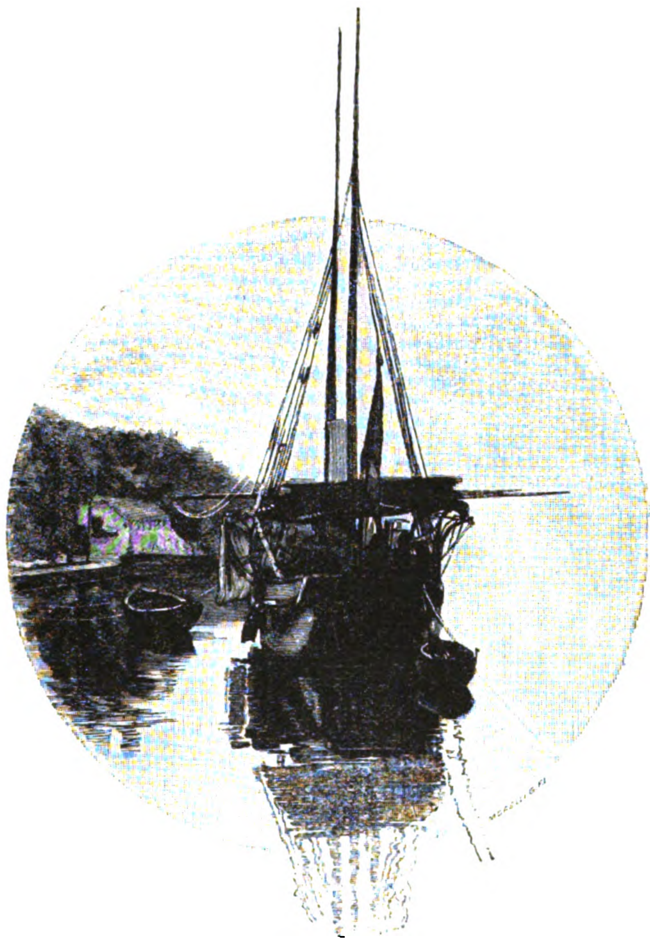
Školske lađe. Kr. hrvatska vlada kupila je 21. veljače 1894. yacht »Farnese«, koji stajaše 7.000 funti šterlina, dakle do 80.000 forinti, darežljivošću Nj. Visosti kneza od Parme, za samih 15.000 for. Vladi je služio taj parobrod u naučne svrhe nautičkih pitomaca u Bakru, a i za druge ekspedicije.

Yacht ovaj na paru i jedra sagrađen je od željeza u Birkenheadu u Engleskoj. Compoudov parni stroj sa 80 odnosno 85 indiciranih konjskih sila tjera brod 8 morskih milja na uru; ali je on i izvrstan jedrenjak, a najbolje mu je svojstvo još ono, što sa zamjernom lakoćom nadvlađuje grdne talase za oluje.

* Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji do god. 1895. Zagreb, 1896.

»Farnese« je 34 m dug, 5·3 m širok, a uronjuje 3·2 m, imade 124 deplacement-tona, a 54 tona po registru.

God. 1883. kupi ga Nj. Visost knez od Parme, a otada pristanište mu je u Bakru.

Školska lada „Margita“.

(Iz djela »Oest.-Ungarn in Wort und Bild«.)

Svake gotovo godine, najobičnije za zimskih mjeseci, poduzimao bi knez putove po Sredozemnom moru. On obrodi grčki arhipel, posjeti mnoge luke Albanije, Grčke i Turske sa čuvenim istraživaocem Schliemann-om, njegovim tada gostom, proučavajući starine Arga, Mikene i

Tira, a sam grčki kralj posjeti ga u Pireju. Za nekoliko zima obađe Siciliju, Ciparsko ostrvlje, neke talijanske luke i francusku Rivieru, pak Sardiniju, Korziku i Elbu.

Osobito mu bijahu ugodni putovi u zapadnoj kotlini Sredozemnoga mora, ako i prečesto veoma burni. Tako je prošao 1886. godine »Farnese« glasoviti put Sv. Bonifacija, baš kad je iznebuha dunuo vihor; drugom jednom zgodom prebrodi put od Palerma do Livorna za jake nepogode i jedrima i parom u 29 sati; opet jednom, zaveden polaskom dviju talijanskih oklopnjača »Lepanto« i »Vesuvio« održa taj galeb, kako ga rado nazivahu, na lakim krilima, svojim jedrima, strašno valovlje i žestoki sjevero-zapadni vihor ma upravo slavno, doplovivši srećno u Livorno, dočim su ona dva diva, dvije oklopnjače, pobjegle u luku natrag, da se spase, ne mogući održati navalu valovlja.

Na svim tim putovima zapovijedaše »Farnesu« vješti i učeni komandant Pavao Hauser.

Ovake prave bravure održa taj ne baš veliki nu jaki parobrod takom lakoćom, a da nikada nije ponesao ni najmanje ozlede — toliko on vrijedi u dobrim rukama.

God. 1891. bijaše i Nj. Visost na ovom yachtu pri velikoj manevri u Dalmaciji, kojoj prisustvovaše Nj. Veličanstvo kralj, a potom i u Pulju, kadno su se yachti primljeni među carsku mornaricu predstavili Njemu kao svome protektoru, a tada im je podijelio pravo, da mogu i oni vijati ratnu zastavu*.

Na dan 21. travnja 1894. blagoslovljena je zemaljska yachta »Farnese«, pa joj tom prilikom podijeljeno ime bivše banice »Margita«.**

Iza posvete preduzeto je odmah prvo naučno putovanje po kvarneru, kojemu je prisustvovao i predstojnik kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu, dr. I. Kršnjavi.

Na dan 17. srpnja 1904. nastupili su profesori: Brusina, dr. Kišpatić, dr. Hoić, Hržić, Bayer, dr. Langhofer i Damin »Margitom« prvo naučno putovanje u Boku Kotorsku.***

God. 1908. prodala je vlada lađu »Margitu« i nabavila novu školsku lađu »Vila Velebita«. Evo što o toj lađi piše »Sloga«:

Od nekoliko dana usidren je u Trstu školski brod kr. hrvatske nautike u Bakru »Vila Velebita«. Imali smo zgodu, da razgledamo elegantni »scooner« harmoničkih linija i proporcija u svim potankostima savršeno dotjeran za svrhu, kojoj služi. Sagrađen je prošle godine u

---

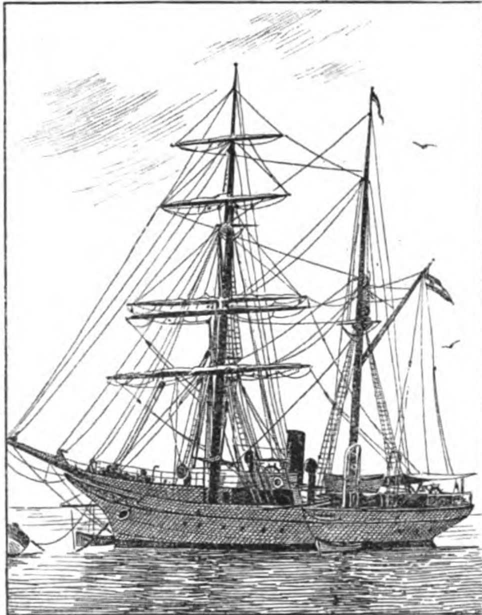
* Vijenac. 1894., br. 13.

** Narodne Novine. 1894., br. 97.

*** Narodne Novine. 1894., br. 191.

Kielu, u brodogradilištu Howardt. Od same je ocjeli; mjeri u duljini 40 metara, a nosi 370 tona. Kao scooner imade sva jedra, koja u velikoj plovidbi dolaze u obzir, ali osim toga imade i pomoćnu mašinu sa snagom od 300 konjskih sila, kojom postizava srednju brzinu od 10 milja. Naravno, da je »Vila Velebita« u prvom redu jedrenjača, brza i sigurna, koja se i po najjačem vjetru krasno drži i plovi brzinom do 15 milja.

Putovanja, koja poduzima »Vila«, upotpunjuju naučnu osnovu bakarske nautičke škole, zavoda, koji nam služi na diku i koji će dobar

Školski brod „Vila Velebita".

(Po naravi.)

glas, što ga školstvo u Banovini uopće uživa, samo učvrstiti i proširiti. Mi smo ponosni, što smo se mogli uvjeriti, da je naša nautika toliko naprednija od austrijskih i od riječke, da će ovima moći i morati poslužiti uzorom. Ima 7 razreda, od kojih prva četiri odgovaraju nižoj realci, ali se obučava i u počecima pomorstva, a 3 viša razreda su prava nautika. Ima 16 profesora, a 150 đaka, ponajviše iz hrv. Primorja. Poučava se hrvatski, a nekoje, naročito ispitne predmete, talijanski, i to zato, jer se u monarhiji dodanas ne mogu polagati ispiti za pomorskoga poručnika i kapetana na hrvatskom jeziku, već se to mora činiti talijanski u Trstu

ili na Rijeci. Primjećujemo na ovome mjestu, da bi bilo već vrijeme, da se i u tome traži od naših zastupnika poštivanje temeljnih zakona i da se postigne ono, što se postiglo za pomorske strojare, t. j. da se sastavi komisija, koja će hrvatske kapitanske kandidate hrvatski ispitivati. To će biti tim lakše, pošto je baš zaslugom bakarske nautike stvorena hrvatska terminologija, koja se vrlo lako izuči i u mnogome natkriljuje uvriježenu, pokvarenu talijanštinu.

Vraćajući se — iza te digresije — na predmet, moramo reći, da smo se nadivili i hrvatskom brodu i onima, što na njemu goje našu mornarsku umjeću. »Vila« ima hrvatski grb za pramački kip (pulena), da ga časno zastupa pred stranim svijetom, a na stražnjem jarbolu vije se hrvatski trobojni plamenac (cornetta). Kad se vozi koji dostojanstvenik, onda ima na oba jarbola veliku hrvatsku trobojnicu (s hrvatskom krunom), a na soherici zadnjače trgovačku a.-u. zastavu. Nutrašnje prostorije su vrlo zgodno uređene: na prednjem dijelu broda imade velik prostor za 40 đaka, u kome oni uzimaju jela, a po noći dignu stolove, privežu i priprave postelje poput mornara ratne mornarice; na palubi imade čista, velika kuhinja i praonica; na krmi, na gornjem spratu soba zapovjednika, jedaća i 2 sobe za ravnatelja ili kojega visokog gosta, sve vrlo ukusno i fino uređeno od mahagoni-drva, na donjem spratu izbice za 2 časnika, 3 profesora, mašinistu i poslovođu za brodarstvo.

Na »Vili Velebita« imade sada 40 učenika iz triju viših razreda. Vježbaju se u plovidbi kao mornari, uče se manevri, obalnoj plovidbi, proučavanju sprava, hidrografskih karata i t. d., uopće svim tehničkim vještinama, već prema naučnoj osnovi i proučenoj teoriji. Maturanti se vježbaju kao kapetani: upravljaju brodom, mašinom, jedrima, krmilom i s mornarima i mlađim drugovima, kojima određuju službu; opserviraju, traže položaj po snimcima, drže dnevnik i to za brod hrvatski, a za školu talijanski, koji im služi ujedno kao zadaća iz talijanskoga jezika.

Novine su pisale o štrajku maturanata. Radilo se o isključenju jednoga neddiscipliniranog i renitentnog đaka, s kojim su se proglasili solidarni ostali. Nepromišljen čin, koji škodi u prvom redu samim đacima, a zatim i zavodu, koji treba discipline, ako hoće imati uspjehe, koji su glavnim ciljem neumorne i zdušne djelatnosti profesora, koji se, kako smo se na vlastite oči uvjerili, očinski brinu za svoje đake.*

S t a t i s t i č k i p o d a c i. U kr. nautičkoj školi bakarskoj djelovalo je pod školskom godinom 1909./10. 16 učiteljskih lica. Koncem drugoga polugodišta bilo je u zavodu 146 učenika i učenica. Po vjeroispovijesti bilo je učenika i učenica: rimokatolika 144, a grčkoistočna (istočno-pravoslavna) 2. Po zavičaju bilo je učenika: iz Hrvatske 123, iz Slavonije 5, iz Ugarske 1, iz austrijskoga Primorja 8, iz Dalmacije 4, iz Bosne i Hercegovine 1, iz inozemstva 4. Po staležu roditelja bilo je koncem

* Narodne Novine. 1909., br. 114.

drugoga polugodišta sinova i kćeri: pomoraca 59, posebnika 6, obrtnika, trgovaca i kramara 25, državnih i zemaljskih činovnika 3, općinskih i privatnih činovnika 14, odvjetnika ili liječnika 1, časnika vojske i mornarice 12, vojnika i mornara 2, seljaka 11, sluga i nadničara 5, osoba drugoga zvanja 8. Koncem drugoga polugodišta bilo je učenika i učenica sa svjedodžbom: prvoga reda s odlikom 13, prvoga reda 94, drugoga reda 16, trećega reda 1; popravnika je bilo 23, a istupila su 2 učenika.

Društvo za potporu siromašnih učenika kr. nautičke škole u Bakru imalo je koncem školske godine imovinu od 18.005·41 K. Pod godinom primilo je društvo 4.626.97 K, a izdalo je u dobrotvorne svrhe 2.321·66 K. Zaklada »Ane barunice Zmajić-Svetoivanske za potporu siromašnih đaka kr. nautičke škole u Bakru« ima imovinu od 2.986·92 K, a »Stipendijska zaklada supruga Stjepana i Franjice Vranić rođene Šikić iz Kostrene sv. Lucije« iznosila je ukupno 32.900 K.*

Od zaslužnih muževa ovoga zavoda spomenuti nam je:

Babić Božo, privr. ravnatelj nautičke škole u Bakru, uskrisitelj pomorske literature u Hrvatskoj. Rodio se 24. prosinca 1840. u Volaricama, nedaleko Sv. Jurja u hrv. primorju. Već za mlada vuklo ga srce na more, stoga svršiv početne nauke pođe u Trst u »Marine-Schulcompagnie«. U ratnu mornaricu stupi 21. kolovoza 1858. kao priv. kadet, nu g. 1862. bje umirovljen radi slaba zdravlja u svojstvu definitivnoga kadeta. Ratne godine 1866., a mjeseca svibnja ponudi se u službu, bude primljen i posta poručnikom, te služaše do 30. rujna 1874, a poslije kao takav bio je izvan službe od g. 1881. Dekretom zem. vlade od 13. rujna 1874. bude imenovan privr. ravnateljem nautičke učione u Bakru, gdje je predavao matematičko-nautičke predmete. Kao pomorski časnik obašao je B. cijelu obalu Jadranskoga mora, sabirući i bilježeći narodne riječi o pomorstvu, te je neumornim trudom, radom i marom prikupio toliko gradiva, da je g. 1875. izdao u Kraljevici najmlađe čedo u našem knjištvu, koje zbori o pomorstvu jezikom materinjim: »Mladi mornar ili put brodom iz Senja u Trst«, kojemu je djelu pridao: Nizac hrv. riječi po moru, kako se čuju u samomu narodu. Tu je knjigu velikim troškom štampao u 1000 egzemplara, pri tom žalibože štetovao, a osim toga imao je B., službujući u Trstu, velikih neprilika sa onima, koji bijahu ljuti protivnici njegovoj uzvišenoj namisli, da naime hrv. mornar obavlja službu na brodu materinjim si jezikom. God. 1878. izdao je u Bakru: »Nazivlje korita i jedrilja i zapovijed brodovnih obava u hrv., njem. i tal. jeziku«. Iste je godine pisao: »O brodogradnji«, a g. 1879.: »O čamcu i njegovom upravljanju«; »U korist našega brodarstva«; »Morska Matica« i više članaka u bak.

* Narodne Novine. 1910., br. 155.

časopisu »Galebu«. Da se preporodi naša mornarica, preporučivao je, da se utemelji hrv. mornarsko društvo, koje bi imalo potpomagati pisce u izdavanju pomorskih djela, da se hrv. jezik širi u mornarskoj struci, a za sijelo toga društva preporučio je grad Bakar. Ovu svoju divnu zamisao, kao i naum, da izda »Rječnik pomorskoga nazivlja«, nije mogao oživotvoriti, jer je prigodom preustrojstva kr. nautike u Bakru, a g. 1882. umirovljen i živi sada u Zagrebu.*

2. Žuvičić Antun M., prof. kr. nautičke škole i kapetan duge plovidbe u Bakru. Umr'o 10. travnja 1911. u Bakru.**

3. Damin Narcis, profesor nautičke škole u Bakru. Rodio se 27. listopada 1845., umr'o 26. kolovoza 1905. u Bakru. Svršio je pučku školu i gimnaziju, služio na Rijeci i Gospiću, a od g. 1876. dalje u Bakru, gdje je umr'o kao profesor VIII. dnevnog razreda.

God. 1887./8. službovao je na kr. nautičkoj školi u Bakru. Prvi su vidljivi rezultati rada njegova »Phaenološka opažanja« u programu nautičke škole u Bakru za g. 1888. Dok je Damin do tada pretežno biljario, velikim trudom složio herbar, i osim drugih prirodnina za svoj zavod složio bio i zbirku leptira iz bakarske okolice, ako i nije ostao kod kukaca, baca se sa svim žarom čistoga svog oduševljenja na srodnu skupinu pauka, te prezrene životinje, pa ostane vjeran tim svojim novim miljenicima sve do svoje smrti, koja nas je sve neugodno i iznenada zatekla. U dobar čas upozna se sa drom. Kornelom Chyzerom i Ladislavom Kulczińskijem, vrlo ljubeznim i uslužnim autorima omašnoga djela »Araneae Hungariae«, koji su našega Damina svojim iskustvom i opsežnim znanjem i poznavanjem paukova potpomagali.

Pomnjivo, savjesno njegovo motrenje pokazuje se u njegovom radu glede pharthenogeneze pauka, te u raznim potanjim opažanjima života i rada pojedinih paukova. Velikim marom pribrao i publicirao je materijal za faunu naših paukova, njegova zbirka resi danas hrv. zem. zoološki muzej. Nova vrsta pauka prozvana je od poznatoga stručnjaka Chyzera njegovim imenom: Attus Damini (v. Cornelio Chyzer et Ladislav Kulczyński »Araneae Hungariae« I. sv., str. 21.—22.), dok je drugu vrstu sam pokojnik u ime hvale i štovanja prozvao imenom gnaphosa Kulczińskii (v. Glasnik hrv. nar. društva IX., str. 343—345). U rukopisu nađeno je više rasprava o paucima i ribama, a i dijelovi lijepo zasnovane monografije paukova, od kojih je 8 poglavlja manje više već izrađenih; šteta, što nije dospio djelo dovršiti, jer su s njim u grob legle njegove misli, njegova opažanja. Ostavio je više svezaka bojom izrađenih slika paukova naše faune. God. 1894. sudjelovao je kod naučne ekspedicije »Margite«.

Ukoliko mi je poznato, publicirani su ovi njegovi radovi: Bi li se dale u hrv. primorju gojiti oštrige? Nar. Nov. 1893., br. 34.—36. — Pauk ronac. Prosvjeta. 1894., str. 23.—24. — Pauk krstaš. Vienac. 1902. strana

* Hrvatska enciklopedija. Knj. I., str. 302.
** Narodne Novine. 1911., br. 20.

43.—44. — Phaenološka opažanja. Program kr. naut. škole 1888./9., strana 67.—79. — Ueber Parthenogenesis bei Spinnen. Verh. d. k. k. zool.-bot. Ges. Wien. 1884. str. 204.—306. — Bilješke za bakarsku faunu. Glasnik hrv. nar. društva IV. 1889., str. 302. — O Pauku. Uloborus Walkenaeri. Glasnik hrv. nar. dr., VI. 1891., str. 220.—223. — Iz života pauka Argiope Bruennichi. Gl. hrv. nar. dr., VII. 1892., str. 211.—220. — Attus Damini Chyzer. Gl. hrv. nar. dr. VI. 1894., str. 292.—298. — Prilog fauni dalmatinskih i istarskih pauka. Gl. hrv. nar. dr. IX. 1896., str. 243.—045. — Kako tku Tarantule zapredak. Gl. hrv. nar. dr. XI. 1899., str. 60.—61. — Zoološke bilješke. Gl. hrv. nar. dr. XII. 1900., str. 148.—149. — Lathrodectus 13 guttatus (Rossi). Rad jugosl. akad. 126., 1896, str. 110.—133. — Pauci Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Istre. Rad jugosl. akad. 143. god. 1900. str. 10.—53. — O preobrazbi i dužini življenja naših pauka u opće, a Filistata napose. Rad jugosl. akad. 148. god. 1900., str. —.*

11. Primaljsko učilište u Zagrebu ustrojeno je god. 1876., a djelovanje svoje otpočelo god. 1877.

Do konca školske godine 1903./4. održavano je u primaljskom učilištu 19 primaljskih tečajeva.

Učenica bijaše u tim tečajevima svega 974, a od ovih svršile su nauke s uspjehom 954, polučivši primaljsku diplomu, kojih većina djeluje u našoj domovini.

Polovica ovih izučenih primalja potječe iz posljednjega decenija, to jest od onoga vremena, kad su god. 1894. bolje prilike nastale po taj zavod nabavom i adaptacijom sadašnje zavodske zgrade, negdašnje bolnice milosrdnih sestara.

Od toga vremena izide iz ovoga učilišta svake godine osjekom 56 diplomiranih primalja, od kojih redovno 36 svrši nauke o posvemašnjem trošku zemaljskom.

S primaljskim učilištem spojeno je rodilište kao praktična škola učilišta.

U petogodištu do konca god. 1903. primljeno je u rodilište na njegovanje 1667 žena, od kojih bijaše iz Hrvatske i Slavonije 1087.

U tom razdoblju narodilo se u tom rodilištu 1549 djece i to 1384 žive.

Mortalitet, koji nije abnormalan, mogao bi se sniziti, kad bi se mogla sagraditi za primaljsko učilište i rodilište nova, svim modernim higijenskim principima odgovarajuća zgrada, jer iako je od g. 1894. ovamo mnogo učinjeno za unapređenje

* Glasnik hrv. naravosl. društva. God. XVIII.

toga zavoda prije navedenom nabavom i adaptacijom sadašnje zavodske zgrade, mora se priznati, da ona svojim položajem, ležeći u frekventnoj ulici, te svojom gradnjom ne odgovara posve svrsi. God. 1913. uzeto je pitanje o gradnji rodilišta u raspravu.

U posljednjem petogodištu iznosili su troškovi za primaljsko učilište kao teoretsku školu po odbitku vlastitoga prihoda od okruglo 2.500 K, u svemu 87.530 K.

Prema tomu stajala je naobrazba u tom petogodištu jedne primalje, kojih u to vrijeme bijaše 278, okruglo 314 K, pri čem valja imati na umu, da je od ovih 278 primalja izučilo primaljstvo preko 150 o posvemašnjem trošku zemlje.

Troškovi rodilišta bijahu u istom razdoblju po odbitku vlastitoga ishoda okruglo 20.000 K, u svemu 41.274 K.

12. Kr. zem. obrtna škola u Zagrebu. Današnje ustrojstvo toga zavoda temelji se na zakonu od 10. prosinca 1889. Zavod sastoji od škole za naučnike i od građevne stručne škole, te od muzeja za umjetnost i obrt.

I. Škola za naučnike. Ta škola traje 4 godine, te se sastoji iz odjela za građevno i umjetno bravarstvo, stolarstvo, klesarstvo, drvo- i kameno-kiparstvo, te dekorativno slikarstvo.

Teoretska, crtarska i praktična obuka zgodno se izmjenjuje i predaje dnevno od 7 do 12 sati prije i od 2 do 7 sati poslije podne.

Uz školu je internat, koji je od god. 1894. pod posebnim ravnateljstvom, te koji je za sve polaznike obrtne škole obvezatan.

Naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 22. travnja 1899. br. 2.563. ustanovljen je broj učevnih sati za naučnike (šegrte) kr. zem. obrtne škole. Taj je broj promijenjen naredbom od 6. siječnja 1909. br. 21.907 ex 1908.

Previšnjim rješenjem od 13. rujna 1890. imenovan je ravnateljem kr. zemaljske obrtne škole arhitekt i član direktorija Herman Bollè, te je ostao ravnateljem i škole i internata do svršetka g. 1892., a od te godine prešla je uprava internata u ruke posebnoga ravnatelja internata.

Po nalogu kr. zem. vlade sudjelovala je obrtna škola na međunarodnoj svjetskoj izložbi pariskoj g. 1900. u I. skupini: »Uzgoj i nastava«.

God. 1902. nabavljeni su za zavodske radionice strojevi i sprave, te provedena transmisija od dviju plinskih motora.

U petogodištu 1900.—1905. izučilo je obrt 175 pitomaca. Od ovih je bravara 76, stolara 37, klesara 27, kameno- i drvokipara 19, te dekorativnih slikara 14.

Poprečni godišnji trošak za izdržavanje obrtne škole bio je 88.940 K. Za izdržavanje zavoda prinosi grad Zagreb godimice 5.000 K, t. j. 4.000 K za školu, a 1.000 za muzej.

Imutak zavoda koncem šk. god. 1904./5.:

1. Našastar obrtne škole sastoji od 13.128 komada, vrijednih K 34.683·35.

2. Našastar muzeja za umjetnost i obrt. Muzejalne zbirke sastoje od 5.650 komada, koji vrijede K 69.118·89, dočim muzejalna knjižnica ima 2.972 komada, vrijednih K 54.511·76; sveukupna vrijednost našastarnih predmeta iznosi K 123.630·65.

3. Vrijednost izrađene gotove robe: 3.611 K 67 f.

4. Vrijednost građevnoga lijesa: 12.476 K 22 f.

5. Zgrada.

Dvokatna zgrada, u kojoj se nalaze internatske i školske prostorije, radionice, prostorije muzeja za umjetnost i obrt, stan ravnatelja škole i stan ravnateljstva internata, podignuta je troškom od 537.622 K 92 f, dočim je gradilište za tu zgradu nabavljeno za 22.658 K 92 f.

II. Građevna stručna škola. Budući da broj polaznika lončarskoga i dekorativno-keramijskog odjela nije stajao u razmjeru s troškom, što ga je zemlja za te odjele prinosila i budući da je silno trebalo valjano izobraženih graditelja i pomoćnoga im osoblja, odlučila je kr. zem. vlada, da se odjeli lončarija i dekorativna keramija u obrtnoj školi napuste, a umjesto njih osnuje tečaj za graditelje i pomoćno im osoblje.

Građevna stručna škola uređena je statutom od 15. kolovoza 1897. br. 13.443. Taj je statut od česti preinačen naredbom od 23. lipnja 1908. br. 27 148. Pitanje školarine za tu školu uređeno je naredbom od 12. rujna 1909., br. 5.186.

Naredbom od 13. siječnja 1902., br. 13.732, ex 1891. proširena je obrtna škola osnutkom posebnoga tečaja za obrazovanje graditelja i pomoćnoga im osoblja.

Taj tečaj bijaše otvoren početkom šk. god. 1892./3.

Građevna stručna škola dijeli se u dva stručna odjela, i to u:

a) odio za obrazovanje budućih graditelja s naslovom »Graditeljska škola«;

b) odio za obrazovanje pomoćnoga osoblja u građevnotehničkoj struci s naslovom: »Škola za građevno-obrtne poslovođe«.

A. Graditeljska škola podaje polaznicima nužnu opću naobrazbu i pripravlja ih za vršenje povećih, težih i znamenitijih poslova građevne struke. Ona je uređena statutom od 28. travnja 1898. br. 5.772., no taj je statut izmijenjen naredbom od 23. lipnja 1908., br. 11.908.

Škola ova sastoji iz 4 godišta (razreda), a svako traje 10 mjeseci. Dio godišnjih školskih praznika upotrebljava se za praktične radnje na gradilištima ili za naučna putovanja.

Školarina uređena je za graditeljsku školu naredbom kr. zem. vlade od 5. kolovoza 1912. br. 19.342 ovako:

1. Školarina u graditeljskoj školi spojena s kr. zemaljskom obrtnom školom u Zagrebu iznosi za pripadnike kraljevina Hrvatske i Slavonije i drugih zemalja krune sv. Stjepana 30 (trideset K), a za druge pripadnike 60 (šesdeset) K za školsko polugodište.

2. Školarina ima se platiti prvih osam dana u svakom školskom polugodištu. Pričekati se mogu oni učenici, koji imadu uvjete za polučenje oprosta od plaćanja školarine. Ovi mogu u tom roku predati molbu za oprost.

Ako u tom roku ne predadu molbu imadu odmah bezuvjetno platiti školarinu.

Ako pak ne dobiju oprost ili ga poluče od česti, imadu platiti školarinu najkasnije u roku od osam dana od primljenoga rješenja molbe.

Zaključni ispit položilo je god. 1900. 5. 1901. 8, 1902. 8, 1903. 7, 1904. 13 polaznika. God. 1905. nije bilo zaključnoga ispita, jer nije bilo ni IV. razreda.

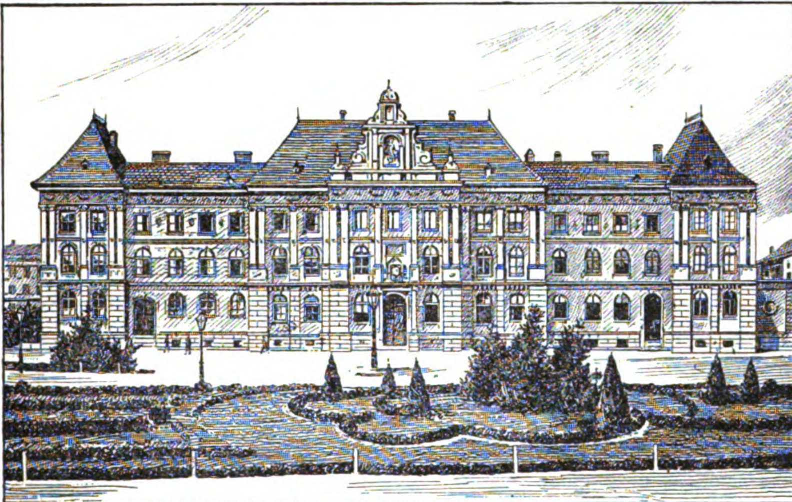
Ispit zrelosti uređen je propisom od 27. veljače 1909. br. 4.810.

Abiturijenti graditeljske škole imadu pravo na jednogodišnju dobrovoljačku vojnu službu u smislu točke 2. alineje I. § 25. zak. čl. od god. 1889. (Dopis kr. ug. ministra za zem. obranu od 7. rujna 1898. br. 57.734/VIII.)

Zavodske zbirke za nauk u gradivu sa meh. i kemijskom tehnologijom gradiva, za obično i građansko zgradarstvo te geodeziju, sastoje od 260 komada, vrijednih 1.612 K 66 f.

B. Škola za građevno-obrtne poslovođe. Ovoj je školi svrha, da izobrazi inteligentnije radničke sile za važnije obrte i industrijalne poslove podjeljivanjem stručne obuke, koja odgovara zvanju dotičnika.

Ova je škola određena za osobe, koje su se sa građevnim obrtom praktički već prilično ili sasma upoznale, a žele si pribaviti još ono teoretično stručno znanje i one vještine, koje se u obrtnoj praksi ne mogu steći, ali se traže od osoba, kojima

Zgrada kr. muške obrtne škole u Zagrebu.
(Po naravi)

se kani povjeriti služba poslovođe u radionici, polira, risara, nadglednika i t. d. u građevno-obrtnoj praksi.

Obuka traje četiri polugodišta i podjeljuje se samo u zimsko doba od 1. studenoga do 31. ožujka.

Svršeni polažajnici te škole za građevno-obrtne poslovođe, koji se mogu iskazati, da su propisano vrijeme u praksi radili, pripuštaju se ispitu, kojim se postizava osposobljenje za zidarskoga, klesarskog, tesarskog majstora. Ovaj se ispit polaže kod nutarnjega odjela kr. zem. vlade u Zagrebu.

Zavodske zbirke za nauk u gradivu, tehnologiju, za zgradarstvo i geodeziju rabe iste, što su kod graditeljske škole navedene.

III. Ženski odio za umjetno-obrtno crtanje. Kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, dozvolila je otpisom od 13. prosinca 1904. br. 20.524, da se pokusa radi otvori uz obrtnu školu odio, u kojemu će se odrasle djevojke vježbati i usavršivati u crtanju, osnivanju i izradbi umjetno-obrtnih predmeta.

IV. Tečaj za popravljanje vaga. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 2. veljače 1911. br. 1.913. osnovan je uz kr. mušku obrtnu školu u Zagrebu naučni tečaj za popravljanje vaga, dok je naredbom od 13. ožujka 1911. br. 6.191 izdan propis za zaključni ispit apsolvenata toga naučnog tečaja.

Zgrada. Na dan 21. lipnja 1891. blagoslovio je biskup Krapac svečanim načinom zgradu zem. muške obrtne škole, a na 19. studenoga 1893. otkrivene su svečanim načinom u prisuću bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, spomen-ploče u novo sagrađenoj muškoj obrtnoj školi.

Zdesna od ulaza jest natpis:

ZA VLADANJA NJ. C. I K. APOST. VELIČANSTVA

FRANJE JOSIPA I.,

KRALJA UGARSKOGA I ČEŠKOGÁ, DALMATINSKOGA,
HRVATSKOGA, SLAVONSKOGA I T. D.

Slijeva:

ZA BANOVANJA NJ. PREUZVIŠENOSTI BANA

DRAGUTINA GROFA KHUEN-HÉDERVÁRYA,

POD PREDSTOJNIŠTVOM ODJELNOGA PREDSTOJNIKA

DRA. STJEPANA SPEVCA

GODINE 1886.

Zgrada muške obrtne škole pokazala se doskora pretijesnom, pa je raspoloživa površina od 384 m² izgrađena troškom od 80.682 K i upotrijebljena za zavodski internat.

Dobrotvori škole. Pokojna gospođa Marija Miler u Pakracu bila je za svoga života s cijelom obitelju vrlo obzirna i požrtvovna spram trgovišta Pakrac. Iskazujući joj kao majci svoju harnost osnovao je još pred deset godina dr. Ernesto Miler, kr. sveučilišni profesor, zakladu s temeljnom glavnicom od 6000 K za polaz obrtne škole kojega pakračkog sina.*

Pokojnici. Od zaslužnih pokojnika ovoga zavoda spomenuti nam je ovu trojicu:

1. Vuksan Ignjat, profesor obrtne škole u Zagrebu. Rodio se 31. srpnja 1857 u Petrinji, umr'o 19. ožujka 1906. u Zagrebu. Svršivši malu realku u Petrinji, ode na Kunstgewerbeschule des k. k. oest. Museums für Kunst und Industrie i položi ispit za učitelja risanja. Dne 1. travnja 1888. postavljen je za namjesnoga učitelja pri obrtnoj školi u Zagrebu, 22. prosinca 1890. posta strukovnim učiteljem, a 7. travnja 1891. dobi naslov profesora na istom zavodu. Iza duljega pobolijevanja bude 30. rujna 1905. umirovljen

2. Šajk Matija, učitelj obrtne škole u Zagrebu. Rodio se 9. studenoga 1868. u Mitrovici, umr'o 25. svibnja 1907. u Zagrebu. Svršivši malu realku u Mitrovici, učiteljsku školu god. 1886. 7. u Petrinji bude namješten u Sotu, odakle je premješten god. 1892. u Mitrovicu, a god. 1895. u Zagreb. Položivši međutim god. 1897. iz matematičko-tehničke struke ispit za više pučke škole bude god. 1902. pridijeljen na službovanje kr. zem. muškoj obrtnoj školi u Zagrebu.

* Narodne Novine. 1911., br. 95.

3. Vidnjević Josip, prefekt obrtne škole u Zagrebu. Rodio se u Ogulinu 23. rujna 1861., umr'o 20. prosinca 1904. u Zagrebu. Svršivši 8 razreda građanske škole u svom rodnom mjestu polazio je petrinjsko učiteljište, koje je svršio u kolovozu 1881. Položivši god. 1883. pravodobno propisani osposobni ispit podvrgao se god. 1887. učiteljskomu ispitu za

Nošnja pitomaca kr. muške obrtne škole.
(Po fotografiji.)

građanske škole iz skupine matematičko-tehničke. Službujući ponajprije u Grabovcu i Drežniku kao narodni nastavnik, kasnije u ogulinskoj građanskoj školi, dodijeljen bi 9. rujna 1887. obrtnoj školi u Zagrebu kao prefekat i od toga dana pa sve do svoje prerane smrti pripadao je obrtnoj školi, kojoj je služio u raznim svojstvima sa zanosom i samozatajom; sve do 30. rujna 1893., kad ga konačno nemila bolest prikova uz krevet,

iz kojega se više ne diže. Teške svoje bolove podnosio je baš herojski, a njegov vedri optimizam nije ga ostavio ni na samrtnom času . . . Bio je naš Joso prototip flegmatika — optimista, koji gotovo jednakom ravnodušnošću prima i cvijeće i trnje života . . .

Pokojni Vidnjević bio je i darovit čovjek, što je dokazao u svom opsežnom zvaničnom djelokrugu. Poslije prefektske službe (1889.) službovao je kao teoretski učitelj u obrtnoj školi i u zimskom tečaju za građevno-obrtne poslovođe, u isto vrijeme povjereno mu je vodstvo muzejalnih i knjižničarskih poslova u svojstvu čuvara muzeja za umjetnost i obrt i knjižničara istoimene knjižnice. Kako je pokojnik ovu potonju

Vuksan Ignjat, profesor obrtne škole.
(Po fotografiji.)

dužnost ozbiljno shvaćao, budi dokazom, što je pokraj privatne samouke slušao u zagrebačkom sveučilištu kroz više semestara grčku mitologiju, kako se u umjetninama prikazuje, o Pompejima i Herkulanumu, o uporavljenoj estetici i t. d.

Jedan od vidljivih plodova njegova djelovanja u muzeju za umjetnost i obrt jest »Mala vezilja«, zbirka uzoraka za vezenje, izrađena po narodnim hrvatskim motivima, koji se čuvaju u spomenutom muzeju, a kako je bio i vješt risar — djelovao je više godina u ovdašnjim gradskim šegrtskim školama kao učitelj crtanja, — izradio je i predloške za risanje, koji su se uspješno upotrebljavali u našim osnovnim školama.

13. Zemaljski glazbeni zavod zagrebački temeljito je preustrojen god. 1891., te je izrađen za školu posebni statut, nastavna osnova i pravilnik za polaganje ispita zrelosti. Tim je preustrojstvom uređena glazbena obuka prema načelu konzervatorija, u što treba da se s vremenom i pretvori. Zadaća je te škole, »da odgajajući u jednu ruku vješte glazbenike, a u drugu valjane diletante, podigne u zemlji ljubav za lijepu glazbenu umjetnost, a podjedno da zemlju opskrbi valjanim glazbenicima; domaćoj mladeži pak da otvori novo vrelo privrede u zemlji i izvan nje«. Škola se dijeli na tri odjela: a) za glazbala; b) za pjevanje i c) za skladbouku. U školi za glazbala uče se sva gudala (gusle, vijola, vijolončelo i kontrabas), sve svirale (frula, pikolo, klarinet, oboa i fagot) i glavna limena glazbala, naročito trublja, rog i trombone. Osim toga uči se glasovir, harfa, harmonij i orgulje. Škola za glazbala traje šest godina i dijeli se na dva odjela: niži i viši, svaki sa tri razreda. — Škola za pjevanje traje također šest godina u dva odjela. — Škola za skladbouku traje dvije godine, a mogu je polaziti samo oni učenici, koji su s dobrim uspjehom svršili školu za glazbala. U nižem odjelu pjevačke i glazbene škole uči se još opći nauk o glazbi, a u višem: nauka o harmoniji i kontrapunkt, povijest i estetika glazbe, hrvatski jezik (gramatika, stilistika, poetika i literatura) i talijanski jezik (gramatika i konverzacija). — Učenici se dijele u redovite, izvanredne i frekventante (polažajnike).

Konzervatoriji se mogu osnivati samo u većim gradovima, gdje učenici imaju prilike, da se i izvan škole umjetnički obrazuju polaskom kazališta, koncerata, glazbenih akademija i t. d.*

14. Stručne škole za ženskinje u nas su starija institucija. Kako smo naprvo spomenuli, bilo je više takih škola za vladanja blagopokojne kraljice Marije Terezije u Zagrebu, kojih je kasnije nestalo, a za cara Josipa II. osnovana je takva škola u Rumi, koja još i đanas postoji. Želja, da se i ženskome naraštaju pruži prilika za privredu, potaknu poglavarstvo i zastupstvo grada Zagreba, da osnuje o svom trošku žensku obrtnu (industrijalnu) školu, koja početkom škol. god. 1879./80. bude otvorena, a predloženi statut rješenjem kr. zem. vlade,

* Pedagogijska enciklopedija. Zagreb. 1901.; str. 392.

odjela za bogoštovlje i nastavu, od 15. rujna 1879. br. 4.680. odobren. Prve učiteljice te škole bile su: Dragica Savić za šijenje i krojenje; Marija Etinger za ostale grane ženskoga ručnog rada, te Juraj Kutten za risanje.

Savić Draginja, ravnateljica gradske obrtne škole u Zagrebu Rođena je u Zagrebu 4. ožujka god. 1848., grčkoistočne vjeroispovijesti. Za rana je zateče skrb i briga. Već od 14. svoje godine morala je svojom rukom zarađivati, da sebe i donekle najstarijega svoga brata izdržaje i roditelje. No time, što je briga i skrb već u ranim godinama zateče, po-

Savić Draginja, ravnateljica gradske stručne škole u Zagrebu.
(Po fotografiji.)

oštren joj bijaše značaj, učini je slobodoumnom i okretnom, a i odvažnom na borbu za život. Najteža briga nije je mogla shrvati, jer ju vazda nadvlada ozbiljnim i neumornim radom. A to je naučila majka, da je rad pomagač u svakoj životnoj nevolji, te ako imaš ozbiljnu volju za radne treba se bojati ni gladi ni nevolje. Pjevajući vezla je na najtanjem batistu do kasno doba noći, a većput je zateče pri tom poslu i izlazeće sunce. Svijetila joj pri poslu lojana svijeća. Odgojena u blagostanju sve do 14. godine, a ipak nije nikad zaplakala, da tako teško priskrbljivati mora kruh. Kad je postala ozbiljnijom, lati se bijela švela, a zatim opet šijenja haljina. Iznemogla je pri radu na šivaćem stroju, a kad se

ustrojavala ženska obrtna škola u Zagrebu, načinila učiteljski ispit na preparandiji i god. 1879. bude imenovana prvom učiteljicom gradske ženske obrtne škole, sadašnje zemaljske stručne škole Tadašnji nadzornik Eduard Suhin uvede je u školu, oslovi je pred načelnikom i zastupnicima grada Zagreba, kao i pred učenicama i njihovim roditeljima, pak i pred mnogim pozvanicima, da se ponosi, što je mogao predložiti na imenovanje, jer je unaprijed tvrdo uvjeren, da će svom dušom i svim marom raditi oko napretka te škole, koja je toli nužna za uzgoj ženske mladeži, te da će joj biti najveća briga, da dovede zavod do procvata. Ona je svojoj dužnosti savjesno svom brigom i nastojanjem udovoljavala i dokazala, da je sposobna, jer sam zavod dovela je do toga, da su sve grane ručnoga rada zastupane i izvedene bile na tom zavodu, gdje je uspješno radilo 11 učiteljskih sila.

Godine 1888. bude imenovana predstojnicom toga zavoda. God. 1893. ostavi službu te zatraži namah otpust. no tadašnji ban je umirovi. Sad pođe u trgovačku struku. Bila je u comptoiru zaposlena. gdje je opet uspješno radila i pribavila si toliko znanja i vještine, da je otvorila trgovinu u Zagrebu.

Uređivala je pomodni list »Pariska moda« i snabdjela ga izvornim nazivljem za ručni rad, ali žalibože nijesu škole podupirale taj toli važan list, niti su usvojile nazivlja, koje je upravo iz naroda crpeno.

Na polju dobrobiti radila je kod društva »Dobrotvora« punih 20 godina, a za uspješan rad imenovaše je začasnim članom.

Šta je sve učinila da se podigne učiteljski dom, svjedoči opet i to što je i savez učiteljskih društava imenovao začasnim članom.

Revno je radila oko izložbe, koja bje priređena u Zagrebu god. 1891.; uložila je sav svoj trud oko kućnoga obrta i opet ženske obrtne škole, koja bijaše dostojno zastupana. Škola dobi počasnu diplomu.

Početkom školske god. 1902./3. otvorena je u Brodu o zemaljskom trošku na osnovi naredbe od 19. kolovoza 1892., br. 10.295. ženska stručna škola sa dva tečaja, naime tečaj za šijenje rubenine rukom i strojem, i tečaj za krojenje i šijenje haljina, u koju se odmah upisalo pedeset djevojčica. Učiteljicom te škole imenovana je dotadašnja učiteljica ženskoga ručnog rada Viktorija Dorić rođ. Hostnig; zatim u Osijeku, za koju je naredbom od 23. ožujka 1902., br. 334. izdan poseban statut. Osječka stručna škola imala je šest odjela, i to: za šijenje rublja rukom ili strojem, za krojačenje, za glađenje rublja, za umjetne radnje, te trgovački tečaj.

Međutim stalo se u Zagrebu raditi o osnutku zemaljske ženske stručne škole.

Kako ćemo to kasnije istaći, održana je 30. siječnja 1892. kod zem. vlade anketa o uređenju ženskoga liceja. Ovom je

prilikom uzeto u raspravljanje pitanje o preustrojstvu ženske obrtne škole u Zagrebu, pa je u posebnoj sjednici gore spomenute ankete odbor za obrtni smjer, t. j. za preustrojstvo ženske obrtne škole izvijestio ovo:

Današnji socijalni odnošaji su takovi, da mnoge ženskinje ostaju neudate, pa ih stoga valja osposobiti, da mogu steći hljeba poštenim načinom, radom svojih ruku.

Dosadanji način obuke ženskih u tom pogledu ne udovoljava nimalo ovoj cijelji, a to zato, jer je u cijeloj zemlji premalo učilišta, u kojima se ženskinje u obrtu podučava, a gdje ih ima, nijesu tako ustrojena, a da bi mogla uspješno djelovati.

Iz ovoga slijedi, da postojeća učilišta treba nesamo uzdržati, već da ih treba umnožiti ili da ih valja organizovati bolje, nego su dosad organizovana.

U tom poslu ne valja mnogo najedamput počinjati, već ponajprije jedan zavod temeljito i valjano urediti, pa onda, kad se taj dobro uvriježio i razvio, moći će se pomišljati na dalje rasađivanje.

U Zagrebu ima obrtna škola za ženske, na kojoj se radi sa vrlo mnogo dobre volje, ali se i to priznati mora, sa vrlo malo uspjeha.

Tu valja dakle ponajprije polugu uprijeti i taj zavod tako urediti, da postane uzornim zavodom, kao što je kr. zemaljska obrtna škola za muške.

Kako da se to postigne? Vrlo jednostavno. Ono, što postoji, valja što krepčije i energičnije provađati, suhe grane toga stabla valja podsjeći, zavod valja po stalnoj osnovi dopuniti.

Kojim načinom se dade sve to izvesti?

Ponajprije valja na umu držati, da to ima biti obrtna škola, u kojoj se naobrazuju r a d n i c e. Nije dakle dosta, da se učenice samo površno nauče od svoga zanata samo nešto, već je nužno, da svoj zanat iz temelja nauče, nužno je, da se priviknu na naporan, ustrajan rad.

Kad se dakle za ručni rad stavlja u naukovnu osnovu toga zavoda 20—30 sati na čitavu sedmicu, to je svakako premalo.

Osam sati ručnoga rada na dan, dakle 48 sati u sedmici, jest minimum, koji se zahtijevati mora. Nije umjesno nadalje, da se na obrtnoj školi drže ferije. Četrnaest dana, najviše 4 sedmice u godini, da se pročiste prostorije, tri dana na Božić, 5 dana na Uskrs, to je dovoljno vremena za ferije za takovu školu. Za obrtnu školu ne mogu biti mjerilom pogledom na ferije druga učilišta, koja se bave duševnim radom, već su mjerilo radione i tvornice, gdje nema ferija, gdje se obustava radnje smatra nevoljom.

Ovakovim načinom podvostručit će se rad prema dosadanjem radu na obrtnoj školi za ženske, te će se izjednačiti sa radom na obrtnoj školi za muške.

Prvobitno se i tamo nailazilo na bitno protuslovlje, ali uspjeh i pogledom na napredak i pogledom na zdravstveno stanje pitomaca naj-

boljim je dokazom, da je prikraćenje ferija bilo skroz umjesno, pa da će tako biti i na obrtnoj školi za ženske.

Dakle bolje iscrpljenje vremena, nešto bolje plaće učiteljskim silama, k tomu strog izbor učiteljskih sila i učenica, to su tri načela, koja uvjetuju uspješan razvitak svake obrtne škole.

Muška obrtna škola ne treba da zaslužuje kao kakova fabrika, dapače ima na obrtnoj školi i takovih struka, koje ne smiju zasluživati. Građevna strukovna škola na pr. ne može zasluživati u nekim odjelima baš ništa, u drugim vrlo malo, jer bez obzira na prodaju izrađenih predmeta mora škola brigu voditi, da učenik razne vrste radnja izrađuje, da se u svojoj struci usavrši. Građevna strukovna škola mogla bi na tom stradati, kad bi htjela naličiti fabrici.

Sasvim drukčije je s obrtnom školom za ženske. Ručni rad ženskih je takav, da će obrtna škola najviše izmjene imati i samo onda uspijevati, ako se učenice nauče slijediti modu, zadovoljavati potrebama dana.

Sistematska pouka u šijenju, gdje se tečajem godina vrlo pomno nekoliko komadića izradi, nije dostatna, jer učenica mora naučiti precizno i brzo raditi, mora doći u položaj, da od svoje igle živjeti može, čim iz škole izađe.

Tu preciziju i brzinu, to osposoljenje za praktičan život može učenica samo onda postići, ako škola bude uređena tako, kako je uređena radionica privatne poduzetnice, ako se bude u školi i zasluživalo.

Škola za krojenje odjeća nema smisla, ako se u njoj ne kroje odjeće i ne priređuju za prodaju prema mijenjajućoj se modi, ako se ne kroje tako dobro i ukusno, da će i najotmjenija gospođa svoj skupocjeni materijal htjeti povjeriti školi, uzdajuć se, da će tu dobiti najukusnije sašivenu odjeću.

Učenice ženske obrtne škole krojačkoga odjela moraju se u školi tako izvještiti, da odmah, čim iz škole izađu, mogu naći u najboljem krojačkom salonu dobro plaćen posao, da se za malo godina mogu etablirati u kojem gradu kao samostalne majstorice, isto kao učenici muške obrtne škole, koji su vrlo rado viđeni radnici u prvim radionicama velegradskim.

Očevidno je, da ženska obrtna škola ne radi dosta intenzivno, što ne bi smjelo biti; ženska obrtna škola mora i za tim ići, da zaslužuje, da preuzima veće narudžbine i rublja i odjeće; djevojke se moraju na to priučiti, da u stalno vrijeme dovrše naručene radnje, one moraju zasluživati umjerenu ali stalnu nadnicu.

Ova tendencija dovest će ravno do toga, da će učenice, i kad iz škole izađu, biti sposobne da zaslužuju. Dakako da se pritom ne bi smjelo održati načelo, da radnice dobivaju samo 50% zaslužbine, nego barem 80%.

Kvalifikacija stručne učiteljice na obrtnoj školi mora dakle biti skroz različita od kvalifikacije učiteljica na inim djevojačkim školama, one moraju u prvom redu biti praktične, vješte, okretne, poduzetne, energične i poštene, sve drugo je sporedna stvar, ne treba dakle podčinjavati u

svem učiteljice ženske obrtne škole školskomu zakonu, te zahtijevati od njih formalne kvalifikacije, jer je lakše 100 dosta dobrih učiteljica za teoretične struke preparirati, nego naći jednu vještu silu za stručnu koju školu.

Osoblje ženske obrtne škole treba da sačinjava posebni status, kao što to sačinjava osoblje muške obrtne škole.

Prema ovim načelnim idejama sastavljen statut znatno će unaprijediti obrtnu školu za ženske u Zagrebu, no do samoga statuta ne stoji toliko, koliko do provedenja njegova, jer se i na temelju lošijega statuta dade dobra škola napraviti. Pošto sadanji statut sadržaje mnoge nejasnoće, te takove ustanove, koje mogu donekle priječiti razvoj zavoda, imao bi ga zamijeniti ovaj statut:

Statut gradske obrtne škole za ženske u Zagrebu.

I. Općenite ustanove.

§ 1. Gradska obrtna škola za ženske u Zagrebu valja da osposobi djevojke, da mogu svojim radom zaslužbu naći.

§ 2. Ženska obrtna škola u Zagrebu izdržava se troškom gradske općine, eventualno će prijeći na trošak zemaljski, ako povedeni u tom pogledu dogovori s općinom grada Zagreba uspiju.

§ 3. Učiteljsko osoblje ove škole sačinjava posebni status, te se postavlja po posebnom statutu, koji će se izraditi, ako školu preuzme kr. zem. vlada.

§ 4. Škola sastoji od pojedinih strukovnih tečaja, kojima na čelu stoji predstojnica sa nužnim pomoćnim učiteljskim osobljem, a samim zavodom upravlja ravnateljica, eventualno ravnatelj.

§ 5. Za neke od istih strukovnih tečajeva uređen je pripravni općeniti tečaj, u kom učenice imadu ostati tako dugo, dok su dosta vješte, da mogu stupiti u dotični strukovni tečaj.

§ 6. Nauka u tom općenitom pripravnom tečaju uredit će se prema potrebi dotičnih strukovnih tečajeva.

§ 7. U obrtnu školu primaju se samo djevojke, koje su 12. godinu navršile. Primljene učenice razredit će ravnateljstyo po strukama i po potrebi ili odmah u strukovni ili prije u pripravni općeniti tečaj.

§ 8. Nijedna učenica nije obvezana polaziti sve strukovne škole, već samo onu, koju sama odabere.

§ 9. Učenice ženske obrtne škole dužne su plaćati školarinu, koja će se naknadno ustanoviti.

§ 10. U obrtnu školu mogu se učenice upisivati u svako doba. Svjedodžbe se izdaju samo na zahtjev i to u svako doba.

§ 11. Materijal, ukoliko je potrebit za općenitu uputu, nabavljat će škola u onim odjelima, gdje je to potrebno; hoće li učenica, da se od njenoga materijala što izradi, može ga u školu donijeti na izrađivanje.

§ 12. Za radnje u općenitom tečaju ne dobivaju učenice nikakove odštete.

§ 13. Radnja učenica u strukovnim tečajevima nagrađivat će se stanovitim postotkom, čim bude takova, da su proizvodi za prodaju valjani.

Ravnateljstvo si pridržaje pravo isplaćivati učenice tek onda, kad je gotova roba prodana, ili kad je što naručeno, ali može vješte učenice i nagrađivati, čim posao svrše, bez obzira na vrijeme, kad će se roba prodati.

§ 14. Cijene proizvoda imaju biti primjerne. Od te cijene valja odbiti što je vrijedan materijal, 10% ostatka pripada strukovnoj predstojnici dotičnoga odjela, 10% školi, a sav ostatak, t. j. 80% zaslužbe ima se isplatiti učenicama.

§ 15. Učenice se imadu u školi i izvan škole vladati po školskom redu, koji će im se proglasiti, kad stupe u zavod.

II. Plaća i beriva učiteljskoga osoblja.

§ 16. Pravni odnošaji učiteljskoga osoblja na ženskoj obrtnoj školi uređuju se po ustanovama zakona od 31. listopada 1888. za niže pučke škole.

Ako je u interesu zavoda, da se za koju strukovnu školu ili za ravnateljstvo zadobije osoba osobito kvalificirana, tad se može putem posebnoga ugovora u formi osobnoga doplatka udesiti plaća i veća za takovu silu. I nesistemizovano osoblje plaćat će se po analogiji ustanova zakona za niže pučke škole.

Ustanove glede naobrazbe, osposobljenja, namještenja i t. d. sadržaje posebni statut.

Učiteljske osobe namještaju se na prijedlog ravnateljstva. Za namještenje ne treba formalne kvalifikacije, već poglavito praksa i iskustvo u poslovima obrtnim, o čem ima suditi ravnateljstvo te kod prijedloga za namještenje podnijeti izvještaj.

III. Plaća i beriva poslužnika.

§ 17. Za plaću podvornika mjerilom ima biti u Zagrebu običajna nadnica.

Nesistemizovano osoblje namješta i otpušta ravnateljstvo.

IV. Školski red obrtne škole za ženske u Zagrebu.

§ 18. U obrtnoj školi za ženske ne plaća se osim školarine nikakova upisnina niti naukovina.

§ 19. Svaka učenica dužna je točno i neprekidno polaziti školu.

§ 20. Nedjeljom i svecem ne će se raditi u obrtnoj školi za ženske, da učenice imadu vremena vršiti bogoštovne čine svoje vjeroispovijesti. Izraelićanke stoga u subotu nijesu primorane polaziti školu.

§ 21. Učenica, koja želi istupiti iz zavoda, mora dokazati, da to čini s privolom roditelja ili skrbnika.

§ 22. Za učevnoga vremena učenice ne prekidaju rada niti onda, kad tko u školu stupi, ustajanjem, već imadu raditi dalje, nitko ih ne smije iz škole zvati, niti u školi pohađati.

§ 23. Posjet škole je samo s dozvolom ravnateljstva dopušten.

§ 24. Učenice dužne su sve učitelje i učiteljice zavoda štovati, slušati i prama njima iskrene biti. Među sobom moraju biti snošljive, učtive i prijazne.

§ 25. Učenice moraju pokućstvo i učila čuvati. Svaku štetu učinjenu od obijesti mora dotičnica naknaditi; ne dozna li se ona, koja je štetu počinila, naknadit će štetu cijeli razred ili tečaj.

§ 26. Radi pomanjih prekršaja ukorit će učenicu predstojnica odjela u četiri oka ili pred učenicama.

§ 27. Ako učenica kakovu znatniju proturednost učini, ukorit će je ravnateljstvo.

§ 28. Na temelju odluke ravnateljstva može se učenica iz zavoda isključiti.

§ 29. Za posebne odjele može ravnateljstvo izdati posebne odredbe glede unutarnjega reda i obveza, što ih učenice imadu prema uređenju dotičnoga odjela.

V. Naukovna osnova.

§ 30. Obrtna škola za ženske sastoji se iz ovih odjela:

A. Odio za umjetni obrt.

1. Škola za tkanje, bijelo tkanje, tkanje ćilimova, tkanje svile;
2. škola za vezenje i čipkanje i bijelo šivanje;
3. škola za tvorenje cvijeća, nakita i tvorenje šešira;
4. škola za krojenje odjeća i stezala (Mieder).

B. Odio za kućanstvo.

1. Škola za kuhanje, serviranje i čuvanje živeža;
2. škola za svakovrsno šijenje, čišćenje i apretiranje, pranje i glađenje rubenine, češljanje gospođa, uredno držanje stana i svega što je u njem.

C. Odio za trgovinu i knjigovodstvo.

Škola za knjigovodstvo.

D. Općeniti pripravni tečaj.

Predtečaj za pojedine strukovne škole.

§ 31. Ovi će se pojedini tečajevi postepeno ustrojiti i prema potrebi proširiti ili promijeniti.

§ 32. U pojedinim odjelima je naukovni cilj, da učenice nauče toliko, koliko je potrebno, da si mogu svojim radom kao pomoćne radnice svagdanji kruh zasluživati; ali svaki odio samostalno postojeći kao radionica može vještije učenice i tako dugo zadržati, dok nijesu osposobljene, da mogu samostalne radionice otvoriti. Trajanje nauke u pojedinim tečajevima nije dakle stalno odmjereno, već se ima udesiti prema potrebi i sposobnosti učenice po ravnateljstvu za svaki slučaj posebice.

§ 33. U odjelu A. za praktični rad nema posebnoga razređenja sati. Radi se od 8—12 prije podne, a od 2 do 6 sati navečer. Kad je mnogo posla, dopušteno je učenicama, da mogu već u 1 sat popodne doći raditi.

U odjelu B. radi se cio dan po potrebi.

§ 34. Teoretično poučavanje o proračunavanju i knjigovodstvu ima se u tim tečajevima podjeljivati u savezu sa zgotovljenjem robe i obavljenim radom.

§ 35. Za odio C. prilagodit će se naukovna osnova i razređaj sati onoj na trgovačkoj školi u Zagrebu.

§ 36. Za odio D. imadu pogledom na naukovnu osnovu vrijediti ustanove, koje vrijede za opetovnice ili šegrtske škole na pučkim školama; ali kraj teoretične te obuke valja podučavati učenice u onim vještinama, koje su nužne kao priprava za strukovni tečaj, u koji namjeravaju stupiti te učenice.

Za te vježbe ne određuje se posebna naukovna osnova nit razređaj sati, jer se vježbe imadu prema individualitetu učenice udesiti po ravnateljstvu u sporazumku sa predstojnicom dotičnoga strukovnog odjela.

Teoretična pak obuka traje u tom tečaju 2 sata na dan, a ostalo vrijeme imadu učenice raditi praktično u svom odjelu.

§ 37. Pouka u risanju na općenitom tečaju za učenice umjetno-obrtnoga odjela mora se udesiti prema potrebi odjela, za koji se učenica pripravlja:

a) za pripravnice u tkalačku školu mora se položiti poglavita važnost na skladanje boja;

b) kod učenica za krojenje odjeća poglavito na geometrijsko risanje i slaganje boja;

c) kod učenica za vezenje valja paziti poglavito na crtanje;

d) u odjelu B. i C. nije pouka u risanju obligatna;

e) u odjelu D. samo za one učenice, koje idu u strukovne tečaje, gdje risanja treba, tu valja da se crtanje podučava općenito.

§ 38. Pouka u risanju u odjelu A. ima prve godine trajati u svakoj školi dva sata na nedjelju, te se ima udesiti sasvim prema potrebi dotične škole, a ima se predavati ujedamput i to po danu.

§ 39. Teoretična pouka u odjelu A. ne smije zauzimati više od 6 sati na nedjelju, te se ima podjeljivati od 6—7 sati popodne.

§ 40. Na Božić su ferije od badnjaka do nove godine inclusive, na Uskrs od četvrtka prije Uskrsa do uskrsnoga ponedjeljka inclusive. Inače se svetkuju samo zapovjedni sveci i nedjelje. U odjelu B) može se i na te dane raditi.*

Koncem škol. god. 1891./2. preuzela je kr. zem. vlada dotadašnju gradsku žensku obrtnu školu zagrebačku u svoju upravu, te je novom škol. godinom preustrojila i prema našim potrebama proširila. U tom povodu oprostio se je 30. srpnja 1892. učiteljski zbor te škole — na čelu mu predstojnica Draginja Savićeva — sa gradskim poglavarstvom, te se vladnome povjereniku savjetniku A. pl. Mošinskomu - Zagrebgradskom zahvalio za dosadašnje žrtve grada i unapređivanje škole. Povjerenik

* Narodne Novine. 1892., br. 122.

priznajući dosadašnju revnost i zdušnost učiteljskoga zbora izrazio je potpuno uvjerenje, da će zbor i u budućoj kr. zemalj. obrtnoj školi sve svoje sile uložiti, kako bi preustrojeni zavod digao na onu visinu, na kojoj ga svi želimo vidjeti.

Oprostivši se sa vladinim povjerenikom pošao je učiteljski zbor predstojniku kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, dru. Izid Kršnjavomu, te se predstojnica zavoda u ime zbora toplim riječima zahvalila predstojniku, što je kr. zem. vlada preuzela zavod u svoju neposrednu upravu, a to je u prvom redu zasluga samoga predstojnika, koji oduvijek svoju osobitu pažnju poklanja upravo ovakvim zavodima. Uz zahvalu preporučila je govornica sebe i čitav učiteljski zbor blagohotnosti odjelnoga predstojnika uvjeravajući ga o najsmjernijoj odanosti. Predstojnik je primio zbor veoma ljubazno, te naglasivši s malo riječi svrhu i zadaću zavoda obećao, da će se obrtna škola upopuniti još nekim tečajevima, dočim će se postojeći raširiti, tako će zavod moći u svakom pravcu zadovoljiti opravdanim zahtjevima prave obrtne škole. Napose je očitovao, da mu se ljetošnja zavodska izložba ručnih radnja vrlo sviđala, te je osobito pohvalio izložbu cvijeća dodavši, da će se tečaju za priugotavljanje cvijeća dodati još važan tečaj za kitničarstvo. Uvjeravajući zbor, da će s najvećim interesom pratiti zavod, koji treba da se do savršenstva razvije, uvjerio je također učiteljski zbor o svojoj iskrenoj naklonosti, te se sa predstojnicom i svim članovima zbora najljubaznije oprostio.*

Tako je nastala kr. zemaljska ženska stručna škola u Zagrebu, koja je naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 14. rujna 1892. br. 11.668 pokusa radi otvorena i za koju bje izrađena posebna zakonska osnova, te zadobi prev. rješenjem od 22. siječnja 1894. previšnju sankciju.

Po § 1. spomenutoga zakona svrha je ovomu zavodu, da djevojke: 1. osposobi za samostalnu privredu vlastitim radom; 2. pripravi za praktični život u kući.

Škola se izdržava troškom zemaljskoga autonomnog budgeta i stoji pod neposrednom upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu (§ 2.)

---

* Narodne Novine. 1892. br. 162.

Kr. zem. ženska stručna škola sastoji se od ovih djela:

1. Odio za umjetni obrt. 2. Odio za kućanstvo. 3. Odio za trgovinu i knjigovodstvo. 4. Po potrebi pripravni tečajevi. (§ 3.)

Škola ova smještena je bila za prvi čas u prostore kr. muške obrtne škole, no već početkom školske god. 1903./4. preseli se u vlastitu, novosagrađenu zgradu.

Škola je započela svoj rad s I. odjelom za umjetni obrt s osam stručnih tečajeva. Uprava povjerila se ravnateljici više djevojačke škole u Osijeku, Klotildi Cvetišić, a obuku u praktičnim strukama stranom učiteljicama bivše trgov.-obrtne škole, stranom nekim vrsnim silama iz prakse.

Pregled učevnih sati
za pojedine predmete i tečajeve odjela za umjetni obrt.

Tekući broj	Tečaj za	Šijenje rubenine	Šijenje rubenine strojem	Risanje krojeva za rubeninu	Uresivanje rubenine	Prostoručno risanje	Šijenje haljina	Risanje krojeva za haljine	Kitničarske radnje	Umjetne radnje	Tkanje sagova	Umjetno-obrtno slikanje	Ukupno sati	Vjeronauk	Hrvatski jezik	Njemački jezik	Računstvo	Kućanstvo
1	(Pripravni) Šijenje rukom	(19) 27	—	3	7	2	—	—	—	—	—	—	39	1	2	2	2	1
2	Šijenje rubenine strojem — odio A.	—	27	3	7	2	—	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—
3	Šijenje rubenine strojem — odio B.	—	27	3	7	2	—	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—
4	Krojačenje — odio A. .	—	—	—	—	2	32	5	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—
5	Krojačenje — odio B. .	—	—	—	—	2	(36) 32	(3) 5	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—
6	Krojačenje — odio C. (poludnevna obuka) .	—	-	—	—	2	21	3	—	—	—	—	26		—	—	—	—
7	Kitničarstvo	—	—	—	—	2	—	—	18	—	—	—	20	—	—	—	—	—
8	Tkanje sagova. . . .	—	—	—	—	2	—	—	—	—	37	—	39	—	—	—	—	—
9	Umjetne radnje . . .	—	—	—	—	2	—	—	—	22	—	—	24	—	—	—	—	—
10	Umjetno-obrtno risanje i slikanje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	24	—	—	—		—

Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 14. rujna 1892., br. 11.668, proglašen je ustrojni statut, školski red i nastavna osnova za privremenu žensku stručnu školu u Zagrebu.

Novinski članci. Osnutak i potrebu toga zavoda popratila je javna štampa vrlo simpatično Spominjemo članke:

Ženska stručna škola. Narodne Novine 1892., br. 214.

Ženska stručna škola. Narodne Novine. 1893., br. 73. i br. 74.

—r. Ženska stručna škola i javni obrt. Narodne Novine. 1893., br. 185.

Ženske stručne škole. Narodne Novine. 1894., br. 156. Hvali se odredba kr. zem. vlade, što je pozvala više ispitanih

Zgrada zem. ženske stručne škole u Zagrebu.

(Po naravi.)

učiteljica na zemaljsku žensku stručnu školu u Zagreb, da se ovdje izvješte za učiteljice stručnih škola u provinciji.

Stručne ženske škole. Narodne Novine. 1896., br. 155. Ističu se probici za ženski uzgoj, koji će narodu donijeti zem. ženska stručna škola.

Cvetišić Klot. Nešto o organizaciji zem. stručne škole. Narodne Novine 1899., br. 90. Zagovara se osnutak odjela za kućanstvo i trgovinu uz postojeći odio za umjetni obrt.

Cvetišić Kl.: Vrijednost rada. Predavanje u gospojinskom klubu. Narodne Novine. 1900., br. 109.

Cvetišić Kl. Što je kr. zemaljska stručna škola. Narodne Novine 1900., br. 257.

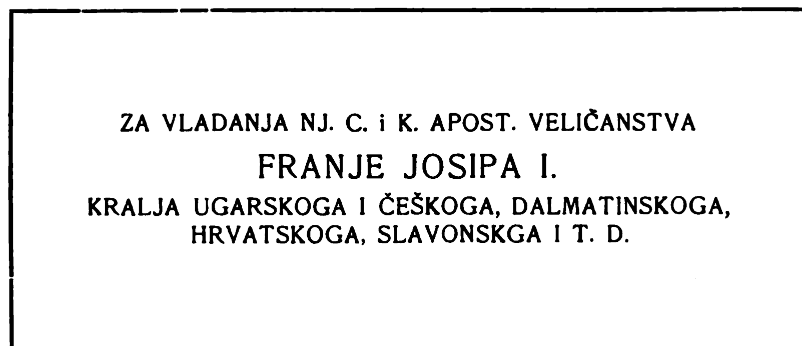
—m—: Ženska stručna obuka. Narodne Novine. 1901., br. 109. U članku se ističe, u koliko bi struka ženske mogle sebi utemeljiti povoljnu egzistenciju, da imadu prilike za osposobljenje.

J. P.: Djevojačke trgovačke škole. Narodne Novine. 1900., br. 276.

Zgrada školska. Već god. 1893. pristupilo se gradnji nove zgrade za žensku stručnu školu troškom od 64.000 for. Zgrada je sagrađena između kr. muške učiteljske i muške obrtne škole.

Na 19. studenoga 1893. otkrivene su svečanim načinom u prisuću bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije spomenploče u novo sagrađenoj zemaljskoj ženskoj stručnoj školi u Zagrebu.

Zdesna od ulaza jest natpis:

Slijeva:

ZA BANOVANJA NJ. PREUZVIŠENOSTI BANA
DRAGUTINA GROFA KHUEN-HÉDERVÁRYA,
POD PREDSTOJNIŠTVOM ODJELNOGA PREDSTOJNIKA
DRA. ISIDORA KRŠNJAVOGA
GODINE 1893.

Realni razredi. Naredbom od 17. srpnja 1901. pretvoreni su realni razredi uz kr. zemaljsku žensku stručnu školu u Zagrebu u višu djevojačku školu.

Vjerska obuka. Glede vjerske obuke u ženskim stručnim školama određeno je naredbom od 3. travnja 1896., br. 4.240, da se učenice tih škola ispod 14 godina imaju obučavati u vjerouci.

Upisnina za polaz ženskih stručnih škola propisana je naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 3. siječnja 1407. br. II. 694. ex 1906. iznosom od 2 K, pa se dohodak otud ima upotrijebiti za popravke na različnim strojevima i alatu.

Zaslužne ličnosti. Na ovome zavodu službovala je niz godina:

Cvetišić Klotilda, ravnateljica zem. ženske stručne škole u Zagrebu, pridijeljena na službovanje kr. zem. vladi. Rodila se 4. svibnja 1853. u Zagrebu. Polučivši god. 1872. učiteljsko osposobljenje, ode u Beč, gdje je polazila tri godine pedagogij i polučila osposobljenje za učiteljicu građanskih škola iz struke jezikoslovno-povjesne. God. 1876. bude namještena pri pučkim školama grada Zagreba, no prekine to službovanje 1. listopada 1880., primivši mjesto u Sofiji, koje je vršila pune četiri godine. Vrativši se u domovinu, službovala je neko vrijeme u školama ss. milosrdnica, no 25. rujna 1855. bude imenovana učiteljicom, a 28. veljače 1887. ravnateljicom gradske više djevojačke škole u Osijeku. God. 1892. bude pridijeljena zem. ženskoj stručnoj školi u Zagrebu, a 29. ožujka 1894. imenovana je ravnateljicom te škole. God. 1911. pridijeljena je kr. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, na službovanje, a početkom god. 1913. imenovana glavnom učiteljicom učiteljske škole u Osi-

jeku. Prev. rješenjem od god. 1897. podijeljeno joj je priznanje Njegova Veličanstva, a god. 1905. podijelio joj bugarski knez gospojinski red III. stepena za zasluge oko uređenja sofijske ženske stručne škole. Od književnih njezinih radnja spomenuti nam je: Kućanstvo za školu i dom. Zagreb, 1896.

Atelier za otpočete ženske ručne radnje. Naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 14. veljače 1908. br. 2.593. osnovan je uz kr. zemaljsku

Cvetišić Klotilda, bivša ravnateljica ženske stručne škole.
(Po fotografiji.)

žensku strušnu školu u Zagrebu atelier za izrađivanje otpočetih ženskih ručnih radnja, a naredbom od 19. lipnja 1909. br. 13.047. izdani su napuci o naručivanju predmeta iz toga ateliera.

Vanjske stručne škole. Od otvorenja ove zemaljske stručne škole pa do god. 1896./7. pohađalo je tu školu i nekoliko učiteljica ručnoga rada, da se dobije što bolji podmladak za stručne škole, koje su se namjeravale otvoriti širom

kraljevina Hrvatske i Slavonije. I tako dođe do osnutka takih škola uz jur postojavše u Rumi, Osijeku, Zagrebu i Brodu n./S., i to:

1. u Novoj Gradiški naredbom od 19. kolovoza 1992., br. 10.295;
2. u Gospiću naredbom od 29. prosinca 1892., br. 15.087.;
3. u Varaždinu naredbom od 31. prosinca 1892., br. 16.464.;
4. u Ogulinu naredbom od 22. svibnja 1893., br. 6.293.;
5. u Vinkovcima naredbom od 23. srpnja 1893., br. 8.768.;
6. u Zemunu naredbom od 19. siječnja 1894., br. 17.427. ex 1893.;
7. U Bjelovaru naredbom od 1. svibnja 1894., br. 6.837.;
8. u Sisku naredbom od 28. lipnja 1894., br. 7.860.;
9. u Mitrovici naredbom od 28. lipnja 1894., br. 7.860.;
10. u Požezi naredbom od 3. siječnja 1895., br. 19.877.;
11. u Glini naredbom od 7. kolovoza 1895., br. 11.738.;
12. u Petrovaradinu naredbom od 7. kolovoza 1895., br. 11.739.;
13. u Karlovcu naredbom od 12. rujna 1895., br. 8.140.;
14. u Karlovcima naredbom od 30. srpnja 1896. br. 11.226.;
15. u Petrinji naredbom od 24. studenoga 1899., br. 18.703.;
16. u Križevcima naredbom od 3. listopada 1901., br. 14.933.;
17. u Crkvenici naredbom od 4. rujna 1902., br. 13.732.;
18. u Kostajnici naredbom od 27. kolovoza 1904., br. 13.427.;
19. u Samoboru naredbom od 14. kolovoza 1909., br. 11.546.;
20. u Koprivnici naredbom od 15. ožujka 1909., br. 4.432.;

Međutim osnovana je takva škola u Iloku naredbom od 16. lipnja 1895., no bude ukinuta 6. rujna 1899., br. 12.275.;

u Vukovaru naredbom od 4. prosinca 1894., no bude dokinuta 5. srpnja 1997., br. 9.158.

Škole u Varaždinu, Sisku, Bjelovaru, Požezi, Karlovcu, Petrinji, Križevcima, te one naprijed spomenute: u Rumi i Osijeku, jesu komunalne, sve ostale su zemaljske. Svima je zadatak, da djevojke osposobe za samostalnu privredu vlastitim radom, te da ih priprave za praktični život u kući. Uređene su te škole posebnim statutom, koji je kr. zem. vlada propisala naredbom od 21. lipnja 1894., br. 7.569.

15. Merkurove škole. God. 1897. krenulo je društveno, a potom i školsko stanje na bolje. Polazeći sa stanovišta, da je »Merkur« zvan biti stjecištem i središtem svega trgovačkog podmlatka u Hrvatskoj i Slavoniji, da bude društvom svih slojeva trgovačkih namještenika na oblik zemaljskoga udruženja sa maticom u Zagrebu — odlučeno bi proširiti rad van Zagreba i ustrajati podružnice. Promijeniše pravila prema potrebi, a posljednji put god. 1903., koja su od kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, potvrđena dne 28. prosinca 1903. pod br. 86.846.

U ovim pravilima označena je svrha društva u § 2. ovako:

1. nastojati oko stručne i opće društvene naobrazbe svojih članova;
2. promicati interese svojih članova;
3. posredovati kod namještanja trgovačkoga osoblja;
4. osnovati i izdržavati blagajnu za podupiranje bolesnih i oskudnih članova;
5. osigurati društvene članove protiv nezgode;
6. osigurati društvene članove za slučaj starosti i invaliditeta, njihove udove za slučaj obudovljenja i siročad za slučaj osirošenja;
7. priređivati javne zabave u korist promicanja društvenih zadataka;
8. izdavati vlastito društveno glasilo.

Da se poluči u § 2. izrečena svrha, služe društvu ova sredstva:

1. čitaonica, knjižnica, opća poučna i stručna predavanja;
2. izdavanje društvenoga glasila;
3. zbirka uzoraka robe, poučna razgledavanja trgovačkih te industrijskih poduzeća, izučavanje trgovačkih i općih znanosti u naučnim tečajevima i upoznavanje napretka trgovine u svim granama putem stručnih časopisa i literature;
4. vlastiti namjezbeni odsjek za posredovanje kod namještanja trgovačkog osoblja svake struke;
5. prihodi Jubilarne zaklade Franje Josipa I.;
6. vlastiti pjevački i tamburaški zbor;
7. prinosi članova, prihodi zaklada i zapisa dobrotvora, te možebitni ini prihodi društva.

God. 1897. počeo je »Merkur« i na prosvjetnom polju intenzivno i sustavno raditi. Ove godine otvorena bi naime društvena škola po treći put. Ustroji za svoje članove petmjesečni večernji tečaj, a kako je odziv među članovima bio brojan, odlučiše god. 1898. ovaj tečaj preurediti, te otvoriti večernju dvorazrednu školu od šest mjeseci.

Pored večernje škole otvorilo je društvo god. 1899. i danju školu od pet mjeseci za djevojke, koja je god. 1900. proširena na desetmjesečni tečaj.

Od god. 1897. odnosno 1899. postao je polazak ovih tečajeva »Merkurovih« škola redovit, a naučna osnova bje višeput promijenjena u korist same obuke prema postepenom prirastu društvenoga prihoda.

Časno se dojmilo društvenih članova i zahvalom bi primljeno, kad je god. 1901. kr. zem. vlada, odio za unutarnje poslove, uvaživši prosvjetnu zadaću društva, rješenjem od 6. veljače 1901. br. 73.382 podijelila »Merkuru« za podržavanje društvenih škola u Zagrebu prvu subvenciju od K 1.200·—, a podružnici na Sušaku u jednaku svrhu takovu od K 200.

Kr. zem. je vlada otoga doba društvu darežljivo podjeljivala subvenciju svake godine, te je ova za škol. god. 1904./5. određena bila svotom od 2.500 K.

God. 1903./4. pretvorena bi dvorazredna večernja škola iz administrativnih razloga u jednorazrednu večernju školu sa podvostručenim brojem sati, dok su u danjem tečaju neki dosad neobligatni predmeti pretvoreni u obligatne.

Za maticom »Merkura« u Zagrebu povele su se i neke od jačih podružnica izvan Zagreba, te su s izmjenitom srećom ustrojile i podržavale školske tečajeve, ali bez sustavne i jednake naučne osnove.

To je ponukalo maticu, te je u listopadu 1905. cirkularom pozvala sve podružnice, da se prigodom otvorenja tečajeva imaju držati jedinstvene naučne osnove, kako se provađa u matičinim školama. Raspored ove naučne osnove za večernju školu je ovaj:

I. Trgovačko računstvo (2 nedjeljna sata). Pomoćna knjiga: Bošnjak, Mladi trgovac, 3. izdanje.

II. Trgovačko dopisivanje (2 nedj. sata). Pomoćne knjige: Bošnjak, Mladi trgovac, 3. izdanje. D. Šulentić: Trg. dopisivanje.

III. Trgovačko knjigovodstvo prosto. 2 sata na nedjelju. Pomoćne knjige: Bošnjak-Kreibig: Trgov. knjigovodstvo I. dio, 2. izdanje. Bošnjak: »Merkurovo« knjigovodstvo, 2. izdanje.

IV. Trgovačko knjigovodstvo dvojno. 2 sata na nedjelju. Pomoćna knjiga: Bošnjak - Kreibig: Trgovačko knjigovodstvo II. dio.

V. Zakonoslovlje. 2 sata na nedjelju. Pomoćna knjiga: Zakonoslovlje od dra. J. Vrbanića.

Aleksander Š. A., kr. savjetnik i začasni predsjednik „Merkura".
(Po fotografiji.)

VI. Hrvatski jezik. 1 sat na nedjelju. Pomoćne knjige: Dr. Boranić: Hrvatski pravopis. Bošnjak: Mladi trgovac, 3. izdanje.

VII. Njemački jezik. 1 sat na nedjelju. Pomoćne knjige i Deutsche Rechtschreibung. Po izboru učitelja.

U danjem tečaju predaje se prema istoj naučnoj osnov sa povišenim brojem sati za neke predmete:

1. Trgovačko računstvo, 4 nedjeljna sata.
2. Trgovačko dopisivanje, 2 nedjeljna sata.

3. Trgovačko knjigovodstvo, 4 nedjeljna sata.
4. Zakonoslovlje, 2 nedjeljna sata.
5. Njemački jezik, 3 nedjeljna sata, te povišenim brojem predmeta za
6. Francuski jezik, 3 nedjeljna sata.
7. Hrvatska i njemačka stenografija, 4 nedjeljna sata.
8. Pisanje na stroju, 3 nedjeljna sata.

Za podržavanje reda u školi izdalo je društvo »Merkur« posebni disciplinarni red.

Obuku potpomažu uvelike društvena knjižnica od 1155 svezaka, većinom stručno poučnoga sadržaja, čitaonica sa jedno 12 smotra stručnoga sadržaja, te 8 pisaćih strojeva za poučavanje i 4 originalna stroja sistema Hammond, Yost, Remington i Olivier, dok se na ustrojenju zbirke razne robe tekar radi.

Za ovo društvo ima osobitih zasluga kr. savjetnik Š. A. Aleksander, veletržac u Zagrebu.

16. Zanatlijska škola u Osijeku. Pod predsjedanjem velikoga župana baruna Rajacsicha održana je jeseni god. 1909. u maloj županijskoj dvorani u Osijeku anketa za projektiranu zanatlijsku školu u Osijeku. Od kr. zem. vlade prisustvovao je odsječni savjetnik Dragan vitez Trnski i srednjoškolski zem. nadzornik Franjo Krema; od strane grada: načelnik Graf, podnačelnik dr. Neumann, senator dr. Hrabal i nadinžinir Čutuković, nekoliko gradskih vijećnika, predstavništvo tamošnje trg.-obrtn. komore i nekoliko uglednijih obrtnika. — Iza pozdrava predsjedateljeva uzeo je riječ savjetnik Trnski izjavljujući, da je ban barun Rauch oduševljen idejom, kako bi se davna želja osječkih građana o osnutku zanatlijske škole ondje privela u život, pa da je on došao, da čuje konačne zaključke interesiranih osječkih krugova.

Nadzornik Krema raspreo je nato historijat predmeta naglasujući, da je anketi dužnost odlučiti u opsegu nove škole i o doprinosu gradskom za izdržavanje te škole. Podnačelnik dr. Neumann pozdravio je s radošću osnovu izrazujući želju, da bi nova škola primila značaj zemaljskoga učilišta, pa da bi je zemlja trebala i sama izdržavati, jer učilište ne će služiti jedino interesima grada Osijeka, nego i cijele Slavonije. Grad Osijek rado će prema svojoj financijalnoj snazi pridonijeti za izgradnju

škole, ali ne će moći nositi sve terete izdržavanja. Ovom se razlaganju potpuno priključio i bankovni direktor Weissmayer, dok su neki drugi govornici zastupali ideju, da bi se zanatlijska škola spojila sa šegrtskom i da škola uzme čisti praktični značaj za razliku od teoretičarstva zagrebačke obrtne škole.

Nato je govorio još podžupan Kenfelj, te je anketa jednoglasno zaključila, da bi zanatlijsku školu imala i sazidati i izdržavati jedino zemlja, a da će grad Osijek rado dati gradilište i po mogućnosti potpomagati samu izgradnju. Odsječni savjetnik Trnski konačno je zahvalio prisutnicima i izrazio banovu želju, da se ova odluka što prije oživotvori.*

m) Srednje škole.

Među škole te vrste ubrajamo:

a) gimnazije: u Gospiću, Karlovcima, Osijeku, Požegi, Senju, Sušaku, Varaždinu, Zagrebu donjem, Zagrebu gornjem;

b) realne gimnazije: u Bjelovaru, Karlovcu, Koprivnici, Krapini, Mitrovici, Osijeku, Petrinji, Varaždinu, Vukovaru, Zagrebu dvije, Zemunu;

c) više trgovačke škole: u Osijeku, Sušaku, Zagrebu, Zemunu;

d) priv. ženski licej u Zagrebu i Sušaku.

1. Novinski članci. Od novinskih članaka, koji su objelodanjeni u našim dnevnicima, a odnose se na srednju školu uopće, spomenuti nam je ove:

V-c: Klasicizam na srednjim učilištima. Narodne Novine. 1891. br. 266. Pisac pogoduje nastojanju, da se klasična nastava toliko stegne, da ne bude na uštrb novovjekoj općenoj naobrazbi.

Vukičević Milenko: Učeničke zadruge za štednju u srednjim školama. Narodne Novine. 1896. br. 197. i 198. Pisac raspravlja o stvari kao uzgojnom predmetu škole.

Pravna obuka na srednjim gospodarskim školama. Narodne Novine. 1896. br. 55.—58. Pisac ističe važnost te obuke i podaje građu, u kojoj da se poučava.

Jedan profesor: Osnova o uređenju plaća za austrijske srednjoškolske učitelje. Narodne Novine. 1896.

* Narodne Novine. 1909., br. 261.

br. 226. Iznose se podaci iz te osnove pa zaključuje apelom za uređenje plaća našega srednjoškolskog učiteljstva.

Beriva srednjoškolskih profesora. Narodne Novine. 1896. br. 239. Ističu se u tom pitanju želje zagrebačkih profesora.

Naše srednje škole. Narodne Novine. 1899. br. 160. Prikazuju se statistički podaci tih škola.

Otac pedagog: Opterećenje mladeži u srednjim školama. Narodne Novine. 1900. br. 258. Pisac se osvrće na naredbu izdanu u tom predmetu 20. ožujka 1900. br. 44.761 za Bosnu i Hercegovinu.

Na taj članak izašao je od drugoga oca pedagoga osvrt pod naslovom: Koji je uzrok opterećenosti u školi? Narodne Novine. 1900. br. 261., te od trećega pedagoga pod naslovom: Preopterećenje u školi. Narodne Novine. 1900. br. 270.

—d—: Srednja škola i kuća. Narodne Novine. 1900. br. 299. Pisac istražuje razloge, pod kojima se srednjoškolska mladež previja pod teretom školskim ili pada prerano u različite bolesti.

Djevojke u srednjim učilištima. Narodne Novine. 1901. br. 123. Pisac prikazuje svoje iskustvo pribrano u gornjem predmetu.

2. Reforme u našim srednjim učilištima. Odluka kr. zem. vlade, da se energično u najkraće vrijeme provedu potrebne reforme u našim srednjim školama, prihvaćena je u cijeloj našoj javnosti s odobravanjem i simpatijama, pa ta činjenica utvrđuje kr. zem. vladu u uvjerenju, da će njezin rad u tome pogledu odgovarati općeno osjećanoj potrebi. Međutim iz javne štampe i inače iz našega društva razabrala je kr. zem. vlada i to, da se njezine namjere na osnovi izdanoga priopćenja nijesu u svima detaljima potpuno shvatile, pa kako je vladi mnogo do toga stalo, da javnost točno znade njezine namjere, iznosi se ova dopuna predašnjemu priopćenju.

Kr. zem. vlada istakla je jasno u svom prvom priopćenju, da zasada ne kani dirati temelje današnjega uređenja naših srednjih škola. Zato krivo čini ovoj kr. zem. vladi i današnjemu odjelnomu predstojniku za bogoštovlje i nastavu onaj dio naše

štampe, koji stvar prikazuje tako, kao da je vlada u tome znatnom kulturnom pitanju tako konzervativna, te bi mislila, da su temelji današnje naše srednje škole takova svetinja, koja se ne bi smjela dirati. Kr. zem. vlada temeljito poznaje ovo pitanje i iz književnosti i iz prakse u drugim kulturnim narodima, pa je i njezino teoretičko uvjerenje, da će se sadašnja humanistična gimnazija, jer o njoj se u prvom redu radi, morati po vremenu transformirati i više priljubiti savremenim kulturnim potrebama i samim temeljnim uređenjem svojim. Pored svega toga uvjerenja svojega držala bi kr. zem. vlada u sadašnjem momentu svaki pokušaj radikalnoga mijenjanja temeljâ naše srednje škole takovim činom vrhovne nastavne uprave, za koji ona ne bi mogla preuzeti odgovornost iz razloga, koji su navedeni u prvom njenom priopćenju, pogotovu ako se uzme na um, da je i iz mnogih drugih razloga, koji su više upravno-tehničke prirode, svako radikalno mijenjanje naše srednje škole bez prethodnih pripremnih radnja cijeli niz godina upravo nemoguće, kako je to poznato svakomu školsko-upravnomu stručnjaku. Iz toga se vidi, da se kr. zem. vlada nipošto ne protivi ni raspravljanju o temeljnoj promjeni naše srednje škole, pa je spremna u svoje vrijeme sazvati i anketu za raspravljanje ovakih pitanja, koja ne bi bila sastavljena od samih školskih stručnjaka, ali je jasno, da se od ovakih rasprava, makar bile kako zanimljive, ne može očekivat rezultat, koji bi se naredbenim putem mogao u kratko vrijeme ostvariti, kako je to pokazala i bečka konferencija.

Zato je kr. zem. vlada želeći naredbenim putem u što kraće vrijeme ukloniti one nedostatke u našoj srednjoj školi, koji nijesu samo u svezi s današnjim temeljnim uređenjem naše srednje škole, zasada smetnula s uma misao o temeljnoj reorganizaciji srednje škole, a to je učinila s tim radije, što zna, da će se učiniti takove odredbe, koje nipošto ne će biti efemerne, jer će od najveće česti kao organičke biti od vrijednosti za svaki eventualni tip srednje škole.

Upozoravamo na pr. samo na žalosno stanje današnjega tjelesnog uzgoja u našim srednjim školama, gdje rijetko koji zavod ima svoju gimnastičku dvoranu, a ima srednjih zavoda gdje se uopće i ne uči gimnastika!

U jednom dijelu naše štampe krivo se shvatila i namjera kr. zem. vlade, da se nacrt potrebnih reformi predloži konferenciji direktora sviju srednjih škola u zemlji, kad se prigovaralo, zašto se ne bi u tu konferenciju pozvali i prokušani pedagozi između profesorâ srednjih škola. Taj prigovor stigao je kr. zem. vladi samo zbog nepoznavanja historijata same stvari, koji ćemo sada ukratko razložiti.

Godine 1905. poslala je vlada na sve učiteljske zborove srednjih škola u zemlji i na neke ugledne stručnjake izvan učiteljskih zborova srednjih škola (na Vasilija Konstantinovića, protojereja i paroha u Karlovcima, kanonika dra. Feliksa Suka, sveuč. profesora dra. V. Dvořáka, T. Maretića, A. Musića, Đ. Arnolda, M. Kišpatića, S. Tropscha, Vl. Varićaka, G. Manojlovića) i na upravni odbor profesorskoga društva u Zagrebu upit, kako bi se naučna osnova za srednje škole imala promijeniti, da se stane na put preterećivanju srednjoškolske mladeži i da bi se moglo više brige priklanjati tjelesnomu uzgoju. Tom prilikom sakupilo se mnogo građe o reformi u pojedinim predmetima, a i direktori imat će priliku prije polaska na konferenciju sa svojim zborovima raspraviti zasnovane reforme. Dakle krivo se čini vladi, ako se veli, da nije saslušala kompetentne stručnjake. Vlada je čula mišljenje sviju pozvanih stručnjaka, pa će — kako je već prije istaknuto — na osnovi sviju ovih mnijenja sastaviti nacrt reformi, koji će se predložiti direktorskoj konferenciji, jer vlada želi da upozna direktore srednjih škola i čuje napose njihovo mišljenje o ovim pitanjima, budući da će o njihovu valjanu shvaćanju ovih pitanja mnogo visiti i uspjeh smijeranih reformi.

Vlada uopće očekuje znatnu korist za srednju školu od ovakovih periodičkih sastanaka srednjoškolskih direktora po uzoru pruskom i austrijskom, jer njihov upliv u pedagoškom i metodičko-didaktičkom pogledu na učiteljske zborove ima biti što jednoličniji i s obzirom na jedinstvenost cjelokupne nastave što življi i spretniji, da ga učitelji ne osjećaju birokratički pritiskom i stezanjem učiteljeva slobodna kretanja.

Kr. zemalj. vladi bez sumnje će svaki savjet i prijedlog dobro doći, ali bi bilo u interesu same stvari, da se ti prijedlozi zasada kreću u okviru današnjega temeljnog uređenja srednjih naših škola, jer je to sada aktuelno, dok je raspravljanje o te-

meljnom reformiranju srednje škole i stvaranju novoga tipa bar zasada tek od teoretične vrijednosti i to s tim više, što se ovako raspravljanje jedva u čemu razlikuje od dobro poznatih rasprava iz drugih književnosti.

Napokon se ističe, da i reforma ispita zrelosti pripada među reforme, koje će se izdati, jer je i to »ispitivanje«, za koje je u priopćenju rečeno, da će se reformirati. Već sada se može reći, da će promjene biti dosta znatne, jer se želi postići veća intenzivnost na račun ekstenzivnosti ispitne građe, pa je već austrijsko ministarstvo zamoljeno, da vladi što prije priopći odredbe, koje će ondje izdati, a kr. zem. vlada ne će se s obzirom na naše posebne prilike žacati ni samostalnim putem poći pojedinim odredbama svojim.*

3. **Konferencija srednjoškolskih direktora** održana je 9. srpnja i narednih dana god. 1908. pod predsjedanjem odjelnoga predstojnika dra. Ferde pl. Mixicha. Prisustvovali su toj konferenciji uz srednjoškolske nadzornike Franju Kremu i dra. Stj. Bosanca, te prof. Dukata ovi ravnatelji: Mirko Divković, Gustav Pexidr-Srića, dr. Julije Adamović i dr. Ivan Hoić iz Zagreba, Mile Magdić iz Varaždina, dr. Ivan Zoch iz Petrinje, dr. Rudolf Strohal iz Karlovca, Gustav Fleischer iz Bjelovara, Ivan Rabar iz Osijeka, Josip Sarkotić iz Požege, Vladoje Dolanski iz Senja Gavro Lucarić iz Vinkovaca, Franjo Devidé iz Osijeka, Uroš Popović iz Zemuna, Matija Marušić iz Sušaka, Đuro Zagoda iz Gospića i Petar Ratković iz Mitrovice.

Raspravna pitanja, koja su stavljena na dnevni red ove konferencije, bila su:

1. Kojim bi se načinom iz nižih razreda srednjih škola za vremena uklonili nesposobni učenici? (Prijamni ispit, provizorni upis u prvi razred do Božića i t. d.) Izvjestitelji: Devidé, Fleischer i Ratković.

2. Odgovaraju li svrsi sadašnji veliki školski praznici ili bi se imali premjestiti? Izvjestitelj Dolanski.

3. Koji su glavni nedostaci školskih knjiga za srednje škole uopće i napose za povijest? Kako bi se imali ukloniti? Izvjestitelj Rabar.

4. Koedukacija u srednjoj školi. Izvjestitelj Fleischer.

5. Nerazdijeljena obuka i odnosi između sati. Izvjestitelji Sarkotić i Devidé.

---

* Narodne Novine 1908., br. 19.

Članovi prve konferencije srednjoškolskih direktora.

Ratković Petar (Zagreb), Dolanski Vladoje (Senj), dr. Strohal (Karlovac), Sarkotić Josip (Požega), Marušić Matija (Sušak); Fleišer Gustav (Bjelovar), dr. Adamović Julije (Zagreb), dr. Hoić Ivan (Zagreb), Devidé Franjo (Osijek), Zagoda Đuro (Gospić), Popović Uroš (Zemun); Dukat Vladoje (Zagreb), dr. Bosanac (Zagreb), Krema Franjo (Zagreb), dr. Mixich Ferdo (Zagreb), Pexsidr-Srića (Zagreb), Rabar Ivan (Osijek); dr. Zoch Ivan (Petrinja).

6. O ispitivanju, klasificiranju i hospitiranju (mjesečni katalozi, obavijesti, premjesni ispiti, semestralna klasifikacija i t. d.) Izvjestitelji: Strohal i Rabar.

7. Kako bi se imala urediti privatna lektira učenika kao organička dopuna školskomu radu?

8. Bi li se moglo izostaviti sistematičko učenje latinske i grčke gramatike u višim razredima gimnazijskim i koliko bi se mogao stegnuti broj sati iz klasičnih jezika? Izvjestitelj dr. Adamović.

9. Što bi trebalo učiniti, da se postigne bolji uspjeh iz njemačkoga jezika i povijesti? (Zajedno s 3. točkom.)

10. Kako bi se imala urediti obuka u gimnastici i higijeni? Izvjestitelj Zagoda.

Dne 9. srpnja 1908. pretresana su prvo (»kojim bi se načinom iz nižih razreda srednjih škola za vremena uklonili nesposobni učenici?«), drugo (»Odgovaraju li svrsi sadašnji veliki školski praznici, ili bi se imali premjestiti?) i četvrto pitanje (»Koedukacija u srednjoj školi«), dok se treće pitanje (»Koji su glavni nedostaci školskih knjiga za srednje škole uopće i napose za povijest? Kako bi se imali ukloniti?) složilo s devetim pitanjem (»Što bi trebalo učiniti, da se postigne bolji uspjeh iz njemačkoga jezika i povijesti?), te se o obima zajedno raspravljalo. — Raspravljanje uopće teklo vrlo živo, pa u njemu sudjelovahu, pored unaprijed određenih izvjestitelja, i svi ostali članovi enquete, te sam odjelni predstojnik s velikim interesom. O prvom pitanju podnesena su od izvjestitelja (Devidé, Fleischer i Ratković) na vijećanje tri prijedloga a poseban je prijedlog iznio i ravnatelj Pexidr-Srića, no enqueta se nakon živahne debate nije priključila ni jednom od tih prijedloga, već je, uz neke male modifikacije, prihvatila prijedlog ravnatelja Rabara (Osijek) i u smislu toga prijedloga stvorila ovu rezoluciju:

»Svi učenici upisuju se u I. razred provizorno. U prvo vrijeme — i to tako dugo, koliko prilike iziskuju — ima se od jezika učiti samo hrvatski jezik, tako da učenici dobro nauče temeljne pojmove gramatike. Istom onda se prelazi na učenje tuđih jezika. Na koncu prvoga polugodišta izlučit će se učenici, koje učitelji zaposleni u I. razredu pronađu za nesposobne, na temelju ispita, održavana u nazočnosti ravnatelja. Osim toga imat će se ubuduće u svim nižim razredima strogo primjenjivati one ustanove disciplinarnoga propisa, koje govore o tome, da se učenici, koji pokazuju trajan nemar i potpun neuspjeh, imadu iz zavoda isključiti«.

Kraća je bila debata o drugom pitanju (izvjestitelji Dolanski i Ratković), jer su članovi enquete u tome bili složni, da se imadu pridržati sadašnji veliki praznici (srpanj i kolovoz), koji najbolje odgovaraju i našem podneblju i drugim našim prilikama. Prema tome je glasila i rezolucija, koja izriče želju, da u rasporedu velikih praznika ne bi nastala nikakva promjena. Ujedno je zaključeno, da se naknadni ispiti i upisivanje imade dovršiti do 7. rujna, a 8. rujna da ima započeti redovna obuka.

Sa velikim općenitim zanimanjem prešlo se poslije podne na raspravu o četvrtom pitanju (Koedukcija). Nakon iscrpnoga, formom i sadržajem uzornog referata ravnatelja Fleischera, koji je u to pitanje po vlastitom iskustvu (u Bjelovaru je koedukacija zavedena god. 1875.) najbolje upućen, razvila se animirana debata, u koju je po više puta utjecao sam predsjedatelj. Mnijenja su bila dosta oprečna, no napokon se konferencija složila u ovoj rezoluciji:

»Dok nemamo dovoljan broj što raznovrsnijih srednjih škola, može se uz nuždan oprez i budnu pažnju koedukacija trpjeti samo u nižim razredima srednjih škola, i to ondje, gdje nema viših djevojačkih škola i gdje je zgrada za to prikladna. A gdje je koedukcija već zavedena, može se polazak viših razreda zavoda izuzetno dopustiti pojedinim odličnim učenicama«.

Kod pitanja trećega i devetog kretala se dosadašnja rasprava samo oko povijesti i njemačkoga jezika. Da se unaprijede uspjesi u tim predmetima, predlagalo se štošta; isticalo se za njemački jezik, da je veliko nerazmjerje u lakoći učenja toga jezika između učenika i pojedinih naših srednjih zavoda (na pr. Zagreba i Osijeka u jednu, a Gospića, Senja i Sušaka u drugu ruku), pa da bi se zapravo na pr. za Gospić morali prirediti drugačiji njemački udžbenici, nego recimo za Osijek. Lijep je prijedlog iznio ravnatelj Rabar, kako bi morali biti udešeni povjesni udžbenici (da se naime ima prikazati razvoj glavnih svjetskih kulturnih centara [kao što su Mexiko i jezero Titicaca, dolina Hoangho, dolina Nila i Mesopotamija, Sarmatska nizina i t. d.] i oko njih nanizati povjesni događaji; u povjesnom prikazu imadu se napose isticati kulturni, ekonomski i socijalni momenti), no premda je enqueta pristajala uza nj, ipak se s pravom tvrdilo, da bi barem u prvi mah Rabarov prijedlog bio teško izvediv. Naposljetku je predsjedatelj nakon odulže debate formulirao i predložio dvije rezolucije, koje su — jer su u njima kristilizirane glavne želje učesnika enquete — jednoglasno prihvaćene.

Te rezolucije glase:

(Za povijest:) »Poželjno je, da se za povijest napišu što prije novi udžbenici, a prijeka je nužda, već s obzirom na novi propis o ispitu zrelosti, da se odmah napiše udžbenik za VIII. razred. Dotle dok nemamo tih udžbenika, imadu se upotrebljavati sadanje knjige, no metoda u obučavanju povijesti mora se promijeniti; ratna historija ima se što više stegnuti, kulturni momenti imadu se što više istaknuti, pregled i kontinuitet u nizu historičkih događaja ne smiju se nikad puštati s vida, pa se prema tome ne smiju samo pojedine lekcije ispitivati, već učenik treba vazda da znade u općenitim crtama prikazati pregled cijeloga razvoja događaja«.

(Za njemački jezik:) »Treba povisiti broj sati, koji su određeni za učenje njemačkoga jezika i treba nastojati, da se učitelji već od I. razreda u obučavanju služe njemačkim jezikom. U višim razredima treba da se što više čita i čitano reproducira, a učenje literature treba da se stegne na najnužnije«.

Drugi dan vijećanja direktorske konferencije urodio je također obilnim plodom. Rasprava o trećem pitanju (»Koji su glavni nedostaci školskih knjiga za srednje škole i t. d.«), koje i jest najopsežnije od sviju postavljenih deset pitanja, razmahala se vrlo jako, pa je tu bilo prilike, da se istaknu i neki nedostaci same naučne osnove i stave prijedlozi, kako bi se ti nedostaci uklonili. Sudjelovali su u raspravi i opet svi učesnici enquete, na čelu im sam predsjedatelj. Stvorene su ove rezolucije:

(Za hrvatski jezik; a) čitanke:) »U hrvatske čitanke za niže razrede srednjih učilišta neka se uvrste pretežnim dijelom sistematski razvrstana beletristička štiva; stručna štiva u čitankama imadu se stegnuti na štiva općenitoga sadržaja, za kojih razumijevanje ne treba osobitoga specijalnog znanja. Za više razrede predlaže se izdanje sasvim nove prema modernim načelima napisane literarne čitanke, koja se ima što prije prirediti«;

b) gramatike:) »Prethodno ostavlja se na volju učiteljskim zborovima, koju od izdanih hrvatskih školskih gramatika (Divkovićevu ili Maretićevu) hoće pridržati, no poželjno je, da pisci hrvatskih gramatika knjige svoje pišu što kraće, da opće temeljne pojmove gramatike definiraju jednako, kao što su definirane i u drugim gramatikama, najzad da prihvate jedinstvenu terminologiju, koju će odrediti kr. zem. vlada. Podjedno ima se prof. dr. Maretić pozvati, da u idućem novom izdanju svoje gramatike definicije sastavi precizno, da probere primjere i da nauku o rečenici proširi, a ravnatelj Divković ima se pozvati, neka gramatici svojoj dodade pristup. Osim toga imadu se učiteljski zborovi upitati, ne bi li Florschützova hrvatska gramatika bila zgodna. da se pripusti i u sve druge srednje škole osim liceja«.

(Za matematiku:) »Udžbenici za matematiku u glavnom su dobri i mogu se pridržati, samo se moraju posvuda dodati primjeri u istoj knjizi. Primjeri u matematičkim udžbenicima uopće ne smiju biti preteški, jer imadu služiti za vježbu, a ne za rješavanje kojekakvih mudrolija.«

(Za fiziku:) Knjige za fiziku nijesu loše, ali u fizici glavni uspjeh zavisi od učitelja. U svezi s time određuje se, da se u VII. razredu gimnazije imade fizika uzeti četiri sata, a od toga da se po dva sata u drugom polječu upotrijebi samo za učenje kemije.«

(Za zemljopis:) »Nužno je, da se počevši od V. razreda gimnazije po jedan sat napose uči geografija, pa se kr. zemaljska vlada umoljava, da taj posebni sat geografije već od iduće školske godine naredbom uvede«.

(Za krasnopis:) je odlučeno, da se ima ukinuti u I i II. razredu gimnazije, te realnim gimnazijama u Bjelovaru, Karlovcu i Mitrovici. Sat krasnopisa u I. razredu ima se pridodati njemačkom jeziku, a u II. razredu matematici.

Nakon što je rasprava o trećem pitanju bila dovršena, uzelo se u pretres peto pitanje (»Nerazdijeljena obuka i odmor između sati«). Izvjestitelj bijaše ravnatelj Sarkotić (Požega), koji je o tom predmetu iznio vrlo opsežan, brižno i sa mnogo truda sastavljen referat. U debati, koja

se razvila nakon referata, pokazalo se, da velika većina učesnika zagovara nerazdijeljenu obuku, pa je napokon prihvaćena ova od izvjestitelja predložena i od članova enquete ponešto modificirana rezolucija.

»Enqueta priznaje u principu higijenske i pedagoške koristi nerazdijeljene obuke, te s obzirom na posebne mjesne, zavodske i domaće prilike pojedinih gradova predlaže, da se nerazdijeljena obuka uvede ondje, gdje to traži učiteljski zbor i dopusti kr. zem. vlada. Gdje u mjestu ima više srednjih učilišta, ima vrijeme obuke u svim zavodima po mogućnosti biti jednako.«

U poslijepodnevnoj konferenciji uzelo se na želju odjelnoga predstojnika u pretres pitanje osmo: »Bi li se moglo izostaviti sistematsko učenje latinske i grčke gramatike u višim razredima gimnazijskim i koliko bi se mogao stegnuti broj sati iz klasičnih jezika?« Referat bijaše povjeren prof. dru. Jul. Adamoviću, upravitelju kr. donjogradske gimnazije u Zagrebu, koji je pitanje svestrano ogledao i vrlo lijepo osvijetlio. Rasprava, koja se nadovezala na njegov referat, bijaše vrlo živahna. Prihvaćene su ove rezolucije:

»U srednjim školama, gdje se latinski obučava od I., a grčki od III. razreda, ukida se sistematsko učenje latinske gramatike od V. do VIII. razreda a s time otpada i prevođenje iz hrvatskoga na latinski. Isto se tako ukida sistematsko učenje grčke sintakse u V. i VI. razredu, pa s time otpada i prevođenje iz hrvatskoga na grčki, no zato treba učitelj prigodom kod čitanja klasika da tumači učenicima nepoznate sintaksne pojave.«

»U realnim gimnazijama, gdje se uči latinski od III. razreda, ima se gramatika učiti u III., IV. i V. razredu.«

»Latinski jezik obučavat će se odsada u I. razredu šest sati, a od II. do VIII. po pet sati u sedmici; grčki u III. razredu pet sati, a u IV. po četiri sata u sedmici.«

U povodu ovih prihvaćenih rezolucija potaknuo je na to sam predsjedatelj iz vlastite pobude pitanje, koje se sada i u vanjskom svijetu intenzivno pretresava, a to je pitanje o promjeni kanona, klasičnih autora, što se čitaju u srednjoj školi. Izbor klasične lektire, reče otprilike odjelni predstojnik, što je određen za gimnazije, više potpuno ne zadovoljava, a i sam raspoređaj te lektire ne pokazuje se podesnim. Nije na pr. nikako zgodno, da se pjesnici, osobito pjesnici, kojih su djela sastavljena neatičkim dijalektom, čitaju prerano, i uopće da se čitaju prije pisaca proze; a da je izbor pisaca proze nezgodan, pokazuje se najbolje u tome, što u sadašnji kanon latinske srednjoškolske lektire pripadaju četiri historika. Historija je zacijelo ugodno i korisno štivo, ali četiri historika ipak su previše. Učenik treba da lektirom dobiva iscrpnu i svestranu sliku rimske i grčke kulture, no baš zato moraju se za lektiru izabrati takovi pisci, koji mogu da mu osvijetle po mogućnosti sve životne prilike klasičnoga doba. Stoga bi bilo poželjno, da se koji od historika zamijeni drugim zgodnijim autorom. Latinski je jezik živio i poslije propasti Rima, on je živio u nas baš do u XIX. vijek. Trebalo bi učenicima

predočiti, da latinština nije iscrpena samo klasičnim piscima. Prema tome možda ne bi bilo nezgodno, da se učenicima najvišega razreda dade prilika, da se upoznaju sa klasičnom sredovječnom latinštinom, a to bi se najlakše postiglo tako, da se sastavi udžbenik, koji bi sadržavao izbor sredovječnih povelja i listina.

Riječi predsjedateljeve izazvale su odužu debatu, u kojoj se sukobiše konzervativni i napredniji zastupnici humanističke srednje škole, ali se sukob najzad završio pobjedom naprednijega smjera. Pošto je naime prof. dr. Bosanac prijedlog odjelnoga predstojnika potanje obrazložio, prihvaćena je — sa svima protiv jednoga glasa — ova rezolucija:

»U svezi s ukidanjem sistematičkoga učenja gramatike u višim razredima odlučuje se, da se imadu prozni autori latinski i grčki pomaći većinom u V. i VI. razred, a pjesnici u više razrede. Kanon pisaca mogao bi se nešto promijeniti. Od rimskih pisaca imao bi se izostaviti na pr. Salustije i zamijeniti proznim piscem, koji otvara pogled u drugu stranu rimske kulture (na pr. Plinije). U VIII. razredu ima se uz druge propisane autore u drugom poljeću čitati izbor latinskih sredovječnih povelja iz domaće historije (documenta). Kr. zem. vlada neka dade prirediti izbor takovih povelja s komentarom i rječnikom.«

Konačno se uzelo u raspravu pitanje sedmo (»Kako bi se imala urediti privatna lektira učenika kao organička dopuna školskomu radu«), pa je nakon debate (izvjestitelj ravnatelj Lucarić radi bolesti nije došao na konferenciju) primljena rezolucija:

»Svi učitelji u jednom razredu počevši od V. razreda dužni su predavajući svoj predmet upućivati učenike na privatno proširivanje stečenoga znanja, preporučujući im valjana djela svoje struke za čitanje. Osim toga imat će se za žive jezike propisati neki kanon najznatnijih djela, od kojih će učenici po svom slobodnom izboru imati neke pročitati i o njima račun dati.«

Trećega dana uzela je enqueta u pretres pitanje šesto (»O ispitivanju. klasificiranju i hospitiranju«). Izvjestitelj bijaše ravnatelj Strohal (Karlovac), ali debati, koja je slijedila iza izvještaja, služila je podlogom polag referata izvjestiteljeva ponajviše naredba c. kr. ministarstva za bogoštovlje i nastavu u Beču od 11. lipnja 1908., br. 26.651 (izašla u komadu XII. ovogodišnjeg »Verordnungsblatta«), koja provodi neke reforme u ispitivanju i klasificiranju. Na temelju te debate stvorene su ove rezolucije:

»Enqueta prihvaća načela o ispitivanju, izložena u naredbi c. kr ministarstva za bogoštovlje i nastavu u Beču od 11. lipnja 1908. tim više, što su mnogi naši nastavnici već dosada postupali u duhu tih načela.«

»Zadaće domaće neka se zadavaju iz živih samo jezika.«

»Sjednice za klasificiranje imadu se držati tri puta na semestar, iza svakoga podrug mjeseca. Ocjene, koje imadu biti vazda određene, nemaju se držati kao tajna, a loše ocjene javljat će se roditeljima sviju učenika od I. do VIII. razreda. Iza treće klasifikacione sjednice (to jest

koncem prvoga polugodišta) izdavat će se učenicima potvrde ili iskazi (polugodišnje svjedodžbe) o napretku u pojedinim predmetima bez oznake općega reda, a koncem godine izdavat će se godišnje svjedodžbe o cjelokupnom uspjehu cijele školske godine.«

»Ocjene za uspjeh u predmetima imadu biti ove: Izvrstan, veoma dobar, dobar, dovoljan, nije dovoljan. Za vladanje bit će tri pozitivne, jedna negativna ocjena; terminologiju odredit će kr. zem. vlada. Negativna ocjena imat će se napose obrazložiti.

»Popravni ispiti imadu ostati kao i prije, pa se ne recipira ustanova rečene ministarske naredbe, po kojoj može učenik prijeći u viši razred s jednom nedovoljnom ocjenom. Za nedovoljne ocjene iz prostoručkoga risanja i krasnopisa ostaje odnosna dosadanja naredba u kreposti«.

»Pismeni se ispiti kod premjesnih ispita dokidaju. O konačnom uspjehu premjesnoga ispita ima odlučiti ravnatelj.«

O hospitiranju ravnatelja povela se također oduža debata, pa je s obzirom na veliki uredski posao ravnatelja, koji ga priječi u savjesnom izvršivanju dužnosti hospitiranja stvorena rezolucija:

»Poželjno bi bilo, da se ravnatelji rasterete od administrativnih posala, da se mogu više posvetiti didaktičko-pedagoškom rukovođenju zavoda.

U povodu te rezolucije izjavio je odjelni predstojnik svoju pripravnost, da željama ravnatelja udovolji, te ih je pozvao, da se u tom pogledu posebnom predstavkom obrate na kr. zemaljsku vladu.

U poslijepodašnjoj sjednici raspravljala se posljednja točka enquete (»Kako bi se imala urediti obuka u gimnastici i higijeni?). Debata o gimnastici biia je živahna, jer su s jedne strane zagovornici Jahnove gimnastike, s druge strane branioci švedske gimnastike i športskih igara odlučno zastupali svoje stanovište. U debatu je vrlo mnogo utjecao odjelni predstojnik, koji je toplo zagovarao slobodne vježbe i športske igre po engleskom uzoru, te dokazivao veliku uzgojnu vrijednost njihovu. Sa strane ravnatelja iz pokrajine isticalo se i to, da gimnastička obuka u pokrajini zato slabo napreduje, jer zavodi nemaju ni zgodnih gombaonica, ni igrališta, koje bi se dalo upotrijebiti za tu obuku. Prihvaćena je ova rezolucija:

»Priznavajući higijensku vrijednost gimnastičke obuke, želi enqueta, da ta obuka bude i doista higijenska i općenita na osnovi prostih tjelesnih vježbi, a da postizavanje virtuoznosti na spravama i razvijanje atletstva ne budu ni predmetom ni svrhom gimnastičke obuke u srednjoj školi«.

»Stoga se želi, da bi bilo u svakom zavodu 1 do 2 sedmična sata obuke u gimnastici, i to ponajviše slobodnih vježbi, a obuka neka se provodi prema prilikama i sredstvima zavoda. U mladeži treba buditi interes za tjelesne vježbe i igre, i taj interes na svaki način podupirati.«

U raspravi o higijeni — nauci, koja je dosad u nas bila nažalost vrlo zanemarena — iznosili su neki ravnatelji vrlo tužne slike o bolestima, koje haraju među našom mladeži, pa je debata o načinima, kako da se tome predusretne, a naročito o načinu seksualne upute bila vrlo iscrpna. Mnijenja su bila složna u tome, da će seksualne upute naj-

bolje znati podavati školski liječnik, te je stoga jednodušno prihvaćena ova rezolucija:

»Željeti bi bilo, da svaki zavod ima školskoga liječnika, koji će postupati prema uputama kr. zem. vlade. On će imati u VII. razredu (nakon što učenici u VI. razredu prouče somatologiju) po jedan sat sedmično obvezatno obučavati higijenu po knjizi, koja se po narudžbi kr. zem. vlade već izrađuje.«

Prihvatom ove posljednje rezolucije bio je iscrpljen radni program enquete. Odjelni predstojnik dr. Ferdo pl. Mixich zahvali se s nekoliko srdačnih i laskavih riječi učesnicima enquete na njihovoj revnosti i strpljivosti ističući, da se veseli, što je imao prilike lično upoznati upravitelje naših srednjoškolskih zavoda, i da je ponosan, što je razabrao, da je uprava naših zavoda povjerena savjesnim i pouzdanim rukama. Na te riječi zahvalio se je u ime svojih kolega Gustav Pexider-Srića (Zagreb, realna gimnazija), našto se odjelni predstojnik sa svakim pojedinim učesnikom enquete najljubaznije oprostio.*

4. Vrhovni nadzor srednjih škola uređen je naredbom od 11. studenoga 1912., br. 28.839. i glasi:

§ 1. Glavna je i najznatnija zadaća zemaljskih nadzornika, kojima je prema § 1. zakona od 13. veljače 1887. o ustroju vrhovnoga nadzora povjeren nadzor nad srednjim školama, nadziranje srednjih škola, da vlastitim opažanjem što bolje upoznaju ravnatelja, učitelje i sve potrebe pojedinih zavoda.

§ 2. U tu svrhu imade se svake godine barem jedamput svaka gimnazija i realna gimnazija temeljito inspicirati, i to tako, da jedne godine redovito zavod inspicira nadzornik, koji zastupa humanistički znanstveni pravac srednjih škola, a druge godine nadzornik, koji zastupa realistički pravac (§ 3. zakona o ustroju vrhovnoga nadzora).

O cjelokupnom stanju zavoda: o stanju zgrade, knjižnica, pojedinih zbiraka, higijenskih uredaba, tjelesnoga uzgoja i zavodske discipline, dužan je točno se obavještavati onaj zemaljski školski nodzornik, kojemu je povjerena referada o dotičnom zavodu.

Osim ove godišnje inspekcije imadu nadzornici pohoditi pojedine škole, razrede i učitelje, ako je potrebno i više puta u godini.

Glavna godišnja skupština ima se otprilike tako udesiti, da na svaki dan inspiciranja dođu dva razreda (paralelke).

§ 3. Zemaljski školski nadzornici treba da do početka svake školske godine podnesu predstojniku odjela za bogoštovlje i nastavu na odobrenje osnovu glavnih inspiciranja za cijelu godinu.

§ 4. Predsjedanje kod ispita zrelosti ne smije se nikad uzeti kao zamjena za inspekciju.

§ 5. Ova naredba stupa na snagu s danom proglašenja.

5. Statistika. Stanje srednjih škola u minula tri petogodišta razabiramo iz dalje brojnjače:

Ustavnost. 1908., br. 131.—134.

Vrst i mjesto učilišta	Broj učiteljskoga osoblja koncem god. 1899./900.	Broj učiteljskoga osoblja koncem god. 1904./5.	Broj učiteljskoga osoblja koncem god. 1909./10.	Broj učenika uopće koncem školske god. 1899./900.	Broj učenika uopće koncem školske god. 1904./5.	Broj učenika uopće koncem školske god. 1909./10.	Koje je god. osnovano društvo za potporu siromašnih učenika	Iznos temeljne glavnice u K	Iznos školarine 1904./5.	Svi troškovi oko izdržavanja zavoda 1904./5.	Koliko stoji obuka jednoga učenika
A. Velike gimnazije.											
Gospić	17	15	18	238	195	170	1881.	2.429	2.484	44.412	228
Sušak	23	20	21	385	347	352	1879.	10.825	4.584	65.454	188
Zagreb, gornjogradska . .	30	30	41	674	589	596	1854.	20.235	8.512	105.254	179
» dônjogradska . .	29	31	31	502	580	436	1906.	2.349	10.064	97.391	167
Varaždin	20	19	19	317	314	313	1865.	32.976	4.596	60.929	162
Požega	16	16	17	300	320	282	1874.	17.053	4.274	60.083	187
Osijek	22	24	26	374	363	320	1874.	28.312	4.500	67.481	185
Vinkovci	21	20	21	331	293	271	1861.	23.857	4.188	56.645	189
Karlovci	16	16	15	312	330	366			6.720	65.196	197
Svega . .	194	191	209	3.433	3.331	3.106	.	138.036	49.922	622.845	187
B. Velike realne gimnazije.											
Senj	20	19	17	276	232	207	1896.	6.991	2.568	50.291	216
Karlovac	25	27	27	350	349	401	1867.	27.139	3.840	86.518	248
Zagreb	33	45	81	477	605	1.027	1861.	14.315	11.780	126.340	208
Bjelovar	18	24	33	245	366	378	1878.	11.817	3.720	67.941	185
Osijek	24	25	32	285	284	344	1884.	11.288	4.824	75.282	265
Zemun	24	24	29	271	284	278	1881.	12.748	3.792	56.408	198
Svega . .	144	164	219	1.904	2.120	2.635		84.298	30.524	462.780	218
C. Male realne gimnazije.											
Petrinja	13	12	11	151	117	157	1877.	4.499	1.356	26.793	229
Mitrovica	11	12	19	157	183	264		.	2.460	26.733	146
Vukovar	12	12	15	145	126	244	1904.	1.115	3.132	22.350	177
Koprivnica	.	.	10		.	138	.	.	.	.	.
Krapina	.	.	8	.	.	101	.		.		.
Svega . .	36	36	63	453	426	904	.	5.614	6.948	75.876	.

5. Terminologija za srednje škole. U pojedinim školskim knjigama za srednje škole kao i pri usmenoj školskoj obuci upotrebljavali su se dosad često puta za iste predmete i pojmove razni nazivi, pa je taj nesređeni postupak zadavao pri obuci mnogo poteškoća i neprilika, a nemalo je pridonosio i k preterećenju školske mladeži. Da se toj anomaliji ubuduće na put stane, potrebno je, da se srednjoškolska terminologija jedinstveno uredi i po mogućnosti ustali, koja će jednako biti obvezatna i za školske knjige i za usmenu školsku obuku. U to je ime ban dr. Teodor grof Pejacsevich imenovao mjeseca veljače 1906. za pojedine naučne predmete stručnjake, koji će imati skupiti i alfabetski srediti dotičnu terminologičku građu, a glavnu je redakciju oko konačnoga uređenja ove terminologije povjerio sveučilišnom profesoru dru. Tomislavu Mareticu. Za obuku u vjeronauku uredit će se nazivi u sporazumu s dotičnim duhovnim oblastima, a za ostale naučne struke određeni su ovi srednjoškolski nastavnici: za gramatiku dr. Dragutin Boranić, profesor donjogradske gimnazije u Zagrebu; za zemljopis i povijest dr. Josip Modestin, profesor gimnazije u Sušaku; za fiziku profesor dr. Oton Kučera, učitelj šumarske akademije u Zagrebu; za matematiku dr. Stjepan Bohniček, profesor gimnazije u Vinkovcima; za kemiju Nikola Vesin, profesor realne gimnazije u Osijeku; za zoologiju Mojo Medić, profesor realne gimnazije u Zagrebu; za botaniku Josip Beyer, profesor donjogradske gimnazije u Zagrebu; za mineralogiju i geologiju Stjepan Osterman, pravi učitelj gimnazije u Sušaku; za filozofijsku propedevtiku dr. Stjepan Bosanac, profesor gornjogradske gimnazije u Zagrebu, za deskriptivnu geometriju i geometrijsko crtanje Petar Nenin, profesor realne gimnazije u Zagrebu; za prostoručno risanje i krasnopis Josip Hohnjec, profesor realne gimnazije u Bjelovaru; za gimnastiku dr. Franjo Bučar, profesor gornjogradske gimnazije u Zagrebu; napokon za pjevanje Vilko Novak, pravi učitelj muške učiteljske škole u Zagrebu.*

6. Naklada srednjoškolskih knjiga. U ovoj izišle su dalje knjige:

1. Adamović, Francuska čitanka, 2. izdanje. Cijena K 2·50.

* Narodne Novine. 1906., br. 33.

2. Adamović, Francuska gramatika, 2. izdanje iscrpljeno, vidi 3. izdanje. Cijena K 3.

3. Adamović, Francuska gramatika, 3. izdanje. Cijena K 2.

4. Adamović, Francuska početnica, 4. izdanje. Cijena K 2·50.

5. Arnold, Logika za srednja učilišta, 2. izdanje. Cijena K 1·10.

6. Arnold, Psihologija za srednja učilišta, 3. izdanje. Cijena K 2·50.

7. Arnold, Psihologija za srednja učilista, 4. izdanje. Cijena K 2·—.

8. Baron, Inštitucija rim. prava, I. snopić 2. izdanje. Cijena K 2·50.

9. Baron, Inštitucija rim. prava, II. snopić. Cijena K 2.

10. Baron, Inštitucija rim. prava, III. snopić. Cijena K 2.

11. Baron, Inštitucije rim. prava, IV. snopić. Cijena K. 2.

12. Baron, Inštitucija rim. prava, V. snopić. Cijena K 2.

13. Belaj, Povijest crkve Kristove, 3. izdanje. Cijena K 2.

14. Bojesen-Šrepel, Rimske starine, 2. izdanje. Cijena K 2.

15. Bošnjak, Knjigovodstvo I. dio, 2. izdanje. Cijena K 2·60.

16. Bošnjak, Knjigovodstvo II. dio. Cijena K 5.

17. Bošnjak, Nauk o trgovini, 2. izdanje. Cijena 60 f.

18. Bošnjak, Nauk o usancama. Cijena K 1.

19. Bradaška, Sravnjivajući zemljopis za više razrede srednjih učiona. Cijena K 3·60.

20. Broz-Boranić, Hrvatski pravopis, 3. izdanje. Cijena K 2.

21. Broz-Bosanac, Oblici jezika staroga slovenskog za VII. i VIII. razred gimnazijski, 4. izdanje. Cijena 90 f.

22. Dernburg-Kostić, Pandekte. Prvi snop. Cijena K 13.

23. Divković, Hrvatska čitanka za I. razred gimnazijski, 7. izdanje. Cijena 90 f.

24. Divković, Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski, 4. izdanje. Cijena K 1·50.

25. Divković, Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski. 5. izdanje. Cijena K 1·80.

26. Divković, Hrvatska čitanka za IV. razred gimnazijski, 5. izdanje. Cijena K 1·80.

27. Divković, Latinske vježbe za I. razred gimnazijski, 5. izdanje. Cijena K 1.

28. Divković, Latinske vježbe za II. razred gimnazijski, 5. izdanje. Cijena K 1·50.

29. Divković, Latinsko-hrvatski rječnik za škole, 2. izdanje. Cijena K 7·50.

30. Domac, Organska kemija za više razrede real. gimnazija, 2. izdanje. Cijena K 4.

31. Domac, Anorganska kemija za više razrede real. gimnazija. Cijena K 5.

32. Dukat, Čitanka iz englesko američke i skandinavske književnosti. Cijena K 6.

33. Florschütz, Hrvatska gramatika. Cijena K 2.

34. Gindely-Klaić, Povjesnica staroga vijeka za više razrede srednjih učilišta, 3. izdanje. Cijena K 3.

35. Hočevar-Kenfelj, Aritmetika za niže gimnazije, 3. izdanje. Cijena K 1.

36. Hočevar-Kenfelj, Geometrija za niže gimnazije i nalik škole, 4. izdanje. Cijena K 1.

37. Hočevar-Varićak, Aritmetika i algebra za više razrede srednjih škola, 2. izdanje. Cijena K 3·80.

38. Hofman-Šandor, Kemija i mineralogija za IV. razred realnih gimnazija i realka. Cijena K 1·80.

39. Hoić, Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola, 5. izdanje. Cijena K 2.

40. Hoić, Povjesnica hrvatska za VIII. razred gimnazijski, 3. izdanje. Cijena K 1·20.

41. Hoić, Zemljopis za I. razred liceja. Cijena 40 f.

42. Hoić, Zemljopis za II.—VIII. razred ženskoga liceja. Cijena K 3.

43. Jagić, Gramatika jezika hèrvatskoga. Dio I. Glasovi. Cijena K 1.

44. Jagić, Priměri iz starohèrvatskoga jezika za VII. i VIII. razred gimnazije. Dio II. Uvod i priměri starohèrvatski. Cijena K 1·40.

45. Janda, Počela botanike za više razrede srednjih učilišta. Cijena K 1·20.

46. Janeček, Rukovodnik o kvalitativnoj kemičkoj analysi neorganskih tjelesa, 2. izdanje.

47. Jurmić, Izabrane pjesme P. Ovidija Nazona za gimnazije, 3. izdanje. Cijena K 1·50.

48. Iveković, Biblijska povijest starozavjetne objave Božje za srednje škole, 3. izdanje. Cijena K 1·20.

49. Iveković, Biblijska povijest novozavjetne objave Božje za srednje škole, 2. izdanje. Cijena 88 f.

50. Katekizam veliki katolički za srednja učilišta (po Deharbu). Cijena 84 f.

51. Klaić, Hrvatska povjesnica za više djevojačke škole i liceje. Cijena K 1·60.

52. Klaić, Povjesnica srednjega vijeka za više razrede srednjih učilišta, 3. izdanje. Cijena K 2·40.

53. Kořinek-Klaić, Povjesnica novoga vijeka za više razrede, 4. izdanje. K 2·40.

54. Korlević-Beyer, Počela kemije i mineralogije za niže razrede srednjih učilišta, (vidi tek. br. 55.).

55. Korlević-Beyer, Počela kemije i mineralogije za niže razrede srednjih učilišta, 2. izdanje. Cijena K 1·50.

56. Kuralt, Pouka u gospodarstvu I. dio. Poljodjelstvo i povrćarstvo, 2. izdanje. Cijena K 2.

57. Kuralt, Pouka u gospodarstvu II. dio. Vinogradarstvo, pivničarstvo i voćarstvo, 2. izdanje. Cijena K 2·80.

58. Lhomond-Marn, Urbis Romae viri illustres a Romulo ad Augustum, 3. izdanje. Cijena K 1·40.

59. Liszt-Polić, Međunarodno pravo. Cijena K 4·50.

60. Lobmayer, Primaljstvo, 3. izdanje. Cijena K 6.

61. Magdić, Hrvatska stenografija, 4. izdanje u tisku, cijena će se naknadno ustanoviti.

62. Maretić, Hrvatska čitanka za II. razred srednjih učilišta. 6. izdanje. Cijena K 1·10.

63. Maretić, Čitanka iz slavenske i madžarske književnosti. Cijena K 8.

64. Marković, Razvoj i sustav općenite estetike. Cijena K 8·—.

65. Marn, Njemačka slovnica za srednja učilišta, 4. izdanje. Cijena K 1·50.

66. Marn, Njemačka vježbenica za I. i II. razred srednjih učilišta, 4. izdanje. (Vidi tek. br. 67. i 103.)

67. Marn, Njemačka vježbenica za II. razred srednjih učilišta, 2. izdanje. Cijena 90 f.

68. Marn, Njemačka vježbenica i čitanka za III. i IV. razred srednjih učilišta, 2. izdanje. Cijena K 1·60.

69. Marn, Njemačka čitanka za V. i VI. razred srednjih učilista, 3. izdanje. Cijena K 2·60.

70. Marn, Njemačka vježbenica i čitanka za VII. i VIII. razred viših djevojačkih škola, 2. izdanje. Cijena K 1·80.

71. Matković, Statistika austrijske carevine za viša učilišta. Cijena 40 f.

72. Medved, Prva čitanka za gluhonijeme.

73. Modestin, Zemljopis i statistika austro-ug. monarhije.

74. Modestin, Zemljopis i statistika austro-ugarske monarhije, 2. izdanje, izdavat će se dok se prvo izdanje iscrpi. Cijena K 1·—.

75. Musić, Gramatika grčkoga jezika, 4. izdanje. Cijena K 2·—

76. Musić, Grčka vježbenica za više razrede gimnazijske. 2. izdanje. Cijena K 1·80.

77. Nenin, Počela geometrije za II. razr. real. I. dio, 7. izdanje. Cijena 80 f.

78. Nenin, Počela geometrije za III. razr. real. II. dio, 5. izdanje. Cijena 80 f.

79. Nenin, Počela geometrije za IV. razr. real. III. dio, 4. izdanje. Cijena K 1·40.

80. Nenin, Računica za niže razrede sred. učilišta, 3. izdanje. Cijena K 1·80.

81. Novak, Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji za učit. škole, 2. izdanje. Cijena K 1.

82. Novak, Nauka o glazbenoj harmoniji za učit. škole, 2. izdanje. Cijena K 2·40.

83. Ogorelica, Kazneno procesualno pravo. Cijena K 9.

84. Pacel, Logika ili misloslovje. Cijena K 2·40.

85. Pavec-Golik, Latinska gramatika, 6. izdanje. Cijena K 2·60.

86. Pavec, Njemačko-hrvatski rječnik. Cijena K 1·10.

87. Petračić-Zagoda, Hrvatska čitanka za više razrede srednjih učilišta, I. dio. Poetika, stilistika i proza, 5. izdanje. Cijena K 3·—.

88. Petračić-Miler, Hrvatska čitanka za više razrede srednjih učilišta, II. knjiga, 3. izdanje. Cijena K 6.

89. Pindor, Evangelička povjesnica. Cijena K 1·40.

90. Pinter, Njemačka čitanka za VII. i VIII. razred sred. učilišta. Cijena K 4·70.

91. Pokorny-Latzel-Host, Prirodopis životinjstva za niže razrede sred. učilišta, 10. izdanje. Cijena K 3·50.

92. Pokorny-Korlević, Prirodopis bilinstva za niže razrede sred. učilišta, 6. izdanje. Cijena K 2·—.

93. Pokorny-Janda, Prirodopis za pučke i građ. škole. III. stupanj. Cijena K 1.30.

94. Rechberger-Barlè, Početna nauka u vjeri za gluhonijeme. Cijena K 2·80.

95. Richter-Modestin, Zemljopis za srednje škole. Cijena K 3.—.

96. Rubetić, Katolička liturgika i obredoslovlje za srednja učilišta, 4. izdanje. Cijena 80 f.

97. Rubetić, Katolička dogmatika za više razrede srednjih učilišta, 2. izdanje. Cijena K 1·20.

98. Rubetić, Malo katoličko obredoslovlje za preparandije i više pučke škole, 5. izdanje. Cijena 48 f.

99. Rubetić, Kratka kat. dogmatika za preparandije i građ. učionice, 3. izdanje. Cijena 90 f.

100. Rubetić, Kratka povijest crkve Kristove za realne gimnazije, učit. i građ. škole, 4. izdanje. Cijena K 1·25.

101. Sarazin, Pregled francuske književnosti za više razrede žen. liceja. Cijena K 2·50.

102. Scheidela, Njemačka vježbenica za I. razred srednjih učilišta. Cijena K 1·20.

103. Scheidela, Njemačka vježbenica za II. razred srednjih učilišta u tisku; cijena će se naknadno ustanoviti.

104. Schenkl-Musić, Grčka početnica za . . . razred, 7. izdanje. Cijena K 1·60.

105. Schenkl-Jurmić, Krestomatija iz Ksenofona, 2. izdanje. Cijena K 2·20.

106. Schiffner-Nenin, Rukovođ k nauci o deskriptivnoj geometriji u realkama i sličnim zavodima. Cijena K 3.

107. Segen, Uputa u deskriptivnu geometriju, 2. izdanje. Cijena K 3·50.

108. Segen, Geomatrija za više razrede srednjih učilišta. Cijena K 3·20.

109. Senc, Latinska vježbenica za više razrede sred. učilišta, 2. izdanje. Cijena K 2·—

110. Senc, Primjeri iz grčke književnosti u hrv. prijevodu. Cijena K 3·60.

111. Senc, Primjeri iz rimske književnosti u hrv. prijevodu. Cijena K 4·—.

112. Suk, Katolička apologetika za više razrede srednjih učilišta, 2. izdanje. Cijena K 1·10.

113. Suk, Katolička moralka za više razrede srednjih učilišta. Cijena K 3·—.

114. Šilović, Kazneno pravo, 3. izdanje. Cijena K 6·—.

115. Šulek, Hrvatsko-njemački-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja I. i II. pola. Cijena K 4·—.

116. Šulentić, Trgovačko dopisivanje. Cijena K 3·50.

117. Šurmin-Bosanac, Čitanka iz knjiž. starina starosl., 3. izdanje. Cijena K 2·20.

118. Torbar, Životinjarstro za više gimnazije i realke. Cijena K 1·20.

119. Ulrich, Povijest svjetske trgovine sred. vijeka za više trg. škole. Cijena 1·30.

120. Vitanović, Hrvatska čitanka za 5. razred viših djev. škola, 2. izdanje. Cijena K 1·—.

121. Vitanović, Hrvatska čitanka za 6. razred viših djev. škola, 2. izdanje. Cijena K 1·50.

122. Vrbanić F. Trgovački zakon. Cijena K 7·—.

123. Vrbanić J. Mjembeno pravo, 2. izd. Cijena K 3·—.

124. Vrbanić J. Uputa u obrtne propise. Cijena K 1·—.

125. Vrbanić J. Trgovačko zakonoslovlje. Cijena K 2·60.

126. Woldřich-Burgerstein, Zoologija za više razrede sred. škola. Preveli Medić-Prica, 4. izdanje. Cijena K 2·—.

127. Zahradnik-Segen, Geometr. vježbenica za više razrede srednjih učilišta, I. dio. 2. izdanje. Cijena K 1·—.

128. Zahradnik-Segen, Geometr. Vježbenica za više razrede srednjih učilišta, II. dio. Cijena K 2·—.

129. Zoch, Evanđ. katehizam kršćanske vjere. Cijena 60 f.

130. Segen, Geometrija za više razrede srednjih škola, 2. izdanje. Cijena K 2.50.

7. Naklada srednjoškolskih tiskanica. U ovoj su nakladi izišle dalje tiskanice:

I. Za muške učiteljske škole.

1. Glavni imenik (Naslovni arak). Cijena 6 f.
2. » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
3. Bilješke za ispit zrelosti (Naslovni arak). Cijena 6 f.
4. » » » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
5. Zapisnik ispita zrelosti (Naslovni arak). Cijena 6 f.
6. » » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
7. Svjedodžba zrelosti. Cijena 20 f.
8. » semestralna. Cijena 10 f.
0. » ispitna (zrelosti). Cijena 20 f.
10. » osposobnica. Cijena 20 f.

II. Za ženske učiteljske škole.

11. Glavni imenik (Naslovni arak). Cijena 6 f.
12. » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
13. Bilješke za ispit zrelosti (Naslovni arak). Cijena 6 f.
14. » » » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
15. Zapisnik ispita zrelosti (Naslovni arak). Cijena 6 f.
16. » » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
17. Svjedodžba zrelosti. Cijena 20 f.
18. » semestralna. Cijena 10 f.
19. » ispitna (zrelosti). Cijena 20 f.
20. » osposobnica. Cjena 20 f.

III. Za učiteljske škole u opće.

21. Bilježnica osposobljujućega ispita za učiteljsku službu na nižim pučkim školama (Naslovni arak. Cijena 6 f.
22. Bilježnica osposobljujućega ispita za učiteljsku službu na nižim pučkim školama (Uložni arak). Cijena 6 f.
23. Zapisnik osposobljujućega ispita za učiteljsku službu na nižim pučkim školama (Naslovni arak). Cijena 6 f.
24. Zapisnik osposobljujućega ispita za učiteljsku službu na nižim pučkim školama (Uložni arak). Cijena 6 f.
25. Ispitna svjedodžba (za definitivu). Cijena 20 f.
26. Pregled klasifikacije učenika. Cijena 6 f.
27. Svjedodžba osposobnica za više pučke škole. Cijena 6 f.

IV. Za privremeni ženski licej.

29. Glavni imenik (Naslovni arak. Cijena 6 f.
30. » » (1. uložni arak). » 6 f.
31. » » (2. uložni arak). » 6 f.
32. Pregled klasifikacije učenica; Cijena 6 f.

33. Razredna knjiga o polasku škole i vladanju učenica (Naslovni a ak). Cijena 6 f.

34. Razredna knjiga o polasku škole i vladanju učenica (Uložni arak). Cijena 6 f.

35. Mjesečni katalog (Naslovni arak). Cijena 6 f.
36. » » (Uložni arak). Cijena 6 f.
37. Svjedodžba o zaključnom ispitu latinki. Cijena 20 f.
38. » o zaključnom ispitu pedagoškinja. Cijena 20 f.
39. » semestralna za više razrede. Cijena 6 f,
40. » » » niže » Cijena 6 f.
41. » osposobnica. Cijena 20 f,

V. Za gimnazije.

43. Glavni imenik (Naslovni arak).
44. » » (Uložni arak).
45. Bilješke za ispit zrelosti.
46. Zapisnik ispita zrelosti (Naslovni arak).
47. » » » (Uložni arak).
48. Svjedodžba ispita zrelosti.
49. » zrelosti.
50. » semestralna.
51. Pregled klasifikacije učenika.

VI. Za realne gimnazije.

52. Glavni imenik (Naslovni arak).
53. » » (Uložni arak).
54. Bilješke za ispit zrelosti.
55. Zapisnik ispita zrelosti. (Naslovni arak).
56. » » » (Uložni arak).
57. Svjedodžba ispita zrelosti.
58. » zrelosti.
59. » semestralna.
60. Pregled klasifikacije učenika.

VII. Za više trgovačke škole.

61. Glavni imenik (Naslovni arak).
62. » » (Uložni arak).
63. Bilješke za zaključni ispit.
64. Glavni zapisnik zaključnog ispita (Naslovni arak).
65. » » » » (Uložni arak).
66. Svjedodžba o zaključnom ispitu.
67. Zaključna svjododžba.
68. Svjedodžba semestralna.
69. Pregled klasifikacije učenika.

VIII. Za nautičku školu u Bakru.

71. Glavni imenik za prva 4 razreda (Naslovni arak).
72. » » » » 4 » (Uložni arak).
73. Glavni imenik za najviša 3 nautička razreda (Naslovni arak).
74. Glavni imenik za najviša 3 nautička razreda (Uložni arak).
75. Bilješke za zapisnik zaključnog ispita.
76. Glavni zapisnik zaključnog ispita.
77. Svjedodžba o zaključnom ispitu.
78. » semestralna za prva 4 razreda.
79. » semestralna za III.—V. razred.
80. Pregled klasifikacije učenika.

IX. Za srednja učilišta uopće.

84. Matica za učitelje srednjih učilišta (Naslovni arak).
85. » » » » » (Uložni arak).
86. Osobni iskaz.
87. Iskaz o stanju zavoda.
88. Inventar knjižnice.
89. Nadopunidbeni inventar knjižnice.
90. Inventar zbirke.
91. Nadopunidbeni inventar zbirke.
92. Poslovni zapisnik.
97. Iskaz o ravnateljskom hospitiranju (Naslovni arak). Cijena 5 f.
98. Iskaz o ravnateljskom hospitiranju (Uložni arak). Cijena 5 f.

99. Razrednica obrazac 1 (Naslovni arak). Cijena 5 f.
100. » » 2 (Uložni arak). Cijena 5 f.
101. Razrednički arci obrazac 3. Cijena 5 f.
102. Mjesečni učenički katalozi za gimnazije. Cijena 7 f.
103. » » » » realne gimnazije. Cijena 7 filira.

Primjedba. Tiskanice, kojima nije označena cijena, odštećuju se prinosom iz propisane upisnine učenika.

8. Upisivanje u prvi razred srednjih škola uređeno je naredbom kr. zem. vlade od 6. kolovoza 1908. br. 18.371. Ta je naredba objašnjena kasnijom od 21. srpnja 1910. br. 18.243.

9. Uskraćivanje polaza srednjih škola iza prvoga polugodišta petoga razreda određeno je naredbom od 21. srpnja 1910. br. 18.242.

Đački štrajk. Kad je stigla vijest, da je Šahinagić sarajevski đak, prilikom političkih iskaza mjeseca veljače 1912. ranjen, a svakojako iskićena raširila se ona među mladeži, obuzelo je osobito đake srednjih škola uzbuđenje, te je bilo znakova, da će sveukupno srednjoškolsko đaštvo, ako Šahinagić umre, dati izraza svojim simpatijama.

Šahinagić doduše nije umr'o, no ideja zajedničke manifestacije hvatala je sve dublji korijen u mladeži. Na krivu vijest, da je Šahinagić podlegao ranama, došlo je do manifestacije školske mladeži dne 28. veljače u Osijeku, dne 29. veljače u Karlovcu, a 4. ožujka u Senju. U Osijeku priredili su đaci više gimnazije, realne gimnazije, trgovačke škole, učiteljski pripravnici i djelomično viši razredi više djevojačke škole usprkos zabrani sigurnosne oblasti povorku kroz glavne ulice grada sa zastavama pjevajući rodoljubne pjesme i dajući raznim poklicima izražaja simpatijama za Šahinagića. Sličnu povorku bez zastava priredili su đaci od 4. do 8. razreda realne gimnazije u Karlovcu. Manifestacija u Senju bila je također ograničena na učenike od 4. do 8. razreda tamošnje realne gimnazije, a trajala je samo jedan sat, pošto je ravnatelju zavoda uspjelo uvjeriti đake, da vijest o Šahinagićevoj smrti ne stoji, našto su se oni povratili u školu.

Sve su ove pojave dokazivale, da je mladež raspoložena za manifestiranje, a nato su još došli događaji na Rijeci i Su-

šaku. Ondje je s lokalnih razloga došlo do uličnih demonstracija, koje nijesu bile ni u kakvu savezu s đačkim pokretom, ali u kojima su sudjelovali i neki đaci više gimnazije na Sušaku, koje su sigurnosni organi uapsili, te nakon legitimacije pustili na slobodu.

Kad je dne 5. ožujka ravnateljstvo zavoda povelo proti ovim đacima disciplinarnu istragu, došla je k ravnateljstvu deputacija đaka, te zatražila, da se istraga ne vodi, jer da su svi jednako krivi. Sat nakon što im je na ovaj zahtjev bilo negativno odgovoreno, ostaviše đaci od 4. do 8. razreda korporativno zavod. Kasnije se saznalo, da bi đaci bili pripravni povratiti se u zavod, ako nijedan učenik ne bude isključen. Međutim je istraga protiv dotičnih đaka nastavljena, te je profesorski zbor u sjednici svojoj od 7. ožujka većinom glasova zaključio, da se ti đaci imadu kazniti zatvorom. Ovaj je zaključak kr. zem. vlada dne 9. ožujka odobrila, te je o tom ravnateljstvo brzojavno obaviješteno. Potaknuti sušačkim đacima izjaviše se dne 6. ožujka solidarni s njima đaci bakarske nautike, a 7. ožujka učenici realne gimnazije u Senju, te izađoše iz škole.

Kad se i na srednjim školama zagrebačkim pojavio veći pokret, izašao je u »Narodnim Novinama« dne 8. ožujka apel na roditelje.

U Zagrebu, 8. ožujka.

Roditeljima i skrbnicima srednjoškolske mladeži. Budući da još nijesu prestali nemiri u pojedinim srednjim školama, koji uvelike smetaju napretku mladeži, umoljavaju se ovim putem roditelji i skrbnici povjerene im mladeži, neka svim silama djeluju, da se mladež primiri i poda ozbiljnomu mirnomu radu. Ako ova opomena ne bi koristila, morat će se poučavanje u pojedinim zavodima obustaviti, a izgubljeno vrijeme trebat će naknaditi u velikim praznicima.*

Dne 9. ožujka saopćeno je rješenje sušačke afere.

Usprkos toga priredilo je đaštvo zagrebačko u nedjelju dne 10. ožujka povorku gradom uz nošenje zastava i pjevanje pjesama. Na skupštini, koja se nakon toga održavala, stvorena je rezolucija, u kojoj đaci traže:

»1. Da od naših kolega (sušačkih), protiv kojih je podnesena prijava od strane kot. oblasti na Sušaku, ne buđe nijedan isključen, ali dozvoljava se formalna kazna.

* Narodne Novine. 1912., br. 57.

2. Da svi zavodi, koji su s nama solidarno stupili u štrajk, budu isti dan otvoreni, nitko od štrajkaša da ne bude pojedince kažnjen.

3. Da se ne potvrdi osuda vinkovačkoga profesorskog zbora protiv onih, koji su predloženi na isključenje.

4. Da se kod eventualnih kazna blago postupa i da to ne utječe na ocjenu vladanja i s tim skopčane školarine i stipendije«.

Iz ove rezolucije može se jasno razabrati, da su đaci srednjih škola sasvim uskratili posluh, te da su školskim oblastima i profesorskim zborovima htjeli propisivati upotrebu disciplinarnih ustanova.

Senjski đaci povratili su se već 8. ožujka, a oni na Sušaku, Bakru i Zagrebu dne 11. ožujka u potpunom broju u školu, no mir nije dugo potrajao. Jedan disciplinarni slučaj na višoj gimnaziji u Vinkovcima, koji nije ni u kakvu savezu sa Šahinagićem i bilo kakovim političkim pitanjem, te tendeciozno pisanje stanovite štampe dadoše jednom dijelu đaštva izliku, da uzbude jedva smirene duhove, te dapače proklamiraju generalni štrajk na svim srednjim školama Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, te Bosne i Hercegovine.

Ovi su događaji potakli kr. zem. vladu, da na temelju konferencije, održavane sa ravnateljstvima svih zagrebačkih srednjih škola, u »Narodnim Novinama« dne 12. ožujka ponovo apelira na roditelje i sve odgovorne faktore, prije negoli je posegla za provizornom obustavom obuke na tim zavodima, na kojima se momentano disciplina ne dade na drugi način uspostaviti.*

Taj apel glasi:

U Zagrebu, 12. ožujka.

Povodom time, što je danas opet otpočeo t. zv. Generalni štrajk zagrebačke srednjoškolske mladeži, kojemu se djelomice priključila i mladež pučkih škola, uslijed razloga, koji leže izvan dohvata prosuđivanja te mladeži, upozoruje kr. zem. vlada roditelje i skrbnike ove školske mladeži još jednom na opomenu, koja je uvrštena u broju 57. »Narodnih Novina« od 8. ožujka 1912., te koja je glasila onamo, da se umoljavaju roditelji i skrbnici povjerene im mladeži, neka svim silama djeluju, da se mladež primiri i poda ozbiljnom i mirnom radu. Već je tada u toj opomeni istaknuto, da bi se inače moralo poučavanje u pojedinim zavodima obustaviti, a izgubljeno vrijeme moralo naknaditi u velikim praznicima.

---

* Narodne Novine. 1912., br. 63.

Kr. zem. vlada u povodu današnjih događaja još jednom ponavlja ovu uputu na sve one faktore, kojima prinadleži odgoj mladeži i nadzor nad njom, te pouzdano očekuje, da će svi ti faktori učiniti svoju dužnost prema toj mladeži, te vratiti je na pravi put, jer će se inače u interesu same mladeži i discipline namišljene mjere morati provesti.

Ravnateljstva zagrebačkih učevnih zavoda primila su već uputu od kr. zem. vlade, da imadu u četvrtak dne 14. ožujka obustaviti obuku na neizvjesno vrijeme uz kasniju naknadu za velikih praznika, ako se do toga vremena školska mladež bezuvjetno ne pokori disciplinarnom redu i ne vrati u škole.

Kr. zemaljska vlada, svijesna svoje odgovornosti, mora svakako uznastojati, da se i na učevnim zavodima uščuva mir i poredak te nužni zapt. Pri tome će se kr. zem. vlada držati postojećih zakona i propisa i ne obazirući se na utjecaje ma s koje strane, koji se tom nastojanju vlade protive.

Ni gornji apel nije mladež predobio za polaz škole. Dne 12. ožujka priredila je sva srednjoškolska mladež u Zagrebu ophod gradom, pa se pred hrvatskim kazalištem zaustavila, a đaštvo se poredalo i tu je održavana skupština.

Na skupštini govorili su brojni govornici, a ti su u glavnom istakli, da se u štrajku mora ostati i ustrajati dotle, dok vlada odredi, da se ne smije niti jedan đak isključiti iz škole radi manifestacija, i da se ne smiju pojedinci kazniti, nego svi zajedno.

Na skupštinu je došao velik broj građanstva, koje je slušalo tečaj skupštine. Na koncu skupštine prihvaćena je ova rezolucija:

Cjelokupno đaštvo svih srednjih zavoda u Zagrebu ogorčeno povredom točaka navedenih u rezoluciji od 11. o. mj. sa strane visoke zemaljske vlade najavljuje ovim cijeloj kulturnoj javnosti svoj jednodušni generalni štrajk svih srednjih zavoda.

Pozivlju se svi srednji zavodi Hrvatske, Slavonije, Bosne, Hercegovine, Dalmacije, Istre i slavenskih zemalja, da solidarno stupe s nama u štrajk.

Đaštvo ostaje solidarno dotle u generalnom štrajku, dok se ne udovolji svim zahtjevima rezolucije od 10. ožujka, koji glase:

1. Da nitko od naših kolega, protiv kojih je provedena prijava, ne bude isključen; ali formalna kazna se dozvoljava.

2. Da se svi zavodi, koji su stupili s nama solidarno u štrajk, isti dan otvore i nitko od štrajkaša da ne bude pojedince kažnjen.

3. Da se ne potvrdi osuda vinkovačkoga profesorskog zbora protiv onih, koji su predloženi na isključenje.

4. Da se kod eventualnih kazna blago postupa i da to ne utječe na ocjenu vladanja i s tim skopčane školarine i stipendije.

Ujedno izjavljuje, da od svojih zahtjeva ne odustaje.

Srednjoškolsko đaštvo pozdravili su i neki sveučilištarci, koji su istakli, kako je i sveučilište trpilo radi manifestacija protiv vlade, jer je semestar cijeli mjesec dana prije zaključen, nego što bi morao. Za vrijeme skupštine srednjoškolske su sabirali u škrabice za hrvatske škole.

Nakon što je đaštvo otpjevalo »Lijepa naša!« i »Onamo, onamo!«, počelo se razilaziti u pojedinim grupama svojim kućama.*

Gornjim povodom sazvala je kr. zem. vlada anketu svih srednjoškolskih ravnatelja i izdala ovaj proglas:

U Zagrebu, 14. ožujka.

Budući da se uzrujanost i uzbuđenje velikoga dijela školske mladeži još nije slegla, to se u smislu priopćenja ove kr. zem. vlade od 12. ožujka o. g. (Narodne Novine broj 60), te na temelju mnijenja ravnateljstva svih srednjih i njima sličnih škola zagrebačkih u svim tim školama danas moralo poučavanje na neizvjesno vrijeme obustaviti uz kasniju naknadu.

Ta obustava poučavanja trajat će s obzirom na veliku uzbuđenost školske mladeži predbježno do poslije uskršnjih praznika.

Nastavak obuke na ovim školama nakon gore označenoga roka ovisit će od toga, da li će se školska mladež tada već posve primiriti, te da li će biti pristupna za nesmetani polazak školske obuke.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada,
odio za bogoštovlje i nastavu.

Ravnatelji pojedinih srednjih škola razaslali su roditeljima školskih polažajnika ovu obavijest:

»Budući da je po nalogu kr. zemaljske vlade obuka u ovogradskim srednjim i ovima sličnim školama na neizvjesno vrijeme, i to barem do poslije uskršnjih praznika, obustavljena, upozoruju se roditelji onih učenika (učenica), koji su izvan Zagreba, da je u interesu njihovu i njihove djece, da je što prije kući odvedu i kroz ovo vrijeme obustavljene obuke kod kuće pridrže.

Dan novoga početka obuke oglasit će se pravovremeno putem javnih glasila«.**

Ova se mjera glede privremene obustave obuke morala tim više uzeti u obzir, što su isprva nedužne povorke tečajem

* Obzor 1912. br. 70.

** Narodne Novine. 1912., br. 62.

vremena porasle na opsegu, a poprimale znakove izgreda. Vođe pokreta haranguirali su mirnije elemente, štrajkolomcima otimalo se silom na ulici knjige, a đake, koji bi došli u školu, inzultiralo se je tvorno. Pokušalo se nadalje provaliti vrata zatvorenih škola, pa su se pred tim nasiljem morala vrata otvoriti, našto vođe pokreta manje štrajkolomce izguraše iz škola. Danju i noću održavali su se javni i pouzdani sastanci, na kojima su se sastajali poodrasli đaci i djevojke bez nadzora, da stvaraju zaključke.

Sve su opomene ostale uzaludne, pa kad se mladež ni 13. ožujka nije htjela vratiti u školu, moralo se je srednjoškolske zavode privremeno do Uskrsa zatvoriti. Iz ovoga se prikaza jasno vidi dvoje: prvo, da je štrajk bio nepravedan i drugo: da je pokret poprimio takav značaj, da je ova mjera vladina neophodno bila nužna.*

Narodne Novine od 30. ožujka 1912. donijele su vladin poziv na omladinu, da se u srijedu 10. travnja povrati obuci, koja se toga dana opet u svim srednjim školama u Hrvatskoj nastavlja, jer da će đaci, koji ne dođu u školu, biti iz nje isključeni.

Centralni odbor srednjoškolske omladine u Zagrebu izdao je dan iza toga ovaj proglas:

»Pošto su vinkovački naši drugovi isklučenjem šestorice vinkovačkih đaka sami izlučili iz pitanja štrajka, time je otpao jedan od najzaoštrenijih njegovih povoda, te pošto je đaštvo ne doduše obvezatno, ali s vjerodostojne strane dobilo uvjerenje, da proti njemu ne će biti drakonskih progona, stvorio je centralni đački odbor nakon više konferencija, što ih je ovih dana održavao s drugovima iz pokrajine, zaključak, da se đaštvo poslije uskršnjih blagdana odazove pozivu vlade i pokoravajući se, naravno, disciplinarnim propisima, povrati u školu. Centralni odbor pozivlje sve drugove, i družice, da se tomu pozivu bezodvlačno pokore«.**

I zaista se s obukom opet započelo 10. travnja 1912. bez ikakve smutnje.

10. Atentat na kraljevskoga povjerenika kraljevina Hrvatske i Slavonije. Bivši pravnik Luka Jukić i drugovi izveli su na dan 8. lipnja 1912. na kraljevskoga povjerenika i bana, kad se ovaj automobilom vraćao kući, u Mesničkoj ulici grada Za-

* Narodne Novine. 1912., br. 63.
** Obzor. 1912., br. 94.

greba, atentat, koji je promašio zamišljeni cilj, al su pritom stradali životom banski savjetnik Ivo pl. Hervoić i gradski stražar Petar Borščak. Radi toga čina odgovarali su L. Jukić i drugovi pred sudom. Dne 12. kolovoza 1912. proglašena je osuda, pa su radi toga osuđeni: Luka Jukić, bivši pravnik, s obzirom na §§ 34. i 35., točka I. k. z. po § 136. k. z. osvrtom na § 13. k. z. na kazan smrti na vješalima, a Đuro Cvijić, graditeljski vježbenik u Zagrebu, August Cesarec, učenik VIII. razr. realne gimnazlje u Zagrebu, Dragutin Bublić, učiteljski pripravnik I. tečaja u Zagrebu, Franjo Neidhardt, učenik V. razr. realne gimn. u Zagrebu, Kamilo Horvatin, učenik I. teč. trgov. akad. u Zagrebu, Roman Horvat, učit. pripravnik IV. teč. u Zagrebu, po § 254. k. z., i to prva petorica svaki na kazan teške tamnice u trajanju od pet godina, a Roman Horvat u trajanju od šest godina, a Josip Šarinić, učit. pripravnik IV. teč. u Osijeku, po § 213. II. st. k. z. na kazan teške tamnice u trajanju od 6 mjeseci.

Snižena kazan. Kr. stol sedmorice snizio je drugovima atentatora Luke Jukića dosuđenu po zagrebačkom kr. sudbenom stolu kaznu, te su ovi 26. listopada odvedeni brzovlakom u kr. zem. kaznionu u Mitrovicu. Prvostepena osuda glasila je za Romana Horvata na 6 godina teške tamnice; za Đuru Cvijića, Augusta Cesarca, Dragutina Bublića i Franju Neidhardta te Kamila Horvatina na pet godina i Josipa Šarinića na 6 mjeseci teške tamnice.

Najviši sud snizio je prvostepenu kaznu ovako:

August Cesarec, Dragutin Bublić, Đuro Cvijić i Franjo Neidhardt tri godine teške tamnice; Kamilo Horvatin dvije godine teške tamnice, a Roman Horvat četiri godine teške tamnice.

Svima se kazan računa od proglašenja prve osude.*

11. Školarina u gimnazijama i realnim gimnazijama uređena je naredbom od 22. svibnja 1896., br. 8.035; no kasnijom je naredbom od 13. siječnja 1909. br. 882. ova izmijenjena novim propisom.

Naredbom kr. zemj vlade od 5. kolovoza 1912., br. 19.341. bje određeno u predmetu školarine ovo:

---

* Jutarnji list. 1912., br. 138.

1. Školarina u ovim zavodima u gradu Zagrebu iznosi 20 (dvadeset) K, a u drugim mjestima 16 (šesnaest) K za svako školsko polugodište.

2. Školarina ima se uplatiti prvih osam dana u svakom polugodištu. Pričekati se mogu oni učenici, koji imadu uvjete za polučenje oprosta od plaćanja školarine. Ovi mogu u tom roku predati molbu za oprost.

Ako u tom roku ne predadu molbe, imadu odmah bezuvjetno platiti školarinu.

Ako pak ne dobiju oprosta, ili ga poluče od česti, imadu platiti školarinu najkasnije u roku od osam dana od primljenoga rješenja molbe.

12. **Nastavna osnova** za gimnazije i realne gimnazije u Bjelovaru, Karlovcu i Senju propisana je naredbom od 18. kolovoza 1908., br. 19.665., dok je naredbom od 31. kolovoza 1908.; br. 20.670. donekle promijenjena nastavna osnova realnih gimnazija, preustrojenih na temelju prev. rješenja od 19. rujua 1894. (zagrebačka realna gimnazija). Naredbom od 10. studenoga 1908., br. 253. izdani su neki dopunjci naučnim osnovama za gimnazije i realne gimnazije.

13. **Disciplinarni red** za srednje škole propisan je naredbom kr. zemaljske vlade od 6. siječnja 1901. br. 321. Kasnijom naredbom od 3. prosinca 1907. br. 26.450. uređen je jednoličan postupak pri provođenju naprvo spomenute naredbe. Neke ustanove toga reda promijenjene su naredbom od 1. veljače 1909., br. 2455.

14. **Obučevne knjige i učila.** Pitanje je ovo uređeno naredbom od 28. prosinca 1905., br. 24.756.

15. **Vjeroučna obuka** u gimnazijama i realnim gimnazijama preinačena je za rimokat. mladež naredbom od 1. lipnja 1908. br. 11.084. za I. i II. razred, dok je za mladež grč.-ist. (istočnopravoslavne) vjere propisana nova nastavna osnova naredbom od 23. ožujka 1910., br. 29.187.

16. **Obuka u fizici.** Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 16. ožujka 1908., br. 5.756. izdane su upute glede ponavljanja građe iz fizike u realnim gimnazijama, a naredbom od istoga dana br. 5.757 glede toga predmeta u gimnazijama.

17. **Krasnopisna obuka** u srednjim školama uređena je naredbom od 30. kolovoza 1905., br. 12.055, te je za te škole ponovo propisano koso pismo.

18. Strijeljanje u srednjim školama. U Austriji uvela je vlada u srednjim školama vježbe u strijeljanju za dva najviša razreda, i zato je odredila subotu popodne. Vježbe se čine vojničkom puškom, a rukovodi ih časnik, dočim se profesori određuju za nadziranje. Tamo je već sve propisano, kako se imadu vježbe držati, pa će se pucati najprije praznim patronama, a doći će i do »bojuličnog pucanja«. Naša je vlada također izdala sličnu naredbu 9. rujna 1910., br. 20.930, pa se s učenicima VII. i VIII. razreda preduzimlje ova građa.*

a) Strijelna struka.

1. Nabijanje i ispaljivanje puške uopće i sa prižižnim streljivom.
2. Tumačenje obražđenoga dijela i zirišne točke sa upozorenjem, da su to najvažniji dijelovi puške.
3. Pokazivanje i tumačenje osi, cijevi, izlaznoga pravca, letice, zirišne sprave i zirnice.
4. Tumačenje gađanja sa raznom mušicom na crnu točku, pravila za gađanje i najčešće pogrješke kod gađanja.
5. Izabranje ciljišta. Vježba u prenašanju ciljišta.
6. Predvježbe u obuhvatu vrata kundaka i odapinjanje otponca (kao glavne vježbe kod strijeljanja).
7. Stav za pucanje ležeći, sjedeći i klečeći i vježbe u naperivanju u istom stavu.
8. Tumačenje nišana i postavljanje nišana (praktično). Važnosti redovitoga i najnižeg postava nišana.
9. Vladanje na streljištu.

b) Oružarstvo.

1. Čišćenje i držanje puške u dobrom stanju u svakoj zgodi (poslije kiše i t. d.).
2. Puška opetovka Obr. 95. i tumačenje pojedinih dijelova po redu osobito:
   a) cijev;
   b) nišan;
   c) zaklop;
   d) spremnjak.
3. Pokazivanje postojećega streljiva.
4. Zapreke kod strijeljanja.
5. Razlika između puške Obr. 88/90., 90. i 95.
6. Pokazivanje i djelovanje strojopuške Obr. 7.

c) Strijeljanje.

Strijeljanje sa lakim nabojima.

---

* Kršćanska škola. 1911., br. 9. i 10.

d) Vježbovnik.

1. Vježba pojedince i u vrsti, da se nauči vojničko držanje.
2. Ščetana vježba u vòdu.

19. Ispitivanje i klasificiranje u srednjim školama uređeno e naredbom od 18. kolovoza 1908. br. 19.666.

20. Privatista ispiti uređeni su propisom od 3. ožujka 1909. br. 3.366.

21. Ispiti zrelosti. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 12. svibnja 1905. br. 8.790 promijenjene su neke ustanove o održavanju ispita zrelosti u osmorazrednim realnim gimnazijama, dok su naredbom od 8. prosinca 1907. br. 23.948 neke ustanove općenitih propisa razjašnjene.

Ispiti zrelosti uređeni su novim propisom, koji je izdan naredbom od 30. ožujka 1908. br. 6.377 za gimnazije, a naredbom od istoga dana br. 6.378 za realne gimnazije.

22. Premjesni ispiti u srednjim školama propisani su naredbom od 28. svibnja 1905. br. 9.868.

23. Svjedodžbe. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 2. kolovoza 1909. br. 777 izdani su propisi, kako se imaju izdavati duplikati i triplikati svjedodžbi srednjih škola.

24. Liječnik školski. U zgradi kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, vijećalo se mjeseca prosinca 1909. pod predsjedanjem kr. odsječnoga savjetnika Dragana viteza Trnskoga o školskom liječniku, koji bi se imao imenovati za sve zemaljske škole u gradu Zagrebu. U konferenciji bila su ova lica: kr. zem. vrhovni liječnik dr. Ignjat Thaller, kr. zem. nadzornici za srednje škole Franjo Krema i dr. Stjepan Bosanac te zem. nadzornik za pučke škole, kr. savjetnik Ant. Cuvaj.

Konferencija se jednoglasno složila u tome, da će za prvu pokusnu godinu sistemiziranje samo jednoga stalnog mjesta školskoga liječnika biti od velike koristi za školsku mladež. Osim predavanja higijene u pojedinim zavodima (do 8 sati na nedjelju) imao bi taj školski liječnik one dužnosti, što će ih u naputku za nj prema najnovijemu stanju nauke i prakse u naprednim zemljama odrediti zdravstveni odsjek kr. zem. vlade u sporazumku sa vladinim odjelom za bogoštovlje i nastavu.

Školski liječnik imenovat će se u VIII. činovnom razredu s pravom unaprijeđenja u VII. razred. Kad se izda naputak za njegovu službu, raspisat će se za to mjesto natječaj.*

25. Izleti školski udomili su se u posljednje vrijeme i u srednjim školama. Naredbom od 22. rujna 1910. br. 15.463 pružene su učevnim zavodima osobite pogodnosti na željeznicama. U tom je predmetu vrijedno pribilježiti članak »Pouke jednoga školskog izleta«, što ga je hrvatskim kolegama-pedagozima napisao profesor više realke u Budimpešti dr. Julije Bodnár. Taj članak glasi:

Pouke jednoga školskog izleta. (Hrvatskim kolegama pedagozima.) Koncem mjeseca svibnja poveli smo na naučni izlet u Hrvatsku 46 učenika realke IV. kotara u Budimpešti. Počevši od Osijeka pa preko Broda prošli smo uzduž Hrvatskom, pogledali smo Zagreb, metropolu čarobne ljepote, koju je stvorila požrtvovnost naroda, a kao vrhunac našega putovanja proveli smo dan i pô na bajnim Plitvičkim jezerima.

Priznajemo, da nijesmo krenuli na ovaj veliki put bez svake brige. Premda je pisac ovih redaka dosta vremena proveo u Hrvatskoj, osobito je kod roditelja pojedinih učenika morao da svlada teške predrasude. Madžari i Hrvati nikako se ne poznaju u društv. pogledu, te se u uzajamnom ocjenjivanju oslanjaju na tendencijozne vijesti polit. novina, koje ne potječu uvijek iz povjerljivog izvora. Kod nas također vlada u tom pogledu krivo mišljenje, da hrvatski narod ne trpi tamo putujuće Madžare, a osobito, ako u društvu putuje njih više. Slične pogrješne nazore imaju Hrvati o Madžarima u društvenom saobraćaju. Umnožavala je našu brigu ona zaista žalosna okolnost, da među onima, koji su sudjelovali na izletu, nijedan nije znao hrvatski, te smo se i sami bojali, da na putu od 70 km, od Ogulina do Plitvica u slučaju nužde ne ćemo znati izmijeniti svoje misli ni sa vozarima u Josipdolu, a ni sa seoskim stanovništvom.

Usuprot ovih iskreno opisanih prilika nastojali smo svim silama, da prođemo čitav put, koji smo sebi preduzeli. Osim velebnih prirodnih ljepota bodrili su nas i oni važni pedagoški uspjesi, koje smo očekivali od posjeta u Hrvatskoj i bližega upoznanja hrvatskoga naroda. Uspjeh je nadmašio svako očekivanje.

Već u stadiju pripravljanja za put raspršilo je svu bojazan — jezično pitanje! — izvanredna ljubaznost dra. G. Janečeka, sveuč. prof. i predsjednika »Društva za poljepšanje Plitvičkih jezera«, pošto je on na se primio brigu za kola, stan i hranu. Tijekom našega putovanja pak susretali su nas svagdje najprijaznije, kako u gradovima, tako i na putu, što smo ga prevalili kolima. Na koncu pak oni časovi, koje smo proveli

* Narodne Novine. 1909., br. 256.

na Jezerima, ostali su nezaboravni svim izletnicima. Ondašnje hrvatsko društvo ponašalo se sa takvom ljubaznošću i sa toliko nježne susretljivosti prama našemu društvu, koju se ljubaznost — na slične impresije prihvatljiva naša omladina — trudila, da odvrati sa izravnom iskrenošću.

Ova najočevidnija pozitivna korist našega izleta sačinjavala je prednost našega razgovora već na Plitvičkim jezerima. Smijemo se nadati, da simpatija, koju su posvjedočila ona hrvatska gospoda, što su se našla skupa s nama na Jezerima, nije bila samo gostoljubivost domaćina, već je uistinu proizvirala iz njihova srca. Mi smo bili prva madžarska škola u ovom kraju, a oni su po nama upoznali naš rod. Zajedničko je bilo mišljenje, da bi se one predrasude, koje otešćavaju dodir između Hrvata i Madžara, najbolje mogle svladati uzajamnim izletima učenika. Držimo, da bi izleti hrvatskih zavoda u Madžarskoj ostavljali u Hrvatima isto tako ugodne impresije, kakve su u nama ostavili dani provedeni u Hrvatskoj. Ove se impresije ne smiju omalovažavati; omladina naših srednjih škola bit će pozvana, da za koju godinu upravlja sudbom svoje domovine.

Ovi skromni reci nemaju svrhe, nego samo, da navuku pažnju hrvatskih kolega na izlete u Madžarsku. Naša domovina prikazuje u pogledu geografskom, historičkom, trgovačkom, te u pogledu prirodnih ljepota mnogo korisnih, te po naobrazbu krasnih stvari. Ovdje je Budimpešta, koja Zagrebu liči u tom, da ju je učinila takvom, kakova je, požrtvovnost naroda. To je donja Madžarska (Alföld) sa timarenjem životinja, kojemu u Evropi nema para, sa etnografskim osebnostima; tu su krasni vodopadi donjega Dunava (Alduna) prekrasno Blatno jezero (Balaton), koje je najveće jezero srednje Evrope, sjeverozapadni gornji kraj (Felvidék) sa svojim gradovima historijske znamenitosti, sa svojim ruševinama, te romantičnim tvrđavama; ovdje je Visoka Tatra, kojoj se ubavoj panorami dolazi diviti na hiljade stranaca; tamo je u okolnim brdima dopšinska ledena pećina i aggteležka špilja sa sigama, koja nadmašuje Postojnu; na koncu je tu Sedmogradska, koja nam osim svojih prirodnih ljepota pruža sliku XVI. stoljeća sa svojim gradovima, te interesantnim gradinama.

Putovati se zaista može jeftino. Držav. željeznica daje polukartu profesorima, kao i učenicima. Na svakoga desetog učenika putuje jedan besplatno. Ove karte vrijede 10 dana, a putovanje se može prekinuti tri puta. Ravnateljstvo stavlja školama na raspoloženje posebna željeznička kola, dapače se na molbu mogu dobiti i na brzom vlaku kola III. razreda. Opskrba jedne osobe stoji dnevno 3 K, ali od toga otpada na mnogim mjestima naplata za stan, na primjer tamo, gdje grad besplatno daje stan ili gdje se može računati sa smještenjem u grupana (turistički stan). Poglavarstvo stolnoga i glavnoga grada Budimpešte i više provincijalnih gradova daje besplatno stan u školama, koje se obrate na njih. Ukupni troškovi jednoga putovanja, koje traje 7 do 8 dana, iznose 45 do 60 K po osobi.

Poznato nam je, da se i hrvatske škole moraju boriti s poteškoćama jezika putujući Ugarskom. Ali za vrijeme putovanja mogu se po-

moći svagdje i s njemačkim jezikom. Što se pak tiče priprava za putovanje, to pisac ovih redaka stavlja na raspolaganje svu svojù snagu i znanje u svrhu plemenitoga cilja. Moj rad, koji sam vršio u službi kod državnih željeznica, kao upoznavač Madžarske u inozemstvu, omogućio mi je, da se temeljito upoznam sa cijelom državom, pa tako mogu da poslužim savjetom. Svakome, tko me pismeno potraži (Budapet, IV. Reáltanoda u. 7.), stojim sa najvećom spremnošću na raspolaganje savjetom i djelom u pripravama za putovanje.

Dao Bog, da moje nastojanje, koje vodi iskrena simpatija prama hrvatskom narodu, nađe odziva!

U Budimpešti, mjeseca srpnja 1910.*

Dr. Julije Bodnár,
prof. više realke.

Odredbom upravitelja bogoštovno-nastavnoga odjela kr. zem. vlade, Zvonimira Žepića, pristupilo se god. 1913. k uređenju tih izleta.

»Vedette«, prilog bečkoga »Fremdenblatta«, donijela je simpatičnu bilješku o organizaciji hrvatskih đačkih izleta, koja je pokrenuta inicijativom naše zem. vlade. »Školska mladež, veli, odsada će sistematski poduzimati izlete pod vodstvom svojih profesora, sa svrhom, da se upozna s ljepotama prirode, prisvoji sebi smisao za orijentiranje, samostalnost i smionost. Tom prilikom izbijaju na vidik spretnosti pojedinih dječaka u najširem pogledu. U isto doba ulijeva se mladim ljudima u dušu disciplina i subordinacija, koja će im u životu dobro dolaziti. Konačno su ova boyscout-odjeljenja neka vrsta uzoraka za buduću vojničku službu. Srednjoškolski profesori M. Mudrinić i dr. H. Kiseljak pošli su prije nekoga vremena u Njemačku, da prouče instituciju ovih »Pfadfinderâ« (poletnika ili poletaraca u život). Prva odjeljenja hrvatskih srednjoškolaca već se sastavljaju«.**

26. Programi školski. Odlukom kr. zem. vlade počeli su školski izvještaji od g. 1910./11. opet donositi rasprave i članke iz različitih disciplina, te se štampaju ispred redovnih školskih vijesti, statističkih iskaza i popisa samih učenika. Dobar niz godina nije to bilo u običaju, jer su stručne rasprave pojedinih profesora bile štampane u »Nastavnom Vjesniku«, koji već 19 godina izvršava svoju lijepu kulturnu zadaću.

---

* Narodne Novine. 1910., br. 165.
** Narodne Novine. 1913., br. 101.

Dosada smo primili desetak izvještaja s raspravama iz raznih struka. Koliko smo ih na prvi mah mogli pregledati, nalazimo među njima lijepih priloga općenite vrijednosti, kojima se svaki intelektualac može poslužiti, dok su opet druge studije — napose one iz oblasti egzaktnih znanosti — gdjekad tako specijalne, da će moći računati na najuži krug dotičnih stručnjaka. U tom se pogledu, po našem mišljenju, mora stvar razbistriti. Sami profesorski zborovi valja da se odluče: da li im ovi prilozi moraju dobiti oblik akademičkih rasprava, u kojima se raščinjaju i samim specijalistima nova pitanja, pa se tim eo ipso isključuju od čitanja nesamo đački krugovi, kojima su namijenjene, nego i širi slojevi redovitih konsumenata naših poučnih studija, ili valja da ispunjavaju svoje izvještaje člancima, pisanima biranom feljtonskom formom, koju će s radošću i korišću primati u ruke i đaci viših razreda upravo tako kao i njihova rodbina i književni krugovi, kojima izvještaji dođu do ruku. Za ovaj drugi stil našlo bi se vanredno mnogo temata iz historije, iz jezika, književne povijesti, prirodopisa, pedagogije, novovjekih izuma i t. d. Tražila bi se samo podesna forma za popularno i jasno izlaganje bez obzira na isključivu originalnost teme. Za specijalne — recimo: matematičke, fizičke i kemičke — rasprave držimo, da sâm izvještaj nije najzgodnije mjesto. Ako pojedini stručnjaci dođu zaista do važnih i novih otkrića, onda ih i tako ne će povjeriti efemernim listićima školskih izvještaja, a bilo bi — iskreno govoreći — i šteta, da se velike stvari ne nađu štampane u akademijskim edicijama, u posebnim knjigama, koje se uvezuju i svrštavaju u biblioteke. U protivnom pak slučaju ne mogu ove stručne rasprave naći svoj raison d'être, pa bi sasvim promašile cilj.

Prema našem shvaćanju dakle imali bi ovi izvještajni prilozi dobiti lak i čitljiv oblik, da postignu svoju svrhu, a do toga uvjerenja doći će bez sumnje i redaktori budućih izvještaja, kako su neki već i sada došli.

Bjelovar, kr. vel. realna gimnazija.

1910./1.: Reichherzer Stj., Spljet (614—1003.)

Gospić, kr. vel. gimnazija.

1910./1.: Japunčić Milan, Franjo Kurelac. O stotoj godišnjici njegova narođenja.

Karlovac, realna gimnazija.

1910./1.: Marčetić J., O temperamentima. Psihološko-pedagoška študija.

Karlovci srijemski, srpska vel. gimnazija.

1910./1.: Jakovljević Milan, Iz psihologije jezika. — Radojčić dr. Nikola: Aleksandar Stojačković kao historičar.

Koprivnica, kr. mala realna gimnazija.

1910./1.: Kolander Zlatko, Timotej (1264.—1287.), biskup zagrebački.

Krapina, priv. mala realna gimnazija.

1910./1.: Škorjač Izidor, Zagrebački bogoslovi prema Gaju, Slovencima i Srbima (Prilog za ispitivanje ilirizma).

Mitrovica, kr. mala realna gimnazija.

1910./1.: Zdelar Milan, Putovanje po Njemačkoj, Švicarskoj i Francuskoj.

Osijek, kr. vel. gimnazija.

1910./1.: Magjer Blaž, Sofizmi i paralogizmi.

Osijek, realna gimnazija.

1910./1.: Herzer A., Kratki prikaz rodoljubne lirike u Njemačkoj sredinom 19. vijeka.

Osijek, trgovačka akademija.

1910./1.: Vesin Nikola, Poučno putovanje učenika u Beč i Prag.

Petrinja, kr. mala realna gimnazija.

1910./1.: Golijan Dragutin, Neke geološke prilike naših i stranih potresnih areala.

Požega, kr. vel. gimnazija.

1910./1. Bauer Franjo, O Vitaljićevu psaltiru.

Senj, kr. vel. realna gimnazija.

1910./1.: Jakušić Vjekoslav, O izvorima Habdelićeva djela.

Sušak, kr. vel. gimnazija.

1910./1.: Lukas Filip, O Jadranu.

Sušak, viša trgovačka škola.

1910./1.: Zajednički izvještaj sa kr. vel. gimnazijom.

Varaždin, kr. vel. gimnazija.

1910./1.: Stahuljak M., Osebine krvatske pučke i starogrčke glazbe.

Vukovar, kr. realna gimnazija.
1910./1.: Saračević Dominik, Pojam beskonačnoga.

Zagreb, donjogradska gimnazija.
1910./1.: Rac Koloman, Sofoklov kralj Edip.

Zagreb, gornjogradska gimnazija.
1910./1.: Kuzmić M., Aristotelova logika.

Zagreb, kr. realna gimnazija.
1910./1.: Nenin Petar, Proračunavanje nagomilanih kugala. dr. Kiseljak M., Prilozi za teoriju svršenih brojeva.

Zagreb, priv. ženski licej.
1910./1.: Pacinovski Slava, Luna. — Hirschmann I.: O tjelesnom uzgoju.

Zagreb, kr. trgovačka akademija.
1910./1.: Benešić Julije, Nekoliko bilježaka o Iloku.

Zemun, kr. realna gimnazija.
1910./1.: Dr. Kraljević Ive, Sveto pismo i narodne pjesme.

Zemun, kr. trgovačka škola.
1910./1.: Šulentić Ivan, Ugljen u svjetskoj trgovini.

27. Roditeljski sastanci u srednjim školama. Naredbom od 17. ožujka 1910. preporučeno je i srednjim školama održavanje sastanaka među roditeljima (skrbnicima) učenika i profesorima. Od sastanaka te vrste spominjemo ove:

Dne 25. ožujka 1911. održan je u gimnazijskoj dvorani u Požegi roditeljski i profesorski sastanak. To je bio prvi sastanak te vrste i možemo mirne duše reći, da je u svakom pogledu dobro uspio. Sastanak je priredio kr. gimnazijski ravnatelj Josip Sarkotić, a prikupilo se pored zavodskih profesora oko 80 lica sviju staleža, navlastito građana i gospođa, te prijatelja školske omladine, što su kao roditelji ili odgovorni učenički priglednici s najvećim zanimanjem pratili razlaganje ravnateljevo. Prije nego je prešao k samom razlaganju, istaknuo je ravnatelj Sarkotić potrebu i svrhu ovakvih sastanaka u popularnoj besjedi i zgodnim načinom prikazao unutrašnje uređenje gimnazije kao uzgojnoga i obrazovnog zavoda naglasivši, kako bi roditelji i zavodski učitelji morali što češće dolaziti u međusobni doticaj, pa bi ovakvi sastanci bili upravo prikladno mjesto, na kojem bi se zajednički s roditeljima mogla pretresati pitanja,

koja se tiču doma i škole kao na pr. domaći uzgoj, školski uzgoj, privatno poučavanje, ispitivanje, klasificiranje, domaće radnje i priprave, vladanje i napredak učenika, tjelesni uzgoj, higijena i t. d. Ovakvi sastanci pružaju učeničkim roditeljima i njihovim stanodavcima (zamjenicima), prilike, da izbliže upoznadu nastavno uređenje gimnazije, njezine potrebe i zahtjeve. Na kraju svoga govora pozvao je sve učesnike sastanka, da se združe sa školom u prijateljski savez, kako bi kuća i škola i drugi inteligentni činioci složno i marno poradili o važnom zadatku uzgoja i obrazovanja gimnazijske mladeži, te uzdanice hrvatskoga naroda.

Zatim je prešao ravnatelj Sarkotić k samom predavanju, u kojem je naširoko i zanimljivo navodeći pri tome mnoge citate prikazao: 1. važnost uzgoja uopće; 2. zadatak i vrijednost domaćega uzgoja; 3. važnost i potrebu školskoga uzgoja i 4. uzajamnost domaćega i školskog uzgoja. Nije ovdje mjesta, da iznosimo, što je spremni predavač isticao, a u čemu poučavao upozorujući i na neke zablude kućnoga odgoja, neka bude dosta, ako spomenemo, da je podugo predavanje bilo najpomnije saslušano od učesnika. Vidjelo se svima na licu, da ih predmet zanima, pa kad je predavač svršio, napose su mu zahvalili za zanimljivo razlaganje.

Želeći, da bude svuda ovakovih sastanaka roditeljskih, preporučujemo roditeljima gimnazijske i uopće srednjoškolske mladeži, da bi nastavnike u njihovu radu oko umnoga i moralnog odgoja mladeži što većma podupirali, jer samo škola ili samo kuća ne mogu svaka za sebe potpuno uzgajati, nego obje zajedno.*

Mjeseca lipnja 1911. održan je takav sastanak pri gimnaziji u Varaždinu, gdje je ravnatelj zavoda dr. A. Jurinac predavao: Odnošaj između škole i roditelja školske mladeži.

Nijesu ni roditelji učenički na ovom sastanku ostali bez riječi, jer su i oni imali tumače svojih misli. Sve su oni odobrili, što se govorilo, a iznijeli su i nekoliko prijedloga, od kojih se svi u praksi ne mogu provoditi. Cio je ovaj dogovor potrajao potpuna dva sata, a poslije je prešao u razgovor između roditelja i članova profesorskoga zbora. Svi uviđaju nedostatke,

---

* Narodne Novine. 1911. br. 73.

a sve se to može otkloniti složnim radom i potporom roditelja i škole. Ovakovi će dogovori olakšati rad i u školi i kod kuće pa možda nije daleko vrijeme, da će se plodovi ovakovih dogovora jasno vidjeti.*

27. Smještenje zagrebačkih srednjih škola. Dne 10. srpnja 1912. održana je u krilu kr. zem. vlade konferencija o smještenju zagrebačkih srednjih škola. Rezultat raspravljanja crpemo iz dalje naredbe:

Naredba

kraljevskoga povjerenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji od 15. srpnja 1912., br. 3.282. Pr.,

kojom se određuje premještenje kr. plemićkoga konvikta u Zagrebu iz sadanje zgrade u gornjem gradu u novu zgradu na Širokom brijegu, zatim privremeno osnovanje kr. II. realne gimnazije u Zagrebu i s tim u svezi još premještenje drugih nekih zavoda.

1. Sadašnja kr. realna gimnazija u Zagrebu, koja je u šk. godini 1911./12.imala više od 1000 učenika i više od 50 učiteljskih sila, tako je golem zavod, da se uz najveći mar ravnateljstva i učiteljskoga zbora ne mogu u nastavnom i odgojnom smjeru postizavati uspjesi, koji se imadu očekivati u valjano uređenoj srednjoj školi.

Kako broj učenika u tom zavodu od godine do godine raste, to su se pojedini razredi morali smjestiti izvan glavne zgrade (u zgradi obrtne škole), što još znatno uvećava sve neprilike, koje su u svezi s abnormalnom veličinom toga zavoda, odlučila je kr. zem. vlada kr. realnu gimnaziju u Zagrebu rastaviti u dva zavoda.

Zato ovim određujem, da se kr. realna gimnazija u Zagrebu privremeno rastavi u dvije potpune realne gimnazije, kod kojih će se jedna zvati I. realna gimnazija u Zagrebu, a druga: kr. II. realna gimnazija u Zagrebu.

Kr. I. realna gimnazija ostat će u sadašnjoj zgradi, dok će se kr. II. realna gimnazija smjestiti u novo podignutoj zgradi na Širokom brijegu.

2. Budući da je sadašnja zgrada u gor. gradu, u kojoj je smješten kr. plemićki konvikt, za potrebe internata, kakav je kr. plemićki konvikt, pretijesna i posve nepodesna, imade se kr. plemićki konvikt preseliti na Široki brijeg i smjestiti u novopodignutoj zgradi za internat.

3. U zgradu na širokom brijegu, u koju će se smjestiti kr. II. realna gimnazija, imade se smjestiti i kr. gornjogradska gimnazija.

4. Kr. učiteljska škola s vježbaonicom ima se privremeno smjestiti u sadašnju zgradu kr. gornjogradske gimnazije, a internat učit. škole privremeno u sadašnju zgradu kr. plemićkoga konvikta, u koju se imade

* Narodne Novine. 1911., br. 134.

preseliti i kr. zem. zavod za meteorologiju i geodinamiku iz zgrade na Griču, gdje je sada ženski licej.

5. Ženski licej imade se premjestiti u zgradu sadašnje učit. škole u donjem gradu.

6. Djevojački internat zemaljske gospojinske udruge i Jelisavine zaklade smjestit će se privremeno i do opoziva besplatno u zgradi na Griču, gdje je dosad bio ženski licej.

Sve ove odredbe imadu se izvršiti s početkom šk. godine 1912./13.*

29. **Ispitno povjerenstvo za ispitivanje kandidata za gimnazijsko i realno-gimnazijsko učiteljstvo.** Novi »Propis o ispitivanju kandidata srednjoškolskoga učiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji« odobren je previšnjim rješenjem od 11. lipnja 1905. (Z. V. br. 11.154 od 30. lipnja 1905.) Prema novom su propisu znanstveno-strukovne skupine, za koje se može polučiti učiteljsko osposobljenje, ovako podijeljene:

a) Klasična filologija t. j. latinski i grčki jezik i književnost kao glavne struke, a uzato hrvatski (srpski) jezik kano sporedna struka;

b) Hrvatski (srpski) jezik kao glavna, a latinski i grčki kao sporedne struke;

c) Njemački jezik kao glavna, a latinski i grčki jezik kao sporedne struke;

d) Geografija i povijest kao glavne struke;

e) Matematika ili fizika kao glavne struke;

f) Prirodopis kao glavna struka, a uzato matematika i fizika kao sporedne struke;

g) filozofija spojena ili s jezikom grčkim kao glavnom ili latinskim kao sporednom strukom, ili s matematikom kao glavnom i fizikom kao sporednom strukom.

(Samo za realke i realne gimnazije.)

Osim skupine c) još ovo:

h) Hrvatski (srpski) jezik kao glavna struka i njemački ili drugi koji moderni jezik, koji se u hrvatsko-slavonskim srednjim školama kao obligatan predmet predaje, također kao glavna struka;

i) Dva moderna jezika, koji se u hrvatsko-slavonskim srednjim školama kao obligatni predmeti predaju, kao glavne struke;

---

* Narodne Novine. 1912., br. 164.

j) Matematika i deskriptivna geometrija kao glavne struke;

k) Matematika kao glavna struka spojena s geometrijskim crtanjem i fizikom kao sporednim strukama;

l) Prirodopis i kemija ili kao glavne struke spojene međusobno ili koja od njih kao glavna struka spojena još sa dvije sporedne struke, a kao takove mogu se po volji uzeti matematika, fizika, kemija, prirodopis i geografija, može se uzeti i geometrijsko crtanje, ali spojeno s matematikom.

Učiteljski se ispit za srednje škole dijeli u troje:

Prvo je domaća, drugo klauzurna radnja, a treće usmeni ispit.

Za domaću radnju zadaje se iz svake glavne struke po jedna zadaća, iz sporednih struka, koje pripadaju jednoj skupini, daje se samo jedna zadaća. Osim toga dobiva kandidat da izradi jednu zadaću didaktičnoga ili pedagoškog sadržaja. Kod klauzurne radnje dobiva kandidat za svaki ispitni predmet izuzevši hrvatski jezik kao sporednu struku po jedan izradak.

Na usmenom se ispitu pita kandidat iz sviju predmeta odabrane stručne skupine, a osim toga još iz hrvatskoga jezika svaki kandidat bez razlike.

Ako je kandidat odgovorio svim propisanim zahtjevima, izdaje mu se svjedodžba osposobljenja.

Ispitna je taksa 60 K.

Iz onih struka gimnazijske i realne obuke, iz kojih se pred zagrebačkim ispitnim povjerenstvom nije mogao polagati učiteljski ispit, morali su si dotični učitelji pribaviti učiteljsko osposobljenje pred drugim kojim ispitnim povjerenstvom Austrougarske monarhije.

Ispitni propis o ispitivanju kandidata srednjoškolskoga učiteljstva izdan je naredbom od 30. lipnja 1905. br. 11.154, kako to već unaprijed spomenusmo. Taj je propis prev. rješenjem od 20. travnja 1909. upotpunjen i proglašen naredbom od 6. svibnja 1909. br. 9.265.

30. Ispitno povjerenstvo za osposobljivanje učitelja risanja na srednjim učilištima izdan je naredbom od 15. kolovoza 1900. br. 13.704. Neke su ustanove toga propisa izmijenjene naredbom od 24. studenoga 1909. br. 27.055.

31. Ispitno povjerenstvo za osposobljivanje učitelja pjevanja i glazbe u srednjim školama osnovano je god. 1894. u Zagrebu.

Prvi kandidat, koji se tome ispitu podvrgao, bio je Karlo Pienta, učitelj glazbe u Petrinji.

32. Ispitno povjerenstvo za ispitivanje kandidata za učitelje gimnastike. Naredbom od 5. prosinca 1910., br. 4629. izdan je propis o ispitivanju kandidata za učitelje gimnastike u srednjim školama.

33. Ispitno povjerenstvo za ispitivanje učitelja stenografije. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. siječnja 1910. br. 28.359. dopunjen je pravilnik za polaganje ispita iz stenografije od 4. listopada 1893., br. 13.170.

34. Beriva srednjoškolskih učitelja. Istakli smo naprijed, kako su uređena beriva srednjoškolskoga učiteljstva zakonom od 14. studenoga 1874. Neke su ustanove toga zakona izmijenjene kasnijim zakonom od 11. prosinca 1890., pa donosimo dalje te promjene.

Zakon

od 11. prosinca 1890., kojim se §§ 11. i 12. zakona od 14. studenoga 1874. »o uređenju plaća za učitelje srednjih učilišta u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« preinačuju.

§ 1.

§ 11. zakona od 14. studenoga 1874. »o uređenju plaća za učitelje srednjih učilišta u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« stavlja se izvan kreposti, te se određuje slijedeće:

Za vjeroučitelje nepotpunih srednjih učilišta i za one vjeroučitelje potpunih srednjih učilišta, koji ili ne predavaju vjeronauka u svim razredima ili si nijesu uz vjeronauk pribavili zakonitoga osposobljenja za obučavanje u kojoj drugoj struci dotičnoga učilišta, ustanovljuje se plaća od 500 forinti na godinu uz pravo na petogodišnje doplatke od 100 forinti; uostalom izjednačuju se oni sasvim s drugim učiteljima dotičnoga učilišta.

§ 2.

§ 12. istoga zakona preinačuje se ovako:

Ravnatelji srednjih učilišta jesu u VII., a profesori u IX. dnevničnom razredu; no kr. zem. vlada može one profesore srednjih učilišta, koji već uživaju treći petogodišnji doplatak, ter se osobitim uspjehom i revnošću u učiteljskoj svojoj službi odlikuju, promaknuti u VIII. dnevnični razred.

§ 3.

Ustanove ovoga zakona stupaju u krepost 1. siječnja 1891.

§ 4.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Dne 17. prosinca 1898. primio je ban deputaciju profesora na srednjim školama, izaslanu u tu svrhu, da mu se preporuči predstavka srednjoškolskih zborova, namijenjena vis. saboru, kojom mole povišenje svojih plaća. U samoj se predstavci ističe, kako je vlada već god. 1891. priznala slabo materijalno stanje hrvatskih srednjoškolskih profesora, zatim kako je god. 1894. ponovo u proračunskom odboru obećala, da će za tri godine njihove plaće urediti i napokon kako je sabor god. 1896. pozvao vladu, da uzme u pretres pitanje o uređenju plaća srednjoškolskih profesora. Prispodabljaju se nadalje plaće hrvatskih profesora sa onima profesora u Austriji i Ugarskoj, te sa plaćama drugih činovnika akademijske naobrazbe kod nas. Posljedak ovoga prispodabljanja jest taj, da hrvatski profesor za vrijeme od 30 godina svoga učiteljovanja prima po osnovnoj plaći i petogodišnjim doplacima uopće 42.000 for.; ugarski profesor za isto vrijeme 50.000 for.; a austrijski 60.000 for. U sličnom su razmjeru poprečna profesorska beriva prema poprečnim berivima činovnika upravne i sudske struke, jer dok poprečno otpada godišnje na jednoga činovnika upravne struke plaća od 1.442·9 for. i stanarina 287·4 for., a na činovnika sudske struke plaća 1.696·5 for. i stanarina 288·7 for., to na jednoga srednjoškolskog profesora otpada poprečno godišnje same 1235·2 for. plaće i 242·6 for. stanarine — odnosno upravni činovnik primi više od profesora na plaći 206·7 for., a na stanarini 44·8 for. i sudski na plaći 460·3 for., a na stanarini 46·1 for. Ističu još važnost i poteškoću profesorskoga djelovanja, koju posljednju ponajbolje osvjetljuje ona okolnost, da je u zadnjih dvadeset godina umrlo 120 ravnatelja i profesora srednjih škola, dočim ih samo 11 uživa potpunu, a 18 nepotpunu mirovinu. Na osnovi svega ovoga drži predstavka, da su posve opravdane ove jednodušne želje cijeloga staleža:

1. Osnovna plaća srednjoškolskih profesora u Hrvatskoj i Slavoniji neka bude 1200 for.; a oni profesori, koji služe u Zagrebu, dobivaju još mjesni doplatak od 200 for., koji im se ubraja u mirovinu.

2. Profesori, koji služe u Osijeku i Zemunu, dobivaju kao i oni na Sušaku po 100 for. u ime mjesnoga doplatka.

3. Prva tri petogodišnja doplatka po 200 for., a ostali po 300 for. jer istom s ovim posljednjima postigli bi profesori uopće najviši plaćevni stupanj VII. činovnog razreda.

4. Ravnatelji velikih zavoda dobivaju službovni doplatak od 400 for., u Zagrebu 500 for., a malih po 300 for., koji se ubraja u mirovinu.

5. Profesori se iza drugoga petogodišnjeg doplatka promiču u VIII. čin. razred, a iza četvrtog u VII.

6. Ravnatelji su u VII. čin. razredu, a iza petoga petogodišnjeg doplatka promiču se u VI.

7. Ispitani namjesni učitelji dobivaju pristojbu od 900 for. na godinu, a neispitani 700 for.

8. Godine, koje su profesori službovali kao neispitani namjesni učitelji, ubrajaju se također u službovanje od dana položene prisege, ako su neprekinuto služili. Ono vrijeme, što ga profesori provedu kao ispitani namjesni učitelji, računa se u pokusno trogodište i u prvi petogodišnji doplatak.

9. Vjeroučitelji u malim srednjim školama dobivaju osnovnu plaću od 800 for. i petogodišnje doplatke po 100 for., a uvršćuju se u IX. čin. razred.

Na riječi predvoditelja deputacije H. Badalića odgovori ban, da mu je loše materijalno stanje srednjoškolskih profesora poznato, da mu je žao, što im već ove godine ne može želji udovoljiti, ali da će to učiniti na godinu, jer se pod sigurno nada povišenju hrvatske tangente prigodom obnove financijalne nagode sa Ugarskom. Od bana zaputila se deputacija k odjelnome predstojniku A. Paviću, koji joj kaza, da će mu prije svega i prije ustrojenja medicinskoga fakulteta prvom brigom biti uređenje profesorskih plaća.*

Zakonom od 20. kolovoza 1894. o uređenju beriva zemaljskih urednika i službenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji prestali su petogodišnji doplaci, pa su srednjoškolski profesori razvrstani u činovne razrede. Zakonom pak o novom uređenju beriva zemaljskih urednika i službenika od 1. ožujka 1905. određeno je glede profesora ovo:

§ 7. Ravnatelj kr. gospodarskog učilišta u Križevcima, ravnatelji potpunih kr. gimnazija i realnih gimnazija i s njima spojenih viših trgovačkih škola; ravnatelji nautičke škole u Bakru; zemaljskih učiteljskih škola i zemaljske obrtne škole u Zagrebu uvršćuju se u VII. činovni razred, a ravnatelji nepotpunih gimnazija i realnih gimnazija u VIII. činov. razred sa plaćama ustanovljenim za te činovne razrede u § 1. ovoga zakona.

Ravnatelji VII. činovnog razreda mogu biti promaknuti u VI. činovni razred sa plaćom, ustanovljenom u § 1. ovoga zakona, i to u slu-

* Kršćanska škola. 1898., br. 23.

čajevima službovanja osobitoga priznanja vrijednoga i ako su barem 25 godina proveli u ravnateljskoj službi na tim zavodima.

Pravi učitelji tih zavoda, zatim strukovni učitelji zemaljske obrtne škole u Zagrebu uvršćuju se i to:

jedna desetina u VII.,
tri desetine u VIII.,
tri desetine u IX. i
tri desetine u X. činovni razred sa plaćama, ustanovljenima za te činovne razrede u § 1. ovoga zakona.

Ukidaju se svi doplaci, koji po postojećim zakonima pripadaju ravnateljima i učiteljima gore navedenih zavoda.

Kad ovaj zakon na snagu stupi, bit će ravnatelji nepotpunih gimnazija i realnih gimnazija i svi pravi učitelji odnosno strukovni učitelji gore navedenih zavoda nanovo imenovani.

Vjeroučiteljima navedenim u § 1. zakona od 11. prosinca 1890., kojim se preinačuju §§ 11. i 12. zak. od 14. studenoga 1874. o uređenju plaća za učitelje srednjih učilišta (Zbornika br. 80.) ustanovljuje se plaća od 1.200 K na godinu. Petogodišnji doplaci tim zakonom određeni ostaju netaknuti.

Prema tome nalazimo potkraj god. 1910. od 336 srednjoškolskih lica:

1. od ravnatelja:			
a) u VI. činovnom razredu		. . . .	3
b) u VII. » »	višega stepena . .		7
	nižega stepena . .		8
c) u VIII. » »	višega stepena . .		2
	nižega stepena . .		1
2. od učitelja uvršteno je:			
a) u VII. činovni razred	višega stepena . .		14
	nižega stepena . .		16
b) u VIII. » »	višega stepena . .		46
	nižega stepena . .		48
c) u IX. » »	višega stepena . .		45
	nižega stepena . .		46
d) u X. » »	višega stepena . .		46
	nižega stepena . .		54
			336

Ovo razvrstanje profesora u činovne razrede, i ovim prouzrokovano ukinuće kvinkvenija, nije zadovoljavalo srednjoškolske učitelje, pa su oni u više navrata, naročito iz glavne skupštine održane god. 1906. dali izjavu: »Glede zakona od 1.

ožujka 1906. izjavljuje skupština, da hrv. srednjoškolski profesori ostaju i nadalje pri stanovištu, da se samo sistemom kvinkvenija mogu beriva tako urediti, da se zadovolji staleškim potrebama«.*

Društvo naših srednjoškolskih profesora osjećajući da su srednjoškolski profesori u Hrvatskoj poput naših pučkih učitelja u svojim berivima i položaju zapostavljeni pred drugim svojim drugovima u monarhiji, obratilo se na sabor predstavkom, u kojoj obrazlaže svoje potrebe, opterećenje u poslu kao i neke neopravdanosti u položaju. Na osnovi iznesenih činjenica prihvatilo je društvo srednjoškolskih profesora tri rezolucije, u kojima su izneseni njegovi zahtjevi te koje predlaže saboru na prihvat. Te rezolucije glase:

I. Prema današnjem broju razreda u srednjim školama prijeka je potreba, da se status sistemiziranih učiteljskih mjesta povisi najmanje za 50, a time smanji prekomjerni broj namjesnih učitelja i donekle ukloni neopravdan zastoj u redovnom promicanju srednjoškolskih profesora. Ako se pak uzme na um, da je broj đaka u mnogim razredima prevelik i da taj broj svake godine raste, bez da bi iz didaktičko-pedag. razloga bile potrebne nove paralelke, imao bi se taj broj razmjerno i povećavati.

II. Osim na gimnazije i realne gimnazije neka se namještaju srednjoškolski nastavnici i na one strukovne zavode, koji su svojom organizacijom, nastavnom osnovom i načinom rada slični srednjim školama, pa je za učitelje pojedinih predmeta nužna naučna sprema kao i na srednjim školama. U status srednjoškolskih profesora neka se uvrštavaju samo oni nastavnici, koji imaju učiteljsko osposobljenje za srednje škole, pa služili ma na kojem učilištu, dok svi ostali nastavnici neka se izluče iz statusa srednjoškolskih profesora.

III. Budući da su srednjoškolski profesori materijalno zapostavljeni drugim kategorijama akademički naobraženih činovnika u Hrvatskoj i Slavoniji, a i svojim drugovima u svim ostalim dijelovima monarhije, izvanredna skupština profesorskoga društva jednodušno izjavljuje, da bitni interesi srednje škole i profesorskoga staleža ištu, da se sadašnji zakon od 1. ožujka 1905., kojim su uređena i beriva srednjoškolskih profesora, promijeni prema zakonu o uređenju beriva srednjoškolskih profesora u Ugarskoj.

Podnoseći ovu smjernu predstavku hrvatski se srednjoškolski profesori uzdaju u pravičnost Njeg. Preuzv. g. bana, članove kr. zem. vlade i hrv. zem. sabora, te se čvrsto nadaju, da će njihove opravdane želje biti uslišane i oni izjednačeni s ostalim svojim po osposobljenju i zvanju drugovima u Austro-Ugarskoj monarhiji. Tom se pak hrvatski srednjoškolski profesori to življe nadaju, jer osim razloga pravičnosti i isticanoga

* Narodne Novine. 1906., br. 155.

pariteta imade još jedan mnogo važniji razlog, a to je korist, što će je imati cijela srednjoškolska nastava, kad budu njezini nastavnici bez neprestanih briga za svakidašnje potrebe vedra i vesela lica stupali pred povjerenu mladež, te sve svoje sile posvećivali samo njezinu odgoju i napretku.*

Zabilježiti nam je ovdje još dvije naredbe, koje se odnose na namjesne učitelje srednjih škola i to:

a) Naredbom naime od 28. rujna 1912. br. 5006 određeno je, da se imade svima ispitanim namjesnim učiteljima na srednjim školama, koji službuju jednu godinu dana, a ne mogu biti imenovani zbog pomanjkanja praznih mjesta, isplaćivati godišnjih 400 K potpore.

Koliko li je tim olakšano materijalno stanje mnogih ispitanih namjesnih učitelja, koji su zadnjih godina morali za neznatnu plaćicu od godišnjih 1400 K, pa pri ovoj besprimjernoj i sve većoj skupoći kuburiti.

Imenovati se pak nijesu mogli, jer je status pun, a rijetko se koje mjesto isprazni.

U profesorskim krugovima djelovala je odredba ova vanredno povoljno, te je učinila najugodniji dojam.**

b) Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 11. studenoga 1912. br. 28.736/1912. o opremanju molbi namjesnih učitelja srednjih škola za namještenje, o njihovim ženidbama i o odrješavanju od službe.

I. Molba za namještenje.

Kandidati srednjoškolskoga učiteljstva, koji žele dobiti mjesto namjesnoga učitelja u kojoj srednjoj školi u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, treba da svojoj molbi na kr. zem. vladu, odio za bogoštovlje i nastavu, prilože ove priloge:

1. Absolutorij o propisno svršenim sveučilišnim (visokoškolskim) naucima.
2. Svjedodžbu ispita zrelosti.
3. Godišnje svjedodžbe VII. i VIII. razreda srednjih škola.
4. Svjedodžbe o kolokvijama.
5. Svjedodžbe o radu i vježbama u seminaru ili laboratoriju.
6. Točno sastavljeni opis života (curriculum vitae), kakav se traži u propisu za ispitivanje kandidata srednjoškolskoga učiteljstva, kad se prijavljuju za učiteljski ispit. (Članak II. 1. d. naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 30. lipnja 1905. br. 11.154).

U tom opisu treba spomenuti i to, koja je kandidatu glavna i sporedna struka, zatim navesti eventualno već izdane književne radnje i

* Obzor. 1911., br. 76.

** Jutarnji List. 1912., br. 184.

naznačiti, koje tuđe jezike kandidat poznaje, te bi ih u potrebi mogao obučavati bar u nižim razredima srednjih škola. Napose treba istaknuti je li uživao stipendiju ili potporu iz zemaljskih sredstava, zatim koliko je uživao, kako dugo i koji je broj godina obvezan služiti u zemaljskoj službi.

7. Liječničku svjedodžbu uredovnoga liječnika, da je tjelesno sposoban za učiteljsku službu u srednjoj školi.

8. Potvrdu o tome, da je kandidat svršio vojnu službu ili je od vršenja vojne službe konačno odriješen.

Ako nije niti jedno niti drugo, treba priložiti izjavu, kad namjerava izvršiti svoju vojnu dužnost.

9. Izjavu, da li je oženjen ili nije.

Kandidati se napose upozoravaju, da se bez potpunoga učiteljskog osposobljenja na srednje škole ne će moći nitko postaviti namjesnim učiteljem, ako ne priloži svojoj molbi za namještenje priloge spomenute pod br. 5. ove naredbe (svjedodžbe o radu i vježbama u seminaru ili laboratoriju).

U molbi treba spomenuti, moli li kandidat namještenje u kojoj god srednjoj školi ili u određenim samo mjestima i zavodima.

Isto tako treba spomenuti točnu adresu, kamo se ima odaslati rješenje.

Čim se adresa promijeni, dužan je kandidat odmah kao naknadni prilog svojoj molbi pismeno priopćiti novu adresu.

II. Ženidba namjesnih učitelja srednjih škola.

Namjesni učitelji srednjih škola (ispitani i neispitani) u pravilu nijesu oženjeni.

Namjesnom učitelju (ispitanom i neispitanom) može kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, izuzetno dopustiti ženidbu samo onda, ako svojoj molbi na kr. zem. vladu, odio za bogoštovlje i nastavu, priloži pouzdan dokaz, da osim svoje namjesno-učiteljske pristojbe imade stalnoga prihoda najmanje 800 K na godinu.

Isto takav godišnji prihod treba da dokažu i oni kandidati srednjoškolskoga učiteljstva, koji mole za mjesto namjesnoga učitelja u kojoj srednjoj školi, ako su se nakon izdanja ove naredbe oženili.

III. Odriješenje od službe zbog nenačinjenoga učiteljskog ispita.

Ako namjesni učitelj nakon tri godine službovanja ne steče potpuno osposobljenje za učiteljsku službu u srednjim školama, imade se njegovo postavljenje opozvati prije konca posljednjega (šestoga) polugodišta.

Pod »godinama« imadu se razumijevati školske godine, pri čemu treba prvu godinu računati kao cijelu, ako namjesni učitelj i nije počeo služiti odmah na početku školske godine, ali je službu počeo vršiti još u prvom polugodištu.

Izuzeci od ovih ustanova ne mogu se dopustiti ni u kojem slučaju.

Ove odredbe stupaju na snagu s danom 1. prosinca 1912.

God. 1913. stalo se o tom raditi, da se zakon o sniženju službovnih godina te uračunivosti jedne česti stanarine u mi-

rovinu, koji vrijedi za zajedničke činovnike protegne i na zemaljske činovnike kraljevina Hrvatske i Slavonije. Uslijed toga imalo se profesorima povisiti broj službovnih godina od 30 na 35. To je dalo povoda izvanrednoj glavnoj skupštini srednjoškolskih profesora, koja je održana 13. travnja 1913. u Zagrebu.

Vestibul i dvorana za tjelovježbu realne gimnazije vrvila je 13. travnja 1913. prije podne od srednjoškolskih profesora. Odziv je bio vanredan. U svemu bijaše na okupu oko 200 profesora. Gotovo nije zavoda u zemlji, koji se ne bi dao zastupati. Neki su zavodi preko polovice svojih članova na skupštinu poslali.

Nešto poslije 10 sati otvorio je potpredsjednik dr. Srkulj skupštinu i pozvao, da se pretvori u konferencu, što je i primljeno bilo. U konferenci je potpredsjednik najprije razložio svrhu sastanka i korake, što ih je Upravni odbor u prvi kraj poduzeo, da se pitanje namjeravane 35 godišnje službe riješi u korist profesorskoga staleža i narodne nastave. Prof. dr. Schwartz je razložio dobre i zle strane mirovnoga zakona pa madžarske profesorske plaće, — (madžarski su profesori razvrstani u IX., VIII. i VII. činovni razred s petogodišnjim doplacima od 200 K i to po $^1/_3$ u svakom razredu, dok su od hrvat. profesora bez kvinkvenija $^1/_{10}$ u VII., $^3/_{10}$ u VIII., $^3/_{10}$ u IX. i $^3/_{10}$ u X. činovnom razredu) — dok ih je dr. Škreb brojkama razjasnio. Pitanje suplentskih godina, da se uračunaju u mirovinu, raščinio je prof. Nikolić. Dr. Kiseljak traži, da se status purificira, dalje neka se zakonom zajamči, da će profesori doista nakon 35 godina u mirovinu, a za 35 godišnju službu neka se dade primjerena rekompenzacija.

Oštriju notu u govoru iznio je prof. Jamnicki. On traži, da se hrvatskim profesorima dade ona plaća, što je imadu madžarski kolege njihovi, a služba da se razmjerno prema službi drugih činovnika snizi na 26 godina. Prof. Miholić podupire prijedlog prof. Schwartza. Ivakić predlaže, da se protestira protiv 35-godišnje službe. Prof. Krnic veli, ako se 35 godišnjoj službi ne može oteti, onda se neka podnese kratka, jezgrovita adresa potpisana od svih profesora, u kojoj se traži izjednačenje sa madžarskim profesorima. Dr. Andrić prima prijedlog Krnčev, ali s dodatkom, da se mjesto potpisa pođe u monstre-deputaciji do odlučujućih faktora. Prof. Ebrić traži, da to bude odmah

najkasnije sjutra. Prof. Baglama traži, da se odlučno protestira protiv 35 godišnje službe, i da se ne smiju otvoriti vratašca za nju. Prof. Marčetić veli, da je izbrojio sve one profesore, što ih ima u statusu, a nemaju srednjoškolske naobrazbe. Od 383 ima takovih 59, od kojih ima 37 pravih profesora, a nemaju ni ispita.

Nakon ove diskusije zaključi predsjedatelj konferenciju i otvori skupštinu, na kojoj je nakon kratke debate primljen jednoglasno prijedlog sveuč. prof. dra. Alberta Bazale, koji se sasvim slagao s prijedlogom prof. Baglame. Neka pođe k kr. zem. vladi izaslanstvo zagrebačkih profesora zajedno s po dva odaslanika vanjskih profesora kao odaslanstvo svih srednjoškolskih profesora i onih, koji nijesu članovi društva pa da prosvjeduju protiv 35 godišnje službe.

Tu je veliku deputaciju predvodio podbanu dru. Unkelhäusseru profesor dr. Nikola Andrić, a u odsuću podbana predao nižu rezoluciju upravitelju odjela za bogoštovlje i nastavu, banskom savjetniku Znonimiru Žepiću. Rezolucija, koju je u ime profesora iznesao prof. dr. Nikola Andrić, glasi ovako:*

Presvijetli gosp. predstojniče!

U jučerašnjoj izvanrednoj skupštini »Društva hrv. profesora« jednoglasno je zaključeno, da danas izađemo pred Vas — ne kao «Društvo«, nego kao stalež — sa svim odaslanicima svih profesorskih zborova iz cijele zemlje.

Glas, koji se rasprostr'o o naumljenim promjenama u osnovci dosadanjega profesorskog službovanja, nemilo se kosnuo učiteljske duše u svim kutovima kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Nijesmo ljenivci i ne bojimo se posla, što dokazuju uspjesi naši na polju narodnoga obrazovanja od prvoga dana, otkad je u zemlji osnovana prva srednja škola. Naše su škole dobre — hvala zdušnosti svakoga pojedinog pionira na polju narodne prosvjete — što dokazuje obzorje i širina znanja naših đaka, kad se nađu na stranim visokim školama o bok s pitomcima drugih zemalja hapsburške monarhije. Plod je to tridesetogodišnjega upornog i temperamentnog rada svakoga pojedinog profesora hrvatskog. Sa tridesetom godinom, a već i nešto prije, smalaksava energija svakog učitelja, koji ne može s pređašnjim uspjehom u ispijenom zraku i pred auditorijem od 40—60 đaka postizavati uspjehe, što ih od njega traži učiteljska svijest. Ono, što prelazi tridesetu godišnjicu profesorskoga rada, nije više i ne može da bude škola u pravom smislu ove riječi. To je optička varka i za đake, koji drže, da pred sobom imaju

* Obzor. 1913., br. 100.

profesora u svježini svoje snage i sposobnosti — i za same profesore, koji možda ni sami ne osjećaju, da su prestali biti ono, što bi morali biti, da se uzmogu pohvaliti uspjehom u školi.

Nije to možda naše privatno i »lokalno« uvjerenje. Do toga su došli već svi kulturni narodi, pa je Cislitavija snizila svojim profesorima trideset godina službe na $27^1/_2$, a Pruska i Rusija već davno traže od profesora samo 25 godina rada. Nije to učinjeno možda jedino radi profesorâ, nego više poradi đakâ, koji ne mogu napredovati s malaksalim i živčano istrošenim učiteljima. Svim je narodima i državama stalo, da im podmladak bude svjež i nabijen znanjem, kako bi što uspješnije mogao koracati o bok s drugim naprednim narodima. Pa i sama vojna uprava naše monarhije računa onom časniku, koji se dodjeljuje kao učitelj vojničkim školama, tri godine službe za četiri. Dakle mora da je profesorski rad sasvim druge vrste i drugoga značaja od birokratskoga rada, pa i od teških vojničkih vježbi.

Pa zar jedini mi Hrvati da zaostanemo iza sviju? Mi, kojima su profesori najslabije plaćeni od sviju akademijski obrazovanih državnih činovnika u monarhiji, pa su nas kud i kamo već obišli profesori u Bosni i Dalmaciji.

Reći će se: »Pa ima i među vama, koji svojevoljno služe preko tridesete godine«. Jest, ima ih (jedva 4%), ali je to — »der Not gehorchend, nicht dem eig'nen Triebe«. Jadnici naši služe preko trideset godina za kukavnu stanarinu, koju s mirovinom gube. Dajte im plaću, koja će dostajati za pristojnu dnevnu namirnicu, pa ni jednom ne će pasti ni na pamet, da služi iznad tridesete godine! Pa onaj državnik, koji bi iz ove anomalije pokušao da stvara zaključke i odredbe za 35 godina profesorske službe, tražio bi nešto, što se ne može i ne smije tražiti, jer se protivi i općoj narodnoj koristi i samoj naravi.

Hoće da nas izjednače sa svim autonomnim činovnicima. Onima, koji su dosad služili 40 godina, snizuje se služba na 35, a nama, koji služimo 30 godina, povisuje se također na 35. U sudbenim i upravnim poslovima morat će se dakle nakrcati uredi sa jednom osminom brojnijega činovništva, a u profesorskima sa jednom sedminom manjega. Ili drugim riječima: Onaj posao, što ga je dosad izvršivalo sedam pravnika, izvršivat će odsad osam — na račun premalenog autonomnog budgeta — a onaj, što ga je izvršivalo sedam profesora, izvršavat će odsad šest — na štetu narodne prosvjete. Na leđima dakle najkukavnije dotiranih državnih činovnika nalazit će se odsad najteže breme, što se nikako ne može dovesti u sklad ni s moralom ni sa čovječnošću. Mladi naši ljudi, koji se i tako teško odlučuju na učiteljsko zvanje, odbit će se sasvim od njega — ako ne potraže mjesta u susjednim kraljevinama, koje ih već mame — pa će se dogoditi sa srednjim školama ono, što se već događa s pučkima: da će se zatvarati jedna za drugom. A koji bi to državnik mogao uzeti na svoju dušu?

Jer ako pravo uočimo stvar: — što se zapravo sprema?

Među nama nema ni jednoga postotka nastavnika, koji bi već s gotovim ispitom dolazili u službu. To je tako udešeno, da se tek poslije

dovršenih visokih nauka i apsolutorija daju pismene radnje, koje se izrađuju jednu ili dvije godine. Visoka vlada pak jedva ih dočekuje — naročito stipendiste — pa ih gdjekada i proti njihovoj volji namješta bez ispita. Zapregnuti kandidat, uz najnaporniju dnevnu službu i teško noćno spremanje, ne može da svlada ispitni materijal, pa do svjedodžbe dolazi tek iza 3, 4, 5 i više godina. Ovaj strašni odlomak svoga života naš profesor mora brisati iz broja službenih godina. Ne računaju mu se. Što će se dakle dogoditi? Dogodit će se monstruoznost, koja se ne događa nigdje na svijetu. Profesor, kojemu se u svim zemljama snizuje broj službenih godina na najniži stavak, služit će jedino u Hrvatskoj — uz najmanju materijalnu štetu — po 37 i 40 godina!

Je li to pravo i može li se to ikojim državnim razlogom opravdati.

Iza svega jučerašnjeg ogorčenog i burnog raspoloženja profesorske skupštine dolazimo s ovom rezolucijom i željom:

Neka se odustane od naumljene promjene i ostane kod dosadašnjih 30 godina, a promjena neka se očituje u poboljšanju dosadašnjih profesorskih beriva i u ubrajanju suplentskih godina u redovitu službu, kako je to već u nekim zemljama i provedeno. Namjesni naši učitelji naime izvršuju od prvoga trenutka i od prve prisege potpunu službu pravih profesora, dok sudbeni prislušnici ne dobivaju glavne agende ispitanih sudaca, premda im se godine broje od prvoga dana, ma da i oni nemaju sudačkoga ispita kao ni naši suplenti profesorskoga.

To su naše želje, koje iznosimo kao odaslanici svih zagrebačkih i pokrajinskih srednjih škola, pa ne sumnjamo ni najmanje, da će biti uslišane s onom dobrohotnošću i spremnošću na udovoljenje, s kojom se pouzdanošću mi uputismo ovamo, da odbijemo nesreću od nas i od naše srednje škole — ne quid respublica detrimenti capit.

Želimo dakle, da se rješavanju profesorskog pitanja pristupi s razumijevanjem i srcem ne samo za jedan veliki i znatni stalež našega javnog života, nego još i više za boljitak cjelokupne naše narodne prosvjete.

Taj smo mandat primili iz jučerašnje skupštine svih profesora kraljevine Hrvatske i Slavonije, da u pravo vrijeme izvijestimo visoku vladu o shvaćanju i raspoloženju nastavničkih duhova — i taj smo mandat izvršili.

* * *

Odjelni predstojnik primio je odaslanstvo najljubaznije i obećao učiniti sve, što se bude dalo. Poznat mu je teški položaj naših srednjoškolskih nastavnika, koji u materijalnim neprilikama izvršavaju zdušno i savjesno svoju veliku narodnu zadaću. Progovorivši nekoliko riječi sa svakim članom odaslanstva, naročito s profesorima iz pokrajine, otpustio je najmilostivije mnogobrojnu deputaciju.

35. Stranci-profesori u Zagrebu. Od stranaca, koji su korporativno posjetili naše krajeve, spomenuti nam je ove:

Srpski profesori u Zagrebu. Prema ustanovljenom programu stigli su 27. travnja 1911. po podne u Zagreb članovi srpskoga profesorskog društva. Na državnom kolodvoru dočekali su ih članovi hrvatskoga društva srednjoškolskih profesora, te dosta općinstva.

Kad je zemunski brzovlak ušao u kolodvor i putnici izašli iz vagona, stupio je pred goste predsjednik hrvatskoga društva srednjoškolskih profesora, Mate Mudrinić, i pozdravio ih hrvatskom dobrodošlicom, želeći im ugodan boravak u hrvatskoj prijestolnici, gdje ih njihovi drugovi dočekuju otvorena srca i sa poklikom »Živili!«

U ime gostiju zahvalio se na dočeku potpredsjednik društva srpskih profesora dr. Svetolik Stefanović izrazivši uvjerenje, da će im boravak ovdje biti ugodan, jer će biti svoji među svojima.

Potom su gosti posjedali na kočije, te se u pratnji hrvatskih drugova odvezli u Palace Hotel »Croatia«. U svem je došlo u Zagreb 46 osoba i to 6 gospođa i 40 gospode.

Vrijeme od 4—6 sati poslije podne bilo je određeno za pregledavanje kabinetâ kr. realne gimnazije i donjogradske velike gimnazije. U zbornici dočekao je goste ravnatelj Pexider-Srića, razloživši im princip uređenja naših realnih gimnazija, našto su svi pošli u predavaonice i zbirke, prešavši u gimnaziju, gdje ih je dočekao opet ravnatelj dr. Adamović. U gombaonici je učitelj Prikril pokazao gimnastičku vještinu naših najmanjih i odraslih dječaka u prostim vježbama i na spravama završivši ovu paradnu igru sa dva para vrlo vještih mačevalaca. Gosti su bili očito iznenađeni ljepotom igre i živahnošću omladine, davši po nekolikoputa tapšanjem izraza svome zadovoljstvu. Isto ih je tako zanimao nogomet na igralištu, jer ovu igru ne poznaju srednje škole u Srbiji. Od 6—8 sati održana su dva predavanja, u kojima su s hrvatske strane prof. Pasarić,* a sa srpske prof. Jeremija Živanović, urednik biogradskoga »Nastavnika« i »Venca«, prikazali organizaciju i historijski razvitak naših srednjih učilišta vrlo lijepo i poučno.

U 9 sati navečer bila je velika dvorana »Palace-Hotel Croatia« dupkom puna profesorskih gosti. Od kr. zem. vlade

* Obzor. 1911., br. 116.

bio je nazočan nadzornik dr. Bosanac i svi ravnatelji naših srednjih škola, kao i neki mlađi sveučilišni profesori. Od srpskih gostiju valja istaknuti načelnika ministarstva prosvjete Popovića, te ravnatelja svih biogradskih srednjih škola kao i nekih iz pokrajine. Prvi se digao predsjednik našega profesorskog društva, Mate Mudrinić, pozdravljajući toplim riječima goste, našto je isto tako lijepo i toplo odzdravio potpredsjednik srpskoga društva dr. Svetolik Stefanović. Iza njih su se redale zdravice jedna ljepša od druge.

Dne 28. travnja su gosti ponovo došli u učilišnu zgradu, gdje su prema strukama hospitirali predavanja naših profesora. Svi bez izuzetka hvale i našu pedagošku metodu i uspjeh, što ga naši profesori njom postizavaju.

Do 1 sat poslije podne pregledavali su pod vodstvom naših stručnjaka muzeje, našto su pošli na lunch, što ga je njima u počast dao grad Zagreb.

U čast profesora iz kraljevine Srbije dao je 27. travnja u 1 sat poslije podne načelnik grada Zagreba lunch u Protivinskoj restauraciji. Kod stola našli su se na okupu svi gosti iz Srbije, zatim kr. zem. šk. nadzornik dr. Stjepan Bosanac, ravnatelji i profesori svih ovdašnjih srednjih škola, nadzornik gradskih pučkih škola A. Vuković, te još neki pozvanici. Ulogu kućedomaćine vršio je gradski načelnik Janko Holjac, a uz njega gradski senatori Slaviša Katkić, D. Taborski, M. Hajdinjak i dr. V. Belošević. Kod pečenja ustao je gradski načelnik i pozdravio goste ovim riječima:

Milostive gospođe i veleučena gospodo!

U uskom obiteljskom krugu i u javnom životu vrlo rado prihvaćamo svaku radosnu zgodu, da je proslavimo, da srca uzdignemo nad dnevnu brigu i tako, okrijepiv se radošću, ojačamo za novu životnu borbu.

I danas se eto ovamo skupismo na čednu no srdačnu proslavu, da dademo oduška onoj radosti, što nam grudi ispunjuje, jer nam je došao rod u pohode. Eto nam milih sestrica i drage braće iz susjedne države Srbije. Došli ste, da vidite, kako je u nas, da se s nama u dobru radujete, a rad zla da nas tješite i suze nam otirati pomognete. U to Vas ime pozdravljam sa dobro nam došli! Pozdravljam Vas u ime slobodnoga i glavnog grada Zagreba sa živom željom, da Vam časovi, što ćete ih probaviti u našem krugu, budu što ugodniji, i da nam, vrativši se svojim domovima, sačuvate bratski odanu uspomenu. Ocijenite ovo nešto napretka i kulturnih nam tekovina simpatičnim okom, a nađete li što dobra

i nasljedovanja vrijedna, sjetite se kao narodni nastavnici na muku i uspjehe nastojanja bratskoga Vam hrvatkog naroda, i upozorite na to povjerenu Vam uzdanicu srpskoga milog Vam naroda. Neka tako ova naša današnja čedna slava nešto pridonese zajedničkom nam napretku. U to ime još jednom dobro nam došli!

Na tom se pozdravu zahvalio u ime gostiju Mirko Popović, načelnik u ministarstvu prosvjete, a potom su još govorili gradski zastupnik dr. Juraj Vrbanić i direktor I. beogr. gimnazije Sava Antonović.

Za 4 sata popodne bio je određen pohod na skupno groblje, no kako su sve kočije bile već prije mjesec dana osigurane za Šestine, kamo su imale povesti bosanske goste, pošli su srpski profesori sa svojim hrvatskim kolegama u Maksimir, gdje su se zadržali do 7 sati, vraćajući se na svečanu predstavu u kazalištu, koja je u svakom pogledu dostojno protekla. Iz kazališta pošli su u Protivinsku gostionu, gdje se veselica produžila do duboke noći.

Dne 29. travnja srpski su nastavnici posjetili gornjogradsku gimnaziju i licej, gdje su ih primili dotični zborovi s ravnateljima Dukatom i drom. Hoićem na čelu. Odanle su pošli u odio za bogoštovlje i nastavu, prirodopisni muzej i katedralu, a u 1$^3/_4$ sata otputovali su u Ljubljanu, oprostivši se srdačno sa svojim hrvatskim gostoprimcima.*

1. Gimnazije.

1. **Novinski članci,** koje je vrijedno da ovdje zabilježimo, jesu:

Grčki jezik. Narodne Novine. 1890. br. 112. Pisac upozoruje, kako smo upućeni na sistem gimnazija u Cislajtaniji, jer nemamo medicinskoga fakulteta, pa stoga moramo zadržati grčki jezik.

—r.: Risanje u gimnazijama. Narodne Novine. 1891. br. 179. Ističe se važnost risanja i zagovara uvedenje istoga u gimnazije.

Protiv ova dva članka povedena je polemika:

Misli dra. Maloševića o srednjim školama. Narodne Novine. 1893. br. 240. U članku se govori o jedinstvenoj

---

* Narodne Novine 1911., br. 97. i 98.

srednjoj školi; gimnazije su se preživjele; realka je bolja od gimnazije; ona je bolja i racionalnija.

Pfann Drag.: O reformi gimnazija. Narodne Novine. 1893. br. 248—250. Pisac je uzeo za podlogu svoje radnje raspravu Pavla Janeta »Reforme u obuci srednjih škola«.

Dr. Golik Julije: O reformi gimnazija. Narodne Novine 1893. br. 262.—265., kojima se ruši na oba gornja pisca zagovarajući, da bi nam klasični nauci uvijek ostali temeljem naše naobrazbe.

Polemiku je ovu zaključio ustukom:

Pfann Drag.: O reformi gimnazija. Narodne Novine. 1893. br. 293.—295.

1. **Gospićka kr. vel. gimnazija.** Tijekom mjeseca lipnja i srpnja 1893. posjetio je predstojnik kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu, dr. I. Kršnjavi, 45 pučkih škola u području županije ličko-krbavske. To je službeno putovanje donijelo Lici obilata ploda, od kojega spominjemo samo ovaj:

U svakoj od navedenih 45 pučkih škola namijenjena je osobita pažnja onoj djeci četvrtoga razreda, koju su dotični učitelji označili kao osobite talente. Tu su djecu svestano ispitivali, što sam predstojnik dr. Izidor Kršnjavi, što pratilac njegov, zemaljski školski nadzornik A. Cuvaj. Pa kad je stečeno osvjedočenje o osobitoj vrlini kojega djeteta, ubilježeno je ono radi daljega školovanja.

Sabrano je u pregledanih 45 škola 50 djece, prekrasne i dušom i tijelom. Od te djece 8 ih je primljeno što u zemaljsku obrtnu školu, što u druge zavode, dočim ih je 42 uvršteno u internat, koji je za tu djecu ustrojen u Gospiću, da joj se olakša polaz gospićke gimnazije.

Primljeni su u taj internat: Jelić Franjo i Javor Petar iz Jezerana; Mesić Niko i Javor Jure iz Brinja; Dasović Milan iz Švice; Ostović Jure iz Lešća; Jurković Ivan iz Perušića; Šarić Ante, Šarić Ivan, Rupčić Dane i Pavičić Petar iz Lovinca; Mašić Nikola i Rupčić Joso iz Cerja; Gaćeša Mile i Drobac Janko iz Gračaca; Babić Dušan, Rašeta Nikola i Vladetić Mile iz Donjega Lapca; Blažetić Petar, Brkić Mile i Beranić Joso iz Boričevca; Bubalo Lazar iz Nebljuva; Kukuruzović Ivan iz Vaganca; Rapajić Jovan, Mažar Stipan i Vujčić Janko iz Priboja; Grbić

Mile i Saloki Eugen iz Korenice; Dragaš Stevan i Krmpotić Vjekoslav iz Bunića; Rosandić Nikola, Vukelić Dragutin i Dasović Marko iz Podlapače; Pejnović Iso i Pezelj Ivan iz Smiljana; Todović Milan, Bogdanović Dane i Narančić Nikola iz Vrepca; Zagorac Janko i Crnokrak Mile iz Metka; Dujmović Mile iz Skočaja; Kravić Janko iz Mogorića.*

I tako je mnogi talenat, koji bi bio bez te pripomoći zahirio, spašen domovini. A Lika, koja je domovini dala tolikih junaka, na maču, dat će joj opet junaka, junaka XIX. vijeka, junaka na duševnom polju.

Ta 42 dječaka polazila su paralelku, štono je za njih ustrojena uz I. gimnazijalni razred u Gospiću. Paralelka ta bila je prema tomu razred, kakvoga nije bilo nadaleko i široko, jer ne ima razreda, gdje bi baš svi učenici bili birani talenti.

Pošto je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, za spomenuti internat najmila potrebne prostorije i nabavila potrebni namještaj; pošto je gospojinski odbor, koji se konstituirao još mjeseca srpnja za boravka odjelnoga predstojnika u Gospiću, svoje djelovanje hvalevrijednim marom otpočeo, i pošto su sve poteškoće glede prehranjivanja internista svladane, otvoren je rečeni internat na temelju otpisa kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 8. listopada 1893. br. 10.250 na dan 1. studenoga 1893. najsvečanijim načinom.

Taj je internat naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 13. srpnja 1900. br. 11.281 ukinut.

Dobrotvori. Gospićka gimnazija proslavila je g. 1911. svečanim načinom svoju 50godišnjicu opstanka.**

Ona se ponosi osobitim dobrotvorom, potpukovnikom Pavlom Karićem.

Karić Pave, potpukovnik. Rodio se na 12. siječnja god. 1827. u Kvartama, selu perušićke satnije, nekadašnje otočke pukovnije. Otac mu bio Petar, c. kr. natporučnik, a mati Tera rođ. Tomljenovićeva. Umr'o je god. 1907. u Zagrebu. Osnovnu pučku učionu polazio je u Smiljanu, iz doma materine sestre Marije Milinkovićke rođ. Tomljenovićeve iz Rastoka. Tako zvanu trivijalku polazio je u Perušiću, a počevši nastavljati nauke na matematičkom tečaju u Gospiću, dostade se sreće, te ga primiše u kadetsku školu u Gracu, koju je god. 1845. svršio, imenovan

---

* Narodne Novine. 1893., br. 205. i 253.

** Narodne Novine. 1911., br. 152.

k jednu carskim kadetom domaće mu otočke pukovnije, u kojoj mu je godinu prije prestavio se bio otac Petar. God. 1847. premješten k linijskoj pukovniji br. 21., postade ondje na 18. travnja 1848. poručnikom 2. razreda, a iste godine na 16. studenoga kod 1. banske pukovnije poručnikom 1. razreda, te na 1. veljače god. 1849. i natporučnikom. Na 1. lipnja 1849. postade kapetanom 2. razreda hrv.-slav. pješačke dobrovoljačke čete, te je poslije rata dodijeljen brodskoj krajiškoj pukovniji, gdje je stekao drugu si života Agnezu, kćer Vidakovića i s njom se vjenčao na 3. veljače 1862. Kod Brođana postade i kapetanom 1. razreda na 17. studenoga 1865., a kad napokon odlučiše, da razvojače Krajinu, postaviše revna i

Karić Pave, potpukovnik i hrv. dobrotvor.
(Iz »Danice«.)

pravedna službenika Pavla Karića najprije privremenim, a na 1. siječnja god. 1873. pravim kotarskim predstojnikom u Vinkovcima. Na toj službi zahvali se Karić, pa bude god. 1873. dodijeljen linijskoj pukovniji, gdje 1874. posta četnikom.

U ratu ranjen i odlikovan redom željezne krune ode iza 33godišnjega službovanja u mir, pa se nastani u Zagrebu, odakle je nadarivao različna prosvjetna društva. Oporučno je ostavio 10.000 K velikoj gimnaziji u Gospiću za osnutak stipendijalne zaklade.*

---

* Danica. 1907., str. 154.

Od pokojnika, koji su na tom zavodu službovali, spomenuti nam je prof. Jerkovića.

Jerković Mijo, profesor gimnazije varaždinske. Rodio se godine 1854., umr'o 12. kolovoza 1893. u Gospiću, gdje je tražio odmora. Službovao je na gimnazijama u Gospiću i Varaždinu.

2. Donjo-karlovačka velika srpska gimnazija. O zavodu ovom progovorit ćemo poslije prikazujući djelovanje Srba.

Gršković Mato, zem. škol. nadzornik.
(Po fotografiji.)

3. Osječka vel. gimnazija ima za svoje đake posebno književno društvo »Javor«, zatim društvo za podupiranje siromašnih đaka s glavnicom od 30.000 K.

S povješću ovoga zavoda usko su skopčana imena: **Matije** Grškovića i Ivana Rabara.

1. Gršković Mato, umirovljeni kr. gimnazijski ravnatelj i kr. zem. školski nadzornik. Rodom iz Vrbnika na otoku Krku. Pisac poznate brošure proti talijanstvu kvarnerskih otoka i mnogih crtica literarne vrijednosti iz rodne Istre kao »Prvi meštar« (»Vienac«) i t. d. Napisao je više stručnih stvari pedagoškoga sadržaja.

2. Rabar Ivan, ravnatelj kr. vel. gimnazije u Osijeku. Rodio se 7. travnja 1851. u Vladićima općine Kanfanarske u Istri. Starinom potječe iz Vladića u Bosni kod Fojnice, a pređi se njegovi nastaniše u Istri u XVII. vijeku, kako svjedoči napis na rodnoj kući. Na ponuku biskupa Jurja Dobrile dade ga otac u školu. Svršivši tri razreda pučke škole u Kanfanaru, a četvrti u Kastvu, dospije na preporuku biskupa Dobrile u Karlovac, gdje svrši g. 1866. četiri niža razreda gimnazije. Ostala četiri razreda svrši na Rijeci god. 1870. Nakon godinu dana, koju je probavio u centr. sjemeništu u Gorici, ostavi bogoslovlje i pođe pješke u Zagreb, da uči prava. U teškoj borbi za opstanak rado prihvati ponudu vlad. savjet-

Rabar Ivan, ravnatelj kr. vel. gimnazije u Osijeku.
(Po fotografiji.)

nika Janka Jurkovića, da si suplenturom u gimnaziji osječkoj zasluži stipendiju za polazak sveučilišta. Nakon podrug godine supliranja podijeljena mu bude zbilja stipendija, koja mu je omogućila da svrši filozofske nauke struke geografijsko-historijske.

God. 1876. bude poslije svršenih nauka i opet poslan kao namjesni učitelj u gimnaziju osječku, otkale bude nakon godinu dana premješten u gimnaziju riječku. Imenovan pravim učiteljem 28. veljače 1878. službovao je na Rijeci tri godine. God. 1880. premješten bude na svoju molbu i opet u gimnaziju osječku, u kojoj ostade do konca svoga službovanja god. 1909.

Godine 1893. povjereno mu bude da uredi i otvori novu učiteljsku školu u Osijeku, no već naredne godine predade upravu učiteljske škole svome nasljedniku ravnatelju Antunu Pechanu, a sam preuze upravu gimnazije osječke. Nakon umirovljenja ravnatelja Mate Grškovića imenovan bude pravim ravnateljem god. 1898. Previš. rješenjem od 12. rujna 1908. promaknut bude u VI. čin. razred, a prev. rješenjem od 25. studenoga 1909. na vlastitu molbu postavljen u trajno stanje mira uz »previšnje priznanje za mnogogodišnje izvrsno djelovanje na polju javne nastave«.

Za vrijeme svoga ravnateljevanja bio je opetovano vladinim povjerenikom kod ispita zrelosti u gimnaziji, realnoj gimnaziji, trgovačkoj školi i učiteljskoj školi osječkoj te u srpskoj velikoj gimnaziji karlovačkoj.

Od god. 1907. bijaše gradskim zastupnikom osječkim.

Radio je i literarno. Osim manjih radnja i novinskih članaka preveo je iz talijanskoga djela P. G. Molmentija »Povijest Venecije u životu privatnom (Senj 1888.), a iz francuskoga Mignet-ovu »Povijest francuske revolucije«, koju je izdala »Matica Hrvatska« god. 1898. Isto je tako »Matica« izdala njegovu »Povijest carstva rimskoga« u dva dijela (g. 1888. i 1889.) i »Povijest najnovijega doba od god. 1815.—1878.« (g. 1898.).

Nakon svoga umirovljenja preuzeo je da otvori i uredi komunalnu malu realnu gimnaziju u Voloskom-Opatiji, gdje djeluje sada već četvrtu godinu.

4. **Požeška gimnazija.** I ova gimnazija ima svoje društvo za podupiranje siromašnih đaka, koje raspolaže glavnicom od 18.000 K.

5. **Riječka gimnazija** bijaše najprije smještena u zgradi Isusovaca, gdje je bila naslijedila njihov kolegij. God. 1790. i 1792. morade se preseliti u bivši augustinovački manastir, jer je u gimnazijsku zgradu bila smještena mjesna posada. Kad se gimnazija opet vratila u svoj stari (isusovački) stan, ostade u njemu sve do god. 1881. Od 1. listopada god. 1881. pa do g 1896. nalazila se gimnazija u privatnoj najmljenoj zgradi na Rijeci u Via della Fiumara br. 338—389.

U Rijeci se naša gimnazija dakle održala od 23. studenoga 1627. do 31. ožujka 1896. ili u svemu 268 godina, 4 mjeseca i 8 dana.

Godine 1894. stalo se raditi o gradnji nove zgrade za kr. veliku gimnaziju riječku, koja se imala podići na Sušaku. Ovo je pitanje uzvitlalo veliku prašinu i u samom saboru (Narodne Novine. 1894., br. 170.), jer se školsko pitanje pretvorilo gotovo u državo-pravno pitanje.

God. 1895. pristupilo se gradnji nove zgrade za riječku gimnaziju, al ne u Rijeci, već u Sušaku. Krasna zgrada, podi-

gnuta troškom od 419.936 K, dogotovljena bi naredne godine, te se riječka gimnazija preseli na Sušak 1. travnja 1896. Tim povodom dobi spomenuta škola i nov namještaj, koji je stojao 41.278 K.

Nova veličanstvena gimnazijska zgrada na Sušaku nalazi se na južnoj strani trsatskoga brijega, odakle se otvara krasan vidik na Jadransko more i na njegovo kršno, ali krasno primorje. U drugome katu nove zgrade prema stubištu dvije su

Zgrada sušačke vel. gimnazije sagrađena god. 1895/6.
(Po naravi.)

crne mramorne ploče, koje uklesanim i pozlaćenim slovima javljaju, kada je zgrada sagrađena.

Za slavnoga vladanja Njegova ces. i kralj. apostolskoga Veličanstva FRANJE JOSIPA I., cara austrijskoga, apošt. kralja ugarskoga, českoga, dalmatinskoga, hrvatskoga i slavonskoga i t. d. i t. d.

Za banovanja
Njegove
Preuzvišenosti bana
DRAGUTINA grofa KHUEN-HEDERVÁRY-A,
pod predstojništvom
odjelnoga predstojnika
Dra. ISIDORA KRŠNJAVI-A
godine 1896.

Novu je zgradu blagoslovio 20. travnja 1896. začasni kanonik i gimnazijski katehet profesor Matija Murušić u nazočnosti učiteljskoga zbora i svekolike učeće se mladeži, a 21. travnja otpočelo je predavanje u svim razredima.

Budući da gimnaziju polaze i takvi učenici, koji svaki dan dolaze u školu i iz podaljih mjesta, obuka je stegnuta na samo dopodne. Velika gimnazijska dvorana u II. katu služi ujedno i kao zavodska kapela; u njoj ima žrtvenik i kor s harmonijem. Dne 3. svibnja 1896. služila se u njoj prva sv. misa.

Od pokojnika, koji su na ovom zavodu službovali, spomenuti nam je:

Martinović dr. Ferdo, profesor donjogradske gimnazije u Zagrebu. Umr'o 24. rujna god. 1912. u Mikanovcima. Godine 1908. premješten je u Zagreb iz Sušaka, gdje je odslužio par godina. Ovdje je na sušačkoj gimnaziji predavao klasične jezike i filozofiju. Bio je veoma druževan i društven. Imao je veoma velik broj ličnih prijatelja i živo je sudjelovao u radu naših društava. imenito Sokola i Pučke prosvjete. U prvim danima života naše Pučke prosvjete bio je jedan od najustrajnijih, najradinijih i najsposobnijih poslenika. Od zgode do zgode znao je štogod napisati i za »Novi list«. Svoj pučko-prosvjetni rad nastavio je u Zagrebu kao pučki pisac i faktični urednik lista »Pučka prosvjeta«. Za ovaj je list napisao i priredio velik broj većih i manjih sastavaka, koji se odlikuju zgodnim oblikom i lijepim jezikom. Pokojni je Ferda (kao učiteljski sin) veoma vrstan pedagog, pa je svagdje, osobito u Zagrebu, istican kao dobar primjer mlađima. (Ta i on je bio još sasvijem mlad — imao je samo trideset i tri godine). Kao pravi Šokac iz Mikanovaca bio je pravo narodno dijete, poznavalac njegove duše, njegova jezika i dobar govornik. U svojoj je duši bio prava umjetnička natura; pjesma i vino bili su mu osobito dragi. Na umjetničkom bi polju, da se je na nj dao, sigurno ostavio mnogo dublje tragove. U ove četiri godine, što ih je proživio u Zagrebu, izgubio je mladu gospođu Darinku, poetičnu dušu, koja je pjevala lijepe pjesmice, zatim dvoje prelijepe djece. Sada eto nestade i njega, ubijena životom, nezadovoljstvom, tugom, očajem i njihovom posljedicom

— nesređenim životom. Iza njega ostaje troje sasvim sitne dječice. Vječna pamjat dobroj, poštenoj plemenitoj šokačkoj duši, našem dragom Ferdi!*

6. **Senjska gimnazija.** Počevši od školske god. 1888./9. nalazimo u Senju samo malu gimnaziju sa četiri razreda sve do školske god. 1894./5., kad je prev. rješenjem od 27. listopada 1893. dozvoljeno postepeno proširenje u osmorazrednu veliku gimnaziju, pa je krajem školske godine 1897./8. održan ispit zrelosti.

Na čelu toga zavoda nalazimo u ovom razdoblju:

Josipa Meseka od 6. veljače 1889. do 31. kolovoza 1895.:

dra. Ivana Gostišu od 31. kolovoza 1895. do 17. kolovoza 1899.;

Josipa Sarkotića od 17. kolovoza 1899.

Od zaslužnih pokojnika ovoga zavoda spomenuti nam je:

Gilming Franjo, profesor gimnazije senjske. Rodio se god. 1869. u Osijeku, umr'o od kapi 23. siječnja 1903. u Senju. Svršivši gimnazijske nauke u rodnome mjestu, sveučilišne nauke u Beču, bude osposobljen za predavanje u hrvatskom i njemačkom jeziku za cijelu gimnaziju.**

7. **Varaždinska kr. velika gimnazija.** Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 26. srpnja 1910., br. 18.160. dozvoljeno je privremeno i pokusa radi, da se ova kr. velika gimnazija postepeno pretvori u realnu gimnaziju tipa bjelovarsko-karlovačkoga.

Od zaslužnih pokojnika ovoga zavoda spomenuti nam je:

Pažur Ferdo, bivši gimnazijalni učitelj. Rodio se 1845, umr'o 21. travnja 1911. u Varaždinu u 66. godini života.***

8. **Zagrebačka dônjogradska gimnazija** otvorena je na osnovi prev. rješenja od 27. kolovoza 1895. školske godine 1895./6. u južnome krilu prekrasne nove školske zgrade. Sjeverno krilo i pročelje te zgrade služi realnoj gimnaziji. Isprva su otvorena samo četiri niža razreda, no i ovi dobili su već u prvi mah paralelke. Na čelu toga zavoda sve do svoje smrti (4. svibnja 1900.) bio je Hugo Badalić, na čiju spomen je osnovana »Badalićeva zaklada«.

---

* Novi list. 1912., br. 231.

** Kršćanska škola. 1903., br. 3.

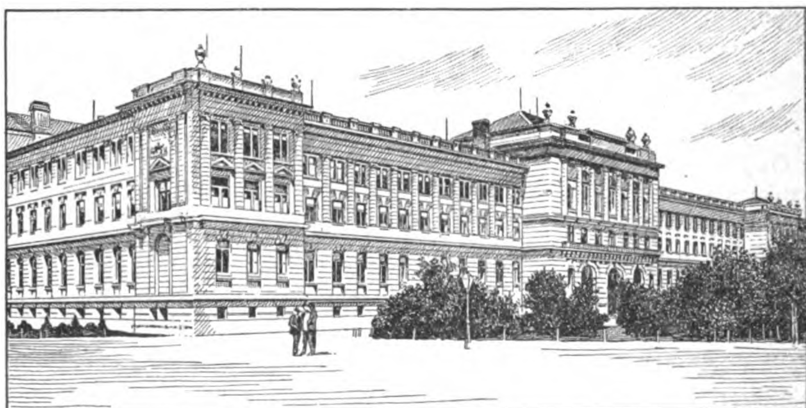
*** Narodne Novine. 1911., br. 95.

Školske godine 1866./7. bio je zavod potpun, pa je rečene godine održan i prvi ispit zrelosti.

U tom se zavodu redovno održavaju vježbe pedagogijskoga seminara, pa sudjeluje u tim vježbama veći dio učiteljskoga zbora.

U ovu je zgradu smješten »Muzej sadrenih kipova«. Spomena je također vrijedna prekrasna gimnastička dvorana, kao i igralište. Jedno, drugo i treće prikazuju nam dalje slike.

Gimnastička produkcija. Dne 23. lipnja 1906. održana je prva hrvatska srednjoškolska gimnastička svečanost u

Zgrada dônjogradske gimnazije u Zagrebu.
(Po naravi.)

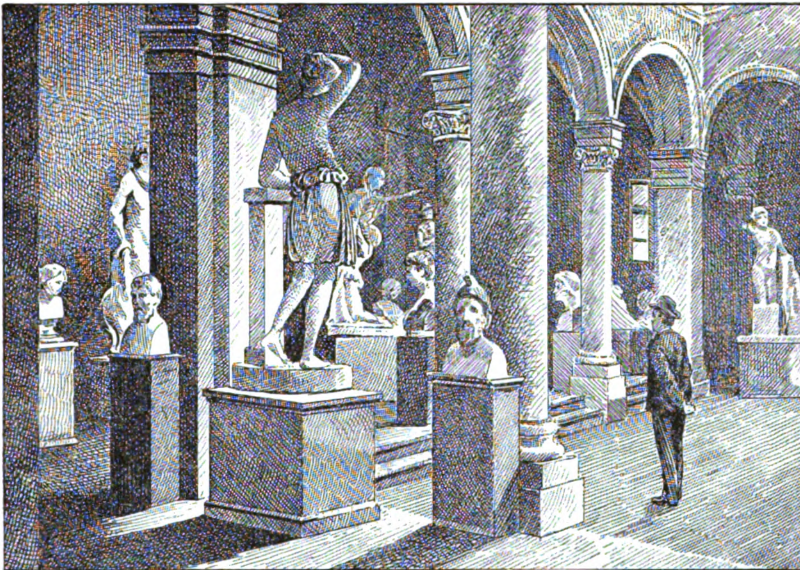
Zagrebu, kojoj je prisustvovao ban dr. Teodor grof Pejačević, odjelni predstojnik Chavrak i mnogi drugi uglednici. Kod vježbanja je učestvovalo 300 učenika srednjih škola grada Zagreba, a održala se na prostranom igralištu dônjogradskih srednjih škola. Nagrade za prvake sastojale su iz plaketa, što ih je naručila kr. zemaljska vlada, a izradio profesor Frangeš-Mihanović.*

Od zaslužnih profesora - pokojnika na donjogradskoj gimnaziji istaknut nam je ove:

* Nastavni Vjesnik. 1905./6. str. 24.

1. Scheidela Hinko, profesor dônjogradske gimnazije u Zagrebu. Rodio se god. 1874. u Vitanju u Štajerskoj, umr'o 11. lipnja 1911. u Zagrebu. Svršivši osnovnu školu u svome rodnome mjestu pilazio je gimnaziju u Varaždinu, a kasnije dvije godine na Sušaku. Stekavši doktorsku diplomu bude premješten u Zagreb na kr. veliku dônjogradsku gimnaziju, gdje je revno i marno službovao do Uskrsa pred svoju smrt.

Pokojnik je bio jedan od najboljih germanista na našim srednjim školama. Napisao je mnogo metodičkih članaka, raspravica i kritika, a

Muzej sadrenih kipova u zgradi zagrebačke dônjogradske gimnazije.

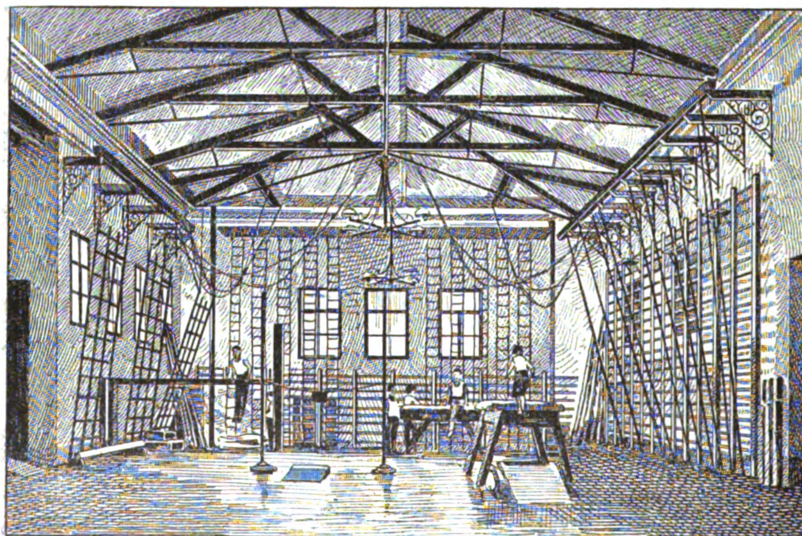
(Iz djela »Oesterr.-Ungarn in Wort und Bild«.)

rad mu ispunjava mnogu i mnogu stranicu »Nastavnoga Vjesnika«. Napisao je »Gramatiku njemačkoga jezika« za srednje škole, a tik pred bolest ponovo je izdao svoju »Njemačku vježbenicu«. Bavio se u svojim časovima odmora i pjesništvom i bio izvrstan citaraš, pravi virtuoz na Arioncitri, te je i zasnovao citaraški klub »Krizantema«, koji se je više puta producirao u javnosti.

Nad otvorenim se grobom oprostio od miloga pokojnika u ime njegovih drugova profesor dr. Ante Cividini ovim govorom:

Žalobni zbore! Ušutilo je zvonce, što svagdanjoj pjesmi pozemljareva života pridaje refrain svoj. Ušutilo je zvonce, a glas mu zajedno sa molitvom svećenikova srca gubi se niz sanenu dolju. Ušutilo je sve, tek nije ušutilo naše srce, koje kuka i plače nad otvorenom evo rakom, u čije hladno krilo polažemo ugarak utrnula života.

Hrvatska grudo! Evo Ti žalosna majka predaje jedina sina, jadna žena mlađahna muža, rastužen rod i prijatelji dragoga Hinka, a ucviljena naša mladež izvrsna učitelja svoga. Pohrani mu, hrvatska majko, prah izmučena tijela, ma da mu nijesi kolijevkom bila. Ako ga i jest odnjihala

Gimnastička dvorana u zgradi zagrebačke dônjogradske gimnazije.

(Iz djela »Oester.-Ungarn in Wort und Bild«.)

posestrima Tvoja — zemlja Štajerska, Ti si mu u drevnom Varaždinu prva uzdigla prosvjetnu luč, da pravim pogodi putem u krajeve istine, dobrote i ljepote. Ta mu je luč žarkim svijetlila plamenom i onda, kad mu u glavnome gradu kolijevke njegove ovjenčaše čelo doktorskim vijencem.

A on? On se je vratio k Tebi, da Ti dobrohotnost Tvoju prosvjetnim uzvrati radom. Da, revno Ti je i savjesno služio, što će svjedočiti stotine hrvatskih Tvojih sinova, koje je strogim pazio okom, a nježnom grlio dušom. Svjedočit će to anali varaždinske, sušačke i zagrebačke dô-

njogradske gimnazije, povjesne stranice pedagoškoga sveučilišnog seminara, školske njegove knjige i mnogi sadržaj »Nastavnog Vjesnika«.

Služio Ti je, hrvatska zemljo, iz poštovanja, iz ljubavi, iz uvjerenja. Daj mu zato u Tvom polju mirna groba. Što no ga sada vrelim rosimo suzama, s kojih će mirisno procvast cvijeće, da vjetriću sa Sljemena prišapne svagdan: Slava našemu Hinku! Vječna mu spomen i slava!*

2. Pinter Robert, profesor dônjogradske gimnazije u Zagrebu. Rodio se u Glini 23. listopada 1863. od časničke obitelji; umr'o početkom god. 1912. u Zagrebu. U rodnom je mjestu svršio pučku školu, a gimna-

Igralište iza zgrade dônjogradske gimnazije u Zagrebu.
(Iz djela »Oester.-Ungarn in Wort und Bild«.)

ziju u Zagrebu, gdje je i maturirao. Jedan je semestar slušao predavanja iz povijesti, zemljopisa, iz njemačkoga i hrvatskog jezika na filozofskom fakultetu u Zagrebu, a sedam semestara u Beču (od 1883. do 1886.) Osposobljen je iz povijesti i zemljopisa kao glavne struke, a iz njemačkoga jezika kao sporedne s njemačkim i hrvatskim nastavnim jezikom pred c. kr. ispitnim povjerenstvom za učiteljsku službu u srednjim školama u Beču 2. srpnja 1891.

Dne 11. rujna 1886. imenovan bi namjesnim učiteljem u kr. gimnaziji gospićkoj, a 23. rujna 1895. potvrđen je stalno u službi učiteljskoj

* Narodne Novine. 1911., br. 136.

s naslovom »profesora«. U Gospiću je služio preko 10 godina. Godine 1896. premješten je u Zagreb u donjogradsku gimnaziju, gdje je služio 4 godine, dok nije bio pridijeljen god. 1900. u istom svojstvu ženskomu liceju u Zagrebu, gdje je, kako i svuda, služio savjesno i na opće zadovoljstvo učenika svojih i poglavara.

Vrli je pokojnik radio i na književnom polju kao marni odbornik »Matice Hrvatske«, čitajući zdušno i ocjenjujući rukopise i sam napisavši

Nagradna plaketa kod I. hrvatske srednjoškolske gimnastičke svečanosti.

(Po naravi.)

lijepo djelo »Povijest njemačke književnosti«, koje je kritika vrlo povoljno primila. Brinuo se i za školsku knjigu, te je sastavio »Njemačku čitanku« za više razrede srednjih škola.*

9. Zagrebačka kr. gornjogradska gimnazija. Budući da je broj mladeži zagrebačke gimnazije sve to više i više rastao, to

* Narodne Novine. 1912., br. 32.

je prev. rješenjem od 27. kolovoza 1895. dozvoljeno razdijeljenje te gimnazije u gornjogradsku i donjogradsku, pa nalazimo od početka školske god. 1895./6. u Zagrebu dvije gimnazije.

Od profesora, koji su se radom svojim istakli u tom razdoblju na gornjogradskoj gimnaziji, spomenuti nam je ove:

1. Divković Mirko, ravnatelj gimnazije zagrebačke u miru i posjednik komturn. reda Franje Josipa I. Rodio se 24. srpnja 1843. u Zagrebu. Izdao je više učevnih knjiga i gramatičnih rasprava. Osim toga poznati su njegovi prijevodi iz ruskoga, što ih je »Matica Hrvatska« iz-

Pinter Robert, profesor dônjogradske gimnazije u Zagrebu.
(Po fotografiji.)

dala. Godine 1908. pošao u mir. Ovom prilikom spjevao mu je V. Gjurin ovu pjesmu:

Ti možeš mirno kao putnik stati
I ogledat se po tom polju širnom,
A tuj ćeš onda mnoštvo zagledati
I spokojan ćeš ostat s dušom mirnom.

Po polju tome napora i muka
Ti vidjeti ćeš, gdje te mnoštvo sreta.
Daleko mnogim još je mira luka,
Dok mnogim mira domak srećom cvjeta.

To bješe rad — a tko bi ga opiso?
To bješe rad, tek ljubav što ga vrši.
Životom cijelim prva Ti bi miso,
Da znanju svaka prepreka se krši!

U miru nek Ti sada dani teku,
Života večer nek se dugo čari;
Vijek uza se ćeš ćutjet sjenu neku:
Zahvalnost trajnu — to su naši dari!*

Divković Mirko, ravnatelj gornjogradske gimnazije u Zagrebu.
(Po fotografiji.)

2. Marn Franjo, profesor gimnazije zagrebačke. Rodio se 26. siječnja 1845. u selu Štangi, umr'o 5. listopada 1905. u Topuskom. Svršivši gimnaziju u Ljubljani ode na filozofske nauke u Grac i Prag, te je u Gracu položio ispit iz latinskoga jezika za nižu gimnaziju, iz grčkoga i slovenskoga za cijelu gimnaziju. Dekretom od 23. listopada 1870. postavljen je namjesnim učiteljem u gimnaziji zagrebačkoj, gdje je cijelo vrijeme službovao. God. 1872. bude imenovan pravim učiteljem. Dne 18.

---

* Kršćanska škola. 1908., br. 20.

prosinca 1891. bude promaknut u VIII. činovni razred, a po novom zakonu o uređenju beriva od 1. travnja 1905. imenovan je profesorom u VII. činovnom razredu. Osim u gimnaziji predavao je njemački jezik i u nadbiskupskom liceju, a od god. 1875. bio je član ispitni u povjerenstvu za osposobljivanje jednogodišnje dobrovoljačke vojne službe.

Marn je djelovao i na književnom polju. Napisao je sve knjige za njemački jezik u srednjim školama od I.—VIII. razreda; zatim je priredio za III. razred Lohmondovu knjigu »De viris illustribus urbis Romae a Romulo ad Augustum«; Homerov rječnik, Pregled grčke i rimske literature i t. d.

Marn Franjo, profesor gimnazije zagrebačke.
(Iz »Nastavnog Vjesnika« 1905./6.)

Marn je bio oduševljen branič klasičnoga smjera u srednjoškolskoj nastavi.*

3. Valjavec Matija, gimn. profesor u miru, član jugoslav. akademije, umrije 15. ožujka 1897. poslije teže bolesti primivši sveta otajstva umirućih u 66. godini života. Pokojnik je rodom Slovenac, a po smrti ostaje kao slovensko-hrvatski književnik u dičnoj uspomeni. Službovao je god. 1856. u Varaždinu, a god. 1876. pridijeljen bje zagrebačkoj gimnaziji, gdje je odmah s osobitim marom mnogo radio za našu akademiju.

* Nastavni Vjesnik. 1905./6., str. 221.

Pokojnika spominjemo i kao darovitoga pjesnika, kao sabirača narodnoga književnog blaga i kao umnoga jezikoslovca. Kao lirik je opjevao prirodu, slavio pobožnost i dom i t. d. Poslije Daničića bio je revan suradnik akademijskoga »Rječnika«. Učiteljovao je 36 godina. Štovan i oplakan od prijatelja i brojne si obitelji pokopan je 17. ožujka 1897. na skupnom groblju zagrebačkom.*

4. Mohr Nikola, profesor gimnazije zagrebačke. Rodio se g. 1853. u Petrinji, a umr'o u Zagrebu 9. prosinca 1907. u 11 sati prije podne baš kad je vršio svoju učiteljsku dužnost. Srednje je škole svršio u Zagrebu kao i ispit zrelosti s odličnim uspjehom. Polazio je bečko sveučilište i tamo svršio trogodište, a ispit iz klasične filologije pravio na zagrebačkoj univerzi.

Mohr Nikola, profesor gimnazije zagrebačke.
(Po fotografiji.)

Svoju je službu započeo na zagrebačkoj gimnaziji god. 1876., a kasnije služio je u gimnaziji bjelovarskoj i varaždinskoj. God. 1891. premješten je opet u zagrebačku gimnaziju gornjogradsku, gdje je eto do posljednjega časa života svoga izdržao u službi prosvjete i odgoja narodne uzdanice — mladeži.

Pokojnik je bio neko vrijeme tajnik »Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora«, a kasnije potpredsjednik, te je obje časti uzorno vršio,

* Kršćanska škola. 1897., br. 6.

kad je vršio svoju učiteljsku dužnost. Srednje je škole svršio u Zagrebu kao i ispit zrelosti s odličnim uspjehom. Polazio je bečko sveučilište i kako svjedoče njegovi elaborati i zapisnici društveni, bila mu je god. 1908. nuđena i čast društvenoga predsjednika, ali ju je u svojoj čednosti odlučno odbio. Profesorsko mu društvo imade zahvaliti mnogo za njegovo nastojanje i trud oko boljka staleškoga, a i ovo mu uredništvo duguje harnost radi mnogoga dobrog savjeta.*

5. Jambreković dr. Ladislav pl. Rodio se dne 20. travnja 1865. u Maču u hrvatskom Zagorju, umr'o 5. siječnja 1910. u Zagrebu. Teološke

Jambreković dr. Ladislav, katehet gornjogr. gimnazije u Zagrebu.
(Po fotografiji.)

i filozofske nauke svršio je u Rimu kao pitomac kolegija Germanic a Kad je tadašnji katehet a kasniji biskup senjski dr. Antun Maurović ostavio svoje mjesto kao katehet gornjogradske gimnazije, zamijenio ga je dr. Jambreković. On je svojom dobrotom te svojom visokom naobrazbom osvojio srca svih svojih učenika, koji su se i kao đaci viših razreda rado oko njega skupljali, da čuju njegovu blagu riječ, a i kasnije, kada su ostavili gimnaziju, susretali su ga s velikim poštovanjem. Ne manje je uživao ugled i među svojim drugovima, napose katehetima, koji ga

* Nastavni Vjesnik. 1908., str. 382.

izabraše predsjednikom hrv. katehetskog društva. Napisao je mnoge teološko-pedagoško-filozofske rasprave, a bio bi bez sumnje još mnogo više napisao, da ga nije u tom priječila bolest srca. K tome je nedavno obolio od influencije, koja ga prerano shrvala u grob.

Mrtvo tijelo pokojnikovo blagoslovio je kanonik i opat dr. F. Suk uz asistenciju dra. Čukca i Gudeka, a nakon odsluženih zadušnica u crkvi sv. Martina krenuo je sprovod, u kome su sudjelovali učenici i učenice kr. velike gornjogradske i donjogradske gimnazije te ženskoga liceja, dok su pitomci nadbiskupskoga sirotišta išli ispred lijesa. Povrh toga je ispratilo pokojnika mnogo profesora i svećenika, prijatelja i znanaca.*

Blagopokojni katehet zagrebačke gornjogradske gimnazije, dr. Jambreković, oporučno je ostavio najveći dio svoga prišteđenog imutka u dobrotvorne svrhe, te je darovao i to: 1. Hrv. kat. kateh. društvu 10 dionica hrvat katoličke banke K 1000; 2. Nadbisk. orfanatrofiju zagreb. 10 dionica hrv. kat. banke K 1000; 3. Kapucinima u Varaždinu za crkvu 5 dionica hrv. polj. banke K 250; 4. Kapucinima u Varaždinu za samostan 5 dionica hrv. kat. tisk. društva K 250; 5. Kr. gornjograd. gimnaziji za podupiranje siromašnih učenika 5 dionica hrv. polj. banke K 250; 6. Kr. gimnaziji u Varaždinu za potporu siromašnih učenika 5 dionica hrv. polj. banke K 250; 7. Društvu sv. Jeronima 10 dionica hrv. polj. banke K 500; 8. Za dječačko sjemenište 5 dionica hrv. polj. banke K 250; 9. Nadb. sjemeništu u Zagrebu 6 dionica »Posavske štedione« K 1200. Altarije: 1. Kod kapucina u Varaždinu za 1 sv. misu K 200. Kod župne crkve u Maču za sv. misu K 200. Ukupno K 5.350.**

6. Ivančević dr. Milan, profesor gornjogradske gimnazije u Zagrebu. Rodio se 1869., umr'o 6. svibnja 1913. u Zagrebu. Nije bio još navršio ni 44. godinu života, koji je proveo u intenzivnom kulturnom radu, i tako nam ga je otela smrt baš u dobi, kad se je najviše pripravljao, da zaduži hrv. literaturu djelima, o kojima smo s obzirom na dosadašnji njegov rad uvjereni, da bi imala trajnu vrijednost. Ivančević je bio izvrstan profesor, koji je svoje đake ljubio kao svoju djecu i koji je sa pravom ličnom požrtvovnošću radio o njihovoj naobrazbi. Više je puta vodio đake iz gornjih razreda u Italiju i naročito u Rim, gdje su pod njegovim vještačkim vodstvom za malo dana više naučili, nego bi mogli bili naučiti kroz godine iz mrtvih knjiga. A cijelu svoju dokolicu posvećivao je od godinâ putovanju, proučavanju umjetničke arheologije i pisanju. U našem je listu priopćio cijeli niz ne samo stvarno izvrsnih nego i formom odličnih putopisa o Italiji, Srbiji, Bugarskoj i Carigradu, a isto je tako u »Nastavnom Vjesniku«, u akademijskim publikacijama i u »Savremeniku« priopćio odličnih radnja o staroj i savremenoj umjetnosti. U zadnje vrijeme bavio se je intenzivno umjetničkom arheologijom, jer se je pripravljao za habilitaciju na sveučilištu. Sve su međutim njegove i

* Narodne Novine. 1910, br. 4.
** Obzor. 1910., br. 8.

naše opravdane nade sada prijekim načinom dokrajčene. Morao je zauvijek sklopiti vedre svoje oči i ostaviti sve, što je toliko volio i što ga je toliko uznosilo.*

2. Realke.

Realki nalazimo početkom ovoga razdoblja i to velikih realki: u Zagrebu, Osijeku, Zemunu, a

nižih u Petrinji, Bjelovaru, Mitrovici, Vukovaru.

Sve te realke preustrojene su u realne gimnazije, kako ćemo to prikazati u idućem odsjeku.

3. Realne gimnazije.

Kako dosadašnje realke nijesu svojim uređenjem zadovoljavale zahtjevima, odlučilo se, preustrojiti ih.

Anketa o preustrojstvu realki. U tu svrhu održana je 10. veljače 1894. pod predsjedanjem odjelnoga predstojnika dra. I. Kršnjavoga enqueta, u kojoj se načelno raspravljalo o tom: da li je potrebna i u kojem pravcu reforma današnjih naših srednjih škola.

Povjerenstvu prisustvovahu odlični stručnjaci na polju srednjoškolske obuke, kao što su sveučilišni profesori dr. Zahradnik i dr. Maretić, kr. zem. školski nadzornici dr. Franjo Maixner i Jelovšek, te Uhliř, nadalje ravnatelji svih zagrebačkih srednjih učilišta i još neki profesori.

Odj. predst. dr. Kršnjavi uvodi raspravu ističući, da se od nekoliko posljednjih decenija posvuda pokreće pitanje o reformi srednjih škola, no da su razlozi kako onih, koji brane današnji sistem, kao i onih, koji su za reformu, tako važni i tako teški, da se to pitanje nije dalje pomaklo. Pošto se međutim to pitanje sveudilj iznova pokreće, to je barem ovo jasno, da se potreba reforme osjeća. Ta potreba naravna je posljedica promijenjenih i kulturnih i socijalnih prilika. U tehničkim znanostima nasta cijeli preokret, a u socijalni život primjerice silno je zahvatilo načelo opće obrambene dužnosti po svoj Evropi. Prema tim pojavama ne može ni škola ostati indiferentna, jer je i ona produkt organičkoga razvoja ljudskoga društva.

Pokušaj reforme srednjih škola u Ugarskoj nije uspio, a razlog tomu neuspjehu leži u tom, što su ondje htjeli uvesti

* Narodne Novine. 1913., br. 105.

umjesto gimnazija i realki jednu normalnu srednju školu, a to nije prirodno. Uvijek bo će biti potrebna jedna takva srednja škola, koja se intenzivno bavi klasičnom naobrazbom, jer bez što intenzivnije humanistične naobrazbe ne može se pomisliti studij, kao što je teologija, filologija, historija na temelju izvora, pandektarna pravna nauka i dr. Gimnazija je dakle nužna i umjesna, te može samo biti govora o reformi realke.

Pogrješka današnje realke sastoji u tom, što ona pripravlja samo za tehničku disciplinu i toga radi ograničuje se previše na realne predmete, a premalo daje humanistične naobrazbe, koja bi realca osposobljavala i za studij drugih nauka, a ne samo tehnike.

Realka bi se imala dakle proširiti u realnu gimnaziju, ali ne tako, da bi spoj realke i gimnazije u tom zavodu tek vanjski bio, kao što je danas na nižim realnim gimnazijama, već spoj nutarnji, tako, da bi se reformiranom realkom polučivali ciljevi realke i opći ciljevi gimnazije, koji su za opću naobrazbu najvažniji.

Vlada je u tom smislu već i pripravne studije obavila, koje zasada kulminiraju u projektu, što ga je za ovu enquêtu izradio školski nadzornik Uhlíř.

O tom izvješćuje kr. zem. školski nadzornik Jelovšek. Reformirana realka, proširena na 8 razreda, imala bi zadaću služiti pripravom:

a) Za polazak hrv. sveučilišta (fakultet pravoslovni, filozofski i medicinski). Koji se učenici odluče poći ovim putem, imali bi učiti latinski jezik.

b) Za polazak visoke tehničke škole, škole za kulturu tla, trgovačku akademiju i akademiju umjetnosti u Beču. Učenici, koji namjeravaju polaziti ove zavode, imali bi učiti francuski.

c) Za polazak vis. tehničke škole u Budimpešti. Učenici, koji se kane posvetiti državnoj službi na željeznici, te bi stoga htjeli polaziti madžarsku tehniku, mogli bi odabrati za učenje mjesto njemačkoga i francuskog jezika madžarski jezik. Jedan od ovih tuđih jezika mogli bi dakle učenici fakultativno učiti po vlastitom izboru. Bifurkacija u četiri niža i četiri viša razreda ostaje ista.

Iznesavši tako pred enquêtu svoje mišljenje i rezultat dosadašnjih studija kr. zem. vlade, umoli odjelni predstojnik dr.

Kršnjavi, članove pojerenstva, da se prije svega načelno izjave, jesu li za reformu realke uopće.

Mi navodimo glavnije misli pojedinih stručnjaka.

Prof. dr. Segen bazira zahtjev, da se uvede latinski jezik, na tom, da se uopće podigne duševni niveau realaca, koji je danas znatno niži od onoga gimnazijalaca. Učenjem latinske gramatike disciplinira se duh za laglju percepciju svakoga predmeta i osobito pomaže valjanom i sigurnom izražavanju misli.

Ravnatelj Divković i Staré izjavljuju se u načelu za usavršenje realke uvedenjem latinskoga jezika, i to poglavito s praktičkih razloga. Danas je realka samo priprava za tehniku. No najmanji dio abiturijenata realke daje se na tehničke nauke — poglavito radi siromaštva — dok većina nemogući s realnom maturom nikamo, gubi se u preraznim malim službama, koje nipošto ne odgovaraju trudu, što su ga uložili u svoju naobrazbu.

Prof. Korlević istoga je mnijenja.

Prof. dr. Maretić slaže se sa proširenjem realke na 8 razreda, jer je učevni materijal, što ga imadu svladati realci danas, za 7 razreda prevelik. On je proti uvedenju latinskoga jezika, jer se on ni u gimnaziji, gdje se 8 godina uči, ne nauči. Neka se u realci humanistička naobrazba dijeli s pomoću prijevoda klasika, što više, može se i kao poseban predmet uvrstiti u naukovnu osnovu: grčka i rimska literatura.

Uz prof. dra. Maretića pristaje i prof. Pfann.

Prof. dr. Domac naglašuje — slažući se glede lat. jezika sa drom Maretićem — potrebu intenzivnije obuke francuskoga jezika na realci.

Ravnatelj ženskoga liceja Badalić pristaje potpuno uz proširenje realke, ako se uvedenjem latinštine želi dati šira podloga za buduće zvanje realaca. Dosadašnjem slabom uspjehu obuke u latinskom jeziku na gimnaziji krivo je prvo to, što je za jednoga učitelja previše đaka, a drugo to, što današnja metoda ne valja. Četvrti razred reformirane realke imao bi biti po njegovu mnijenju neki kombinirani tečaj. Tu bi se počelo sa obukom u latinskom jeziku, te bi ga učili oni, koji se kane dalje obrazovati u realci, dočim ga ne bi trebali oni, koji svršivši 4. razred, misle prijeći u drugu koju strukovnu školu, za koju se ne ište viša humanistička naobrazba. Badalić se uvjerio

na liceju, da se tim, što je malo učenica, što su razmjerno u zrelijoj dobi i što se upotrebljava nova metoda, dadu polučivati upravo frapantni uspjesi u obuci latinskoga jezika.

Prof. dr. Golik također pristaje uz proširenje realke, ali tako, da bi imala 9 godina, kao što je to u Švedskoj. Djeca danas dolaze u srednju školu potpuno nezrela, pa prođe uvijek godina dana, dok dijete samo steče toliko potrebnoga znanja da može shvaćati predmete srednje škole. Upozoruje na Švedsku, gdje je doduše podignuto stanje naobrazbe reformom srednjih škola, ali je posljedica tomu: hiperprodukcija inteligencije.

Ravnatelj dr. Arnold držeći se načela, da srednje škole imadu dati opću naobrazbu, pristaje na reformu realke. Ali on je proti fuskacijama, jer će svaki učenik imati prilike u životu, da se okoristi znanjem, što ga je stekao u školi makar iz kojega predmeta. Latinski jezik neka se što ranije stane učiti, ali uz promijenjenu metodu. Realke morale bi imati 9 godina. Tako je u svoj Njemačkoj, a u Francuskoj traju pače 10 godina. Prva dva razreda »école de preparatoire«. Spominje uspjehe uzorne srednje škole u Stuttgartu sa 10 razreda.

Izakako su se sva mnijenja čula, reasumira predstojnik dr. Kršnjavi rezultat vijećanja ovako:

»Anketa slaže se u principu s ustrojenjem realne gimnazije s 8 razreda, u čiji se program ima primiti humanistička naobrazba.« Glede načina, kako da se naobrazba polučuje, pokazala su se u anketi dva smjera: jedan idealni, koji zagovara uvedenje latinskoga jezika poradi formalne naobrazbe duha, koja to postizava učenjem gramatike, i drugi praktični, koji zagovara uvedenje latinskoga jezika, stoga da se svršenim realcima omogući karijera ne samo u tehnici, nego i u drugim znanjima.

Proširenje realne gimnazije na više od 8 godina ne drži zgodnim, već mnije, da bi se imao svagdje peti razred pučke škole dobro organizovati, pa kod primanja u srednja učilišta vratiti u peti razred sve one, koji ne dođu gramatično dovoljno pripravljeni na prijamni ispit. Latinski će se jezik morati svakako uvesti.*

Ova bi se reforma imala provesti tako, da se i učenici oterete i da se smanji jezikoslovna obuka, te da mogu učenici

* Narodne Novine. 1894., br. 34.

svršivši realnu gimnaziju prijeći na koji svjetovni odio zagrebačkoga sveučilišta ili osim austrijskih tehničkih visokih škola i na budimpeštansku politehniku. Zato se počinje s francuskim jezikom već u III. razredu, a latinski je jezik već od III. razreda redovitim naučnim predmetom. Latinski i francuski su jezici fakultativno obvezatni predmeti. Počevši od III. razreda dijele se učenici u dva odjela već prema tome, da li su odabrali latinski ili francuski jezik. U V. razredu dolazi još jedan odio, a to je odio onih učenika, koji su od V. razreda mjesto latinskoga ili francuskog jezika odabrali madžarski. Učenici, koji su odabrali latinski jezik, ne uče počevši od V. razreda opisne geometrije, a sve ostale discipline obligatne su za sve učenike. Osim toga uvrštena je u naukovnu osnovu i filozofska propedevtika. Inače ostaje dosadanja osnova nepromijenjena, a naučni se predmeti poučavaju u istoj mjeri kao u kraljevinama i zemljama zastupanim u carevinskom vijeću. Razlika je samo utoliko, što su ti predmeti u novoj naučnoj osnovi na 8 godina podijeljeni.

Oni učenici, koji bi htjeli na sveučilištu kao redoviti slušači polaziti nauke historijsko-filološke, imat će naknadno položiti ispit zrelosti iz grčkoga jezika, a učenici, koji bi se htjeli posvetiti matematičko-prirodopisnim naukama, oprošteni su posvema od staroklasičnih jezika.

I tako je previšnjim rješenjem od 19. studenoga 1894. proglašenim naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 30. rujna 1894., br. 14.652 pretvorena najprije zagrebačka kr. velika realka u kr. veliku realnu gimnaziju od 8 razreda, a na osnovi istoga previšnjeg rješenja pretvorene su velike realke u Osijeku i Zemunu naredbom od 7. lipnja 1895. br. 7.554 u kr. velike realne gimnazije od 8 razreda, dok je naredbom od istoga dana br. 7555, ustrojstvo realnih gimnazija u Bjelovaru, Mitrovici i Rakovcu dovedeno u sklad s novim realnim gimnazijama u Zagrebu, Osijeku i Zemunu.

U tako ustrojenim realnim gimnazijama propisani su ovi učevni predmeti:

Pregled učevnih sati za pojedine predmete i razrede.

Tek. broj	Učevni predmet	Broj sati u razredu I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Svega
1	Nauk vjere	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Hrvatski jezik	5	4	2	2	2	2	2	3	22
3	Njemački jezik	5	4	3	3	3	2	2	2	24
4	Latinski jezik } fakultativno	—	—	5	4	5	6	5	6	31
5	Francuski jezik } obligatan	—	—	5	4	3	3	3	3	21
6	Madžarski jezik*	—	—	—	—	3	3	3	3	12
7	Zemljopis	2	2	2	2	1	1	1	1	12
8	Povijest	—	2	2	2	2	3	2	2	15
9	Matematika	4	3	3	3	4	5	3	3	28
10	Mjerstvo s mjerstvenim risanjem .	—	3	2	3	—	-	—	—	8
11	Opisno mjerstvo**	—	—	—	—	2	3	2	3	10
12	Prirodopis	2	3	—	—	3	3	2	—	13
13	Fizika	—	—	3	2	—	—	4	4	13
14	Kemija	—	—	—	2	3	3	2	2	12
15	Filozofijska propedevtika	—	—	—	—	—	—	2	2	4
16	Prostoruko risanje	4	4	4	4	4	2	2	2	26
17	Krasnopis	2	1	—	—	—	—	—	—	3
	Svega u sedmici .	26	28	28	29	29	29	29	29	270 227

U toj novoustrojenoj realnoj gimnaziji nalazili su mnogi trifurkaciju, kojom je stvorena jedinstvena srednja škola, koju će i drugi narodi za obrazac svojih takih škola uvoditi kod sebe.

Novinski članci. Ta je reorganizacija dala novinstvu povoda različnim prigovorima. Ističemo članak: Madžarski jezik u realnim gimnazijama. Narodne Novine 1896., br. 211.

God. 1899./900. preustrojeni su svi razredi osmorazrednih realnih gimnazija, pa je otpisom od 12. ožujka 1900., br. 3527. izdan »Propis o održavanju ispita zrelosti u osmorazrednim re-

* Obligatan za učenike realnoga odjela, koji ne uče francuski jezik.
** Obligatan za učenike realnoga odjela.

alnim gimnazijama, pa su prema istome održani prvi ispiti zrelosti koncem školske godine 1899./900.

Učenici s maturalnom svjedodžbom mogu polaziti kao redovni slušači više nauke, i to: oni, koji su učili moderne jezike, više tehničke nauke; oni, koji su učili latinski jezik, svjetske fakultete kr. sveučilišta u Zagrebu. Oni, koji hoće slušati nauke historijsko-filološke, imadu naknadno položiti ispit iz grčkoga jezika.

Na osnovi prev. rješenja od 29. kolovoza 1901. izdala je kr. zem. vlada otpisom od 9. rujna 1901. br. 14.070. odredbu o pristupu ženskinja k polaganju ispita zrelosti, otpisom pak od 31. siječnja 1902., br. 1803. određeni su uvjeti, pod kojima se učenice ovozemaljskoga liceja mogu podvrći polaganju ispita za VI. razred realno-gimnazijski u tu svrhu, da se mogu posvetiti ljekarskome zvanju.

Promjena naučne osnove. Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 5. lipnja 1912., br. 3.849, promijenjen je broj sedmičnih sati za hrvatski jezik u nekim razredima kr. realnih gimnazija u Karlovcu, Bjelovaru i Senju, a ta glasi:

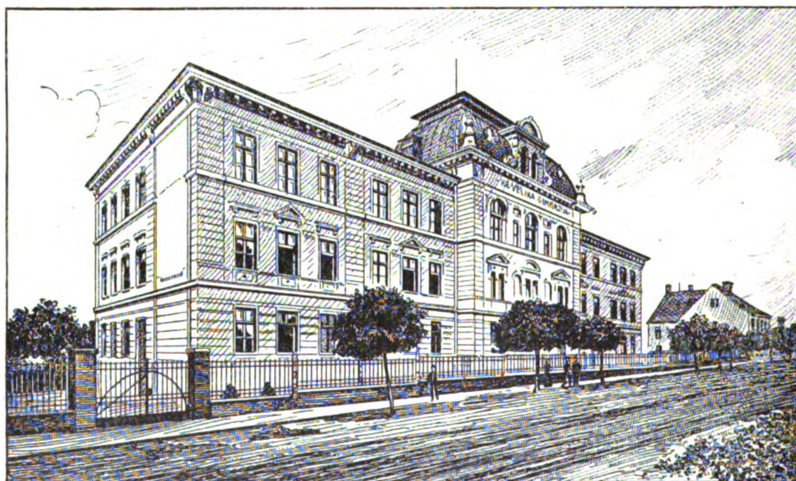
Počevši od škol. god. 1912./13. ima se obuka u hrvatskom jeziku u III. i IV. realnom razredu te V. i VI. realnom i gimnazijskom razredu kr. realnih gimnazija u Karlovcu i Bjelovaru i u V. razredu realne gimnazije u Senju držati tri sata u sedmici mjesto dosadašnja dva sata.

1. **Bjelovarska realna gimnazija.** God. 1888. zapala je učiteljski zbor ovoga zavoda velika čast, jer se je dne 12. rujna smio pokloniti premilostivom caru i kralju Franji Josipu I., koji je boravio u Bjelovaru za vrijeme velikih vojnih vježbi.

Članovi zbora bijahu odbornici odbora za svečani doček Njeg. Veličanstva. Profesor Gustav Fleischer komponovao je himnu, koju su udruženi pjevački zborovi pjevali prigodom serenade; profesor Josip Hohnjec izradio je krasan niz akvarela, koji prikazuju grad Bjelovar, a Njegovo je Veličanstvo premilostivo primilo ove akvarele, nagradivši slikara diamantnom iglom. Ban Dragutin grof Khuen-Héderváry pozove oba rečena profesora u naročitu audijenciju, u kojoj im saopći hvalu Njegova Veličanstva. Pri odlasku nadario je kralj »Društvo za podupiranje siromašnih učenika« svotom od 200 for.

God. 1891. posjetio je dne 14. svibnja ban Dragutin grof Khuen-Héderváry ovaj zavod, pribivajući obuci u pratnji odjelnoga predstojnika Danila Stankovića, kr. velikog župana Radoslava pl. Rubido-Zichya, odsječnoga savjetnika J. Jurkovića, načelnika S. Blaževca i narodnoga zastupnika Jovana Štekovića.

God. 1892. premješten je dosadašnji ravnatelj toga zavoda E. Kramberger u istom svojstvu u kr. veliku gimnaziju u Gospiću, a uprava zavoda bude povjerena rakovačkom profesoru Rudolfu Strohalu, koji je dvije godine zatim na poticanje gra-

Zgrada kr. velike realne gimnazije u Bjelovaru sagrađena god. 1902.
(Po naravi.)

đana u kr. zem. vlade ishodio dozvolu, da se djevojkama opet dozvoli polazak toga učilišta u svojstvu javnih učenica, koje se uče ručni rad kao obligatan predmet.

God. 1895. propisala je kr. zem. vlada za ovo učilište novu naučnu osnovu te je odredila, da su prva dva razreda realnogimnazijska, a treći i četvrti se imadu dijeliti u realne i gimnazijske razrede.

Iste godine bude dotadašnji ravnatelj R. Strohal u istom svojstvu premješten u kr. veliku realnu gimnaziju rakovačku,

a vođenje ravnateljskih poslova bude povjereno profesoru Gustavu Fleischeru.

God. 1895. uvedeno je na prijedlog ravnateljstva grč.-ist. crkveno pojanje kao obligatan predmet.

God. 1896. pokrene ravnateljstvo raznim predstavkama pitanje o povišenju ovoga zavoda i o gradnji nove prikladne zgrade te ponovi te predstavke i god. 1897., 1899. i 1900.

Veliki župan dr. Milutin Kukuljević Bassany-Sakcinski podupirao je ravnateljstvo u ovoj stvari, te je osobnim svojim utjecajem pitanje ovo srećno kraju priveo.

Njeg. ces. i kr. ap. Veličanstvo dostojalo je previšnjim rješenjem od 21. travnja 1901. opet dozvoliti, da se ovomu učilištu postepeno priključe četiri viša razreda velike gimnazije.

Na trošak gradski bude god. 1902. sagrađena nova velika školska zgrada.

God. 1904.—1905. otvoren je osmi gimnazijalni razred, a mjeseca lipnja 1905. održan je prvi ispit zrelosti.

Dne 21. rujna 1901. blagoslovljena je nova zgrada kr. vel. realne gimnazije u Bjelovaru u prisuću odjelnoga predstojnika A. Pavića, kojega su pratili zem. škol. nadzornici F. Krema i A. Cuvaj.

Od marnika, koji su djelovali na ovom zavodu, spomenuti nam je ove:

1. Kramberger Ernest, ravnatelj srednjih škola i književnik. Rodio se 1843. u Slatini, gdje mu je otac bio računovođom na vlastelinstvu kneza Schaumburg-Lippe-a. Pučku je školu svršio u Bjelovaru, gimnaziju u Vinkovcima, a sveučilišne nauke u Gracu. God. 1865. počeo je služiti na vinkovačkoj gimnaziji, gdje je bio jedan od onih rijetkih učitelja, koji su tada sve svoje predmete mogli hrvatskim jezikom tumačiti. God. 1868. dođe na gimnaziju u Požegu, gdje se i oženi. Otuda bje premješten u Karlovac. Kada je god. 1882. pokojni profesor Josip Starè premješten natrag u Zagreb, povjeri zem. vlada prof. Krambergeru upravu bjelovarske gimnazije; potom je opet služio u Gospiću i Zagrebu, te zatim prešao u mir. Gdje je god boravio, omilio je i učenicima i drugovima i sugrađanima, a radi vedre naravi i zdrava humora bio je svagdje središtem društvenoga života. Mjeseca veljače 1913. proslavio je 70. rođendan.*

2. Homotarić dr. Vjekoslav, profesor realne gimnazije u Bjelovaru. Rodio se u Klanjcu 1857., umr'o 26. prosinca 1911. u Tuhlju. Gimnaziju je svršio u Zagrebu. Župnikom je postao u Tuhlju, te je bio podarhiđakonom.

---

* Narodne Novine. 1913., br. 46.

God. 1908 izabran je za narodnoga zastupnika klanječkoga kotara kao pravaš, a prigodom netom minulih izbora, kad je opet izabran zastupnikom, tako se nahladio, te je morao leći u krevet i preminuo.*

3. Fleischer Gustav, ravnatelj kr. realne gimnazije u Bjelovaru. Rođen je god. 1858. u Bjelovaru, gdje je umr'o 16. travnja 1913. Otac mu je kao grad. organist i učitelj glazbe, Vjekoslav Fleischer, u svojim mladim danima došao po našemu pokojnom pjesniku Ferdi Rusanu u kolo muževa, kojih su imena u povijesti ilirskoga pokreta zlatnim slovima upisana.

Ovdje je svršio pučku školu i nižu tadanju realku. Svršivši višu realku u Zagrebu pošao je na gradačku politehniku, da sluša kemiju, te je tamo god. 1879. polučio osposobljenje za srednjoškolskoga učitelja iz toga predmeta. Pošto tada ne bijaše slobodnoga mjesta za tu struku ni na jednom od naših srednjih zavoda, položio je u štajerskom Gracu ispit za fiziku i prirodopis, te je na osnovi toga ispita imenovan na kr. realnoj maloj gimnaziji u Bjelovaru pravim učiteljem. Nakon ispita zrelosti, a prije no je pošao u Grac, služio je kao namjesni učitelj jednu godinu na ovom zavodu, na kojem je sproveo cijeli svoj vijek. God. 1893., kada je ravnatelj Rudolf Strohal premješten u Karlovac, bijaše mu povjerena uprava toga zavoda, komu posta i osta ravnateljem do zadnjega svoga daha.

Uz zvanični rad, kojim se je bavio pokojnik, bavio se vrlo rado i mnogo glazbom. Izvrstan glasovirač i učitelj pjevanja, bio je lijep niz godina zborovođom »Dvojnica«, koje ga počastiše i začasnim članstvom.

Crkveno mu je pjevanje bilo vazda na brizi, te je zadnje vrijeme obično pratio na orguljama pjevanje našega crkvenog mješovitog pjevačkog zbora. Kod kraljeva je dočeka god. 1883. ravnao velikim zborom hrv. pjevačkih društava, koja su ovamo dohrlila, da hrvatskom pjesmom pozdrave ljubljenoga vladara.

Isticao se kao vrstan predavač u županijskim učiteljskim skupštinama, na kojima je njegovom inicijativom mnogo korisna zaključeno. Veliku je pažnju priklanjao i učiteljskom društvu za kotar bjelovarski. On je zajedno sa gđom. Julkom Mišulin i prof. Jos. Hohnjecom izradio nacrt za statut »ženske stručne škole u Bjelovaru«, za koji mu je zem. vlada i svoje priznanje izrazila. Priredio je svu silu predavanja uz skioptikonske slike, osobito u »Sokolu«.

Kada se odlučio ondašnji knjižar i knjigotiskar Adolf Kolesar, da izdava »Tjednik bjelovarsko-križevački«, sastavio je Fleischer prvi urednički odbor. Pod njegovim vodstvom podigao se list tako, da je bio jedan od naših najboljih pokrajinskih časopisa.**

Od književnih njegovih radnja nam je istaći ove: O naučanju. Bjelovar, 1880. — Tumač, list za učitelje. Bjelovar, 1884. — Čitanka za še-

---

* Obzor. 1911., br. 359.

** Jutarnji List. 1913., br. 343.

grtske škole. Zagreb, 1889. — Naše žene. Bjelovar, 1892. — God. 1881. preveo je Wilbrandovu, a god. 1912. Ostwaldovu kemiju.

2. **Karlovačka realna gimnazija.** Karlovačka kr. velika gimnazija i rakovačka ces. kr. velika realka spojena su školske god. 1882./3., kada je prešao iz Karlovca u Rakovac prvi razred pod imenom »I. realno-gimnazijski razred«, dočim su svi ostali razredi prešli u Rakovac školske god. 1883./4. Isprva (sve do god. 1895./6.) bila su prva četiri razreda realno-gimnazijska, dočim su bili od V.—VIII. razreda odijeljeni realni i gimnazijski razredi. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 7. lipnja 1895. br. 7.555 propisana je za prva četiri razreda ovoga učevnog zavoda nova naučna osnova, po kojoj su samo prva dva razreda realno-gimnazijska, dočim se od petoga tečaja dalje dijele razredi u gimnazijske i realne. Naredbom od 16. rujna 1897. br. 15.333 uvedena bi u realne razrede (od 5.—8.) osnova, koja je propisana za hrvatsko-slavonske realne gimnazije, uređena prema previšnjem rješenju od 19. rujna 1894. po kojoj traje i realni odio ovoga zavoda osam godina, t. j. imade osam razreda (I. i II. realno-gimnazijski), dočim je za više razrede gimnazijske ostala u glavnom u kreposti naučna osnova propisana naredbom od 30. kolovoza 1886. br. 9454.

Nakon ovih promjena uče danas na ovom učevnom zavodu realci i gimnazijalci neke predmete zajedno, i to po gimnazijskoj osnovi, kao nauk vjere, hrvatski jezik, njemački jezik, zemljopis, povijest i filozofijsku propedevtiku u svim razredima, u kojima se uče ovi predmeti, dočim matematiku (od III.—V.) i fiziku (u III. i IV. r.) samo u nekim razredima. Ostale predmete uče posebice gimnazijalci po gimnazijskoj osnovi, a realci po realnoj osnovi.

Povodom spojenja okolnih općina (Švarča i Banija) sa gradom Karlovcem odredila je kr. zem. vlada otpisom od 20. siječnja 1903. br. 649, da se ovaj zavod imade odsada zvati: »Kr. realna gimnazija u Karlovcu«.

Od pokojnika, koji su djelovali na tom zavodu, spomenuti nam je prof. Postružnika i kateheta Levara.

1. Postružnik Antun, profesor karlovačke kr. vel. realne gimnazije umr'o 11. kolovoza 1909. u Zagrebu i sahranjen na zagrebačkom Mirogoju. Nadgrobno slovo držao je bivši đak pokojnikov karlovački profesor dr. David Kovačević. Govorio je toplotom prijatelja, harnošću za-

hvalna učenika, nježnošću pravoga kolege. Evo glavnih misli: Tužni zbore! Za koji časak eto hrvatska će gruda zemlje sakriti nejakoj dječici mila roditelja i brižna odhranitelja, ucviljenoj ženi ljubljenoga vojna, hrvatskoj školi vrsna nastavnika, hrvatskoj domovini dična sina. Tko je bio Antun Postružnik? — Široko općinstvo toga ne zna, jer profesor Postružnik nije bio čovjek reklame, nije bio čovjek u sadanje doba običajne sebičnosti i taštine. Bio je čovjek tiha, skromna ali intenzivna i ustrajna rada, puna ljubavi, požrtvovnosti prema obitelji, mladeži, vjeri i domovini. Sin sestre Slavonije došao je sa bojnoga polja iz Bosne i Hercegovine u kršnu Liku. Stručno naobražen u klasičnoj filologiji i germanistici posjedovao je obilnu zalihu duševne hrane, koje je tadanja Lika trebala kao ozebao sunca. Lika puna teške boli, Lika puna ratobornoga oduševljenja, Lika puna želje i čežnje za naukom i prosvjetom, rastapa se od milja i slasti pjevajući pjesmu: »Oj ti vilo, vilo Velebita«, koju joj uglazbi prvi vjesnik kulture i prosvjete, profesor Antun Postružnik. U toj je pjesmi nalazio Ličanin svakome svom čustvu potpun i savršen izražaj. Postružnik stupa dalje sigurnim putem prosvjete i kulture, tumači mladim Ličanima djela glasovitog Rimljana, ratove Cezara, u kojima je mnogi lički sin žudio sebi uzor naći. Iz Like preseli se u tihi i mirni Varaždin, da se i nadalje u svojoj skromnosti posveti mučnom i tegotnom radu. Iza dugoga niza godina teškoga profesorskog rada u Varaždinu pozvaše ga na Sušak. Za kratko se vrijeme s obiteljskih razloga preseli u Karlovac, gdje je kao mladić pun ideala vršio svoje uzvišeno zvanje. Tu su drugovi našega Tončeka štovali i ljubili od srca, kao i njegovi pretpostavljeni. Ali jao! Tužni zbore! Tončeka više među nama živa nema. Tješimo se. Zauvijek će živjeti njegova dična uspomena. Mili pokojniče! Kao tvoj učenik uvijek sam se s tobom ponosio, kao tvoj drug i kolega uvijek sam u tebi uživao, kao zastupnik kr. vel. realne gimnazije u Karlovcu molim svevišnjega Boga, neka dopusti, da se mladež toga zavoda, kojemu si na diku i ponos služio, u tvoje krasne vrline vazda ugleda, da tvoji sinci, tvoji sokolovi neprestance budu stupali stazom svoga plemenitog oca. Pokoj ti vječni i laka ti hrvatska zemljica! Orosiše nam se oči, požalismo vrijednu obitelj, koja je izgubila vrijednoga oca, požalismo svoju mladež, što je izgubila očinskoga odgajatelja, profesora staroga kova, koji je ljubio Boga, svetu vjeru, domovinu, obitelj, jednom riječi sve plemenite sveze, pa nastojao, da i mladež bude idealna, požalismo sebe, što izgubismo tako dobru kolegijalnu dušu. Tužni povratismo se iz doma milih pokojnika sa vječnom i svetom uspomenom na našega dragog Tončeka moleći Gospodina, da bude milostiv njegovoj duši. Ave anima candida.*

2. Levar Dragutin, katehet i profesor realne gimnazije u Karlovcu. Rodio se 23. listopada 1849. u Bjelovaru, umr'o 19. veljače 1911. u Zagrebu. Otpočeo le latinske škole pohađati u Vinkovcima, odakle prijeđe u Zagreb, gdje je svršio bogoslovlje. God. 1873. je zaređen, pa je punih 20 godina t. j. od god. 1879.—1899. bio katehetom rakovačke realne gi-

* Ustavnost. 1909., br. 190.

mnazije, no radi teške živčane boli rečene godine pošao u mir. Oporučno ostavio je pokojnik 1000 K društvu sv. Jeronima.*

3. Miksić pl. Marko de Also-Lukavec, profesor realne gimnazije u Karlovcu. Rodio se 8. svibnja 1847. u Turnu kraj Karlovca, umr'o 9. lipnja 1912. u Novom vinodolskom. Polazio je općinsku školu u rodnome mjestu, glavnu školu u Rakovcu 1858.—1862., veliku realku u istome mjestu 1863. do 1869. Od ovuda je otišao u nauke na tehničku visoku školu u Beču, koju svrši 1872. i bude osposobljen za učitelja vel. realki iz matematike i opisnoga mjerstva.

Miksić pl. Marko, prof. realne gimnazije u Karlovcu.
(Po fotografiji.)

Dobivši 1. siječnja 1873. namještenje na realci u Gumpendorfu, gdje je službovao do konca srpnja i. g., kad bude imenovan profesorom vel. realke u Rakovcu. Djelovao je i na književnom polju, pa nam je istaći ove njegove radnje: Nešto o prikraćenoj množidbi i djelidbi cijelih i decimalnih brojeva. Karlovac, 1875. — Mjerstveno likoslovje. 1905. — Četveromjesne logaritmičke tablice. 1900. — Povrh toga pisao je u Hrvatski učitelj (1878.—1876-), Balkan, Bršljan, Obrtnik, Vijesti društva inžinira i arhitekta, Nastavni Vjesnik i Narodne Novine.**

* Hrvatsko Pravo. 1911., br. 4.573.
** Die adelige Familie Mikšić. Agramer Zeitung. 1909., br. 41.

3. **Koprivnička mala realna gimnazija** otvorena je otpisom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 25. kolovoza 1906. br. II. 2419/2.

4. **Krapinska mala realna gimnazija** osnovana je privremeno naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od mjeseca lipnja 1907. br. 12.863.

5. **Mitrovačka mala realna gimnazija.** Godine 1887. započelo je s I. razredom pretvaranje male realke u malu realnu gimnaziju.

God. 1894. bude opet djevojčicama dozvoljeno, da polaze zavod.

Zavod je imala realna gimnazija starijega tipa, gdje svi učenici u I. i II. razredu uče među ostalim predmetima i latinski jezik. Od III. se razreda dijele učenici u gimnazijalce, koji uče latinski i grčki i realce, koji mjesto tih jezika uče francuski jezik i mjerstveno crtanje.

Od pokojnika, koji su službovali na tom zavodu, spomenuti nam je prof. Omchikusa.

1. Omchikus Nikola, vitez Udbinagradski, profesor. Rodio se 11. prosinca 1858. u Tuzli, umr'o 11. travnja 1892. u Mitrovici. Svršivši pet razreda realke u Mitrovici i Karlovcu, ode na risarski tečaj pri c. i kr. austr. muzeju za umjetnost i industriju u Beču, gdje je probavio četiri godine. Dne 11. travnja 1884. osposobljen je za učitelja risanja u srednjim školama. Službovao je na obrtnoj školi u Zagrebu, na realnoj gimnaziji u Senju i Mitrovici.

2. Živić Ivan, profesor. Rodio se u selu Privlaci (nekadašnjoj Krajini) 1862. god. od siromašnih roditelja. Otac mu je bio učiteljem, a ostavio ga još u nježnoj dobi tako, da na njega nije imao nikakova spomena. Majka mu je bila jednostavna žena i veoma bogobojazna, a prema tome nastojala je i djecu svoju odgojiti u strahu Božjem. Kako je ostala bez ikakove potpore, jer joj muž još nije bio odslužio propisane godine za mirovinu, živjeli su veoma teško, a u tim prilikama bio je Živić prisiljen, da se brine od rane mladosti za svoj opstanak. Kada je pošao u školu, preselili su se u Vinkovce. Već u pučkoj školi bio je Živić prvi učenik, te su ga svi hvalili kao vanredno talentirana dječaka, kojega bi valjalo dalje školovati. Što je jednom pročitao, to je i znao, a osim toga je imao vrlo dobru memoriju. Svršivši normalku, odluči mati sina dati na zanat, jer ga nije mogla dalje školovati. Učitelju (kolegi oca Živićeva) bilo je žao, da propadne tako darovit dječak i naputi mater njegovu, da se obrati na vjeroučitelja vinkovačke gimnazije Babića (sada kanonika u Đakovu), što ona i učini. Babić se pobrine za Živića prve godine, a kako je i ovdje

dobro učio, dobije druge godine krajiški stipendij, te ga zadrži sve dok nije maturirao. Za cijelo to vrijeme svoga đakovanja čitao je veoma mnogo i raznolike knjige, jer mu nitko nije nadzirao i rukovodio čitanje, no neki prirođeni ukus držao ga je, da je mogao prosuditi od kakvoga su zamašaja utjecaji zle knjige na mladiće, te se stoga nijesu opažali nikakovi zli utjecaji te lektire. God. 1881. položio je ispit zrelosti s odlikom i dobio stipendij za medicinske nauke u Gracu. Kod prvoga pokusa razudbe (seciranja) onesvijestio se i morao taj studij napustiti. Zamijenio je svoj stipendij sa stipendijem svoga druga Otmara Trausmüllera za filosofiju. Studirao je u Gracu klasičnu filologiju. Svim marom dao se bio na proučavanje klasičnih jezika, a usto je veoma mnoga čitao, te je sebi pribavio na taj način lijepo temeljito znanje. Iza svršenih sveučilišnih nauka bude dekretom vlade od 16. rujna 1884. godine postavljen namjesnim učiteljem na maloj realnoj gimnaziji u Petrinji. U to je vrijeme bio sebi savio i domaće ognjište. Kako su svi njegovi pretpostavljeni tvrdili, imao je lijep dar za uspješno podučavanje povjerene mu mladeži, a i znao je sebi steći ljubav i štovanje nesamo učenika svojih, nego i cijele društvenosti. Imao je željeznu volju, a dosljedan i točan je bio u školi do sitnica ili kako su mu nekoji htjeli prigovarati do pedanterije. Godine 1889. premjeste ga na vlastitu molbu na malu realnu gimnaziju u Mitrovici. Godine 1892. bude imenovan pravim učiteljem, a 1893. dobio je naslov profesora. Pomagao je vrlo rado siromašne i dobre učenike. Tako je on mnogome omogućio polazak srednjega zavoda, kojemu imućstvene prilike ne bi toga dozvoljavale. Bio je on prvi, koji je predložio, da se osnuje društvo za podupiranje siromašnih učenika. Osim toga zanimao se bio vrlo mnogo za glazbu, jer je držao da ona mnogo pridonaša oplemenjenju duše. Stoga je preuzeo bio obuku u pjevanju s učenicima, te izveo s njima i nekoliko uspješnih produkcija u korist siromašnih đaka. Bio je dobar kolega, vjeran prijatelj, a i brižan otac. Uživao je u svojoj obitelji, a kako je i sam rekao, činilo mu se, da se čisto i on osjeća kao da proživljava iste one mladenačke sanje srednjih škola, kada su mu djeca polazila srednji zavod. Svoju mater izdržavao je do smrti njene. Kod vlade bio je poznat kao vrsna učiteljska sila, te mu je nakon smrti ravnatelja mitrovačke realne gimnazije Darebnya bila povjerena uprava zavoda, no nažalost nije mu bilo suđeno provesti sve ono za boljak zavoda, što je imao na umu. Iste godine radilo se o poboljšanju beriva srednjoškolskih profesora i odlučeno poći u deputaciji banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, te zamoliti glavara zemlje, da im priđe ususret molbama. Ovoj deputaciji prisustvovao je i Živić. Zajedno sa drugima bio je za osnutak društva hrv. profesora, za podupiranje udovica i siromašnih članova istoga društva. U Zagrebu se bio u nekom svratištu otrovao ribom, a posljedica je toga bila, da je za nekoliko sati, budući da je još prije bio operiran, preselio se u vječnost, primivši sveta otajstva, god. 1904. u 43ćoj godini života. I tako je uminuo život jedan, koji je bez buke i sjaja svjetskoga radio čedno i neumorno, ali je ostavio trajnu uspomenu u dušama onih, koji su ga poznavali.

6. Osječka kr. velika realna gimnazija. Na temelju zakona od 29. siječnja 1877. bude osječka gradska velika realka sa 1. listopada 1876. preuzeta na trošak zemlje i tim proglašena državnim zavodom. Grad se pri tom obvezao za izdržavanje toga zavoda godimice prinositi iznos od 6000 K, te za smještenje ovoga zavoda, kao i za veliku gimnaziju namaknuti nove prostorije.

God. 1890. podigao je grad Osijek za ovaj zavod novu školsku zgradu troškom od 248.880 K, u koju svrhu mu je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, pritekla u pomoć novčanom potporom.

Naredbom kr. zem. vlade od 20. kolovoza 1893., br. 16.698. pripojena je kr. vel. realci osječkoj trorazredna trgovačka škola. Za izdržavanje te više trgovačke škole prinosi trg.-obrtn. komora za Slavoniju 3000 K, a grad Osijek 2000 K.

Naredbom od 7. lipnja 1895., br. 7554. odredila je kr. zem. vlada na osnovi prev. rješenja od 19. rujna 1894., da se dotadašnja kr. velika realka pretvori u realnu gimnaziju s osam razreda.

U prva tri razreda počelo se obučavati po novoj nastavnoj osnovi već školske godine 1895./6.

God. 1901. održao se prvi ispit zrelosti prema »propisima o održavanju ispita zrelosti na osmorazrednim realnim gimnazijama u Zagrebu, Osijeku i Zemunu« od 12. ožujka 1900., br. 3527, a god. 1896. održan je prvi zaključni ispit na višoj trgovačkoj školi u smislu naredbe od 6. svibnja 1892. br. 5224., koja je protegnuta i na taj zavod naredbom od 3. veljače 1896., br. 17.378.

Na čelu toga zavoda nalazimo:

1. od osnutka zavoda (10. listopada 1870.) do 7. rujna 1872. Franju Západla, kao privr. ravnatelja;

2. od 7. rujna 1872. do 16. rujna 1877. Josipa Vitanovića, i to najprije kao poslovođu, a poslije kao pravoga ravnatelja. Vidi str. 357.;

3. od 16. rujna 1877. do 12. srpnja 1887. Martina Jelovšeka kao pravoga ravnatelja.

4. od 12. srpnja 1877. do 13. kolovoza 1892. dra. Matiju Uhliřa kao upravitelja, sa rangom zem. školskog nadzornika.

5. od 14. kolovoza 1892. do 9. ožujka 1893. dra. Franju Divića kao privr. ravnatelja.

Divić dr. Franjo, profesor i privr. ravnatelj osječke realke. Rodio se 1854. u Beravcima, umr'o 10 svibnja 1892. u Mal. Lošinju. Svršivši 1873. gimnaziju vinkovačku, pošao je na sveučilište bečko, te je u listopadu 1877. položio učiteljski ispit za cijelu gimnaziju. Prvo mu je namještenje bilo na dônjoj realci u Mitrovici. God. 1881. promoviran je na zagrebačkom sveučilištu za doktora filozofije i tada je štampana kao di-

Zgrada kr. osječke realne gimnazije i više trgovačke škole.
Sagrađena god. 1890.
(Po naravi.)

sertacija njegova prva radnja teoretično-fizikalnoga sadržaja: »Uzroci djelovanja zemlje na magnete i električne struje«. Beč. g. 1891. Kasnije dođe Divić na vinkovačku gimnaziju, a početkom šk. god. 1892./3. bude pozvan, da upravlja velikom realkom u Osijeku, nu ovdje umrije već idućega proljeća.

Divić se istakao na književnom polju sa više radnja. Tako je napisao: 1. Djelovanje galvaničnimi strujami obtečenih, okretanjem postalih elipsoida na izvanjštinu. 1882. — 2. Četiri temeljne vrsti računa sa jestnimi i niječnimi cijelimi i slomljenimi brojevi. Zagreb, 1885. — 3. Računi sa prividnimi i okupnimi brojevi. Vinkovci 1887. — 4. Potenciranje

i radiciranje. Vinkovci 1890. — 5. Izvod formule za trajanje nihaja kod jednostavnoga nihala pri malih amplitudah. Vinkovci, 1889.*

6. od 20. kolovoza 1893. do 9. listopada 1898, Franjo Krema, i to najprije kao privremeni, a poslije kao pravi ravnatelj;

7. od 9. listopada 1898. do 11. listopada 1904. Gustav Pexider kao pravi ravnatelj;

8. od 11. listopada 1904. do danas Franjo Devidé.

Od pokojnih osobitih radnika ovoga zavoda spomenuti nam je još:

Kaufman Borislav, profesor kr. realne gimnazije i s njom spojene više trgovačke škole. Rodio se 13. listopada 1876. u Iloku, a umr'o 21. siječnja 1907. u Osijeku. Osnovnu je školu polazio u Sisku, Vel. Gorici i u Glini, a gimnaziju je svršio u Osijeku. Zatim se dade sa svim marom na izučavanje slavistike uz latinski i grčki jezik na kr. sveučilištu u Zagrebu. Iza svršenih nauka bude namješten u kr. realnoj gimnaziji u Zagrebu, a kasnije kao namj. učitelj u kr. gimnaziji osječkoj. Imenovan pravim učiteljem, bude premješten u kr. realnu gimnaziju u Osijeku, gdje je služio sve do svoje prerane smrti. Bavio se i beletristikom, pa je osobito iz ruske književnosti prevodio na hrvatski.

Da je bio ne samo u školi svojim drugovima i učenicima zbog svoga čeličnog značaja i blagoga susretanja, nego i svakome društvu, svjedoči to, što mu je svako društvo, kojemu je bio članom, povjerilo najvažnije funkcije, poznavajući njegovu spremu i značajnost, tako hrv. akad. potp. društvo, pjevačko društvo »Lipa«, hrv. građanska čitaonica »Sokol« u Osijeku i dr.**

7. Petrinjska mala realna gimnazija. Školske god. 1894./5. počelo je pretvaranje te male realke u malu realnu gimnaziju novoga tipa prema prev. rješenju od 19. rujna 1894. Zavod ne ima vlastite zgrade, već je od god. 1875. smješten u II. kat zgrade učiteljske škole. Taj je sprat bio prvobitno određen za internat učiteljske škole, te poslije za nuždu adaptiran za realku. Prostori su stoga naročito za zbirke dosta tijesni i neprikladni.

Od godine 1873. ovamo polaze taj zavod izuzetno i djevojčice.

Od pokojnika, koji su djelovali na ovome zavodu, spomenuti nam je:

---

* Nastavni Vjesnik. Zagreb, 1894., str. 87.

** Nastavni Vjesnik. 1908., str. 547.

Gašparović Antun, učitelj realne gimnazije u Petrinji. Rodio se god. 1852. u Lađevcu (kotar slunjski), umr'o je ondje 27. siječnja 1910. nakon duge i teške bolesti u 58. godini. Svršio je realku u Rakovcu, a tehniku u Beču. Učiteljovao je u Karlovcu i kasnije do umirovljenja u Petrinji. Pokojnik je bio čovjek dobar, marljiv i štedljiv, te je uštedio iz svojih čednih prihoda svotu od blizu 22.000 K, s kojom je oporučno dobrotvorno raspoložio. Ostavio je školama u Lađevcu i Furjanu po 4000 K kao zakladu za nabavu odijela i knjiga siromašnoj školskoj djeci; potpornom društvu siromašnih učenika realne gimnazije u Petrinji 2000 K, a ostatak u razne dobrotvorne i ine svrhe.*

8. Varaždinska velika realna gimnazija. Naredbom bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 26. srpnja 1910. br. 18.160. dozvoljeno je privremeno i pokusa radi, da se ta velika gimnazija postepeno pretvori u realnu gimnaziju tipa bjelovarsko-karlovačkoga.

9. Vukovarska četvororazredna niža realna gimnazija. Već god. 1878. osnovan je u Vukovaru »Franz Josefs Jubileums- und Realschulfond«, u koju su zakladu tekli razni prinosi, pa je ista do otvorenja spomenutoga zavoda, koje je dozvoljeno otpisom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 17. kolovoza 1891., br. 8586, narasla na 14.252 K.

Novootvorena realka vukovarska bude smještena u najmljene prostorije, dok se 11. studenoga 1894. ne useli u vlastitu zgradu, sagrađenu troškom trgovišne općine od 71.000 K, te je škol. god. 1894./5. imala sva četiri razreda. Škol. godine 1905./6. počelo je preustrojenje te male realke u malu realnu gimnaziju novoga tipa prema prev. rješenju od 19. rujna 1894. Podjedno bude i djevojčicama dozvoljen polazak toga zavoda.

Od pokojnika, koji su na tom zavodu djelovali, spomenuti nam je ravnatelja Vitanovića.

Vitanović Josip, ravnatelj srednjih škola u m. Rodio se g. 1844. u Osijeku, gdje je svršio i gimnaziju, umr'o 18. prosinca 1909. u Zagrebu. Odabravši hrvatski i njemački jezik za učiteljsku struku svoju služio je kao učitelj srednjih škola najprije kratko vrijeme u tadašnjoj Krajini, zatim kao ravnatelj u novoosnovanoj (osječkoj tada gradskoj) realci, odakle je prešao u zemaljsku službu. Bio je onda dosta godina profesor u zagrebačkoj realci i poslije pridijeljen kr. zem. vladi na službovanje. Stupivši u penziju upravljao je još neko vrijeme vukovarskom (gradskom) realkom. Vitanović je napisao nekoliko programskih rasprava, složio dobru školsku gramatiku hrvatskoga jezika, pa nekoliko udžbenika za njemački

* Narodne Novine. 1910., br. 24.

jezik, a bavio se katkad i novinarskim poslom. Treba znati, da je on osnovao »Pobratim«, časopis za srednjoškolsku mladež, koji sada izlazi već 20. godinu. Vitanović je bio vrlo darovit i spretan čovjek, u školi pun temperamenta i dobar učitelj, a vazda dobar hrvatski patriot.*

10. Zagrebačka kr. velika realna gimnazija. Pošto su praktični predmeti iz realaka uklonjeni, te uz ostalo uvedeni u njih i moderni jezici, nastalo je silno preterećenje mladeži, koje je bilo povodom proširenju realki na sedam razreda.

Vitanović Josip, srednjoškolski ravnatelj.
(Po fotografiji.)

Nestašica praktičnih predmeta u realkama bila je pak povodom osnutku trgovačkih škola, pa nalazimo već početkom god. 1883. kr. velikoj realci pridruženu dvogodišnju trgovačku školu, koja je naredbom od 26. rujna 1890. br. 3956 proširena u trorazrednu.

U razvitku toga zavoda najmarkantnija je točkâ, kad je nekadašnja sedmorazredna realka pretvorena u osmorazrednu realnu gimnaziju na temelju prev. rješenja od 19. rujna 1894. Prema novoj nastavnoj osnovi uče svi učenici I. i II. razreda

* Narodne Novine. 1909., br. 292.

iste predmete. U III. razredu mogu po volji birati latinski ili francuski, a u V. razredu latinski, francuski ili madžarski jezik.

God. 1899./900. obuhvatilo je preustrojenje zavoda svih osam razreda, pa je izdan »Propis o održavanju ispita zrelosti u osmorazrednim realnim gimnazijama«. Prema ovome je propisu održan u zavodu prvi ispit zrelosti svršetkom školske g. 1899./900.

Početkom školske godine 1896./7. uselio se ovaj zavod u novu škol. zgradu i zapremio s trgovačkom školom sjeverni i istočni dio.

Prev. rješenjem od 24. studenoga 1903 odobrilo je Njeg. ces. i kr. apostol. Veličanstvo, da se normalni status osoblja toga zavoda odredi sa 14 lica ne uračunavši ravnatelia i vjeroučitelja.

Na dan 2. prosinca 1908. proslavila je mladež kr. realne gimnazije i s njom spojene više trgovačke škole u Zagrebu 60-godišnjicu vladanja Njeg. Veličanstva svečanom misom, iza koje je pred sakupljenim zborom i mladeži prof. F. Ž. Miler izrekao svečani proslov. Iza mise otpjevao je đački zbor kraljevku, a nakon proslova himnu »Lijepa naša domovina«.

Deputacija prof. zbora pristupila je zatim ravnatelju Gustavu Pexidru-Srići, te je vođa deputacije prof. P. Nenin zamolio ravnatelja, da svojim putem podnese homogijalne čestitke ovoga zbora Njeg. Veličanstvu.*

Od pokojnika, koji su niz godina službovali na tom zavodu, spomenuti nam:

1. Rubetić Cvjetko rodio se u Ivanić-gradu dne 28. veljače 1842. Otac mu je bio Andrija Rubetić, lončarski obrtnik, a majka Katarina rođena Vugrinić. Umr'o 4. svibnja 1906. Od trinaestero djece, sedam sinova i šest kćeri, živu još danas Ana, udata Vučinović i Andrija, ravnatelj pomoćnih ureda zemaljske vlade u Zagrebu. Početne nauke svršio je Cvjetko Rubetić u tvrđi Ivaniću, gdje je polazio tamošnju c. kr. trivijalnu školu. Učitelj mu je bio Stjepan Posezi, isti koji i našemu nadbiskupu dru. Jurju Posiloviću. Pri ruci mi je njegova njemački pisana svjedodžba iz god. 1855. Cvjetko je bio dobar đak, jer ima iz svih predmeta vrlo dobro. Njegova majka, koja i danas živi, pripovijeda, da je on silom htio, da nastavi školske nauke. Zamolio je roditelje, da ga dadu u Zagreb, jer ne će da bude sluga. Kad su se roditelji ustručavali, te mu kazali, da ne-

* Narodne Novine 1908., br. 279.

maju »penez« za školanje, odvratio je ozbiljno: »jednu godinu ćete me već kako tako proturati, a kasnije ću zaslužiti sam, da se budem mogao školati«. I doista pobijedila je stalna volja i želja za naukom. U jeseni god. 1855. poslali su ga roditelji u Zagreb. Onda su bile i u Zagrebu njemačke škole, pa je Rubetiću dobro došao njemački jezik, koji je naučio u ivanićkoj školi. I uistinu je mladi đak održao riječ, da ne će biti dugo na teret svojim roditeljima, jer je prvi razred latinskih škola svršio izvrsno, bio je sedmi između sedamdeset i tri učenika. Zato ga je tadanji nadbiskup zagrebački Juraj Haulik primio već naredne godine u svoje sirotište u Požegi.

Rubetić Cvjetko, kanonik i bivši profesor.
(Po fotografiji.)

U Požegi bio je Rubetić tri godine, sve dok nije svršio četvrti razred gimnazije. Požeška gimnazija bila je tada u rukama oo. franjevaca. Časni oci su darovitoga i marljivog đaka vrlo voljeli, a o. Aurelijan Binder, koji je bio učitelj hrvatskoga, ili kako su ga tada nazivali ilirskog jezika, rekao je jednom zgodom mladom Rubetiću: »Sinko, ti ćeš još biti kanonik zagrebački«. Riječi ovoga franjevca su se kasnije i ispunile.

U jeseni god. 1859. povratio se Rubetić opet na zagrebačku gimnaziju, jer je bio premješten iz požeškoga sirotišta u zagrebačko. I tu je on izvrsno napredovao kako u naukama, tako i u vladanju. Imao je također

vrsne učitelje, među kojima spominjem Adolfa Vebera, Vjekoslava Babukića, Janka Jurkovića i Martina Matuncija. Hrvatski jezik mu je tumačio poznati Ilirac Babukić, koji je umio svojim učenicima uliti ljubav za materinsku riječ. Njegova je zasluga, što je Rubetić stekao temeljito znanje hrvatskoga jezika, te kasnije dobro i lako hrvatski pisao. Iz svjedodžbi vidimo, da je imao uvijek najbolju ocjenu iz hrvatskoga jezika. Babukić je zaista dobro poznavao svoga đaka, kad mu je u svjedodžbi zrelosti zapisao iz hrvatskoga jezika: »odličan, pronicavim znanjem književnosti uz opsežan i gladak stil«.

U sedmi razred stupio je Rubetić u nadbiskupsko sjemenište, jer je odabrao svećeničko zvanje, uvjeren, da će u tom zvanju moći najviše raditi i za sv. vjeru i za domovinu. I tu je prednjačio svojim vršnjacima i marljivošću i vladanjem. Bio je uvijek među prvima, a kako je imao već godine, koje su propisane da može netko postati svećenikom, dozvolili su mu poglavari, da je u jednoj godini svršio treći i četvrti tečaj bogoslovlja, pa je mogao biti zaređen u svećenika već 22. srpnja 1866., godinu dana prije od svojih saučenika. Njegova se želja time ostvarilo, postao je svećenikom, i sad mu je bilo otvoreno široko polje rada, na koji se dao odmah posvetivši tomu radu svoje najbolje sile.

Tadanji nadbiskup zagrebački, kardinal Juraj Haulik, pošalje mladomisnika dne 27. srpnja god. 1866. za kapelana u Krapinske Toplice. U toj dosta prostranoj župi čekalo je Rubetića mnogo posla, no njegove mlade sile i sveto oduševljenje za rad svladalo je sve poteškoće. Osobito je zavolio školu, premda onda ni sam nije znao, da će ga providnost Božja odabrati upravo za ovo polje, da mu veći dio svoga života posveti. Njegov odličan rad nije ostao prikriven, jer mu je i sama kr. zem. vlada otpisom svojim od 14. lipnja 1870. br. 999 »radi revnoga nastojanja oko školstva« pohvalno priznanje izrazila, a njegova ga duhovna oblast već 26. studenoga 1869. premjestila za kapelana i vjeroučitelja u Sisak, gdje mu je bilo još šire polje rada. I tu se Rubetić istaknuo kao vrijedan duhovni pomoćnik, dobar propovjednik i vješt uzgajatelj školske mladeži, pa kad je vjeroučitelj kaptolske škole u Zagrebu, Franjo Čukolin, postao župnikom u Bedenici, pozvala ga je duhovna oblast dne 19. svibnja 1871. na njegovo mjesto u Zagreb. Još iste godine imenovala ga je vlada pravim vjeroučiteljem na kaptolskoj i donjogradskoj glavnoj učioni, što je bio sve do 29. ožujka 1874., kad je bio imenovan vjeroučiteljem na kr. velikoj realci u Zagrebu. Na tom zavodu proživio je Rubetić svoje najljepše godine. Mladeži je bio vrstan učitelj, dobar otac i iskusan savjetnik, svojim drugovima bio je iskren drug i pravi prijatelj, a za svoje vrline kao uzgajatelj mladeži od svih štovan. Na zagrebačkoj realci službovao je Rubetić neprekidno do 31. siječnja 1897., kad je morao ostaviti to mjesto, jer je bio dne 17. prosinca 1896. po Njeg. Veličanstvu imenovan kanonikom prvostolnoga kaptola zagrebačkog. I u kaptolu zagrebačkom čekalo ga je mnogo rada, no on mu se nije otimao, vršio je u kaptolu raznovrsne i teške službe savjesno i vješto sve do svoje prerane smrti dne 4. svibnja 1906.

U Rubetiću bile su lijepo spojene dvije važne službe u svakoga naroda: svećenička i učiteljska. U svojoj mladosti dao se u svećenički stalež, a odredba njegovih duhovnih poglavara pozvala ga je kasnije u školu, gdje je kao učitelj vjeronauka probavio punih dvadeset i pet godina. Učitelj može izvanredno jako i mnogostrano djelovati na mlada srca svojih učenika, osobito pak učitelj vjere. Za dobra učitelja traži se mnogo spretnosti i dobroga poznavanja ljudske naravi. Zato je dobar učitelj prava sreća nesamo za pojedince, već i za čitavi narod. Učenjak Keibnitz kaže: »Uzgajanje mladeži pravi je temelj ljudskoj sreći«. Rubetić je odmah shvatio važnost škole. Već kao mlad vjeroučitelj piše god. 1871. u godišnjem izvještaju zagrebačkih škola: »Svi se dobro misleći u tom slažu, da valja odgajati mladež, ali mnogo ih ima takovih, koji to jednostrano shvaćaju misleći, da je dostatno čověka naobraziti samo za ovaj svět. Baš zato, jer puštaju s vida drugu i važniju stranu, naime odgojivati čověka i za drugi svět, dolazi da gojitba neradja željnim uspjehom, koj bi usrećio čovjeka na ovom i drugom světu. Kod gojitbe sudělovat imadu obitelj, cèrkva, škola i dèržava. Svi ovi dělatnici imadu složnimi silami raditi o sreći mladeži. Samo će ondě i onda ovaj sveti posao lěpo uspěvati, gdě su svi ovi dělatnici sporazumni o pravoj svèrsi gojitbe i o pravih sredstvih. — Svèrha pako druga gojitbe nemože biti, nego ušavèršivanje duševnih i tělesnih silah čověka, da se po tom čověk lasnije dovine svoje poslědnje cělji, — naime věčne sreće, za kojom ga sèrdce njegovo věkom vuče«.

Rubetić je dobro shvatio zadaću pučke škole. Sam kaže u istom spisu: »Škola pučka ima učenika poučiti u najpotrebitijih i ponj najkoristnijih naucih. Ja smatram pučku školu više samostalnim i životnim zavodom, nego pripravom za višje škole; zato i imade ona učenika naučiti sve, što je budućemu zanatliji i seljaku nuždno znati. Dobro je, da se nauči učenik o svačem gděšto važnije, al glavno bi imalo biti, da bi svaki učitelj onamo nastojao, da mu děca nauče dobro ne samo čitati, već i svaku rěč razuměti, što čitaju. Kako će seljaku omiliti škola, kad mu sin nezna nikakva lista vojniku nit napisati, nit od vojnika dobivena štiti? Kako će omiliti děci, izašloj iz škole, knjiga, kad je nerazumije? Po ovaku badava se pisale knjige i najbolje za puk, kad ih ne će moći čitati ni razuměti; po ovaku dašto da nemože prosvěta podizati najnižih slojeva naroda«.

Kao učitelj je Rubetić doista za onih dvadeset i pet godina mnogo uradio na korist škole i školske mladeži. Ubrzo je znao osvojiti mlada srca, a svatko zna, da riječi učitelja tekar onda pravo djeluju, kad ga učenici ljube, te se u nj pouzdaju. Koliko se tih učenika izredalo tečajem dvadeset i pet godina u zagrebačkim pučkim školama, velikoj realci, a i u kr. plemićkom konviktu, gdje je bio Rubetić devet godina, isprva kao nastojnik nauka, a od god. 1875.—1880. kao podravnatelj. Danas su ti njegovi učenici odrasli ljudi, mnogi od njih postigli su već odlična mjesta u raznim staležima, ali svi se ugodno i zahvalno sjećaju svoga učitelja vjere Cvjetka Rubetića. A ne manje ugodno se sjećaju Rubetića također i njegovi školski drugovi. Od njegovih prvih drugova iz kaptolske i do-

njogradske glavne učionice danas je u životu jedino još profesor Franjo Šuler, a bilo ih je mnogo, no od njegovih drugova iz zagrebačke realke još ih mnogo živi — i ti oplakuju i danas Rubetića kao uzorna druga, iskrena prijatelja i nezaboravna brata. Njegov uspjeh na učiteljskoj stolici bio je toliki, da mu je i zemaljska vlada dne 10. siječnja 1887. izrekla »pohvalno priznanje za osobitu revnost i vještinu u vršenju vjeroučiteljskih dužnosti«.

Cvjetko Rubetić stekao je velikih zasluga nesamo kao učitelj i uzgajatelj mladeži, već i kao školski pisac. U ono vrijeme, kad je Rubetić došao na zagrebačke škole, isticala se sveopća potreba novih vjeroučnih knjiga, jer su stare slabo svojoj svrsi odgovarale. Osobito se prigovaralo tomu, što su bile napisane tako, da ih je školska mladež teško shvaćala. Nadbiskupski duhovni stol u svojoj sjednici od 3. prosinca 1875. izabrao je poseban odbor, koji bi imao vijećati prvo o tom, koje se od vjeroučnih knjiga na kr. gimnazijama i realkama imadu zadržati, a koje drugima zamijeniti; a drugo, koje se učevno gradivo ima uzeti u pojedinim razredima, da će ga moći učenici laglje shvatiti. Tomu odboru bio je pročelnik kanonik Adolfo Veber, a članovi bili su sveučilišni profesor dr. Feliks Suk i vjeroučitelji Đuro Šimončić, Stjepan Kućas i Cvjetko Rubetić. Rubetić nije bio samo vrstan i radin član toga odbora, već se dao odmah na pisanje školskih knjiga. Da ne spominjemo katekizama za pučke škole, koji su ponajviše plod njegova rada, ističemo, da već god. 1876. izlazi štampom njegova: »Kratka katolička moralka za preparandije, gradjanske i višje djevojačke škole«. Nekoliko godina kasnije izdaje: »Malo katoličko obredoslovje za preparandije i više pučke škole«, koje je doživjelo više izdanja, a god. 1879. »Katoličku liturgiku ili obredoslovje za srednja učilišta«. Ta je knjiga do danas doživjela već četiri izdanja, a rabi se još danas u srednjim školama. Već naredne godine sastavio je Rubetić opet novu knjigu: »Kratku katoličku dogmatiku za preparandije i gradjanske učione«. Osobitu hvalu je zaslužio Rubetić kad je god. 1884. napisao: »Katoličku dogmatiku za više razrede srednjih učilišta«. Tu je knjigu opširnije ocijenio u »Katoličkom listu« dr. Ivan Bujanović. Među ostalim kaže on: »Već se unaprijed smijemo nadati od Rubetića valjanoj i praktičnoj školskoj knjizi. On bo je kod nas već poznat sa svoga lijepog, skladnog i lako razumljivog jezika. To je pak prvi uvjet valjanoj školskoj knjizi. Povrh toga Rubetić je najstariji vjeroučitelj na našim srednjim učilištima, a kao takav imao je u vlastitom bogatom iskustvu sigurnoga vođu u sastavljanju školske knjige«. Za tu knjigu mu je čestitao i njegov saučenik, nadbiskup sarajevski dr. Josip Stadler, koji u poduljem listu od 29. travnja 1885. među inim kaže: »Ja sam je (tu knjigu) u sporazumku sa ovdašnjom vladom uveo kao školsku knjigu na ovdašnjoj gimnaziji«.

God. 1877. preveo je Rubetić iz francuskoga Gaumeovu knjižicu: »Vjera štit i kotva kršćanina u današnje doba«, pa ju je poklonio učenicima gornjih triju razreda realke. Kako je u zagrebačkom časopisu »Agramer Presse« netko navalio na tu knjižicu veleć, da je naperena proti židovima i poganima, pozvala je zemaljska vlada Rubetića na oči-

tovanje. On se lijepo opravdao, dokazao zlobnu osvadu i istaknuo, da je taj spis zato preveo, što je u njem »našao jako lijepi i osobiti način dokazivanja božanstvenosti kršćanstva i što je tim mislio, da će on učećoj se mladeži jasnije predočiti one stvari, koje se i onako uče u općoj dogmatici«.

Istaknuo sam samo ukratko i površno Rubetićev rad na školskom polju, jer mi prostor ne dopušta, da nabrajam sitnije njegove radove u toj struci. Već iz toga, što je spomenuto, vidjet će svatko, da ide Rubetića časno mjesto među radnicima na školskom i uzgojnom polju. To je priznao i hrvatski pedagoški književni zbor, koji je pokoj. Rubetića u svojoj glavnoj skupštini od 21. ožujka 1895. za zasluge, koje je stekao svojim radom na školskom i književnom polju, jednoglasno izabrao svojim začasnim članom.

Kad je došao u zagrebački kaptol, ponudili su mu zagrebački građani III. kotara zastupničko mjesto u hrvatskom saboru, primio je oduševljeno tu zaista tešku zadaću i izabran god. 1897. narodnim zastupnikom, odvažno je branio narodna prava. God. 1901. bio je po drugi puta biran u sabor, pa je ostao narodnim zastupnikom sve do svoje smrti.

Od Rubetićevih mnogobrojnih govora u hrvatskom saboru taknut ću se samo nekojih. Dne 17. siječnja 1899. govorio je on proti vladinom proračunu i naveo odlučne riječi: »Ja, kao Hrvat, koji je upravo zanesen za dobro svoje domovine, teško osjećam tlak ovoga podređenog položaja, u kojem naša nekoć slavna hrvatska domovina stoji«. Taj položaj dokazao je on mnogim dokazima. Dodirnuo se pučkih škola i zahtijevao je, da se stave na vjersko stanovište, spomenuo je uzgoj mladeži u srednjim školama, tražio da se uvede nauk vjere na ispitu zrelosti i na graditeljskoj i trgovačkoj školi, zahtijevao je popunjenje mjesta sveučilišnoga propovjednika, spočitavao je vladi njezin postupak u popunjenju nadbiskupske stolice zagrebačke, stolica na bogoslovnom fakultetu zagrebačkoga sveučilišta, te popunjenja raznih župa, on je jednom riječju pokazao, kako se u našoj inače kršćanskoj Hrvatskoj, kršćanski duh ne njeguje, nego sve više ugnjetava. No isto tako je naglasio, kako se u Hrvatskoj i hrvatski duh ubija i to u doba, gdje se narodna svijest u svakoga naroda silno razvila, gdje svaki miluje svoj jezik i pazi, da mu ga tko ne dira. Svaki se kraj i zemlja mora nazvati onim imenom, kako on hoće, da se zove. Kod nas toga nema. Kod nas se s nekim strahom, s nekom grješnom sramežljivošću izgovara: ovo je hrvatski jezik, ja sam Hrvat, ovo je hrvatska domovina. Boje se ljudi, da se to nekima ne bi sviđalo, kad bi naglašivali »hrvatski«. — — — Sviđa se, ako rekne: ja slavonski govorim. Sviđa se, ako se kaže: ja sam Srijemac, to se sviđa bolje, nego ako se kaže: ja sam Hrvat iz Srijema. Tko to goji, taj ne će, da se narod ujedini u imenu, narodnoj svijesti i u državi, nego hoće, da se narod i država razdvoji bez kraja i konca. To ne smije da bude. Mi to na sebi ne smijemo načiniti«. I te je svoje tvrdnje dokazao nekim primjerima iz školskoga života.

U svom govoru od 15. siječnja 1900. taknuo se Rubetić riječkoga pitanja i nagodbe, sklopljene s Ugarskom, a u govoru od 28. studenoga

1900. oštro osudio način, na koji je bila Hrvatska zastupana na pariskoj izložbi. Lijep je njegov govor od 1. prosinca 1900., kojim je tražio ujedinjenje svih hrvatskih zemalja, ujedinjenje svih Hrvata, a stvaran njegov govor od 17. prosinca 1900., kojim je zagovarao povišicu plaće srednjoškolskim profesorima.

Da navedem sve njegove govore na korist narodne stvari, morao bih mnoge stranice tu jednostavno preštampati, tako su lijepi i temeljiti. Ljubio je svoju domovinu svim srcem, za nju je radio i borio se, pa će ga se narod i na tom polju zahvalno sjećati.*

2. Povrzanović Aleksandar, profesor kr. realne gimnazije u Zagrebu. Rodio se 22. listopada 1856. u Karlovcu, umr'o 10. veljače 1911.

Povrzanović Aleksandar, profesor realne gimnazije.
(Po fotografiji.)

u Zagrebu. Niže škole svršio u Zagrebu, a više nauke na c. kr. akademiji umjetnosti u Beču, gdje je god. 1881. ispitan za profesora risanja. Tada bijaše u Hrvatskoj pet puta manje učenika na realkama, negoli ih imade danas. Zato nije Povrzanović dobio mjesta u Hrvatskoj, već je pošao u Bugarsku, gdje je 1. listopada 1882. do 1. prosinca 1885. službovao na realci u Lompalanki i u Sofiji. Početkom g. 1886. vratio se u Hrvatsku, te je službovao u Zagrebu, Petrinji i Zemunu sve do 8. listopada 1889., kad je tekar imenovan pravim učiteljem u Petrinji. Ondje je ostao Povrzanović 15 godina. Na jesen g. 1904. bude premješten na re-

* Danica. 1907., str. 115.

alnu gimnaziju u Karlovac, a odavle 17. siječnja 1910. na realnu gimnaziju u Zagreb. Pokojnik se odlikovao velikom revnošću i savjesnošću u službi.*

3. Brus Bogumir, profesor kr. realne gimazije. Rodio se g. 1880., umr'o 18. travnja 1911. u Zagrebu. Mladoga i simpatičnog pokojnika oplakuje ucviljena supruga Štefa rođ. Hinterhober s mnogobrojnom rodbinom.**

11. **Zemunska realna gimnazija.** God. 1880. preseli sa zavod u novosagrađenu školsku zgradu (vrijednu oko 200.000 K), u kojoj se i danas nalazi.

Na temelju previšnj. rješenja od 19. rujna 1894. počelo je školske god. 1895./6. pretvaranje zavoda u osmorazrednu realnu gimnaziju poput zagrebačkoga istovrsnog zavoda.

Od radnika, koji su na tom zavodu službovali, spomenuti nam je prof. Demla i Podgoršeka.

1. Deml Milan, profesor kr. realne gimnazije i više trgovačke škole. Rodio se god. 1870. u Gerovu od oca vlastelinskog nadšumara, a umr'o 11. studenoga 1907. u Zagrebu. Deml je u Zagrebu svršio realku i sveučilište. Dao se na profesuru odabravši prirodopis kao glavnu struku, a fiziku i kemiju kao sporedne struke. Službovao je u Karlovcu, Zemunu, Križevcima i najposlije u Zagrebu. Svuda bijaše revan i savjestan profesor, ugodan i mio kolega, a čestit i skroman čovjek. Radi ovih vrlina voljeli su Demla njegovi drugovi i učenici.***

2. Podgoršek Josip, profesor u m. Rodio se 25. kolovoza 1845. u Ponikvama (Štajerska). Svršivši gimnaziju u Celju, a mudroslovne nauke u Gracu, bude 24. listopada 1873. osposobljen za srednjoškolskoga učitelja iz njemačkoga i slovenskog jezika. God. 1879. dopuni ispit za učitelja slovenskoga jezika u višoj gimnaziji, a god. 1880. bude osposobljen za predavanje iz hrvatskoga jezika. Službovao je u Celju, Ljubljani, Mitrovici, Rakovcu, Zemunu i Zagrebu, dok 17. lipnja 1905. ne ode u mir. Pisao je u časopise »Napredak« i »Hrvatski učitelj«.

12. **Privremena realna gimnazija u Rumi.** Kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, dozvolila je, da se početkom školske godine 1912./13. otvori prvi razred privremene realne gimnazije u Rumi. Za taj zavod, u koji će se primati i djevojčice, propisana je naučna osnova prema kraljevskom rješenju od 19. rujna 1894.†

---

* Narodne Novine. 1911., br. 35.

** Narodne Novine. 1911., br. 89.

*** Nastavni Vjesnik. 1908., str. 312.

† Obzor. 1912., br. 239.

4. Više trgovačke škole.

Tri trgovačke škole (u Zagrebu, Osijeku i Zemunu) imale zajedničkoga ravnatelja i učiteljski zbor mjesnih velikih realki, samo su još neki specijalni učitelji pridijeljeni za trgovačke struke, koji ne pripadaju napomenutom učiteljskom zboru.

Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 20. kolovoza 1893., broj 10.698. propisan je za trorazredne više trgovačke škole, spojene s kr. ve-

Podgoršek Josip, profesor realne gimnazije zagrebačke.
(Po fotografiji.)

likim realkama u Zagrebu, Osijeku i Zemunu i posebni ustrojni statut.

Na temelju toga ustrojnog statuta primaju se u I. razred viših trgovačkih škola mladići, koji su svršili s dobrim uspjehom malu realku, malu gimnaziju ili realnu gimnaziju, te su navršili 15. godinu dobe svoje. Mladići, koji tih prethodnih nauka nemaju, mogu biti primjeni u I. razred, ako na prijamnom spitu dokažu, da imadu za trgovačku školu potrebito predznanje.

Prijelaz u II. i III. razred dozvoljen je onim mladićima, koji su s povoljnim uspjehom svršili I. dotično II. razred.

Svaki novo primljeni učenik ima platiti 2 forinta u ime primarine. Školarina, koja se od učenika pobira u dva obroka, naime početkom svakoga polugodišta, iznosi na godinu 16 for. za višu trgovačku školu u Zagrebu, a 12 for. za ostale ovozemaljske više trgovačke škole.

Od školarine mogu učenici biti oprošteni prema propisima, koji vrijede i za ostala srednja učilišta.

S učenicima više trgovačke škole ne održavaju se nikakvi posebni ispiti. Koncem svakoga polugodišta dobiva svaki učenik semestralnu svjedodžbu.

S učenicima, koji su svršili III. razred više trgovačke škole s dobrim uspjehom, održava se koncem školske god. zaključni ispit. Za taj je ispit sastavljeno posebno ispitno povjerenstvo, koje se sastoji od nadzornika srednjih škola ili njegova zamjenika kao predsjedatelja i rukovoditelja toga izpita, zatim od ravnatelja više trgovačke škole i od učitelja III. razreda trgovačke škole.

Usmenom dijelu toga ispita može također prisustvovati po jedan izaslanik trgovačke komore i gradskoga zastupstva.

Ove su trorazredne više trgovačke škole uvrštene u kategoriju potpunih srednjih učilišta, a glede naučne su osnove izjednačene sa sličnim zavodima u austro-ugarskoj monarhiji.

Učenicima spomenutih trgovačkih škola podijeljena je dopisom kr. ugarskoga ministra za zemaljsku obranu od 19. srpnja 1892. broj 38.534./VIII. pogodnost jednogodišnje dobrovoljačke vojne službe.

Hrvatske više trgovačke škole ispoređene su dopisom kr. ug. ministra financija od 19. listopada 1892., br. 57.092. također sa srednjim trgovačkim školama u kraljevini Ugarskoj, te mogu svršeni pitomci stupiti u državnu službu kod blagajničke ili manipulacijonalne struke u smislu §§ 14., 17., 18., 19., 22. zak. čl. I. ex 1883. zajedničkoga hrv.-ug. sabora.

Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 27. kolovoza 1893., br. 11.063. izdana je pozivno na § 2. gore napomenutoga statuta za trorazredne više trgovačke s kr. velikim realkama u Zagrebu, Zemunu i Osijeku

spojene škole posebna naučna osnova, koja je početkom školske godine 1893./4. stala na snagu.

Naučni predmeti. Koji su po novoj osnovi naučni predmeti i koliko je određeno u sedmici sati, razabiramo iz ove križaljke:

Tekući broj	Predmet	Sati u sedmici u I. razredu	Sati u sedmici u II. razredu	Sati u sedmici u III. razredu	Svega
1	Hrvatski jezik	3	3	2	8
2	Njemački jezik	3	3	3	9
3	Francuski jezik	3	3	3	9
4	Trgovačka geografija, statistika	2	2	2	6
5	Povijest	2	2	2	6
6	Matematika, polit. aritmetika	4	2	2	8
7	Trgovačka aritmetika	3	3	2	8
8	Nauk o usancama	—	—	1	1
9	Fizika	2	1	—	3
10	Kemija i kemijska tehnologija	—	2	2	4
11	Prirodopis	3	—	—	3
12	Poznavanje robe	—	2	3	5
13	Nauk o trgovini, trgovačkom dopisivanju, knjigovodstvu	4	6	—	10
14	Komptoirske radnje, uzor. poslovnica	—	—	4	4
15	Zakonoslovlje	—	2	3	5
16	Nauk narodnoga gospodarstva i nauk financijalni	—	—	2	2
17	Krasnopis	2	—	—	2
	Svega	31	31	31	93

Za isključivo trgovačke predmete kao: komptoirne radnje, knjigovodstvo, trgovačko dopisivanje, onda za trgovačko i mjembeno pravo, kao i za nacionalnu ekonomiju i financijalni nauk postavljeni su stručni učitelji, a u ostalim predmetima obučavaju učitelji dotične realke. Jedni i drugi dobivaju primjerenu nagradu, i to oni, koji ne spadaju u učiteljski zbor dotične realke, za svaki sedmični sat na godinu 50 for., ako taj sat prelazi maksimum njegovih službenih sati, na koji je već kao učitelj realke obvezan. Ravnatelj realke dobiva nagradu od 150 for. na godinu za upravljanje dotične trgovačke škole.

Neobligatni su predmeti na trgovačkoj školi talijanski jezik, te se predaje u dva odjela tri (3) sata, onda stenografija i gimnastika dva (2) sata u sedmici. Učitelji se neobligatnih predmeta nagrađuju kao i na drugim srednjim učilištima.

Troškovi se za izdržavanje podmiruju iz zemaljskoga proračuna i iz godišnjih prinosa, na koje su se obvezale gradske općine zagrebačka, osječka i zemunska, te trgovačka i obrtna komora u Zagrebu i Osijeku i štedionica u Zemunu. U tu svrhu prinose:

Gradska općina zagrebačka na godinu	1000	for.
» » osječka » »	1000	»
» » zemunska » »	700	»
Trgovačka i obrtna komora zagrebačka na godinu	800	»
» » » osječka » »	1500	»
Štedionica zemunska na godinu	150	»
Svega . .	5150	for.*

Anketa za reorganizaciju stručne trgovačke nastave. Dne 16. prosinca 1908. sastala se u velikoj dvorani bogoštovnoga i nastavnoga odjela kr. zem. vlade pod predsjedanjem odjelnoga predstojnika dra. Ferde pl. Mixicha enquêta, da vijeća o reorganizaciji stručne trgovačke nastave u Hrvatskoj i Slavoniji.

U anketu su bili pozvani izaslanici Zemaljskoga saveza hrvatsko-slavon. industrijalaca u Zagrebu; Trgovačkoga doma, te trgovačkih i obrtničkih komora u Zagrebu, Osijeku i Senju; ravnatelji i profesori trgovačke struke naših viših trgovačkih

* Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji do godine 1895. Zagreb. 1896. str. 325.

škola u Zagrebu, Osijeku i Zemunu i dva apsolventa visokih trgovačkih škola

Anketa je počela u 3 sata poslije podne, a nazočni su bili: od kr. zemaljske vlade predstojnik za bogoštovlje i nastavu dr. Ferdo pl. Mixich sa kr. zem. srednjoškolskim nadzornicima Franjom Kremom i drom. Stjepanom Bosancem. Zapisnik je vodio ravnatelj Petar Ratković. Zemaljski savez hrv.-slav. industrijalaca zastupaše predsjednik Gustav vitez Pongratz, a Trgovački dom predsjednik Milivoj Crnadak i potpredsjednik Emil Weiss de Polna sa tajnikom saveza i doma drom. Gustavom Bazalom. Zagrebačku trgovačku i obrtničku komoru zastupahu: predsjednik Dragutin Mondekar i Albert Deutsch sa tajnikom drom. M. Krešićem, osječku: predsjednik Dragutin Laubner i tajnik Nikola Plavšić, senjsku: komorski vijećnik Dragutin Didolić. Nazočni su bili još ravnatelj viših trgovačkih škola: zagrebačke Gustav Pexidr-Srića, osječke Franjo Devidé i zemunske Uroš Popović, te profesori Oton Bošnjak, Dinko Šulentić, Ivan Šulentić i Janko Planinac, pa dva apsolventa visokih trgovačkih škola dr. Milan Mayer i Artur Mayer.

Odjelni predstojnik dr. Ferdo pl. Mixich pozdravio je sakupljene, koji svojom pripravnošću i odzivom najbolje potvrdiše važnost i domašaj intencija zem. vlade, da se i u nas reorganizira trgovačka stručna obuka prema faktičkim potrebama našim.

Potom je kr. zem. srednjoškolski nadzornik Franjo Krema ukratko prikazao historijat naših trgovačkih škola kao uvod u raspravljanje ovih pitanja:

I. Ima li se naša trgovačka obuka uopće organizirati prema austrijskim tipovima i stepenima (visoka, srednja i niža šegrtska trgovačka škola)? (Referent profesor Oton Bošnjak.)

II. Koliko bi razreda morala imati srednja trgovačka škola (današnja viša trgovačka škola), da li I.—III. razred ili jedan pripravni razred i I.—III. razred, ili pak I.—IV. razred? Koji bi se tečajevi mogli prisloniti uz tu školu (tečaj za abiturijente za djevojke, za pučke učitelje, specijalni drugi tečajevi)? Referent prof. Oton Bošnjak.)

III. Imaju li se više trgovačke škole ocijepiti od realnih gimnazija i kakav će im biti naslov? (Referent profesor Janko Planinac.)

IV. U kojim mjestima da se podržavaju trgovačke škole? (Raspravljaju izaslanici komora i udruženja.)

V. Materijalna sredstva za izdržavanje tih škola. Bi li se povisili učenički prinosi (školarina, primarina)? (Referira inspektor Franjo Krema.)

VI. Koji se živi jezici imadu u trgovačkim školama učiti kao obligatni, koji kao fakultativno-obligatni? (Referent direktor Franjo Devidé.)

VII. Kako da se usavrši obuka u merkantilnim predmetima? (Referent profesor Oton Bošnjak.)

VIII. Da li se ima pridržati zaključni ispit? (Referent profesor Dinko Šulentić.)

IX. Kako da se osigura strukovno obrazovan učiteljski podmladak? (Referent profesor Ivan Šulentić.)

O raspravljanju ankete izvijestili smo naprijed.* — Vidi str. 370.

Proširenje trorazrednih trgovačkih škola. Naredbom od 21. siječnja 1909., br. 1.516. proširene su trorazredne više s kr. realnim gimnazijama u Zagrebu, Osijeku i Zemunu spojene trgovačke škole u četvororazradne, pa je za iste propisana nova nastavna osnova.

Jednogodišnji komercijalni tečajevi za abiturijente srednjih i ovima ravnih škola ustrojeni su uz četvororazredne više trgovačke škole u Zagrebu i Osijeku naredbom od 27. siječnja 1909. br. 2.005, kojom je za te tečaje propisan ustrojni statut, naučna osnova i disciplinarni red, dok je naredbom od 29. ožujka 1911., br. 7.031 izdan propis za održavanje zaključnih ispita u tim tečajevima.

Dvorazredne trgovačke škole. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 21. siječnja 1909., br. 1.597. dozvoljeno je osnivanje dvorazrednih trgovačkih škola, te ujedno za iste propisan ustrojni statut i nastavna osnova.

Vjeroučna nastavna osnova propisana je za te škole za rimokatoličku mladež naredbom od 22. ožujka 1909. br. 8.624., a za mladež grčkoistočne (istočno-pravoslavne) vjere naredbom od 26. ožujka 1910., br. 29.807.

---

* Narodne Novine. 1908., br. 291.

Trgovačke akademije. Na osnovi prev. rješenja od 11. kolovoza 1910. promijenjen je naslov viših trgovačkih škola u Zagrebu, Osijeku i Zemunu u »trgovačke akademije«.

Školarina. Naredbom kr. zemaljske vlade od 5. kolovoza 1912., br. 19.340. određeno je u predmetu školarine ovo:

1. Školarina iznosi za pripadnike kraljevina Hrvatske i Slavonije i drugih zemalja krune sv. Stjepana za svako školsko polugodište u kr. trgovačkim akademijema u Zagrebu 30 (trideset) K, a u Osijeku i Zemunu te u višoj trgovačkoj školi u Sušaku 20 (dvadeset) K, za druge pripadnike pak u kr. trgovačkim akademijama u Zagrebu 60 (šezdeset) K, a u Osijeku i Zemunu te u višoj trgovačkoj školi u Sušaku 40 (četrdeset) K

2. Školarina ima se uplatiti prvih osam dana u svakom školskom polugodištu. Pričekati se mogu oni učenici, koji imadu uvjete za polučenje oprosta od plaćanja školarine.

Ovi mogu u tom roku predati molbu za oprost.

Ako u tom roku ne predadu molbu, imadu odmah bezuvjetno platiti školarinu.

Ako pak ne dobiju oprost ili ga poluče djelomice, imadu platiti školarinu najkasnije u roku od osam dana od primljenoga rješenja molbe.

Novinski članci. Više trgovačke škole, o kojima je već bilo govora, zainteresovale su i širu javnost. Za potkrepu toga pobilježili smo nekoliko novinskih članaka. Tako:

Prof. —d.—: Više trgovačke. škole. Narodne Novine. 1890., br. 53. Pisac ističe mane dvogodišnjih trgovačkih škola, osnovanih god. 1883. u Zagrebu i Zemunu.

O trgovačkoj nastavi. Narodne Novine. 1890., br. 144. U članku se dokazuje potreba trgovačke nastave, pa pozdravlja sa zadovoljstvom predstojeće proširenje dvogodišnjih trgovačkih škola u trorazrednne.

O ustrojenju trgovačke akademije u Osijeku. Narodne Novine. 1890., br. 279., koje je pitanje još god. 1872. potaknula trgovačka komora u Sisku, izbilo je ponovo u javnost predstavkom trgovačke komore u Osijeku, upravljenom 25. listopada 1890. na predsjedništvo kr. zemaljske vlade.

Prof. —d—: Naše »više trgovačke škole« i »trgovačke akademije u Beču i Budimpešti. Narodne Novine 1892., br. 166. Pisac isporeďuje uređenje naših trgovačkih škola s uređenjem trgovačke akademije u Beču i Budimpešti, pak predlaže, da i naše trgovačke škole dobiju naslov akademija. Eto rezultata toga ispoređivanja glede učevnih predmeta i broja učevnih sati:

Tek. broj	Predmet	I. razred			II. razred			III. razred			Koliko je sati zapalo koji predmet		
		Kod nas	Beč	Budimpešta	Kod nas	Beč	Budimpešta	Kod nas	Beč	Budimpešta	Kod nas	Beč	Budimpešta
1	Hrvatski jezik	3	—	—	3	—	—	2	—	—	8	—	—
2	Madžarski jezik	—	—	3	—	—	3	—	—	2	—	—	8
3	Njemački jezik	3	3	5	3	2	5	3	2	4	9	7	14
4	Francuski jezik	3	3	4	3	3	4	3	3	4	9	9	12
5	Engleski i talijanski jezik . . .	—	3	—	—	3	—	—	3	—	—	9	—
6	Trgovački zemljopis (i statistika)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	6	6	6
7	Povjesnica (opća i trgovačka) .	2	2	3	2	2	2	2	2	3	6	6	8
8	Matematika i polit. aritmetika .	4	4	3	2	2	2	2	2	2	8	8	7
9	Trgovačka aritmetika	3	3	4	3	3	3	2	3	2	8	9	9
10	Nauk o usancama	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1	2	—
11	Fizika	2	3	2	1	—	—	—	—	—	3	3	2
12	Kemija i kemička tehnologija .	—	—	3	2	3	3	2	—	—	4	3	6
13	Prirodopis	3	2	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—
14	Poznavanje robe	—	—	—	2	2	—	3	2	3	5	4	3
15	Nauk o trgovini, komtoirne radnje, knjigovodstvo i trgovačko dopisivanje	4	4	3	6	6	5	—	—	5	10	10	13
16	Uzor-poslovnica	—	—	—	—	—	—	4	5	—	4	5	—
17	Zakonoslovlje	—	—	—	2	2	2	3	2	3	5	4	5
18	Nauk narod. gospodarstva i nauk financijalni	—	—	—	—	—	2	2	3	2	2	3	4
19	Krasnopis	2	2	1	—	1	—	—	—	—	2	3	1
	Sviju sati na nedjelju .	31	31	33	31	31	33	31	31	32	93	93	98

Naše više trgovačke škole. Narodne Novine. 1896., br. 281. Brani se institucija od prigovora narodnoga zastupnika Jakčina iznesenih prilikom proračunske rasprave god. 1896.

1. **Osječka viša trgovačka akademija** osnovana je naredbom kr. zemaljske vlade od 20. kolovoza 1893. br. 10.698 kao trorazredna, a naredbom od 21. siječnja 1909. br. 1.516 kao četvororazredna. Za izdržavanje te trgovačke škole doprinaša

sada trgov.-obrtn. komora za Slavoniju na godinu 3.000 K, a grad Osijek 2.000 K.

2. **Sušačka viša trgovačka škola.** Otpisom kr. zem. vlade od 17. kolovoza 1910. određeno je, da se početkom školske godine 1910.—11. otvori prvi razred četvororazredne više trgovačke škole, koja će prethodno biti spojena s kr. velikom gimnazijom na Sušaku.

Za tu će višu trgovačku školu vrijediti sve normativne naredbe, koje vrijede za više trgovačke škole u Zagrebu, Osijeku i Zemunu.

3. **Zagrebačka trgovačka akademija** proširena je naredbom kr. zem. vlade školske godine 1891./2. u trorazrednu, a naredbom od 21. siječnja 1909. br. 1.516 u četvororazrednu.

Naredbom kraljevskoga povjerenika za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju od 4. lipnja 1912. određeno je, da se s kr. realnom gimnazijom u Zagrebu dosada spojena kr. trgovačka akademija odijeli od rečene kr. realne gimnazije kao poseban zavod s imenom »kr. trgovačka akademija u Zagrebu«.

Prev. rješenjem od 16. svibnja 1912. imenovan je dosadašnji upravitelj toga zavoda, Oton Bošnjak, ravnateljem rečene akademije u VII. činov. razredu.

Anketa. Dne 16. prosinca 1909. održana je anketa u krilu kr. zem. vlade pod predsjedništvom odjelnoga predstojnika dra. Ferde pl. Mikšića, kojoj su prisustvovali različni stručnjaci, pa su prema zaključcima iste pretvorene trorazredne trgovačke škole u četvororazredne s posve novom nastavnom osnovom. Ovim dvjema naredbama učinjen je važan korak u razvitku naših trgovačkih škola. Napose je važna najnovija naredba, jer se njom odvajaju dva tipa naučnih zavoda, koja su tek od prijeke nužde bila toliki niz godina spojena, dok su po svom bitnom ustrojstvu posve heterogenoga značaja.

Te su se protivštine još dale nekako svladavati, kad je u trgovačkoj školi bilo oko 50 učenika, a u realci oko 200—300 Ali danas, gdje sama trgovačka škola zagrebačka ima oko 350, a realna gimnazija preko 1000 učenika, treba pohvalno priznati požrtvovni rad nastavničkoga zbora tih zavoda, koji je umio zdušno odgajati ovaki broj povjerene mu mladeži, koje zacijelo ne ima ni u jednom evropskom zavodu toliki broj. Nema su-

mnje, da će za ovim prvim ocjepljenjem doskora doći i drugo: naime osnutak male realne gimnazije u istočnom dijelu grada. Ovo je pitanje tako važno, da bi se već sada valjalo njegovim rješenjem ozbiljno pozabaviti.

Naša zagrebačka trgovačka škola stupa u novu fazu svoga života i postaje samostalnom. Ova njezina samostalnost pruža joj sada mogućnost, da se intenzivno oda odgoju modernoga i valjanog trgovačkog podmlatka. Tu se sada eto pruža mogućnost, da se u našoj mladeži, koja se dala na trgovački stalež, odgoje nesamo sve one duševne sile, na kojima se osniva idealna kultura, već i tehničko-trgovačko-gospodarstvene vrline, koje su bezuvjetno potrebne za sticanje materijalnih kulturnih dobara. Treba dakle nastojati oko odgoja osobnosti i zvanične spreme držeći se one engleske: to teach men to be men and to help them to become masters of their vocation. Ako bude moguće postići ovaj cilj, onda će s prirodnim razvitkom nadoći čas, kad ne ćemo odgajati samo dobre komptoariste, već i poduzetne trgovce, koji će dići našu trgovinu, a s tim i gospodarsko blagostanje naše zemlje. I to je važna točka u razvoju gospodarskoga našeg programa.

Osobito pak važnu zadaću naše samostalne trgovačke škole nazrijevamo u valjanom i vrsnom učenju tuđih jezika, pri čemu su se dosada pokazivali tek slabi rezultati. Nema sumnje, da će se i u tome pogledu pokazati blagotvorni učinak samostalnosti.

U svezi s tim odjeljenjem određuje spomenuta naredba i otvorenje jednogodišnjega komercijalnog tečaja za abiturijente srednjih i ovima ravnih sveučilišta, koji će se otvoriti početkom školske godine 1910./11. Statut je ovoga tečaja udešen prema statutu bečkih abiturijentskih tečajeva. S tim će biti uvelike pomoženo našim mladim ljudima, koji su dosada morali ići u Grac ili u Beč. Kako pokazuju mnogobrojni upiti, okupit će se u tom tečaju mladići nesamo iz Hrvatske i Slavonije, već i iz Dalmacije, Bosne i Hercegovine te Srbije.

Uprava samostalne više trgovačke škole zagrebačke povjerena je poznatom stručnjaku na polju trgovačke znanosti, profesoru Otonu Bošnjaku. Već nam sama njegova osobnost jamči, da će on novo preustrojenu četvororazrednu trgovačku školu zagrebačku privesti na takav stupanj razvoja, te će se

moći uspješno takmiti sa sličnim zavodima naše monarhije. Nadamo se, da će joj se doskora priznati i naziv »akademije«, koji je po njezinu biću i ustrojstvu ide. Novom pak upravitelju želimo svaku sreću i uspjeh u nastojanju oko velikih i važnih njegovih ciljeva.*

Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 20. siječnja 1910. br. 1.958 određeno je, da se početkom školske godine 1910./11. imade uz višu trgovačku školu u Zagrebu otvoriti jednogodišnji komercijalni tečaj za abiturijente srednjih i njima ravnih učilišta s nastavnim i disciplinarnim redom propisanim naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 27. siječnja 1909. br. 2.005.

Svrha je tome komercijalnom tečaju, da se muškim i ženskim abiturijentima gimnazija, realnih gimnazija i njima ravnih zavoda nakon položena ispita zrelosti pruži prilika, da steku izdašno trgovačko znanje u jednoj školskoj godini, te da upoznaju organizaciju trgovine i industrije i pismeni poslovni, te računski komercijalni rad.

Tom naredbom učinjen je znatan korak napretka u našoj komercijalnoj nastavi i djelomično je udovoljeno jednoj davno željenoj potrebi našega trgovačkog svijeta, kojoj će se otvorenjem abiturijentskoga komercijalnog tečaja u Osijeku i do kraja udovoljiti, dok se samo svi uvjeti za otvorenje rečenoga tečaja u Osijeku osiguraju.**

4. Zemunska viša trgovačka škola spojena s kr. realnom gimnazijom. Ta je škola bila isprva dvorazredna, te je I. razred otvoren 1883., a II. razred 1884. God. 1891. bude zavod proširen na trorazrednu višu trgovačku školu. Za izdržavanje te škole prinosi gradska općina zemunska 1.600 K, a zemunska štedionica 400 K na godinu. Zavod je smješten u zgradi realne gimnazije.

Sadašnja organizacija temelji se na ustrojnom statutu od 20. kolovoza 1893. br. 10.698. Naučna osnova izdana je naredbom od 27. kolovoza 1893. br. 11.093, a propis o zaključnom ispitu naredbom od 6. svibnja 1892. 5.224.

---

* Narodne Novine. 1910., br. 17.

** Narodne Novine. 1910., br. 18.

Naredbom od 9. kolovoza 1910. br. 19.904. dopušteno je također primanje i ženske mladeži u višu trgovačku školu u Zemunu.

5. Privr. ženski liceji.

Za višu žensku naobrazbu skrbile su dosad jedino više djevojačke škole. Da li su iste potrebi zadovoljavale, neka pokazuju dalji novinski članci.

Novinski članci. F. Šuller: Prijedlog o preustrojstvu škola za žensku mladež u gradu Zagrebu. Narodne Novine. 1892. br. 9. Pisac zagovara osnutak obrtne i trgovačke produžne škole. Ovaj je prijedlog izazvao opširnije raspravljanje i to:

Gall: Prilog, da se razbistri prijedlog gosp. Fr. Šullera. Narodne Novine. 1892. br. 16, koji zagovara preustrojstvo više djevojačke škole u šest nižih razreda za opću naobrazbu, uz koje da se priključi tečaj za kućanstvo, trgovačke poslove i t. d.

Jambrišak: Primjedbe na prijedlog kr. škol. nadzornika Fr. Šullera o preustrojstvu škola za žensku mladež grada Zagreba. Narodne Novine. 1892. br. 19. U članku se želi, da nastavna osnova za niže pučke škole ostane netaknuta, a ona za više pučke škole da se dotjera. U gradu Zagrebu, kao srcu domovine, neka se osnuje ženski licej. Obrtne škole neka se ustroje prema mjesnim prilikama pojedinih gradova.

Još jedan prilog k preustrojstvu više djevojačke škole. Narodne Novine 1892. br. 23. i 24. Članak se osvrće na organizaciju škole bečkoga »Frauenerwerbsvereina«, berlinskoga »Letteverein«, pa ističe zatim svoje misli o uređenju obrtne škole za ženskinje.

Cvetišić: Mogu li se u preustrojenoj višoj djevojačkoj školi naobraziti i uzgajateljice? Narodne Novine. 1892. br. 30, na što članak jesno odgovara.

Olga Klešić-Peleš: Preustrojimo žensku nižu školu. Narodne Novine. 1892. br. 41. Članak se osvrće na anketu gospođa, pa zahtijeva za nižu pučku školu i više vremena i više građe, da se ona uzmože osvrnuti na kućne potrebe naroda.

S. B.: Viša ženska izobrazba. Narodne Novine 1892. br. 47. i 48. Članak se osvrće na održanu anketu gospođa, dokazuje potrebe više ženske izobrazbe i preporučuje osnutak ženskoga liceja.

Anketa. Na dan 30. siječnja 1892. održana je u Zagrebu anketa gospođa i gospođica za ženski licej. Odjelni predstojnik kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, dr. Iz. Kršnjavi, umolio je ove gospođe i gospođice, da dođu na dogovor u pogledu liceja za naše djevojke: Gospođe Cuculić, Klein, Kukuljević, Rušnov, Spevec, Vončina, Barac, Bachlin, Cuvaj, Chlup, Dutković, Florschütz, Gavela, Granitz, Halper, Hampel, Janda, Jambrišak, Kronfeld, Marjanović, Mažuranić, Mondekar, Mayerhofer, Pogačić, Rakovac, Rossipal, Savić; Stanković, Švrljuga, Vancaš, Vinkler i Wickerhauser. Nekoje od spomanutih gospođa željele su, da tome dogovoru prisustvuje i gospođa Kršnjavi, te je ona zato i umoljena. Poziv predstojnika glasi:

»U zadnje vrijeme raspravljalo se u nas veoma živahno pitanje o preustrojstvu ženskih naših škola. Pošto su mnijenja razna, a pitanje od velikoga zamašaja, želim u tom pogledu čuti nazore i želje hrvatskih majki i uzgajateljica, koje će najbolje znati, kakova je naobrazba za naše djevojke prema našim prilikam potrebita. Stoga Vas najuljudnije molim, da se u subotu dne 30. siječnja 1892. u 4 sata poslije podne izvolite potruditi u dvoranu kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, Opatička ulica br. 10, da raspravimo pitanje:

Je li današnja viša djevojačka škola podaje djevojkama svih staleža povoljnu naobrazbu; ako ne podaje, kako bi je valjalo proširiti, na koliko godina i koji bi se predmeti imali uvrstiti u osnovu takova zavoda?«

Gosp. predstojnik postavio se ovim pozivom na pravo stanovište; on želi, da čuje nazore majki, kad se radi o naobrazbi djevojaka. Ta gdje da traži savjeta, ako ne u majki, kojima su najbolje poznate potrebe kćeri, te koje same znadu, kako im je u svakoj prilici života dobro došlo, što su naučile u mladosti. Imena dotičnih gospođa jamče nam, da će rasprava o potrebi liceja biti razborita i skroz temeljita.

Na dan ankete sabrala se gore spomenuta lica u dvorani bogoštovno-nastavnoga odjela kr. zem. vlade. Iza pozdrava predstojnikova referirali su u tom pitanju: zem. škol. nadzornici Stipetić i Cuvaj, grad. škol. nadzornik Šuller, te učiteljica više djevojačke škole M. Jambrišak.

Pošto su gđe. Mažuranić, Vončina i Švrljuga pristale uz razlaganje Jambrišakove, da treba što veću važnost polagati etičnoj naobrazbi kod djevojaka, bude anketa zaključena.*

1. Zagrebački ženski licej. Kr. zemaljska vlada povjeri pod konac god. 1891. izradbu statuta za taj zavod dru. Tomi Mareticu, Hugi Badaliću i Stj. Basaričku. Njihov izradak pretresen je u široj anketi te glasi:

Ustrojstvo ženskoga liceja i preustrojstvo ženske obrtne škole u Zagrebu. Kr. zem. vlada proniknuta uvjerenjem o prijekoj potrebi valjane djevojačke naobrazbe za sve slojeve stanovništva grada Zagreba, povjerila je odborima »ad hoc« izradbu nacrta za znanstveni i obrtni smjer takove naobrazbe. — Obje osnove priopćuju se evo, neka se o njima razbistri mnijenje u javnosti, pak će se tada sastati još jedamput enqueta, a vlada će onda prisvojiti ona načela, koja se budu pokazala kao opće priznato najbolja.

Odbor za znanstveni smjer t. j. za ustrojenje ženskoga liceja podnio je ovaj izvještaj:

Odbor, kojemu je bilo povjereno, da izradi naučnu osnovu za djevojački licej, obavio je uz pripomoć prizvanih stručnjaka svoj posao. Podnašajući u prilogu svoju izradbu misli, da mu je ukratko navesti načela, na kojima je osnovao svoj rad.

Prije svega složio se odbor u tom, da se djevojačkomu liceju ima podati značaj uzgojne škole, koja u prvom redu ima djevojkama da poda valjanu općenitu izobrazbu, i time ih sačuva od površnosti i praznine duha, iz koje upravo potječe pohlepa za taštim kićenjem i ništetnim zabavama, koje su često razlogom moralnoj i materijalnoj propasti cijelih porodica.

Prema tomu uvrstio je u naučnu osnovu sve one predmete, kojima se u mladeži može da uzbudi mnogostrano zanimanje, i koji se uče i u uzgojnim dječačkim školama iste kategorije. Ali nije pri tom s vida pustio obzire na žensku narav. Kako djevojke ne mogu da podnesu velikoga tjelesnog ni duševnog napora, nastojalo se, da se opseg učiva u svakom pojedinom predmetu stegne na najnužnije. Naročito pak pazilo se na to kod onih predmeta, koji radi svoje apstraktnosti obično ne prijaju ženskoj ćudi, kao što je na pr. matematika i logika. Broj sati stegnut je na 27, od kojih u višim razredima otpada na strogo duševni rad 24, a u nižim razredima jedva 22 sata. Ako se razredba sastavi tako, da se obuka kroz 6 radnih dana u nedjelji drži po 4 sata prije podne, to će djevojke samo dva puta poslije podne imati obuku. Odrede li se pak za popodnevne satove tehnički predmeti, kao pjevanje, risanje i t. d., to će im preostati dostatno vremena za odmor i uputu u kućnim poslovima.

I rasporedbom učiva, kojom se donekle određuje i metoda obuke, išlo se ususret osebnosti ženskoj, jer se pomno izbjegavala pusta siste-

* Narodne Novine. 1892., br. 26.

matika, te naznačio pravac, koji vodi od prakse k teoriji, od zora k pojmu. Jasno se to vidi kod jezika, naročito kod francuskoga i engleskog.

Kako u duševnom radu žena prevlađuje više srce nego razum, podala se humanističkim predmetima prevlast nad realističkima. Osobito pak povoljno ima u tom smjeru da djeluje predmet, koji doslije nije uveden još ni u jedan naš zavod, a to je »svjetska književnost«, naime čitanje najuzornijih djela prvih pisaca starih i novih u valjanim hrvatskim prijevodima. Tu na žaru najplemenitijih misli i osjećaja svjetskih velikana treba da se razgrije srce ženske mladeži, kako bi se odvratilo od ništetnih stvari i usplamtjelo za ono, što je istinito, lijepo i dobro.

Osim njemačkoga jezika valjalo bi po predloženoj naučnoj osnovi od modernih tuđih jezika, počevši od prvoga pa do osmoga razreda, učiti i francuski. Taj je jezik odabran stoga, što ga traži društveni život u boljim krugovima i što ima vrlo bogatu književnost, a može znanje toga jezika djevojci, koja bi ostala osamljena, najlakše dati priliku, da može nešto privrijediti privatnim obučavanjem.

Da se pazilo i na praktične potrebe ženâ, vidi se otud, što je u osnovu uvršten ženski ručni rad. Nije doduše za taj predmet određen ni znatan broj sati ni velik opseg učiva, ali je ipak dovoljno pruženo jamstva, da će djevojke uz prirođenu ljubav za taj predmet i marljivo vježbanje kod kuće naučiti toliko ručnoga rada, koliko je u kući od prijeke potrebe. Koja bi htjela, da se povrh toga uvježba u radnjama, za koje se hoće trajnije vježbe, kao što je na pr. krojenje i šijenje rublja i odijela, ta bi se mogla u tome usavršiti u prosto vrijeme ili o velikim praznicima u stručnom zavodu, naime u ženskoj obrtnoj školi.

Smatrajući djevojački licej općenito-obrazovnom ili uzgojnom školom, nastojao je odbor, da tako i kod ručnoga rada, kako i kod drugih predmeta, naročito kod risanja, osobito istakne onaj momenat, kojim treba da se djeluje na najnježniju, ali i najjaču stranu ženske osebnosti, naime na oplemenidbu ukusa.

U predloženom nacrtu osnove nijesu našli mjesta oni predmeti, što ih mnogi živo preporučuju kao vrlo potrebne za praktičnu izobrazbu žena, tako na pr. uputa u kuhanje, glačanje i t. d. Ako se ti predmeti uopće mogu da s uspjehom uče u školi, to oni po mnijenju ovoga odbora ne bi spadali u djevojački licej, nego u specijalne škole, koje bi učenice liceja također mogle da polaze u prosto vrijeme ili u praznike. Uostalom udešena je naučna osnova za licej ipak tako, da će se kod mnogih predmeta, naročito kod prirodnih nauka, moći dovoljan obzir uzeti i na svakidašnje potrebe ženskoga života i rada. Na to bi osobito trebalo gledati kod sastavljanja naučnih knjiga za ovu školu, jer bi time obuka postala nesamo korisnija, nego i zanimljivija.

Kao što srednja učilišta uopće, tako bi se i djevojački licej imao dijeliti u dva odjela, svaki sa četiri razreda. Već obuka u nižem odjelu podavala bi u svakom predmetu zaokruženu cjelinu tako, da bi djevojka svršivši taj odio mogla, ako joj prilike ne bi dopuštale, da prijeđe u viši odio, ili ako ne bi imala za to volje ili potrebnih sposobnosti, mirne duše

s dovoljno znanja stupiti u život ili u stručnu koju školu, kao što je na pr. ženska obrtna škola, trgovački tečaj, tečaj za poštarsku i brzojavničku službu i t. d.

Dok bi obuka u nižem odjelu zadržala značaj skroz općenito-obrazovni, udešena je obuka u višem odjelu po predloženoj osnovi tako, da bi se učenice uz usavršivanje svoje opće izobrazbe mogle pripraviti i za ono zvanje, koje je s naravi žene upravo najuže spojeno, a to je, da budu učiteljice u javnoj školi, ili pak gouvernante, a eventualno i razumne uzgajateljice vlastite djece. Pošto bi pak potpuni djev. licej po toj osnovi podavao gotovo toliko znanja, koliko se traži od abiturijenta gimnazije ili realke, to je ovaj odbor smatrao nužnim stvar tako udesiti, da bi se učenicama, koje bi imale za to volje i sposobnosti, podala prilika, da mogu slušati sveučilišne nauke, naročito u medicinskom fakultetu; jer se ionako kod nas sada pokazuje potreba dobrih liječnika za žene i djecu, a da bi za to bile najsposobnije žene, o tom ne može biti ni najmanje sumnje. Pa i to, što se već sada u Bosni javno namještaju žene, dokazuje, da bi vrlo dobro bilo, kad bi se nekoliko sposobnih Hrvatica izobrazilo za tu struku.

Prema tomu provedena je u nacrtu osnove za viši odio djevojačkoga liceja trifurkacija tako, da bi se učenice dijelile u tri skupine, i to:

a) za one, koje bi htjele da se usavrše samo u onom, što pripada samo na općenitu izobrazbu, a time eventualno osposobe i za valjane gouvernante;

b) za one, koje bi htjele da se siprave za učiteljstvo u javnim školama;

c) za one, koje bi htjele da se spreme za sveučilišne nauke.

Obuka u svjema predmetima bila bi za sve tri skupine zajednička. Samo obuka u engleskom jeziku, zatim pedagogiji s ručnim radom i kućanstvom, i napokon u latinskom jeziku podjeljivala bi se alternativno tako, da bi učenice, koje bi htjele da se spreme za sveučilišne nauke, učile latinski jezik, dok bi učenice, koje se kane odati učiteljstvu, učile pedagogiju, ručno djelo i kućanstvo, a učenice, koje imadu na umu lih općenitu izobrazbu, engleski jezik. Prema tomu određeno je za engleski jezik s jedne strane, a za pedagogiju s ručnim radom i kućanstvom s druge strane u svakom razredu višega odjela upravo toliko sati na nedjelju, koliko i za latinski jezik.

Ispit zrelosti iza svršenih nauka podjeljivao bi po tome pravo:

a) učenicama, koje bi učile pedagoške discipline, da se mogu namjestiti kao učiteljice u javnim pučkim školama i zabavištima, a eventualno i da mogu biti gouvernante;

b) učenicama, koje bi učile latinski jezik, da mogu biti pripuštene sveučilišnim naukama i eventualno da mogu polaziti tečaj za izobrazbu učiteljica viših pučkih škola;

c) učenicama, koje bi učile engleski jezik (ako bi uopće bile voljne podvrći se ispitu zrelosti), da mogu biti gouvernante i eventualno da se

mogu u posebnom tečaju za izobrazbu učiteljica u višim pučkim školama pripraviti za to zvanje.

Tako bi abiturijentice djevojačkoga liceja bile valjano spremljene za svaku i najnepovoljniju priliku života, te se ne bismo trebali bojati učenoga ženskog proletarijata, koji je samo onda opasan, ako mu je osnovom polutansko znanje. A u povoljnim prilikama bile bi valjane izobražene žene, kakve bi djevojački licej uzgajao, pravi blagoslov za cijeli narod, jer bi u djecu svoju presađivale one uzvišene misli i plemenite osjećaje, što bi ih valjana obuka usađivala u njihovu dušu.

Pregled predmeta i nedjeljnih sati za djevojački licej.

Tekući broj	Predmet	Sati: I. razred	II. razred	III. razred	IV. razred	V. razred	VI. razred	VII. razred	VIII. razred	Ukupno
1	Vjeronauk	2	2	2	2	1	1	1	1	12
2	Hrvatski jezik	4	4	4	4	3	3	3	3	28
3	Francuski jezik	5	4	4	4	3	3	3	3	29
4	Njemački jezik	3	3	3	3	2	2	2	2	20
5	Engleski jezik (relativno obligatno)	—	—	—	—	6	6	5	5	22
6	Latinski jezik (relativno obligatno)	—	—	—	—					
7	Pedagogija* (relativno obligatno)	—	—	—	—					
8	Svjetska književnost	—	—	—	—	2	2	2	2	8
9	Povijest	—	2	2	2	3	3	3	2	17
10	Zemljopis	2	1	2	1	—	—	—	—	6
11	Matematika	2	2	2	2	2	2	2	2	16
12	Fizika	—	—	2	3	—	—	2	2	9
13	Prirodopis	2	3	—	—	2	2	—	1	10
14	Propedevtika**	—	—	—	—	—	—	1	1	2
15	Risanje	2	2	2	2	2	2	2	2	16
16	Ženski ručni rad	2	2	2	2	—	—	—	—	8
17	Pjevanje	1	1	1	1	1	1	1	1	8
18	Gimnastika	1	1	1	1	—	—	—	—	4
19	Krasnopis	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	Ukupno	27	27	27	27	27	27	27	27	216

* Kandidatkinje za pučko učiteljstvo uče od broja sati, određenih za latinski, eventualno engleski jezik, u V. razredu 3 sata pedagogiju, a

Vjeronauk.

I. razred: Biblijska povijest staroga zavjeta. — 2 sata.
II. razred: Biblijska povijest novoga zavjeta. — 2 sata.
III. razred: Obredi katoličke crkve. — 2 sata u sedmici.
IV. razred: Nauk katoličke vjere po velikom regenburškom katekizmu. — 2 sata.
V. razred: Dogmatika. — 1 sat.
VI. razred: Moralka. — 1 sat.
VII. razred: Crkvena povijest. — 1 sat.
VIII. razred: Nastavak crkvene povijesti. — 1 sat.

Hrvatski jezik.

I. razred: Imenski oblici. Čitanje čitanke za I. razred. Učenje naizust pjesama i deklamovanje. Često pisanje diktanda s osobitim obzirom na interpunkcije. Svaki mjesec po 2 školske zadaće, i to reprodukcije kratkih zgodnih pripovijedaka po kazivanju učiteljevu. — 4 sata.

II. razred: Ponavljanje imenskih oblika. Glagolski oblici. Čitanje čitanke za II. razred. Kratak nauk o kvantiteti i akcentu. Učenje pjesama naizust i deklamovanje. Svaki mjesec po 2 školske zadaće i to neke neka su kao u I. razredu, a neke neka su lakši samostalni sastavci, dakako po naputku učiteljevu. Zadaće se pišu naizmjence jedne latinicom, druge ćirilicom· — 4 sata.

III. razred: Nauk o sintaktičnoj porabi vrsta riječi. Kratak nauk o rečenici i interpukcijama. Čitanje čitanke za III. razred. Učenje pjesama naizust i deklamovanje. Svaki mjesec po 2 sad školske sad domaće zadaće, i to lakši samostalni zastavci po naputku učiteljevu. Jedna škoiska zadaća u svakom polugodištu piše se ćirilicom. — 4 sata.

IV. razred: Nauk o sintaktičkoj porabi oblika. Čitanje čitanke za IV. razred. Učenje naizust pjesama i deklamovanje. Naputak u sastavljanje najobičnijih poslovnih sastavaka za praktički život i vježbe u tom sastavljanju. Zadaće kao u III. razredu, dakako s malo većim zahtjevima, koje sa sobom donosi veća duševna razvijenost učenica. — 4 sata.

V. razred: Epsko, lirsko i didaktično pjesništvo s kratkim naukom o građi stihova. Čitanje čitanke za V. razred i Mažuranićeva Čengić-age. Privatno se čitaju odabrane narodne ženske pjesme. Učenje naizust pjesama i deklamovanje. Svako polugodište 5 zadaća, od kojih su jedna ili dvije školske, a pišu se samostalni sastavci, koji odgovaraju relativnoj zrelosti učenica. Jedna se zadaća u svakom polugodištu piše ćirilicom. — 3 sata.

VI. razred: Dramatsko pjesništvo uz čitanje koje valjane drame i primjera iz čitanke. Glavni nacrt stilistike i glavni pravci proze što u

3 sata ženski ručni rad i kućanstvo, u VI. razredu 4 sata pedagogiju, a 2 sata ručno djelo, u VII. i VIII. razredu pedagogiju.

** Kandidatkinje za učiteljstvo oproštene su od propedevtike, jer je uče u svezi s pedagogijom. Mjesto toga uče u VII. razredu 1 sat ručni rad, a u VIII. razredu upotrijebi se odnosni sat na pedagogiju s prakt vježbama.

teoriji što na osnovi štivâ iz čitanke. Privatno se čitaju odabrane narodne junačke pjesme. Učenje pjesama na izust i deklamovanje. Zadaće kao u V. razredu. — 3 sata.

VII. razred: Povijest hrvatske i srpske književnosti XIX. vijeka uz čitanje primjera iz čitanke. Privatno se čitaju djela najznamenitijih pisaca toga vremena. Zadaće kao u VI. razredu. — 3 sata.

VIII. razred: Povijest hrvatske i srpske književnosti XVI. XVII. i XVIII. vijeka uz čitanje primjera iz čitanke, a čitajući uzima se obzir na obličné i glasovne osebine, kojih danas u jeziku nema. Privatno se čitaju: Gundulićev Osman, Palmotićev Pavlimir, Reljkovićev Satir i odabrane pjesme Kačićeve. Zadaće kao u VII. razredu. — 3 sata.

Francuski jezik.

I. razred: Vježbe u valjanom izgovaranju, čitanju i razgovaranju na osnovi štiva i opisivanja okolnih predmeta i slika. Pripadom se tumače najvažniji gramatički pojavi. Diktando i pjesmene vježbe. Pjevanje francuskih pjesama. — 5 sati.

II. razred: Vježbe kao i u I. razredu. Sustavna nauka pravilnih imenskih i glagolskih oblika. Vježbe u pripovijedanju i prerađivanju štiva. — 4 sata.

III. razred: Nastavak usmenih i pismenih vježbi na štivima. Nepravilni glagoli. Prevođenje s hrvatskoga jezika. Diktando. — 4 sata.

IV. razred: Sustavna nauka sintakse. Nastavak vježbi iz III. razreda. — 4 sata.

V. razred: Književnost XIX. i XVIII. stoljeća na osnovi čitanke. Ponavljanje gramatike. Stilističke vježbe. — 3 sata.

VI. razred: Književnost XVII. stoljeća na osnovi čitanke. Stilističke vježbe. — 3 sata.

VII. i VIII. razred: Čitanje i tumačenje po kojega djela historijskoga u cjelini; zatim od Molièra i Racina po koji izabrani komad u cjelini. Stilističke vježbe. U VII. i VIII. razredu nastavni jezik francuski. — 3 sata.

Njemački jezik.

I. razred: Vježbanje u izgovoru, čitanju i pisanju. Pravilni oblici. Spolnik, samostavnik (izuzevši imena vlastita), pridavnik, glavni i redni brojnik, zamjenice (izuzevši neizvjesne), pomoćni i slabi glagol. Prevođenje s njemačkoga na hrvatski i s hrvatskoga na njemački. Praktične vježbe na ploči. Diktando. Učenje najobičnijih riječi na izust. Svakih 14 dana po jedna, sad školska sad domaća zadaća. — 3 sata.

II. razred: Opetovanje i popunjavanje pravilnih oblika; jaki glagoli i prijedlozi. Prevođenje kao u I. razredu. Pravopisne vježbe. Čitanje, tumačenje i učenje na izust pomanjih štiva: basana, priča, pjesmica. Zadaće kao u I. razredu. — 3 sata.

III. razred: Ponavljanje i svršetak oblika. Nauk o padežima i prijedlozima. Nauk o rečenici. Prevođenje kao u prva dva razreda. Pravopisne vježbe. Učenje riječi i rečenica na izust. Čitanje, tumačenje i deklamovanje na izust naučenih kratkih i lakih pjesmica. Svake sedmice jedna, sad domaća sad školska zadaća. — 3 sata.

IV. razred: Nauk o porabi glagola i veznika. Glavno o tvorbi, izvođenju i sastavljanju riječi. Prevođenje. Pravopisne vježbe. Čitanje i tumačenje prozaičnih i pjesničkih lakih štiva. Pokusi u pripovijedanju njemačkim jezikom. Deklamovanje pomanjih pjesama. Svake 3. sedmice jedna, sad domaća, sad školska zadaća, koje prijevodi, koje reprodukcije već čitanih štiva. — 3 sata.

V. razred: Ponavljanje i popunjavanje sintakse. Čitanje, prevođenje, stvarno i slovničko razglabanje izabranih, ponajviše prozaičnih štiva. Pripovijedanje njemačkim jezikom i vježbanje u govoru. Njemačka frazeologija. Deklamovanje pjesama. Svaki mjesec jedna domaća ili školska zadaća, koje reprodukcija već čitanih štiva, koje prijevodi na njemački, u svakom polugodištu po jedna latinicom. — 2 sata.

VI. razred: Čitanje uz stvarno, slovničko i estetično razglabanje, svagda s obzirom na hrvatsku jezikoslovnu obuku u stilistici, metrici i poetici. Pripovijedanje njemačkim jezikom i vježbanje u razgovoru. Njemačka frazeologija. Deklamovanje pjesama. (Nastavni jezik njemački.) Zadaće kao u V. razredu. — 2 sata.

VII. razred: Čitanje, stvarno i estetično tumačenje proizvoda novije njemačke književnosti od Klopstocka do 19. vijeka. Pripovijedanje njemačkim jezikom i vježbanje u razgovoru. Svakoga mjeseca jedna, ponajviše domaća zadaća, i to samostalni sastavci po naputku učiteljevu. — 2 sata.

VIII. razred: Čitanje, stvarno i estetično tumačenje najznamenitijih proizvoda njemačke znanstvene, pjesničke i beletrističke literature XIX. vijeka. Svakoga mjeseca jedna, ponajviše domaća zadaća, i to opsežniji samostalni sastavci. — 2 sata.

Engleski jezik.

V. razred: (1. tečaj): Samoglasnik po brojki. Vježbe u valjanu izgovaranju na osnovi štiva i opisivanje okolnih predmeta i slika. Pismene vježbe iz pameti na osnovi štiva. Prigodice se tumače pravilni imenski i glagolski oblici. — 6 sati.

VI. razred: (2. tečaj): Sustavna nauka oblikâ. Manjkavi i nepravilni glagoli. Pokusi u pripovijedanju engleskim jezikom. Pismeno prerađivanje štiva. Diktando. — 6 sati.

VII. razred: (3. tečaj): Sustavna nauka sintakse. Povijest književnosti na osnovi čitanke. Vježbe u govoru. Prevođenje iz hrvatskoga jezika. Stilističke vježbe. — 5 sati.

VIII. razred (4. tečaj): Ponavljanje oblika i sintakse uz čitanje. Nastavak povijesti književne. Stilističke vježbe. Čitanje i tumačenje pojedinih djela znamenitih pisaca kao: Shakespeare, jedna tragedija. Milton, odlomak iz Izgubljenoga raja. Scott, odlomak iz proze. Tennyson ili Longfellow, pjesme na izust. — 5 sati.

Latinsi jezik.

V. razred: Nauk o oblicima uz udiljno prevođenje s latinskoga na hrvatski i s hrvatskoga na latinski, po vježbenici naročito za ovaj razred priređenoj. U II. polugodištu po 2 školske zadaće na mjesec. — 6 sati.

VI. razred: Obadva polugodišta sintaksa po 4 sata uz udiljno prevođenje s lat. na hrv. i s hrv. na latinski po vježbeuici naročito za ovaj razred priređenoj. Osim toga u I. polugodištu po dvije ure ponavljanje oblika, a u II. polagano čitanje po kojega života iz knjige L'Homonda-Holzera: Urbis Romae viri illustres. Čıtavu godinu po 2 školske zadaće na mjesec — 6 sati.

VII. razred: U I. polugodištu čitanje iz knjige L'Homonda-Holzera: Urbis Romae viri illustres. U II. polugodištu čitanje naročito za ovaj razred priređene hrestomatije i Ciceronovih djela (u kojoj su govori: pro Archia, pro lege Manilia; zatim Laelius i Cato maior i zgodni izvodi iz filosofičkih spisa Tuscul., disput., de finibus). Svaki mjesec 1 školska zadaća. — 5 sati.

VIII. razred: Prva dva mjeseca čitanje hrestomatije iz Ciceronovih djela. Zatim čitanje naročito za ovaj razred priređene hrestomatije iz rimskih pjesnika (u kojoj je: izbor iz Ovidijevih pjesama, nekoliko lakših oda Horacijevih i nekoliko ulomaka iz Virgilijeve Eneide). Svaki mjesec 1 školska zadaća. — 5 sati.

Pedagogija

(obligatna samo za učenice, koje žele da se osposobe za učiteljstvo).

V. razred: Nauka o uzgoju. Temeljna načela (pojam, potreba, mogućnost) uzgoja. Najglavnija načela tjelesnoga uzgoja. Najglavniji zakoni duševnoga razvitka uz primjenu na uzgoj.

VI. razred: Nauka o uzgoju. (Svrha, metoda i sredstva uzgoja. Čimbenici uzgoja.)

Opća nauka o obuci. Temeljna načela (pojam obuke, vrste obuke, uzgojna obuka, uvjeti uzgojne obuke). Najglavniji zakoni mišljenja, potrebni za shvatanje pravila obuke. Učivo pučke škole. Metoda (put, oblik, način, sredstva) i načela obuke. Učitelj i škola, a naročito nerazdijeljena pučka škola.

Teorija zabavišta. Bitnost i zadaća zabavišta; posebna usgojna sredstva zabavišta; dužnosti zabavišne odgajateljice — 4 sata.

VII. razred: Posebna nauka o obuci. Metodika zorne obuke i početnoga čitanja. Metoda jezikoslovne, računstvene i stvarne obuke. Metoda obuke u risanju i gimnastici. — 3 sata.

Hospitovanje. Učiteljske kandidatkinje hospituju u jednoj gradskoj pučkoj školi spojenoj sa zabavištem, koju će kr. zem. vlada naredbenim putem odrediti, u I. poludodištu po 2 sata, a u II. polugodištu 1 sat u sedmici. Radi hospitovanja drži se s njima posebna sjednica, kojoj predsjeda ravnatelj, a prisustvuju joj dotične učiteljice vježbaonice i učitelj metodike. U toj se sjednici tumači učenicama način obučavanja u dotičnoj uri hospitovanja, te se upozoruju i na ostale događaje školske prakse i upućuju na marljivo motrenje i bilježenje svojih opažanja. Kasnije se u tim sjednicama raspravlja o nacrtima učenica u svakom satu njihova hospitivanja.

Školska praksa drži se u II. polugodištu 1 sat na nedjelu, a sastoji se od a) pripravnih dogovora; b) praktičnih vježba u školi i c) pretresivanja i ocjenjivanja tih vježba.

U pripravnim dogovorima, kojima predsjeda ravnatelj, a sudjeluju kod njih učiteljice vježbaonice i učitelj metodike, određuju se za cijelu nedjelju zadaće za praktične vježbe učenica u vježbaonici s obzirom na red nauka u pojedinim razredima vježbaonice. Vježbe učenica udešavaju se tako, da se svjema pruži prilika vježbati se u svjema predmetima i razredima. Te se vježbe obavljaju skupimice pod upravom učiteljica vježbaonice, koje kandidatkinjama nakon predavanja priopćuju svoje primjedbe i opaske. Za praktične vježbe pripravit će se kandidatkinje prema potrebi i pismeno. — Ukupno 5 sati.

VIII. razred: Povijest pedagogije. Rad najodličnijih pedagoga i najznamenitijih doba s obzirom na povjesni razvitak pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji. Školsko zakonarstvo. — 2 sata.

Školska praksa. Nastavljaju se cijele godine (1 sat na nedjelju) praktične vježbe kao i u VII. razredu. Osim toga drže se svake nedjelje (2 sata) pokusna predavanja pod upravom učitelja metodike i u prisutnosti ravnatelja i dotične učiteljice vježbaonice, a pribivaju im svaki put sve kandidatkinje VIII. razreda. Prije pokusnih predavanja imadu kandidatkinje izraditi svoje zadatke pismeno, te ih predati na pregled učitelju metodike, koji im tada priopćuje svoje primjedbe o tim izradbama, a daje potrebne upute.

Iza obavljenih pokusnih predavanja drže se sastanci pod predsjedanjem ravnatelja i u prisutnosti učitelja metodike, učiteljica, u čijim su razredima obavljena pokusna predavanja, te kandidatkinja VIII. razreda. U tim se sastancima pretresaju i ocjenjuju pokusna predavanja, a povađa se razgovor i o najznamenitijim događajima škole prošloga tjedna, da se tako kandidatkinje praktički uvedu u školski život.

Za metodiku, praktičke vježbe i pokusna predavanja u nauku vjere određuje se 1 sat na nedjelju, a rukovodi ih sam vjeroučitelj ženskoga liceja.

U svjema stadijima šk. prakse pazit će se na to, da se kandidatkinje uvježbaju i u obučavanju u nerazdijeljenoj pučkoj školi.

I u ovom razredu učestvuju kandidatkinje cijele godine kod praktičnoga rada u zabavištu. — Ukupno 6 sati.

Svjetska književnost u hrvatskim prijevodima.

V. razred. Grčka i rimska: Homerova Odiseja. Izvod iz Herodota. Platonova apologija. Izvod iz Horacijevih i Virgilijevih djela. — 2 sata.

VI. razred. Romanska: Izvodi iz Danteova »pakla«, iz Tassova »oslobođenoga Jerusalima« ili Ariostova »bijesnoga Orlonda«. Cervantesov »Don Quixote«, Calderonova drama »život je san«. Camoesove »Lusiade« — 2 sata.

VII. razred. Engleska i skandinavska: Shakespearov Coriolan, Lear, Jul. Caesar. Izbor iz Byronovih epskih djela. Tegnérova priča o Frithjofu. — 2 sata.

VIII. razred. Slavenska i madžarska: Mickijevićev »pan Tadeuš« i »Konrad Wallenrod«. Izbor iz Puškinovih epskih djela. Turgenjevljeve

»proljetne vode« i »lovačke zapiske«. Epske kompozicije od Petőfia i Aranya u prijevodu Zmaja-Jovanovića. — 2 sata.

Povijest.

II. razred: Stari vijek s osobitim obzirom na Grke i Rimljane. — 2 sata.

III. razred: Srednji vijek s osobitim obzirom na hrvatsku i ugarsku povijest. — 2 sata.

IV. razred: Novi vijek s osobitim obzirom na austrijsku povijest. — 2 sata.

V. razred: Stari vijek. — 3 sata.

VI. razred: Srednji vijek i novi do francuske revolucije. — 3 sata.

VII. razred: Francuska revolucija i najnoviji vijek do god. 1868. — 3 sata.

VIII. razred: Hrvatska povijest. — 2 sata.

Zemljopis.

I. razred: Hrvatska, Slavonija i Dalmacija; ostale zemlje austro-ugarske monarhije. — 2 sata.

II. razred: Balkanske zemlje; Švicarska, Njemačka, apeninski i pireneiski poluotok. — 1 sat.

III. razred: Francuska, Belgija, Nizozemska, Velika Britanija, Skandinavija, Danska, Rusija i ostale strane svijeta. — 2 sata.

IV. razred: Matematički i fizikalni zemljopis. — 1 sat.

Matematika.

I. razred: Računstvo: Računanje s neimenovanim i jednoimenovanim cijelim i decimalnim brojevima; djelivost brojeva; najveća zajednička mjera i najmanji zajednički višekratnik.

Mjerstvo: Planimetrija; pravac, kružnica, kutovi, usporednice, sumjernice prušca i kuta.

Što više kratkih domaćih zadaća. Mjesečno 1 školska zadaća. — 2 sata.

II. razred. Računstvo: Svojstvo običnih česnika, pretvaranje običnih u decimalne i obrnuto; računanje s običnim česnicima; najznatnije domaće i strane mjere, utezi i novci; pretvaranje mjera, uteza i novaca u prostim primjerima.

Mjerstvo: Sastavljanje i sukladnost trokuta; osobiti trokuti; upotreba sukladnosti za likove u krugu; četvorokut; mnogokut.

Što više domaćih vježba. Mjesečno 1 školska zadaća. — 2 sata.

III. razred: Računstvo: Skraćena množidba; omjeri i razmjeri; upotreba omjera i razmjera; jednovito pravilo trojno; postotni račun; proračunavanje dobiti i oduzetka (diskonta).

Mjerstvo: Omjernost i razmjernost pružaca. Sličnost likova. Najglavnije iz oblikoslovlja stereometrijskoga.

Vježbe i zadaće kao i u prijašnjim razredima. — 2 sata.

IV. razred. Računstvo: Računanje s općim cijelim brojevima i sa česnicima. Temeljne operacije s polinomima. Drugi i treći uzmnog i korijen polinoma i dekadičnih brojeva.

Mjerstvo: Jednakost ploština; poučci o pravokutnom trokutu, i to: Pitagorin poučak; poučak o katetama i o visini, pretvaranje i dijeljenje likova. Mjerenje dužina, kružnih lukova i ploštine pravokutnih likova pak i kruga.

Što više domaćih vježba. Mjesečno 1 školska zadaća. — 2 ure.

V. razred. Računstvo: Kratak nauk o jednadžbama 1. stupnja s jednom nepoznanicom. Ponavljanje nauka o razmjeru, sastavljeni omjeri; njihova upotreba; sastavljeno pravilo trojno; pravilo verižno i diobeno ročni i poprečni račun; omjerni račun; račun dobiti na dobit.

Mjerstvo: Stereometrija. Proračunavanje oplošja i objama. Čunjosječice.

Vježbe i zadaće kao i prije. — 2 ure.

VI. razred. Računstvo: Znanstveno izveden nauk o računanju s općim brojevima; četiri temeljne operacije: zbrojidba; odbidba i negativni brojevi; množidba; dioba. Brojni sustav dekadički; djelivost brojeva. Mjera i višekratnik. Računanje s česnicima.

Mjerstvo: Planimetrija: pravac, kutovi, o usporednicama; trokut, sukladnost trokuta; četverokut; mnogokut; krug; razmjernost pružaca; poučci o sličnosti trokuta (bez upotrebe). — Najglavnije o goniometrijskim funkcijama i najglavniji poučci trigonometrije, i to onoliko, koliko treba za obuku u fizici.

Kratke domaće vježbe od ure do ure. Mjesečno 1 školska zadaća. — 2 ure.

VII. razred. Računstvo: Jednadžbe 1. stupnja s jednom i više nepoznanica; upotreba jednadžba u rješavanju zadataka zadanih riječima. Omjeri i razmjeri i njihova upotreba.

Mjerstvo: Upotreba poučaka o sličnosti trokuta na pravokutan trokut i na krug; o ploštini likova; jednakost, pretvaranje i dijeljenje ploština, mjerenje ploština. Proračunavanje tetivnih i tangencijalnih mnogokuta. Obodnica i ploština kruga, kružnih lukova i kružnih dijelova.

Vježbe i zadaće kao u VI. razredu. — 2 ure.

VIII. razred. Računstvo: Nauk o uzmnogu i korijenu; najglavnije o iracijonalnim i imaginarnim brojevima. Jednadžbe 2. stupnja s jednom nepoznanicom i njihova upotreba. Najprostije kvadratične jednadžbe s dvije nepoznanice. Ponavljanje, i to osobito onih dijelova, koji rade o proračunavanju ploština. Eventualno nešto o progresijama.

Mjerstvo: Stereometrija: o pravcu, ravnini i njihovim položajima među sobom. Trobridac. Ravnoplošna i obla tjelesa. Oplošje i objam tjelesa.

Vježbe i zadaće kao i prije. — 2 ure.

Prirodne nauke.

I. razred: Zorna obuka. U I. polugodištu: Životinjstvo: sisavci, pa neki najvažniji oblici mekušaca i zrakaša. — U II. polug.: Člankonozi (Arthropoda) s osobitim obzirom na zareznike. — 2 ure.

II. razred: U I. polugodištu: Životinjstvo, i to: ptice, gmazovi, vodozemci, ribe, crvi, praživci. U II. polug.: Bilinstvo. Promatranje i opisi-

vanje nekoliko primjeraka sjemenjača raznih razreda, postupično uvađanje u shvaćanje njihovih sustavnih skupova; po koja trusnjača. — 3 ure.

III. razred: Zorna obuka. Neorganička kemija spojena s mineralogijom, opća syojstva tjelesa i najvažnije iz topline. — 2 ure.

IV. razred: Fizika: Mehanika krutnina, kapljevina i uzdušnina. Magnetizam i elektricitet. Akustika, optika. Žarena toplina. — 3 ure.

V. razred: Sistematička obuka. U I. polug.: Rudstvo: lako shvatljiva, kratka obuka u kristalografiji; najvažnije rude po svojim morfološkim, fizikalnim i kemičkim svojstvima i sustavnom poređaju. — U II. polug.: Botanika. Karakteristično opisivanje skupova po njihovu naravnom poretku; najvažniji redovi i razredi bilja na temelju morfološke i anatomske gradnje, pripadom crtice iz životoslovlja bilina. — 2 ure.

VI. razred: Sistematična obuka. Životinjstvo. Najvažnije o gradnji čovječjega tijela; razredi kralješnjaka i važniji skupovi nekralješnjaka. — 2 ure.

VII. razred: Fizika: Opširno tumačenje općih svojstava tjelesa. Mehanika krutnina, kapljevina i uzdušnina s pomoću elementarne matematike. — 2 ure.

VIII. razred: Fizika. Magnetizam, elektricitet, nauk o valovima, akustika, optika. — 2 ure.

Usto u I. polug.: Najvažnije iz opće ili fizikalne geologije (fizikalna geografija). U II. polug.: Najvažnije iz petrografije i posebne (historičke) geologije. — 1 ura.

Propedevtika.

VII. razred: Psihologija, s primjerom na uzgoj, do nauka o volji, s osobitim obzirom na nauk o čuvstvima. — 1 sat.

VIII. razred: Psihologija: nauk o volji s primjerom na uzgoj. Logika: najnužnije iz te nauke. — 1 sat.

Risanje.

I. razred: Zorna obuka. Risanje ravnih geometrijskih likova i geometrijskoga ornamenta prostom rukom po prigledu, što ga učitelj riše na školskoj ploči, i to slijedeće: Risanje pravaca u raznim položajima i za tim odmah prosti geom. ornamenat složen iz tih pravaca, naime: proste i ukrašene veze. Dijeljenje pravaca na oko. Pojam dužine m, dm i cm. Pojam kružnice. Pojam kuta i znatnost kružnice za mjerenje kuta. Risanje pravoga kuta u raznim položajima i njegovo dijeljenje u dva, tri i pet dijelova (∢ od 45°, 30°, 18°). Risanje prostih okvira, meandera i prepleta. Sumjernost. Risanje tro- i četverokuta, pravilnoga šesto-, osmo- i petokuta; dijeljenje tih likova u polja i risanje prostih četvero-, šestoro- i osmorolatičnih rozeta. Risanje kružnice i prostih kružnih rozeta. — 2 sata.

II. razred; Risanje prostih plošnih ornamenata u orisu po prigledu, što ga je narisao učitelj na škol. ploči, ili po velikim prigledima za stienu; i to: Valovica, vitica i pužnica. Biljevni ornamenat i njegovi naj-

znatniji dijelovi: list, cvijet, plod. Stiliziranje tih oblika i sastavljanje u ornamenat. — 2 sata.

III. razred: Perspektivno prostoručno risanje po modelima od žice i drva uz vježbe u prostom osjenjivanju ovih modela; i to slijedeće: Kvadrat, kocka, kvadratna piramida, kružnica, valjak, čunj i kugla. — Svako se tijelo riše najprije po modelu od žice osim kugle, zatim odmah isto tijelo po modelu od drva osjenjeno.

Risanje prostih plošnih ornamenata antik-klasičnoga doba po prigledu, što ga je učitelj narisao na školskoj ploči, ili po velikim prigledima za stijenu, najprije u orisu, a kasnije kistom u dva tona (neutralni ton za tlo, a sepia za ornamenat).

Uputa u priređivanju prikladnih prostih ornamentalnih oblika za upotrebu u ženskom ručnom radu. — 2 sata.

IV. razred: Perspektivno prostoručno risanje po arhitektonskim elementarnim oblicima na sivu papiru dvjema kredama; i to: Pilov sa prostim podstavkom, valjak sa kružnom pločom, kockasti krst sa podstavkom i valjevita udubina (Nische).

Risanje i slikanje prostih plošnih ornamenata antik-klasičnoga doba i renesanse uz poznavanje temeljnih pigmenata i njihovo prosto miješanje.

Uputa u priređivanju prikladnih ornamentalnih oblika za upotrebu u ženskom ručnom radu. — 2 sata.

V. i VI. razred: Perspektivno prostoručno risanje po arhitektonskim elementarnim oblicima i prostijim posudama na sivu papiru dvjema kredama i na bijelu papiru kistom (sepia, tuš). Arhitektonski oblici: piramidalni slobodni svršetak, grčko-dorski zaglavak, atičko-jonski podnožak, romanski zaglavak. — Posude: amphora, krater, hydria, lekythos i više.

Risanje plastičnog ornamenta i po jedna risarija na godinu slikanoga plošnog ornamenta iz kojega od znamenitijih slogova. Prigodno kratko tumačenje o slogu i harmoniji boja. — U svakom razredu po 2 sata.

VII. i VIII. razred: Tumačenje sustava čovječje glave i vježbe u risanju glava po prigledima i reliefima.

Djelomično ponavljanje i nastavak gradiva iz V. i VI. razreda uz veći obzir na izvađanje risarija kistom. — U svakom razredu po 2 sata.

Ženski ručni rad.

I. razred: Pletenje, vrpanje i bilježenje čarapa. Obametanje i šupljikanje. — 2 sata.

II. razred: Potpletivanje čarapa i upletivanje peta u čarape. Vezenje stilizovanih listića i cvjetića, slova i monograma. — 2 sata.

III. razred: Krpanje i vrpanje rublja. Vezenje naročito pisanac, opačica, zlatinski vez, tišmica, rasplet i priplet. — 2 sata.

IV. razred: Vezenje, i to: našav, mljetačke čipke, španjolske čipke, vezivo zlatom, aplikacije. Mreškanje i išivavanje mreškanja. — 2 sata.

V. razred: a) Risanje krojeva za rublje za postelju, ženske i dječje košulje, noćne zobunce, ženske i muške gaće, te krojenje, šivanje i bilježenje tih predmeta;

b) Uzlanje, naročito rojta, kako se rade u narodu;

c) Kućanstvo: Svojstva domaćice. Uređivanje i čišćenje stana. Čišćenje posoblja, posuđa i staklenine.

Poznavanje lataka, tkanina i inih tvarina. Nabava i čuvanje odijela. Čistoća ruha: pranje i čišćenje mrlja. Postupak sa služinčadi i bolesnicima.

VI. razred: a) Crtanje kroja za muške košulje; krojenje i šivanje muških košulja;

b) Čipkanje balantićima.

VII. razred: a) Promaljivanje, pletenje, bilježenje, šivanje, krpanje i vrpanje, te vezenje uz metodičku uputu s obzirom na potrebe pučke škole;

b) Praktičke vježbe u vježbaonici.

Tek što su proglašeni statut i nastavna osnova za tu školu, osvrnuli su se časopisi »Obzor« i »Hrvatska« u svojim brojevima od 15. rujna 1892. na uređenje te škole s nekim prigovorima, a »Narodne Novine« od 16. i 17. rujna i. g. ustukom na te prigovore. »Obzor« je obnovio svoje prigovore protiv toga zavoda u svom broju od 22. rujna, da će nauka našega liceja ubiti dražest i graciju naših žena, a »Narodne Novine« branile potrebu i uređenje zavoda u svom broju od 23. rujna i g., dokazujući potrebu više naobrazbe naših ženskinja.

Profesor Vuksan napisao je u isti mah članak: Osvrt na učevnu osnovu ženskogu liceja i ženske obrtne škole.* Vrijedno je, da se taj članak pribilježi. Evo ga:

Željno očekivane osnove o ustrojstvu ženskoga liceja i preustrojstvu ženske obrtne škole, izrađene po odborima enquête ad hoc, obnarodovane su prošle subote. Ne tajimo, da nam je to upravo milo, što su oba elaborata u isto vrijeme javnosti predana, jer kako preustrojstvo ženske obrtne škole samo, tako i ustrojstvo ženskoga liceja ne bi moglo samo ispuniti one praznine u našem društvenom životu, koju svi predobro osjećamo s pomanjkanja uzgojnih stručnih ženskih škola.

Načela, prema kojima su obje ove osnove udešene, zdrava su, te odgovaraju pravomu stanju današnjih potreba. No ako i bude drugoga mnijenja a možda i prigovora s koje strane, priznati se mora, da je provedbom trifurkacije u višem odjelu ženskoga liceja upravo idealno riješen teški problem više ženske naobrazbe. Izbor učiva ne može biti shodniji.

Što se tiče preustrojstva ženske obrtne škole, to se sa svijem slažemo sa nazorima, koji su tu odlučili. Stručna škola ima pravo na opstanak samo onda, ako radnika tako osposobi, da sebi može svag-

* Narodne Novine 1992., br. 123.

danji kruh služiti, kad iz škole u svijet stupi, a za tim uprav ovo preustrojstvo teži.

Obje dakle institucije skupa daju prostran osnov, na kojem bi se ženska mladež uzgajati i za život pripravljati imala.

Jedno je, što ovom zgodom ne možemo s vida pustiti, a to je, da se prava vrijednost stručnih škola u nas s nekih strana krivo shvaća.

Zna se, da imade i muških i ženskih škola, pa baš u Zagrebu, u kojima se slabim đacima, t. zv. »tercijašima«, porugljivo lijepa budućnost u kojoj od postojećih obrtnih škola u izgled stavlja, a time se prava vrijednost i ugled ovih škola u očima djece ponizuje. Posljedica toga jest, da se djeca nerado odlučuju na polazak obrtne škole, držeći da to nije za njih časno, a prema tome ne može biti izbor učenika i učenica najpovoljniji. Takov nerazumni postupak samo je na štetu razvoju stručnih škola.

Prirodno je, a iskustvom i potvrđeno, da djeca, koja s jednoga stanovišta nijesu nadobudna i sposobna, s drugoga opet stanovišta jesu, pak stoga »tercijaš« srednjih škola može biti odlikašem u obrtnoj školi, a i obrnuto. Mi držimo, da u tome ne može biti ništa sramotna niti za školu niti za dotičnoga đaka, nasuprot mi tu vidimo nešto uzvišena, što deprimirano čuvstvo »tercijaša« podiže, osobnu vrijednost podaje, na rad ga potiče, jednom riječi — nešto, što ga k sreći vodi, koju bi teško ikada s svojem životu okusio, kada ne bi imao prilike prema svojem prirodnom nagnuću i sposobnosti za život se pripraviti, a potom ovakove škole tvore sa ostalim uzgojnim zavodima nerazdjeljivu cijelost, koja teži za harmoničnim uzgojem naroda prema prirođenoj sposobnosti i zahtjevu diobe.

Sa našega specijalno-stručnog stanovišta budi nam dozvoljeno osvrnuti se na onaj dio osnove za ženski licej, koji govori »o risanju«.

Milo nam je, da je u toj osnovi pouka u crtanju dostatno uvažena, kako se to iz broja učevnih sati vidi, isto tako sviđa nam se, da je zorno-perspektivnom crtanju u potpunoj mjeri uzgojna vrijednost priznata. Kraj svega poštovanja, koje smo dužni sačinitelju ovoga dijela osnove, žalimo, da ovaj dio osnove nije obrađen suglasno sa ostalim predmetima, nego se svojim imperativnim načinom tako ističe među ostalim predmetima, kao da učitelju crtanja ne pripada isto povjerenje, kao i učiteljima ostalih predmeta. Imenito navađanje pojedinih vježbi i zadaća u nižem odjelu držimo suvišnim stoga, jer je učivo, koje se tu obrađuje po stručnjacima, svestrano metodički priređeno; literatura upravo obilna, a k tomu stručni listovi obrađuju neprekidno učevni postupak i izbor učiva. Prema ovoj pak osnovi ne bi se učitelj crtanja smio niti mogao svim tim okoristiti, a to ne bi bilo u interesu napretka i ugleda njegova.

Mimogredce budi rečeno, to je u očitu protuslovlju sa načelima, na kojima bi imala biti ova osnova sagrađena, jer se po istima u nižem odjelu zahtijeva opća naobrazba, a ne priprava za kakovu specijalnu vještinu, koja bi zahtijevala najprije »ovo«, ako želiš »to!«

Mi bismo razumjeli sastavljača osnove, da je on kod odmjerivanja učiva za viši odio što progovorio u smislu trifurkacije, to bi bilo prema gore navedenim načelima, te bi crtanju praktičnu vrijednost podalo.

Na koncu još nešto. Tko imperativno zahtijeva, da učitelj po propisanom naputku isključivo poučava, kako to ova osnova zahtijeva, mora dobro paziti, kakov naputak propisuje, jer je inače uslijed naputka »neuspjeh« neotkloniv!

Mi držimo, da će poštovani sastavljač ovoga dijela osnove i sam uz naše nazore pristati, te nas ne će siliti, da ispravnost naših navoda u kojem stručnom listu tek dokazujemo, jer nas jamačno ne bi mogao uvjeriti, da ovaj dio osnove ne stoji na visini ostalih dijelova.

Naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 12. rujna 1892., br. 11.420. propisana je nastavna osnova za privr. ženski licej. Ova naredba propisuje ove učevne predmete:

Tekući broj	Predmet	I. razred	II. razred	III. razred	IV. razred	V. razred	VI. razred	VII. razred	VIII. razred	Ukupno
1	Nauk vjere.	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Hrvatski jezik . . . ,	4	4	3	3	3	3	3	3	26
3	Francuski jezik	—	—	5	5	4	4	4	4	26
4	Njemački jezik	3	3	3	3	2	2	2	2	20
5	Engleski jezik	relativno obligatni predmeti				5	6	5	5	21
6	Latinski jezik									
7	Pedagogija*									
8	Svjetska književnost . .	—	—	—	—	2	2	2	2	8
9	Povijest	—	2	2	2	3	3	2	2	16
10	Zemljopis	2	1	2	1	—	—	1	—	7
11	Matematika	3	3	2	2	2	2	2	2	18
12	Prirodne nauke	2	3	2	4	3	2	2	3	21
13	filozof. propedevtika** .	—	—	—	—	—	—	1	1	2
14	Risanje	4	4	2	2	2	2	2	2	20
15	Ručni rad	3	3	2	2	—	—	—	—	10
16	Pjevanje.	1	1	1	1	1	1	1	1	8
17	Gimnastika	1	1	1	1	—	—	—	—	4
18	Krasnopis	2	—	—	—	—	—	—	—	2
	Ukupno . . .	27	27	27	28	29	29	29	29	225

* Učenice, koje između relativno-obligatnih predmeta odaberu pedagogiju, uče taj predmet u V, razredu 3 sata, a 2 sata ženski ručni rad i kućanstvo, u VI. razredu 4 sata pedagogiju, a 2 sata ručni rad, u VII. i VIII. razredu pedagogiju.

** Učenice, koje uče pedagogiju, oproštene su od propedevtike, jer je uče u svezi s pedagogijom. Mjesto toga uče u VII. razredu jednu uru ručni rad, a u VIII. razredu upotrijebi se dotični sat za pedagogiju s praktičkim vježbama,

Ustrojstvo ženskoga liceja utoliko je zanimalo sve naše krugove, da se o tom zavodu uveliko raspravljalo, te je naročito u odličnijim ženskim slojevima bio najglavniji predmet razgovora.

Zabilježiti nam je članak i s protivničke strane. Mi taj članak donosimo doslovce, da se vide razlozi, s kojima se s ove strane borilo protiv liceja. Evo ga:

Liceum ili učiteljište? U 25. broju »Katol. Lista« od 23. lipnja 1892. istaknuli smo i otkrili svrhu, koju imade osnova za liceum, što ju je sastavio časni odbor za »znanstveni smjer«. Obrazložili smo i dokazali, da je ta osnova preopširna i nezgrapna i za mušku gimnazijsku mladež, a nekmoli za djevojčice od svojih 9—10 godina. — Naših dokaza nijesu časna gospoda niti pokušala pobijati. Što je uzeto iz same naravi ženske, naših prilika i iz zdravoga razuma, to se ne da pobiti. No u »Narodnim Novinama« od 13. srpnja o. g. br. 158 netko se je ipak iz »učiteljskih krugova« javio sa nekakovim dopisićem, ne možda, da dokaže potrebu liceuma i da pobije naše dokaze i prigovore, nego kao da hoće, da u ime visoke vlade javi općinstvu i roditeljima »urbi et orbi«, da će se buduće školske godine otvoriti I. i V. licejski razred. — »Početkom nove školske godine«, kažu »učiteljski krugovi«, »otvorit će se u Zagrebu prvi i peti razred djevojačkoga liceja. Ove godine polazit će prvi tečaj (valjada razred) mnoge učenice, koje su već svršile V. razred sadanje više djevojačke učione«. U ovim recima nalazimo i nasilnu preuzetnost i reklamu. Ukoliko mi znademo, jošte ni danas nijesu niti odlučujući faktori sasma na čistu glede liceja i njegove osnove. Zato su i dali u javnost osnovu, da se trijezno i hladno u općinstvu prouči. Napokon to je i pametno, jer ovakov zavod ne stvara se preko noći. Tu se hoće hladnoga i trijeznog suda. Naši časni Katoni, namjesto da se zamisle u osnovu i da je preštudiraju, da li je za nas i za naše prilike i da li je uopće ovakav zavod za nas potrebit, oni si naprosto prisvajaju pravo, koje pripada jedino visokoj kr. zem. vladi, javljaju »urbi et orbi«, da će se »početkom nove školske godine otvoriti u Zagrebu I. i V. licejski razred«. Pak da to nije preuzetnost?

»Učiteljski krugovi« kažu, da će ove godine mnoge djevojke polaziti I. razred licejski, koje su već svršile V. razred više djevojačke škole, jer da roditelji vole, da im kćerka izgubi godinu, samo da može onda polaziti svih 8 tečaja liceja. — Što roditelji vole, to smo mi dokazali u 6. broju »Hrv. Učitelja« od 15. ožujka o. g. Oni su voljeli i vole, da se sadašnja viša djevojačka škola proširi, ali toga ne vole »učiteljski krugovi«. Hic vis. — A otkuda to znadu časni »učiteljski krugovi«, da će mnoge djevojke iz V. razreda više djevojačke škole polaziti I. razred licejski? Možda bi im mi mogli u tom poslužiti! Mi smo doživjeli mnogo vrsnih reklama na djevojačkim školama. Nije li možda i to kakova vrsta reklame?

Neki časni gospodin pedagog pisao je u »Narodnim Novinama« od 27. veljače o. g. br. 47., da on zagovarajući višu izobrazbu za kćeri iz viših staleža ne zagovara time uzgoj »ad hoc«, to jest za pojedine staleže jer bi se time povrijedilo osnovno načelo. Mi smo mu u 6. broju »Hrv. Učitelja« baš obrnuto dokazali. I reklama za liceum dotjerala je evo dotle, da smo mi u ovo zadnjih 8 dana doživjeli već tri slučaja iz odličnih obitelji, koje su nas molile, da im kćerke dobiju odliku, pošto će se u liceum primati samo odlikašice, a one da ne bi rado dale svojih kćeri sa prostijim zanatlijskim kćerkama u više razrede gradskih djev. škola. I to su pedagozi?

»Učiteljski krugovi« vele: »da licej bude od koristi za cijelu zemlju, treba da bude u skladu sa svima višim djev. školama i sa preparandijom u samostanu milosrdnih sestara. To bi se dalo postići ovako: osnova liceja za 4 niža tečaja neka bude osnovom za sve više djev. učione, a u preparandiji neka se uvede francuski jezik obligatno. Time bi licej došao u sklad sa svima djev. školama i bio bi od velike koristi za cijelu domovinu. Djevojački licej bit će onda zavod, kakovih danas malo ima«. U ovom galimatijašu ovo zadnje su dobro pogodili časni »učiteljski krugovi«.

»Mi smo osvjedočeni«, vele dalje »učiteljski krugovi«, »da će zavod ovakov lijepo napredovati, jer će naš predstojnik odjela za nastavu i bogoštovlje svoje čedo dragati i milovati i dobrom hranom opskrbiti«. I nehotice nam dolazi na um kod ovih nenaravnih riječi ona talijanska: chi it'accarezza più di quel che suole, o t'ha ingannato o ingannar ti vuole.

S. Korenić.*

Od istoga pisca nalazimo još jedan oštar članak protiv ustrojstva ženskoga liceja pod naslovom »Liceum ili učiteljište?«**, što po svojoj dužnosti ovdje bilježimo.

Otvorenje priv. ženskog liceja u Zagrebu. Napokon je 10. listopada 1892. otvoren priv. ženski licej u prisuću odjelnoga predstojnika kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovlje i nastavu, dra. I. Kršnjavija. Privremenim upraviteljem toga zavoda, koji je za prvo vrijeme smješten u zgradu kr. muške obrtne škole, imenovan je bivši ravnatelj gospićke gimnazije Martin Seneković.

Ovaj oslovi odjelnoga predstojnika, koji je na pozdrav uzvratio besjedom, u kojoj je istaknuo važnost i značenje zavoda te ujedno kušao pobiti različne prigovore protiv njega, koji su se pojavili u općinstvu i novinstvu. Značajni taj govor donosimo doslovce:

---

* Katolički list. 1892., br. 28.
** Hrv. Učitelj. 1892., br. 13. i 14.

Hvala Vam, mlada gospođice, na prijatnom pozdravu, što ste ga ovom svečanom zgodom izrekli.

Ovom bih prilikom rado spomenuti nekoliko riječi o znamenovanju ovoga zavoda, tim više, što se u tom pogledu pojavilo u općinstvu nekoliko krivih nazora, valjada zato, što općinstvo nije imalo prilike, da se uputi o pravom značenju naših odluka; velim ovoga zavoda, jer smatram ženski licej i žensku stručnu školu kao jedan jedinstveni zavod. Dva su mu ravnateljstva pretpostavljena s toga jedinog razloga, što bi za jedno ravnateljstvo bila zadaća preopsežna i preteška, osobito u prvo doba, gdje se zavod tek uređuje i organizira.

Prije nego o samom zavodu što kažem, spomenut mi je u prvom redu, da jedan i drugi dio ovoga zavoda postoji voljom preuzvišenoga gosp. bana, kojemu se prije svega imamo zahvaliti. Nadalje mi je spomenuti, da je zastupstvo grada Zagreba i gradsko poglavarstvo sa svoje strane osiguralo opstanak ovoga zavoda susretljivošću i patriotičkim shvaćanjem intencija kr. zem. vlade.

Treće mi je reći, da su mi odlični pedagozi pripomogli kod izrađivanja osnova za ovaj zavod, pa im se ovom svečanom prigodom od srca zahvaljujem.

A sada da se osvrnem na neke prigovore, koji su se proti ovomu zavodu podigli u nekim novinama i u općinstvu.

U prvom redu i najviše se prigovaralo tomu, da je ukinuta viša djevojačka škola, a da tobože nije ničim drugim nadomještena. Po mojem uvjerenju, kada tko preuzme kolibu, pa mjesto nje sagradi palaču, tad se ne može kazati, da je nešto ukinuo, što ničim nije nadomjestio. Kad je kr. zem. vlada zatvorila višu djevojačku školu, nije je tim ukinula, nego je pretvorila u nešto veće i savršenije, dapače, namjesto jedne više djev. škole stvorila je dvije takove škole. S jedne strane naime niži razredi liceja nijesu drugo nego viša djevoj. škola, samo u većem i savršenijem obliku. Djevojka, koja poslije 4. godine izađe iz ovoga zavoda, i to iz odjela teoretičkoga, iz liceja, ponijet će sa sobom isto toliko znanja, koliko ga je dosada mogla postići u višoj djevojačkoj školi, samo povrh te mjere znanja još neki plus, koji će joj u životu samo na uhar biti. S druge strane djevojka, koja odabere praktički odio ovoga zavoda, žensku stručnu školu, opet će naći u pripravnom tečaju i u trgovačkom odjelu isto ono, što je prije imala na višoj djevoj. školi, i tu samo jošte nešto više.

Dosadašnja naučna osnova za više djevojačke škole nije bila dobra, jer se u njoj nešto postizavalo, što je izgledalo kao znanje, ali to je bilo tako površno i tako manjkavo, da uistinu nije ni bilo znanje. Mnogo je gore, kad tko misli, da nešto zna, a uistinu ne zna, nego kada znade, da ništa ne zna. Ja dakle držim, da sam dobro učinio, što sam niže razrede liceja i trgovački odio ženske stručne škole tako udesio, da će tu biti više nauke nego u dosadanjoj višoj djev. školi, tako da će se tu stjecati pravo znanje, da će se tu ono, što se bude učilo, uistinu i naučiti.

Meni se prigovara, što sam višu djevojačku školu na ovaj način preustrojio, pak me se pozivalo, da uspostavim i dosadašnju višu djevoj. školu. Toga ja ne ću učiniti, dapače postupat ću u cijeloj zemlji tako kao u Zagrebu. Ja ću sve više djevoj. škole u sadašnjem obliku ukinuti, te preustrojiti na onom temelju, na kojem stoji naš ženski licej i ženska stručna škola. Bilo bi i čudno, da ostavimo višu djevoj. školu na osnovi kakova je dosad bila, u isto doba, gdje preustrajamo muške više pučke škole, koje u dosadašnjem obliku također ne valjaju. Što se dakle sada u Zagrebu događa, isto je što se događa u Sisku, Brodu i Petrovaradinu s višom pučkom školom — i one se eno stavljaju na nove temelje.

S mnogo se strana pretresa pitanje, koja je od ovih dviju škola, koje se danas otvaraju, viša i važnija. Ja sam u početku svoga govora rekao, da su obje ove škole jedan jedinstveni zavod, a uslijed toga ne može ni nastati ovo pitanje baš tako, kao što se ne može raspravljati o tom, da li je otmjenija desna ili lijeva ruka, jer su obje uda jednoga tijela. Ja bih dapače želio, da u našem općinstvu prodre shvaćanje, koje će praktični odio ovoga zavoda smatrati važnijim od liceja samoga, jer bih u tomu nazrijevao, da je u naš narod prodr'o praktičniji duh, nego što vlada. U našem bi narodu trebalo nešto amerikanstva, trebalo bi, da se svatko više oslanja na svoje sile, a da ne traži svatko osiguranje svoje egzistencije najradije u stalnom namještenju uz plaćicu. Trebalo bi, da si više ljudi nego dosada poduzećima i radom ruku svojih nastoji steći položaj, u kojem bi mogao srećno i u blagostanju živjeti. Ja se nadam, da će taj duh praktičnosti pomalo u narod prodrijeti, a upravo od ženske stručne škole nadam se, da će ona tomu pridonijeti i da će preko svojih učenica pokazati, kako onaj, koji što valjana nauči, može i radom svojih ruku osigurati si opstanak baš tako kao što onaj, koji radi duševnim silama. Rad, bio to rad ruku, vještina umjetnička ili poduzetnost, isto je tako poštovanja vrijedan, kao što i rad duševni. Rad je jedno od onih sredstava, koje nam omogućuje, da možemo na ovom svijetu zadovoljno i srećno živjeti. Najveća je kazna za čovjeka, kad mu se oduzme mogućnost rada. Tu spoznaju moramo širiti i o tom naš narod osvjedočavati. Ako nam to za rukom pođe, rado će pohrliti u žensku stručnu školu i djevojke iz najotmjenijih krugova, koje će biti isto tako štovane, kao njihove družice u liceju.

Što se samoga liceja tiče, to mnijem, da će i pogledom na njegove više razrede imati osobito znamenovanje, te će za napredak naroda imati isto tako spasonosan upliv, kao što i praktični odio, dakako u drugom smjeru.

Osim praktično povoljnih posljedica još se nadamo nečemu osobitomu od ženskoga liceja, mislim naime, da će pedagoška iskustva, stečena na ovomu moderno uređenom zavodu, moći poslužiti kod reforme zavoda, koji danas još stoje na onom mjestu, na koje su prije malne 50 godina postavljeni.

Otvarajući danas ovaj jedinstveni zavod: ženski licej i žensku stručnu školu, gojim velike nade, da će uspjeti.

Ja sam najbolje i najprokušanije sile, što ih u zemlji imademo, nastojao predobiti za jedan i za drugi dio ovoga zavoda. Tako ću i dalje postupati, da će učitelju, koji na ovaj zavod bude pozvan, takav poziv biti čast i ponos, a s druge strane, da će se svaka učenica toga zavoda dičiti tim, da mu je učenicom bila.

Pravo je rekla mlada gospođica, koja me je pozdravila, da je dobro odgojena ženska mladež sreća za domovinu.

Žalim svakoga, koji misli, da je duševni inferioritet žene glavni uvjet, da može usrećiti muža.

Tko tako misli, sigurno nije nikada uživao sreću, da opći s fino obrazovanom, duhovitom i darovitom ženom. Obrazovana, duhovita i talentirana žena prava je družica obrazovana čovjeka.

Zaključujem ovo razlaganje tim, da otvarajući ovaj novi kulturni zavod našega naroda, kličem: Bog poživi Njeg. Veličanstvo kralja, Bog poživi preuzv. gosp. bana!*

Koncem prvoga polugodišta prve školske godine 1892./3. nalazimo osvrt na prvo djelovanje toga zavoda u članku:

O ženskom liceju. Narodne Novine. 1893., br. 45. Članak hvali uspješno početno djelovanje toga zavoda.

Viša naobrazba ženskinja. Narodne Novine. 1897., br. 6. Pisac ističe tuđe misli o tom pitanju i pozivlje, da se ono i u nas uzme u raspravljanje, pošto se rečene godine prvi put polaže zaključni ispit na našem liceju.

Internat za učenice ženskoga liceja u Zagrebu. Uvažujući veliku korist, što bi je valjan internat pružao onim učenicama ženskoga liceja, kojih roditelji ne stanuju u Zagrebu, obnašla je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, uoči školske god. 1893./4. dozvoliti gospođi Franjici Kubelka rođ. pl. Komorzynska, vlasnici privatnoga zavoda za obuku u francuskom i njemačkom jeziku, da uz pripomoć kr. zem. vlade otvori u Gundulićevoj ulici br. 45 te o svom trošku izdržava i rukovodi internat za učenice ženskoga liceja u Zagrebu. Nadzor nad tim internatom vršit će ravnateljstvo ženskoga liceja. Internat bit će smješten blizu ovoga zavoda, u Gundulićevoj ulici br. 45, u zdravim, svijetlim i prostranim prostorijama. Učiteljica internata pratit će pitomice u školu i iz škole. Razgovor bit će prema želji roditelja i prema potrebi hrvatski, francuski, engleski i njemački.

* Narodne Novine. 1892., br. 232.

Kr. zem. vlada želi, da budu učenice ženskoga liceja, kojima su roditelji izvan Zagreba, ukoliko je to moguće, u spomenutom internatu. Ravnateljstvo ženskoga liceja primat će prijave za internatska mjesta i davat će po želji roditelja obavijesti o uvjetima internata. Da vlasnica može za vremena zavod prema potrebi i broju pitomica urediti, moli ravnateljstvo zavoda, da se roditelji, odnosno skrbnici, koji bi željeli svoje kćerke ili štićenice smjestiti u pomenuti internat, kod istoga prijave do 15. srpnja 1893.*

Dne 1. rujna 1900. otvoren je djevojački internat za učenice, koje polaze ženski licej i žensku stručnu školu. U prvi mah bilo je u tom internatu 8 učenica. Isti se izdržavao dohocima »Jelisavine zaklade«, koja iznosi oko 160.000 K. O toj zakladi na drugome mjestu. Internatom upravlja posebna upraviteljica, a glavni nadzor vodi poseban gospojinski odbor.

Školske god. 1892./3. bila su otvorena samo 4 niža razreda, a zatim se svake naredne školske godine otvorio naredni viši razred, tako da je školske god. 1896./7. imao zavod potpunih 8 razreda. Početkom školske god. 1895./6., kad je u život stupio sedmi licejski razred, otvorena je uz ženski licej kombinovana četvororazredna vježbaonica za praktičnu obuku pedagoškinja. Time su ukinuti oni propisi prvobitne naučne osnove, koji kažu, da imadu učenice VII. i VIII. razreda pedagoške skupine prakticirati u jednoj gradskoj školi, spojenoj sa zabavištem, koju kr. zem. vlada odredi. I inače je tijekom 13 godina, što postoji privr. ženski licej, naučna osnova donekle mijenjana. Tako je za matematiku određeno u svim razredima, osim II., VII. i VIII., po 3 sata nedjeljne obuke (prvobitno bijahu samo 2 sata), a za zemljopis je uveden još drugi nedjeljni sat u IV. i u VIII. razredu, a jedan sat u VII. razredu; nadalje je određeno, da imadu i latinke učiti ručni rad.

Licej se sastoji od osam razreda, no dok je za četiri niža razreda jedinstvena naučna osnova za sve učenice, dijele se učenice u višim razredima u tri skupine, a one za opću naobrazbu u latinke i pedagoškinje. Do školske god. 1902./3. bilo je u višim razredima najviše učenica pedagoške skupine, latinki pak samo po nekoliko, a rijetko koja učenica za opću

* Narodne Novine. 1893., br. 127.

naobrazbu. Otkad međutim djevojke mogu polagati gimnazijsku maturu, te na temelju položene te mature polaziti kao redovne slušačice sveučilište, a pored toga posvećivati se i ljekarničkome zvanju, raste sve više broj latinki, a pada broj pedagoškinja, dok je broj učenica za opću naobrazbu i sada još malen.

Osim redovitih učenica u višim razredima ima i hospitantica, koje polaze obuku u pojedinim po volji izabranim predmetima.

Školarina iznosi od osnutka liceja do danas za svaku učenicu mjesečno 10 K, jedino pedagoškinje plaćaju 16 K na poljeće, a hospitantice plaćaju školarinu za svako poljeće po 2 K od svakoga sedmičnog sata.

Ženski licej kao privremeni zavod nema svoj posebni nastavnički status, nego u njemu obučavaju što zavodu pridijeljeni, što s drugih zavoda određeni nastavnici uz primjerenu nagradu (100 K za 1 sat na godinu).

Od svoga osnutka (1892.) pa do početka školske godine 1896./7. bio je ženski licej smješten u prostorijama zemaljske obrtne škole u donjem gradu, a zatim se preselio u gornji grad na Grič u zgradu nekadašnje realke.

Statistika. Redovitih polažajnica bilo je:

koncem	škol.	god.	1899./900. . . .	347,
»	»	»	1904./5. . . .	268,
»	»	»	1910./11. . . .	375.

Hospitantica bilo je:

koncem	škol.	god.	1899./900. . . .	30,
»	»	»	1904./5. . . .	24,
»	»	»	1910./11. . . .	10.

Školarina iznosila je školske godine:

1899./900.	11.748 K,
1904./5.	10.982 K,
1910./11.	20.749 K.

Troškovi za izdržavanje škola iznosili su:

škol.	god.	1899./900.	51.076 K,
»	»	1904./5.	70.523 K,
»	»	1910./11.	87.809 K.

Školarina, primarina i učenički prinosi u ženskome liceju uređeni su naredbom od 22. svibnja 1905. br. 3.917., koja je u gdječem promijenjena naredbom od 21. veljače 1909., br. 4.221.

Zaključni ispit u privr. ženskom liceju. Pitanje je ovo uređeno naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 4. travnja 1908., br. 7.188.

Šuller Mara, učiteljica ženskoga liceja.
(Po fotografiji.)

Zaslužne radnice. Od radnica, koje su na tom zavodu djelovale, spomenuti nam je učiteljice: Maru Šuller, Nataliju Wickerhauser i Mariju Jambrišakovu.

1. Šuller Mara, učiteljica privr. ženskog liceja u miru. Rodila se god. 1852., umrla 10. listopada 1910. u Zagrebu. Svršivši preparandiju u samostanu milosrdnih sestara, namještena bje za učiteljicu u pučkoj školi u Sisku, otkuda je poradi svojih priznatih sposobnosti premještena u višu djev. učionu za učiteljicu ručnoga rada i francuskoga jezika. God. 1892. dodijeljena je ženskom liceju za učiteljicu, otkuda je iza više godina ne-

umorna rada prešla u mir. Pokojnica bila je uzor supruge i požrtvovne majke, milokrvna i dobra svakome, pa će joj i grob orositi mnoga suza zahvalnica.*

2. Wickerhauser Natalija, učiteljica privr. ženskog liceja u Zagrebu. Rodila se u Zagrebu dne 2. listopada godine 1853, gdje je i umrla 21. studenoga 1907. Ugledni i veoma obrazovani roditelji uzgajali su je s osobitom pomnjom. Upućena u poslove kućanstva, u društveni i naučni život i naučni rad, osobito filologičkoga smjera, poče da se bavi pitanjima o višoj ženskoj obrazovanosti u nas i u svijetu. God. 1884. stekla je u King's College-u londonskom svjedodžbu o položenom ispitu iz engleskoga jezika i književnosti. Njezin ispitač bijaše profesor A. d'Orsey, a filolog Lucien Bonaparte je jedan od potpisanih svjedoka. Koncesijom kr. zem. vlade rukovodila je do god. 1892. u Zagrebu tečajeve za tuđe jezike, ali ove je godine napustila svoju privatnu školu, te je s oduševljenjem surađivala kod osnutka ženskoga liceja u Zagrebu. Taj zavod, pokusa radi ustrojen, dobi uz zadatak preparandije pod njezinim utjecajem i biljeg moderne gimnazije, t. j. gimnazije na temelju živih stranih jezika. Kao učiteljica i nastojnica upravo je požrtvovno radila oko procvata i opstanka prve ženske srednje škole u zemlji. Pisala je stručne članke u domaće i inostrane novine, preustrojila je obuku u tuđim jezicima, te upućivala mlađe kolegice prijateljskim načinom u postupak nove metode. Usto je neumorno nadopunjavala i usavršavala svoje zvanje i umjeće polaskom sveučilišnih predavanja. (Ljetno poljeće godine 1895. u Mariboru na L., znamenitom središtu neofilologa, gdje je bila pripuštena kao prva slušačica, a osam poljeća u sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.)

Natalija Wickerhauserova bila je koje utemeljiteljni, koje doživotni član, koje aktivni član nekih domaćih i inostranih pedagoških i drugih prosvjetnih društava. Surađivala je kod stručnih časopisa: Le Maitre Phonetique (Paris) i die neueren Sprachen (Marburg a. d. L.). Godine 1897. objelodanila je: »Eine methodisch-ästhetische Skizze im Anschlusse an Goethes Iphigenie«, Ewert, Marburg. U »Nastavnom Vjesniku« izašao je godine 1905. njezin članak: »O direktnoj metodi u obučavanju živih stranih jezika«. Posljednja stručnjačka radnja: »Die neophilologische Bewegung und ihre Einwirkung auf Oesterreich-Ungarn« izašla je godine 1906. u »Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien«. Izmorena mnogogodišnjim višestranim prenapetim radom pala je u noći od 20. do 21. studenoga 1907. žrtvom teške živčane bolesti svoje. Natalija Wickerhauserova posvećivala je svu snagu svoga duha proučavanju i rješavanju dvaju prosvjetnih problema, i to: 1. pitanju o višem stručnjačkom obrazovanju žena i 2. preustrojavanju metode u podučavanju živih stranih jezika.

Kod toga je vazda i u svem imala pred očima naše domaće prilike i potrebe. Sav njezin trud i sve njezine težnje pratilo je tiho i duboko patriotično čuvstvo. Dobro je obilježila sebe, kad je jednom rekla, da je svakom žilicom svoga bića »altruistična utilitaristica«. Vazda bi zaposta-

* Narodne Novine. 1910., br. 232.

vila sebe, kadgod je bila uvjerena, da je nešto korisno za druge ili probitačno za »stvar«. Ali ona nije lako preuzimala gotove nazore, ona nije rado išla utrtim putem, već je ustrajnim i savjesnim radom tražila nove spoznaje i što uspješniji postupak u svojoj struci.

U svezi sa studijama o pitanju prvom stoji ponajprije sve, što je Natalija Wickerhauserova radila za ženski licej i u ženskom liceju. Kad su prve naše učenice u inozemstvu položile doktorat, bila je to prava nagrada za njezino nastojanje u ovome smjeru. Svoje misli o svem, što

Wickerhauserova Natalija, učiteljica žen. liceja.
(Po fotografiji.)

pripada amo, obradila je u beletrističkom obliku. Hrvatska obrada nije štampana.

U pogledu pitanja drugoga bila je prva stručnjačica u našoj zemlji, a po svoj prilici i prva u austro-ugarskoj monarhiji. Od svega, što je ona radila i pisala u prilog »direktne metode u obuci živih stranih jezika«, istaknut ću ovdje glavno načelo, jer je njezino duševno vlasništvo. Dvojaka je zadaća valjane direktne metode. 1. Ona vježba fizički mekanizam govornih organa, tako da se fizički rad tih organa s vremenom obavlja automatski. 2. Ona utječe na psihičke funkcije, uslijed kojih se giblju govorni organi, tako da bude psihički rad onoga, koji uči govoriti, što više samotvoran, spontan.

Ukratko: Natalija Wickerhauserova postavlja za novu metodu princip o fizičkome mekanizmu u psihičkome spontanizmu.

Svojim težnjama i svojim umjećem Natalija je Wickerhauserova mnogim nauka željnim djevojkama srednjega staleža olakšala duševni razvitak i rad. Blagim je načinom uzgajala i sokolila slabe i manje obdarene učenice. Sjećamo je se s harnom tugom i ljubavlju i gojimo po silama našim one zdrave prosvjetne ideje, koje, presađene k nama njezinom pripomoću, tako lijepo u nas uhvatiše klicu.*

3. Jambrišak Marija, ravnateljica viših pučkih škola, pridijeljena na službovanje privr. ženskome liceju u Zagrebu. Rodila se 5. rujna 1847. u Karlovcu. Svršivši god. 1864. učiteljsku školu u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu, bude imenovana učiteljicom djevojačke škole u Krapini. Sastavši se god. 1871. na prvoj općoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu s ravnateljem bečkoga pedagogija, drom. Dittesom, pa istaknuvši se ovdje kao vrla govornica, svrati na sebe pažnju sviju prisutnih, pa i dra. Dittesa.

Pedagoški taj učenjak svjetskoga glasa nastojao je poslije, da Mariji Jambrišakovoj utre put do bečkoga pedagogija, u koji za onda nijesu primali učiteljica. U tome prvom pedagoškom učilištu u monarhiji polazila je Marija Jambrišakova kroz tri godine predavanja i položila uspješno zaključni ispit, te bila osposobljena za učiteljicu viših djev. škola.

God. 1872. bila je na učiteljskoj skupštini u Hamburgu, te i tom zgodom imala prilike proširiti horizont svoga znanja.

God. 1875. imenovana je Marija Jambrišakova učiteljicom više djevojačke škole u Zagrebu, na kojem zavodu je uspješno djelovala lijep niz godina. Podjedno je pratila pažljivo razvitak ženskoga školstva i u drugim naprednijim kulturnim državama, te opazivši, da u tim državama u toj grani školstva nema zastoja, već da se na svim linijama živo o tome radi, da se škole, koje su namijenjene ženskomu obrazovanju, što svestranije prema promijenjenim socijalnim životnim prilikama preustroje, stekla je uvjerenje, da mi Hrvati ne smijemo zaostati, već da nam valja uznastojati oko toga, da s napretkom usporedo koracamo.

Na temelju svestranoga proučavanja životnih prilika hrvatskih žena došla je Marija Jambrišak do uvjerenja, da niža i viša pučka škola ne može podati dovoljno prilike za unapređivanje obrazovanja ženskoga podmlatka. To uvjerenje dovelo je do zaključka, da treba osnovati novo više žensko učilište, koje ne bi svojim polaznicama podavalo samo prilike, da se usposobe za učiteljice, već bi im kroz osam godina pružilo i znanje, koje utire put do akademijske obrazovanosti.

Njezino nastojanje dalo je povoda tomu, te je stvorena odluka, da se u Zagrebu osnuje ženski licej.

Marija Jambrišak zamolila je, čim je bila imenovana učiteljicom liceja, da joj se dopusti polazak predavanja u kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

---

* Napredak. 1907., br. 28.

Moleći dopuštenje, koje joj je i podijeljeno, a uz nju i još nekim učiteljicama kr. ženskog liceja, željela je Marija Jambrišak u prvom redu, da sebi i svojim drugaricama pribavi izvanrednu zgodu, da na najvišem vrelu znanosti svoje znanje prošire i usavrše. Uz taj lični probitak imala je ona još i viši cilj na umu, a taj je bio, da tim dopuštenjem učini prvi pokus, da se vrata našega sveučilišta konačno otvore i za one ustrajne i darovite ženske, koje bi na liceju položile ispit zrelosti i imale volju, da nastave svoje nauke.

Jambrišak Marija, ravnateljica viših pučkih škola i učiteljica privr. žen. liceja.
(Po fotografiji.)

Najbliža bila je svakako želja, da se polazi filozofski fakultet, a ženski licej bio bi onda mjesto, koje bi u sveučilištu izučene profesorke s pravom mogle za sebe zahtijevati.

Taj cilj nije doduše postignut dosad, ali je postignut jedan drugi, koji je bliži. Kako je naime poznato, dopušteno je, da u našem sveučilištu i ženske polaze farmaceutski odio.

Marija Jambrišakova je jedna od prvih hrvatskih učiteljica, koja je umočila pero s namjerom, da sreću pokuša i na literarnome polju. Da je ona i u tome pogledu bila srećne ruke, dokazuju u prvom redu krasne njene mnogobrojne rasprave, koje je zapodjela u učiteljskim sastancima, i kojima je, kako se općeno znade, vazda polučila sjajne uspjehe. Osim

toga napisala je vrlo mnogo zanimljivih članaka u različnim našim novinama. Rado se čitaju također i brošure, što ih je Jambrišakova napisala, jer je u njima suština onoga, što je takvim djelom reći htjela, vazda jasno izrečena.

Svojom knjigom »Znamenite žene« izvojštila si je Marija Jambrišakova nagradu od »Matice Hrvatske«. Ta knjiga, a uz nju i druga s natpisom: »Lijepo vladanje«, daruje se rado našim djevojkama prigodom nagrađivanja.

Kad se »Hrvatski pedag.-književ. zbor« u Zagrebu zakanio bio izdavati list »Domaće ognjište«, kojemu je zadaća, da izabranim i popularnim svojim štivom zbližava dom sa školom, uspjelo je bilo Zboru redakciju toga lista povjeriti Mariji Jambrišakovoj. Ona se, premda teško, ipak pokorila zahtjevu »Hrv. pedag.-književ. zbora«, ali uz uvjet, da saurednica bude Jagoda Truhelka, u ono doba učiteljica ženskoga liceja.

Marija Jambrišakova i Jagoda Truhelka u međusobnom sporazumku počele su snovati o organizaciji hrvatskih učiteljica poradi jačanja staleške svijesti i zajedničkoga nastojanja oko unapređivanja staleških probitaka. Sjećam se, da su bile u »Narodnim Novinama« upravile na sve nas i poziv, da im dojavimo svoje mišljenje, iz kojega će onda moći vidjeti, pristajemo li uz njih ili ne.

Po drugiput Marija Jambrišakova dakako taj poziv nije više upravila na uži krug svojih družica, a nije to sigurno činila zato, jer su za vrijeme promišljanja njenim željama ponarasla i ojačala krila, pa je u sebi oćutjela snagu, da ono dobro, što je isprva bila namijenila samo staležu učiteljica, još bolje može upotrijebiti, ako ga namijeni cjelokupnomu narodu svom.

U to ime upravila je sada svoj poziv na inteligenciju ženstva kraljevina Hrvatske i Slavonije. U samom Zagrebu našao se doskora dovoljan broj inteligentnih, naprednih gospođa, koje su prihvatile njenu inicijativu, te se pod predsjedništvom Jute pl. Mošinske Zagrebgradske tim povodom udružile u »Klub gospođa«. Da je taj klub Mariju Jambrišakovu izabrao svojom tajnicom, dakle dušom svojom, ne treba doista spominjati.

Navedeni klub, u kojem su se gospođe često sastajale, jer se tu svaka po slobodnoj volji mogla baviti štivom, razgovorom, glazbom i igrom, postao je doskora ognjištem, na kojem su se raspirivale mnoge iskre općeno korisnih ideja.

Za mnoge velike osnove bio je »Klub gospođa« pretijesan okvir, i toga radi osnovala se pored njega još i »Udruga gospođa kraljevina Hrvatske i Slavonije«, a na čelo joj stala banica.

Prvo veliko djelo, što ga je to odlično društvo izvršilo, bilo je osnivanje ženskoga konvikta, u kojem iz zaklade kraljice Jelisave, koju su županije osnovale, ima ugodno i besplatno zaklonište osam hrvatskih djevojaka, koje su sposobne i voljne, da prisvoje sebi više obrazovanje, a primaju se u nj i druge pitomice uz stanovitu godišnju odštetu u novcu.

Najnovije djelo toga društva bila je škola za kućanstvo, koja je jeseni 1906. svečano otvorena. Ta je škola imala lijepu i praktičnu zadaću, nesamo naše mlade djevojke spremiti za vješte domaćice, već i uzgajati valjanu služinčad. Inicijativu za to dala je Marija Jambrišak. Radila je i o tom, kako da se utemelji zavod, u kojem bi se zato pripravne i sposobne ženske vježbale u njegovanju bolesnika, dok je posebni za to odbor stao proučavati, kako bi se našim seljačkim ženama otvorilo korisno privredno vrelo tim, da im se namaknu prilike, da narodno blago prekrasnoga našeg tkanja, vezenja i ćitmarenja iscrpe uvelike u svoju korist.

Godine 1905. podijeljen je Mariji Jambrišakovoj naslov ravnateljice viših djevojačkih škola uz pravo na uživanje funkcijonalnoga doplatka. Marija Jambrišak prva je hrvatska učiteljica, kojoj je takvo počasno imenovanje u dio palo.*

Njeg. Veličanstvo kralj odlikovao je prev. rješenjem od mjeseca kolovoza 1906. zlatnim krstom za zasluge, a sv. Otac Papa Pio X. podijelio joj je mjeseca travnja 1908. križ »Pro Ecclesia et Pontifice«.

4. Hoić dr. Ivan, ravnatelj privr. ženskog liceja u Zagrebu. Rodio se 1. kolovoza 1850. u Samoboru. Službovao je pri zagrebačkoj gimnaziji, preparandiji i ženskom liceju.

Prev. rješenjem od kolovoza 1906. odlikova ga Njeg. Veličanstvo viteškim krstom Franje Josipa I.

Mjeseca travnja 1906. navršilo se 30 godina, što je upravitelj ženskoga liceja u Zagrebu, dr. Ivan Hoić, imenovan bio pravim gimnazijskim učiteljem.

Tim povodom priredili su mu drugovi i učenice u ženskom liceju srdačne ovacije. Uvjereni smo, da su mu stigle čestitke i s drugih strana, jer ima u svjema krugovima iskrenih štovatelja, naročito među pučkim učiteljima i učiteljicama. Mnogima je od njih bio i učiteljem, jer je kroz više godina u negdašnjoj zemaljskoj ženskoj i muškoj učiteljskoj školi predavao povijest i zemljopis. Potpuno spreman u svojoj struci, a usto nadaren osobitim predavalačkim darom umio je svoje učenike i učenice upravo oduševiti za nauku, te od njih tim, a i osobitom susretljivošću, kojom se vazda odlikovao, pobuditi vanrednu simpatiju i steći potpunu odanost.

No dr. Hoić ima zaista štovatelja i među onim učiteljima i učiteljicama, koji nijesu bili upravo njegovi učenici. Svjema je naime poznat njegov vrsni književni rad, a mnogi su imali prilike, da ga lično upoznadu prigodom polaganja ispita za učiteljstvo građanskih ili viših pučkih škola. On je naime kroz mnogo godina bio član ispitnoga povjerenstva za učiteljstvo rečenih škola, a u posljednje vrijeme je tomu povjerenstvu ravnatelj ili predsjednik.

Za školstvo uopće, a pučko napose, stekao je dr. Hoić zasluga i tim, što je napisao više valjanih školskih knjiga, a od kojih su neke kroz decenije upotrebljavale u građanskim (višim pučkim), a i učiteljskim školama.

---

* Napredak. 1906., br. 50. i 51.; Narodne Novine. 1898., br. 6.

Valja istaći još i to, da je dr. Hoić našoj popularno-naučnoj knjizi mnogo privrijedio. Izradio je naime više golemih svezaka »slika iz općega zemljopisa«, štono su izišle nakladom »Matice Hrvatske«, kojoj je on bio neko vrijeme potpredsjednik, a kroz veliki niz godina član upravnoga odbora.*

2. Sušački privr. ženski licej otvoren je pokusa radi naredbom od 27. prosinca 1909. br. 31.534. početkom škol. godine 1910./11.

n) Đačka sjemeništa.

Od zavoda ove vrste spomenuti nam je: 1. Dječačko sjemenište u Osijeku; 2. internat zem. zavoda za gluhonijeme; 3. internat zem. zavoda za slijepe; 4. internat kr. zem. muške obrtne škole; 5. djevojački internati u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu; 6. internat uz žensku učiteljsku školu u ss. milosrdnica u Zagrebu; 7. internat uz kr. mušku učiteljsku školu u Zagrebu; 8. internat uz kr. mušku učiteljsku školu u Petrinji; 9. internat za srpsku učiteljsku školu u Pakracu; 10. djevojački internat zaklade Jelisavine u Zagrebu; 11. hrvatski učiteljski konvikat; 12. grčkokatoličko sjemenište u Zagrebu; 13. nadbiskupsko sirotište u Zagrebu; 14. nadbiskupsko sirotište u Požegi; 15. internat postojeći pored budimpeštanskih srednjih škola; 16. kr. plemićki konvikat u Zagrebu; 17. škola za praktična ženska zvanja u Kraljevici.

1. Sjemenište dječačko u Osijeku. Pok. biskup J. J. Strossmajer otvorio nov kulturni zavod u svojoj biskupiji, kojim je zadužio crkvu i domovinu: Seminarium puerorum. U tom zavodu dobivaju siromašni ali uzorni i odlični đaci uz besplatan stan i opskrbu pravi kršćanski uzgoj kroz svih osam gimnazijalnih razreda, da se potom presade u biskupsko bogoslovno sjemenište.

Zasada je primljeno u taj mladi zavod 26 dječaka gimnazijalaca. Ravnateljem je toga zavoda imenovan dr. J. Pliverić, a duhovnikom Franjo Kiš.

Pok. je biskup to djelo svoje popratio okružnicom, u kojoj ističe, da će se u dječačko sjemenište s vremenom primati također djeca, što će se posvetiti i drugim zvanjima, ne bi li se dala s vremenom među svećeničkim zvanjem i među svjeto-

* Napredak. 1906., br. 16.

vnim zvanjem sloga i ono suglasje stvoriti, što narodu na vječitu slavu i na vječitu korist služi!*

2. **Internat zemaljskoga zavoda za gluhonijemu djecu.** O ovom je bilo spomena, kad smo ocrtali razvitak samoga zavoda za odgoj gluhonijeme djece na str. 77. ove knjige.

3. **Internat zem. zavoda za slijepu djecu** spomenut je kod zavoda za odgoj slijepe djece na str. 131. ove knjige.

4. **Internat kr. zem. obrtne škole u Zagrebu** osnovan je naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 9. listopada 1882. br. 10.934. Spočetka pa do konca god. 1893. bio je taj internat spojen s obrtnom školom. Naredbom od 25. studenoga 1893. br. 15.912. postao je samostalan zavod, pa je smješten u južnome krilu zgrade. Kućni i disciplinarni red propisan je naredbom od 20. svibnja 1899. br. 20.617 ex 1897., naputak za prefekte internata izdan je naredbom od 21. srpnja 1899. br. 883 ex 1898., a dužnosti ravnateljeve propisane su naredbom od 25. studenoga 1893. br. 15.913.

Prinos iznosi 600 K, za stipendiste 400 K. Kuhinju vodi zavod u vlastitoj režiji.

5. **Djevojački internati u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu** jesu:

1. Građansko gojište;
2. Gornje djevojačko gojište;
3. Malo sjemenište i
4. Internat za učiteljske pripravnice, o kojima je naprvo bilo govora.

Građansko gojište osnovano je god. 1847. za djevojčice, koje se po želji svojih roditelja imadu odgajati i školovati u samostanu. One polaze višu djevojačku školu ili školu za ženski ručni rad. Plaćaju mjesečno 28 K.

Gornje djevojačko gojište primalo je prije odraslije pitomkinje, koje žele učiti glazbu i jezike. Sada se primaju učenice pučkih škola, jer to gojište ima svoju opću pučku školu, u kojoj se plaća mjesečno školarina od 4—6 K.

Malo sjemenište otvoreno je god. 1871. te prima djevojčice, koje se žele posvetiti redu. One polaze škole s ostalim

* Kršćanska škola. 1899., br. 18.

učenicama. Imadu svu opskrbu badava, a ako koja ostavi sjemenište, ima da plati neku odštetu.

6. **Internat uz žensku učiteljsku školu u samostanu ss. milosrdnica u Zagrebu** otvoren je god. 1859. Pitomkinje plaćaju 40 K mjesečno, a besplatnih mjesta ne ima.

7. **Internat uz kr. mušku učiteljsku školu u Zagrebu** otvoren je god. 1903., a uređen naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 20. veljače 1895. br. 770, kojom su izdani disciplinarni propisi za internat.

Besplatnih mjesta ne ima. Kuhinje svoje ne ima zavod, već se pitomci prehranjuju u obrtnoj školi.

8. **Internat uz kr. mušku učiteljsku školu u Petrinji** otvoren je uslijed naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 16. travnja 1894. br. 2.806 dne 1. rujna 1894.

Pitomci imadu stan, ogrjev, rasvjetu i liječnika badava, a za objed i večeru plaćaju u privatnoj kući 20 K mjesečno.

9. **Internat za srpsku učiteljsku školu u Pakracu** otvoren je god. 1897. i smješten u prostorima učiteljske škole, dok koštu uzimlju u privatnim kućama.

Staranje oko internata vodi posebno »Starješinstvo«.

10. **Djevojački internat zaklade „Jelisavine“ u Zagrebu.** U spomen smrti Nj. Veličanstva blagopokojne kraljice Jelisave († 10. rujna 1898.) skupljali su se u Hrvatskoj dobrovoljni prilozi, da se naš narod činom humanitarnosti dostojno oduži spomenu uzvišene vladarice. Sakupila se svota od 160.000 K. Na prijedlog tadašnje banice, preuzv. gospođe Margite grofice Khuen-Hedéderváry, osnovan je g. 1900. internat za 8 djevojaka-sirota, i to iz svake županije po jedno. God. 1909. osnovano je još jedno mjesto za jednu sirotu iz Zagreba.

Uređenje ovoga internata preuzela je »Zemaljska gospojinska udruga za obrazovanje i zaradu ženskinja u Zagrebu«, u koju je svrhu i zemlja prinijela 10.000 K.

Internat je otvoren 1. rujna 1900. sa 8 besplatnih i 12 solventnih mjesta.

Zavodom upravlja kuratorij, sastojeći od gđa.: Sofije Spevec, Elvire grofice Kulmer, Marije Jambrišak i t. d., a smješten je u privatnoj zgradi gornjega grada.

Dne 15. prosinca 1910. proslavljena je svečanim načinom prva desetogodišnjica toga zavoda.*

11. Hrvatski učiteljski konvikat djeluje na osnovi pravila prihvaćenih na VII. glavnoj skupštini »Saveza hrv. učiteljskih društava«, a odobrenih otpisom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. studenoga 1892. br. 13.198.

Međutim je otvoren internat za učiteljsku djecu dne 1. rujna 1893. u učiteljskom domu, no kako su raspoložive prostorije bile tijesne, pristupilo se gradnji učiteljskoga konvikta, koji je 11. srpnja 1899. svečano posvećen, a već god. 1913. proširen, sve zajedno troškom od 101.960·75 K.

Zgrada i namještaj je imovina zaklade učiteljskoga konvikta, a izdržava se: raspoloživim sredstvima prije spomenute zaklade, raspoloživim sredstvima učiteljske zadruge u smislu zaključka XXV. glavne skupštine iste zadruge održane 5. ožujka 1891., opskrbninom što je plaćaju neki pitomci, te posebnim darovima. Povrh toga prinosi kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, za deset učiteljskih sinova svotu od 4.000 K.

12. Grčkokatoličko sjemenište u Zagrebu. God. 1886. povećano je ovo sjemenište, a nastojanjem biskupa Drohobeczkoga dobiva iz vjerozakonske zaklade stalnu godišnju pripomoć od 10.664 K.

U zavodu je smješteno: 6 bogoslova, 27 alumna i 28 solvenata.

13. Nadbiskupsko sirotište u Zagrebu. God. 1894. svratio je nadbiskup dr. Juraj Posilović svoju pažnju na ovo sirotište i dozvolio proširenje istoga. Sad ima u tom sirotištu 34 alumna (zakladnih mjesta) i 73 solventa, koji plaćaju mjesečno po 40 K.

14. Nadbiskupsko sirotište u Požegi. God. 1895. dograđene su u ovom sirotištu tri sobe, a god. 1903. pristupilo se dogradnji jednoga sprata. U zavodu ima 84 pitomačka mjesta, od toga 40 alumna, a 44 solventa.

15. Internat, postojeći pored budimpeštanskih srednjih škola te uređen za hrvatsko-slavonske učenike, osnovan je god. 1890. (Budapest VII., Wesselyeny utcza No. 51, II. emelet.)

Pitomci su smješteni kod jednoga profesora srednje škole; o potrebitom im izdržavanju, o izobraženju, o naucima vodi

* Narodne Novine. 1910., br. 287.

brigu jedan gimnazijalni ravnatelj kao nadzornik internata; u naucima potpomaže ih s njima stalno zajednički stanujući uzgajatelj i k njima dolazeći korepetitor; na zdravlje njihovo pazi liječnik internata; pitomci se obučavaju i u hrvatskom jeziku i literaturi.

Za popunjenje mjesta u spomenutom internatu raspisuje natječaje kr. ug. ministar za bogoštovlje i nastavu u Budimpešti. Mjesta jesu besplatna, poluplaćevna, naime za koja plaća državna blagajna godišnjih 150 for., a roditelji 150 for., te plaćevna, za koja imaju roditelji ili skrbnici da plaćaju godišnjih 300 for. Na ova mjesta mogu kompetirati učenici gimnazija ili realki, koji su zavičajni u Hrvatskoj i Slavoniji.*

16. Kr. plemićki konvikat. Mladež toga zavoda proslavila je 19. travnja 1893. pedesetogodišnjicu konviktorskoga čitaoničkog društva**, koje izdaje pisani časopis »Domovina«. Usto ima ta čitaonica i svoju knjižnicu sa 2.500 knjiga, te svoje tamburaško društvo.

God. 1897. proširen je zavod. Prikupljena je naime jedna kuća u Kamenitoj ulici, a druga u Vitezićevoj ulici, te ima sada u zavodu mjesta za 75 pitomaca.

Na čelu zavoda je ravnatelj, kojega imenuje Nj. Veličanstvo. Kao ravnatelji dotično upravitelji su službovali:

Sermage Josip, Lehman Franjo, Ožegović bar. Mirko, Kristijanović Ignjat, Milić M., Clemens J., Bučar J., Pavlešić Ivan, Muhić dr. Pavao, Vuković Stjepan, Gugler Pavao, Nagel Miroslav 1872. do 1875., Veber Adolfo 1875.—1877., Križan dr. Antun 1877.—1879., Iveković dr. Franjo 1879.—1886., Suk dr. Feliks 1886.—1891., Miljan Josip 1891.—1901., Kamenar Nikola 1901.—1903., Vimer dr. Rudolf 1903.—1912., kadno je prev. rješenjem od 11. svibnja 1912. dr. Karlo pl. Horvat, izvanredni profesor kr. sveučilišta Franje Josipa I., imenovan ravnateljem rečenoga plemićkoga konvikta.

Mladež je god. 1894./5. uniformirana po prilici onako, kao ona u »Terezijanumu«.

Slika prikazuje nam nošnju pitomačku.

* Narodne Novine. 1895., br. 143.
** Narodne Novine. 1893., br. 90.

Zavodski imutak iznosi oko 720.269 K, a troši se godimice oko 60.000 K, od koje svote otpada oko 32.000 K na kamate od različnih zaklada.*

Nošnja pitomaca kr. plemićkog konvikta.
(Po naravi)

Ovo su imena zaklada s iznosom glavnice i brojem pitomačkih mjesta:

* Kr. plemićki konvikat u Zagrebu. Narodne Novine. 1885., br. 206.

Ime zaklade	Iznos glavnice	Broj pitomačkih mjesta
1. Babokova	7.920 for. — nč.	1
2. Balog-Golubova	6.870 » 50 »	1
3. Domjanićeva	6.890 » — »	1
4. Derkosova	8.140 » 20 »	1
5. Dvojakova	6.916 » — »	1
6. Frankopanova	12.062 » 50 »	1
7. Gal-Špišićeva	6.991 » 50 »	1
8. Grienerova	14.699 » 50 »	2
9. Jelačića bar. Eduarda	7.630 » — »	1
10. Iv. pl. Jurišića, bivšega vel. župana županije zagrebačke	14.374 » — »	2
11. Koprivnice grada	6.514 » 50 »	1
12. Kralja župnika	6 702 » — »	1
13. Kralja biskupa	8.530 » — »	1
14. Kraljić-Krašićeva	7.054 » — »	1
15. Krušelj-Uzolinova	14.415 » 50 »	2
16. Kukovićeva	22.241 » 27 »	2
17. Lepoš-Petkovićkina	8.255 » — »	1
18. Miškočevićeva	7.003 » 50 »	1
19. Ožegovića bilježnika	7.148 » 50 »	1
20. Ožegovića biskupa	6.459 » — »	1
21. Pejačević barunice	17.350 » — »	2
22. Petkovićeva	nepoznat	—
23. Plemićeva	10.811 » — »	1
24. Skendelićeva	17.662 » — »	2
25. Smolčić-Skrljčeva	13.867 » 50 »	2
26. Štögerova	6.618 » — »	1
27. Škulj-Ratkova	6.286 » — »	1
28. Valićeva	5.889 » 50 »	1
29. Vrančić-Varjačićeva	7.282 » — »	1
30. Vuščićeva	nepoznat	—
31. Zakmardijeva	29.434 » — »	4
32. Žnidaršićeva	nepoznat	—
33. Žugčićeva	7.048 » 50 »	1

17. Internat škole za praktična ženska zvanja u Kraljevici skopčan je s internatom, u koji je smješteno 16 djevojaka. Za potpunu opskrbu plaća učenica mjesečno 62 K.

Naredbom od 6. veljače 1911. br. 25.641 osnovala je kr. zem. vlada za internat te škole 5 stipendijalnih mjesta po 400 K., dok je naredbom od 14. svibnja 1912. br. 12.094 broj tih mjesta povisila na 10.

o) Bogoslovni zavodi.

Od zavoda ove vrste spomenuti nam je: 1. Bogoslovni zavod u Zagrebu; 2. bogoslovni zavod u Đakovu; 3. bogoslovni zavod u Senju; 4. bogoslovni seminar u Karlovcima.

Novinski članci. Opisujući ove zavode istaći nam je novinski članak: Gospodarska nastava u bogoslovnim zavodima. Narodne Novine. 1896. br. 160., u kojem pisac ističe potrebu takve nastave.

Ta se potreba isticala i u saboru kraljevina Hrvatske i Slavonije god. 1911.

1. Bogoslovni zavod u Zagrebu. Kod ovoga zavoda valja pribilježiti zaslužne pokojnike: Josipa Novakovića i Antuna Pinterovića.

1. Novaković Josip, profesor nadbiskupskoga liceja u Zagrebu. Rodio se 28. veljače 1851. u Požegi, umr'o 26. rujna 1910. u Zagrebu. Mnogo godina bio je prefekt zagrebačkoga sjemeništa, te je stekao osobitih zasluga za odgoj katoličkoga klera naše nadbiskupije. Bio je prvi svećenik zagrebačke nadbiskupije s profesorskim ispitom za gimnazije. Potpunih 30 godina predavao je povijest, zemljopis, vjeronauk i hrvatski jezik. Mnogobrojni njegovi učenici sačuvali su za njega duboko poštovanje i ljubav. Kao nastojnik nauka u sjemeništu osobitu je brigu posvećivao »Zboru duhovne mladeži zagrebačke« i pjevačkom društvu »Viencu«.*

2. Pinterović Ante, umirovljeni župnik brezovački i vicearhiđakon kotara okićkoga. Rodio se 1839. u Osijeku, umr'o 28. siječnja 1910. u Varaždinu. Zaređen god. 1863., postao dvorskim kapelanom biskupa Strossmayera, koji ga je osobito volio. Bio je neko vrijeme spiritual i profesor u đakovačkom sjemeništu, dok nije prešao u zagrebačku biskupiju kao profesor filozofije u ovdašnjem sjemeništu. Do god. 1906. župnikovao je u Brezovici, kad je radi oslabljela vida morao poći u mir. Bio je čovjek osobito plemenita srca i dobrotvor sirotinje, pa je mnogu suzu otr'o na očima nevoljnih patnika. Bio je vrlo popularna ličnost u cijeloj Hrvatskoj, pa je njegov otvoreni i rodoljubni dom u Brezovici kraj Zagreba bio dugo vremena nadaleko i široko poznat. Mnoge je siromašne đake pomagao za vrijeme naukâ, pa mu zato i mnogi zahvaljuju, da su danas ljudi na svome mjestu.**

2. Bogoslovni zavod u Đakovu slavio je 5. studenoga 1906. stogodišnjicu, otkako je veliki predšasnik biskupa Strossmayera, Požežanin Mandić, otvorio bogoslovno sjemenište u Đakovu. Kraj nestašice svećenstva, u zemlji opustošenoj nakon Turaka, osnutak je takova zavoda bio prijeko potreban. Svoje miljenče je biskup Mandić bogato fundirao, a njegovi nasljednici uz goleme žrtve osiguraše trajni opstanak sjemeništa. Za ovo sto

---

* Narodne Novine. 1910., br. 221.

** Narodne Novine. 1910., br. 24.

godina izađoše iz njega stotine i stotine marnih i skromnih radenika na njivi Gospodnjoj, koji su se predali svom snagom spasu i napretku povjerenoga pučanstva. S ponosom može svećenstvo, što je izašlo iz đakovačkog sjemeništa, da pogleda na stogodišnji rad; njegovi su tragovi postali neizbrisivi u narodnoj duši. Sa zahvalnošću će se pak danas sjetiti vjernici biskupije bosansko-srijemske svih onih tihih trudbenika, što radiše za spas duša kroz sto ljeta u ovoj našoj ravnoj Slavoniji. Međutim slava stogodišnjice osnutka sjemeništa nije nipošto samo slava bosansko-srijemske biskupije, ona je kulturna slava čitavoga hrvatskog naroda. Hrvatski narod ne može i ne smije zaboraviti, da su iz đakovačkoga sjemeništa izašli marnici i umnici, koji nijesu samo radili oko boljka povjerene im pastve, nego su ili perom okitili hrvatsku knjigu ili su muževnom riječi i djelom branili prava naroda. Zar da nabrajamo tolike hrvatske pisce, koji izađoše iz sjemeništa đakovačkoga? Bio bi to velik spisak, koji jedva pristaje u uzak okvir članka. Ipak se treba sjetiti, da je iz njega izašao slatki »slavonski tamburaš« Mato Topalović, da su se u njem odgojila oba Tordinca, pa prvi novelista hrvatski Tombor, da su njem proveli mlade svoje godine noviji zaslužni pisci kao Cepelić, Lovretić, Matija Pavić i dr. No najvećim je ponosom đakovačkoga sjemeništa pri današnjoj njegovoj stogodišnjoj slavi svakako to, što je njegovim gojencem bio muž, koji će za sve vijeke ostati nezaboravan u uspomeni hrvatskoga naroda, što je u njem proživio najljepša svoja mladenačka ljeta, veliki biskup Strossmayer. I on je u tihim zidinama sjemeništa prosnivao poput sviju svojih drugova svoje najljepše sne. Nema sumnje, da je mnoga velika i smjela koncepcija biskupa Strossmayera, koju je kasnije nastojao u muževnom vijeku oživotvoriti ili ju je oživotvorio, niknula, dok je još bio bogoslovom i profesorom u đakovačkom sjemeništu. Sjemenište, koje je odgojilo nikad neprežaljenoga biskupa Strossmayera, ovjenčalo se zaista neuvelom slavom u hrvatskom narodu!*

Od zaslužnih pokojnika ovoga zavoda spomenuti nam je dra. Jos. Horvata.

Horvat dr. Josip, župnik u Gorjanu. Rođen je god. 1857. u Srijemskim Karlovcima od seljačkih roditelja, umr'o mjeseca studenoga 1911.

---

* Narodne Novine. 1906., br. 257.

Iza svršenih gimnazijskih nauka stupio je u đakovačko sjemenište, odakle ga biskup Strossmayer kao revna đaka posla u bečki Pazmaneum, a odavle u Augustineum, gdje i zadobi doktorsku čast. Službovao je kao katehet u Osijeku, a poslije kao profesor na bogosloviji u Đakovu. God. 1898. postao je župnikom u Gorjanu. Tu je jedva počeo da u narodu razvija svoju djelatnost, kad ga stiže bolest, kojoj je uzalud po domaćim lječilištima tražio lijeka.*

3. Bogoslovni zavod u Senju. Godine 1896. obnovljena je zgrada ovoga zavoda, pa je po biskupu 10. rujna i. g. blagoslovljena i u nju smješten biskupski konvikat.

4. Bogoslovni zavod u Karlovcima prikazat ćemo u odsjeku, u kojemu ćemo raspravljati o Srbima.

p) Vojničke škole.

Od zavoda ove vrste spomenuti nam je: 1. Domobranske škole; 2. c. i kr. kadetsku školu u Karlovcu; 3. c. i kr. kadetsku školu u Kamenici.

1. Domobranske škole. Kad je uvedeno domobranstvo, ustrojene su bile i škole potrebite za obrazovanje časničkoga podmlatka. Takova škola bila je u Varaždinu, naredne godine premještena je u Vukovar, a onda u Zagreb.

Kasnije, godine 1873., premještena je ta škola u Ludovicejsku akademiju u Peštu kao posebni odio sa hrvatskim nastavnim jezikom.

Ovaj hrvatski odio prestao je na osnovi zak. čl. XXXIV. od g. 1883., kad je Ludoviceum preustrojen.

Tako nema sada u zemlji nikoje hrvatske domobranske škole.

U najnovije doba određeno je, da u domobranskoj kadetskoj školi u Pečuhu počevši od školske godine 1904./5 mogu hrvatski pitomci bitni dio učevnih predmeta učiti hrvatski (paralelka).

Ovo dakako ne može zadovoljiti potrebama i naknaditi hrvatsku domobransku školu. Naši sinovi ne polaze rado domobranske škole u Ugarskoj, jer je to skopčano s raznim poteškoćama.

Posljedice pomanjkanja hrvatske domobranske škole kobne su i štetne i za samu vojsku i u narodnom pogledu. Posljedice

---

* Obzor. 1911., br. 246.

su toga prije svega pomanjkanje hrvatskoga časničkog podmlatka. Tomu nedostatku udovoljuje se tako, da se uzimlju časnici od drugud, osobito ugarski, koji redovno ne znaju ništa hrvatski ili vrlo slabo.

Prema službenom šematizmu za god. 1911. kod zagrebačkoga okružnog zapovjedništva u štopu u Zagrebu od 47 osoba 29 su hrvatske ili srpske narodnosti. U 25. zagrebačkoj pješačkoj pukovniji od 96 osoba takovih je 50. U 26. karlovačkoj pješačkoj pukovniji od 72 Hrvata i Srba 40. U 27. sisačkoj pješačkoj pukovniji od 68 osoba imade 38 Hrvata i Srba. U 28. osječkoj pješačkoj pukovniji imade od 78 osoba Hrvata i Srba 28. U varaždinskoj husarskoj pukovniji od 43 osobe 11 ih je hrvatske ili srpske narodnosti.

Radi svega toga mnogo je puta istican zahtjev, da se ustroji hrvatska domobranska škola. Tražile su to županije, gradovi, te zahtjeve podupirala je i vlada.

Ministarstvo se opire s raznih razloga, s vojničkih i materijalnih. Ali, jače od svih tih razloga jesu štetne posljedice, koje rađa pomanjkanje hrvatske domobranske škole. Namještanje časnika Ne-Hrvata uzrokuje razne neprilike, koje škode ugledu vojske i disciplini, a nije u skladu sa ustanovama nagodbe.

Uopće se potreba domobranske škole ne da oboriti nikojim izgovorima. Ta je potreba osnovana na samoj naravi stvari. Po zakonu o domobranstvu Hrvatska i Slavonija sačinjavaju posebni domobranski odio; zapovjedni jezik, ili kako vele noviji zakoni »službeni i komandovni jezik« domobranstva u Hrvatskoj jest hrvatski jezik (§ 18. zak. čl. XL.: 1868. i zak. čl. V.: 1890.).

Odatle slijedi neminovna potreba, da postoji hrvatska domobranska škola, u kojoj će se stjecati potrebito znanje službenoga i komandovnog jezika. Takova je škola već postojala u Hrvatskoj, pa zahtijevamo, da se opet ustroji takova škola.

Ta potreba bit će još veća, kad se novom obrambenom reformom povisi stalež domobranstva.

Tražimo dakle, da se za odgoj hrvatskih domobranskih časnika ustroje potrebite škole.*

* Narodne Novine. 1911., vr. 92.

2. C. c. i kr. pješačka kadetska škola u Karlovcu. Mladići austrijskoga, dotično ugarskog državljanstva, ili oni nadležni u Bosni i Hercegovini, koji su tjelesno sposobni za vojnički odgoj, te koji se besprikorno ćudoredno ponašaju i koji dokažu, da su svršili 4 razreda na kojoj javnoj ili s pravom javnosti skopčanoj realki ili gimnaziji (na nedovoljan uspjeh iz grčkoga i latinskog jezika ne uzima se obzir), te koji polože prijamni ispit s najmanje »dovoljnim« općenitim uspjehom i koji se 1. rujnom nalaze u dobi od 14 do 17 godina, mogu biti primljeni u I. tečaj (razred) c. i kr. pješačke kadetske škole u Karlovcu. — Pojedinim razredima srednjih škola jednake su po zak. čl. XXXVIII. od god. 1868. ustrojene ugarske građanske škole, nadalje opća građanska škola na Rijeci, V. do VIII. razreda hrvatskih viših pučkih škola u Otočcu, Ogulinu, Sisku, Novoj Gradiški, Koprivnici, Virovitici i u Brodu s obzirom na zahtijevano nužno predznanje za pristup u kadetske škole.

Nastavni jezik je u prvogodišnjem tečaju pješačkih kadetskih škola u Karlovcu i Kamenici njemački i hrvatski.

Prijamni ispit, koji se pri stupanju u I. godište spomenutih kadetskih škola na njemačkom ili hrvatskom jeziku može položiti, proteže se na ove učevne predmete: njemački jezik, hrvatski jezik, računstvo i algebru, geometriju, zemljopis, povijest, prirodopis, fiziku i kemiju, i to u onom opsegu, u kojem se ti predmeti u nižim razredima srednjih škola predavaju.

Natjecateljima je dozvoljeno, da se, kako bi lakše dokazali znanje i sposobnosti svoje, mogu i materinskim jezikom svojim služiti. Kraj svega toga moraju međutim one jezike za kadetske škole (u Karlovcu i Kamenici njemački i hrvatski), u kojima se obučava, toliko znati, da budu kadri pratiti predavanje. U donjim trima tečajima kadetskih škola uzima se uopće učevna građa, koja se uzima i u javnim gornjim realkama.

Pitomci III. tečaja, koji najmanje »veoma dobar uspjeh« postignu i propisani ispit pred povjerenstvom polože, može se na njihovu vlastitu molbu, ako prostor dozvoli, podijeliti besplatno mjesto u jednoj od dviju postojećih akademija, dok ostali pitomci prelaze u IV. tečaj, ako ga s dovoljnim uspjehom svrše, kadetima u c. i kr. vojsci.

Školarina iznosi godišnje:

Za časničke i podčasničke sinove aktivnoga staleža u vojsci 24 K;

2. za sinove časnika u pričuvi i nedjelatnoga domobranstva ili u odnošaju »izvan službe«, nadalje dvorskih i građanskodržavnih činovnika i službenika (izuzevši tamošnje željezničke činovnike i službenike) 160 K na godinu;

3. a za sve druge 300 K.

Ta se školarina ima isplatiti unaprijed u dva obroka, i to 21. rujna i 1. travnja svake godine. Popust (oprost) školarine dozvoljuje se samo jedamput na godinu, i to poslije prvoga polјeća (semestra) uz dokazano potpuno siromaštvo i veoma dobre školske svjedodžbe. Brigu i izdržavanje pitomaca, kao i za njihovo rublje vodi vojništvo.

Molbenice za primanje, koje moraju točno po obrascu prijamnih uvjeta biti sastavljene, imadu se najkasnije do 12. srpnja zapovjedništvu kadetske škole u Karlovcu priposlati.

Nedostatno obložene ili zakašnjele molbenice, kao i one, koje se ne budu neposredno podnijele putem zapovjedništva kadetske škole, ne uzimaju se u obzir. Sve druge odredbe, nužne za roditelje ili skrbnike mladića, koji se natječu, sadrže »Prijamni uvjeti za polazak c. i kr. kadetskih škola«, koji se mogu dobiti od zapovjedništva c. i kr. kadetske škole u Karlovcu u njemačkom i hrvatskom jeziku za 45 f.

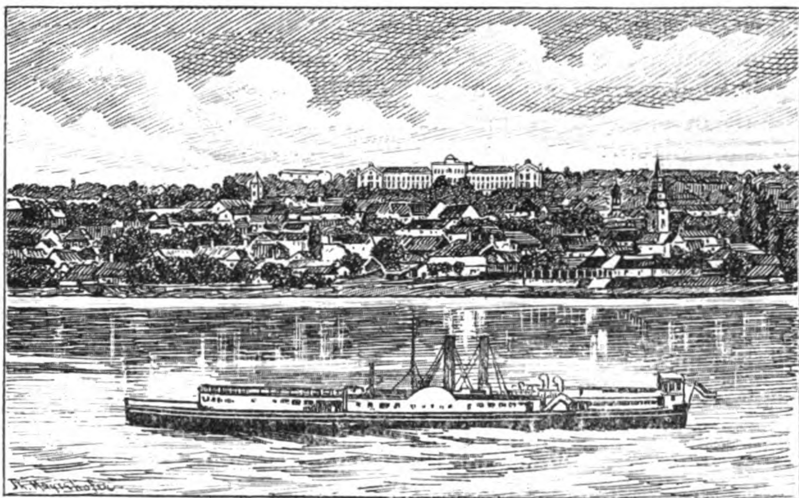
Konačno se upozoruju roditelji i skrbnici, da je primanje u zavod ovisno o tjelesnoj sposobnosti i o uspjehu kod prijamnoga ispita.

Ako se u slučaju prevelikoga broja molitelja ne bi moglo sve primiti, imadu se roditelji (skrbnici) pobrinuti za dalje nauke.*

3. C. i kr. kadetska škola u Kamenici. Godine 1852.—1856. sagradio je vojnički erar školu kao »Militärobererziehungshaus« na tlu poklonjenom od česti po općini, od česti po kameničkom vlastelinu Marcibaniju. Škola je prenesena iz Karansebeša, a stajala je pod vojničkom komandom iz Petrovaradina. Koncem školske godine 1869./70. ta je škola raspuštena. Od 37 pitomaca IV. tečaja budu 23 premještena u vojno-tehničku školu u Moravsku Bijelu Crkvu (Mährisch Weisskirchen), 8 u Kisek

* Narodne Novine. 1911., br. 94.

(Güns), a 5 ih je vraćeno roditeljima. Više godina poslije toga stajala je zgrada prazna pod »Geniedirektion« u Petrovaradinu. Nadzirao je jedan pionirski stražmeštar. Zatim je zgrada služila kao: tvornica svile, vojarna za finance, za 43. i 70. pješačku pukovniju. Previšnjim rješenjem od 1. srpnja g. 1895. osnovana je u Kamenici c. i kr. vojnička pješačka škola, koja postoji i danas. Njen prvi zapovjednik bio je potpukovnik Ni-

Zgrada c. i kr. kadetske škole u Kamenici.
(Po naravi.)

kola Cena. Škola je dobila iz vojnoga muzeja u Beču zastavu 3. pješačke pukovnije, koja je bila u ratu god. 1848., 1849. i 1866. Ta je zastava na više mjesta tanetima probušena. Narednih godina uređena je školska kapela, park, bašča, veliki časnički paviljon i konačno obelisk u spomen Njeg. Veličanstvu. Sa vojnim svećenicima, liječnikom i učiteljem mačevanja ima na toj školi 16 časnika i 85 pitomaca. Ti su pitomci po narodnosti: 71 Hrvat, 14 Srba.

r) Viša škola za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu.

Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade od 19. listopada 1907. br. 22.275 otvorena je pokusa radi prije spomenuta

škola, za koju je naredbom od 22. lipnja 1907. br. 12.594. proglašen ustrojni statut i naučna osnova. Naredbom pak od 21. prosinca 1907. br. 26.987. propisan je disciplinarni red za tu školu.

Nastojanjem odjelnoga predstojnika dra. Amruša držala se mjeseca lipnja 1911. kod vlade stručna anketa, koja je raspravljala o tome, kako bi se u nas sačuvale crkvene starine i kako bi se stalo na put tome, da strani obrtnici rade za hrvatske crkve. Izračunano je, da je posljednjih deset godina otišlo iz Hrvatske 860.000 K za crkvene radnje. Zaključeno je, da se osnuje posebna komisija, kojoj će biti dužnost paziti, da se sve crkvene radnje obave kod kuće, ali da budu umjetničke vrijednosti. U tu svrhu nabavit će se za umjetničku školu posebni modeli, da se đaci izvježbaju u crkvenom slikanju i kiparstvu. Sumnjamo, da će samo nabavljeni modeli podići »umjetničku vrijednost« radnjama. Za svaku umjetnost treba imati i umjetničkoga duha. A čim se u našoj umjetničkoj školi budi crkveni umjetnički duh?*

s) Geodetski tečaj.

Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 25. rujna 1908. br. 23.391 određeno je osnovanje dvogodišnjega geodetskog tečaja, pa je za isti propisan ustrojni statut. Taj je statut naputkom od 10. prosinca 1908. br. 26.149 razjašnjen, a naredbom od 10. travnja 1911. br. 30.907 nadopunjen. Naredbom od 23. travnja 1909. br. 8.285 izdan je popis o održavanju državnoga ispita za taj tečaj.

Za polazak geodetskoga tečaja u Zagrebu osnovala je brodska imovna općina stipendiju od godišnjih 1000 K, gradiška imovna općina od 600 K, dočim će II. banska imovna općina u rečenu svrhu podjeljivati stanovite novčane potpore, a đurđevačka imovna općina je zaključila, da se slušači geodetskoga tečaja mogu natjecati za ispražnjene stipendije, koje su osnovane od nje za polazak viših učilišta. Imovne općine podjeljuju stipendije, dotično potpore samo sinovima svojih pravoužitnika. Isto tako osnovala je u istu svrhu za svoje zavičajnike i općina kr. i slob. grada Osijeka stipendiju od 600 K.

Nauke u geodetskom tečaju u Zagrebu traju dvije godine (4 semestra), te se prema sada postojećoj banskoj naredbi od

* Kršćanska škola. 1911., br. 9. i 10.

svih onih, koji nijesu visoke tehničke nauke svršili, bezuvjetno traži za postignuće zvanja civilnoga ovlaštenog geometra, mjernika, da su nauke i ispite položili u geodetskom tečaju. U zimskom I. i II. semestru naukovne god. 1910. i 1911. bila su upisana ukupno 33 slušača u geodetskom tečaju u Zagrebu.*

t) Zemaljski zavod za meteorologiju i geodinamiku u Zagrebu.

Izakako su ostali bez uspjeha pokušaji, što ih je poduzeo god. 1853. Stanisavljević i god. 1857. prof. Zeithammer, da se kod nas uvedu meteorološka motrenja, prihvatio se g. 1861. pokojni prof. Stožir meteorologije, te je kroz 30 godina kraj svega drugog posla ustrajno vodio metereološka motrenja. Potkraj god. 1861. uredio je na tadašnjoj vel. realci na Griču u fizikalnom kabinetu meteorološku postaju drugoga reda. U godinama 1875.—1880. popunio je tu postaju registrujućim instrumentima tako, da je od god. 1880. u Zagrebu meteorološki opservatorij. Sve do god. 1891. vodio je sâm bez ičije pomoći taj opzervatorij, i to tako, da je ovaj niz motrenja jedan od najboljih u cijeloj Austro-Ugarskoj. Zaista je to jedan od rijetkih primjera ustrajnosti i požrtvovnosti u znanstvenom radu kod nas, a osobito kad se istakne, da pokojni Stožir nije za taj posao imao nikakove dolične nagrade i priznanja, te da je kraj toga morao potpuno obavljati svoju službu kao profesor. A i kasnije, kad je otišao u mir, nije se otuđio opzervatoriju, nego se i dalje interesirao za napredak meteorologije kod nas i svakoj se novoj stečevini od srca radovao. Nastojao je također, da položi temelj seizmičkom opzervatoriju, što mu nije pošlo za rukom radi nestašice novca u znanstvene svrhe. Sam se ipak bavio i motrenjem potresa, te je kod velikoga potresa g. 1880. zajedno s pokojnim Torbarom mnoga opažanja pobilježio. U povijesti znanstvenoga razvoja naše domovine sjat će Stožirevo ime uvijek kao primjer rijetke znanosti i požrtvovnosti.**

God. 1888. počeo je taj opzervatorij izdavati mjesečne buletine sa rezultatima najvažnijih meteoroloških pojava.

---

* Narodne Novine. 1911., br. 149.
** Narodne Novine. 1908., br. 37.

Idućih se godina nastojalo, da se pripravi podloga za reorganizaciju zavoda. Zavod sam trebao je modernih instrumenata i modernoga načina motrenja i obrađivanja materijala. Meteorološke postaje u Hrvatskoj i Slavoniji, koje su još postojale, i od kojih je samo jedna pripadala ovome opzervatoriju, bile su gotovo same sebi prepuštene, a kišomjerne postaje bile su u vrlo desolatnom stanju.

Do god. 1885. uživao je zavod dotaciju od 500 for. U g. 1886. i 1887. nije dobio ništa, g. 1888. do 1891. dobio je samo potrebitu svotu za izdavanje mjesečnoga buletina. Za g. 1892. i 1893. dobio je po 500 for., a od god. 1894. do 1900. po 1000 for. na godinu.

Za preuređenje opzervatorija dozvoljena je u godinama 1889. do 1900. svota u ukupnom iznosu od 15.000 K, a od g. 1901. amo godimice iznos od 7000 K.

Do god. 1895. obavljao je sav posao u opzervatoriju profesor fizike, a odonda je zavodu dodijeljen jedan asistent.

Kada se u jeseni god. 1896. kr. realna gimnazija preselila u novu zgradu u donjem gradu, ostao je opzervatorij u starim prostorijama na Griču, a te su prostorije za nj odijeljene od ženskoga liceja i preuređene. Odonda potpada meteorološki opzervatorij kao posebni zavod neposredno bogoštovnom odjelu kr. zem. vlade.

Reorganizaciju zavoda i uređenje mreže meteoroloških postaja u Hrvatskoj i Slavoniji odredila je kr. zem. vlada svojim otpisom od 15. siječnja 1901. br. 4269 ex 1898.

Temeljna načela bila su pri tom:

1. da se centralni zagrebački opzervatorij providi svim najvažnijim normalnim instrumentima, koji bi služili za točno određivanje meteoroloških elemenata u opzervatoriju samom i za ispoređivanje instrumenata pojedinih postaja i

2. da se u Hrvatskoj i Slavoniji uredi dovoljno gusta mreža postaja za bilježenje glavnih meteoroloških elemenata t. j. tlaka zraka, temperature, vlage, naoblake, vjetra, oborinâ i grmljavine, a povrh toga i potresa.

I.

Razvoj centralnoga opzervatorija od g. 1901.

a) Zadaća centralnog opzervatorija:

Zadaća je tomu zavodu:

1. da znanstveno i praktično rukovodi motrenje koli u zavodu samom toli kod podređenih mu postaja; da izradi za motritelje potrebite naputke; da ispituje instrumente, koji se imaju namjestiti na postajama, te da nadzire rad pojedinih postaja;

2. da prema potrebi i sredstvima proširuje mrežu postaja;

3. da materijal motrenja dobiven i na centrali i na postajama znanstveno i kritički obrađuje i tiskom izdaje;

4. da rezultat višegodišnjih motrenja napose obradi, te da time položi temelj poznavanju klime domovine;

5. da na osnovi motrenja u zemlji i u ostaloj Evropi izdaje dnevice za poljodjelstvo toli potrebne prognoze vremena.

Ima li zavod potpuno udovoljiti svim ovim zahtjevima, bit će potrebno, da se bar za 2 lica poveća broj sadanjega osoblja, koje se sastoji od 1 upravitelja, 1 asistenta i 2 pisara, te da se zavodu stave također i veća materijalna sredstva na raspolaganje.

b) Smještaj opzervatorija:

Opzervatorij smješten je, kako je već rečeno, u zgradi, gdje je prije bila realka te gdje je sada privremeni ženski licej. Prostorije se sastoje od dvije sobe i jedne malene sobice. God. 1904. dozvolila je kr. zem. vlada svotu od 1800 K za konačno uređenje tih prostorija i nabavu potrebitoga pokućstva.

Kad se imala graditi zgrada za novu gimnaziju i realnu gimnaziju u donjem gradu, odlučila je uprava opzervatorija, da ostane u staroj zgradi i to s razloga, što je mjesto, na kom je sagrađena ta nova zgrada, posve neprikladno za meteorološko motrenje, jer se okolo toga mjesta neprestano grade i gradit će se nove zgrade, što je od utjecaja na temperaturu a smeta i valjanom motrenju vjetrova, k tome bi, da se je opzervatorij preselio, trebalo bilo bar 5 godina usporedo motriti na starom i novom mjestu, da se odrede razlike među njima.

Ni sadanji smještaj opzervatorija ne zadovoljava, jer ne ima dovoljno prostorija, te jer se na tom mjestu magnetična

motrenja kao i motrenja potresa sa finim seizmografima uopće ne mogu izvesti.

Stoga bi bila potreba, da se sagradi u blizini grada, ali na takovu mjestu, na koje sam grad čim manje utječe, novi opzervatorij. Trošak bi iznosio oko 100.000 K uračunavši zgrade, pokućstvo i potrebite još nove seizmičke i magnetične instrumente.

c) Instrumenti i motrenja.

Kad su se g. 1875. počeli nabavljati instrumenti za opzervatorij, iznosila je vrijednost starih instrumenata 221 K 40 f.

Od god. 1875. do konca 1891. nabavljeno je 20 instrumenata u vrijednosti od 7.182 K 80 f. Od g. 1892. do konca 1900. nabavljeno je 16 instrumenata troškom od 3.250 K 28 f. Od god. 1901. do konca lipnja 1905. nabavljeno je daljnih 10 instrumenata troškom od 4.646 K 13 f.

Ukupna vrijednost svih instrumenata iznosila je koncem lipnja 1905. — 15.185 K 60 f.

Motrenja, što se na opzervatoriju obavljaju, jesu:

1. U 7 sati ujutro, u 2 popodne te u 9 navečer očita se tlak zraka, temperatura, vlaga, naoblaka, vjetar i oborina.

2. U 12 sati očita se tlak zraka, temperatura, vjetar, naoblaka i vlaga za internacijonalni telegram.

3. Svaki sat od 7 sati ujutro do 9 sati uvečer motre se oblaci.

Za pojedine elemente rabe ovi registrujući instrumenti: 1. Dva Varografa. 2. Tri Termografa: na Griču, jedan na Josipovcu, a jedan u botaničkom vrtu. 3. Dva anemografa. 4. Hidrograf. 5. Omtograf. 6. Instrumenat za registraciju grmljavine. 7. Instrumenat za registraciju insolacije. Za određivanje vremena ima opzervatorij jednu normalnu uru i jedan kronometar. Svaki dan točno o podne po srednjem evropskom vremenu, daje se topom znak podneva. 8. Jedan seizmoskop.

Sada se nastoji oko namještenja jednoga seizmografa.

Podatke o nevremenima sa grmljavinom kupi zavod već od god. 1893. Zavod ima u zemlji osim službenih motritelja 250 privatnih, koji javljaju svaku grmljavinu posebnom dopisnicom.

Od g. 1903. dužna je svaka općina javiti tuču, koja pada u njenu području.

Naredbom od 10. travnja 1911. br. 8667 promijenjen je naslov meteorološkoga opzervatorija u Zagrebu u »Kr. zemaljski zavod za meteorologiju i geodinamiku«.

II.

Razvoj meteoroloških postaja od g. 1901. amo:

Prve postaje u Hrvatskoj i Slavoniji uredila je c. kr. bečka akademija znanosti g. 1850.

Od god. 1851. do 1870. upravljao je našim postajama c. kr. centralni meteorološki zavod u Beču, a od god. 1871. do 1900. kr. ug meteorološki zavod u Budimpešti.

Samostalno uredio je vodograđevni odio kr. zem vlade veći broj kišomjernih postaja.

Naredbom od 15. siječnja 1901. br. 4269 ex 1898. naložila je kr. zem. vlada, da se meteorološka služba centralizira, te da zagrebački opzervatorij preuzme upravu nad svima tim postajama i upotpuni mrežu postaja.

Početkom god. 1903. bilo je takih postaja, i to postaja I. reda:

1. Opservatorij u Zagrebu, 156;* s pomoćnim postajama u botaničkom vrtu, 115 i na Josipovcu, 160; 2. Sljeme, 935; 3. Bakar, 1; 4. Dônji Miholjac (privatna postaja troškom Ant. pl. Mihalovicha), 100.

Postaje II. reda postoje u:

1. Bjelovar, 135; 2. Brod n/S., 96; 3. Cirkvenica, 1; 4. Garešnica, 126; 5. Gospić, 565; 6. Ilok, 130; 7. Karlovac, 120; 8. Križevci, 149; 9. Lepoglava, 230; 10. Mitrovica, 87; 11. Osijek, 94; 12. Otočac, 459; 13. Petrinja, 106; 14. Požega, 152; 15. Senj, 7; 16. Virovitica, 122; 17. Vrbovsko, 466; 18. Udbina, 824; 19. Županja, 86; 20. Rijeka (privatna) 5.

Postaje III. reda:

1. Božjakovina, 110; 2. Čepin 90; 3. Halan mali na Velebitu, 960; 4. Milanov vrh (kod Ghyczijeve šumarije), 1004; 5. Modruše, 600; 6. Moja volja (privatna postaja na dobru grofa P. Pejačevića), 120; 7. Mošunje, 989; 8. Našice, 157; 9. Pakrac, 178; 10. Plitvička jezera, 575; 11. Sv. Mihovil kod Senja, 595.

* Brojevi pribilježeni uz pojedina mjesta kazuju nam visinu toga mjesta nad morem u metrima.

Postaje IV. reda:

1. Hrastovica, 282; 2. Kutjevo, 232; 3. Brod na Kupi, 4. Lidvina draga; 5. Polica, 1145; 6. Štirovača; 7. Vojnić, 146; 8. Pisarovina, 125; 9. Daruvar, 135; 10. Gradski vrt u Zagrebu, 115; 11. Adelin stan, 97; 12. Gložje, 99; 13. Jasenovača, 97; 14. Krunoslavlje, 100; 15. Martinci (svih 6 svojina dobara grofa Majlátha), 103; 16. Ruma, 99; 17. Barica (svojina dobara grofa P. Pejačevića), 81; 18. pusta Grabovo (svojina M. Steinhausza), 111; 19. Ivanbrijeg, 247; 20. Meljani gornji, 265; 21. Manastir Orahovica; 22. Točak nad Voćinom, 824; 23. Anin dvor; 24. Zvečevo (svojina zadruge za regulaciju Vučice i Karašice), 512; 25. Brezovica, 95; 26. Čabar, 528; 27. Carevdar, 160; 28. Đakovo, 111; 29. Drenovci, 86; 30. Fužine, 764; 31. Đurđevac, 121; 32. Glina, 112; 33. Gračac, 562; 34. Gradiška nova, 129; 35. Gradiška st., 96; 36. Hopovo na vijencu, 444; 37. Jasmak, 628; 38. Jasenovac, 92; 39. Jaska, 140; 40 Jelenska gornja, 160; 41. Kalje, 460; 42. Kapela, 196; 43. Kapele vrh, 803; 44. Karlobag, 5; 45. Karlovci, 80; 46. Koprivnica, 149; 47. Korenica, 650; 48. Kostajnica; 49. Kravarsko, 239; 50. Križ vojni, 149; 51. Kupinovo, 78; 52. Kutina, 149; 53. Lapac dônji, 582; 54. Mečenčani, 179; 55. Ogulin, 323; 56. Osijek II., 94; 57. Oštarije na Velebitu, 924; 58. Petrovaradin, 79; 59. Plješivica, 390; 60. Radostan, 95; 61. Rugvica, 99; 62. Senj II., 7; 63. Slatina, 127; 64. Slunj, 258; 65. Srb, 450; 66. Sunja, 100; 67. Sv. Ivan Zel., 195; 68. Šandrovac, 166; 69. Valpovo, 91; 70. Varaždin, 173; 71. Vinkovci, 90; 72. Vuka, 93; 73. Zavalje, 423; 74. Zemun, 79; 75. Zlatar, 181; 76. Zrmanja vrelo, 299; 77. Klokočevci kod Našica, 100.

Dakle svega:

postaja	I.	reda	4
»	II.	»	20
»	III.	»	11
»	IV.	»	77
		Svega . .	112 postaja.

Te se postaje izdržavaju koje troškom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, koje troškom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, koje troškom društava i privatnika.

Koncem lipnja 1905. pak bilo je 127 postaja, kojima upravlja zagrebački opzervatorij, a koje sve motre po jedinstvenom planu i providene su gotovo sve jednakim instrumentima. Imade u zemlji još kojih 20 privatnih kišomjera, koji ovdje nijesu ni računani, jer im motrenja ne valjaju.

Broj je postaja za opseg kraljevina Hrvatske i Slavonije još uvijek premalen. Za točno proučavanje klimatičkih odnošaja trebalo bi po prilici osim opzervatorija 6 postaja I. reda, 17 postaja II. reda, 23 postaje III. reda i kojih 150 postaja IV. reda, dakle oko 200 postaja.

God. 1901. preuzeo je opzervatorij od unutarnjeg odjela zem. vlade upravu postaja IV. reda, dok se za nagrađivanje motritelja i izdržavanje tih postaja i dalje brine rečeni odio.

Izdržavanje opzervatorija i postaja ide na račun odjela za bogoštovlje i nastavu. Unutarnji odio zem. vlade prinosi 1000 K za upravu kišomjernih postaja i od česti za štampanje godišnjega izvještaja. Osim toga troši unutarnji odio oko 1000 K za nagrade motriteljima kišomjernih postaja.

u) Šumarska akademija.

Razvoj našega narodnog ekonomskog života i potreba, da se naš gospodarstveni napredak digne na podlozi praktičnoga i teoretičnog rada, potaknula je naše zakonodavno tijelo, da uz druge gospodarske grane posveti svoju brigu i struci šumarskoj. Tako je stvorenim zakonom od 13. ožujka 1897. o promicanju gospodarstva u Hrvatskoj i Slavoniji osnovana kr. šumarska akademija, koja je prislonjena uz filozofski fakultet našega sveučilišta.

U povodu toga zakona otvoren bi naredbom kr. zem. vlade od 7. listopada 1898. br. 66.101 šumarski tečaj u našem sveučilištu od naukovne god. 1898./99. Tom je naredbom obuka u šumarskoj akademiji određena na tri godine i ujedno izdan naredbom od istoga dana br. 66.102. naukovni i ispitni red za slušače šumarstva, po kojem su šumari dužni svakoga polugodišta polagati semestralne ispite. Taj je propis prema stečenom iskustvu kasnije promijenjen naredbom kr. zem. vlade od 7. listopada 1900. br. 24.484.

N a u k o v n i r e d. Po ovom naukovnom redu obučava se u ovim predmetima:

I. polugodište: 1. Matematika, 6 sati predavanja, 2 sata vježbe; 2. počela opisnoga mjerstva, 4 sata predavanja, 6 sati vježbe; 3. fizika s mehanikom, 2 sata predavanja; 4. općenita kemija, 6 sati predavanja, 4 sata vježbe; 5. opća botanika, 4 sata predavanja, 3 sata vježbe; 6. prostoruko risanje, 4 sata vježbe; 7. mineralogija i petrografija, 2 sata predavanja.

II. polugodište: 1. Fizika s mehanikom, 4 sata predavanja, 2 sata vježbe; 2. matematika, 2 sata predavanja, 1 sat vježbe; 3. šumska kemija, 4 sata predavanja, 3 sata vježbe; 4. mineralogija i petrografija, 1 sat predavanja, 2 sata vježbe; 5. šumska botanika, 3 sata predavanja, 4 sata vježbe; 6. opisno mjerstvo, 4 sata predavanja, 6 sati vježbe; 7. narodno gospodarstvo i financijalna znanost, 4 sata predavanja; 8. prostoruko risanje, 2 sata vježbe; 9. šumsko tlocrtno risanje, 4 sata vježbe.

III. polugodište: 1. Geodezija, 2 sata predavanja, 3 sata vježbe; 2. zoologija, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 3. tehnička mehanika, 4 sata predavanja, 4 sata vježbe; 4. bolesti drvlja, 2 sata predavanja; 5. uzgoj šuma, 4 sata predavanja, 4 sata vježbe; 6. opće graditeljstvo, 4 sata predavanja, 6 sati vježbe; 7. lov, 2 sata predavanja, 2 sata vježbe.

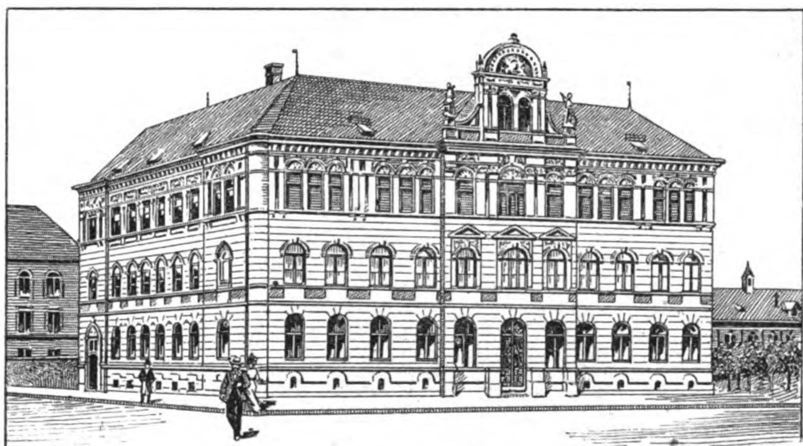
IV. polugodište: 1. Geodezija, 2 sata predavanja, 3 sata vježbe; 2. meteorologija i klimatologija, 2 sata predavanja, 1 sat vježbe; 3. šumarska entomologija, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 4. uporaba šuma, 4 sata predavanja, 4 sata vježbe; 5. dendrometrija, 2 sata predavanja, 2 sata vježbe; 6. šumarsko graditeljstvo, 3 sata predavanja, 6 sati vježbe; 7. cestogradnja i gradnja željeznica, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 8. ribogojstvo, 2 sata predavanja, 2 sata vježbe.

V. polugodište: 1. Čuvanje šuma, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 2. uređenje šuma, 5 sati predavanja, 2 sata vježbe; 3. uprava šuma, računovodstvo, stilistika, 2 sata predavanja; 4. računanje vrijednosti šuma, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 5. vodo- i mostogradnje, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 6. općeno gospodarstvo, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 7. zakoni za obranu šuma: šumski, lovni i ribarski zakoni, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe.

VI. polugodište: 1. Šumska mehanička tehnologija i strojarstvo, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 2. uređenje šuma,

5 sati predavanja, 2 sata vježbe; 3. konstrukcija gatova i brana, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 4. uprava šuma, računovodstvo, stilistika, 2 sata predavanja, 2 sata vježbe; 5. šumska statistika i politika, 3 sata predavanja, 2 sata vježbe; 6. šumarska kemijska tehnologija, 2 sata predavanja, 2 sata vježbe; 7. povijest i literatura šumarstva, 2 sata predavanja; 8. uređenje bujica, 1 sat predavanja.

Osim ovih predavanja i vježbi dužni su slušači sudjelovati i kod stručnih ekskurzija.

Dom šumara kraljevina Hrvatske i Slavonije.
(Po naravi.)

Šumarska akademija smještena je u »Domu šumara kraljevina Hrvatske i Slavonije«. Koncem svakoga polugodišta polažu frekventanti semestralne ispite, a državni ispiti polažu se iza svršenih nauka pred osobitim ispitnim povjerenstvom, koje imenuje kr. zem. vlada.

Kad je §-om 7. zakona o promicanju gospodarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji od 13. ožujka 1897. prislonjena šumarska akademija uz filozofski fakultet kr. sveučilišta Franje Josipa I., prestade opstanak šumarskoga odjela u kr. gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcima, pa nalazimo od toga vremena ovdje samo gospodarsko učilište.

Naredbom od 2. lipnja 1911. br. 11.394. priznana je ravnopravnost između šumarsko-mjerničkoga stručnog tečaja kr. ug. rudarske i šumarske visoke škole u Selmeczbanyi i kr. šumarske akademije, prislonjene uz mudroslovni fakultet kr. sveučilišta Franje Josipa I.

Kabineti šumarske akademije. Od ovih nam je spomenuti:

Bošnjaković dr. Srećko, profesor šumarske akademije.
(Po fotografiji.)

a) kabinet za šumarsku proizvodnju i lovstvo, koji je osnovan god. 1892.;

b) šumarsko--zoološki kabinet, koji je osnovan godine 1900.;

c) fizikalni kabinet, koji je osnovan god. 1901.;

d) šumarski mineraloško-petrografski kabinet;

e) geodetski kabinet i

f) gospodarski i ribarski kabinet, koji je osnovan godine 1900.

Pokojnici. Od zaslužnih pokojnika ovoga zavoda spomenuti nam je:

Bošnjaković dr. Srećko, predstojnik kr. zem. kemijsko-analitičkog zavoda, profesor šumarske akademije. Rodio se god. 1865., umr'o 3. listopada 1907. u Zagrebu, a svršio je sveučilišne nauke i postigao čast doktora filozofije na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. Osnovao je u Zagrebu kemičko-analitički zavod, koji je kasnije prešao u zemaljsku upravu, te komu je on postavljen predstojnikom i bio tajnikom stalnoga zem. povjerenstva za istraživanje vina; napokon je imenovan profesorom kemije na šumarskoj akademiji. Stekao je zasluga na znanstvenom polju svojim literarnim radnjama. Osim raznih stručnih posebno otisnutih, kao i onih publiciranih izdanja i članaka u naravoslovnom vjesniku, u raznim stranim i domaćim stručnim listovima i dnevnicima ističemo, da je napisao: »Gerhardtov helenin«; »Vina Hrvatske i Slavonije«; »Uputa za istraživanje i ocjenu vina«. Usto je bio poznat u pravničkim krugovima, jer je kao sudbeni vještak imao često prigode, da svojim znanstvenim istraživanjima razbistri zamršene istrage i parnice. Svoje zvanje vršio je najsavjesnije, najpožrtvovnije, te često i sa mnogo prijegora. Bio je jedan od najsavjesnijih i najzaslužnijih muževa za »Hrvatski Sokol«, komu je bio od mladosti svoje odan i sklon.

U »Hrvatskom Sokolu« bio je počevši od god. 1885. do 1895. naizmjence prednjak, vođa i poslovođa, te je radio i literarno na sokolskom polju. Uspjeh svesokolskoga sleta u Zagrebu, održanoga g. 1907., osobito u financijalnom pogledu, imade se zahvaliti poglavito njemu, kao predsjedniku financijalnoga odbora. »Hrvatski Sokol«, cijeneći njegove zasluge, izabrao ga je svojim začasnim članom.*

v) Tehnika.

Novinski članci. Pitanje o osnutku tehnike dalo je povoda našoj štampi, da u javnosti povede o njoj riječ. Spominjemo članke:

Utemeljenje hrvatske politehnike. Narodne Novine. 1890., br. 261. Člankom se dokazuje potreba takova zavoda u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Tehnicus: Hrvatska tehnička akademija. Narodne Novine. 1890., br. 268. i 269. Tehnicus nastoji dokazati, da nam je nužnija srednja tehnička naobrazba od visoke.

Društvo inžinira i arhitekta spram tehnike. Društvo inžinira i arhitekta u Zagrebu zaključilo je u svojoj glavnoj skupštini, održanoj početkom god. 1898., da se u Zagrebu osnuje inžinirski odio visoke tehničke škole,

* Nastavni Vjesnik. 1908., str. 211.

te na dan 15. travnja 1898. obrazloženu predstavku o tom predmetu uručilo banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, koji je obećao, pribrani materijal upotrijebiti, kad vrijeme dođe za osnutak takova zavoda.*

Anketa za osnutak tehničke visoke škole u Zagrebu. Dne 7. siječnja 1911. održana je u kr. vladnom odjelu za bogoštovlje i nastavu pod predsjedanjem odjelnoga predstojnika, dra. Milana Amruša, anketa glede ustrojenja visoke tehničke škole u Zagrebu. Prisutni bijahu: rektor magnifikus dr. Julije Rorauer, zemaljski školski nadzornik dr. Ivan Gostiša, kr. sveučilišni profesori dr. Gustav Janeček i dr. Aleksandar Egersdorfer; zatim tehnički nadsavjetnik i predsjednik hrv. društva inžinira i arhitekta Mirko pl. Ferrich, tehnički savjetnik August pl. Pisačić i profesor šumarske akademije Vinko Hlavinka. Anketa se složila, da je osnutak visoke tehničke škole u Zagrebu prijeko potreban i da se zasad s obzirom na raspoloživa novčana sredstva ustroje samo građevno-inžinirski i kulturno-inžinirski odio zajedno s geodetskim tečajem, a po vremenu da se onda redomice ustroje i ostali tehnički odjeli, i to: strojarski sa elektrotehničkim, zatim odio za visoke gradnje i kemičko-tehnički odio.**

Dobrotvor tehnike. Župnik u Marija Bistrici, dr. Juraj Žerjavić, iznenadio je na novu godinu hrvatski narod velikim darom. Njegov pravni zastupnik, dr. Ivan Ružić, došao je naime u odio kr. zem. vlade za bogoštovlje i nastavu, te ondje predao darovnicu, dotično zakladnicu, kojom dr. Žerjavić poklanja zemlji svoju kuću u Zagrebu, na uglu Gundulićeve i Rainerove ulice, vrijednu 200.000 K, u svrhu ustrojenja tehničkoga fakulteta ili više tehničke škole.***

Žerjavić dr. Juraj, župnik u Mariji Bistrici. Rodio se u Zlataru 13. travnja 1842., umr'o 1. srpnja 1910. u Mariji Bistrici. Svršivši gimnazijalne nauke bude poslan na teološki studij u Rim, gdje je najprije svršio na Gregorijanskom sveučilištu filozofiju, a onda kao doktor filozofije učio ondje teologiju. God. 1868. bio je kao pitomac Germanicuma zaređen u svećenike, a poradi bolesti morao se već u svibnju naredne godine vratiti u domovinu i tako prekinuti svoje nauke. Kad se vratio u nadbiskupiju,

* Narodne Novine. 1898., br. 86.
** Narodne Novine. 1911., br. 6.
*** Narodne Novine. 1910., br. 1.

bio je u kolovozu 1869. namješten za duhovnoga pomoćnika kod sv. Petra i za nastojnika nauka u nadbiskupskom orfanotrofiju zagrebačkom. Kao prefekat u orfanotrofiju već se bavio književnim radom. God. 1874. postade Žerjavić župnikom u Mariji Bistrici. Time se zapravo započinje njegov rad na crkvenom i političkom polju. Današnja obnovljena župna crkva i župni stan, te krasna cinktura oko župne crkve djela su Žerjavićeva. Da ih izvede, pokojni je Žerjavić žrtvovao mnogo i moralno i materijalno. Kad je uredio župnu crkvu, glasovito svetište Majke Božje, stao je uređivati i uredio je i področne kapele svoje župe. Hoteći da unapri-

Žerjavić dr. Juraj, župnik i mecena hrvatski.
(Po fotografiji.)

jedi i višu prosvjetu hrvatskih sinova udario je i temelj budućoj hrvatskoj tehnici darovavši za njezin osnutak lijepe dvije kuće u Zagrebu. Ovim je prosvjetnim djelima dr. Žerjavić zaista postao mecenom hrvatskoga naroda.*

No nesamo što je Žerjavić u političko-stranačke svrhe dosta prinosio, nesamo što je za restauraciju bistričke župne crkve dao oko 34.000 K, nesamo što je narodu župe svoje oprostio preko 30.000 K duga, već je svrnuo pogled svoj i na duševnu zapuštenost toga naroda. Pred godinu

* Narodne Novine 1910., br. 148.

i pô podiže on svomu narodu na periferijama goleme župe svoje dvije nove škole svotom od 54.000 K, za koje se škole počeše nacrti raditi pred 30 godina i radili bi se još 30 godina, da on tomu nije doskočio svojim plemenitim darom. Pred neko par godina dao je 2.000 K za pripomoć izgradnji djevojačke škole u Mariji Bistrici, kojoj je proljetos poklonio i barjak u vrijednosti od 600 K. Za začlanjenje školske mladeži u društvo sv. Jeronima ostavio je 5.000 K, »Hrvatskomu Sokolu« u Zlataru — instituciji, koju je vanredno volio i uvažavao — sagradio je »Dom« u vrijednosti od 20.000 K. Smrt jedina prekinu ga, da nije mogao adaptirati i školske zgrade u Selnici, mjestu prostrane župe svoje. To mu je bila posljednja nakana, koja je s njim u grobnicu pala.

Sve to dao je narodu svoje župe i susjednoga joj Zlatara. No darežljivu svoju ruku okrenu on i na drugu stranu. Kako bijaše čovjek bistra duha i duboka pogleda, vidio je prazninu u stručnom školstvu kod nas. Bliža okolica njegova naslućivala je, da će on od tolikih praznina barem jednu kako tako zatrpati. I to se dogodilo.*

z) Sveučilište Franje Josipa I.

Upravo 20 godina poslije otvorenja sveučilišta pristupio je sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ponukom kr. zem. vlade k reformi sveučilišnoga zakona od 5. siječnja 1874., provedena zakonom od 6. listopada 1894., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove zak. čl. od 5. siječnja 1874. o sveučilištu.

Tom je promjenom »zakonski članak o plaćama, nagradama, mirovinama za učiteljsko osoblje na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu« stavljen izvan snage, a ustrojni je zakon bitno reformiran u onim točkama, koje se odnose na naukovinu sustav teoretičkih državnih ispita pravničkih.

1. **Naukovina** se po prijašnjem sustavu ukinula te je ne beru više profesori i docenti, već ona teče u kr. zem. blagajnu. Ona se ne plaća više prema broju nedjeljnih sati, već je stalno određena za slušače — ma koliki broj urâ oni u sedmici uzeli — pravoslovnoga i državoslovnog fakulteta s iznosom od 50 K, a za slušače mudroslovnoga fakulteta s iznosom od 40 K. Prijedloge za oprost od naukovine podnose profesorski zborovi kr. zem. vladi, koja uvažuje i odbija molbe za oprost. No ta se reorganizacija tiče samo svjetovnih fakulteta, dok je glede bogoslovnoga fakulteta ostalo pri starom sustavu.

---

* Učiteljski dom. 1911., br. 2.

Naukovina redovitih slušaca u pravo- i državoslovnom fakultetu te kr. šumarskoj akademiji uređena je naredbom od 18. rujna 1909. br. 16.234.

U ime naknade za naukovinu beriva profesorima svjetovnih fakulteta povišena su i to redovitima na 2.600 for. i 3.000 for. no zato im otpadaju petogodišnji doplaci; izvanrednima je pak odmjerena plaća sa 1.600 for., a osim toga dobivaju petogodišnje doplatke. Kod toga povišenja ne participiraju profesori bogoslovnoga fakulteta, te im beriva ostaju ista kao i prije sa jedinim ipak izuzetkom, da i izvanredni profesori dobivaju petogodišnje doplatke kao i oni svjetovnih fakulteta.

2. K reformi o teoretičnim državnim ispitima ponukalo je iskustvo, što dotadanji ispitni propisi nijesu pružali dovoljnoga jamstva za uspješan napredak pravničke mladeži, te je znatan postotak neredovito polagao ili uopće propuštao polagati pravnopovjesni državni ispit, koji se koncem druge godine održavao.

Da se tome doskoči, novi je zakon taj pravno-povjesni teoret. državni ispit razdijelio u dva dijela, od kojih se jedan ima polagati poslije svršene prve, a drugi poslije svršene druge godine. Tako su nastala za pravnike četiri teoretička državna ispita mjesto prijašnja tri, t. j. I. i II. pravno-povjesni, III. sudstveni i IV. državo-znanstveni državni ispit.

3. Beriva. Glede beriva valja još primijetiti, da su zakonom od 1. ožujka 1905. »o novom uređenju berivâ zemaljskih urednika i službenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« redoviti sveučilišni profesori svih triju fakulteta — dakle i bogoslovnoga — u plaći izjednačeni sa činovnicima autonomne samouprave, koji su u VI. nadnevnom razredu, i da po istom zakonu mogu oni biti promaknuti u V. nadnevni razred, ako su barem petnaest godina kao sveučilišni profesori službovali. Petogodišnji doplaci redovitim profesorima bogoslovnoga fakulteta otpadaju, dok oni ostaju na snazi za izvanredne profesore svih triju fakulteta, kojima se plaća ustanovljuje sa 4.400 K i 4.000 K. Time je prestala razlika u plaći između profesora pojedinih fakulteta, kako je bila uređena zakonom od 6. listopada 1894.

4. **Reciprocitet** našega sveučilišta s drugima. Već je na drugom mjestu istaknuto, da je bivša pravoslovna akademija

bila potpuno uređena u tom obziru s austrijskim ministarstvom za bogoštovlje i nastavu. Previšnjim je rješenjem od 25. listopada 1878. to pitanje uređeno tako, da su pogodnosti, što su ih prije uživali slušači pravoslovne akademije, protegnute i na slušače iz Dalmacije i Istre, ali s dodatkom, da imadu na austrijskim sveučilištima položiti sudstveni i državo-znanstveni državni ispit kao i stroge ispite, ako žele polučiti državnu perovodnu službu i javnu jurističku praksu u Cislitavi. Dalje da filozofi, koji bi htjeli dobiti službu učitelja na srednjim učilištima u Cislitavi, imadu od trogodišta barem jednu godinu provesti u austrijskom sveučilištu i da učiteljski ispit imadu pred austrijskim ispitnim povjerenstvom položiti. Napokon je slušačima iz Dalmacije i Istre dopušteno, da mogu na našem sveučilištu uživati državne stipendije.

Ipak je u novije vrijeme pravnicima iz Dalmacije i Istre omogućen također svršetak naukâ u našem sveučilištu Naredbom naime ministra za bogoštovlje i nastavu u Austriji od 10. listopada 1902. dopušteno je takovim pravnicima, da mogu i u našem sveučilištu položiti sudstveni i državo-znanstveni državni ispit, no oni su dužni poslije toga podvrći se doknadnom ispitu u hrvatskom jeziku kod državnoga povjerenstva u Beču. Kad je sveučilište otvoreno, taj je reciprocitet prenesen također na juridički fakultet našega sveučilišta, te su se naši slušači bez zapreke primali u druga sveučilišta, i naši su se pravno-povjesni državni ispiti priznavali u austrijskim i ugarskim sveučilištima. A tako je bilo i obrnuto, s tom ipak razlikom, da se u reciprocitetu kod nas mnogo dalje pošlo nego u Austriji, jer su kod nas vrijedili za javne službe ispiti sudstveni i politički, kao i učiteljski ispiti, položeni u austrijskim sveučilištima dok se u Cislitavi uz iste državne i učiteljske ispite, položene u našem sveučilištu, nije mogla steći javna služba.

Povodom tih abnormalnih odnošaja, po kojima cislitavski jednokrvni naši suplemenici nijesu mogli svršiti nauke u našem sveučilištu, poduzeli su se koraci, da se i u tom pravcu potpuno izjednači naše sveučilište sa cislitavskima, imenito da se u Austriji prizna valjanost svih teoretičkih državnih ispita pravničkih, ispitâ o sposobnosti učiteljskoj te strogih ispita, kao i doktorata stečenih na našem sveučilištu.

No težnje naše nijesu urodile uspjehom. Pravnici s apsolutorijem našega sveučilišta mogu rigorozirati na austrijskim sveučilištima; no kako doktorat tako i pojedini strogi ispiti, položeni u našem sveučilištu, nijesu ni gornjom naredbom priznati pravovaljanima za Austriju. Napokon su naredbom c. kr. ministra za bogoštovlje i nastavu od 24. travnja 1904. izdane privremene odredbe o spomenutom doknadnom ispitu.

Što se pak tiče naših pripadnika, uređeno je zakonom od 6. listopada 1894., da kandidati, koji se žele dati na javne službe, odvjetništvo i javno bilježništvo u našoj domovini, imadu položiti sudstveni i politički državni ispit po propisima ovoga zakona. Prema tome prestali su se priznavati takovi državni ispiti načinjeni u austrijskim sveučilištima, te su ih sada apsolvirani pravnici tamošnjih sveučilišta, ako žele spomenute službe kod nas dobiti, dužni polagati u našem sveučilištu.

5. Strogi sveučilišni ispiti uređeni su naredbom od 1. srpnja 1895. br. 8189; neke su ustanove ove naredbe promijenjene otpisom od 5. siječnja 1909. br. 30.617 ex 1908.

Red strogih ispita na bogoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. propisan je naredbom kr. zem. vlade od 18. ožujka 1875., br. 1192.; no taj je red preinačen naredbom od 26. lipnja 1907, br. 12.544.

Naredbom od 3. kolovoza 1910., br. 19.635. izmijenjene su neke ustanove naredbe od 18. ožujka 1875. br. 1192. za postignuće doktorata.

Dne 1. srpnja 1912. promoviran je na čast doktora prava Ljuben D. Djugmedžiev. To je prvi Bugarin, koji je tu čast polučio na našem sveučilištu.

6. Znanstvena knjižnica. God. 1893. otpočela je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, izdavati znanstvenu knjižnicu. U toj vladinoj kolekciji izašle su ove knjige:

1. Vrbanić dr. Fran: Trgovački zakon. Zagreb, 1893., str. 528. Cijena 3·50 for.

2. Šilović dr. Josip: Kazneno pravo po dru. Jankinu. Zagreb, 1893. str. 340. Cijena 2·50 for.

3. Baron-Šrepl: Institucije rimskoga prava. Zagreb. 1893.

4. Vrbanić dr. Juraj: Mjenbeno pravo. Zagreb. 1893
5. Kostić dr. Laza: Dernbach. Pandekti. 1893.

Kostić dr. Laza, književnik. Umr'o mjeseca siječnja 1911. Slavio je god. 1910. 50-godišnjicu svoga književnog rada.

Za ovih pedeset godina on je dao književnosti vrlo mnogo. Bio je veliki talenat, jake književne kulture, individualan i plodan.

Njegovi originalni radovi odvajaju, kao što odvaja i prevodima svojim.

I kao što je odvajao i brilirao na književnom polju, oduševljeno je radio i na opštoj srpskoj stvari, koje su ga zagrijavale još u ranoj mladosti, kada je uzimao živa učešća u omladinskom pokretu, zatim uz Miletića, pa i u srpskom i ugarskom saboru.

Na književnosti je počeo da radi još kao đak. Pisao je kraće pjesme i prevodio Omira. Prvi čin »Maksima Crnojevića« napisao je 1863. god., a 1869. god. cijelo je djelo štampao. God. 1875. napisao je tragediju »Pera Segedinac«, koju je austrijska vlada zabranila.

Cjelokupne pjesme njegove izdala je prošle godine Matica Srpska.

Njegov pozorišni komad »Gordana« štampan je i na francuskom i njemačkom jeziku.

Kao prevodilac osobito je volio Šekspira i od njega je preveo »Romeo i Julija«, »Hamleta«, »Kralja Lira« i Ričarda Trećeg«. Prevodio je isto tako Omirovu »Ilijadu«.

Napisao je nekoliko lijepih rasprava, od kojih naročito zaslužuje da se pomene »Osnovi ljepote«. Isto tako je preveo i rimske »Pandekte«. O Zmaju je napisao opsežnu studiju.

Od neobavljenih stvari ostala mu je u rukopisu trilogija »Jevrosima«.

Tačno mišljenje o Kostiću kao pjesniku još nije izrečeno. Jedni ga suviše precjenjuju, dok ga drugi podcjenjuju.

Balade, koje je Lazo ostavio našoj književnosti, biserna su zrnca. To su najbolji i najjači proizvodi te vrste. Ni prije njega ni poslije njega nije bilo pjesnika, koji bi se u tome mogao s njime i približno mjeriti.

Njegova dramska djela »Maksim Crnojević« i »Pera Segedinac« zadivila su našu dramsku kn.iževnost i stilom i mislima i pojezijom. I tu Lazo nije imao premca. A tek u prijevodima Šekspira! Bio je nenadmašan.*

7. **Seminari** na kr. sveučilištu Franje Josipa I. jesu:

a) Pravoslovni i državoslovni;
b) U mudroslovnom fakultetu:
1. pedagogijski seminar;
2. seminar za staroklasičnu filologiju grčku;
3. seminar za staroklasičnu filologiju latinsku;

* Novi vaspitač. 1911., svez. II.

4. proseminar za staroklasičnu filologiju;
5. historijski seminar;
6. hrvatski seminar;
7. matematički seminar;
8. seminar za njemačku filologiju.

O tim je seminarima uopće već bilo govora, no kako su se isti tek u novije vrijeme stali razvijati, reći ćemo ovdje o njima koju više.

1. Pravoslovni i državoslovni seminar priveden je životu god. 1886. sa zadatkom, da pomaže učvrstiti i proširiti znanje, stečeno u predavanjima, da upućuje slušače, kako će samostalno znanstveno raditi i da ih pripravi, koliko je to moguće, za pravoslovnu i za državoslovnu praksu.

Seminarske vježbe ili su usmena predavanja i tumačenja ili pak pismene radnje; ali sve vježbe treba da imadu za svako polugodište neku zaokruženu cjelinu.

U seminare mogu biti primljeni kao pravi članovi jedino redoviti slušači, ako se iskažu, da su s uspjehom slušali glavna predavanja one struke; no mogu se iznimno primiti i takovi redoviti slušači, koji pismenim ili usmenim ispitom zasvjedoče znanje, potrebno za uspješan rad u seminaru.

Vježbe u seminaru računaju se pravim članovima u propisani minimum sati, što ga imadu slušati u sedmici, a svjedodžba ravnatelja seminara, da je slušač uspješno radio u seminarskim vježbama, naknađuje kolokvij iz one struke. Za nagrađivanje seminarskih radnja određeno je 10 godišnjih nagrada po 80 K, koje podjeljuje na prijedlog predstojnika seminarskog odjela kr. zem. vlada.

Instituciji seminara bilo se boriti s velikim poteškoćama, te ona dosada nije mogla na juridičkom fakultetu uznapredovati, kako bi to bilo željeti.

Glavnom zaprekom njezinu razvitku bila je nestašica osobite biblioteke. Stoga se nastoji okotoga, da se što prije uredi valjana seminarska biblioteka.

2. Pedagogijski seminar je ustrojen u mudroslovnom fakultetu god. 1896. Svrha mu je, da svoje članove na osnovi znanstvene pedagogike i didaktike uvodi u praktičan rad na srednjim učilištima, pa im tijem pruži zgodu steći

onu okretnost i vještinu, bez koje se uspješno obučavanje ne da pomišljati.

Predstojnikom je seminara svagdašnji profesor pedagogike u sveučilištu.

Da pedagogijski seminar uzmože svojoj svrsi zadovoljavati, dopustila je zem. vlada, da se praktične vježbe seminarske obavljaju redovito u donjograd. gimnaziji zagrebačkoj, ali da se prema potrebi mogu obavljati i u realnoj gimnaziji te s njom spojenoj trgovačkoj školi i u muškoj učiteljskoj te s njom spojenoj vježbaonici u Zagrebu. S tehničkih razloga međutim obavljale su se te vježbe doslije samo u onom prvom zavodu.

Praktične vježbe sastoje se koje u tome, da članovi seminara slušaju izvjesna predavanja srednjoškolskih učitelja svoje struke, koje u tome, da i sami u određenim razredima predavaju. Predavanje učitelja kao i predavanja seminarskih članova obrazlažu se u posebnim sjednicama, u kojima se predavanja članova seminarskih povrh toga podvrgavaju kritičkom osvjetljivanju. Osim članova seminara i učitelja stručnjaka sudjeluju kod sviju predavanja i sjednica srednjoškolski ravnatelj i predstojnik seminara.

Dok su do god. 1904. seminarske vježbe bile obligatne za sve slušače filozofije VII. i VIII. semestra, te su im vrijedile za 10 sati predavanja, naredbom od 4. lipnja 1904., br. 5.006. preinačena je ova ustanova tako, da se slušačima na volju stavlja: hoće li se ili ne će upisati u seminar. Tomu nasuprot dopušteno je svakomu upisati se već nakon svršenoga IV. semestra; a seminarske vježbe vrijede za 5 sati predavanja.

Potrebama padagoškoga seminara služi posebna priručna knjižnica, koja je isprva dobivala potporu od 400 K, a sad imade potporu od 200 K na godinu. Ta knjižnica broji danas preko 300 svezaka knjiga, među kojima se nalazi i od kr. zem. vlade darovanih 56 primjeraka.

Zemaljska vlada poklanja svake godine i novonadošlim članovima seminara sve knjige njihove struke, ukoliko su izašle njezinom nakladom.

Srednjoškolski ravnatelj dobivao je za svoje sudjelovanje u seminaru isprva 6 K po sjednici, a učitelji 4 K, a sada dobiva ravnatelj 10, a učitelji 8 K po sjednici.

Broj članova porastao je u petogodištu 1900./1.—1904./5. za 40 članova.

3. Seminar za staroklasičnu filologiju grčku osnovan je naredbom kr. zem. vlade od 14. lipnja 1886. br. 2394., te mu je svrha i uredba analogna onoj u seminaru za latinsku filologiju. I u tom zavodu bi god. 1905. osnovana posebna seminarska biblioteka te za istu određena godišnja dotacija od 200 K. Na čelu je toga seminara prof. dr. A. Musić.

4. Seminar za staroklasičnu filologiju latinsku osnovan je godine 1886. sa svrhom, da praktičkim vježbama upućuje i uvodi seminarske članove u samostalan znanstveni rad u staroklasičnoj filologiji latinskoj i tako ih osposobljuje za vrsne gimnazijske učitelje. Za seminarske vježbe određene su 2 ure u sedmici; njima upravlja sveučilišni profesor staroklasične filologije latinske.

Te su vježbe javne i besplatne za svakoga slušača, ako i nije član seminara, a sastoje se od interpretacije rimskih pisaca i od pismenih radnja. Radnje se moraju pisati latinskim jezikom. Svakoga polugodišta dobivaju dva člana nagradu od 50 K, ako su zadovoljili svojim dužnostima u usmenim vježbama i napisali najbolje pismene radnje. Kako neprestano raste broj sveučilišnih slušača, tako raste i broj seminarskih članova.

5. Proseminar za staroklasičnu filologiju osnovan je god. 1903. Svrha mu je dvojaka: a) da kod slušača staroklasične filologije u početku njihovih nauka utvrdi i dopuni poznavanje staroklasičnih jezika i starina, koliko je potrebno za dalji uspješni njihov rad u seminaru; b) da slušačima ostalih ispitnih skupina sa staroklasičnom filologijom kao sporednim predmetom poda zgodu, da staroklasično filologijsko svoje znanje raširе prema ispitnim zahtjevima.

Ta se svrha postiže pismenim vježbama u prevođenju i usmenim tumačenjem latinskih i grčkih pisaca.

Po glavnim svojim strukama dijelili su se članovi proseminara za staroklasičnu filologiju u sva četiri semestra ovako:

staroklasična filologija 67
filozofija 9
slavistika 45
germanistika 13.

6. Historijski seminar osnovan je od 1886. Svrha mu je dvostruka:

a) Slušači se imaju uputiti i uvesti u samostalno znanstveno istraživanje u općoj historiji austro-ugarske monarhije i napose historiji hrvatskoj i u historijskim pomoćnim znanostima;

b) slušačima se podaje prilika, da svoje znanje uče i praktički upotrebljavati, kako će raditi kao učitelji.

Historijski seminar mudroslovnoga fakulteta ima 2 odjela, jedan za opću povijest, a jedan za austro-ugarsku s osobitim obzirom na hrvatsku povijest i na pomoćne znanosti historijske; odio za opću povijest ima 2 predstojnika, a odio za hrvatsku povijest jednoga.

Broj članova u petogodištu 1900./1.—1904./5. nije se bitno promijenio, pače je u posljednjoj naukovnoj godini manji nego je bio koncem pređašnjega petogodišta.

God. 1905. osnovana je seminarska biblioteka te za izdržavanje iste određeno na godinu dotacija u iznosu od 400 K.

7. Hrvatski seminar osnovan je god. 1886. Prema ustanovama mogu biti članovima toga seminara slušači, koji su jednu godinu slušali kolegije iz slavistike i hrvatskoga jezika, te kolokvirali iz tih predavanja. Svrha mu je praktičnim vježbama upućivati i navraćati seminarske članove na samostalno znanstveno obrađivanje hrvatske gramatike, te stvarno i estetsko tumačenje spomenika hrvat. književnosti. God. 1905. osnovana je seminarska biblioteka i za izdržavanje iste određena subvencija od 200 K na godinu.

8. Matematički seminar osnovan je god 1886. Pravim članovima toga seminara mogu biti slušači, koji su bar dva polugodišta u kojem sveučilištu ili visokoj školi tehničkoj slušali predavanja iz matematike, te u zadnjem semest u iz glavnih struka s dobrim uspjehom kolokvirali. Svrha je tomu seminaru praktičnim vježbama upućivati članove u samostalan znanstveni rad u matematičkim znanostima, te ih tako osposobljivati za valjane gimnazijske učitelje. God. 1905. osnovana je seminarska knjižnica, te za izdržavanje iste određena subvencija od 200 K na godinu.

9. Seminar za njemačku filologiju ustrojen je g. 1904. Prema ustrojnom statutu svrha je tomu seminaru u prak-

tičnim vježbama upućivati članove seminarske i uvoditi ih u samostalan znanstveni rad u njemačkoj filologiji te ih tako osposobljivati za vrsne srednjoškolske učitelje.

U prvom polugodištu svoga opstanka, to jest u ljetnome semestru naukovne g. 1903./4. imao je taj seminar pet članova, u zimskom semestru 1904./5. četiri, a u ljetnome 1904./5. pet članova. Osim toga je svakoga semestra prisustvovalo vježbama 5—6 slušača, koji prema statutu još nijesu mogli biti članovi seminara.

Seminarske su se vježbe sastojale od svestranoga tumačenja odabranih njemačkih književnih spomenika starijega i novijeg doba, od predavanja iz gramatike i iz književnosti, od manjih pismenih referata te od većih seminarskih radnja.

God. 1905. ustrojena je za taj seminar priručna biblioteka s dotacijom od 200 K na godinu.

8. **Sveučilišni znanstveni zavodi i zbirke.** Među ove spadaju

a) fizikalni kabinet;
b) kemijski zavod;
c) botaničko-fiziološki zavod i botanički vrt;
d) farmakognostički zavod;
e) zbirka sadrenih otisaka;
f) geografska zbirka;
g) zbirka matematičkih učila;
h) higijenski zavod;
i) anatomska zbirka i
j) sveučilišna knjižnica.

Neke od starijih sveučilišnih znanstvenih zavoda spomenuli smo naprijed, a za koje to nijesmo ondje učinili, evo ovdje računa. To su:

1. Sveučilišni ludžbeni zavod. Dne 29. siječnja 1913 prije podne bila je u bogoštovno-nastavnom odjelu kr. zem. vlade pod predsjedanjem upravitelja odjela, banskoga savjetnika Zvonimira Žepića, anketa glede novogradnje sveuč. ludžbenog zavoda. Anketi su prisustvovali gradski načelnik, rektor sveučilišta, dekan mudroslovnoga fakulteta, predstojnici ludžbenoga i farmakognostičnog zavoda i dotični referenti zemaljske vlade. Zaključilo se, da se nova zgrada ima podići na istočnoj strani trga Ivana Mažuranića među novom sveučilišnom bibliotekom

i Rajnerovom ulicom. Zgrada će biti dvokatna sa četiri pročelja i sagrađena tako, da će odgovarati najmodernijim zahtjevima kemičke obuke, pa će u svoje vrijeme moći poslužiti i potrebama laboratorija buduće tehničke visoke škole. Gradnjom će se u najkraće vrijeme započeti tako, da se sadašnji ludžbeni zavod bude eventualno već potkraj ove godine mogao u novu zgradu useliti, da ustupi mjesto predviđenoj novogradnji muzealne zgrade.*

2. Farmakognostičkomu zavodu položen je temelj g. 1883. po prot. dru. Jirušu, kasnije je suplirao srednjoškolski profesor dr. Julije Domac. God. 1896. bude od temelja promijenjena naučna osnova i ispitni red za magisterij farmacije, pa prije spomenuti dr. Domac imenovan sveuč. profesorom, koji ravna ovim zavodom.

3. Sveučilišna zbirka sadrenih otisaka skulpturâ staroklasičkih naroda osnovana je god. 1892., te ima svrhu, da posluži studiju arheologije u sveučilištu i da djeluje na estetsko obrazovanje hrvatskoga općinstva.

God. 1898. smještena je ta zbirka u hodniku i na stubištima drugoga kata sveučilišne zgrade i u filozofskoj i ispitnoj dvorani, pa u jednoj prostoriji zagrebačke donjogradske srednjoškolske zgrade. Nadzor nad zbirkom vodi sveučilišni profesor dr. Josip Brunschmid.

4. Geografsku zbirku osnovao je god. 1885. prof. dr. Petar Matković. Danas vodi nadzor nad tom zbirkom prof. dr. Hinko Hranilović.

5. Zbirkom matematičkih učila upravlja prof. dr. Vladimir Varićak.

6. Higijenski zavod. Stolica za učitelja higijene osnovana je god. 1897. Zavod se sastoji od dva odjela: za nekužna i za kužna odnosno patogeno-bakteriološka istraživanja. Predstojnikom je toga zavoda prof. dr. Mihajlo Joanović.

7. Anatomska zbirka osnovana je god. 1897., a čuvarom joj je prof. dr. Joanović.

8. Botanički vrt. Dne 1. prosinca 1890. otpočelo se raditi u botaničkom vrtu, na prostoru nešto preko 6 jutara. Naredbom od 31. siječnja 1899. br. 1.613 propisan je za taj vrt

* Narodne Novine. 1913., br. 23.

osobit statut, koji je naredbom od 31. prosinca 1907. br. 27.656 preinačen.

9. Kr. sveučilišna biblioteka, njezin postanak i razvitak. Kad je naše hrvatsko sveučilište otvoreno, bila je jedna od najvećih i najprešnijih briga, da se ujedno utemelji i dolična knjižnica, jer bez nje nema nikakova nauka ni znanstvenoga rada. Ta briga bila je tim veća, što nijesu na raspolaganje bila ona znatna sredstva, koja se redovno upotrebljavaju, kad se osnivaju tako važni znanstveni zavodi, kao što su sveučilišta. Mlada univerza zatekla je knjižnicu nekadašnje pravoslovne akademije sa 23.645 svezaka, te je to imao biti temelj sveučilišne knjižnice, jer osim ove biblioteke postojale su u Zagrebu samo knjižnica prvostolne crkve, knjižnica jugoslavenske Akademije, te napokon teško pristupna muzejalna knjižnica. Od ovih nije nijedna mogla doći ni u kombinaciju, kad se radilo o o sveučilišnoj knjižnici.

Ovako je prije spomenuta biblioteka isprva postojala uz koji to prirast sve do god. 1850., kad je podijeljena među novo uređenu pravoslovnu akademiju i zagrebačku višu gimnaziju. Prirast se ograničio na časopise i knjige pravničkoga sadržaja, a dotacija knjižnice nije iznosila više od 400 do 600 K na godinu. Odsad pa do otvorenja sveučilišta slabo je knjižnica napredovala. Godine 1874. pritekla je u pomoć vlada ovećom svotom, a od toga se doba množao svake godine prirast nesamo kupnjom, nego i tako zvanim dužnosnim egzemplarima svakoga tiskopisa, koji na području naše domovine ugleda svijetlo.

Kad je otvoreno sveučilište, obdarili su mu knjižnicu mnogi učenjaci i ine uvažene osobe svojim djelima, a i razna učena društva rado su joj davala svoje publikacije. Tako su darovali: kardinal i knez-primas ugarski I. Simor, ministar T. Pauler, F. Romer, čuvar madžarskoga muzeja, sveučilište u Kološvaru, češko matematičko društvo, Matica Slovačka, njezin tajnik F. Sasnik, P. Ivanović, Đ. Daničić i čuvar narodnoga muzeja S. Ljubić. Među inim darovateljima nalazimo i ove: Carska akademija u Beču, madžarska akademija u Pešti, ministarstva u Beču i u Pešti, c. kr. glavno i vojno zapovjedništvo u Zagrebu, dalmatinski zemaljski odbor, sveučilište u Pešti, Pizi, Rimu, kanonik Pavao Gugler, Ivan Kukuljević, županijski vidar I. Ha-

vranka, major I. Vučković, Vl. Antonović, M. Dragomanov, N. Vinogradov, P. Eller. Dični rodoljub dr. Vl. pl. Čačković ostavio je sveučilišnoj biblioteci oporukom sve svoje medicinske knjige, časopise i bilješke. Isto tako je oporučno ostavio svu svoju knjižnicu pokojni Antun Albely, koji je bio negda profesorom zagrebačke akademije. Tako je knjižnica narasla utoliko, da je koncem god. 1874. brojila 23.645 svezaka. Od toga je najveći broj otpadao na nauke filozofskoga fakulteta. U isto je doba izašla vladina naredba, da se sveučilišnoj biblioteci imade pripojiti i muzejska knjižnica, koja je onda iznosila oko 16.000 svezaka, ali se od toga moralo za neko vrijeme odustati, jer se prostor morao odstupiti knjižnici velike gimnazije.

Sada (god. 1875.) dođe sveučilišna, prije akademska knjižnica, oko koje se tolike godine brinuo neumornim trudom i vanrednom požrtvovnošću prof. dr. Matija Smodek, po njegovu odstupu u revne i vanredno vješte ruke još sada živa Ivana Kostrenčića, prije amanuensisa carske knjižnice u Beču, a od 20. srpnja 1875. sveučilišnoga knjižničara, kome su dali u pomoć također jošte živa Virgila Dikovića kao knjižničarskoga kancelistu.

Da ne moramo kasnije kod svake godine nabrajati prirast knjiga, eto ovdje kratkoga pregleda, kako se biblioteka s obzirom na broj knjiga razvijala.

Od god. 1874. pa sve do konca g. 1879. narastao je broj knjiga na 52.055 svezaka. Na koncu narednih godina bio je broj knjiga ovaj:

1880.	53.547	svezaka	1894.	90 857	svezaka
1881.	54.892	»	1895.	97.341	»
1882.	61.127	»	1896.	98.124	»
1883.	64.268	»	1897.	99.048	»
1884.	66.775	»	1898.	100.511	»
1885.	68.983	»	1899.	103.895	»
1886.	70.819	»	1900.	106.594	»
1887.	72.493	»	1901.	109.473	»
1888.	73.926	»	1902.	111.020	»
1889.	75.240	»	1903.	113.509	»
1890.	77.282	»	1904.	116.589	»
1891.	80.447	»	1905.	117.619	»
1892.	83.181	»	1906.	118.622	»
1893.	87.085	»			

Dakle danas broji sveučilišna biblioteka sigurno preko 120.000 svezaka.

Jednako kako se knjižnica razvijala pogledom na broj knjiga, tako je napredovala i unutrašnjom organizacijom. I tu nam valja, da slika bude potpuna, nabrojiti nekoliko važnih etapa njezina razvitka.

Od epohalne je važnosti za knjižnicu vladina naredba od 15. ožujka 1876., br. 541., kojom se propisuju njezina pravila. Uprava knjižnice je sada iz ruku rektorovih posve prešla u ruke bibliotekara, koji na svoju odgovornost obavlja sve poslove. Nadalje je uređeno upotrebljavanje biblioteke u zgradi samoj i kod kuće. Ustanovljen je i način, pod kojim smiju slušači knjige pozajmljivati, a tim je udovoljeno golemoj potrebi. Po vremenu pridružiše se gore spomenutim darovateljima jošte i drugi, kao c. kr. ministarstvo za bogoštovlje i nastavu u Beču, ministarstvo rata u Beču, vojno-geografski zavod u Beču, te sveučilišta u Moskvi, Leidenu, Granadi, Coimbri, Rimu, Bolonji i t. d. Od privatnih darovatelja valja jošte ove spomenuti: pukovnika Eduarda Gregurića, prvoga potpredsjednika hrv. sabora Mirka Hrvata i privatnika N. Nikolića.

Najviše su dakakó pomogle dotacije zem. vlade, koje su prema tadašnjim prilikama bile znatne, te se od kojih 3.000 do 4.000 K digle na 13.000 K. K tomu dolazi i to, da je predstojnik knjižnice kod nabave umio postupati veoma ekonomski, te na taj način znao i čednim sredstvima mnogo postići; na taj je način stekao neprolaznih zasluga za procvat kulturnoga zavoda, koji mu je bio povjeren. Neprestano se brine oko toga, kako bi i s manjim žrtvama pribavio knjižnici što veće koristi. Zato se i jeste stavio u neposredni doticaj s najznatnijim knjižarama monarhije i Njemačke, da postigne što veći popust od dućanskih cijena.

Od god. 1882. imade biblioteka dvije čitaonice: jednu za profesore i goste, a drugu za đake. Iste je godine zem. vlada imala dva puta zgode, da knjižničaru izrazi svoje priznanje na brizi i točnom vršenju dužnosti. God. 1883. preselila su se oba svjetovna fakulteta sveučilišta zajedno s knjižnicom u novu zgradu, nekadašnju bolnicu. To se dogodilo za predstojnika bogoštovlja i nastave Ivana Vončine. Preselenje biblioteke tako se upravo uzorno obavilo, da poraba biblioteke nije bila niti

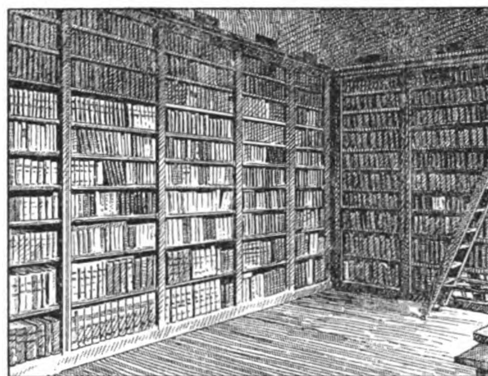
jedan jedini dan prekinuta. Nove prostorije su za ono vrijeme i za onaj broj knjiga bile dosta velike, te su potpuno odgovarale opravdanim zahtjevima. Tim preselenjem počinje novo razdoblje za biblioteku, koja se sad istom počela definitivno uređivati i katalogisati po pojedinim strukama. Godine 1884. su prostorije ukusnije uređene, te se može reći, da od manjih sveučilista u monarhiji nije valjada nijedno imalo boljih prostorija. Godine 1888. dovršen je i prepisan u deset folijanata veliki alfabetski katalog, te ujedno i predan porabi. Tim je udovoljeno najprečoj potrebi knjižnice, dok se ne bude dovršio stručni katalog. Naredne je godine raspisan natječaj za mjesto bibliotečnoga pristava, te je to mjesto i popunjeno i tim se doskočilo velikoj potrebi.

Između dobrotvora, koji su se god. 1890. sjetili toga našeg zavoda, valja spomenuti N. Nikolića, posebnika u Trstu, koji je darovao lijepi broj knjiga o našoj najnovijoj povijesti, baruna Ljudevita Ožegovića, koji je darovao znatnu količinu knjiga iz raznih područja, te Matu Marušića, čijim posredovanjem je biblioteci darovana ostavina pokojnoga riječkog župnika i opata Ivana Fiamina. Ove je godine jošte jedna sila dodana bibliotečnomu osoblju. Godine 1891. ostavio je spomenuti jur N. Nikolić knjižnici oporučno svoju biblioteku i zbirku geografskih karata. Još je darovao papa Leo XIII. prvu svesku »Izvještaja vatikanske zvjezdarne«, c. i kr. zajedničko ministarstvo financija dostavilo je u ime bosanske vlade »Hrvojin glagolski misal« i »Zlatnu bullu kralja Stefana Uroša Milutina« (svetostefanski krisovulj). Pored toga su darovali i drugi dobrotvori lijepi broj knjiga.

Godine 1892. nabavila je zem. vlada knjiga iz biblioteke sveuč. profesora Springera u Leipzigu, koja je sadržavala najrjeđa i najdragocjenija djela iz povijesti umjetnosti, klasične arheologije i umjetnoga obrta. Vlada je u dva navrata iz ove lijepe knjižnice nabavila 589 djela u 1193 sveska troškom od 25.203 njemačke marke. Tim se porastom popunila biblioteka tako, da će se teško naći i većih sveučilišta, kojih bi se biblioteke mogle podičiti takovim obiljem knjiga iz tih struka. Zatim je vlada kupila poznato veliko djelo »Patrologiae cursus completus« od Migne-a, svega 388 svezaka za 5.792 K, i to grčku i latinsku seriju. Nadalje je vlada nabavila od nekoga bečkog

antikvara mnoge knjige i rukopise iz knjižnice grofa Nikole Zrinskoga, svega 523 sveska i 20 rukopisa. God. 1893. nabavila je vlada biblioteku pokojnoga prof. dra. Đure Pilara, i to mineraloško-geološki muzej, ali je odredila, da se sve ono, što ne spada strogo na te discipline, preda sveučilišnoj biblioteci. Tim se ova i opet umnožila za 343 sveska, većinom veoma birana sadržaja. Isto je tako po odredbi vlade predao arheološki muzej sveučilišnoj knjižnici 971 svezak raznoga sadržaja, a »Zbor liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije« poklonio je sveučilišnoj biblioteci zbirku od 934 sveska starijih svojih medicinskih djela.

Godine 1894. nabavila je zemaljska vlada i predala sveučilišnoj biblioteci knjižnicu dra. Ljudevita Gaja, a tim je biblio-

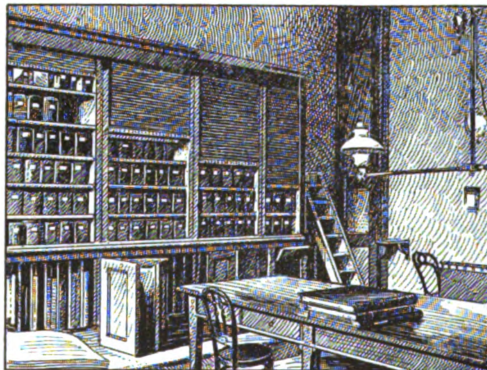

Kr. sveučilišna biblioteka.
(Iz »Prosvjete« 1909., br. 11.)

teka ujedno stupila u novu fazu svoga razvoja. Znatnim ovim porastom obogatila je biblioteka osobito starijom hrvatskom tiskanom knjigom i lijepim brojem rukopisa iz hrvatske prošlosti, a ta je struka dosele dosta slabo u njoj bila zastupana. Da ovaj novi, toli dragocijeni materijal bude učenome svijetu, koji će se njime služiti, pristupniji, vlada je na molbu bibliotekarovu doznačila potrebita sredstva, da se uz postojeće dvije čitaonice uredi jošte i treća. Valja jošte spomenuti, da su ove dvije godine po vladinoj odredbi dojakošnjemu osoblju dodane

jošte dvije nove sile, te da je utjelovljena biblioteci i zbirka knjiga kanonika Vučetića od 558 svezaka.

God. 1899. darovala je vlada iz svoje biblioteke 232 sveska, dok je barun Ožegović iz ostavine grofa Sermage-a poklonio 859 svezaka. Također se ove godine počelo s katalogisanjem knjiga po strukama. God. 1900. doznačila je vlada 1.000 K za nabavu knjiga za šumarsku akademiju, a k tome je poslano u istu svrhu iz biblioteke kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima 758 svezaka. Povrh toga je vlada nabavila i darovala zbirku knjiga Galjuf-Meyerovu sa 262 i Struppijevu sa 301 sveskom. God. 1901. marljivo se nastavlja novi alfabetski i realni katalog. Ove je godine vlada i opet poklonila iz Ga-

Kr. sveučilišna biblioteka.
(Iz »Prosvjete« 1989., br. 11.)

ljufove zbirke 1.380 svezaka, a i »Zbor liječnika« poklonio je lijepi broj knjiga, te je to isto učinio i godine 1906. Te iste godine je i broj dnevnih sati, za kojih je bibliotečna đačka čitaonica otvorena, povišen ljeti od 6 na 7 sati, a zimi od 6 na 8 sati.

To su otprilike najvažnije faze razvitka u našoj sveučilišnoj biblioteci.

U svakoj većoj knjižnici od temeljne su važnosti katalozi. U našoj sveučilišnoj biblioteci sad su popisi knjiga ovako udešeni:

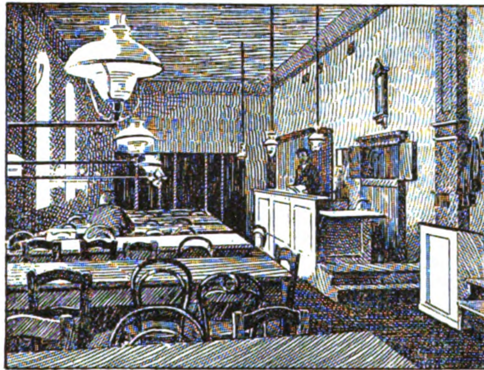
A. Glavni katalog sadržava sve novo nadošle knjige s naznakom naslova i cijene, te veli, s kojom je signaturom knjiga u biblioteci pohranjena.

B. Lokalni repertorij sadržava knjige poredane po pojedinim ormarima i pretincima, a služi ujedno i kao inventar knjiga.

C. Alfabetski katalog sadržava popis knjiga na ceduljama.

D. Alfabetski katalog u vezanim knjigama sadržava svake godine sve knjige, koje prirastu.

E. Zatim ima djelomični realni katalog i

Kr. sveučilišna biblioteka.
(Iz »Prosvjete« 1909., br. 11.)

F. Posebni popis rukopisa i inkunabula s lokalnim repertorijem.

Biblioteka smještena je u sveučilišnoj zgradi u istočnom krilu, i to razizemlje i u prvom spratu, te sada zaprema četrnaest dvorana s hodnicima. Dvorane su već premalene za sve knjige. I velika je dvorana za brojni posjet publike i za mnoge gostove i slušače pretijesna, kraj toga dosta tamna i bez valjane ventilacije. Valja i to spomenuti, da prostorije nijesu baš sigurne od vatre, a to bi moglo biti kobno, osobito ako se uzme na um, koli neprocjenjivo i upravo nenaknadivo blago je tu spremljeno. Prijeka je dakle nužda, da se biblioteka prenese čim

prije u nove, bolje, svijetle, zračne i od vatre sigure prostorije. Zemaljska je vlada, uvidjevši tu potrebu, zatražila već od sveučilišne biblioteke nužne podatke za novu zgradu, a budući da su joj ovi već dani, to nema sumnje, da će se i toj prijekoj nuždi što prije udovoljiti. Naprijed smo donijeli nekoliko slika iz sveučilišne biblioteke, kakova je sada, a kad jednom bude nova zgrada dogotovljena, te kad biblioteka dođe u prostorije, koje su je u svakom pogledu dostojne, tad će se istom vidjeti, kolika je to razlika, te u kako čednim prilikama se naša sveučilišna biblioteka tako dugo nalazila.

Zanemarili bismo upravo svetu dužnost, kad ne bismo na koncu ovoga kratkog pregleda razvitka naše sveučilišne knjižnice jošte jednom istaknuli, da najveća zasluga za razvitak naše knjižnice ide njezina neumornog predstojnika Ivana Kostrenčića, koji je unapređivanje toga zavoda nesamo smatrao svojom životnom dužnosti, nego i svakom prilikom kroz ovaj dugi niz godina pokazao, da on svoje dužnosti i vrši s najvećom samozatajom i požrtvovnošću. Ako je uz čedna sredstva, kakova su njemu bila na raspolaganje, ipak biblioteku tako visoko podigao, tad je to samo plod njegova truda, a on može sa zadovoljstvom gledati na gigantski posao, koji je obavio i na rezultate, koje je postigao.

Kako se iz ovoga svega vidi, biblioteka našega sveučilišta, kakova je danas, nije nego produkt požrtvovnosti Hrvata, koji su svakom prilikom pokazali, kako je taj zavod pravo mjezimče njihove ljubavi i skrbi. Ta svi su se gotovo natjecali, da je obogate svojim darovima.*

Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 28. siječnja 1910. br. 28.375 ex 1909. određena je za slušače sveučilišta Franje Josipa I. upisna pristojba od 1 K za upotrebljavanje sveučilišne knjižnice.

Knjižnica sveučilišna unaprijeđena je zakonom od 14. svibnja 1907., kojim je za gradnju iste dozvoljeno sklopljenje zajma. God. 1910. požurio je tadanji sveučilišni bibliotekar Ivan Kostrenčić gradnju ove sveučilišne biblioteke kod vlade Pavla baruna Raucha sa posve opravdanom motivacijom, što današnja sveučilišna biblioteka nikako ne odgovara zahtjevima i potre-

* Prosvjeta. 1909., br. 11.

bama moderno uređenoga ovakog zavoda, što se nadalje u sveučilišnoj zgradi uza sve adaptacije ne može sve većem posjetu udovoljiti, a ni mjesta naći za sve veću zalihu knjiga i konačno, što sveučilišna biblioteka nije ni najmanje na mjestu, gdje bi u slučaju elementarnih nepogoda mogla ostati bez ikakve štete. Rauchova je vlada raspisala arhitektonski natječaj, kod kojega je arhitekt Lubinsky dobio prvu nagradu i izvođenje zgrade.

Izaslano je i naučno povjerenstvo, sastojeći od knjižničarskoga pristava dra. Velimira Deželića i kr. zem. vladi dodijeljenoge kr. inžinira Lavoslava Sitzera. Ovo je povjerenstvo imalo da naknadno odobri osnovu nagrađenoga arhitekta, te da prema onome, što bude vidjelo u moderno uređenim svjetskim bibliotekama, ispravi prema našim prilikama, potrebama, te novčanim sredstvima spomenutu osnovu.

Osnova je zaista i preuređena, sastavljen je i proračun. Budući da je međutim vlada bar. Raucha pala i nastao politički preokret, to je po starom običaju u nas sve upiralo oči u osobe, koje će doći, koje su došle i koje će otići i koje su jur otišle sa svojih mjesta. Na biblioteku i njenu zgradu se zaboravilo, dok se nakon godinu dana nije konačno pristupilo realizaciji te zgrade, ovoga zaista potrebnog zavoda. I sada se zgrada gradi. Naravno da se gradi prema ponešto promijenjenom proračunu, nu preliminirana svota u cijelosti iznosi toliko, koliko je iznosila i onda, kad je bila sastavljena za vrijeme odjelnoga predstojnika dra. Ferdinanda pl. Mixicha.*

God. 1910. raspisao je natječaj za građevne osnove, te je priređena izložba nacrta.

Izložba osnovâ bila je otvorena dnevno od 9 sati prije podne do 8 sati navečer. Ocjenu porote (porotnički zapisnik) pohranjuje tajnik hrv. društva inžinira i arhitekta inžinir Philipović, te ga na zahtjev pokazuje dnevno od 6 do 8 sati navečer. Izložene su tri nagrađene radnje: »Proprio Marte« (arhitekt Rudolf Lubinsky H. D. I. A.), »Scientiae atque artis forum« (arhitekt Dioniz Sunko, H. D. I. A.) i »Sirena« (stud. arhitekt Svetomir Šimunec-Volčanšek), te nenagrađene radnje: »Jelena«, »Sloboda«, »Zora«, »Sisak« i »Božićnica«.**

* Obzor. 1911., br. 251.

** Narodne Novine. 1910. br. 4.

God. 1911. rano s proljeća pristupilo se gradnji rečene zgrade.

Izgradnja nove kr. sveučilišne zgrade je međutim dogotovljena, pa se sada pristupa unutarnjem uređenju, što će zacijelo još potrajati dulje vremena. Međutim izvana se već započelo sa ukrašivanjem ove velike zgrade. Južno pročelje kao i sjeverno pročelje imadu reliefe u trokutu, koji je na krajevima svojima podijeljen. Od oba ova pročelja južni je ovaj trokut gotov i već je postavljen. Učinio ga je naš poznati kipar prof. Rudolf Valdec. Ova plastika proračunana je, da sa visokog reprezentativno djeluje i prikazuje nam knjižarstvo, koje utjelovljuje u sebi modernu prosvjetu. Štampa, ta velika snaga i odlučni obret po sudbinu naroda i država, prikazana je u simboličkim figurama. Kao pendenti izilaze slijeva i zdesna dvije nage figure. Jedna je lik gola čovjeka, što čuči sputan.

Nepismen je i neuk, jer do njega ne dopiru traci moderne nauke i moderne znanosti. Druga desna slika prikazuje nam opet simbolički čovjeka, što se budi i što pregledava uz plamen prosvjete. Arangement je srednjega dijela ovoga velikog reliefa strog i opor, kao što je to realizirano na svim Valdecovim radnjama. Tude snažno potegnute linije vrlo dobro djeluju. Čim bude završen rad oko ovoga velikog reliefa, koji je iz umjetnoga kamena, pristupit će se izradbi sjevernog pročelja, koju je načinio prof. Robert Frangeš-Mihanović.

Što se tiče unutarnjeg ukrasa kr. sveučilišne biblioteke, to još nije ustaljeno, tko i uz koje uvjete će unutarnji ukras te zgrade dobiti. Jedno se znade, da je vlada pozvala prof. Vlaha Bukovca iz Praga, da uz cijenu od 14.000 K načini veliku sliku u velikoj dvorani biblioteke. U tu svrhu došao je Bukovac u Zagreb, da glede konačne svote kao i glede samih predradnja oko buduće slike vodi pregovore sa kr. zem. vladom. Slika imade da prikazuje razvitak hrvatske književnosti onamo od skromnih početaka dalmatinske književnosti pa preko renesance u Dubrovniku do ilirskoga i današnjeg doba. Što se tiče ostalih slika, to saznajemo, da je fra. Celestin Medović refresirao ponuđenu mu radnju. Jednu sliku dobio je i prof. Bela Čikoš-Sesie.*

* Obzor. 1912., br. 191.

9. Novinski članci. Zabilježili smo od novinskih članaka ove:

Czrnkovich pl. Nikola: Naša mladež. Narodne Novine. 1891. br. 72. Pisac potiče mladež, da ne čini ništa takova, čega bi se kasnije u ozbiljno doba muževnosti imala stidjeti.

Politički odgoj mladeži. Narodne Novine. 1893. br. 298. Pisac se osvrće na govor dra. Stj. Spevca, držan na banketu prilikom desetogodišnjice banovanja Drag. grofa Khuen-Héderváryja u tom predmetu.

10. Zastava sveučilišna. Mladež ovoga najvišeg prosvjetnog zavoda služila se zastavom, koja po kazivanju potječe od bana Jelačića. Pod tim barjakom spalili su hrvat. sveučilištarci 16. listopada 1895. madžarsku zastavu pred Jelačićevim spomenikom.

Odmah drugi dan zabrani ban (Khuen), da historički barjak, pod kojim su sveučilištarci spalili madžarsku zastavu, ne smije odsele biti barjakom sveučilišne mladosti, jer da je tim činom obeščašćen. Ujedno je izdana naredba rektoratu, da se pobrine oko nabave novoga barjaka, dok je stari predan muzeju, a kasnije bez drška (koji je spaljen) otet ovomu, te se po uvjeravanju upućenih ljudi još i danas nalazi u Zagrebu.*

Nabavljena je sad nova zastava, koja je blagoslovljena 18.—20. svibnja 1907. po sveuč. rektoru dru. A. Baueru. Kumovala je tome činu grofica Kulmer, te je za upotrebu te zastave propisan poseban statut naredbom od 3. lipnja 1907. br. 11.148.

11. Sveučilišna pučka predavanja. S ovima se otpočelo g. 1912.

Predavanja su ova uređena posebnim pravilnikom, iz kojega vadimo ove ustanove:

§ 1. Svrha je pučkim sveučilišnim predavanjima podati prilike za znanstveno obrazovanje i onima, kojima je akademički studij nepristupan. — § 6. Slušačem može biti svaki bez razlike zvanja, staleža i spola, bez obzira na prethodnu obrazovanost. Izuzima se samo mladež do navršene 15. godine. — § 7. Upisuje se na mjestu predavanja pristupnicom, koju treba da slušač donese ispunjenu i koja providena pečatom vrijedi kao ulaznica. — § 8. Za polazak predavanja plaća se kod upisa upisnina, i to za svaki tečaj po 1 K; radnici i đaci plaćaju polovicu. Za pojedina predavanja plaća se pristupnina, koju određuje odbor; radnici i đaci plaćaju polovicu pristupnine. — § 9. Svaki slušač dobiva besplatno nacrt predavanja (silab), da mu bude rukovođ i da lakše slijedi predavača.*

* Obzor. 1911., br. 1.

Red predavanja u siječnju 1913. — 14. Utorak, dr. Drag. Mašek: O spolnim bolestima. — 15. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 16. četvrtak. — 17. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja. — 18. subota. — 19. nedjelja. — 20. Ponedeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 21. utorak, dr. Drag. Mašek: O spolnim bolestima. — 22. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 23. četvrtak. — 24. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja. — 25. subota. — 26. nedjelja. — 27. ponedjeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 28. utorak, dr. Drag. Mašek: O spolnim bolestima. — 29. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 30. četvrtak. — 31. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja.

Red predavanja u veljači 1913. — 1. subota. — 2. nedjelja. — 3. ponedjeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 4. utorak. — 5. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 6. četvrtak. — 7. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja. — 8. subota. — 9. nedjelja. — 10. ponedjeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 11. utorak, dr. I. Kršnjavi: Iz estetike graditeljstva. — 12. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 13. četvrtak. — 14. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja. — 15. subota. — 16. nedjelja. — 17. ponedjeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 18. utorak, dr. I. Kršnjavi: Iz estetike graditeljstva. — 19. srijeda, dr. G. Janeček: Uvod u kemiju. — 20. četvrtak. — 21. petak, dr. Alb. Bazala: Odabrana životna pitanja. — 22. subota. — 23. nedjelja. — 24. ponedjeljak, dr. J. Šilović: Uzroci zločina. — 25. utorak, dr. I. Kršnjavi: Iz estetike graditeljstva.**

U mjesecu travnju i svibnju 1913. održana su ova pučka sveučilišna predavanja.

Dr. Branko Drechsler: Odabrane česti iz hrvatske književnosti. Borba za oslobođenje od Turaka u hrvatskoj poeziji, 4 sata, predaje u dvorani III. kr. sveučilišta ponedjeljkom 14., 21. i 28. travnja, te 5. svibnja. Prof. dr. Fran Barac: Vjera i znanost, 6 sati, predaje u dvorani III. kr. sveučilišta, utorkom 15., 22. i 29. travnja, te 6., 13. i 20. svibnja. Prof. dr. Mihajlo Joanović: O kužnim bolestima u opće, a napose o difteriji, tuber-

* Jutarnji List. 1913., br. 266.

** Jutarnji list. 1913., br. 266.

kulozi, boginjama, malariji i bjesnoći (sa slikama), 6 sati, predaje u šumarskoj akademiji srijedom 16, 23. i 30. travnja, te 7., 14. i 21. svibnja. Dr. Artur Gavazzi: Balkansko poluostrvo (sa slikama), 4 sata, predaje u šumarskoj akademiji petkom 18. i 25. travnja, te 2. i 9. svibnja. Prof. dr. Izidor Kršnjavi: vodit će slušače na estetsko-kritičke šetnje; dan i sat objavit će se kasnije prema prilikama.

Za polazak tečajeva od 6 sati plaća se ulaznina 1 K, za tečajeve po 4 sata plaća se 80 f; radnici i đaci plaćaju polovicu. Ulaznice se dobivaju pri ulazu na predavanje, a mogu se i prije dobiti za vrijeme uredovnih sati u sveučilišnoj kvesturi. Gg. polaznici se umoljavaju, da točno ispune nacional i da ga kod drugoga predavanja predadu.

Početak svih predavanja točno u 8 sati.*

»Narodne Novine« donijele su o tom predavanju članak »Nakon prvih pučkih sveučilišnih predavanja«, koji donosimo doslovce:

Svaka nova misao posve prirodno nailazi isprva na otpor. I u fizičkom svijetu je tako; zakon nepronicavosti kaže, da mjesto, što ga jedna stvar zaprema, ne može zauzeti druga, a kako sve stvari čine neki red, može nova stvar u taj red ući samo tako, da u njem prouzroči neke promjene, ili pojedine stvari u njem pomakne ili razmjesti, da sebi nađe mjesta. Carstvo misli sačinjava sličan red, koji poput fizičkoga ima neku postojanost, te prema tome i pokazuje izvjesnu otpornost protiv mijenjanja. Moć navike jedna je od najjačih silâ, što drže taj red, da ostane, kakav jest, i koje se opiru tome, da se u njemu što mijenja. Ona, a uz nju druge sile, koje konserviraju postojeći društveni red, protive se po zakonu nepronicavosti — ulasku novih pojava; tako ove prirodno moraju prevladati izvjesni otpor, da uzmognu zadobiti mjesta u sustavu misli, što u nekome društvu vladaju. I »Pučko sveučilište«, kako se u nas kratko zovu pučka sveučilišna predavanja, ima prije svojega nastupa u javnost čitavu malu povijest; i ono se moralo boriti s nekim prirodnim zaprekama, a red toga i s nekima specijalno domaćim. Od ovih posljednjih gotovo je najružnija, a skoro bih rekao, i za naš javni rad najteža: nepouzdanje. Korijen tome nepouzdanju opet valja tražiti što u stečenim iskustvima, što u našem značaju samom. Bilo je naime u posljednje vrijeme više novih pojava, ali mnogi su im već kod poroda proricali skoru smrt, pa ako i nijesu bili vazda krivi proroci, a ono su bili zloguki. I tako je javno mnijenje postalo nepovjerljivo, naučivši se u svem što nastaje, gledati kandidate — skore smrti. Da je u takovu raspoloženju javnosti stradala poduzetnost duha, da je skršena i slomljena volja

* Narodne Novine. 1913., br. 77.

za rad, da je u radu prevladao svakidašnji ritam, koji ne podnosi jačih trzaja, da je u njemu prevladala oprezna gotovo staračka tromost, — nije čudo, ali je žalosno, da je — pored nepouzdanja, koje otima volji poticalo, nadu na uspjeh — u takovim prilikama mirno i nepoćudno postao svaki, tko bi nešto jače uznemirio lagane valove našega društvenog života. Uzme li se k tome na um, da se javni rad ne mjeri samo prema objektivnim načelima, već da njegovo prosuđivanje ovisi mnogo i o stranačkim razmjerima, pojedinačnom rivalitetu, simpatijama i antipatijama i mnogome drugom, što je tako tipično izraženo riječju »hrvatski jal«, onda izlazi posve prirodna slika našega javnog života. Ona pokazuje potpunu desorijentaciju i raskidanost, manjkaju joj jače misli-provodilje, u kojima bi se rad organizovao i doveo do jačega utjecaja na razvoj prilika naših, te se manje više gubi u inicijativama i trzavim pokušajima, koji se ne mogu dovesti do dubljih struja. K tomu pridolazi još i poznata slaboća našega značaja, kojim se brzo zagrijavamo za sve, ali jednako brzo popuštamo ili klonemo, a sve to zajedno čini, da je u našim prilikama prilično nepodesno tlo za postupni razvoj novih pothvata i ustanova, za koji treba ustrajnosti i jake, postojane volje. Zato se i događa, da veliki dio naših novih pothvata počinje sa velikim pretenzijama i u velikom stilu, a onda naglo sustanu, mjesto da se prirodnim putem razvoja usavršuju od malenih i čednih, prilikama priudešenih početaka. To je krivo, da se toliko raširilo mnijenje, koje se često iznosi, kad se hoće kod nas što da ostvari; veli se naime, da nije za nas i da ne će uspjeti. Doista, ako hoćemo sve, što su kulturni narodi vijekovima usavršili, jednim mahom prenijeti ovamo, onda nije za nas, ili bolje reći nije za naše malene prilike, i ne može u njima uspjeti, ali ako uredimo naše odnošaje prema čednim prilikama i ograničenim sredstvima i silama našim, onda, mislim, nema nijedne kulturne tečevine, nijedne ustanove, koje ne bismo mogli biti dionicima i koja se u čednom obliku osnovana ne bi mogla razvijati, kako su se iz malih početaka razvile najveće institucije velikih kulturnih naroda. Opominjem se, kako je prigodom jedne proslave Wandtove u filologijskom institutu profesor Kräpelin govorio o počecima toga zavoda: u jednoj, ili dvije male sobice — koje su gostoljubivo bile ustupljene Wandtu — radio je on sa dva tri svoja učenika skromno, s posve neznatnim sredstvima; a nije prošlo ni dvadeset godina, nesamo da je njegov zavod postao glasovit, nego je služio i uzorom drugima, koji su ga kasnije još i nadvisili. Kad se pak kod nas što osniva, onda se postavljaju visoki planovi i traže ogromne žrtve, kojih naše prilike nepodnose. Što onda biva? Ili da ne postizavamo ništa, ili ako se baš i udovolji prvome planu, da zemlja pridonese bilo da se apelira privatnu dobrotvornost, ne može se taj plan na visini održati; ponajprije zato, jer traži jednako velike žrtve, kojih zemlja ne može trajno nasmagati, a privatna dobrotvornost također obično usahne, a još više zato, što je onaj plan po cijelomu udešenju kao biljka, koja nema dovoljno pripravljeno tlo, te mora da ugine. Tako onda skoro i opet nemamo ništa; primjera tome ima napretek.

Kad ne bi naše pretenzije bile takove, ne bi bio moguć još jedan prigovor, koji se kadgod čuje, naime, da su mnoge uredbe kod nas suvišne, dok nema drugih potrebnijih. Radi li se o osnutku medicinskoga fakulteta, onda će mnogi reći, da bi nam trebala tehnika; hoće li se tehnika, opet drugi hoće gospodarsku školu. Tako je i meni jedan ugledni naš književnik i nastavnik rekao, kad sam mu govorio o osnutku pučkih sveučilišnih predavanja, da bi trebalo prije svega uvesti analfabetske tečajeve. Nitko ne će poreći, da nas teško bije zlo analfabetizma, te i nema nikoga, tko ne bi priznao potrebu žilave borbe protiv toga zla. Nema ni o tom sumnje, da kulturne potrebe nijesu jednako važne i da prečima treba udovoljiti prije. Ali valja držati na umu, da se kulturne potrebe ne dadu odgađati, da im se dakle ne može udovoljavati zaporedo, nego uporedo, dajući prečima prednost. Kaže li se dakle, da ovima treba udovoljiti prije, ne može to značiti prioritet po vremenu, nego po važnosti, a udese li se sve prilike, kako treba i bez prevelikih pretenzija, moći će se udovoljiti svim potrebama, važnijima više, a manje važnima u čednijem obliku, koliko dopuštaju sile i sredstva.

Sudeći tako ne će se moći s pravom reći, da »pučko sveučilište« nije takova savremena potreba, kojoj se ni hrvatska nauka ne smije otimati ni ostavljati je neutaženu. Nije samo duh vremena takav, da traži raširenje prosvjete, što i znači ime »sveučilišna ekstenzija«, nije to samo moda, nego upravo kulturna potreba, napose za ona mjesta, koja hoće da budu središta kulturnoga i narodnog života uopće. Na jednoj skupštini bečkoga društva za pučku prosvjetu (»Volksbildungsverein«) reče profesor Jodl po prilici ovo: Neki duhoviti pisac nazvao je Beč vladarom njemačkoga istoka. Ovaj se vladalački poziv, koji nam se namjenjuje, ne može uzdržati sjajnim gradnjama, lijepom glazbom, dobrim kazalištima i skupocjenim ženskim toaletama, nego samo obiljem duševnih sila, koje iz ovoga grada proizlaze, i samo onda, ako ispunimo ovaj grad obrazovnim materijalom tako, te će moći u svakoj prilici odoljet neobrazovanosti neprijateljskih sila, bit će i ubuduće dostojan ove ponosne zadaće. Ove riječi u potpunom smislu vrijede za Zagreb, koji hoće da bude kulturni centar Hrvata, ali to ne može da bude tek historijom i imenom svojim, nego samo bogatstvom obrazovanosti. I ostali naši gradovi nužno teže za nekim ugledom i utjecajem; jedino sredstvo za postignuće toga cilja je — raširenje obrazovanosti. M. E. delle Grazie veli zgodno o radu u pučkom domu (Volksheim): Dama, koja se u skupocjenom krznu i bogatom uresu vozi u kazalište, neka se sjeti, da u isti čas stotine umornih od posla nema veće želje, nego poći u »pučki dom«, gdje dobivaju pouku, vodstvo i prosvjetljenje. A meni se, dok se kući vozim, čini, kao da mi se otvorio pogled u čarobni svijet. Velika, snažna drama otvorila se preda mnom. Drama budućnosti. U ovim prostorijama odigrava se njezin prvi čin.

Nade je, da će i ostali gradovi naši — u interesu svojega ugleda i utjecaja — upoznati važnost pučkih predavanja i povesti se za primjerom glavnoga grada, koji je, kako danas na osnovi statističkoga materijala možemo ustvrditi, podao primjer, koji ne zaostaje ni za primjerom

kud i kamo većih gradova. Hoće li dakako polučeni uspjeh biti trajan ili je to samo čar novosti, pokazat će budućnost; izgledi za razvoj ove institucije svakako su povoljni.

Početak je učinjen sa tri tečaja po 6 predavanja, a slušača bilo je u svem 361 ili poprečno 120. Ostane li samo tako, onda možemo reći, da smo odmah stali na visinu, na kojoj stoji broj polaznika u Beču i u Pragu. U Beču je poprečni broj polažajnika za prvih 16 godina iznosio 119·1, a u Pragu za prvih 10 godina iznosi 108·02. Razmjer bi dakle, isporedi li se broj stanovnika u Zagrebu s brojem stanovnika u Beču i Pragu, bio neizmjerno povoljan; no uzme li se na um, da u spomenutim gradovima ima još i drugih sličnih ustanova, na koje se publika podijelila, još se uvijek može polazak prvih predavanja smatrati u svakom pogledu uspjelim.

Ostali podaci, žalibože, ne podaju pouzdanu sliku, budući da naši polažajnici još ne uviđaju važnost statistike, te ili nijesu potpuno ispunili »nacionala«, ili ga uopće nijesu predali. Nije doduše tako, kao na njemačkoj ekstenziji u Pragu, gdje je tajništvo moralo objaviti, da se statistika nije mogla sastaviti, jer polažajnici podatke o dobi ili uopće nijesu ispunili ili su ih ispunili krivo i šaljivo. Bilo je i kod nas nekoliko takovih neumjesno ispunjenih nacionala, ali predani broj valjano ispunjenih, ako se na njih razmjerno podijele manjkavi ili nepotpuno ispunjeni — podaje sliku, koja se u glavnome podudara sa slikom sličnih ustanova drugdje. Razmjer muškaraca prema ženama može se odrediti sa 8·7% : 13% (u Pragu 70·4% : 29·6%; u Beču bio je procenat žena nešto viši, naime 30%).

Po dobi bilo je najviše slušača, kako je i posve prirodno, između 20. i 30. godine. Taj broj iznosi u Beču nešto preko 40%, u Pragu je još povoljniji sa preko 50%, ili više od polovice slušača je u dobi od 20 do 29 godina, dočim se kod nas može broj njihov osjeći na 44%. Gotovo polovinom manji je broj slušača između 30 i 40 godina kod nas, a ne daleko od njega stoji broj slušača ispod 20 godina.

Uzme li se u obzir zvanje — bilo je radnika i đaka oko 53%. Od posebnih zvanja najmanji broj daju činovnici, samostalni trgovci i obrtnici; i učitelja bilo je vrlo malo, naime svega u sva tri tečaja 12, što čini nešto preko 3% prema 9·1% samih učitelja, a 22·5% učiteljica u Pragu, a 6·2% u Beču. Đaka i trgovačkih namještenika bilo je svakih oko 13%; nešto veći broj daju privatni činovnici sa blizu 15%, obrtni namještenici sa 19%; priličan broj (naime 10%) čine oružnici, koji polaze ovdašnju oružničku školu. Relativnu većinu imali su obrtni namještenici kod predavanja o elektriciteti sa kakovih 33% ili jednom trećinom.

Konačno je zanimljiva statistika, koliko se tiče prethodne obrazovanosti. Više od 40% slušača označilo je, da su svršili samo pučku školu i po koji tečaj srednje ili nalik joj škole; oko 10% slušača svršilo je nižu srednju školu, potpunu srednju školu svršilo je oko 33%, a sveučilišne nauke polazi, ili ih je svršilo oko 12%.

Iako odziv radnika nije bio tolik, koliko bi se očekivalo, mora se uzeti, da je obrtnih i trgovačkih namještenika bilo gotovo jedna trećina,

što se mora držati za vrlo povoljno. Jednako zadovoljava i rezultat s obzirom na dob i na prethodnu obrazovanost Pučka predavanja u glavnome su našla razumijevanja u onim vrstama, kojima su namijenjena. Ove činjenice opravdavaju nadu, da će se pučka sveučilišna predavanja uspješno razvijati i tako polučiti svoju kulturnu zadaću. Vjerojatno će se s vremenom pokazati i dobri rezultati te institucije, kako se vidi i u drugim mjestima. Primjera radi spominjem, da su slušači bečkoga »pučkoga doma« o desetogodišnjici njegovoj izdali vrlo simpatičan spis pod naslovom »Korak u svijetlo« i u njem vrlo simpatično i s hvalom ističu korist, što su je crpli u njegovim tečajima. Značajna je izjava jednoga radnika, koji veli: »Kad sam još kao radnik prolazio kraj sveučilišta, srdio sam se uvijek, da su mi ove dvorane znanosti zatvorene. Obratio sam se k radničkim društvima, gdje sam gdješto naučio i gdje sam, bilo je to u vrijeme stare organizacije, i surađivao. Ali htio sam i više znati, osobito mi se zagonetka svijeta vrtila po glavi. Čitao sam Kanta, Schopenhauera i dr., ali ne nađoh razjašnjenja. Sve mi je bilo tamom obavito. Onda — bilo mi je 40 godina, nastadoše pučka sveučilišna predavanja i naskoro ovaj naš mili, stari pučki dom. Prvi moj tečaj, što sam ga slušao, bila je naravno filozofija, onda eksperimentalna psihologija, i tek sada, izakako sam dvadeset godina lutao u tmini, izveden bih na svijetlo, te mogu reći: ja ga vidjeh — sunce.*

I naša pučka predavanja imadu svrhu, da široke vrste napose glavnoga nam grada izvedu u svijetlo nauke, a pored toga im se u budućnosti ukazuju još i velike prosvjetne zadaće. Hoće li ove naći jednom i stalan krov u vlastitom »pučkom domu?« O tom — mislim — danas možemo tek sanjati i željeti, da taj san, kadgod mu došlo vrijeme ostvarenja, ne bude narav.

12. Društva sveučilišna. Najstarije sveučilišno društvo je:

a) »Hrvatsko akademsko potporno društvo« đačko udruženje pod nadzorom rektora. Postoji već 40 godina. Osnovano je još u doba prije osnutka sveučilišta, kada smo imali samo juridičku akademiju u današnjoj gornjogimnazijskoj zgradi. Društvo imade danas glavnicu oko 93.000 K. Ova je glavnica neraspoloživa. Trošiva društva čine: četiri petine godišnjih kamata zakladne glavnice, dočim se jedna petina priklapa glavnici, upisnina, članarina pravih i podupirućih članova, godišnja potpora hrv. sabora te čisti prihod zabava, što ih društvo u tu svrhu priređuje.

Društvo podupire materijalno oskudne svoje članove tako, da im daje mjesečnu potporu u hrani, novcu, a izuzetno i u

* Narodne Novine 1913., br. 16.

odijelu. Nadalje plaća društvo za bolesne a siromašnje svoje članove lijekove u slučaju potrebe i bolnicu i to razliku između II. i III. razreda, pošto trošak za III. razr. plaća država. Ovo su osim nešto upravnih te pogrebnih troškova sve vrste redovnih izdataka društva.

Društvo podupire mjesečno 100—150 molitelja.

Zanimljivo je gledati, kako se mijenjala društvena glavnica od god. 1895., to jest od vremena, kada su se oba postojeća potporna društva: jedno za filozofe, a drugo za pravnike — združila u jedno, pa do g. 1907., dokle imamo podatke.

God.	1896./7.	izdatak	3797·80	K
»	1897./8.	»	3707·01	»
»	1898./9.	»	6350·22	»
»	1899./0.	»	6862·44	»
»	1900./1.	»	5072·46	»
»	1901./2.	»	11761·74	»
»	1902./3.	»	10483·82	»
»	1903./4.	»	15947·—	»
»	1904./5.	»	12532·64	»
»	1905./6.	»	13685·72	»
»	1906./7.	»	17698·38	»

U izdatak poslovnih godina 1896.—1901. nijesu uračunani troškovi za bolnicu i lijekove, koji su iznosili:

God.	1896./7.	71·7	K
»	1897./8.	267·—	»
»	1898./9	1066·68	»
»	1899./0.	1190·14	»
»	1900./1.	1891·14	»

No ovi troškovi nijesu bili svake odnosne godine i potpuno isplaćeni, tako je na pr. iz jedne godine prešao u drugu dug za bolnicu i lijekove u iznosu od 1000 do 1500 K. U bilancu od 1901.—1907. god. uračunani su i troškovi za bolnicu i lijekove, ali samo ukoliko su odnosnih godina i isplaćeni.

Već iz iskaza o troškovima za bolnicu i lijekove od god. 1896.—1901. razabira se, kako su ovi troškovi upravo rapidno rasli. Naročito bijahu ogromni poslovne god. 1901./2. tako, te je moralo biti obustavljeno za jednu godinu isplaćivanje bolnice

đacima. Za uprave Krizman uspostavljena je bolnica. Za bolnicu i lijekove isplaćeno je tijekom godine 2497·69 K, dok je dug narastao do 2.000 K.

Dug je poslovne godine 1904.—5. najjače porastao. Samo što ovaj put ne bijahu tomu uzrokom toliki troškovi za bolnicu i lijekove, koliko troškovi za hranu. Ove poslovne godine bijaše naime više molitelja, nego ikoje prijašnje. Prosječni broj molbi bijaše 90 mjesečno. Nasuprot je dio konstantnih primitaka bio manji. Tako je već na članarini unišlo 500 K manje nego na pr. prijašnje poslovne godine. Vlada je opet te godine dopitala društvu 800 K manje, nego obično. Osim toga je jedna zabava svršila deficitom. A molitelja bijaše toliko, da su troškovi samo za hranu iznosili K 11.369·64, dok je sav primitak dosegao svotu od K 12.532·64. I tako je poslovne godine 1904. do 1905. ostao dug za društvenu menzu u iznosu od preko K 4.000·—, dok je dug za bolnicu i lijekove od K 2.000·— narastao na oko K 3.000·—, dakle ukupno oko K 7.000.—. Naredna uprava godine 1905.—1906. svojski se zauzela, da društvo riješi tolike težine duga. Ona se ipak nije utekla nepopularnim sredstvima, nego je nastojala, da svoje dohotke po mogućnosti povisi. I tako je poslovne godine 1905—06. isplaćeno K 6.339·13 dugova za društvenu menzu i bolnicu te lijekove, a koncem godine ostalo je zajedno sa tekućim troškovima za bolnicu i lijekove u svemu oko K 2·000·— duga, koji je opet prelazio na novu upravu. I tako se krpari sve do dana današnjega.

Najveći dio društvenih izdataka isplaćuje se za hranu, što nije ni čudo, kad se znade, da upravo djeca nižih naših i materijalno loše stojećih slojeva svake godine više na sveučilište dolaze. Dešava se pače kroz nekoliko zadnjih godina, da društvo nikako ne može opskrbiti hranom niti polovicu molitelja. Razlog je upravo u slabim dohocima društvenim, koje imajući svake godine veće izdatke, ne prima niti onih prinosa, što ih je od naše javnosti dobivalo prijašnjih godina, kad su potrebe bile daleko manje.

Današnja glavnica H. A. P. D. iznosi oko 93.000 K. Primitak je u godini 1909.—1910. iznosio 19.316·81 K, a izdatak oko 22.000 K. Dakle već i sama prošla godina svršava deficitom od neko 2.000 K. Članova je bilo prošle godine u I. se-

mestru 347, u drugom 122. Prvi semestar ove godine broji 242 člana, dakle i opet manje negoli u zimskom semestru prošle škol. godine.*

b) »Hrvatska mensa academica« drugo je humanitarno i to građansko društvo na našem sveučilištu.

Rijedak je i uistinu spomena vrijedan slučaj postanka ovoga društva. Bijaše to 20. listopada 1896. Zagrebački maturanti iz godine 1862. slavili su toga dana 34-tu godišnjicu dovršetka svojih gimnazijskih nauka. Skupnom objedu u Maksimiru prisustvovala je 13-jica drugova sa dvojicom bivših svojih profesora Franjom Bradaškom i Matom Grškovićem, koji su također svojim posjetom počastili ovu tihu slavu. Evo poznatijih imena već dijelom i mrtvih učesnika ovoga sastanka: Boroša Vjekoslav, Brani Petar, dr. Bresztyenszky Šandor, Czernković Nikola, dr. Krapac Ivan, dr. Kršnjavi Izidor, dr. Marković Franjo, Mažuranić Vladimir, dr. Spevec Stjepan, dr. Tomić Petar i t. d.

Za objeda u nizu zdravica izrekao je jednu i dr. Franjo Marković, profesor na našem sveučilištu. Ova je zdravica rodila društvo »Hrvatska mensa academica.« Vrlo žalimo, da nam prostor ne dopušta, da ovu uzor-realnu zdravicu u cijelosti donesemo. Otisnuta je u pripomenku k pravilima društva, koja su izašla god. 1898. tiskom Antuna Scholza. Dr. Marković pozvao je svoje drugove, da po primjeru svojih otaca, koji su, kada bi im se rodilo čedo, ili kada bi slavili drugi kakav znameniti obiteljski god, običavali na svojem domu zasaditi plodonosnu voćku ili miomirisnu lipu s namjerom, da bude potomstvu na uspomenu i dobro, da po tom dakle primjeru naših otaca i oni na uspomenu svoga sastanka, a na dobro narodnoga podmlatka zasade drvce plodovito: »Hrvatsku mensu academicu«.

»Iz doba naših nauka na sveučilištima sjećamo se, da smo ili viđali oskudijevanje naših drugova ili i sami oskudijevali. A sada, u naše starije dane, motreći život naše sveučilišne mladeži, sa sažalju viđamo, da dobrahan joj dio tegobno provodi svoje naučne dane, a većina da ih je ostavljena samomu svomu drugovanju ter — nantes in gurgite vasto — boravi te dane bez mile pažnje starijega naraštaja. — Na ovaj naš lijepi god učinimo, od zavjeta i na uspomenu, dobro djelo sveučilišnome

* Obzor. 1911., br. 5.

naraštaju, sadanjemu i budućemu; olakotimo i ukrasimo mu dane sveučilišnoga naukovanja. Zasadimo danas, pri godu naše međusobne dobrohotnosti , — zasadimo danas drvce plodovito mladeži našoj sveučilišnoj, udarimo temelj hrvatskoj akademičkoj menzi, i, ako uzbude moguće, u drugom redu također hrvatskome akademičkome domu, za sve slušatelje zagrebačkoga sveučilišta.«

Prijedlog dra. Markovića svi prisutni radosno prihvatiše, te se odmah na licu mjesta konstituirao odbor i pododbor, koji je potonji preuzeo svu brigu oko sastava društvenih pravila i oživotvorenja društva. Predsjednikom skupnoga odbora izabran je dr. Stjepan Spevec, a predsjednikom pododbora Vladimir Mažuranić. U pododbor bijahu izabrani: dr. Šandor Bresztyensky, Nikola Czernkovich, dr. Ivan Krapac, dr. Izidor Kršnjavi, dr. Franjo Marković i dr. Makso Steiner.

Još iste godine 1896. darovala je »Prva hrvatska štedionica« prigodom svoje 50-godišnjice za osnutak ovoga društva zakladnu glavnicu od 10 tisuća kruna. Naredne godine 1897. darovao je umirovljeni major garde u Beču, Mijo pl. Novaković-Đurabojski na ponuku dra. I. Bojničića dvadeset tisuća kruna. Godine 1898. darovaše: Novogradiška štedionica dvije stotine kruna; umjetnica Milka Trnina dvije stotine kruna, umjetnica Marcolini šest sto šezdeset šest kruna, sveučilišni profesor dr. Janko Čakanić oporučno znatnu svotu, gđa. Paula pl. Kemenović oporučno deset tisuća kruna, hrv.-slav. hipotekarna banka tisuću kruna.

S ovom glavnicom, te prinosima zakladatelja (K 2.000.—), utemeljitelja (K 400.—), te doživotnih članova (K 200.—), stupila je »Hrvatska mensa academica« u život, započevši g. 1908. svoje djelovanje.

To je ukratko povijest postanka »Hrvatske menze akademičke«.

Kada je društvo g. 1908. započelo svoje djelovanje, raspolagalo je glavnicom u iznosu oko K 50.000.—. Do god. 1901. narasla je temeljna glavnica društva već na K 122.000.—; a danas iznosi do K 170.000.— Društvo potpomaže slušače na sveučilištu u glavnom time, što im daje potporu u hrani, i to bez svake naplate ili uz naplatu polovice pogodovne cijene. Od ove godine radi ovo društvo u sporazumu s »H. A. P. D.« na taj način, da ono daje objede za 66 akademičara, dok im đačko potporno društvo daje večere. Svrha je ovoj promjeni bila ta

da se pomogne što veći broj potrebnih naših študenata, kojih danomice sve više i više upodne šeta pred lijepom našom sveučilišnom baščom. Na svima je, da se složno pobrinemo oko ove siromašne uzdanice naše.

c) Mladost. Utemeljeno je u jeseni g. 1899. pod imenom »Pjevački i tamburaški klub hrvatskih sveučilišnih građana«. No već god. 1902. promijenilo je to đačko udruženje ime u »Mladost«. Svrha je ovoga našeg zaslužnog kluba gojiti i širiti hrvatsku pjesmu i tamburicu. Znak je kluba na hrvatskom grbu koso poprijeko hrvatska trobojnica s natpisom »Mladost«, nad kojim je smještena tamburica. Godine 1910. u jeseni slavilo je ovo udruženje svoju desetogodišnjicu.

To akademsko društvo, koje slovi kao jedno od prvih naših pjevačkih i tamburaških društava, proputovalo je priređujući koncerte u dobrotvorne svrhe čitavu Hrvatsku. Godine 1911. u praznicima bilo je na oduljoj turneji po Primorju. U proljeću god. 1907. priređuje koncerat u Ljubljani u korist slovenačke družbe sv. Ćirila i Metoda. Dva puta bila je »Mladost« u Beogradu. God. 1904. za krunisanja kralja Petra pjevala je »Mladost« u Beogradu na pozorištu pred samim kraljem, koji se o njoj veoma laskavo izrazio, kojom je zgodom i predsjednik »Mladosti« predstavljen kralju. Na drugi jugoslavenski đački kongres, koji se održao u Sofiji g. 1906. pošla je »Mladost« korporativno, da ujedno tamo priredi koncerat, što je Bugare veoma razveselilo.

»Mladost« je ovakovih koncerata što u Hrvatskoj, a što izvan Hrvatske priredila do blizu dvije stotine. Čist prihod ovih koncerata prema društvenim pravilima pripada družbi sv. Ćirila i Metoda. U ljetnom semestru god. 1907.—8., za koje vrijeme se »Mladost« nalazila u Pragu uslijed poznate emigracije naših sveučilištaraca, bila je i tamo kod svakoga nastupa srdačno pozdravljena.

Društvo se stalno dalje razvija.

Osim »Mladosti« postoji na našem sveučilištu još jedno pjevačko i tamburaško društvo, manje poznato od »Mladosti«

d) »Krešimir«. Onaj stari naš grijeh, koji je toliko puta učinio, da su i najljepše zasnovana djela ostala tek osnovom, djelovao je i ovdje. »Mladost« naime i »Krešimir« dva su aka-

demska društva s jednakom zadaćom, pa ipak stoje jedno od drugoga daleko, jer ih dijele različna politička mišljenja . . . »Krešimir« je pjevačko i tamburaško društvo đaka Starčevićanaca, — »Mladost« klub naprednih sveučilištaraca.

Govoreći o ovim dvama društvima morao bih spomenuti i sve stare slične klubove, koji su tijekom godina postojali na našem sveučilištu valjada već od njegova osnutka. No učinio bih grijeh, da ne spomenem još do pred 3—4 godine cvatući »Varaždinski klub«, sastavljen od sveučilištaraca ponajviše Zagoraca ili onih, koji su barem študirali na varaždinskoj gimnaziji. Njegovi koncerti po našoj provinciji, a osobito oni Dalmacijom ostali su svagdje u dobroj uspomeni.*

Posebno mjesto zauzima naše

e) »Društvo hrvatskih sveučilišnih građana za pouku analfabeta« svakako jedno od najvrednijih naših đačkih udruženja, koje je otvoreno na dan 15. veljače g. 1899. u jednoj ovećoj dvorani kr. zem. obrtne škole u Zagrebu. U prvi mah primljena su 42 molitelja. Kako je u ovom društvu govora na posebnom mjestu jubilarnoga »Obzora«, donijet ćemo ovdje samo konačne rezultate petogodišnjega njegova rada, koji će nam najbolje prikazati njegovo blagotvorno djelovanje u našem narodu. Društvo je ovo održalo za ovih 5 godina 202 analfabetska tečaja, koja su polazila 4094 učenika, od kojih je uspjelo 3020 učenika. U isto vrijeme osnivalo je društvo, koje stoji u tijesnom saobraćaju s našom inteligencijom u provinciji narodne knjižnice, držalo predavanja, razdijelilo 4700 komada ABC čitanaka. Od stručnih klubova na našem sveučilištu valja zabilježiti

f) »Klub staroklasičnih filologa«, koji potiče na znanstveni rad na svom području i širi smisao za staroklasičnu izobrazbu. Klub je članom »Društva prijatelja humanističkih nauka« u Beču.

g) »Matematičko prirodoslovni klub« osnovan je god. 1907. i pokazao je u to vrijeme napredak i uspjeh, kakav nije običajan kod sličnih akademskih organizacija. Udovoljavao je, ukoliko je mogao onoj nuždi, koja je zapravo slušatelje matem. prirodoslovnih nauka i prisila, da stvore svoje društvo.

* Obzor. 1911., br. 6.

Pojedinac naime ne može da potpuno upozna svaku granu prirodnih nauka, jer su one brojne i opsežne. Klub je nastojao tomu doskočiti i to u prvom redu priređivanjem zgodnih predavanja, ekskurzijama i t. d.

h) »Geografski akademski klub« konstituirao se g. 1905./6. Zadaća mu je, da svojim članovima poda što više prilike, da se obrazuju u svojoj struci, a zato im pruža na raspolaganje klubsku biblioteku, priređuje razna stručna geografska predavanja, i čini veće i manje naučne ekskurzije. — Osim toga imamo posebni klub modernih filologa, šumarskih akademičara, geodeta, farmaceutsko društvo, dok se osobito u posljednje vrijeme mnogo nastoji oko toga, da se osnuje posebni stručni p avnički klub.

i) »Hrv. akad. šport-klub. Zdrave engleske športske igre foot-ball i tennis raširile su se u posljednjim decenijima gotovo cijelom Evropom, a kako uz zdravu kretnju na svježem zraku pružaju i mnogo zabave, naravno je, da ih je osobito sveučilišna mladež rado prigrlila. Bilo je od potrebe, da se i naša mladež potakne, da uz duh razvija paralelno i svoje tjelesne sposobnosti. Zato je i osnovan 6. studenoga 1903. »Akademski šport-klub u Zagrebu«. Svrha je klubu podupirati sve vrste športa među sveučilištarcima, a usto unapređivati kolegijalnost i društvenost. Počelo se igranjem nogometa, a tek kasnije počeo se i mačilački šport. Pravila su kluba potvrđena 13. travnja g. 1903. U zadnje dvije godine održao je ovaj sveučilišni klub više utakmica s klubovima iste vrste iz drugih zemalja, od kojih su neke svršile s uspjehom hrv. akad. šport. kluba.

j) Academia. Hrv. akademski klub »Academia« osnovan je god. 1903. u ožujku pod imenom: »Hrv. sveuč. klub Styx«. Svrha je klubu od njegova početka baviti se različitim športom kao nogometnom turistikom, zimskim športovima, a osobito mačevanjem.

Od drugih akademskih klubova spominjemo još

k) »Domagoj«, koji se ponosi time, da je osnovan inicijativom biskupa Mahnića, te je klub hrv. akadem. katoličkoga đaštva; nadalje klub Bosanaca

l) »Tvrtko«, m) »Lički klub« i t. d.

Židovi imadu svoja dva društva: i to:

n) »Židovsko akademsko potporno društvo« sa zadaćom jednakom onoj H. A. P. D. i literarni cionistički klub;

o) »Judeja«.

*

Nije ovo imala biti sustavna povijest hrvatskoga đaštva. Ne. Htjelo se ovim prikazom upozoriti tek na neke pojave u našem đaštvu od vremena utemeljenja hrvatskoga sveučilišta, na koje se ipak ne bi smjelo zaboraviti. Ukoliko je bilo moguće, osvrnusmo se i na život đački u udruženjima hoteći i ovom prilikom upozoriti na njih našu javnost, poglavito pak na Hrv. akad. potporno društvo i Menzu.

Svi smo složni u tome, da je đaštvo uzdanica naša. Mladi ovi ljudi dolaze iza nekoliko godina u život i budu predstavnici našega naroda, učitelji i vođe. U njihove ruke predat ćemo narodnu sudbinu. Ako nam je do te narodne sudbine u budućnosti, treba da vodimo računa i s budućim ovim narodnim predstavnicima, danas omladinom našom, uzdanicom našom. Pa ako smo ovim redcima postigli barem to, da smo javnost ma i malo više zainteresovali u ovom smjeru, naša je zadaća ispunjena. Druga nam svrha nije ni bila.*

12. **Pokojnici.** Od sveučilišnih profesora-pokojnika bilježimo ove:

1. Dr. Bresztyensky pl. Šandor, sveučilišni profesor. Umr'o 10. svibnja 1904. Predavao je građanski parbeni i izvanredni postupak i ug.-hrvatsko državno pravo na pravoslovnoj akademiji, a kasnije na sveučilištu Franje Josipa I. Povrh toga bio je član kr. povjerenstva za državne ispite razdjela sudstvenoga i predsjednik gospodarskoga odbora za sveučilišnu zakladu.

Pisao je mnogo nesamo pravničkih rasprava nego i lijepih članaka o pojedinim katoličkim pitanjima. Izdavao je »Balkan«.

2. Nodilo Natko, kr. sveučilišni profesor u Zagrebu. Upravo punih 25 godina iza Mihovila Pavlinovića, a samo deset dana iza Nike viteza Dubokovića, s kojima je nekoć ustao i sačinjavao svijetlu trijadu za probuđenje i obranu hrvatstva u Dalmaciji, umr'o je u Zagrebu profesor Natko Nodilo u 78. godini svoga zaslužnog i čestitog života.

S pokojnim Nodilom ugasla je na našem obzorju svijetla zvijezda, koja je treperila i titrala u sto sjajnih traka, a svaki od njih ugrijavao je naša srca toplim osjećajem čovještva, poštenja, značajnosti, umna

---

* Obzor. 1911., br. 6.

znanja, rodoljubiva zanosa i požrtvovnosti. U skromnom svom životu on je urezivao željeznom voljom u naše duše kao odličan publicista, kao izvrstan učitelj i kao pronicavi povjesničar vjeru, da i maleni narodi imadu pravo na svoj opstanak i da mogu u kolu kulturnih radnika zauzeti pristojno mjesto. Zato će mu i hrvatski narod ostati trajno zahvalan za sav njegov rad te ga uvijek ubrajati među svoje odličnike.

Natko (Speratus) Nodilo rodio se dne 31. kolovoza 1834. u Spljetu, umr'o 21. svibnja 1912. u Zagrebu. Kao većina dalmatinskih odličnika, i

Nodilo Natko, kr. sveuč. profesor.
(Po fotografiji.)

on je potekao iz pomorske obitelji. Bio je posljednje dijete ocu Petru, rodom s ostrva Mljeta u dubrovačkoj republici i materi Ani iz obitelji Cvitanića u Bolu na otoku Braču.

God. 1853. izučio je kao pitomac spljetskoga sjemeništa talijansku gimnaziju u Spljetu i stupio u zadarsku bogosloviju, gdje se na tijesno sprijateljio sa Mihovilom Pavlinovićem, tri godine starijim drugom, koji je značajem i ljubavlju za rod i dom znao za sobom zanijeti mnoge svoje sudrugove. U Zadru je ostao prve tri godine, a tada ga ravnatelj spljetske gimnazije pop Franceschi, talijanski i prigodni hrvatski pjesnik pod imenom

Perinovića, na jesen god. 1856. pozva za namj. učitelja u Spljet. No veći na jesen god. 1857. ode Nodilo u Beč, gdje je u sveučilištu u sedam semestara izučio sveopću povijest i zemljopis i u ožujku 1861. položio propisane ispite.

Vrativši se u Dalmaciju, bude postavljen za privremena učitelja u spljetskoj gimnaziji. no tadašnja talijanaška vlada otpusti njega i vrlog mu druga K. A. Bakotića već za pet mjeseci, jer su obojica živo zagovarali sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.

Kako je Nodilo već u ono vrijeme slovio kao čovjek velike kulture i tvrda značaja, a k tomu kao žarki rodoljub hrvatski, povjeri mu dalmatinska narodna stranka u ožujku god. 1862. uredništvo svoga glasila »Il Nazionale« — »Narodni List«, koji je branio sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom na osnovu narodnoga načela, kako si je bilo utrlo put po svoj modernoj Evropi. Ovomu je načelu služilo u borbi protiv tadašnje centralizacije austrijske kao diplomatsko sredstvo historijsko pravo

Rad teških prilika onoga doba, pod kojima je Dalmacija više patila, negoli ikoja druga pokrajina, bio je glavni dio novoga lista zasnovan na talijanskom jeziku, dok je manji dio kao prilog izlazio na hrvatskom jeziku. Hrvatski su pisali popovi Mihovil Pavlinović i Ivan Danilo, a talijanski su surađivali najčešće Mihovil Klaić i Niko grof Pucić.

Kratko vrijeme što je Nodilo bio urednikom lista, sukobio se on s Nikolom Tommaseom, koji je po krvi i jeziku Dalmatinac iz Šibenika, u četrdesetim godinama prošloga stoljeća izašao po svoj Italiji na velik glas kao književnik i rodoljub talijanski te dapače god. 1849. bio članom i ministrom privremene talijanske vlade u Mlecima, gdje mu se i danas diže na javnom trgu sjajan mramor-spomenik. Ostavivši za rana, kao prije i poslije njega mnogi umni sinovi hrvatskoga naroda u Dalmaciji, svoj rodni zavičaj i domovinu, no sa potpunim znanjem materinskoga svog hrvatskog jezika, kako to dokazuju i njegove prve hrvatske radnje, umne »Iskrice«, Tommaseo se u Italiji odmetnuo od svoga naroda i postao mu žestokim protivnikom.

Zlo izvješćivan od svojih zagrižljivih autonomaških prijatelja iz Dalmacije, koji su se bojali za svoju eksistenciju, krivo upućen o tamošnjem narodnom pokretu — i čovjek jedak, on se ljuto usprotivi sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom kao i svim težnjama narodne stranke. Tada uze mladi Nodilo pero u ruke i oštroumnom polemikom tako porazi državopravna i historijska razlaganja Tommaseova, da ovaj nikada više nije ustao na javu u političkoj borbi Dalmacije.

Ovo je bila njegova najveća i najljepša pobjeda na polju publicistike, a ujedno i najveća zasluga za okret narodne misli u Dalmaciji.

Nodilo je ustrajao skoro punih pet godina u ljutoj borbi kao urednik »Narodnoga Lista«. S talijanaškom i njemačkom bezobzirnom birokracijom imao je svaki dan oštrih okršaja te su ga samo dvije opće amnestije riješile mnogih zametnutih kaznenih parnica.

Iza rata god. 1866. krenule su stvari na bolje. Novi namjesnik u Dalmaciji, general Franjo barun Filipović, kasnije zborni zapovjednik u

Zagrebu, pozvao je Nodila, da opet prione uz učiteljsko zvanje, jer je nužno trebalo hrv. učitelja. Nodilo se odazvao tomu pozivu te bio 25. studenoga 1866. imenovan namjesnim, a 6. kolovoza 1867. pravim i stalnim učiteljem na gimnaziji u Zadru. U isto se vrijeme oženi s Julijom pl. Paittoni iz Zadra.

U zadarskoj gimnaziji službovao je Nodilo do rujna 1874. Tu je sabrao najnovije rezultate stručnih istraživanja drugih učenjaka na polju prehistorijske arheologije, egiptologije i asiriologije, te ih objelodanio u tri sveske talijanskom jeziku pod naslovima: »L'uomo primitivo«, »Storia degli Egiziani« i »Storia degli Assiri«.

Čim se počelo spremati priprave za ustrojstvo hrv. sveučilišta u Zagrebu, bio je i prof. Nodilo s preporukom Franje Račkoga pozvan, da zamoli stolicu profesora sveopće povijesti. Zato je imao svu stručnu spremu i nužno poznavanje modernih jezika te literature. I doista 20 rujna 1874. bio je Nodilo imenovan redovitim javnim profesorom sveopće povijesti u hrv. sveučilištu, u kojem je zaslužno djelovao punih 27 godina do svoga umirovljenja mjeseca studenoga 1901. Škol. godine 1890./1. fungirao je kao 17. rektor hrv. sveučilišta, a dekanom je bio 1878./9. i 1889./90.

Za vrijeme svoje profesure u Zagrebu Nodilo je razvio sjajno književno djelovanje. God. 1878. objelodanio je u Zagrebu svoju znamenitu knjigu »Postanje svjetovne papinske vlasti«, koja se oslanja na izvore, prati izrazitom simpatijom vjekovni rad za jedinstvo Italije, skopčano s rasulom svjetovne vlasti rimskih papa.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala je Nodila 21. studenoga 1883. svojim pravim članom, te je on, baveći se već dugo dubrovačkom historiografijom, priredio kritičko izdanje ljetopisa »Annali anonimi«, »Annali di N. Ranjina«, »Annali di Ragusa« te Restićeve »Croniche di Ragusa«, a o svemu objelodanio raspravu »Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka«.

Između 1885.—1890. bavio se Nodilo proučavanjem »Religije ili Stare vjere Srba i Hrvata« u nizu od deset rasprava. Na poglavitom osnovu ostataka poganskoga vjerovanja u pučkoj ukupnoj tradiciji, pa upoređenjem srodnih mitova azijskih i primaknućem ponajvažnijih zaključaka slavistike, Nodilo je pokušao, da uhvati cjelovitu sliku drevne religije naših djedova.

God. 1898. izdao je prvu svesku svoje »Historije srednjega vijeka«, koja je bila na veliko zasnovana.

Grad Zagreb odlikovao je prof. Nodila za njegove zasluge još god. 1862. počasnim građanstvom, a društvo hrv. književnika izabralo ga iza otstupa Ivana Trnskoga svojim predsjednikom.

3. Maurović dr. Antun, biskup senjski i modruški. Rodio se u Zagrebu 8. rujna 1851., umr'o 9. veljače 1908. u Senju. Svršivši škole u Zagrebu bude 25. srpnja 1876. zaređen za svećenika. Polučivši doktorat na Augustineumu u Beču, otpočeo je svoje službovanje kao vjeroučitelj

* Narodne Novine. 1912., br. 118.

na žen. učitelj. školi i s njom spojenoj vježbaonici u samostanu od 1880. do 1882., zatim od II. polugodišta 1883.—1886. Kao učitelj pedagogije, ovih zadnjih godina bio je već profesor na kr. gimnaziji, poslije i na sveučilištu. Dne 13. srpnja 1895. postade biskupom biskupije senjske i modruške. Prigodom desetogodišnjice biskupovanja imenova ga Sv. Otac Papa u priznanje njegovih zasluga rimskim grofom i biskupom uz papinsko prijestolje.

Skoro iza svoga dolaska preporučio je pučanstvu svoje biskupije »apostolat molitve«. S radošću je, veli saznao, da je već oko 30 župa

Maurović dr. Antun, bivši sveuč. profesor, biskup senjski.
(Iz »Danice« 1910.)

upisano u tu svetu družbu, a on bi vrlo želio, da se sve župe jedne i druge biskupije u nju upišu.

Da se iskorijeni pogubna i ružna opačina kletve, uveo je »Vojsku srca Isusova« vruće želeći, da uz pomoć Božju biskupija senjska i modruška postane dom srca Isusova.

Naredio je nadalje, da se u svim župama, gradskim i seoskim, imade svake nedjelje držati barem četvrt sata katehetička obuka, koja se dosada držala samo pod zornicama i u korizmi.

G. 1904., na blagdan bezgrješnoga začeća bl. Dj. Marije, posvetio je svoju biskupiju Neporočnoj Djevici, Kraljici neba i zemlje.

Osim toga uvjeren, da će stado samo tada napredovati, ako budu svećenici valjani pastiri, vrlo se mnogo brinuo za svoje svećenstvo. Po-

najprije je svima svećenicima prednjačio svojim uzornim životom, a onda im opet davao prilike, da što više i više usavršuju um i srce, e da budu i oni opet ostalomu narodu za uzor. Zvao ih je na duhovne vježbe, a oni se rado odazivali; ustrojio je godišnje korone, to jest zborove, u koje bi se susjedni svećenici sastajali, te o korisnim i potrebnim stvarima raspravljali. Da pak svećenstvo imade što manje teških briga za svoje življenje i što više vremena posvetiti se duhovnom poslu, želio mu je poboljšati i imućstveno stanje, — ali mu to nažalost nije uspjelo. — Budući da se mladež i za svećenike odgaja u sjemeništima, to se on i za sjemenište mnogo brinuo. Klerici su mu bili veoma srcu prirasli. No nesamo klerici, nego i ostala mladež, koja još polazi gimnaziju. Da i ova mladež bude što bolje odgojena, obnovio je onaj zavod, što ga je još biskup Ožegović podigao. Ponovljeni taj zavod dika je njemu i Senju. — Kruna pak svemu njegovome djelovanju bilo je to, što je sazvao biskupijski sinod (skupštinu). Na toj skupštini, koja se rijetko kada sazivlje, sastaju se svi svećenici, da vijećaju o svestranom boljku čitave biskupije. Prije te skupštine i na samoj skupštini treba puno raspravljati i raditi. Maurović, premda bolestan, mnogo se trudio za taj sinod, samo da poradi nešto narodu na korist a Bogu na čast. I doista je lijepo završio ovu skupštinu.*

4. Vrbanić dr. Franjo, kr. sveučilišni profesor. Rodio se 1. studenoga 1847. u Gospiću, umr'o 26. kolovoza 1909. u Zagrebu. Iz autobiografije pokojnikove, koja seže do godine 1900., donosimo ovo:

Otac mi bio vojnički činovnik u Krajini, u ličkoj pukovniji, starinom je iz Slunja. Kod organizacije oblasti u građanskoj Hrvatskoj u početku pedesetih godina prešao je na vlastitu molbu k državnom računovodstvu u Zagreb, te se god. 1852. preselio u Zagreb. Roditelji su uza sve slabe materijalne prilike uložili sav trud, da me odgoje kako treba, napose majka moja nastojala, da me othrani u kršćanskom duhu. Prvu normalku polazio sam u Gospiću, dalje pučke škole u Zagrebu. Učitelji mi bijahu između ostalih Janko Jurković, Babukić, Veber, Miškatović, Jagić. Osobito je na mene djelovao Jagić svojim predavanjem ne toliko filološkim koliko opće humanističkim. Opći narodni pokret iza apsolutizma g. 1860. i 1861. utjecao na svu mladež, tako i na mene. Nije čudo, da sam se poput ostale mladeži i ja počeo baviti političkim pitanjima, te s ostalim drugovima polazio marljivo saborske sjednice. Utisci saborskih rasprava god. 1861. i 1865. živo su mi ostali u pameti.

Patriotički duh je u meni i u mojim drugovima osobito njetio pokojni Fran Kurelac, kamo nas je nekolicina više godina polazila, da učimo hrvatski, poljski, ruski i češki. Premda nijesmo mnogo naučili od tih jezika, ipak su njegovi satovi bili za nas od neprocjenjive vrijednosti, jer je on svim svojim žarom uzbuđivao naša mlada srca na patriotizam, ljubav k narodu i k učenju. Mi smo vazda željno čekali četvrtak i nedjelju, da pođemo k njemu. Između drugova, koji se kupismo oko Kurelca, osobito

* Koledar »Danica«. 1910., str. 260.; Katolički list 1908., br. 7.

se je isticao Adolfo Jakšić, koji je kasnije pošao u Rusiju za profesora, zatim Fran Folnegović, Lacko Mrazović, Luka Marjanović i Ivan Zahar. Bio sam prijatelj sa sinovima Ljudevita Gaja, koji me je vrlo zavolio i zvao često u kuću i u svoju villu u Mirogoj. Saobraćaj s Gajem bio je za mene od velikoga domašaja; on mi je često pripovijedao o događajima god. 1848. i o književnom našem preporodu i poticao na ljubav domovine i književni rad. I danas su mi najmilije uspomene, što sam ih kao đak sproveo u društvu s Ljudevitom Gajem u njegovoj kući. On me je prvi potakao već kao đaka na liberalni rad. Njegovim poticajem pošao sam pače praviti i pjesme, koje je uvršćivao u »Danicu ilirsku«, koja je

Vrbanić dr. Franjo, sveučilišni profesor.
(Po fotografiji.)

god. 1863. počela opet izlaziti kao prilog »Nar. Novinama«. Kako sam bio ponosan, kad me je pohvalio za kakovu pjesmicu! Ja sam katkada prevađao za »Danicu« po koju pripovijetku, a bilo je i takovih, koje sam izvorno sam napisao. Još u 6. razredu gimnazije preveo sam »Krvavu ruku«, roman od Montepina. Htio sam taj roman štampati na svoju ruku i izdao poziv na pretplatu, ali kako nijesam dobio dosta pretplatnika, odustao sam od toga. Kasnije (god. 1880.) štampan je taj roman u podlisku »Obzor« i izašao je kao posebni otisak. Kad sam na praznike zalazio u Gospić svome djedu, tada sam počeo sabirati narodne pjesme; sabrao sam ih od jednoga slijepca mnogo, te ih predao Đuri Deželiću, koji je neke priopćio u »Dragoljubu«, a druge predao »Matici«.

Godine 1864. zalazio sam u glazbeni zavod kao izvršujući član muškoga zbora. Tamo je bilo preostalo još iz apsolutizma nekoliko ljudi, koji su bili članovi njem. »Liedertafela«, koji je bio osnovan za vrijeme apsolutizma. U jednoj sjednici muškoga zbora raspravljalo se te godine o pozivu »Kola«, da i muški zbor glazbenoga zavoda sudjeluje kod prve hrv. izložbe. Ti nemškutari, članovi »Liedertafela«, navališe svom silom prigodom tom na hrvatsko pjev. društvo »Kolo«, to je dalo povod, da smo nas 32 člana dali na tadanjega ravnatelja glazb. zavoda Klobučarića pismeni zahtjev, da se »Švabe« isključe iz glazb. zavoda. Pa kad Klobučarić to ne htjede učiniti, istupili smo iz glazb. zavoda i time rastepli najvrsniji pjevački zbor, koji je postojao. Pristupili smo tada »Kolu«, koje se od toga vremena počelo dizati. Tim povodom god. 1864. napisao sam u političke novine prvi svoj članak proti Švabama u glazb. zavodu, a u prilog »Kola«. Gaj me je vrlo pohvalio i taj članak uvrstio u »Narodne Novine«.

Nakon što sam u svim razredima gimnazije bio odličan đak, položio sam god. 1866. ispit zrelosti s odlikom, te sam prešao na pravoslovnu akademiju u Zagrebu. Kao jurist isticao sam se svagdje. Kad je god. 1867.—1868. u Lici zavladala velika suša i nastao glad, upilio sam si u glavu, da se moraju sabrati prinosi za uboge Ličane; ali znajući, da meni ne bi nitko ništa dao, domislio sam se ovoj doskočici. Pošao sam redom prvim patriotičkim trgovinama, te rekoh svakome od njih, da ga ostali mole, neka dođe na sastanak u važnoj stvari. Tako mi je pošlo za rukom sabrati lijep broj građana na sastanak. Tu sam im otvoreno izjavio, da doduše nijesam dobio ni od koga ni poziva ni naloga, pak zato neka mi oproste, jer da sam ih sazvao u najplemenitijoj nakani. Čestiti mi građani oprostiše i izabraše mene za tajnika. Sabrali smo nekoliko hiljada forinti za gladne Ličane, a tadanji komandirajući general Gablenz zahvalio mi se pismeno i pozvao me na objed — za đaka svakako veliko odlikovanje. Doskora, god. 1867., izabraše me za tajnika pjev. društva »Kolo«, gdje sam uz predsjednika Miju Krešića i dr. Dežmana nastojao pridići »Kolo«, koje je počelo padati; donekle nam je to uspjelo; mi smo postavili prvi temelj za gradnju kuće »Kola«, a ja sam kao tajnik sastavio »kalendar«, u koji sam uvrstio doonda povijest društva.

Čim sam došao u pravoslovnu akademiju, primio me je Gaj u redakciju »Nar. Novina«, gdje sam uz pokojnoga Miloša Zeca radio i ponajviše prevodio iz drugih novina. Suradnikom »Narodnih Novina« bio sam sve do god. 1880., te sam pisao ponajviše narodno - ekonomske i upravne članke.

Kad se god. 1869. počeo provoditi sveopći obrambeni sustav, stupio sam u vojsku među prve jednogodišnje dobrovoljce. Tu sam položio časnički ispit i g. 1870. bio sam imenovan časnikom u pričuvi.

Kad je godine 1869. organizirano hrvatsko domobranstvo, pozvao me je tadanji okružni zapovjednik grof Miroslav Kulmer u odbor, koji je imao urediti prvu hrvatsku komandu za hrvatske domobrance. U tom

odboru bio je Ivan vitez Trnski i kapetan generalnoga štopa Vrkljan. Ovaj odbor od trojice uredio je komandu hrvatsku, kako još danas rabi kod hrvatskoga domobranstva. Kad se godine 1870. posvećivala domobranska zastava u Zagrebu, sastavio sam dotičnomu zapovjedniku govor, kojim je predao posvećeni barjak domobrancima. Taj govor štampan je u »Narodnim Novinama« i pobudio je opću pozornost, da vojnik može govoriti onako oduševljeno u narodnom duhu.

Godine 1870. mjeseca veljače po nagovoru J. E. Tomića stupio sam u službu zemalj. vladi kao perovodni vježbenik, te sam usto slušao još i 4. tečaj na akademiji, koji je one godine bio prvi put otvoren. Dodijeljen sam bio tadašnjemu savjetniku dru. Anti Stojanoviću, koji me je sa Tomićem i Mirkom Kršnjavijem uputio u poslovanje gospodar. odsjeka zem. vlade. Njihovoj dobroti, brizi i uputi imadem mnogo da zahvalim. Kad sam u srpnju 1870. položio sudstveni državni ispit, dobio sam želju, da pođem na sveučilište. Moji poglavari, a uz njih tadašnji odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu Dragutin Pogledić, odobrili su moju nakanu, te mi isposlovali stipendiju, da pođem na bečko sveučilište i da tamo položim rigoroze i pripravim se za profesora na pravoslovnoj akademiji. Međutim u mjesecu rujnu iste godine umre mi otac, te sam skoro odustao od te nakane, da ne ostavim samu majku s bratom, ali ona me je odlučno odgovarala od toga uvjeravajući me, da će svojim radom i uz pomoć Božju za moje odsutnosti prehraniti sebe i brata.

To je odlučilo mojom daljom sudbinom. Odrekao sam se službe kod vlade uz osobito laskavu pohvalu i pošao u Beč. U Beču sam mnogo zalazio vrlomu Hrvatu, umirovljenomu profesoru dru. Josipu Jurjeviću, od koga sam na uspomenu dobio jednu sablju, za koju reče, da ju je dobio od oca tadanjega ministra-predsjednika, grofa Lonyaya. Do 15. ožujka 1872. svršio sam rigoroza, te se povratio u Zagreb, a promoviran sam 5. listopada 1872. za doktora prava.

Jedva što dođoh kući, pozvala me je vlada, da do definitivnoga namještenja za profesora opet stupim u službu; nagovoru pokojnoga Stojanovića nijesam se mogao oglušiti, te sam već koncem ožujka opet počeo službovati kod vlade kao pripomoćni radnik u perovodnoj struci. Međutim se odlaskom dra. Fr. Burgstallera ispraznilo na pravoslovnoj akademiji mjesto profesora trgovačkoga i mjembenog prava, te sam imenovan namjesnim učiteljem toga predmeta. Dne 3. siječnja 1873. prvi put sam stupio na katedru, gdje me je slušateljima predstavio tadanji ravnatelj M. Mesić.

Godine 1873. sazvana je bila kod zemaljske vlade anketa, koja se imala izjaviti o osnovi novoga trgovačkog zakona. U tu anketu pozvan sam bio kao izvjestitelj, te sam ondje zagovarao recepciju njem. trgovačkog zakona uz neke preinake. Anketa je moje prijedloge prihvatila, a zagovarao ih je u Pešti savjetnik vladin dr. Stojanović. Kad je god. 1874. otvoreno hrv. sveučilište, imenovan sam mjeseca rujna izvanrednim profesorom statistike te mjemb. i trg. prava. U tadašnjem odboru za svečano otvorenje sveučilišta bio sam tajnikom i izvjestiteljem uz predsje-

dnika Mesića i u tom svojstvu mnogo prinio k što sjajnijem otvorenju toga zavoda. Postavši profesorom zahvalio sam se na službi kod vlade, te mi je izdano tim povodom osobito pohvalno priznanje, a nakon toga bio sam više puta pozivan u razne ankete k vladi i napose god. 1875. u anketu, koja je raspravljala o tom, kako da se provede u zemlji sustavni postupak u svim granama gospodarstva. Kao profesor izvanredni bio sam do studenoga 1876., te sam 5. studenoga 1876. imenovan redovitim profesorom.

Kad je godine 1875. osnovan hrv. statistički ured, zamoljen sam od vlade, da kod ustrojstva njegova prvog rada pripomognem, te sam kao stručnjak pomagao kod radnja toga ureda preko 10 godina. Za taj rad dobio sam od bana više puta priznanicu, dok god. 1886. nijesam prestao raditi radi navala u saboru na moju osobu.

Kako sam radio kao profesor i da li sam zadovoljio svomu zvanju, to znadu đaci bolje od mene. O tom neka sude drugi. Izabran sam bio dekanom na pravo- i državoslovnom fakultetu 4 puta: 1878. 9., 1888./9., 1893./4., 1900./1., a sveučilišnim rektorom 1884. 5. Moj inauguralni rektorski govor o važnosti statistike za upravu pribavio mi je mnogo hvale, ali i mnogo neprijatelja. U saboru, premda nijesam bio njegovim članom, navalilo se svom žestinom na moju osobu, jer da sam tobože držao taj inauguralni govor samo zato, da si namaknem materijalne koristi. Jednoglasna pouzdanica akadem. senata sklonula me je, da nijesam predao ostavku na časti rektora, kako sam bio odlučio. S druge opet strane osobito su hvalili katolički krugovi ovaj govor, te sam primio napose od biskupa Strossmayera vrlo opsežno i vrlo laskavo pismo, a mnoge korone svećeničke i mnogi svećenički sastanci izjaviše mi osobitu hvalu za taj govor. U siječnju godine 1878. odlikovao me je sv. otac papa komandeurskim redom sv. Grgura Velikoga radi toga govora. Ali ni danas nemam dozvole, da to odlikovanje nosim.

God. 1877. počinje moj politički rad, te sam god. 1877. mjeseca prosinca izabran u sabor u Virju proti tadanjemu vladinom zastupniku Vojnoviću. Kad je godine 1878. požarom uništen velik dio Virja, sabirao sam dobrovoljne prineske, te sam sabrao više hiljada forinti, i zato, premda opozicijonalac, dobio od bana Mažuranića pohvalno priznanje. Kod sveopćih izbora god. 1878. i 1881. bio sam ponovo izabran za zastupnika virovskoga. Kad je god. 1879. sabor poslao deputaciju u Beč prigodom srebrnoga pira kraljeva, izabran sam bio i ja u tu deputaciju, te sam zastupao opoziciju. U saboru sam vazda sve dodanas stajao uz opoziciju. Kad je god. 1880. nastao u saboru osobiti pokret radi Davidove škole za banovanja grofa Pejačevića, najodlučnije sam zastupao pravo Hrvatske po nagodbenom zakonu na hrvatski jezik u zajednici s Folnegovićem. O tom su se osobito vodile žestoke rasprave u saborskim konferencijama. Poglavito mojem živom nastojanju pošlo je za rukom, da se tim povodom osnovala »neovisna stranka«. Od toga doba pristupio sam odlučno uz tu stranku i njezin list, te sam osobito prvih deset godina bio jedan od najrevnijih suradnika »Pozora« i »Obzora«. Pisao sam članke o svim

važnijim pitanjima, imenito gospodarskim i financijalnim. Takih članaka bit će za cijelo više stotina.

Godine 1881. mjeseca lipnja i srpnja povela se u saboru velika debata o riječkom pitanju. Prigodom te debate opširno sam dokazivao, da je § 66. nagodbe falzifikat. Mjeseca kolovoza 1881. suspendiran sam od službe kao profesor »radi nekorektnoga ponašanja, koje momu zvanju ne dolikuje i koje se za valjani uzgoj mladeži upravo pogibeljnim ukazuje« te je proti meni istraga disciplinarna provedena. Mjeseca listopada 1881. sam rehabilitiran bez da je istraga dovršena, ponajviše zato, jer onaj čas nije bilo drugoga, koji bi tu struku predavao. Međutim je za predstojnika bogoštovlja i nastave došao Vončina. On me je pozvao, neka njemu predam pismenu izjavu, u kojoj neka očitujem, da opozivam svoj govor o pitanju riječkom, a on da ne će to proglasiti, nego staviti među spise, a tu izjavu da će uzeti kao razlog, da se proti meni istraga konačno obustavi. Ja sam odlučno to odbio i izjavio, da toga učiniti ne ću. Nakon toga podnesen je prijedlog na krunu, da budem svrgnut sa profesure uz motivaciju, koju sam čitao jednom prilikom sam, »da sam nesposoban, te da nemam dostatnoga znanja, potrebitoga za sveučilišnoga profesora«. Kad sam doznao, da je već poslan prijedlog, da budem svrgnut s profesure, položio sam mandat na saboru mjeseca veljače godine 1882. Nakon toga, budući da još rješenje krune nije slijedilo, tražila je vlada od hrvatskoga ministarstva natrag poslanu predstavku i time je taj predmet bio dovršen.

Kad su izbori raspisani g. 1883. prvi put u bivšoj Krajini, kandidirao sam u Otočcu uz program neovisne stranke — proti vladinom zastupniku Omčikusu, ali sam propao. Godine 1884. kod sveopćih izbora kandidirao sam u Virju uz isti program proti vladinom kandidatu barunu Zmajiću, ali sam i tu propao. Kod sveopćih izbora god. 1887. kandidirao sam u Vinkovcima proti grofu Khuenu, bratu banovu, te sam velikom većinom izabran. Kad je g. 1892. neovisna stranka zaključila apstinenciju, nijesam kandidirao. Kod izbora g. 1897. kandidirao sam opet, te sam izabran u novigradskom kotaru.

Moj rad na hrvatskom saboru neka sude drugi, — zastupao sam vazda umjerenu struju od početka svoga javnog rada dodanas, a bio sam nepokolebivo u opoziciji. Bio sam ponovo i članom zastupstva grada Zagreba.

Pravi literarni rad moj počinje nakon imenovanja za sveučilišnoga profesora. Od osnutka pravničkoga društva i »Mjesečnika« bio sam jedan od njegovih najradenijih članova, te sam opetovano držao javna predavanja u pravničkom društvu. U »Mjesečniku« priopćio sam mnogo stručnih rasprava. Kad je godine 1873. u tadanjoj »Ilirskoj Matici« izabran odbor, da izradi i predloži nova pravila prema potrebama »današnjega« vremena, izabran sam i ja u taj odbor, te prvi nacrt promijenjenih pravila potječe od mene.

Prva moja oveća znanstvena radnja izašla je god. 1877. pod naslovom »Udrugarstvo«. Knjigu je preveo na njemački moj tast, ali nije prijevod štampan. U posebnom pismu pohvalio je uvelike ovu knjigu

profesor dr. L. Stein, s kojim sam stajao u češćoj korespondenciji, kao i s profesorom Greutum-om, s kojim sam dopisivao osobito za moje suspenzije. Kad je organiziran statistički ured, izradio sam neke oveće radnje, koje su napose štampane.

Godine 1884. izabran sam pravim članom Jugoslavenske akademije, te sam od toga vremena pisao više i to vrlo opsežnih rasprava u »Radu«. Kao profesor izdao sam osim »Udrugarstva« dvije knjige: jednu o mjembenom, a drugu o trgovačkom pravu. Kritika je jednu i drugu osobito pohvalila. Imao sam prilike raditi i za trgovačku obrtničku komoru u Zagrebu, a ona me je izabrala svojim članom dopisnikom.

Oženio sam se god. 1875. s kćerkom pokojnoga hrvatskog potkancelara pl. Žigrovića-Pretočkoga Agatom. Ovaj srećni brak bio je novim razdobljem u mom životu, u svagdanjem razgovoru s mojim tastom našao sam mnogo patriotičkoga poticaja i doznao mnogo toga iz vremena našega narodnog preporoda.

God. 1894. izabrala me je Jugoslavenska akademija svojim prvim tajnikom, te kao takav vodim od to doba neprekidno čitavu upravu akademije i prigospodario sam joj mnogo. U pojedinim društvima, gdjegod sam bio, zvali su me na rad, te sam posvetio mnogo vremena i truda unapređivanju tih društava.

Kritiku moga literarnog profesorskog i političkog rada prepuštam drugima — jedno mi je tek istaći, da sam u javnom radu vazda išao za tim, da nadvlada poštenje, značaj, te iskren i neumoran i nesebičan rad, koji ide za srećom naroda. Položaj moj bio je i jest i danas vrlo težak. U krugovima mojih političkih istomišljenika drže me i držali su me za prevelikoga konservativca, a politički protivnici za krajnjega radikalca. Ovo je mnijenje nastalo poglavito time, jer sam u užem krugu svojih istomišljenika vazda odvraćao od krajnosti, dok sam proti političkim protivnicima bio možda i preiskren, odrješit i nepopustljiv.

*

Ovdje popunjujemo pokojnikovu autobiografiju, koja seže do god. 1900., još ovim podacima:

Dr. Fran Vrbanić bio je članom hrv. sabora za izborni kotar Virje u periodi 1875.—1878., 1878.—1881. i 1881.—1884., ali je podneskom od 19. veljače 1882. položio mandat. Zatim je bio zastupnikom kotara Vinkovci u periodi 1887.—1892. Onda je zastupao kotar Novigrad u periodi 1897. do 1902., ali njegov izbor bude proglašen nevaljalim u sjednici od 23. kolovoza 1897. U periodi 1902.—1906. zastupao je kotar Pregradu i bio izabran u regnikolarnu deputaciju za obnovu financijalne nagodbe s Ugarskom. U periodi 1906.—1907. zastupao je kotar Varaždin, te je i ponovo ondje izabran zastupnikom za periodu 1908.—1913. Godine 1906. izabran je zastupnikom na zaj. sabor, što je ostao do svoje smrti.

Kao akademik i kao tajnik akademije razvijao je Vrbanić i poslije god. 1900. neumornu djelatnost brineći se u financijalnom odboru za materijalne interese akademije i pišući za nju zanimljive i vrlo poučne rasprave: »Jedno stoljeće u razvoju broja žiteljstva Hrvatske i Slavonije«

te »Prilozi gospodarskom razvoju hrv.-slav. Krajine u 19. vijeku«. Zadnja njegova radnja za akademiju bijaše nekrolog pokojnom prijatelju i članu akademije dru. Marijanu Derenčinu, koji je nedavno ugledao svijetlo u »Ljetopisu« akademije za g. 1909. Akademija je s drom Vrbanićem izgubila vrlo agilnoga i vrlo radinog svog člana.

U hrvatskom sveučilištu bio je dr. Vrbanić ponovo izabran dekanom pravo- i državoslovnog fakulteta za god. 1900./1. i po drugi put rektorom za god. 1901./2.

Mallin dr. Ivo, banski savjetnik.

(Iz djela: »Jubilarna izložba«.)

Od više godina bio je odlični pokojnik i potpredsjednik prve hrvatske štedionice, te je njegov glas u tom prvom novčanom zavodu u našoj zemlji bio jedan od najodlučnijih.

Pokojni dr. Vrbanić, na oko čovjek čil i zdrav, već je dulje vremena pobolijevao, ali nije toj bolesti davao veće važnosti. Istom koncem lipnja obolio je opasno od vrbanca, uslijed česa je morao biti prenesen u bolnicu milosrdnih sestara, gdje se podvrgao teškoj operaciji. I činilo se, da je prebolio, te se mogao vratiti kući. Tek pred par dana pozlilo mu je snova, pa je morao opet u bolnicu, gdje je noćas u $^1/_2$12 sati blago preminuo.*

---

* Narodne Novine. 1909., br. 195.

5. Mallin pl. Ivo dr. od Sv. Ksavera, bivši sveuč. docent, banski savjetnik. Rodio se god. 1853. u Zagrebu, gdje je i umr'o 21. veljače 1907. Svršivši s odličnim uspjehom pravo- i državoslovne nauke i polučivši akademsku čast doktora prava na bečkom sveučilištu god. 1876. kao sudbeni pravni vježbenik stupio u državnu službu. G. 1889. bio je imenovan sudbenim pristavom i dodijeljen na službovanje kr. zem. vladi, odjelu za pravosuđe. God. 1887. imenovan je kr. vladinim tajnikom, a prev. rješenjem od 6. srpnja 1892. bio je imenovan odsječnim savjetnikom kr. zem. vlade, te je kod kr. vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu vrlo uspješno službovao. Konačno je prev. rješenjem od 20. srpnja 1897. imenovan kr. banskim savjetnikom zemaljske vlade.

Dr. Ivo pl. Mallin rukovodio je do zadnjega časa svoga neumornog rada počevši od god. 1896. narodno-gospodarski odsjek zem. vlade, te su se pod njegovim vodstvom znatno razvile sve važne grane narodnoga gospodarstva, a on je također gospodarskoj prosvjeti i nauci posvetio najveću pažnju. Mallin je stekao osobitih zasluga za umnažanje izvoza gospodarskih proizvoda, za podignuće stočarstva i konjogojstva u zemlji, a ne manje za regeneriranje filokserom uništenih naših vinograda. Osim toga razvio je uspješnu djelatnost i na polju kodifikatornom, te je posljednjih godina bitnim njegovim sudjelovanjem osobito agrarno zakonodavstvo usavršavano. Inicijativom pokojnoga dra. Ive pl. Mallina bila je podignuta u Zagrebu šumarska akademija, preustrojeno je križevačko gospodarsko učilište i podignuto na stepen višega gospodarskog učilišta, otvorena je vinogradarska i voćarska škola u Iloku, vinogradarski i voćarski tečajevi u Božjakovini te gospodarska postaja u Gospiću.

Dr. Ivo pl. Mallin bio je god. 1894. povjerenikom kod izložbe za pučku prehranu u Beču, nadalje je god. 1895. kao potpredsjednik hrvat.-slav. odbora za milenijsku izložbu u Budimpešti tako uspješnu djelatnost razvio, da je prev. rješenjem od 10. listopada 1896. odlikovan redom željezne krune III. razreda. God. 1900. fungirao je Mallin kao povjerenik hrv.-slav. odbora za uređenje međunarodne izložbe u Parizu, te je za svoju odličnu djelatnost od francuske vlade odlikovan časničkim krstom počasne legije.

Mjeseca rujna godine 1906. upriličio je dr. Mallin kao vladin povjerenik velikim trudom i marom te odličnim razumijevanjem zemaljsku gospodarsku izložbu u Zagrebu, koja je prikazala jasnu sliku sadanjega gospodarskog stanja u zemlji, a ujedno pokazala i velik napredak našega gospodarstva, što ga je dr. Mallin znao postići rukovodeći narodno-gospodarski odsjek zemaljske vlade.

Toplo osjećajući za svoj rodni grad Zagreb rado je na osnovi povjerenja svojih sugrađana dr. Mallin već od god. 1892. vršio čast gradskoga zastupnika, te je i na polju gradske uprave nesumnjivo stekao velikih zasluga za napredak i procvat glavnoga grada Zagreba.

Uvažavajući sve istaknute zasluge obnašlo je Njeg. Veličanstvo prev. rješenjem od 9. siječnja 1907. blagopokojnoga dra. Ivu Mallina ponovo odlikovati podijelivši njemu i njegovim zakonitim potomcima plem-

stvo s pridavkom od Sv. Ksavera. Tako su pokojniku reć bi uoči smrti priznate s najvišega mjesta zasluge njegove naročito na polju našega javnog gospodarstva.

6. Manzoni Alojzije, lektor talijanskoga jezika na našem sveučilištu. Rodio se 7. travnja 1855. na Rijeci, umr'o 31. srpnja 1910. u Zagrebu. Srednje je škole svršio na riječkoj hrvatskoj gimnaziji, gdje se već u mladoj dobi odlikovao vanrednim sposobnostima i naročito nekim filozofskim radnjama svratio na sebe pažnju svojih učitelja. Kako gimnazijske tako je i filozofske nauke (zaonda triennium philosophieum) svršio u gradačkom sveučilištu, a od česti i u Zagrebu, vazda s odličnim uspjehom. Nakon dovršenih sveučilišnih studija odlučio se posvetiti oltaru, te je bogoslovne nauke slušao u Zagrebu i u Senju. I ovdje je sve ispite iz svih predmeta položio najodličnije.

God. 1882. zaređen je u svećenike. Jedno je vrijeme bio katehetom donjograd. dječačke škole u Zagrebu, kasnije profesorom filologije u nadbiskupskom liceju i najzad lektorom talijan. jezika u našem sveučilištu. Kao takav prvi je u našem sveučilištu tumačio Dante-a i započeo svoje predavanje osobito interesantnim slovom o Dante-u i njegovu životu. Bio je izvrstan poznavalac talijanske literature kao malo tko; pisao je klasičnom talijanštinom, a isto mu je tako teklo i hrvatsko pero. Pisao je većinom u »Katol Listu«, »Kršćan. školi« i dr. članke filozofsko-pedagoškoga i nabožnog smjera, preveo na hrvatski nekoliko krasnih molitvenih knjižica uvaženoga kardinala Capecelatra (koji mu je bio osobni prijatelj), a jedno mu je od zadnjih djela bio šivot pape Pija X.

Prije nekoliko godina slušao je u Firenci prvake talijanske literature na »Scuola di Stud. superiori«, kojoj je slavni prof. Conti bio arciconsole (predsjednik). Talijanskim prijevodom Heltingerove monografije o Tomi Akvinskom stekao je bio svestrano povlađivanje u krugovima talijanske književnosti.

Uza svoju službu zauzimao se za napredak betlehemskoga katoličkog sirotišta, te je svake godine med odličnicima i prijateljima znao skupiti lijepu svoticu, kojom se po koji pitomac primao u rečeni zavod na onim svetim mjestima.

Njegov rad nije ostao na kompetentnim mjestima neopažen, te ga je Njegova Svetost sv. Otac Pio X. odlikovao prije dvije godine križem »Pro Ecclesia et Pontifice«.*

7. Rorauer dr. Julije, sveučilišni profesor. Rodio se u Senju 11. travnja 1859., umr'o 4. prosinca 1912. u Beču. Pravne nauke svršio je u Zagrebu, gdje je god. 1888. promoviran na čast doktora prava. Osobito se bavio studijem nacijonalne ekonomije, te je o toj disciplini priopćio više članaka u »Mjesečniku pravničkoga društva«. God. 1905. habilitirao se na sveučilištu za docenta iz narodnoga gospodarstva i to radnjom o »Potrebi«. Prije toga služio je dugo vremena kao tajnik kr. zemaljske vlade. Na sveučilištu postigao je doskora (g. 1906.) čin redovitoga profesora, te je fungirao i kao rektor.

---

* Narodne Novine. 1910., br. 174.

Pokojnik je bio osobiti poznavalac jezika i literature. Već za sveučilišnih studija bavio se književnošću, te je surađivao kod »Obzora« kao kazališni kritičar. Za vrijeme Kneiselove intendanture prikazivano je više njegovih drama, od kojih se neke kao »Maja« i »Sirena« odlikuju osobito efektnim sadržajem i sasma zapadnjačkom tehnikom. U »Agr. Zeitungu« pisao je čitav niz satiričkih feljtona pod šifrom »Lucian«.

U političkom životu stao je življe sudjelovati tek u posljednje vrijeme, te je dva puta kandidirao u Varaždinu na programu narodne stranke napretka.

Dr. Julije Rorauer bio je kao uman i duhovit čovjek veoma cijenjen u krugu prijatelja i znanaca.

Ali se žalosno završila tragedija čovjeka, koji je u času nesavladive živčane bolesti posegnuo za nožem, da kidiše vlastitom životu. Liječnička njega odgodila je katastrofu za neko vrijeme, ali je nije mogla zapriječiti. U zagrebačkom sanatoriju uspjelo je iza pokušaja samoubojstva otkloniti prijeteću pogibelj, a i živčana napetost je tijekom vremena popustila. Pokojnik otpravljen je iz Zagreba u Beč, gdje je u sanatoriju Löw imao biti podvrgnut odlučnoj operaciji; no tu ga je stigla smrt.*

13. Dobrotvori sveučilišni. Od ovih nam je istaći biskupa Pavla Guglera.

Gugler Pavao, naslovni biskup Omiški, prior vranski, prvostolne crkve zagrebačke kanonik i veliki predstavnik, opat sv. Margarete Belske, kr. savjetnik, arciđakon Gorski i Zagorski i t. d. Rodio se 29. lipnja 1820. u Zagrebu, gdje je i umr'o 22. veljače 1909.

Otac mu, također Pavao, bio je zagrebački građanin, trgovac i građanske čete kapetan. Mati zvala se Eva, rođena Grgat. Poslije navršene šeste godine dali su Pavla njegovi roditelji privatno u kući poučavati. No daljne elementarne nauke polazio je u tadanjoj glavnoj pučkoj učioni, te je kroz sve razrede položio ispit iz propisanih predmeta s veoma dobrim uspjehom. Godino 1828. stupio je u prvi gimnazijalni razred. U toj godini umre mu otac, te je udovu majku uzeo k sebi polubrat njezin Adam Mravinac, a s njom i djecu njezinu, maloga Pavla i sestru mu Ivanu, kasnije udatu Grabinu. I tako je mali Pavao, od druge gimnazije počevši, nastavio gimnazijske studije iz Nove Vesi, te je kroz svu gimnaziju bio odlikaš. No upravo na svršetku gimnazijskih nauka umre mu i majka, te je Pavao ostao bez roditelja. Pošto je sada nadošlo vrijeme, da se odluči u koji stalež da stupi, i, premda je prije vrlo naginjao k liječničkom staležu, to se sada ipak odluči za stalež svećenički. Za biskupa Alagovića stupi u sjemenište u prvi tečaj teologije.

I premda mu, pošto je neposredno iz svijeta stupio pod strogu sjemenišnu disciplinu, nije godila ona strogost, osobito u novicijatu, koju je biskup Alagović zahtijevao, jer su tada »novicijaši« morali svake subote mesti muzeje i kod stola dvoriti, to je Pavao ipak sve te neugodnosti u društvu svladao, i u naucima s odličnim uspjehom napredovao, a god.

* Jutarnji list. 1912., br. 233.

1840., u dvadesetoj godini, svršio je bogoslovne nauke. Pošto Gugler poradi nedostatnih godina za ređenje nije mogao biti zaređen u svećenike, te je trebao čekati, namješten je kao besplatni pisar u nadbiskupsku pisarnu, dok je stan i hranu uživao u sjemeništu. Tu službu obnašao je Gugler sve do 1. studenoga g. 1843., te mu je istom sada dopitana plaća od godišnjih 80 for. Godine pak 1843. u mjesecu siječnju bio je zaređen u svećenike, ali je i nadalje ostao u biskupskoj pisarni. No iste godine 1843. bio je u mjesecu svibnju urečen u Požunu sabor, na koji se i već tadanji biskup Haulik spremao. A pošto bez svećenika na sabor nije putovao, i pošto je njegov ceremonijar Švelec u to doba postao preben-

Gugler Pavao, biskup i dobrotvor.
(Po fotografiji.)

darom prvostolne crkve, te Haulika zamolio, da smije poradi uređenja svojih stvari ostati kod kuće, uzeo je biskup Haulik iz kancelarije mladoga Guglera, te je s njim u pratnji na 16. svibnja godine 1843. otišao u Požun.

Iz Požuna pošao je Gugler s Haulikom u Karlove Vari, te se nakon mjesec dava vratio u Zagreb. No iste godine, već u mjesecu rujnu, morao je Haulik opet u Požun na sabor, a s njime i Gugler. Vrativši se kući, imenova Haulik Guglera svojim ceremonijarom, te je tako u pisarni i nadalje ostao. God. 1847. u rujnu bio je opet urečen sabor u Požunu, kamo je i Gugler u pratnji Haulikovoj pošao, te je u Požunu ostao sve

do godine 1848., kad je u to doba Košut digao bunu, te i sabor bio raspušten, Haulik je otišao sa svojim stvarima, dragocjenostima u Beč, gdje ih je pouzdano sahranio. Pošto je pak u to vrijeme bilo vrlo nemirno i u Hrvatskoj, te se za instalaciju bana Jelačića, koju je imao po želji iz općinstva patrijarh srpski Rajačić obaviti, svečane priprave priugotavljale, a iz Zagreba su došli u Beč k Hauliku Gaj, Kukuljević i Vukotinović, te mu u ime općinstva grada Zagreba zaprijetili doći u Zagreb, to je Haulik sa Guglerom otišao u Baden, i tamo su ostali do mjeseca srpnja, dok su se općinstvo i puk po Hrvatskoj umirili, a iz Zagreba se javljalo. pače i molilo, neka bi se biskup kući vratio, što je napokon on i učinio.

Kad se već držalo, da se i u Beču buna slegla, želeći Haulik imati svoje dragocjenosti i ostale stvari, koje je u Beču pohranio kod jednoga pouzdanog građanina, i pošto je jedino Gugler znao, gdje su te stvari pohranjene, to je sada Haulik početkom listopada godine 1848. poslao po te stvari Guglera u Beč. No, prem da se držalo, da se buna slegla, to jedva što je Gugler stigao u Beč, već drugi dan bijaše u Beču sve uzrujano, te se oko podne na trgovima i po ulicama pojavila i narodna garda i đačke legije sa topovima, te su se pravile barikade, i poslije podne već su grofa Latoura o lampu objesili. Da kod takovih prizora Gugleru nije bilo ugodno pri duši, po sebi se razumije, te je o tom Gugler znao u životu češće pripovijedati. No znajući Gugler, kakovu imade od Haulika misiju, a želeći da je pošteno, na radost svoga biskupa obavi, krijepila ga pri tom ta misao, te je, ne gledeći pri tom na poteškoće. kako da dođe kroz tri velike barikade u kuću, u kojoj su bile pohranjene stvari Haulikove, srećno, tako reći dopuzao je do kuće, te tamo preuzeo sve dragocjenosti u redu, i srećno se opet kroz barikade provukao. Drugo jutro još se Gugler srećnije vratio s dragocjenostima u Zagreb, te ih u potpunom redu i na veliko zadovoljstvo predao Hauliku.

Poslije ovih događaja ostao je Gugler još u biskupskoj pisarni. No godine 1849. umre vlaškoulički župnik Ivan Budić, te je za tu župu, koja je bila pod pokroviteljstvom Haulikovim, molio i Gugler, i Haulik dade tu župu Gugleru, ali uz želju, da Gugler ostane i nadalje kao protokolista u biskupskoj pisarni. Na dan sv. Katarine iste godine bio je Gugler instaliran za župnika po tadanjem podarciđakonu Pavlu Šipraku, te preuzme ujedno i ravnateljstvo biskupskog orfanotrofija.

God. 1850., u mjesecu travnju, pozove Haulik Guglera k sebi, te mu izrazi svoju želju, neka bi pošao u Beč, da namjesto njega uredi neke Haulikove privatne stvari. Premda je ta misija, kako je Gugler znao češće pripovijedati, bila vrlo neugodna i teška, a kakova to bijaše misija, toga Gugler nikada nije htio reći, bit će po svoj prilici političkoga sadržaja, sudeći po nekim znakovima, to se Gugler voljko pozivu Haulikovu odazvao. Vrativši se Gugler iz Beča, obavijesti Haulika o svojoj misiji, i Haulik mu se pismeno na njegovu velikom trudu i uspjehu zahvalio.

Kao župnik nastojao je Gugler, da uredi crkvu sv. Petra u Vlaškoj ulici. Crkva sv. Petra bila je tada vrlo malena. Gugler je dao uz veliki trošak produljiti crkvu, a naumi podići i novi toranj i crkveni ulazni zid, te je god. 1856. na 9. rujna svečanim načinom postavljen temeljni kamen novomu tornju. God. 1857. bila je gradnja dovršena.

God. 1858. postade prisjednikom duhovnoga stola. God. 1860. postade kanonikom prvostolne crkve. God. 1861. u prosincu izabere prvostolni kaptol Guglera nastojnikom svojih hrvatskih dobara. No već god. 1862. u prosincu morao je tu službu ostaviti, jer je očekivao imenovanje za Regensa u kr. pl. konviktu, koje je i uslijedilo, te je u konviktu službovao do god. 1867. Godine 1864. izabran bi Gugler kaptolskim bilježnikom. God. 1868. na 5. studenoga imenovan je arhiđakonom de Vaška. God. 1871. postade prepozitom sv. Benedikta. Iste pak godine izabran je jednoglasno nastojnikom pobožnih zaklada po kolumnatu kaptolskom. God. 1877. molio je Gugler, da ga te službe kaptol riješi, ali njegova ostavka nije bila primljena. God. 1879. Gugler opet podastire ostavku na toj službi, ali kaptol zamoli Guglera, da i nadalje ostane, pošto je on upravo vrsna sila. God. 1882. napokon, pošto je tu službu punih 10 godina obavljao, ipak ga riješi kaptol te službe, ali ne da bude bez ikakve službe druge, jer već u siječnju iste godine zamolio je stari kanonik lektor Kristijanović, neka bi ga kaptol s obzirom na njegovu visoku starost i nemoć riješio te službe, što je kaptol i učinio. Na mjesto pak njegovo izabran bi jednoglasno Gugler za lektora. God. 1885. imenovan je Gugler naslovnim biskupom Omiškim. A g. 1893. izabran bi poslije smrti biskupskoga kaptolskog vikara Pavlešića, kaptolskim vikarom. Godine pak 1895. na 3. kolovoza imenovan je Gugler prepozitom kaptolskim velikim i priorom vranskim.

Tako se eto Gugler uspinjao od najniže časti i uzdigao do visoke crkvene časti, koju je svojim ugledom i besprimjernom svojom darežljivošću do posljednjega svog časa dostojno zastupao.

Gugler je u dobrotvorne svrhe ostavio ove zapise:

1. Za medicinski fakoltet K 4000; 2. Jugoslavenskoj akademiji K 2000; 3. Matici hrvatskoj K 2000; 3. Društvu sv. Jeronima K 2000; 5. Društvu hrvatskih književnika (po naputku u oporuci) K 2000; 6. Za svećenički dom K 2000; 7. Za dječačko sjemenište K 2000; 8. Vatrogasnom društvu K 800; 9. Gospodarskom društvu K 800: 10. Djetićkom katoličkom društvu K 800; 11. Hrv. glazbenom zavodu K 800; 12. Društvu za poljepšanje Plitvičkih jezera K 800; 13. Društvu čovječnosti za Pučku kuhinju K 800; 14. Arheološkom društvu u Zagrebu K 800; 15. Arheološkom društvu u Kninu K 800; 16. Društvu duhovne mladeži za izdavanje dobrih knjiga (u sjemeništu) K 800; 17. Društvu »Merkur« u školske svrhe K 800; 18. Mensi academici (premda sam utemeljitelj) K 800; 19. Društvu za podupiranje oskudnih ili bolesnih sveučilištaraca K 800; 20. Društvu za podupiranje gimnazijalaca K 800; 21. Društvu za podupiranje ubogih pripravnika K 800: 22. Društvu za podupiranje siromašnih realaca K 800; 23. Društvu za podupiranje oskudnih i bolesnih članova hrv. trgovačkog

društva »Merkur« K 800; 24. Zanatlijskomu i pripomoćnom društvu K 800; 25. Društvu za podupiranje siromašnih obrtnika K 800; 26. Društvu za podupiranje siromašnih i oskudnih radnika K 800; 27. Sveopćemu bolesnike podupirajućemu društvu (Oršić) K 800; 28. Društvu Ćirila i Metoda K 800; 29. »Dobrotvor« K 600; 30. Društvu sv. Vida za slijepce K 600; 31. Društvu za gluhonijeme K 600; 32. Društvu Građanske streljane K 400; 33. »Sokolu« K 400; 34. Društvu za posmrtnu pomoć K 400; 35. Društvu planinarskomu K 400; 36. Pjevačkomu društvu »Kolo« k 400; 37. Pjevačkom tipografskom društvu »Sloga« K 400; 38. Radničkom pjevačkom društvu »Sloboda« K 400; 39. Društvu dnevničara K 400; 40. Društvu oblasnih podvornika K 400; 41. Gospojinskom društvu za »Pjestovalište« K 400; 42. Društvu za zaštitu životinja K 400; 43. Društvu za namještanje u obrt ili trgovinu naučnika K 400; 44. Društvu »Stolček« za odijevanje radničke djece K 200; 45. Vojno-veteranskom društvu kneza Turn-Taxis K 200; 45. Vojno-veteranskom društvu Ramberg K 200. — Ukupno K 40.000.*

ž) Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Akademija je po svojim pravilima zavod zemaljski, ali prema državnoj upravi samostalno tijelo. Njezina je svrha samostalno istraživanja na polju znanosti i umjetnosti, svestrano unapređivanje njihovo, a osobito njegovanje narodnoga jezika i književnosti.

Struke akademije. Glavne su struke akademije:

1. Književnost i jezikoslovlje u južnih Slavena; povijest sa svojim pomoćnim znanostima uopće, a osobito povijest i starine Jugoslavenâ.

2. Mudroslovlje i pravoslovlje, ovo s osobitim obzirom na povijest prava u Jugoslavena.

3. Matematika i prirodoslovne znanosti.

4. Krasne umjetnosti s njihovom književnošću i znanstvenim raspravama, koje se na njih odnose.

Po tom se ona dijeli na 4 razreda i to: 1. na povjesni i jezikoslovni, 2. mudroslovni i pravoslovni, 3. matematički i prirodoslovni i 4. umjetnički.

Prva su tri razreda stupila u život odmah osnutkom akademije, a četvrti nije još ni danas, al je učinjen početak, da se i on otvori. Akademija je naime u svojoj glavnoj skupštini od

* Obzor. 1909., br. 54.

10. prosinca 1903. zaključila, da se iz njezine zaklade izluči, a prema potrebi iz njezine blagajničke zalihe nadopuni iznos od 10.000 K i njime osnuje »temeljna glavnica za umjetnički razred«, osnovana u proslavu devedesetoga rođendana utemeljitelja i prvoga pokrovitelja Jugoslavenske akademije, Jos. Jurja Strossmayera.

Ovoj zakladi imadu se svake godine prilagati kamate njezine glavnice i svi prinosi, koji će u tu svrhu pritjecati sve dotle, dok godišnji prihod njezin po odbitku jedne petine, koja će se vazda priklapati akademijskoj glavnici, ne dosegne iznos od 4.000 K. Kad to bude, akademija će stvoriti sve potrebne zaključke, da umjetnički razred u život stupi.

Predsjednici akademije. Akademija ima svoga pokrovitelja, a upravlja njome predsjednik. Tu su čast obnašali:

1867.—1886. dr. Franjo Rački;
1888.—1890. dr. Pavao Muhić;
1891.—1900. Josip Torbar, a od
1901. do danas Tadija Smičiklas.

Smičiklas Tade, kr. sveučilišni profesor u m., predsjednik jugoslavenske akademije. Rodio se dne 1. listopada 1843. u mjestu Reštovu u Žumberku od siromašnih roditelja. Početne je škole polazio u Sošicama našto ga pokojni biskup križevački Đuro Smičiklas uze u grkokatoličko sjemenište u Zagreb, gdje je polazio gimnaziju i položio god. 1863. ispit zrelosti. Sprovedši zatim jednu godinu kao suplent na osječkoj gimnaziji dobio je kao odličan đak zemaljsku stipendiju i otišao god. 1864. u Beč, da se u tamošnjem sveučilištu osposobi za profesora povijesti i zemljopisa. U Beču je ostao pune četiri godine, te je radio kroz to vrijeme i kao pravi član »Instituta für österreichische Geschichtsforschung« i položio ispite iz povijesti i zemljopisa za cijelu gimnaziju i iz pomoćnih povjesnih nauka.

Vrativši se u domovinu bio je Smičiklas dekretom od 26. listopada 1869. kao ispitani kandidat namješten učiteljem u gimnaziji riječkoj, gdje je već 7. siječnja 1870. postao pravim učiteljem i službovao 4 pune godine. Dekretom od 29. rujna 1873. bio je imenovan profesorom u gimnaziji zagrebačkoj, u kojoj je službovao osam i pô godina, dok nije previšnjim rješenjem od 19. ožujka 1882. imenovan u hrvatskom sveučilištu u Zagrebu javnim redovitim profesorom za povijest hrvatsku s osobitim obzirom na austrijsku i ugarsku povijest. Na tom mjestu službuje i danas, te predaje otada i pomoćne historičke znanosti. U sveučilištu je fungirao kao dekan mudroslovnoga fakulteta u školskoj god. 1886./7. i kao rektor god. 1887./8. Tu fungira također kao povjerenik za ispite kandidata srednjih učilišta. Previšnjim rješenjem od 26. lipnja 1910. podije-

lilo je Njeg. Veličanstvo Tadiji Smičiklasu austro-ugarski počasni znak »za umjetnost i znanost«, a prěv. rješenjem od 25. listopada 1910. imenovan je predsjednikom povjerenstva za čuvanje umjetničkih i historičkih spomenika.

Na književnom polju nije se profesor Smičiklas prije javljao, dok nije držao, da je potpuno spremljen za svoju tešku struku. Prva njegova književna radnja izašla je u programu gimnazije riječke god. 1871. pod naslovom: »Prve dvie dobe književnosti hrvatske«. Četiri godine kasnije, 1875. izašle su njegove dvije »Čitanke hrvatske za 1. i 2. razred gimnazije«, koje su god. 1880. doživjele i drugo ispravljeno izdanje. Još je iste god. 1880. izdao »Čitanku za 3. gimnazijalni razred«, te preradio i izdao Markovićevu »Čitanku za 4. razred gimnazije«. Pored ovoga školskoga rada napisao je još god. 1876. u programu gimnazije zagrebačke »Život i djela Vjekoslava Babukića«. prvu raspravu, koja se obazrela na hrvatski kulturni pokret u našem vijeku i zahvalno označila mjesto, koje u tom pokretu zauzimlje Babukić. Ovo je djelce i u posebnom izdanju izašlo.

Smičiklas Tadija, predsjednik jugosl. akademije.
(Po fotografiji.)

Baveći se mnogo godina temeljitim proučavanjem hrvatske prošlosti i sakupljajuć materijal napisao je napokon prof. Smičiklas dugo i željno očekivanu »Povijest hrvatsku«, svoje glavno djelo, od koga je II. dio iz-

dala »Matica Hrvatska« god. 1879., a I. dio god. 1882. Ovo je dosada najpotpunija i na osnovu izvora kritički pisana hrvatska povijest, koju će pisac još izdati u posebnom izdanju s oznakom svih izvora, koji su mu služili kod sastava ovoga djela i time utvrditi svoje zaključke.

Na osnovi ovih radnja dostao se prof. Smičiklas u znanstvenom svijetu velikog ugleda, te je i bio izabran 23. studenoga 1883. pravim članom jugoslavenske akademije u Zagrebu, sveučilišnim profesorom, te začasnim građaninom gradova Zagreba, Varaždina i Karlovca. »Matica Hrvatska« pak, kojoj je od njezina preporoda bio odbornikom, izabrala ga je nakon smrti svoga velezaslužnog predsjednika Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, 15. prosinca 1889. svojim predsjednikom. U jugoslavenskoj akademiji obavlja profesor Smičiklas od tri godine i službu arkivara, te je i ponovo takovim odabran u sjednici od 14. prosinca 1899.

U akademičkom »Radu« priopćio je prof. Smičiklas ove rasprave: »Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje«, što ju je čitao u akademij u proslavu 50-godišnjice preporoda hrvatske knjige, (Knj. 80 god. 1886.): »Misli i djela biskupa Strossmayera«, što je čitao u akademiji 16. veljače 1888. na dan 50-godišnjice misništva biskupova, (Knj. 89. god. 1888., a izdano i napose); »Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga«, komu je i rekao krasno nadgrobno slovo, — (Knj. 110. god. 1892., izdano i napose); »Dvjestagodišnjica oslobođenja Slavonije« (1891.); »Život i djela dra. Franje Račkoga« (1895.). U akademičkom »Ljetopisu« ocrtao nam je još »Radoslava Lopašića« (god. 1898.), »Život i djela Šime Ljubića« (god. 1898.), te »Ivana Crnčića i o. Euzebija Fermendžina« (1898.). U svim ovim radnjama Smičiklas je savjesno i jasno predočio rad hrvatskih povjesničara, te im u narodu postavio spomenik, trajniji od mramora.

Stupajući na rektorsku stolicu rekao je zanimljiv inauguralni govor »O postanku Gundulićeva Osmana«, a »Maticu Hrvatsku« obdari još jednom knjigom velike vrijednosti.

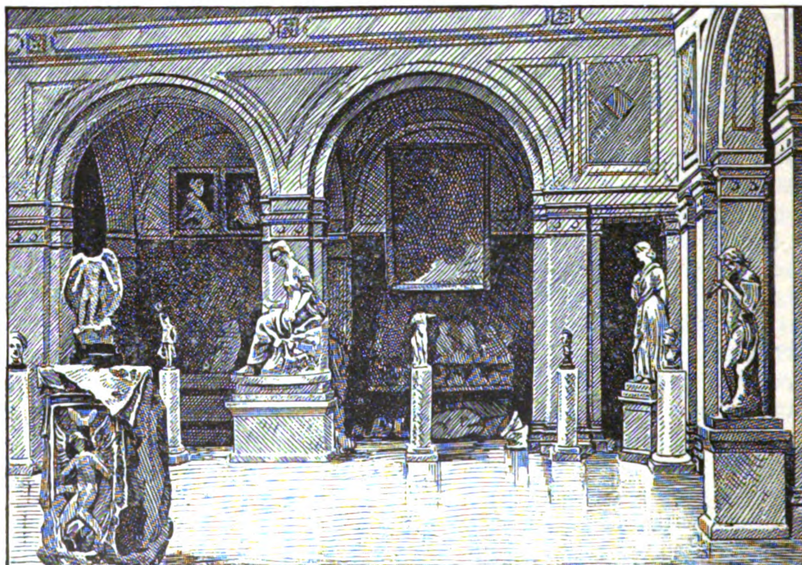
God. 1892. izda ona prigodom svoje pedesetogodišnjice lijepu »Spomenicu Matice Hrvatske«, u kojoj je Smičiklas s velikim pijetetom ocrtao »Povijest »Matice Hrvatske«, koja se može smatrati i najobilnijim prilogom za preporodnu povijest hrvatske knjige i napretka, a zatim je opisao život i djela grofa Janka Draškovića, Ivana Mažuranića, Matije Mesića, Ivana Kukuljevića, Vjekoslava Babukića, grofa Ivana Draškovića, Dušana Kotura i Antuna Mažuranića.

Povrh ovih glavnih radnja objelodanio je prof. Smičiklas još si jase historijskih članaka po raznim hrvatskim novinama i knjigama, od kojih ćemo samo spomenuti njegov članak »Dr. Ljudevit Gaj« u spomen-spisu »Hrvatskim preporoditeljem« god. 1885., zatim studiju »Kačić prema historiji« (»Vienac« br. 34. 1890.) i raspravicu »Hrvatska zastava« (»Vienac« br. 13. 1895.).

Profesor Smičiklas pojavio se i na političkom polju kao odlučan opozicijonalac zastupajući u hrvatskom saboru od god. 1884.—87. sotinski kotar, a od god. 1897. kotar pregradski.

Među hrvatskim historičarima stoji Smičiklas danas na prvom mjestu, te nam svojom ozbiljnošću, radinošću i solidnošću kao i svojim znanjem zajamčuje još mnogi dragocjeni prinos za obogaćenje hrvatske znanstvene knjige.*

Knjižnica akademije. Akademija ima u istočnom krilu svojih prostorija knjižnicu, kojoj je od god. 1897. knjižničar dr. A. Musić. Za akademijsku knjižnicu nabavljene su knjižnice Ivana pl. Kukuljevića-Sakcinskoga za 36.000 K, dra. Tkalca i

Unutrašnjost akademije.
(Iz djela: Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild.)

Kurelca, a poklonjene su: baruna D. Kušlana, Ž. Vukasovića, P. Očića, dra. Jurjevića, Lj. Vukotinovića, M. Bogovića, dra. F. Račkoga, B. Šuleka, braće N. A. Mašića i Iv. Tkalčića.

Arhiv akademije. Osim knjižnice ima akademija u južnom krilu akademijskih prostorija i arhiv. Prva su mu osnova bili rukopisi kupljeni od Iv. pl. Kukuljevića-Sakcinskoga, a poslije je kupnjom pridošao porodični arhiv grofova Keglevića,

* Glasoviti Hrvati. Svezak XIX.

gen. konzula A. Mihanovića, R. Lopašića, porodica: Jelačić, Ožegović, Sermage, Guglera, Tausiga i t. d.

Četrdesetogodišnjica akademije. God. 1907. bilo je 40 godina, što je akademija osnovana. Tom je prilikom predsjednik u svečanoj sjednici rekao ovo slovo:

Nj. Veličanstvo potvrdilo je pravila Akademije dne 24. marta 1866.; 9. maja iste godine imenovalo je Nj. Veličanstvo prve od sabora hrvatskoga predložene članove; 28. jula 1867. bila je prva godišnja svečana sjednica, u kojoj je pokrovitelj Akademije biskup Josip Juraj Strossmayer otvorio Akademiju. Akademija po tome navršuje četrdeset godina svoga trudnog i s mnogim tegobama prepletenog, ali i uspješnog naučnog rada.

Mi ipak ne slavimo četrdesetgodišnjicu. Čini nam se, da je premalo četrdeset godina za proslavu zavoda, komu je život određen za vijekove. Mi zato natiho proslavismo i našu dvadesetipetogodišnjicu u svojem domaćem krugu. Slava Akademije imala bi biti narodna slava. Imalo bi se prikazati, da je Akademija vrijedna predstavnica jednoga naprednog naroda, a da je i narod hrvatski vrijedan posjednik jedne ugledne akademije. Tomu bi imali biti suci ne mi, nego predstavnici naših družica u monarhiji, koji bi se našemu i našega naroda pozivu jamačno odazvali. Ne recite, da previsoko letimo; ta znate, gospodo, da je desetogodišnjicu naše Akademije proslavila carska akademija u Petrogradu i zbor učenih Slavena i Francuza u Parizu. Nadajmo se, da će za deset godina o pedesetogodišnjici — što su znale slaviti i druge akademije — naši nasljednici i narod hrvatski poželjeti takvu slavu.

Uočimo danas ipak početak i prvi godišnji cvijet naše Akademije. Rodila se ona u najljepšoj rujnoj zori naših narodnih nada godine 1861. Mnogo se naš narod nadao od godine 1848. Hrvatska se te godine iznova rodila. Ali godine 1861. bio je polet narodnih nada veći i općenitiji. Svi narodi monarhije imali se oživjeti novim ustavnim životom. Svi i svaki narod imao bi utjecati u budućnost cijele monarhije. Narod hrvatski stade osjećati znamenitost svoga geografskog položaja. Vođa narodni biskup Strossmayer ponovo izreče u svečanim svojim besjedama, da je pitanje istočno sam Bog na dnevni red postavio. Osnutkom Akademije imao je hrvatski narod učiniti prvi korak svojoj boljoj budućnosti. »Akademija će znanosti« — reče naš biskup u svome prvom znamenitom saborskom govoru od 29. aprila 1861. — »ako Bog da, narodnoj knjizi onu slogu i ono jedinstvo pribaviti, koja jur kod naobraženih germanskih i romanskih naroda vlada, koja je jedina poluga višega razvitka narodnoga izobraženja. U prvom početku i kod germanskih i romanskih naroda knjiga je narodna pod istim teretom stenjala kao i kod nas, pa je istim putem do sloge i jedinstva dospjela, a po slozi i jedinstvu do one gorostasne visine, kojoj se s punim pravom čudimo. Što je kod njih moguće, moguće je i kod nas. Još i danas više je razlikosti u narječjima kod Germana i Romana nego kod nas Slavena na jugu, pa kad su oni razlikost i rascjep-

kanost tu u knjizi nadvladati mogli, nadvladat ćemo je i mi, ako mudro i postojano napredovali budemo«. Znao je naš veleumni i visoko obrazovani pokrovitelj, da je Italija, nekada učiteljica narodâ, kroz stotine godina radila za to jedinstvo, da je Njemačka, posjednica svetoga rimskog carstva, pod tim veličajnim okriljem također radila kroz sto godina, znao je on za nazadak južnoga Slavenstva, pa je geniju bolje sreće i većega napretka prosvjete jugoslavenske posvećivao svoje uzvišene misli.

Biskupove misli osvojiše i sabor hrvatski. 29. jula 1861. primi sabor pravila Akademije, u kojima se doslovce kaže: »Svrha Jugoslavenske akademije je njega i potpora znanosti i umjetnosti na slavjanskom jugu među Hrvati, Srblji, Slovenci i Bugari u narodnom duhu i zajedničkoj prosvjeti«. Prema ovoj svrsi zadaća Jugoslavenske akademije — veli drugi paragraf — jest: »Osim znanstvenoga razvijanja hrvatskoga i srpskog jezika, s obzirom na slovenštinu i bugarštinu, njegovanje svake struke znanosti i umjetnosti prema potrebi i koristi naroda jugoslavenskoga«.

Ova pravila ne dobiše potvrde. Pet godina trebalo je, dok su izmijenjena pravila dobila potvrdu. »Naš mlađi naraštaj« — reče dr. Franjo Rački prigodom dvadesipetogodišnjice Akademije — »jedva znade, kako težak bijaše već sam porod naše Akademije. Ustrojna pravila, koja je hrv. sabor u sjednici od 29. srpnja 1861. godine usvojio, ili su počivala u pisarnama ili iz jedne ruke prelazila u drugu, da budu klaštrena, miješana, mijenjana. Jednomu nije se sviđala široka samouprava, drugomu pravac, trećemu samo ime. A uza sve to, dok je rješenje državopravnih pitanja visjelo, prosvjetnima se malo sklono bilo. Pače čak i domaćim krugovima poslije onoga prvog zanosa stalo se sumnjati, nije li pitanje o Akademiji prerano na dnevni red stavljeno. Pokazivalo se na siromašnu duševnu glavnicu u hrvatskom narodu, na nerazvijene duševne odnošaje, na preče prosvjetne potrebe, na niski stupanj našega duševnog razvitka naprama visokomu razvitku drugih naroda. Sve ovo, mjesto da uskori život zavoda, koji je propuste narodne prošlosti imao ispraviti, otezalo ga kroz punih pet godina«.

Jednom riječi, i gospoda tadašnje centralne austrijske oblasti i malodušnici hrvatski misle: niti je narod hrvatski sposoban, da ima Akademiju, niti ima ljudi vrijednih, da budu akademici. Pa opet dajte da vidimo, što nam kaže program, izrečen u prvoj svečanoj sjednici 28. jula 1867., kako je sigurno zasnovan, a poslije tako stalno izveden na utjehu našu i svega našega naroda.

Već na prvi svečani dan svoga života proglašuje Akademija, da će prirediti opširan i jezikoslovnoj znanosti dolikujući rječnik našega jezika«. To joj je prva točka programa. Poznato je, da su i najstarije akademije: talijanska Crusca i francuska osnovana od Richelieua postale upravo za čišćenje jezika i za osnutak takova rječnika njihova narodnog jezika. Naš narod hrvatski i srpski nije imao onda znatnijeg filologa i leksikografa od slavnoga Đure Daničića, koji je kao prvi tajnik naše Akademije učinio sve priprave i osnovu za rječnik, te je djelo započeo

iza trinaestogodišnjega pripremnog rada. Slavno je djelo započeo, ali ga nije dovršio. Njegovo djelo nastavi naš umni drug Petar Budmani. Neka mi oprosti njegova prevelika skromnost, što ću reći. Spremnijega čovjeka za taj veliki narodni posao naš narod nije imao. Svojim velikim općim obrazovanjem, svojim poznavanjem narodnih dijalekata i stranih jezika osobito u doticajima našega jezika s talijanskim, donosi on novo svijetlo nauci i našemu narodu. Ako bi nas naš mili i od svih ljubljeni i štovani drug skoro ostavio radi težine godina, neka mu Gospod Bog u srce ulije slatku utjehu, da nije badava živio i radio, jer ostavlja iza sebe monumentum aere perennius. Naš rječnik spada među najveće i najznatnije rječnike Evrope.

Program prvoga svečanog dana veli: »Akademija će budućemu povjesniku naše književnosti i narodne kulture pribaviti pouzdanu građu, nastojat će, da sakupi i na svijetlo izdade naše starije pisce, bili oni u rukopisima ili starijim izdanjima«. Bog i sreća i darežljivost osnivača Akademije dade joj znamenitu neizrecivim trudom kroz više decenija po svem našem narodu i po stranom svijetu sabiranu knjižnicu Ivana Kukuljevića, te je mogla odmah pristupiti izdavanju »Starih pisaca«, koje je izdala do 18. vijeka dosada u dvadeset i jednom svesku. Ovomu poslu snažno pristupi i dade smjer najmlađi tada akademik Vatroslav Jagić, danas jedini živi naš član od one prve dvanaestorice izabrane od sabora i potvrđene od kralja god. 1866. Svojim prvim umnim i energičnim radom u našoj Akademiji otvorio si je put u veliki svijet, gdje je danas kolovođa slavenske filologije. On nas je potakao, da osnujemo: »Građu za noviju hrvatsku književnost«, koju je naš nezaboravni dr. Milivoj Šrepel doveo do četvrtoga sveska.

Program prvoga svečanog dana veli »Akademija će u životu našega naroda i njegovih običaja ispitivati narodnu dušu«. S velikim trudom i troškom zasnovala je Akademija »Zbornik za narodni život i običaje« i dovela ga do jedanaestoga sveska. Želimo samo, da se domaći naš svijet bar toliko za ovaj pothvat zanima, koliko ga strani učeni svijet uvažuje i cijeni.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Akademija obratit će osobitu pažnju na običajno pravo. Običajno pravo rasvijetlit će nam nazore našega naroda o različitim odnošajima javnim i sukromnim, pokazat će nam, koje mjesto pripada našemu narodu među romanskim i germanskim susjedima, a našemu zakonoši dat će u ruke klupko, da ga izvede iz labirinta, u koji ga zaplete tuđin zakonoša. Pitanja sastavljena od člana Akademije dra. Baltazara Bogišića za običajno pravo prevedena su i u strane jezike. Brzo izatoga izađe Bogišićev veliki »Zbornik sadanjih pravnih običaja«. Sudbina odnese Bogišića u strani svijet, a od naših mnogobrojnih pravnika i danas očekujemo, da njegovo krasno započeto djelo nastave.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Akademija će sabirati i izdati spomenike za pisano pravo jugoslavensko, kano što su zakoni pravila, naredbe i t. d. toli neodvisnih država, koli pojedinih općina na

slavenskom jugu«. Kako se mislilo radi sustavno i dostojno najstrože nauke, svjedoči nam Bogišićevo djelo »Pisani zakoni na slavenskom jugu« (1872.), gdje su opisane sve zbirke naših starih zakona i njihovi izvori. Akademija izvodi ovaj program u »Monumenta historico-judica«, kojih je dosada izdala devet svezaka. A moram s radošću spomenuti, da je u najnovije vrijeme pravoslovni fakultet našega sveučilišta započeo misao, da u suglasju s Akademijom izdaje statute dalmatinskih i hrvatskih gradova.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Akademija će sabirati listine kano građu za jugoslavenski diplomatar«. Na sreću naše Akademije i naše narodne povijesti našao se među prvim akademicima naš neumorni sabirač narodnih povjesnih spomenika, Šime Ljubić. On je prije toga imao dobru priliku, da kroz nekoliko godina crpa građu u mletačkom arhivu za povijest odnošaja južnoga Slavenstva s mletačkom republikom. Redom nekoliko godina on sam ispunjuje »Monumenta« Akademije. Onih deset svezaka Ljubićevih listina jesu upravo ugaoni kamen sredovječne povijesti hrvatske i jugoslavenske. Ovo djelo ima dopuniti naš »Diplomatički Zbornik«, koji je sada dospio do četvrtoga sveska, a spreman je za štampu do god. 1409., pak se nadajmo, da će do jubilarne pedesetogodišnjice Akademije svršiti sa svojih dvadeset svezaka.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Akademija će sabirati domaće i inostrane pisce za zbirku jugoslavenskih povjesničkih spomenika«. To su naša »Monumenta« danas u trideset svezaka i »Starine« u trideset svezaka Ovih šezdeset svezaka pronesoše glas naše Akademije po slavenskom svijetu i po Evropi.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Jednakim trudom ispitivat će Akademija zemlju, da prouči njezinu utrobu, pak tim otkrije sredstva narodnoga blagostanja, olakoti sadašnjost i obezbijedi budućnost naroda«. Za ovu znamenitu i mnogostruku svrhu radi cijeli jedan razred Akademije u »Radu« i u posebnim djelima. Nijesam pozvan, da ocjenjujem tolika samostalna istraživanja naših drugova kao nestručnjak. Samo ću spomenuti po sto puta ponavljanu, gorko osjećanu tegobu, da se mnogostruki i tegobni rad u prirodnim naukama i za istraživanje zemlje ne može ni pomišljati bez znatnih novčanih žrtava. U Austriji i u Ugarskoj imade za to znamenitih i skupocjenih zavoda, koji tamo prema napretku nauke s državnom znatnom pripomoći sustavno rade. Na Hrvatsku ne otpada od zajednice državne u tom pogledu ništa, a od rada tih zavoda jedva koji tračak svijetla.

Program prvoga svečanog dana veli dalje: »Ali Akademija ne će gojiti znanosti u pravcu idealnom, nego s obzirom na potrebe našega naroda i naše domovine«. Jeste, gospodo, naša Akademija kao prva narodna slavenska akademija, ostaje svakim dahom svoga života narodna. Naša je Akademija izdala i rasvijetlila više naših narodnih spomenika, nego što učiniše svi pređašnji vijekovi. Preko stotine hrvatskih i slavenskih pisaca natječu se, da što porade za napredak naše narodne nauke. Negda osvojiše oci naši dugu i daleku istočnu obalu Jadranskoga mora. U ve-

likoj je borbi hrvatski narod sa moćnim susjedima, da se uzdrži ka gospodar na toj obali, i mnogu je bitku izgubio od jačega neprijatelja ali svijesti nije nikada izgubio, da je on naravni gospodar te obale. To svijesti u strogom naučnom smjeru pridonijela je naša Akademija toliko da je ona Dalmaciju s Hrvatskom naučno već sjedinila. Dubrovniku je sunce upravo prosjalo u našoj Akademiji.

Napokon očituje nam program prvoga svečanog dana. da će Akademija raditi u strogo naučnom smjeru u učenim istraživanjima. Sada recimo čisto i bistro istinu: Ovo je čini u većem dijelu hrvatskoga društva ne upravo zanimljivom. Ovu sudbinu dijeli naša Akademija sa svima svojim družicama u velikom svijetu, koje idući za visokim ciljevima strogih naučnih istraživanja ne progovaraju u lakim i skladnim djelima za široke slojeve društva. U ovom pogledu poučno je za nas, što pripovijedaju naši susjedi Madžari iz prošlosti i sadašnjosti svoje akademije. U prva tri decenija bavila se njihova akademija samo narodnim jezikom i literaturom, a narod je oduševljen grnuo u akademiju. Ali onda nije im akademija privređivala napretku nauku. Zato promijeniše smjer rada u čisto naučni, jer uvidješe, da bez tih temelja ne ima narodne bolje budućnosti. Sada se tuže u svojim svečanim sjednicama, da im narod ne ima više onoga zanosa za akademiju, da je odnemaruje. Mi se ne tužimo, jer se stalno nadamo, da će se ova sjena, koja radi strogo naučnoga smjera čini našu Akademiju u širem narodnom društvu nezanimljivom dati obasjati Akademijom umjetnosti. Naučni stručnjaci gradit će i dalje zgradu napredne narodne nauke, a bogoduhi pjesnici i umjetnici stvarat će djela. koja će paliti narodna srca. Svi skupa radit će za bolju narodnu budućnost. U to ime crescat et floreat nostra Academia!*

Slave akademijske. Akademija naša rodila se iz srca hrvatskoga naroda, koji od nje s pravom očekuje, da će mu čuvati narodne ideale, njegovati ih i svijetlom prave, nepatvorene nauke rasvijetliti. Akademija naša osnovala je toliko i takovih serija danas već ogromnih i u učenom svijetu priznatih uglednih publikacija, u kojima se sa svih mogućih gledišta rasvjetljuju kulturne tečevine hrvatskoga naroda i njegovih najužih suplemenika. Akademija naša sjeća se svih žalosti i radosti našega naroda, zato je odmah u početku svome dala narodu veće djelo o pretužnoj zgodi pogibije dvaju najznamenitijih rodova hrv. Zrinskih i Frankopana, većim je dijelom rasvijetila mile uspomene oslobođenja Slavonije prije dvjesta godina, sjetila se o pedesetogodišnjici sudbonosne kosovske bitke, slavila je osamstogodišnjicu krunisanja hrvatskoga kralja Zvonimira, slavila je osobitim djelom pedesetogodišnjicu hrvatskoga preporoda. Slavila je uspomene na pojedine velike ljude našega na-

---

* Narodne Novine. 1907., br. 69.

roda. Tako je proslavila dvjestogodišnjicu oca hrvatske povijesti, Ivana Lucića, a prije dvadeset i četiri godine prikazala je prigodom stogodišnjice smrti Rugjera Boškovića njegovo po svem svijetu slavljeno djelovanje kao astronoma, fizika i filozofa, podala je njegov životopis u tolikoj potankosti, da takova djela danas nijedna literatura svjetska ne ima, a 14. lipnja 1911. dvjestagodišnjicu Boškovićevu.*

Članovi akademije. Prema »Ljetopisu« ima Jugoslavenska akademija znanosti i nmjetnosti u svemu 4 počasna, 23 prava i 60 dopisnih ili ukupno 87 članova.

Četiri počasna člana su: dr. Antonin Frič u Pragu, Nikola Tesla u Newyorku, Franjo Bulić u Spljetu i dr. Franjo Iveković u Zagrebu.

Od 23 prava i 60 dopisnih ima ih: U razredu historičko-filološkom: 10 pravih (dr. Jagić, Pavić, Budmani, Nodilo, Smičiklas, dr. Maretić, Klaić, dr. Musić, dr. Manojlović i dr. Šišić) i 38 dopisnih članova (Leger u Parizu, Mijatović u Beogradu, Leskien u Leipzigu, Jireček u Beču, Uspenskaj u Carigradu, Florinskij u Kijevu, Jelčić u Trstu, Milčetić u Varaždinu, Rešetar u Beču, Kušar u Zadru, Muka u Freiburgu, Murko u Gracu, Smolka u Krakovu, Šišmanov u Sofiji, Brunšmid u Zagrebu, Pleteršnik u Ljubljani, Miletić u Sofiji, Strohal u Zagrebu, Gruber u Zagrebu, Jelić u Zadru, Polivka u Pragu, Asboth u Budimpešti, Boranić u Zagrebu, Fraknoi u Rimu, Laszowski u Zagrebu, Medini u Dubrovniku, Pastor u Rimu, Dukat, Körbler, Tropsch i Kasumović u Zagrebu, Radonić u Beogradu, Horvat dr. u Zagrebu, Ilešić u Ljubljani, Kos u Gorici, Kovačević u Biogradu, Lavrov u Petrogradu i Šahmatov u Petrogradu.**

U razredu filozofsko-juridičkom: 5 pravih (dr. Marković, Zoričić, dr. Arnold, dr. Bauer i Mažuranić) i 6 dopisnih (Jensen u Stockholmu, dr. Strohal u Zagrebu, Kadlec u Pragu, dr. Bazala, dr. Maurović i dr. Šilović u Zagrebu).

U razredu matematičko-prirodoslovnom: 8 pravih (dr. Zahradnik u Brnu, dr. Janeček, dr. Dvoržak, dr. Kišpatić, dr. Mohorovičić, dr. Varičak, dr. Gorjanović i dr. Majcen u Zagrebu) i 16 dopisnih (Vejdovski u Pragu, Žujović u Beogradu, Le Paige

* Narodne Novine 1911., br. 137.
** Obzor. 1911., br. 247.

u Liegeu, Lozanić u Beogradu, Segen i Heinz u Zagrebu, Petrović i Cvijić u Beogradu, Seidl u Gorici, Gavrilović, Pavlović Jovičić u Beogradu, Adamović u Beču, Bohniček, Hondl i Gavazzi u Zagrebu.

Po izboru najstariji je član prof. dr. Jagić u Beču, od 9. svibnja 1866.

Dosada su preminuli: 1 pokrovitelj, 20 počasnih, 32 prava i 49 dopisnih članova.

Po narodnosti dijele se šivi članovi ovako: Hrvata i Srba iz Hrvatske Slavonije i Dalmacije 49, Srba iz kraljevine Srbije 10, Slovenaca 5, Bugara 2, Čeha 8, Rusa 4, Poljaka 1, Nijemaca 3, Madžara 2, Francuz, Belgijanac i Šved po 1.

Osobiti radnici akademije. Među ove spada u prvom redu prof. Pero Budmani.

Budmani Pero, gimnazijski profesor. Rodio se u Dubrovniku 28. listopada 1835. od oca Vlaha Budmania, pomorskoga kapetana i od Marijane Stulli. Oba su roditelja iz poznatih, ako i ne starih pučkih obitelji. Budmani su živjeli u Dubrovniku već prije velikoga potresa godine 1667.; isprva su se zvali Budman, dakle slavenskim a nipošto talijanskim prezimenom, i po svoj su prilici došli iz Konavala, gdje ima i danas prezime Budman. Prošloga vijeka jedan Budmani (Pero) postade Biskup u Stonu, i onda bi cijela obitelj upisana među pučane u stariju braću (Antonine). Njegov bratić Nikola, djed sadašnjega Pera, uze Katu iz obitelji Righi, preko koje dođe u srodnost s najstarijim pučkim obiteljima, kao što su Stay, Zuzerići, Alethy, Faccende i t. d. Appendini pominje među glasovitim Dubrovkinjama Mariju Faccendinu, majku one Kate i prababu Perovu, i Lukreciju Bogašinovu, udatu za Simu Budmania, strica Nikolina.

Majčina je obitelj Stulli poznata u našem svijetu po golemom rječniku, koji je fratar Aćim Stulli napisao s dobrom namjerom, ali slabom sposobnosti. I drugi su se Stulli bavili knjigom, kao Gjivo, brat Aćimov, Pero, djed našega Pere i njegova dva brata Luka i Vlaho, ali su ova dva više pisali u latinskom i talijanskom jeziku. Da ipak nijesu zanemarili ni materinji jezik, vidi se potom, što su imajući u kući sprave za štampu bili počeli štampati Gundulićeva Osmana.

Pero se od svoga djetinstva nađe u kući bez družbe vršnjaka; imao je brata Nikolu i sestru, ali je brat bio od njega stariji devet godina i kad svrši gimnaziju, ode na more, gdje nađe preranu smrt kao pomorski kapetan od žute groznice u Braziliji. Sestru Katu uzeše za svoje dijete stric i strina i povedoše je u Jakin, gdje još i danas živi kao udovica. Peru osamljenu, netom nauči čitati, bila su jedina zabava knjige, i to talijanske, koje nije isprva ništa razumio; ali čitajući svaku knjigu, koja mu je došla pod ruku, nauči se malo po malo talijanskom

jeziku toliko, da njim može pisati tako, kao i svojim. Već u pučkoj školi, kad mu je bilo osam godina, zauze se tako za matematiku, da je odonda počeo učiti sam po školskim tekstima, i u gimnaziji u zadnjem razredu napiše po učiteljevoj želji tekst o prosjecima čunja za ostale učenike. U isto ga je doba zabavljalo najveće učenje tuđih jezika, te kad mu je bilo 10 godina, nauči francuski, a latinski se toliko vježbao u donjoj gimnaziji, da je u gornjoj čitao i prevodio bez priprave. Do 18. godine nauči sam engleski i njemački.

Budmani Pero, gimnazijski profesor.
(Po fotografiji.)

Kad mu je bilo 17 godina, umre mu stric u Jakinu i ostavi imanje, koje ako i nije bilo preveliko, bilo je dosta za njega sama. To imanje posjeduje još i danas. U isto vrijeme izgubi brata Nikolu, čija smrt tako ožalosti majku, da za godinu dana i pô, 1854., preminu od same žalosti

Svršivši dubrovačku gimnaziju, Pero, premda je bio neodvisan, pokori se želji očevoj, i ode 1853. u Beč, da uči pravo. U Beču osta četiri godine, dovrši nauke, ali se više nego pravom bavio matematikom, jezicima i muzikom. Malo mjeseci poslije dovršenih nauka izgubi i oca 1858. Isprva mišljaše odati se posve matematici, ali kod putovanja u Jakin god.

1859. zaustavi ga ondje rat, što je upravo bio buknuo, pa tako nije mogao nastaviti nauke, niti se dalje baviti pravom.

Ovdje treba primijetiti, da premda mu je materinski jezik bio od sviju najmiliji, i premda je čitao štogod je mogao dobaviti od dubrovačke književnosti, ova ga nije mnogo ugrijavala, a i sam njezin jezik, koji su htjeli Ilirci uvesti kao književni, činio mu se kao nešto arhaističko, dapače tuđe. A u četiri godine što je boravio u Beču (1853.—1857.) nije ni znao za ime Vukovo. Slučajno u Jakinu nađe Tomaseove talijanske prevode Vukovih narodnih pjesama, i ovi ga tako zanesu, da netom što se vrati u Dubrovnik, potraži Vukovu zbirku i stade je čitati.

U isto doba upozna se s Medom Pucićem, koji ga pomože savjetom da napiše gramatiku našega jezika. Godine 1861. uze najkrasniju dubrovačku djevojku, Emiliju, kćer liječnika Frana Lopižića, s kojom još i danas u srećnom braku živi. Godine 1867. štampao je u Beču na talijanskom jeziku svoju gramatiku pod naslovom: »Grammatica della lingua serbo-croata (ilirica)«, koju je u književniku Daničić pohvalio.

Pošto mu se obitelj znatno uvećala (od jedanaestoro djece ima danas osmoro živih), a njegovo imanje nije dotjecalo za izdržavanje i odgoj, zatraži on, kad je dubrovačka gimnazija oteta Isusovcima, g. 1869. mjesto suplenta. Nakon godinu dana položi ispit za slavistiku i klasične jezike, te bi imenovan g. 1870. profesorom. Iste godine bi izabran zastupnikom na dalmatinskom saboru, koji ga je i dva puta birao u bečki Reichsrat. Godine 1874. odreče se on obiju mandata.

Budmani objelodanio je još: »O postanku slova Z u slavenskim jezicima« (Program gimnazije dubrovačke 1873.—4.); »Još nešto o našoj narodnoj metrici» (Program gimn. dubr. 1875.—6.); »Dubrovački dialekat, kako se sada govori« (Rad jug. ak. svez. 65.); Pogled na historiju naše gramatike i lexikografije« (Rad, svezak 80.); »Praktična gramatika ruskoga jezika«, Zagreb, 1887. drugo izdanje 1891. Za štampu je priredio: »Djela A. Gledjevića« (Stari pisci hrvatski, 15); »Djela P. Zoranića, A Sasina, S. Gučetića« (Stari pisci hrvatski 16); »Djela D. Zlatarića (Stari pisci hrv. 21).

Osim toga preveo je u dubrovačkom Slovincu s francuskoga Merimée-ovu knjigu »Lokis«, sa sanskrita Kalidasinu »Sakuntalu«, a za zabavnik Dubrovnik s poljskoga Krasinskovu »Nebesku komediju«.

Budmani je od 1883. pravi član jugoslavenske akademije u Zagrebu, dopisni član carske ruske akademije u Petrogradu, član kr. srpske akademije u Beogradu i počasni član Matice Srpske u Novom Sadu.

God. 1883. po smrti Daničićevoj bio je Budmani pozvan u Zagreb za urednika akademičkoga rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika, te je otada do danas od slova **d** s najvećim uspjehom uredio 14 svezaka, čime je svoje ime ovjekovječio u narodu. Austrijska vlada podijelila mu je u to ime dopust, te je on g. 1884. premješten na gornjogradsku gimnaziju u Zagrebu i stavljen na dopust.

Pero Budmani spada u niz onih muževa, s kojima bi se i veći narodi od našega ponosili; on je u neku ruku univerzalni genij, naš pravi

pravcati Mezzofanti, jer ne ima evropskoga jezika, koga ne bi on poznavao, razumio i s koga ne bi prevodio. Ali ne samo da čita i piše u svim tim jezicima, već on poznaje i klasične jezike, zatim turski, perzijski, arapski i sanskrit. Njemu su bolje poznata sva talijanska narječja nego kojemu Talijanu, pa kad u kojem govori, svaki bi Talijan prisegao, da je s onoga kraja. On poznaje sve slavenske jezike i sve njihove dijalekte poznaje i govori sve njemačke dijalekte, učio je madžarski samo zato, da uzmože čitati Petöfia u originalu. Sigurno je Budmani jedan od najnačitanijih danas živih ljudi. Pročitao je svu evropsku literaturu, pjesništvo, drame i sve glavne romane. Proučio je sve filozofske sisteme, a Schopenhauera ima u malom prstu. Kad se sastane s profesorima povijesti i svih joj pomoćnih disciplina, mora svatko misliti, da je po zanimanju historičar. Da je matematičar prvoga reda, to smo već spomenuli, upravo je sada izradio iz više matematike znamenitu jednu raspravu. On može sa svakim prirodopiscem i prirodoslovcem stručno raspravljati o fizici, kemiji, anatomiji, geologiji, zoologiji, botanici, fiziologiji, te imade u svakoj od njih svoj siguran sud. Među našim suvremenicima on je danas najveći poznavalac dubrovačke prošlosti, dubrovačke književnosti, života, običaja i naroda. Kao filologa, a napose kao slavistu sjajno ga karakterišu definicije riječi u rječniku. Riječ »Hrvat« sadrži i njegovo narodnosno mišljenje.

Spomenuli smo i to, da se Budmani bavi i muzikom; on je proučio glazbenu teoriju, te i praktično učio glasovir i gusle, na kojima je virtuoz; za mlađih godina znao je pjevajuć uz glasovir u više glasova izvađati najteže komade. Zato ga je i hrvatski zemaljski glazbeni zavod izabrao kao odbornika i nadzornika za svoju školu. Njegov sin Vlaho danas je jedan od prvih violinista u Londonu.

Po svem tom biva jasno, da je Budmani neobičan pojav, koji bi 35 od 40 besmrtnika francuske akademije lako pod kapu spravio. Kakav je on čovjek, znadu samo oni, koji su imali sreću s njime pobliže općiti. Reklame, samohvale, taštine on ne pozna. Njegova skromnost prelazi sve granice; uzato neobično je delikatan, susretljiv, velik prijatelj mladeži, ne nameće svoga mnijenja ili suda nikomu ni onda, kad bi njegova riječ mogla riješiti svaki spor. On je i nepraktičan, kao što su svi veleumi nepraktični, pa ga nije nitko tako izvrsno okarakterisao kao čuvena njemačka spisateljica Ida Düringsfeld. Boraveći godine 1853. dulje vremena u Dubrovniku i stanujući u njegovoj roditeljskoj kući, evo što piše o njem u svom putopisu iz Dalmacije: Sin Piero ili Pero bio je 17 godina i ponos Dubrovnika. Vrstan matematičar, dobar Latinac i Grk; on je sam od sebe naučio francuski, engleski i njemački, i to tako, da se može s njime u tim jezicima govoriti. Razumio je on čovjeka pače, da se moralo čuditi: ni najmanje natucanje, ni pô riječi, ni na brzu ruku dobačena šala nije bila za nj izgubljena. Samo odgovarati, to nije bila njegova stvar. Kad bi ga čovjek doveo do razgovora, on bi zlostavljao svoje neboge ruke i vlasi bez milosti, cerio bi se te izjavio svoje pametno i originalno mnijenje vazda u isprekidanim izrekama. Pri tom bio je duša od mladića, koji bi majku, psa i u zgodi mačke strigao, preko stepenica

nikada kao čovjek, već uvijek kao oluja letio, knjige isto tako brzo gutao kao i ja, vrlo nerado postio i naprema svakome bio pristojan i čedan«. Nakon baštine piše: »Pero je ostao isti skromni, dobri, čedni i razboriti čovjek kako sam ga otprva zavoljela. Dao se samo češljati, te je nosio bolji kaput, to bijaše sve, po čem se vidjelo, da je postao baštinikom« Takav je Budmani ostao sav svoj vijek.

Dobrotvori akademije. Od novijih dobrotvora svojih ističu akademija:

1. Bivšega bana dra. Nikolu pl. Tomašića, koji je doznačio za godinu 1910. Akademiji 11.000 K, a za godinu 1911. i 1912. po 25.000 K za izdavanje »Codex diplomaticus«, za »Dalmatinske statute« i naročito za saborske spise 16. vijeka. Obilna ova novčana sredstva dat će akademiji priliku, da razvije intenzivniji naučni rad, pa se iz izvještaja književuoga tajnika vidi, kako je obilan rad zasnovala Akademija već za god. 1911.

2. Od ostavine vlastelina markiza De Piennesa u Vrbovcu, koji je preminuo dne 6. siječnja 1911. primila je akademija obećanih joj od još živa pokojnika lijep broj dragocijenih slika francuskih slikara prošloga stoljeća. Kako je taj plemeniti Francuz, koji je i time pokazao, da je hrvatsku zemlju prigrlio kao svoju drugu domovinu, već godine 1903. također poklonio Jugoslavenskoj Akademiji oveći broj (14) tako isto dragocjenih slika, to će naša akademija zaista s dubokom zahvalnošću zadržati trajan spomen na toga plemenitog dobrotvora svoga, a ime će mu ostati svijetlo upisano među imenima pomagača kulturnoga napretka hrvatskoga naroda.*

Imovina Akademijske zaklade koncem god. 1910. po iskazu kr. računarskog ureda kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade od 17. ožujka 1911.

A.

Općenita zaklada Jugoslavenske akademije:

1. U hrv.-slav. 4% rasteretnicama	K	182.400.—
2. U ugarskim 4% rasteretnicama	»	400.—
3. U ugarskoj 4% krunskoj renti	»	57.900.—
4. U hrv.-slav. regalno-odštetnoj obveznici . .	»	8.800.—

* Narodne Novine. 1911., br. 65.

5.	U zadužnicama zajedničke papirne rente .	K	149.400.—
6.	U zadužnicama austrijske srebrne rente . .	»	200.—
7.	U obveznicama lutrijskoga zajma od godine 1860.	»	3.000.—
8.	Učesnici lutrijskoga zajma od god. 1864. .	»	100.—
9.	U ugarskoj 4% zlatnoj renti	»	23.400.—
10.	U založnicama I. hrvat. štedionice	»	126.000.—
11.	U založnicama hrv.-slav. hipotekarne banke	»	144.200.—
12.	U priv. obveznicama	»	17.000.—
13.	U dionicama društva »Associazione dalmatica«	»	40.000.—
14.	U srećki brunšvičkoga zajma od 1. ožujka 1869.	»	70.—
15.	U štedioničkim uložnicama	»	322.759.—
	Ukupno . . .	K	756.097·59

iznos faktičnoga imutka zaklade do konca god. 1910. . . . . K 757.640·59
prema K 748.053·06 god. 1909.

U gornjoj je svoti sadržana zaklada biskupa Jos. Jurja Strossmayera za izdržavanje Strossmayerove galerije slika sa K 21.700 i zaklada baruna Gustava Hillepranda Prandau-a sa K 24.400.

B.

Zaklada Jugoslavenske akademije za osnutak umjetničkoga razreda u proslavu 90. rođendana utemeljitelja Josipa Jurja Strossmayera:

a)	U založnicama Prve hrv. štedionice	K	11.800·—
b)	U uložnici hrv.-slav. zemaljske hipotekarne banke	K	937·84
	Ukupno . . .	K	12.737·84

prema iznosu . . . . , ... K 12.195·58
na koncu god. 1909.

*

Nepokretni je imutak Jugoslavenske akademije na koncu god. 1910. ovaj:

1. Palača na Zrinjskom trgu br. 11.
2. Kuća na Nadbisupskom trgu br. 11.

3. Kuća na Trgu Franje Josipa br. 6.
4. Kuća u Šenoinoj ulici br. 4.
5. Kuća na uglu Šenoine ulice br. 6 i Petrinjske ulice br. 46.

Ukupna vrijednost Akademijskih nepokretnina računa se na koncu god. 1910. prema faktičnomu trošku na 847.090 K.*

Pregled prihoda i rashoda

Jugoslavenske akademije za godinu 1910.

A. Prihod.

1. Četiri petine čistoga prihoda iz Akademske zaklade prema članku 15. pravilâ K 17.000·— (prema proračunu za istu godinu + 538·45).
2. Strossmayerova zaklada za galeriju K 868·—.
3. Čisti prihod akadem. kuća, i to:
a) Nadbiskupski trg (1.500) 1.682·57;
b) Trg Franje Josipa (4.700) 4.112·45;
c) Šenoina ulica 4 (1.800) 1.337·17;
d) Petrinjska ulica (6.800) 7.335·85. K 14.800 — 331·96.
4. Prihod od pretplatâ i prodaje knjigâ K 5.500 + 594·72.
5. Potpora kr. zem. vlade za »Codex« K 6.000.
6. Potpora kr. zem. vlade za Dalm. stat. K 5.000.
7. Kamate i drugi prihodi K 2.000 + 568·30.
8. Raspoloživa svota za Mon. hist. K 2.500.
9. Raspoloživa svota za nabavu umjetninâ K 700·—.
Svota K 54.368·— + 1.369·51.

Prelazni prihod.

1. Kuće, i to:
a) Nadbiskupski trg K 991·51;
b) Trg Franje Josipa K 3.894·01;
c) Šenoina ulica 4 K 1.908·83;
d) Petrinjska ulica K 1.343·15, K 8.047·50.
2. Zaklada za opću naobrazbu K 2.557·38
3. Zaklada Bubanovićeva K 960·—.
4. Zaklada Crljenova K 900·—.
Svota K 12.464·88.
Ukupni prihod K 68.202·39.

---

* Narodne Novine. 1911., br. 90.

B. Rashod.

I. Troškovi općeniti.

1. Uprava K 4.780 — 39·64.
2. Akademijska palača K 1.948 — 513·59.
3. Knjižnica i arhiv K 1.841 — 67·80.
4. Galerija slika K 1·921 + 602·40.
5. Otplata zajma K 1.268 — —·80.
6. Razni troškovi K 400 — 43·12.

Svota K 12.158 — 62·55.

II. Troškovi za književni rad.

a) Sabiranje građe i znanstvena istraživanja.

1. Predradnje za izdavanje »Monumenata« K 500·—.
2. Sakupljanje građe za povijest hrvatske književnosti K 200 — 200.
3. Eskcerpiranje riječi za »Rječnik« K 200 — 25·20.
4. Prinos za znanstvena istraživanja III. razreda K 900 — 300.

Svota K 1.800 — 525·20.

b) Troškovi publikacije.

1. »Rječnik«, svez. 29., K 4.300 + 123·75.
2. »Ljetopis«, svez. 24. za god. 1909., K 1.200 — 630·51.
3. »Rad« I. i II. razr. 3 knj. (180, 182 i 184) K 6.900 — 303·49.
4. »Rad« III. razr., 2 knj. (181 i 183), K 5.350 + 256·25.
5. »Monumenta hist.«, svez. 32., K 4.200 — 348·32.
6. »Stari pisci«, svez. 22., K 2.000 — 2.000.
7. »Zbornik za narodni život«, svezak 15., K 4.200 — 261·15.
8. »Codex diplomaticus«, svez. 8., K 6.000 + 212·22.
9. »Prinosi za hrvatski pravno-povjesni rječnik«, svez. 3. K 5.000 — 5.000.
10. Korektura K 1.400 + 213·63.

Svota K 40.550 — 7.737·62.

Sav trošak za književni rad K 42.350 — 8.262·82.

III. Prelazni izdaci.

1. Kuće K 8.047·50.
2. Ostali K 4.395·97.
Svota K 12.443·47.

Ukupni rashod K 58.626·10.

Prema tomu prikazuje se za god. 1910.:

A. Prihod . . .	K	68.202·39
B. Rashod . .	»	58.626·10
Ostaje dakle višak od . . .	K	9.576·29

K tomu prijenos od god. 1909. u iznosu od K 62.137·29 umanjen za svote uvrštene u prihod pod br. 8. (2.500) i 9. (700), t. j. za K 3.200, K 58.937·29.

Ostaje dakle za prijenos na godinu 1911. sveukupno K 68.513·58.

U Zagrebu, 4. marta 1911.

Dr. A. Musić v. r.,
tajnik.

Pregledali, s prilozima isporedili i u potpunom redu pronašli.

U Zagrebu, 13. marta 1911.

Prema članku 15. pravilâ izabrani revizijonalni odbor:

Dr. V. Varićak v. r. Dr. J. Majcen v. r.*

aa) Povjerenstvo za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Povjerenstvo je ovo uređeno posebnim statutom od 30. kolovoza 1910. br. 18.936, pa su mu članovima imenovana ova lica: Nikola Abaffy, evang. senior i župnik u Neudorfu, dr. Gigo Avakumović, odvjetnik i narodni zastupnik u Zemunu, Stjepan pl. Belošević, kr. veliki župan u Varaždinu, Marko grof Bombelles, Njeg. c. i kr. apostol. Veličanstva pravi tajni savjetnik i komornik, vlastelin u Opeki-Zelendvor, dr. Dimitrije Branković, arhimandrit i narodni zastupnik u Beočinu, Antun Bukvić, teh-

* Narodne Novine. 1911., br. 89.

nički savjetnik i predsjednik riječko-mjerničkoga ureda u Sisku, Vjekoslav Celestin, gimnazijski profesor i kustos gradskoga muzeja u Osijeku, Gustav Fleischer, ravnatelj kr. realne gimnazije u Bjelovaru, Robert Frangeš, profesor kr. zem. obrtne škole, pridijeljen na službovanje višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, Radoslav Franjetić, kotarski inžinir u Đakovu, dr. Fran Gundrum, gradski fizik u Križevcima, dr. Ljudevit Harazim, kotarski liječnik u Đurđevcu, Janko Holjac, gradonačelnik glavnoga zemaljskog grada Zagreba, dr. Aleksa Ivić, narodni zastupnik u Buđanovcima, Aladar grof Jankovich, Njeg. c. i kr. apostol. Veličanstva pravi tajni savjetnik i komornik, vlastelin u Cabuni, Julijo Jankovich, gimnazijski profesor u Varaždinu, Julijo Kempf, ravnajući učitelj dječačke niže pučke škole u Požegi, Hinko grof Khuen-Bellasi, c. i kr. komornik, vlastelin u Nuštru, Ivan Kostrenčić, umir. sveučilišni knjižničar u Crikvenici, Marcel pl. Kussevich, umir. tehnički savjetnik u Velikoj Mlaki, Filip Lukas, gimnazijski profesor na Sušaku, dr. Teodor grof Pejacsevich, Njeg. c. i kr. apost. Veličanstva pravi tajni savjetnik i komornik, vlastelin u Našicama, dr. Lovro Radičević, kanonik i narodni zastupnik u Zagrebu, Dimitrije Ruvarac, knjižničar na patrijaršijskom dvoru u Karlovcima, dr. Adolf Scherzer, kotar. liječnik u Senju, Edo Schön, profesor kr. zem. obrtne škole u Zagrebu.

bb) Muzeji.

1. Narodni muzej u Zagrebu. Razvitak smo istoga prikazali naprijed; ovdje nam je samo istaći gradnju nove muzejalne zgrade.

Dne 29. siječnja 1913. održana je u bogoštovno-nastavnom odjelu kr. zem. vlade pod predsjedanjem upravitelja toga odjela Zvonimira Žepića anketa, kojoj su prisustvovali ravnatelji pojedinih odjela nar. muzeja i dotični resortni činovnici. U toj je anketi ustanovljeno, da sadašnje muzejalne prostorije nimalo ne odgovaraju potrebama muzeja, jer su za muzejalne svrhe premalene i nepodesne, te se velik dio predmeta ne može izložiti, već se mora u zatvorenim ormarima i sanducima pohranjivati, a osim toga nema za čuvare i pomoćnike, za knjižnice i radionice, a ni za održavanje sveučilišnih predavanja nužnih prostorija — pa stoga da je prijeko potrebno pristupiti novogradnji muze-

jalne zgrade, koja će u svakom pogledu udovoljavati zahtjevima moderno uređenoga muzeja i potrebama naravoslovne i arheološke sveučilišne obuke. U tu je svrhu prihvaćeno, da se gradi nova muzejalna zgrada sa četiri pročelja, koja će se sastojati od podzemlja, povišenoga prizemlja i prvoga i drugoga kata. U sredini bit će dvorište, kojega će dio uz zidove prizemlja biti natkriven staklenim krovom za kamene spomenike. Podzemlje i prizemlje namijenjeno je arheološkom odjelu, jedan kat zoološkom, a drugi mineraloško-petrografskom i geološko-paleontološkom odjelu. U zgradi bit će smještene dvije predavaonice sa priručnim zbirkama za sveučilišna predavanja, od kojih jedna sa skioptikonom. Prizemlje i oba kata obuhvatat će oko 45 dvorana za muzejalne zbirke i k tome potrebiti broj soba za ravnatelje, čuvare, pomoćnike, preparatore, knjižnice, radionice i t. d. U podzemlju bit će spremišta za predmete, koji se ne izlažu, zatim za uređaj za centralno loženje, stroj za dizanje teških predmeta i podvornički stanovi. Nova zgrada imala bi se graditi na zemljištu, gdje je sada sveučilišni ludžbeni zavod, dok bi se za ovaj, jer sadašnjim naučnim potrebama više ne može odgovarati, podigla nova zgrada.*

Anketi je predsjedao, kako već spomenusmo, upravitelj kr. zemaljsko-vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu, Zvonimir Žepić, a nazočni su bili: zemaljski školski nadzornik dr. Ivan Gostiša, savjetnik August pl. Pisačić, zatim muzejalni ravnatelji, sveučilišni profesori: dr. Josip Brunšmid, dr. Mijo Kišpatić, dr. Đ. Gorjanović, A. Langhofer i nadinžinir Sitzer.**

Od radnika muzejalnih, naročito arheološkoga, spomenuti nam je J. Purića i Franju Kučana.

1. Purić Josip rodio se 11. ožujka 1862. u Drenovcima kod Vinkovaca, umr'o 11. listopada 1909. u Vinkovcima. Otac mu Luka, nadaleko poznat sa svoga poštenja, bijaše krajiški činovnik i služio u Vinkovcima, gdje je naš pokojnik svršio gimnaziju 1880. godine. Na hrvatskoj je univerzi u Zagrebu slušao zemljopis i povijest do god. 1884., a god. 1885. dne 16. listopada napravio profesorski ispit. Profesorom je služio u Zemunu (od 1884.—1886.), u Mitrovici (1886.—1887.) u Osijeku (1887.—1894.), onda je bio u nar. arkeol. muzeju u Zagrebu (od 1894.—1897.), zatim se vratio u Osijek (1897.—1899.), otkuda je bio god. 1899. premješten u kr. realnu gimnaziju i trgov. školu u Zagrebu.

---

* Narodne Novine. 1913., br. 23.

* Jutarnji List. 1913., br. 276.

Pokojni je Purić bio čovjek čelična značaja, te je svojom pojavom snažno djelovao na svoje drugove i na svoje đake, a i na ostalo društvo.

Tako mu i današnji Osijek ima mnogo da zahvali za svoj preporod, oko kojega se trudio pokojnik pored ostalih odličnih rodoljuba. A to je radio i po drugim zavodima.

Znajući, da osamljen pojedinac ne može ništa, da se lako iscrpe, da lako izgubi srčanost i snagu, gledao je skupa s nekim vrijednim kolegama svojim, da se i profesori slože, da se organiziraju, nesamo radi boljega napretka hrvatske nastave, već i zato, da profesorski stalež ta-

Purić Josip, profesor, dodijeljen na službovanje arheol. muzeju.
(Po fotografiji.)

kođer postane faktor, koji se ne smije olako mimoilaziti, s kojim se mora računati, ako bude svjestan o svojoj snazi i vrijednosti. Stoga je pokojnik bio uz pokojnoga profesora Mohra, pa uz sadašnjega sveučilišnog profesora dra. Golika, dra. Bosanca (sada nadzornika), dra. Mihalovića i dr. jedan od najradenijih i najglavnijih osnivača »Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora.«

Osim rada školskoga bavio se i na književnom polju te napisao više pedagoških članaka u »Vijencu« i »Obzoru«, a i arheologijskih nekoliko u »Vjesniku kr. zemaljskoga arkiva«. Isto tako proučivao je i narodne vezove.

Dulji se niz godina spremao, da napiše monografiju Valpova i okolice, ali nije dospio poradi političkoga rada. Pokojnik je naime bio izabran god. 1906. narodnim zastupnikom svoga kotara u Bošnjacima. Narod ga je sam od svoje volje odabrao kao svoga odličnoga sina i učitelja, kao svoga iskrenog prijatelja i savjetnika, te je kod ponovnih izbora god. 1908. iznio pobjedu nad protivnicima.

Kako je kao profesor uvijek zagovarao interese učiteljskoga staleža, tako se vazda kao zastupnik isticao svojom odlučnošću u obrani narodnih prava. Svoj je kotar bošnjački pazio kao zjenicu oka, te obilazio pojedina sela, da živom riječi poučava narod, da na svoje oči upozna nevolje i potrebe naroda, pa da mu pomogne. Nije se on tuđio od puka svoga, već je neprestance bio u živom dodiru sa svojim izbornicima, kojima je svagda išao na ruku, gdjegod je mogao.*

2. Kučan Franjo, asistent na mineraloškom odjelu narodnoga muzeja u Zagrebu. Rodio se god. 1886., umr'o 12. srpnja 1912. u Sv. Ivanu Zelini. Pokojnik je bio ispitani srednjoškolski učitelj i asistent na mineraloškom odjelu narodnoga muzeja. Tih, miran i vanredno radin podlegao je na vlastitoj grudi, kamo se sklonuo na oporavak, nesrećnoj tuberkulozi. Pokojnik je, koliko god mlad, surađivao već u »Glasniku« hrv. prirod. društva, a ostavio je, koliko smo doznali, u rukopisu skoro dovršenu disertaciju »Pijesci Hrvatske i Slavonije«. Ovu će radnju u spomen pokojniku i svom vrijednom radniku u najskorije vrijeme tiskati hrv. mineraloški muzej.**

2. Muzej za umjetnost i obrt. Postanak istoga ocrtali smo naprijed.

Muzej za umjetnost i obrt, koji je 19. svibnja 1909. nanovo otvoren, nalazi se u srednjem traktu kr. zemaljske obrtne škole. Smješten je u prizemlju, prvom i drugom katu. Imade u svemu petnaest soba, veliku srednju dvoranu (atrium), koja se proteže od prizemlja do krova, zatim jednu dvoranu u II. katu. Od toga pripadaju knjižnici i upravi dvije sobe (prizemno desno) s predsobljem. Jednu sobu s predsobljem zaprema privremeno »Hrvatsko društvo umjetnosti« (prizemno lijevo). Dvije su sobe u drugom katu i jedna u prvom rezervirane za proširenje zbirki i za temporerne izložbe, a u devet soba, dvorani u drugom katu i po galerijama srednje dvorane izložene su razne zbirke muzeja.

Kroz umjetnički rezbarena glavna vrata ulazi se u pridvorje, a iz ovoga kroz staklena i željeznom rešetkom urešena u veliku srednju dvoranu (atrium). Iz atrija polazi se stubištem

---

* Koledar »Strossmayer«. 1910.

** Narodne Novine. 1912., br. 161.

na galerije u prvom i drugom spratu), a iz ovih u pojedine sobe. Galarije počivaju na željeznim i drvom obloženim (prizemno i u I. spratu) stupovima, te su urešene umjetnički kovanim željeznim rešetkama. Osim toga su ograde na galerijama urešene bogatom slikarijom i drugim rezbarenim drvenim uresom. Stubište je izvedeno na lukove sa plastičnim mramornim stupovima i urešeno klesarskim kamenim uresom i slikarijom. Oboja ulazna vrata, zatim željezni i drveni uresi na galerijama atriuma, te sav klesarski i kiparski posao u stubištu i sveukupni slikarski posao izveli su pitomci obrtne škole pod nadzorom svojih učitelja i poslovođa. Nacrte za sve radnje, kao i za izgradnju stubišta načinio je ravnatelj obrtne škole, građevni savjetnik Herman Bollé,

U atriumu izloženo je natkrovlje zdenca iz župnoga dvora u Remetama, a osim toga nadvratna rešetka (uzidana) iz crkve u Mariji Bistrici. U prizemlju (lijevo) smještena je zbirka sadrenih odlijeva.

Na galeriji prvoga sprata izloženi su u nazidnim ormarima narodni vezovi i kopije klasičnoga zemljanog suđa. U prvom spratu smješteni su nadalje: odio za tekstilne radnje, odio za keramičke radnje, odio za radnje crkvene umjetnosti, te zbirke kovnoga suđa (kopije) i zbirka kositrenoga suđa, narodnoga nakita, uresnih predmeta od bjelokosti i bronce, te zbirka miniatura.

U drugom spratu izloženi su na galeriji gobelini, a u dvorani radnje od kovanoga željeza, te kiparske radnje od mramora. U sobama drugoga sprata smješten je napokon odio za pokućstvo, koje je razmješteno u grupama po dobi u četiri sobe.

Ravnateljstvo muzeja izdalo je katalog tekstilnoga odjela, koji je sastavila Jelica Belović, dočim će se »Vodič po muzeju za umjetnost i obrt« doskora izdati.

Muzej za umjetnost i obrt i s njom spojenu stručnu knjižnicu izdržava kao sastavni dio obrtne škole, kr. zemaljska vlada, za umnažanje zbirki i povećanje stručne knjižnice doznačivala je kr. zemaljska vlada dosada 4.000 K na godinu, od koje svote je veći dio trošen dosada za povećanje stručne knjižnice. Otkako je izvedeno nutrašnje uređenje, te su i zbirke uređene, troši se veći dio zemaljske subvencije za umnažanje

muzejskih zbirki, za koje se već i prije kadikad po koji predmet, kada je bila zgodna prilika, nabavio. Muzej za umjetnost i obrt nije još snabdjeven sa svim onim odjelima i zbirkama, koje bi mu trebale, da bude ogledalom razvitka sviju grana umjetnoga obrta kod nas i u drugih naroda. Do plemenitih darovatelja i dobrovoljnoga darivanja, kojima su u stranim narodima podignuti najveći ovakovi muzeji, stoji, da se ravnateljstvu ovoga muzeja olakša izvedenje zadaće, koju je sebi postavilo. Ravnateljstvo će imena rodoljubnih darovatelja vazda objelodanjivati putem novina, a pripravno je za pojedine predmete isplatiti i novčanu odštetu, ako budu od veće vrijednosti s obzirom na umjetno-obrtnu izvedbu.*

Naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 13. siječnja 1909. br. 1.015. propisan je za muzej umjetnosti i obrta poseban statut.

3. Muzej gradski u Zagrebu. Posredovanjem i živom i domoljubnom agitacijom »Društva hrv. zmaja« pošlo je za rukom osnovati gradski muzej u glavnom gradu Zagrebu. Muzej je smješten u kuli nad Kamenitim vratima u prvom i drugom spratu. Dosada broji muzej do 200 komada, a očekuje još do 1000 obećanih predmeta. U muzeju, koji dosele još nije uređen, a ni pristupačan, nalaze se slike iz Staroga Zagreba, pečati i povelje, onda predmeti i spisi, koji se odnose na cehovska gradska uređenja. Muzeju je priključen i gradski arhiv, koji je premješten iz gradskoga poglavarstva u gradski muzej. Uređenje toga gradskog arhiva povjereno je dru. Emiliju pl. Laszovskom.

4. Muzej gradski u Osijeku. Gradski muzej u Osijeku utemeljen je sedamdesetih godina prošloga stoljeća.

5. Muzej trgovačko-obrtni. Prigodom održavanja jubilarne izložbe hrv.-slav. gospodarskoga društva god. 1891. u Zagrebu upriličila je zagrebačka trgovačko-obrtna komora skupštinu hrvatskih obrtnika u Zagrebu dne 22. i 23. kolovoza, na kojoj bi zaključena gradnja komorske zgrade i trg.-obrtn. muzeja. Marljivim sabiranjem uz potporu zemlje i grada bi g. 1903. koncem rujna otvorena komorska, a malo zatim i muzejalna zgrada s ukupnim troškom od 286.000 K.

* Narodne Novine. 1909., br. 116.

Svrha je trgovačko-obrtnoga muzeja, da nastoji oko unapređivanja hrvatsko-slavonskih proizvoda i takovih proizvoda iz kraljevine Ugarske, koji nalaze potroška u hrvatskim zemljama. Toj svrsi odgovara i muzej. U muzeju sabrani su vrlo lijepi izlošci našega obrta i industrijalne produkcije. Među najljepše zbirke spada zbirka hrvatske ručne tekstilne industrije, koja se može svojim lijepim i biranim komadima brojiti među najljepše etnografske zbirke. Imade osobito lijepih komada domaćega tkiva i veziva, kao i čipaka i ćilimova. Taj je odio uređen sistematski. U njem su sabrani tekstili iz svih krajeva, gdje žive Hrvati i Srbi: iz Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne, Hercegovine, Banata, Bačke, Macedonije, Albanije, Novoga Pazara, Stare Srbije, kraljevine Srbije i Crne Gore.

Sabrano je starih predmeta iz ovoga i predašnjeg vijeka, a sabrano je novih stvari, koje prikazuju današnje stanje kućne industrije, današnje njeno propadanje, pa i istu degeneraciju njezinu.*

Za uređenje tekstilnoga dijela ovoga muzeja stekla je osobitih zasluga ravnateljica Jelica Belović-Bernardzikowska.

Belović-Bernadzikowska Jelica, rodjena 25. veljače 1870. u Osijeku. Umirovljena upraviteljica bos. držav. više djev. škole. Sarađuje malone u svim hrvatskim i srpskim listovima. Napisala je ove knjige: »Iskrice iz svjetske književnosti«, »Naša omladinska literatura«, »Dječija psihologija današnjeg vremena«, »Intelektualni i moralni razvitak djeteta« (prijevod Compayreove psihologije). »Meanderi«, »Naše kevice«, »Iz moga albuma« (prilog k psihologiji). — Sabira narodne priče, igre i istražuje narodne vezove. Iz ovoga područja napisala je ove knjige: »110 igara«, »Poljsko cvijeće«, »Razgovor cvijeća«, »Hrvatske jelice«. — Napisala je i leksikonski izrađeno djelo (640 str. sa 614 slika leks. format): »Tehnološki rječnik ručnoga rada«. Zatim knjige: »Hrvatska čitma«, »Hrvatski narodni vezovi«, »Srpski vez i tekstilna ornamentika« (izd. Matice Srpske). Uredila dva muzeja i napisala dva kataloga za te muzeje: »Katalog narodopisne zbirke muzeja u zagr. trgov. komori« i »Katalog zemaljskoga umjetničko-obrtnog muzeja u Zagrebu« (tekstilni odio).

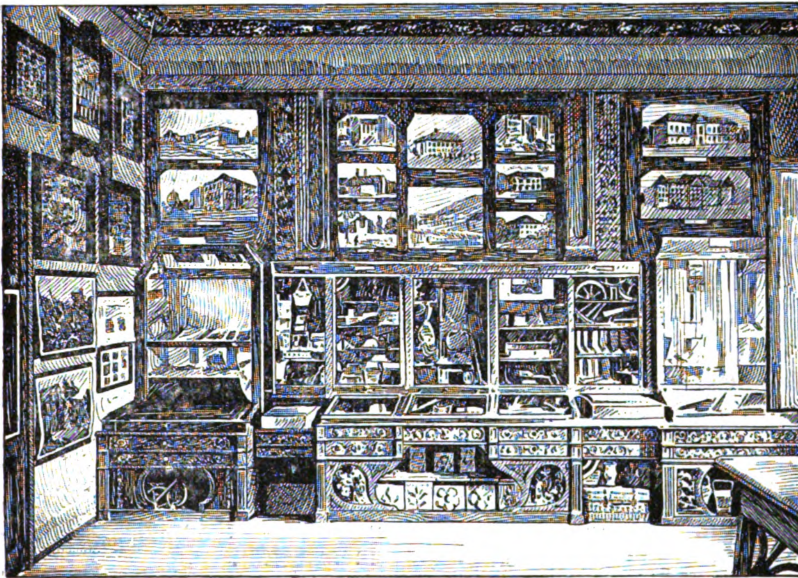
6. »Hrv. školski muzej«. Kada je na glavnoj skupštini »Hrv. pedag.-književnog zbora« dne 18. ožujka 1900. Antun Cuvaj, novoizabrani predsjednik »Zbora«, razvijao svoj program, istakao je s osobitim zanosom, kako je njegova vruća želja, da i mi podignemo »Hrv. školski muzej«.

---

* Napredak. 1904., br. 51.

Tu je odluku svoga predsjednika »Hrv. ped.-knjiž. zbor« radosno pozdravio i jednodušno prihvatio. U sjednici od 10. studenoga 1900. izradio je upravni odbor program za uređenje muzeja, te pozvao sveukupno učiteljstvo i sve prijatelje narodne prosvjete, da prema svojim prilikama pregnu oko ostvarenja ove lijepe zamisli.

Zbor je u to ime izaslao svoga tajnika, da razgleda i proući uređenje postojećih već muzeja u Gracu, Beču, Budimpešti i Biogradu.

Hrv. školski muzej (Pariska soba).
(Po slici.)

Upravni odbor »Hrv. ped.-književnog zbora« sastavio je u svojoj sjednici od 31. siječnja 1901. »statut«, te se obratio na sve poznatije tvorničare i nakladnike učila u austro-ugarskoj monarhiji i izvan nje, da muzeju pošalju svoje predmete, pa su se mnogi tomu pozivu i odazvali.

Mnogo predmeta poslali su pučki učitelji i učiteljice kraljevina Hrvatske i Slavonije. Osobito su potonje, a njima na čelu ravnateljica kr. zem. ženske stručne škole u Zagrebu, Klo-

tilda Cvetišić, revno nastojale, da odio za ženski ručni rad bude što ljepši, zanimljiviji i potpuniji.

Usto je mnogo predmeta nabavio i sam »Hrv. ped.-književni zbor« svojim troškom.

No da je muzej tako brzo otvoren, najviše je pripomogla »Zboru« kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, osiguravši stalnim godišnjim prinosom iz zemaljskih sredstava iznos od 1.000 K, a povrh toga je darovala mnogobrojne predmete i skupocjeno pokućstvo od hrastovine, sve sa pariske izložbe u vrijednosti od više tisuća kruna, čime je znatno obogatila pojedine zbirke muzeja.

Sve to neka je i na ovome mjestu s najvećom zahvalnošću spomenuto.

Među dobrotvore ovoga muzeja s dužnom zahvalnosti ubrajamo kr. slob. i glavni grad Zagreb, koji nam je također znatnijom novčanom svotom priskočio u pomoć; a i mnoge druge općine, zavode, korporacije, kao i pojedine dične domoljube, naročito pučke učitelje i učiteljice, koji su poput marnih pčelica sabirali za muzej prikladne predmete.

Nastojanje »Zbora« krepko su podupirala i naša učiteljska društva i učiteljski zborovi, koji su u korist muzeja širom domovine priređivali zgodne zabave, koncerte i predstave.

Svima je mnogobrojnim darovateljima u svoje vrijeme izrečena javna zahvala u »Napretku« i drugim listovima.

A da im ostane trajna uspomena, i da se iskaže zahvalnost svima dobrotvorima i darovateljima, upisana su njihova imena kao i darovi u posebnoj spomenici, koja se čuva u školskome muzeju.

I tako nakon teškoga, napornog i svestranog naprezanja i rada srećno osvanu dan otvorenja hrv. škol. muzeja.

U životu »Hrv. pedagoško-književnoga zbora« imade malo tako svečanih dana, kaki je bio dan 19. kolovoza 1901., kad je na izvanrednoj glavnoj skupštini proslavio tridesetogodišnjicu svoga opstanka i u spomen te slave otvorio novu tečevinu hrv. pučkoga učiteljstva — Hrv. školski muzej.

Sa sviju strana mile nam domovine pohrlilo je u bijeli Zagreb mnoštvo učitelja i učiteljica, da budu živi svjedoci lijepe te slave, a samu skupštinu, koja se održavala u »Učiteljskom domu«, počastio je svojim pohodom odjelni predstojnik, Armin

Pavić, a s njim i savjetnik zem. vlade M. Smodić. Nadalje prisustvovali su joj preč. kanonik dr. Felix Suk i veleč. Janko Barlè kao zastupnici književnoga »društva sv. Jerolima«, onda prof. dr. A. Lobmayer, zem. školski nadzornik Josip Stipetić, ravnatelj kr. učiteljske škole K. Matica, ravnatelj sarajevske učit. škole Đ. Bujher, školski nadzornici P. Maričić, P. Orešković, Iso Vlaisavljević, Ilija Radivojević i Juraj Prejac, a uz njih mnogobrojni učitelji i učiteljice.

Predsjednik »Zbora« A. Cuvaj, okružen članovima upravnoga odbora »Hrv. pedag.-književnog zbora« otvori skupštinu u 11 sati ovim govorom:

Presvijetli gospodine! Veleštovane gospođice i gospodo! Dvojako nas je slavlje sabralo u današnju izvanrednu glavnu skupštinu »Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora«: tridesetogodišnjica Zborova i otvorenje školskoga muzeja.

Napredna škola i napredno učiteljstvo ne da se ni pomisliti bez stručne književnosti, a kako je potonja u nas prije preporoda pučke škole bila vrlo čedna, prijeka je potreba i nužda dozvala naše društvo u život.

Vijek »Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora«, današnjega svečara, nalik je vijeku marne pčelice, koja bez obzira na raznovrsne nepogode pribira med u svoju košnicu. I hvala Bogu, naša je košnica puna, jer je »Hrvatski pedagoško-književni zbor« svijestan svoga zadatka za tridesetogodišnjega postojanja izdao: 61 knjigu za učitelje u 122.000 primjeraka i 43 knjige za mladež u 130.000 primjeraka; svega dakle 104 knjige u 252.000 primjeraka, vrijednih 250.000 K. Povrh toga ima »Hrv. pedagoško-književni zbor« svoje glasilo »Napredak«, koji izilazi već pune 42 godine, a izdaje i mjesečni list za mladež »Smilje«, koje je ove godine stupilo u 29. godište, pa list za porodicu »Na domaćem ognjištu«, koji sada stupa u 2. godište.

Radeći »Hrv. pedagoško-književni zbor« s takvim uspjehom na književnom polju nije zanemario ni materijalne strane, jer raspolaže danas imutkom do 150.000 K, a broji: 61 začasnoga, 77 pravih, 36 članova dopisnika, 843 utemeljiteljna i 542 člana potpornika.

Naš svečar nije za svoga vijeka samo literarno djelovao, te parao ralom krutu grudu pedagoške znanosti i natapao je znojem lica svoga; on je potaknuo i izveo još i mnogu drugu na promaknuće školstva smjerajuću ideju svojim raspravama, predavanjima, predstavkama na više oblasti, molbama na razne korporacije. On je od poroda svoga ovamo bio učiteljstvu kraljevina Hrvatske i Slavonije ognjište, koje je raspirivalo i raznosilo vatru staleške svijesti i staleškoga ponosa. Pa ako učiteljstvo ovih kraljevina danas ima lijepu »stručnu knjigu«, ako ima svoju zastavu »Napredak«, ako ima svoj »Dom«, svoju »Posmrtnu i pripomoćnu zadrugu«, svoju »Štednu i predujamnu zadrugu«, »konvikat za svoju djecu«,

»pedagošku knjižnicu«, svoju »čitaonicu« i svoj »muzej«, ne smije se zatajiti, da je reći bi svemu tome otac današnji svečar.

Pogotovu je u posljednje vrijeme »Hrv. pedagoško-književni zbor« pokrenuo bujniji život. Svoje glasilo »Napredak«, koji je postao nedjeljnim listom, kiti umnim plodovima biranih suradnika, štono ozbiljno i svestrano pretresaju različna školska pitanja; on je preuredio prije desetak godina osnovanu učiteljsku čitaonicu, koja danas ima 130 članova. Ta je čitaonica od preznamenite vrijednosti; ona je za domaće učiteljstvo ugodno stjecište, a za vanjsko je učiteljstvo privlačivo središte, gdje se vazda nađe prijateljska riječ i nova staleška pobuda. Članice te čitaonice, vrijedne naše učiteljice, ujedinile su se u »Gospojinski klub učiteljske čitaonice«, koji njeguje u svojim sastancima sve, što je lijepo i plemenito, ponajpače pak uspiruje kod učiteljica toliko nužnu stalešku svijest, jer pravo reče znameniti pedagog: »Učiteljica bez staleške svijesti kraljica je bez krune«. Naš je svečar poradio i o ujedinjenju svih školskih listova s »Napretkom«, koji treba da bude duševnim rezervoarom, u koji imadu utjecati sve pedagoške struje našega učiteljstva; koji treba da bude kronika moderne pučkoškolske pedagogike, a u tom je nastojanju lijepo uspio; on radi o ujedinjenju sviju ovozemnih učiteljskih društava u jednu idejalnu cjelinu, pa je najmlađe naše društvo, »Učiteljska pripomoćna i posmrtna zadruga«, koja već danas raspolaže glavnicom do 60.000 K, ogranak »Zborov«, a ovih ćemo dana iznijeti prijedlog, kako da se »Štedna i predujamna učiteljska zadruga«, koja je u prvoj svojoj poslovnoj godini prometnula svotu od 265.000 K, također reorganizuje kao ogranak »Zborov«. Ovako ujedinjena društva ojačat će moralno i materijalno, pa će moći da i više porade za stalešku stvar.

I tako se gorušičino zrnce, koje je prije 30 godina bacio Ivan Filipović u učiteljsko tlo, razvilo do bujnoga i plodnog stabla, u čijem se hladu pučko učiteljstvo može da okrijepi intelektualno, moralno i materijalno. Zaslužni taj muž počiva već u hladnom grobu i žalosno vije vjetar po lovoru iznad tijela njegova, koji nas sjeća na neuvele zasluge pokojnikove komu budi »Slava!« (Slava mu!)

Tim ocrtah ukratko žiće svečarevo i rad njegov. Taj Bogom blagoslovni tridesetogodišnji rad »Hrv. pedagoško-književnog zbora«, koji kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, izdašno podupire, a učiteljstvo naše krepko potpomaže, mora sa zadovoljstvom da ispunja grud svakoga, koji sa školom čuvstvuje, pa nije čudo, ako je XXIX. glavna skupština jednoglasno zaključila, da se trideseti rođendan »Zborov« dostojno proslavi.

Slavna skupštino! »Hrv. pedagoško-književni zbor« držao je, da će najdostojnije proslaviti tridesetogodišnjicu svoga postojanja, osnuje li na spomen toga dana novu instituciju, koja će biti vjerno ogledalo prošlosti i sadašnjosti pučkoga školstva ovih kraljevina, osnuje li školski muzej. Pa kako je »Hrvatski pedagoško-književni zbor« za cijelo vrijeme svoga tridesetogodišnjeg vijeka aktivno učestvovao koje na poziv kr. zem. vlade, koje iz vlastite pobude u promicanju interesa pučke škole, dao je on

najvjerniju bilancu o tridesetogodišnjem svom radu osnutkom spomenute institucije.

Školski muzej riznica je, u kojoj ćemo naći pribrano sve, što se u nas uradilo na polju pučke prosvjete od najstarijih vremena do danas; u toj riznici pribrano je i sve, što je za svoga tridesetogodišnjeg vijeka k razvitku naše pučke škole doprinosio i »Hrv. pedagoško-književni zbor« čije je mišljenje saslušavala i najviša školska vlast, kr. zem. vlada, kad se radilo o unapređivanju pučke škole, te ga u mnogim prilikama i uvažila.

Pa ako i jest »Školski muzej« spomenik na tridesetogodišnjicu »Hrv. pedagoško-književnog zbora«. spomenik je taj vjerno kulturno ogledalo našega naroda, koje »Hrv. pedagoško-književni zbor« radosno predaje svojoj namjeni sa željom: Bio taj spomenik kažiputom, koje smjerove treba da slijedimo, jer ti smjerovi pružaju jamstvo za napredak, procvat i slavu našega naroda!

Ponosan, što je voljom XXVIII. glavne skupštine »Hrv. pedagoško-književnoga zbora« mene zapala čast, da zastupam svečara baš na tridesetogodišnji rođendan, otvoram današnju izvanrednu glavnu skupštinu »Hrv. pedagoško-književnoga zbora«.

Prije nego što prijeđem na dnevni red, dužnost mi je zahvaliti kr. zem. vladi, koja svakom prilikom materijalno i moralno pripomaže »Hrv. pedagoško-književni zbor«. Njenom je izdašnom pripomoći stvoren i spomenik na današnju slavu, školski muzej. Stoga vas molim, da u znak zahvalnosti i odanosti samnom zajedno uskliknete: Živio pročelnik naše kr. zem. vlade, ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije Dragutin grof Khuen-Hederváry! Živio! (Gromko: živio ban!)

Učiteljski dom, taj vidljivi dokaz staleške svijesti, ponovo je bio tako srećan, da u svojim prostorima pozdravi predstojnika kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, A. Pavića. I današnju je glavnu skupštinu svojim pohodom počastio, pa je ovdje pribrano pučko učiteljstvo presrećno, što visokoga gosta i odličnoga zagovornika pučkoga učiteljstva može da pozdravi sa »Živio!« (Živio!)

Naša učena i književna društva i naše novinarstvo prati s bratskom pažnjom rad »Hrv. pedagoško-književnoga zbora«, pa su i danas i jedni i drugi zastupani pri ovoj slavi odličnim zastupnicima, koje m je čast u ime skupštine srdačno pozdraviti. Živjeli! (Živjeli!)

Konačno pozdravljam najsrdačnije i Vas, poštovani članovi ovogn »Zbora«, a i Vas gospođice učiteljice i gospodo učitelji, pa prelazim aa ustanovljeni dnevni red. (Burno klicanje: Živio predsjednik!)

Poslije toga slijedili su pozdravi društava ovim redom:

Stjepan Basariček, predsjednik »Saveza hrv. učiteljskih društava«.

Slavna skupština! Danas slavimo tridesetogodišnjicu najodličnijega našeg učiteljskog društva »hrv. pedagoško-književnoga zbora«. I kod pojedinca čovjeka prvih je trideset godina života takav vijek, gdje se od

njega ne može tražiti mnogo ni zamašnih djela. U životu društva taj je vijek još neznatniji, pa ipak je naš hrv. pedagoško-književni zbor« već u prvôj svojoj tridesetogodišnjici stvorio djela, koja su mnogo doprinijela narodnoj našoj prosvjeti. I danas evo pristupa k otvorenju zavoda, koji će u lancu kulturnih inštitucija mile nam domovine biti znamenita karika.

Lijepi ovaj dan i krasni ovaj događaj veseli me tim više, što sam ja stajao uz kolijevku našega »Zbora«, i što sam mu kroz punih trideset godina bio djelotvornim članom. (Živio!) Čestitam zato iz dna duše i srca svoga »Zboru« i najmlađemu čedu njegovu »Hrv. školskomu muzeju«. Srdačnoj čestitci svojoj pridružujem i čestitku »Saveza hrv. učiteljskih društava«, komu sam predsjednikom. U ime hrvat. učiteljstva, koje je udruženo u »Savezu« izričem najtopliju zahvalnost tako upravi »Zbora«, koja se pobrinula, da je osnovan »Hrv. školski muzej«, kako i vis. kr. zem. vladi, koja je velikodušnom svojom potporom pripomogla, da se mogu vrata njegova danas na dan naše slave otvoriti učiteljstvu i narodu.

Dao Bog, da bi se »Hrv. školski muzej«, čiji porod danas slavimo, što prije podigao na noge i razvio do potpuna junaka! Dao Bog, da bi matica mnogih naših inštitucija, naš »Hrv. pedagoško-književni zbor«, u drugoj tridesetogodišnjici svojoj još više procvao i donio što ljepših plodova u korist narodne naše prosvjete! Živjelo svijesno, napredno i složno učiteljstvo! (Živio!)

Josip Klobučar, predsjednik učitelj. društva za grad Zagreb i okolicu.

Presvijetli gospodine, veleodlična gospodo, slavna skupštino! Hrvatsko pučko učiteljstvo primilo je i prije i u najnovije vrijeme dokaza, da je pravo, da se ono ponositi može sa svojim institucijama, što ih je uz pomoć Božju, darežljivosti naroda i pojedinih plemenitih dobrotvora u život privelo u ovo nekoliko tek posljednjih decenija; jerbo one svakako služe našemu prosvjetnom napretku.

K vijencu naših dosadašnjih inštitucija pridonizao se evo nov i miomirisan cvijetak, a to je naš školski muzej, kojega danas svečano otvorenje slavimo.

Ako i ne možemo reći, da je to već do danas potpuno savršen cvijet; ali je svakako bujan pupoljak, koji će se uz polučene već uslove razviti u znamenit inštitut, koji će služiti časti pučkoga školstva i biti na moralni i kulturni probitak našega naroda.

Velika mi je dakle čast u ovaj čas u dio pala, da mogu presvijetlu, veleodličnu gospodu i sl. skupštinu u ime učiteljskoga društva dubokim poklonstvom i smjernošću najsrdačnije pozdraviti, pa želim i dobromu se Bogu molim, da nam udijeli i nadalje obilje svoga blagoslova, da s pomoću našega dobrog naroda, pod okriljem kr. zem. vlade, a pod vodstvom vrlih naših pregalaca i odličnih prvaka, kakav nam i danas u našem hrvatskom pedagoškom zboru dično predstoji u osobi kr. zem. škol. nadzornika Antuna Cuvaja, izvojštimo i više takvih tečevina, što niču na plemenitoj njivi žarkoga domoljublja, staleške samosvijesti i sloge na-

šemu učiteljskom staležu na čast i ponos, a našemu narodu na korist. Našemu mjezimčetu — školskomu muzeju kličem iz dubine srca svoga: crescat et floreat! (Živio!)

Julije Kempf, zastupnik učiteljskoga društva požeške doline.

Presvijetli gospodine! Slavna skupštino! I opet je slavna matica naša, bijeli Zagreb grad, otvorio svoje dveri učiteljima narodnim, koji se sabraše iz različnih krajeva otadžbine Hrvatske, da budu svjedoci krasnoga slavlja — otvorenja hrv. školskog muzeja i tridesetogodišnjice dičnoga nam hrv. pedagoško-književnog zbora. Hrvatski je pedagoško-književni zbor ono ognjište, s kojega već 30 godina vrcaju žive iskre u svaki kutić naše otadžbine osvjetljujući trnovitu prosvjetnu stazu narodnih nastavnika. Radosna i preradosna srca dođosmo u glavni naš grad, a ta radost ječi punim srcem i požeškom dolinom. Meni je kano tajniku učiteljskoga društva požeške doline osobita čast biti danas tumačem srdačnih osjećaja svih članova učiteljskoga društva požeške doline prigodom ovoga uznositog slavlja, pa čestitajući divnim uspjesima našega hrv. pedagoško-književnog zbora nakon 30 godina, kličem: Živio zbor, pa bio i dalje ognjište prosvjete i dika otadžbine Hrvatske! Živio! (Živio!)

Ivan Kovačević, predsjednik učiteljskoga društva za grad Petrinju i okolicu.

Presvijetli gospodine, slav. skupštino! »U radu je spas«. To geslo vodilo je kroz decenija, a vodi i danas pučko učiteljstvo hrvatsko. Ono je napisano i na zastavu naših prvaka i vođa prošlih i sadašnjih.

Pod tim geslom steklo je učiteljstvo tečevine, s kojih ga hvali i priznanje mu daje i javno mnijenje i mjerodavni faktori. Jedna od najnovijih tečevina jest naš muzej. To je opet novo ognjište, s kojega ćemo crpsti snage i materijala za vršenje uzgoja i obuke. — U njemu će vidjeti i naši potomci i naša mlađa braća, kolika nas je svijest i oduševljenje vodilo u vršenju našega teškog rada. — Naš vrijedni središnji odbor i predsjedništvo uložilo je mnogo truda i rada, a plod tome je muzej, koji nam danas presv. gosp. odjelni predstojnik otvora i javnosti predaje. — Petrinjsko učiteljsko društvo raduje se tomu činu, čestita i kliče: Cvao i napredovao školski naš muzej i čitav učiteljski rad! (Živio!)

Josip Binički, delegat i potpredsjednik učiteljskoga društva rumskoga kotara.

Presvijetli gospodine odjelni predstojniče i slavna skupštino! Čast mi je kao delegatu učiteljskoga društva rumskoga kotara, da pozdravim najsrdačnije dičnoga današnjeg svečara, naš junački »Hrv. pedagoško-književni zbor«. Gospodo i gospođice! Ako skrenemo u duhu nekoliko decenija natrag, možemo se bjelodano uvjeriti, da je tadašnje učiteljsko stanje bilo bijedno i nevoljno. Učitelj je bio jadno potišten, pa su ga odlikovali jedini romanopisci, kad su šale pisali. A danas? Zaista i s ponosom možemo kazati, da je naša učiteljska svijest živa i budna, žarka i velika. Božanska iskra prosvjete vrcnula je i na naše hrvatsko tlo, a tu

je zažegao i dalje orijaški uspaljivao, pa i danas s osobitim uspjehom i žarkom ljubavlju podržava među nama učiteljima nitko drugi, već divni današnji svečar, naš junački borilac za svaki napredak, naš »Hrv. pedag.-knjiž. zbor«. Sve što jesmo i što ćemo ubuduće biti, jest zasluga dičnoga svečara, koji je znao mudro i oprezno sve neprilike ukloniti, pa voditi hrvatsko učiteljstvo putem napretka i prosvjete prave. Divnu je misao zamislio naš veliki Ivan Filipović, krasna je i velika misao po Božjemu zakonu i predivno uspjela i donijela hrvatskomu učiteljstvu toliko slave i poštovanja nesamo hrvatskih domoljubnih sudaca već i povlađivanje kulturnoga svijeta. Stoga ne mogu na ino, već da dadem oduška učiteljskomu društvu kotara rumskoga, pa od srca i gromovito kliknem: Bog živio naš dični »Hrv. pedagoško-književni zbor« i veliki mu i pravedni Bog dao snage, da i nadalje ovako mudro i rodoljubno rukovodi hrvatsko učiteljstvo onom svetom stazom napretka, koju je pokazao nezaboravni veliki hrvatski učitelj i patrijota Ivan Filipović. Slava vječna zborovim utemeljiteljima, a živima svaka čast i priznanje. Živio »Zbor«, živjeli njegovi članovi i suradnici, a dični narod hrvatski počekao i slavio i tisućgodišnjicu ovakva divnog društva! (Veselost i klicanje živio!)

Ivan Stipac, delegat učiteljskoga društva gospićkog.

Presvijetli gospodine! Velecijenjena gospodo! Ako je škola oživljujući organizam društva, ako je učitelj oživljujući organizam škole, to je »Hrv. pedagoško-književni zbor«, oživljujući organizam hrvatskog učiteljstva, te ga kao takva pozdravlja ličko učiteljsko društvo, da mu Gospod naspori njegov rad! (Živio!)

Miroslav Galović, delegat učiteljskoga društva čazmanskoga.

Presvijetli gospodiue! Slavna skupštino! »Učiteljsko društvo čazmanskoga kotara i okolice« ushićeno nad krasnim i trajnim uspjesima, koje je postigao slavni i dični hrv. pedagoško-književni zbor prošastih 30 godina, kliče evo na usta svoga tajnika i delegata: Svemogući i dobri Bog obilno blagoslovio daljni rad pedagoškog zbora, a to se po milosti Božjoj pouzdano nadamo, budući nas vode tako hrabri, odlični, velemarni vođi! Živjeli! (Živio!)

Još su pozdravila skupštinu i čestitala »Zboru« gg. Stjepan Pavušek u ime učiteljskoga društva u Novoj Gradiški, Makso Jurčić u ime učiteljskog društva križevačkoga i Luka Polić u ime učiteljskoga društva za Hrvatsko Primorje. I ovi su pozdravi bili živo povlađivani.

Nakon toga ustade presv. gosp. Armin Pavić, predstojnik kr. zem. vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu i prozbori od prilike ovako:

Trideset godina u jednom društvu nije mnogo, a eno »Hrv. pedagoško-književni zbor« je za to vrijeme svojim radom polučio krasnih rezultata.

Znade se, kako je u današnje doba s velikim poteškoćama spojeno izdavanje knjiga, a eto »Hrv. pedagoško-književni zbor« izdaje tri časopisa: jedan za učitelje, drugi za mladež, treći za porodicu.

Usto »Zbor« izdaje i različne knjige, što za učitelje, što opet za mladež. U tom svom nastojanju »Hrv. pedagoško-književni zbor« za ovih trideset godina postigao je krasnih rezultata, koji mu se općeno priznavaju. Sve je to dokaz, koliko snage imade u tom društvu i na kako zdravom temelju je ono zasnovano. Ja mu na tim krasnim uspjesima srdačno čestitam.

A eno sada je »Hrv. pedagoško-književni zbor« podigao posebni kulturni zavod, uredio školski muzej, koji obiljem različnih izložaka, rasporedbom i uređenjem ni malo ne zaostaje za sličnim zavodima, koji su u okolini naše domovine. Mene raduje, što ovaj novi zavod mogu otvoriti. Proglašujući dakle ovaj zavod u ime kr. zem. vlade otvorenim, pozivam vas, gospodo, da pođemo i da ga razgledamo.

Poslije ovoga govora, koji je skupština živim klicanjem povlađivala, ode odjelni predstojnik praćen predsjednikom i ostalim članovima »Zbora« u prostore školskoga muzeja, gdje je sve pomno razgledao.

Sve bijaše iznenađeno što obiljem zanimljivih predmeta što preglednom rasporedbom i ukusnom uredbom muzeja. U knjigu pohodnika hrvatskoga školskog muzeja upisaše kako presv. gospodin, tako i ostali na uspomenu svoja imena.

Nakon toga je nastavljena skupština u dvorani, te je član »Zbora« g. Adolf Vuković, čitao svoju raspravu o školskim muzejima.

Da se omogući otvorenje »Školskoga muzeja« apelovalo se širom hrvatske otadžbine na rodoljublje naših dobrotvora; održavali su se koncerti, zabave, plesovi, izložbe i sl. Evo proslova, što ga spjevao učitelj Crnko za zabavu, koju je priredila školska mladež u Kamenici:

Čista ljubav, nebesnica sveta,
Koja rađa čudesa po svijetu,
Dovela je evo i vas amo,
Da pregnete svetim ushićenjem
K našeg roda sjajnom meteoru,
Što nas diže nebu pod oblake,
Kruni krunom znanja i umjenja. —
Gdje se dusi po čistoći cijene,
A umovi po bogatom znanju,
Gdje su srca miljem zadojena:
Tu se grade prosvjetni dvorovi.

Ti dvorovi narodu će našem
Biti sunce, štono žarko sjaje
Na zreniku prosvjetnoga neba,
Bit će dúga, koja prošlost spaja
Sa sretnijom, boljom budućnosti,
Bit će spomen, bit će ogledalo
Vaše svijesti i vaše povijesti. —
Stog vas eto pozdravljam i molim:
Dometnite i vi koje zrnce
Na žrtvenik narodne prosvjete. —
To što dâte — djeci svojoj dâte,
I nju samu darom darivate.*

Sva je štampa srdačno i simpatično pozdravila učiteljstvo krajevina Hrvatske i Slavonije, koje se je u ogromnome broju pribralo u Zagrebu, da prisustvuje tridesetogodišnjici »Hrv. pedagoško-književnog zbora«, otvorenju »Školskoga muzeja«, te glavnim skupštinama: »Saveza hrv. učiteljskih društava«, »Hrv. učiteljske štedne i predujamne zadruge«, »Hrv. učiteljske pripomoćne i posmrtne zadruge«, te koncertu, koji je u slavu otvorenja priredio »Klub učiteljica«. Spominjemo članak: »Hrvatsko učiteljstvo«. Narodne Novine. 1901., br. 188.

Ovom prilikom spjevao je učitelj Ljudevit Varjačić ovu pjesmu:

Tridesetogodišnjici Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora.

Trijest ljeta, sokole naš mili,
Od srca nam k srcu letiš hrlo,
Tvoja briga, nastojanje vrlo
Sve nas znanjem i umijećem krili.

Trijest ljeta, kratka evo vijeka,
Ali puna plodonosnog râda —
U tvom krilu eto našeg sklada,
Ti si glas — a mi smo vjerna jeka . . .

Ti si izvor, koj nam svijest bûdi,
Varnica si znanja i umijeća,
Gdje se vari zvanja našeg sreća . . .

S toga ráda šire nam se grudi,
Pobornice staleške nam časti,
Divni »Zbore«, živi, cvjetaj, rasti!**

---

* Škola. 1901., br. 12.
** Napredak. 1901. br. 34.

Stari prijatelj hrv. učiteljstva, Đ. Deželić spjevao ovom prilikom dalju pjesmu:

Hrvatskim pučkim učiteljima.

Svećenici u prosvjete hramu,
U kojem je oltar učiona,
Svjetlonoše u narodâ tamu
Učitelji! Vam od srca sklona
Posvećujem danas pjesmu čednu;
Vrednijim je od zaslužnih ljudi
Ničja vila, gdje joj drago budi,
Od pravijeka ne spjeva nijednu.

U hramu je žarko srce Vaše
Vječnog svijetla žarko kandioce,
Živa vjera budućnosti naše
Slatki spomen na naše praoce.
Anđeli su mila školska djeca,
Čuvari joj Vi ste trudbenici,
Prijatelji, brižni zaštitnici
Ništa manji od na krstu sveca.

Na oltaru čiste Vaše žrtve,
Posvećene ljudstva boljku i sreći,
Búde tvrdo snene, polumrtve
Čast i ugled da uzmogu steći
I nebeskim slični zvjezdam bîti
Sjajem svojim; tà Vaše je djelo:
Da ustane mrtvac živ veselo
Svakomu se dobru naučiti.

Čovječanstvu potreba ste živa
Kao zemlji sunce da je grije
I toplinom da je oplođiva;
Ognjište ste, na kom vatra klije,
Sa kog tople zrâke pedagoga
Tope srca ledena i tvrda
Te se tale surovosti brda,
Kad radite vatrom srca svoga.

Sijači ste plodonosnog zrnja,
S kog naraštaj uljuđen se sprema
Spod plevelja — korova i trnja . . .
Rasadnik ste, da boljega nema,
Mudre knjige, miljenice Vaše,
Ljudskog znanja, duševna poleta,
Na užitak za obadva svijeta
Da spremite pokoljenje naše.

Vi malene kao bubanj prazne
S roditeljskog uzimate doma,
Da u srce urese im razne —
Nek je bogat i čovjek siroma —
Ucijepite, da ih naučite
Znat istinu, ljubav i kreposti;
Duševne im jačeć sposobnosti
Još uzgojem ćud im plemenite.

Svakomu je prva briga vazda,
Da pažljivost učenika svojih
Budnom drži, da im bude gazda.
Kad ih teškim naucima doji,
Razboritost vječnog pravca uči,
I tumači svijetle ideale,
Kojih duše još im nijesu znale
Kao niti rajske staze luči.

Svoju dašto Vi imate muku
Sà svakime, tko s' u Vas nalazi;
Jer u Vašim reć bi je rukama:
Dal' će biti anđeli il' vrazi?
Zanimanje vazda Vam je živo:
Donesene da se gube zloće,
Što je divlje da postane kroće,
I da stablo ne uzraste krivo.

S roditeljima Vi se natječete,
Da im djeca umno napreduju.
Ko marljive krtice dubete
Do svijesti joj, da Vam nauk čuju,
Svijest dužnosti, da joj se razvije
Spram Boga i ljudi, spram naroda,
Da je bijesna, kao tikvu voda,
Ne ponese bura, koja vije.

Opojeni domovine čarom
Pretačete u mladeži srca
Domoljublje najkrasnijim darom,
Bogat jezik, što nam ga nakrca,
Jer ga piju kao žedan vodu.
Čist je govor, naše poslovice,
Zagonetke, same poslastice,
Da se svomu priljubi narodu.

Apostolsko djelovanje Vaše
S naukom je crkvenim u skladu;
Jer učite: I dušmane naše
Ljubit treba, pomoć' im u jadu
I priznati nutrašnju slobodu
I osebnost pojedinih ljudi
I računat sa svačijom ćudi
I navrnut k dobru svaku zgodu.

Svijest dužnosti i potreba rada
Vam su uzor ljudske veličine.
To ucijepit u srdašca mlada
Srcem punim žara i svjetline
Vrstan čini i pravoga kova
Svak učitelj, svijestan svoga zvanja;
Čini mirno i bez napinjanja —
Prava slika pravih vitezova.

Duševna Vam sjetva radost čini,
Blagoslovni, tihi, nikad šumni
Rad Vaš dnevni, dika Vašoj kini,
Ćudoredni napredak i umni
Učenika Vaših, — u mudrosti
Pred Bogom i ljudma da su veći,
K vremenitoj pa i vječnoj sreći
Da će znati ić' u čestitosti.

Bog i vjera, istina je čista:
Vi najveći jeste dobrotvori
Svim narodom, gdje se rad Vaš blista
I nauke, što jezik govori,
Uzorni Vam život posvećuje,
Udome se tuj u srećna roda:
Svijetlo, ljubav, bratstvo i sloboda;
Tù i slava brzo zakraljuje.

Slave uoči otvorenja škol. muzeja. Gospojinski klub učiteljske čitaonice u Zagrebu priredio je dne 19. kolovoza 1901. u dvorani »Kola« svečani koncerat u slavu otvorenja »Školskoga muzeja«. Koncerat se počeo krasnim proslovom, što ga je za tu zgodu spjevala predsjednica kluba i poznata spisateljica M. Pogačić, a govorili su ga Adela Lagančić, koja je prikazivala majku domovinu, i sisački učitelj Oskar Dürr, koji je prikazivao mukotrpna starca učitelja. Učiteljica Lagančić i Dürr deklamovali su proslov upravo vještački, pa su zato bili odlikovani burnim pljeskanjem. Mladi učitelj Ljudevit Krajačić otpjevao je dvije piece: »Mrtva ljubav« od Vilhara i »Sicilijanu« iz opere »Cavalleria Rusticana«. Svojim svježim i zvonkim glasom polučio je veoma lijep uspjeh, pa je zato bio i nagrađen pljeskanjem. Poslije toga je veoma skladno otpjevao mješoviti zbor krasnu pjesmu »Oblacima« i postigao vanredan uspjeh. Tako se isto veoma lijepo istakao mješoviti tamburaški zbor. I muški zbor sveučilišnih građana oduševio je općinstvo svojim biranim glasovima. Valerija Majerhofer, učiteljica iz Gospića, izvela je s velikom preciznošću na glasoviru mazurku od Gedarda, pa je zato izazvana pred zastor. Osobiti utisak učinio je ženski zbor, koji je skladno otpjevao prekrasnu Muhvićevu kompoziciju »Ljubimo se«. Učitelj Oskar Dürr deklamovao je upravo uzorno Jovanovićevu pjesmu »Guslarova smrt«. I posljedne dvije pjesme od Zajca i Stöckla ot-

pjevao je mješoviti zbor vrlo skladno i uz burno odobravanje općinstva. Ovdje su se posebice istakle svojim milozvučnim glasom solo-pjevačice Viktorija Milašević i A. Dernulc. Da je koncerat tako lijepo uspio, ide velika hvala zborovođu Vidalija i predsjednicu kluba Milku Pogačićevu, koji su s osobitim požrtvovanjem nastojali, da se sve tako lijepo udesilo. I naše su se učiteljice ovom zgodom osobito lijepo istakle i dokazale, koliko se složnim radom i odlučnom voljom postići može. Hrvatsko im učiteljstvo na tom najljepše hvali i moli, da ga opet što prije razvesele.*

Zajednički ručak u učiteljskom konviktu. Na koncu skupštinskoga rada sastalo se hrv. pučko učiteljstvo dne 22. kolovoza u učiteljskom konviktu na zajednički objed, da se nakon četiridnevnoga napornog rada odmori, osvježi i prijateljskim razgovorom okrijepi za idući svoj rad.

Osim predsjednika »Saveza« kao domaćine prisustvovali su ručku zemaljski školski nadzornici Jos. Stipetić i Antun Cuvaj, nadalje županijski školski nadzornici P. Orešković, I. Vlaisavljević i S. Optrkić i do 60 učitelja i učiteljica.

Sakupljeno učiteljstvo u domu, koji je sagrađen njegovom brigom i nastojanjem, osjećalo se kao da je kod kuće. Uz tečna jela i čašicu domaće kapljice razvila se najživlja i najsrdačnija zabava, te su se po hrvatskom običaju redale zanosne zdravice. Sve je bilo jedna duša i jedno srce. Tom zabavom zaključen je rad učiteljstva. Na koncu rastadoše se svi s najsrdačnijom željom, da se dogodine opet u krepkom zdravlju i s novim zanosom sastanu na učiteljskoj skupštini.**

Muzej ovaj opisala je u posebnom članku:

Cvetišić Klotilda: Školski muzej i narodne radnje. Narodne Novine 1901., br. 188. Opisuje se zanimljivo »Hrv. školski muzej«, naročito odio za ženske ručne radnje.

Doskora se pokazao »Hrv. školski muzej« pretijesnim. Dosadašnju subvencija od 1000 K za najam prostorija povisila je kr. zem. vlada na 2000 K, te je školski muzej proširen 23. studenoga 1906.

Evo što ovom prilikom donijeeše Narodne Novine:

---

* Napredak. 1901., br. 34.
** Napredak. 1901., br. 34.

Dne 23. rujna 1906. održao je »Hrv. pedagoško-književni zbor« svoju izvanrednu glavnu skupštinu, kojoj je bila svrha, da se otvori prošireni i novo uređeni školski muzej, koji zaprema sada cijeli dio prvoga kata »Učiteljskoga doma« naprema Sveučilišnom trgu.

Ovaj lijepi i bogati školski muzej postoji već punih 5 godina. On je naime otvoren 19. kolovoza 1901. prigodom 30-godišnjice »Hrvat. pedagoškog zbora«. No odonda se ta riznica punila sve više dragocjenim prilozima spomenika o razvoju našega školstva, tako, da se morao muzej proširiti i zapremiti sve sobe i dvorane u prvom katu »Učiteljskoga Doma«. Kao svakomu tako su i hrv. školskom muzeju utrle stazu razne izložbe, naročito pak izložbe učilâ. Takve su izložbe učilâ bile u Zagrebu god. 1871. za vrijeme prve hrv. učiteljske skupštine i god. 1892. prigodom otvorenja nove kr. muške učiteljske škole u Zagrebu. Neposredni povod uređenju našega školskog muzeja dala je međunarodna svjetska izložba u Parizu od god. 1900., gdje je kr. zem. vlada krasno uređenom izložbom našom pokazala cijelome svijetu hrvatsku nastavu, te je hrvatsko školstvo odlikovano bilo najvećim priznanjem (Grand Prix).

Izabran predsjednikom »Hrv. pedagoško-književnog zbora«, istaknuo je Antun Cuvaj u ožujku 1900. želju, da se uredi »Hrvatski školski muzej«. Pedagoški je zbor tu ideju jednodušno prihvatio, te je pozvao sve hrvatsko učiteljstvo i prijatelje narodne prosvjete, da pregnu oko ostvarenja ove lijepe zamisli. »Zbor« je izaslao svoga tajnika, da razgleda i prouči uređenje postojećih već muzeja u Gracu, Beču, Budimpešti i Beogradu, te je pozvao tvorničare i nakladnike učila, pa su se ovi u velikom broju odazvali. Tako je hrv. školski muzej postao bogatom riznicom, u kojoj ćemo naći sve, što se u nas uradilo na polju pučke prosvjete od najstarijih vremena do danas.

Uz kr. zem. vladu, koja je muzeju udarila osnov izlošcima sa pariske izložbe i izdašnom novčanom potporom, dobrotvori su našemu školskom muzeju: kr. i slob. glavni grad Zagreb i mnoge općine, korporacije, kao i rodoljubno naše učiteljstvo, koje je sabiralo zrno do zrna, dok nije složilo ovako bogat i krasan muzej, koji se morao evo u prvom petogodištu proširiti, te sada zaprema dva puta onolik prostor, kao dosada. Ovo je orijaški napredak, koji služi na čast našemu marnomu učiteljstvu.

Taj novo uređeni i prošireni školski muzej otvoren je u nazočnosti grad. načelnika dra. M. Amruša, grad. vijećnika Đ. Deželića, školskih nadzornika A. Cuvaja, A. Vukovića, I. Vlaisavljevića i J. Stipetića, nar. zastupnika prof. Purića i velikoga mnoštva hrv. pučkih učitelja. Muzej je otvorio predsjednik »Zbora« prof. Stjepan Basariček krasnom besjedom, kojom je otvorio i skupštinu »Zbora«.

Novo uređeni školski muzej zaprema 8 velikih soba. Usred muzejskih prostorija nalazi se velika knjižnica, koja se dijeli na historijsko i moderno odijeljenje. U toj sobi, koju na odličnom mjestu resi lik Ivana Filipovića, nalazi se i veliki zemljovid Hrvatske i Slavonije, na kojem su naznačena sva mjesta, što imadu pučke škole. U toj sobi drži »Hrv. pe-

dagoško-književni zbor« svoje sjednice, a nema sumnje, da će je uresiti doskora i slikama svih dosadašnjih »Zborovih« predsjednika.

U sobama, koje su otvorene knjižnici nalijevo, nalazi se permanentna izložba svih novih, pa i najnovijih učila. Vidimo tuj metodički poredane slike za obuku u zemljopisu. Na dugačkom stolu smještena je množina slika spomenutih disciplina, koje se nijesu mogle smjestiti po stijenama.

U daljnoj sobi nalaze se predmeti i slike za početnu stvarnu obuku, gospodarstvo, tehnološke zbirke, risanje, fiziku i dr. Sve je bogato zastupano tako, da se već sada opaža, kako će doskora i ove proširene prostorije biti pretijesne.

Pođemo li iz knjižnice nadesno, dolazimo najprije u t. zv. »Parisku sobu«, koja je urešena prekrasnim umjetničkim rezbarijama i akvarelnim slikama, koje prikazuju novije školske zgrade iz svih većih gradova i mjesta Hrvatske i Slavonije. U toj sobi nalazimo nadalje zastupane razne predmete, što spadaju na ručne radove i vještine, zatim predmete i učila za obuku slijepe i gluhonijeme djece, pa uzorke za risanje i krasnopis, zbirku učeničkih risarija i pismenih radnja, Biničkijev »Svjetozor« i t. d.

U sobi do nje nalaze se prekrasne i bogate hrvatske nošnje, narodni vezovi, koji svakoga posjetioca mora da zadive. Već je više vještaka došlo iz Beča, da napose prouče ovu bogatu zbirku narodnih nošnja, vezova, tkanina i dr., što su ovdje sabrani.

Izatoga dolazimo u sobu, u kojoj su izloženi uzorci a i radnje muškoga i ženskog ručnog rada.

U drugoj sobi nalazi se školski namještaj, klupe i dr., kao i nacrti raznih školskih zgrada. (Iz ovoga je odjela mnogo stvari sada izloženo u »Sokolsko-higijenskoj izložbi«.)

Posljednja je soba pravi historijski odio muzeja. Tu nalazimo: zbirku rukopisa hrv. pedagoga, razne listine, svjedodžbe i sve, što nam je ostavila stara škola, kao primjerice: školski pečatnjaci, raznovrsna stara učila i pomagala, uniforma graničarskoga učitelja, zbirka novaca i kolajni, kovanih u našim krajevima, množinu raznovrsnih starih školskih protokola i listina i t. d. Stijene su urešene slikama zaslužnih muževa za hrvatsko školstvo.

Uzato su još dva hodnika, koji pripadaju muzeju. U prvom se nalazi bogata zbirka zanimljivih starih zemljovida, lijepa kartografska zbirka. U drugom opet hodniku nalazimo veoma opsežnu zbirku starih računaljki i ploča za pisočitanje.

Tako smo površno prikazali prošireni naš školski muzej, koji se danas broji među prve takve zavode u monarhiji. To priznaje svatko, koji je slične muzeje vidio, a spominje se naš muzej i u inozemstvu. Rektor Hübner iz Breslave, prvi i najbolji poznavalac školskih muzeja u Njemačkoj, opisao je hrv. školski muzej veoma opširno i simpatično u svom djelu: »Die ausländischen Schulmuseen«, koje je ljetos štampano Da je naš školski muzej na odličnom glasu, dokazuje i to, što je gla-

sovita bečka tvrtka »Lehrmittel-Zentrale« poslala svoga čovjeka, koji je u školskom muzeju za vrijeme od 20.—30. rujna priredio malu izložbu najnovijih učila (krasni preparati, novo munjilo, Marconijev brzojav bez žica i dr.). Sve izloške tumači izaslanik tvrtke sam i pravi pokušaje, što posjetnike vanredno zanima.

Za svoga petogodišnjeg opstanka razvio se evo hrvatski školski muzej tako, da se njime može ponositi nesamo hrvatsko učiteljstvo, već i sav narod hrvatski, a napose glavni naš grad Zagreb.

S velikim trudom i marom uredio je taj muzej njegov kustos, učitelj Josip Medved, kojemu svaka čast i hvala na uloženom trudu.

Svraćamo pažnju i širega općinstva na krasni taj i bogati »školski muzej«, koji je svakomu otvoren četvrtkom i nedjeljom od 10—12 sati prije podne. A bilo bi poželjno, da se i roditelji školske mladeži zanimaju za ovakav zavod, koji prikazuje razvoj hrvatskoga školstva, te je bogata riznica svega, što je pučka škola uradila na prosvjetnom polju od najstarijih vremena do danas.*

7. Muzej šumarsko-gospodarstveni u Zagrebu. Iz šumarskih krugova bila je trgovačko-obrtnička komora zagrebačka zamoljena, da poprimi inicijativu za ustrojenje jednoga šumarsko-trgovačkog muzeja u Zagrebu. Komora se je za to pitanje rado zainteresovala, jer tangira važnu granu gospodarstvene privrede, te je nakon provedenih izviđaja na nadležnim mjestima podala ovo mnijenje:

O shodnosti postojanja jednoga šumarskog muzeja komora je doduše jedne misli sa pokretačima, nu pošto takav muzej koli pravno, toli faktično već postoji, mnije komora, da se u konkretnom slučaju može raditi samo o oživljenju, odnosno preuređenju već postojećega muzeja, pa inicijativa u tom pravcu spada u prirodnu nadležnost »Hrv. šumarskog društva«, čije nastojanje je ova komora vazda rado pripravna poduprijeti.

Gradska općina zagrebačka odstupila je u svoje vrijeme rečenom društvu, ukoliko je ovdje poznato, besplatno gradilište za gradnju sadanjega šumarskog doma uz naročiti uvjet, da ono mora urediti i uzdržavati šumarski muzej, te je društvo toj obvezi dužno udovoljavati, jer se inače izvrgava pravnim posljedicama propusta.

Taj muzej nije nažalost već s prvoga početka odgovarao svojoj svrsi, jer svojim nezgodnim smještenjem nije bio pristupačan za javni posjet. Pored toga se ni upravi muzeja nije po-

* Narodne Novine. 1906., br. 221.

klanjala nužna pažnja, te su zbirke zanemarene tako, da su djelomice sasma propale, dok nakon dugotrajnih pregovora nije muzej sa uređajem preuzet po kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi u vlastitu upravu i na čuvanje, te služi sada za svrhe kr. šumarske akademije, i ako mu posjet inim krugovima nije zabranjen.

Uz sadašnje prilike promašuje rečeni muzej dašto svoju svrhu, ali glede uređenja toga pitanja imalo bi se rečeno društvo sporazumjeti s vladom.

Ukoliko je ova komora obaviještena, nema izgleda, da bi kr. zem. vlada bila voljna otkupiti šumarski dom za svrhe šumarske akademije, jer su prostorije iste unatoč obilatih preudezbi nedostatne i malene, riječju, skroz neprikladne, pa bi se stoga rečeni sporazumak morao tražiti na drugoj osnovci, tim više, što se sada nalazi u raspravi davno pitanje preloženja kr. višeg gospodarskog učilišta iz Križevaca u Zagreb i njegova stopljenja sa šumarskom akademijom uz prislon na sveučilište kao poseban fakultet. Za taj slučaj prostorije bi šumarskoga doma gotovo bile nedostatne.

Tek po rješenju toga važnog pitanja moglo bi postati aktuelnim ono glede šumarskoga muzeja; nije isključena mogućnost, da se jedan i drugi muzej spoje u jednu cjelinu, kako je to i u mnogo naprednijim zemljama praktično provedeno, te bi se za takovo rješenje i ova komora najradije založila tim više, što ga s obzirom na skučena sredstva, koja u Hrvatskoj za takove svrhe stoje na raspolaganju, smatra najzgodnijim.

Iz razloženoga slijedi, da težište stvari leži u rješenju pitanja o preloženju križevačkoga zavoda u savezu s reformom šumarske akademije, pa bi se to od strane interesovanih čimbenika imalo pospješivati, a međutim bi se šumarsko društvo, koje sada u svojoj vlastitoj zgradi nema gotovo krova, moglo eventualno odlučiti na gradnju novoga šumarskog doma, jer će se sadašnji po zakupniku imati valjada građevno uspostaviti u prijašnje stanje, te služiti kao stambena zgrada, ili će ga pak vlada, možda iz razloga financijalne konveniencije, moći prekupiti za svrhe drugoga kojeg učevnog zavoda ili javnog ureda.*

---

* Narodne Novine. 1913., br. 76.

cc) Srbi.

2. Glave grčkoist. (istočno-pravoslavne srpske) crkve. Na čelu grčkoistočne (istočno-pravoslavne srpske) crkve nalazimo u ovome razdoblju arhiepiskopa metropolita i patrijarha Georgija Brankovića, kojega naslijedi Lukijan Bogdanović.

Branković Georgije, mitropolit i patrijarh srpski. Rodio se 13. ožujka g. 1830. u Kulpinu (Bačka), umr'o 30. srpnja 1907. u Karlovcima.

Branković Georgije, mitropolit i patrijarh srpski.
(Iz djela »Oester.-Ungarn in Wort und Bild«.)

Osnovnu je školu svršio 1836.—40. u Senti. Prva četiri gimnazijalna razreda u evangeličkoj gimnaziji u St. Vrbasu. Peti i šesti razred gimnazije u Baji, a tadašnju filozofiju god. 1847. i 1848. u Nagy-Kerešu. Burne 48. godine prekinuo je nauke, a 1849. god. postao varoški podbilježnik u Senti, gdje je ostao do 1852. god. Tada je stupio u bogosloviju u Sr. Karlovcima, koju je svršio 1855. god. Novosadski vladika Platon zađakonio ga je 6. (28.) prosinca 1855. Iduće godine postao je kao kapelan

svome ocu, a na Preobraženje 1859. proizveden je za protu somborskog Od 1861. do 1879. god. kao i 1882. god. bio je član srpskoga nar. crkv. sabora, a od 1875. god. član saborskog odbora.

Poznavao je srp. narodno-crkv. avtonomiju kao malo tko. Sinod ga je izabrao 7. svibnja 1882. za episkopa temišvarskog. Poslije smrti Germana Anđelića, patrijarha srpskog, izabrao ga srpski nar. crkveni sabor 21. travnja 1890. za arhijepiskopa karlovačkog, mitropolita i patrijarha srpskog. Dobio je kod izbora 41 glas, dok je Teofan Živković dobio 11 glasova, a 18 poslanika nije glasovalo.

Patrijarh Georgije Branković bio je pravi tajni savjetnik, kavaljer ordena gvozdene krune I. stepena, zatim srpskoga ordena Bjelog Orla i Sv. Save I. stepena, te crnogorskoga Danilova ordena I. stepena. Prilikom proslave pedesetogodišnjice svešteničke službe dobio je od kralja Franje Josipa I. prev. rješenjem od 9. prosinca 1905. Leopoldov orden. Bio je član gornjega ugarskog doma i hrvatskog sabora, počasni građanin grada Sombora i t. d. i t. d.

Pokojni patrijarh Georgije prilagao je dosta za srpske kulturne i prosvjetne ustanove. Godine 1894. osnovao je »Školski fond sv. Save« i prvi položio 20.000 K. Za školu u svom rodnom mjestu Kulpinu darovao je trideset jutara zemlje u vrijednosti od 20.000 K i sagradio poslije školu, za koju je izdao 10.200 K. Za školu u Baji poklonio je zgradu vrijednu 7000 K, podigao je školu u Bijelom Brdu u vrijednosti od 16.000 K. — Sveukupni darovi patrijarha Brankovića za srpske škole iznose oko 150.000 K.

Kada je Školski Savjet 1894. god. odredio, da se na somborskoj učiteljskoj školi odijeli nastava muških i ženskih, trebalo je stvoriti posebno zdanje za jedno odjeljenje somborske preparandije. Patrijarh Branković pokloni za to zemlju i podiže zgradu, u što je utrošeno 80.000 K. U zgradi, u kojoj se nalazi muška preparandija posvećena 1895. g., stoji tabla sa natpisom »Georgije Branković, patrijarh, Narodu Srpskom«. God. 1894. umnožava patrijarh fondove srpskih velikih gimnazija u Karlovcima i Novom Sadu za 4000 K i povećava svoju članarinu kao član »Matice Srpske« sa 1800 K, kojom prilikom upisuje još šest srpskih institucija za članove Matice izdavši za tu cijel 1200 K.

Za zgradu srpskoga monaškog seminara poklonio je patrijarh zemljište vrijedno 7000 K. God. 1895. osnovao je propovjednički fond od 2000 K. Za ukrašenje patrijaršijske rezidencije otkupio je patrijarh Georgije sliku Pavla Jovanovića »Seoba Srba« za 20.000 K; za izradu poprsja, koju je radio Petar Ubavkić u rezidenciji, dao je 4000 K. Za podizanje spomenika Dimitriju Sabovu i Stevanu Stratimiroviću poklanja 2000 K. Santovčanima, kad su prešli na pravoslavlje, poklanja 24.000 K za podizanje crkve i škole. Srpskoj ženskoj zadruzi Majke Angeline u Budimpešti prilagao je patrijarh godišnje 3200 K. Za srpski sveštenički konvikat kupuje patrijarh namještaj za 5000 K. Pokojni patrijarh podigao je impozantnu zgradu za sveštenički seminar sa prinosom od 200.000 K. »Srpskom Sokolu« karlovačkom poklonio je pokojni patrijarh jednu kuću sa baščom u vrijednosti od 30.000 K.

Osim tih prinosa davao je pokojni patrijah mnoge manje potpore. Potpomagao je tako potrebnije književnike, učitelje i crkvene općine, kada su molile za popravke crkvi. Potpomagao je srpska pjevačka društva, srpsko narodno pozorište i pojedine glumačke družine, srpska akademska potporna društva na univerzitetima, a davao je često priloge prilikom raznih besjeda i zabava. Sjetio se i ljubljanske Matice. Potpomagao je mnogo srpske ženske zadruge, upisujući se za člana utemeljača.

Svi prilozi patrijarha Georgija Brankovića u novcu i investicijama čine impozantnu svotu oko jednoga milijuna kruna.

Dne 19. prosinca 1905. proslavila je Nj. Svetost, mitropolit i patrijarh srpski, Georgije Branković, svoju 50-godišnjicu svećeničke službe. U toj slavi učestvovalo zaista i srpsko učiteljstvo s mladeži srpskom, jer je visoki svečar ne samo poglavica srpske crkve, nego i poglavica srpske škole. On je interese škole i učiteljstva zastupao i zagovarao na svakome mjestu i svakom prigodom, a u mlađim danima je za školu stekao zasluga i kao učitelj u učiteljskoj školi somborskoj.*

Evo što su ovom prilikom donijele »Narodne Novine«:

Danas slavi Njegova Svetost, mitropolit i patrijarh srpski, preuzvišeni gospodin Georgije Branković, pedesetogodišnjicu svoje svešteničke službe. To je sama po sebi rijetka i uzvišena slava, a pošto je patrijarh Branković ne samo poglavica srpsko-pravoslavne crkve u zemljama krune sv. Stjepana, nego ujedno jedan od najvećih sinova i najvećih dobrotvora svoga naroda, učestvuje u toj slavi i narod, pa je današnji jubilej arhiepiskopa karlovačkoga blagdan za srpsko-pravoslavnu crkvu i sve njene vjernike, kojim je duša nenatrunjena stranačkom strašću, pristupna priznanju i zahvalnosti prema jednom doista znamenitom mužu.

U rijetkoj ovoj slavi preodličnoga muža sudjeluje i uzvišeni kralj naš, predobri otac svih svojih naroda i vrhovni zaštitnik svakoga plemenitog i poštenog nastojanja na javnom polju. Vjernomu i prokušanom svome službeniku podijelilo je Njegovo Veličanstvo povodom današnjega jubileja visoko odličje, velekrst Leopoldova reda, priznavajući mu u previšnjem ručnom pismu vjernost prema prijestolu te velike zasluge na polju crkvenom, kulturnom i dobrotvornom, a tim očinskim priznanjem s najvišega mjesta usrećen je nesamo današnji zaslužni jubilarac, nego i odlikovan čitav vazda vjerni srpski narod, koji će u tom značajnom aktu previšnje milosti jasno razabrati dokaz, kako viteški naš vladar vodi brigu o djelovanju njegovih odličnih sinova, te im ne uskraćuje previšnjega priznanja za stečene zasluge u interesu narodne prosvjete.

U krasnoj današnjoj slavi saučestvuje uz autonomnu vladu naše domovine i hrvatski narod, manifestirajući bratsku ljubav, koja treba da vlada i doista vlada među oba bratska plemena, a kojoj je vazda bio i ostao preuzvišeni gospodin svečar i iskren zagovornik i vjeran pobornik. Predstavnici ogromne većine hrvatskoga naroda klanjaju se danas u znak

* Napredak. 1905., br. 51.

visokoga štovanja Njegovoj Svetosti i isporučuju mu svoju srdačnu čestitku s iskrenom i toplom željom, da bi mu vječni dao života i zdravlja, kako bi mogao ostvariti sve svoje težnje, kojima se zanosi duša njegova, otkako je na vrhu srpsko-pravoslavne crkve.

Teška su bila vremena za tu crkvu, kadno je 21. travnja 1890. temišvarski episkop Đorđe Branković bio izabran mitropolitom i patrijarhom srpskim, ali on je bio potpuno pripravljen za svoje uzvišeno zvanje, pa kad bi bilo u ustrojstvu crkve sve od njega zavisilo, nema sumnje, da bi autonomija srpsko-pravoslavne crkve dodanas bila izgrađena i učvršćena, kako bi to mogao samo najbolji srpski patriot željeti. U svim granama crkvene i školske organizacije bio je Branković potpuno upućen još prije nego što je postao temišvarski episkop, a svoje golemo iskustvo popunio je osam-godišnjim vladičanstvom u neumornom radu, te je jamačno bio spreman za svoje visoko dostojanstvo kao ni jedan drugi episkop u ono doba, a imao je veliku praksu i u političko-upravnom radu, bivši kroz mnoge godine član upravnih odbora i županijskih skupština, kao što je također već od g. 1865. bio član narodno-crkvenih srpskih kongresa i saborskih odbora.

Branković je dakle bio i rijetkim svojim bogoslovnim znanjem i dugotrajnim svojim pastirskim djelovanjem i dubokim svojim shvaćanjem kulturnih narodnih potreba, i bogatim administrativnim iskustvom, i živom agilnošću svoga karaktera, i ljupkom svojom rječitošću, i vanredno prijatnim svjetskim formama svoga općenja, i napokon dubokom svojom ljubavlju prama narodu, a potpunom odanošću svojoj crkvi i neuskolebivom vjernošću uzvišenomu vladaru kao predistiniran, da stupi na čelo srpsko-pravoslavne crkve i narodno-crkvene autonomije. Narodni sabor, koji ga je izabrao patrijarhom, bio je s punim pravom uvjeren, da za poglavicu crkve izabira čitavoga čovjeka, a kakav je glas izabrani patrijarh ostavio u svojoj dijecezi, u kojoj je djelovao osam godina, te što se je prema tome moglo očekivati od njega kao patrijarha, svjedoči adresa općine veliko-kikindske, u kojoj se kaže, da je u dijecezi svojoj bio »učitelj pravde i istine, učitelj mira, učitelj bratske ljubavi i sloge«. Riječi su to, koje bi mogle biti isklesane na spomeniku najboljeg muža, da mu slavu pronose kroz vijekove...

Svi znamo, kako je preuzvišeni gospodin Branković odmah prionuo, da ispuni svoje i svojih vjernika najvruće želje s obzirom na izgradnju narodno-crkvene autonomije. Njegova je bila glavna misao, da se za tu autonomiju izgradi jedinstven statut, koji bi obuhvatao sve poslove pravoslavne crkve, štono spadaju na narodno-crkveni sabor u Karlovcima, a bio udešen prema zbiljnim potrebama crkve i naroda tako, da sva vlast ne bude izručena laičkomu elementu, no da se ovaj ipak ne isključi iz crkvene organizacije. Narodnu tradiciju i potrebe novoga vremena želio je sadanji patriarh skladno svezati u jedinstvenu čvrstu cjelinu, pa da na jednom zakonu, posvećenom od krune, kao neprolaznom stalnom temelju, narodno-crkvena srpska autonomija bude zaštićena i osigurana za sva vremena. Njegovo nastojanje u tom pravcu nije dodanas urodilo

željenim blagoslovnim plodom, jer su političko-stranačke strasti i isprazne demagoške lozinke bile jače od njegova najtreznijeg nastojanja i njegovih najplemenitijih težnja, dostojnih najživlje potpore. Za sav svoj neumorni, požrtvovni, umni i patriotični rad nije patriarh mogao pače ni objektivnoga priznanja naći u jednom dijelu naroda, nego je nasuprot bio izložen u organima jedne stranke zlobnomu sumnjičenju i upravo mahnitim napadajima. Ali ni ta besprimjerna nezahvalnost jednoga dijela suvremenika nije mogla ogorčiti zaslužnoga patrijarha, koji je na sreću pravi filozof, te svojom plemenštinom zaštićen od takvoga naopakog djelovanja svojih protivnika, nego je on na svakom području tim više i ustrajnije poklanjao svoje znanje, svoje srce i svoja sredstva narodu svojemu, zanoseći se tihom, no čvrstom nadom, da će mu možda ipak za rukom poći, te bi u jeseni svoga plodnog života postigao za autonomni život svoje crkve one garancije, kojih 15-godišnjim nastojanjem dosada nije mogao isposlovati.

Štogod je mogao naredbenim putem i u okviru svoje vrhovne crkvene vlasti prema zahtjevima vremena i faktičnim potrebama u interesu crkve, klera i kulturnoga razvitka učiniti, to je sve preuzvišeni današnji svečar u razmjerno kratkom vremenu u punoj mjeri učinio dokumentirajući širok pogled uistinu modernoga muža, svestrano poimanje pravoga napretka, praktična skrb djelotvornoga dobrotvora i istinsku ljubav zlatnoga srca prema bližnjemu i narodu. Da ovdje napominjemo sva djela njegova kulturnog nastojanja i humanitarnog duha, to bi nas predaleko odvelo. Dosta je napomenuti, da su seminar za bogoslovce i »narodni dom« u Karlovcima glavni spomenici, koji će ime patrijarha Brankovića predati i onim dalekim generacijama, koje već ne će moći vjerovati, da je taj muž mogao imati ličnih protivnika. Preko milijun kruna žrtvovao je dosada patriarh Branković na razne investicije crkvene i kulturne, a i sadašnji svoj jubilej posvetio je preuzvišeni svečar dvama krasnim i plemenitim fondovima, koji dokazuju, kako mu se sve misli koncentriraju oko crkveno-vjerskih i prosvjetnih amaneta narodnih.

Profesor Đorđe Magarašević izdao je povodom današnjega jubileja opsežan životopis patrijarha Brankovića, u kojem prati njegov javni rad kroz svih 30 godina njegove svešteničke službe, te pri koncu s punim pravom konstatuje veliku, neprolaznu vrijednost toga svešteničkog djelovanja, ističući, da se kroz sva razdoblja platrijarhova plodonosnog života proteže jedna neprekidna nit, a to je »kulturna napredna misao, koju patrijarh Branković pretvara u djela kroz svih pedeset godina svoga javnog života i rada«. Toj kulturnoj naprednoj misli svjedoci su srpska narodna i crkvena prosvjeta, koja je u patrijarhu Brankoviću stekla svoga pokretača, stvaraoca i zastupnika. Zato njegova današnja slava nije mogla a da ne nađe živoga i radosnog odziva kod srpskoga naroda, kod vedre krune i kod hrvatske braće, a uznositoj današnjoj svečanosti ne može nimalo smetati stranačka nesnošljivost stanovitih elemenata. No kada jednom nestane sadašnjih sitničarskih interesa pojedinih partaja i osoba, — piše s punim pravom jedan srpski list — i kad se o svim današnjim javnim radnicima bude sudilo prema njihovim djelima, koja su u korist

naroda i za dobro njegovo polučili, tada će potomci današnje srpske generacije svih bez razlike znati patriarha Georgija Brankovića samo kao mudroga starješinu, velikoga dobrotvora i moćnog zaštitnika prosvjete narodne, te će klicati uspomeni njegovoj: Slava i hvala!*

Georgija Brankovića naslijedi na stolici arhiepiskopa, mitropolita i patriarha srpskoga Lukijan Bogdanović.

Bogdanović Lukijan, arhiepiskop karlovački, mitropolit i patrijarh srpski. Rodio se u Baji, u Ugarskoj, dana 28. travnja 1867. Stupio

Bogdanović Lukijan, patriarh srpski, arhiepiskop karlovački.
(Po slici.)

u monaški čin 16. srpnja 1891. u manastiru Beočinu. Proizveden za jerođakona 21. srpnja iste godine, a 6. listopada za patrijaraškog protođakona te godine. Na Cveti 1894. proizveden je za arhiđakona, a 24. lipnja iste godine za sinđela, 6. prosinca 1896. te godine proizveden je za protosinđela, a 20. prosinca 1896. za arhimandrita manastira Beočina.

Sv. arhijerejskim Sinodom izabran je 28. studenoga 1897. za episkopa budimskoga, a previšnjim rješenjem Njegova c. i apostol. kraljev-

* Narodne Novine 1905., br. 290.

skog Veličanstva Franje Josipa I., izdanim 8. siječnja 1898., potvrđen 1. ožujka iste godine, posvećen je za episkopa, a 14. ožujka iste godine ustoličen.

Godine 1908. imenovalo ga je Njeg. Veličanstvo svojim pravim tajnim savjetnikom, a iste godine 3. travnja administratorom karlovačke arhiepiskopije i srpske mitropolije.

Srpskim pravoslavnim narodno-crkvenim saborom u Karlovcima izabran je za arhiepiskopa karlovačkog, mitropolita i patrijarha srpskog 9.

Nikolić Miron, episkop pakrački, vitez reda željezne krune II. razreda.
(Po fotografiji.)

(22.) rujna 1908., a previšnjim rješenjem Njegova c i apost. kraljevskog Veličanstva, izdanim 2. listopada 1908., potvrđen 25. rujna (8. listopada) iste godine svečano je ustoličen.

Na čelu dijeceze pakračke nalazimo u ovo vrijeme episkopa Mirona Nikolića, a gornjo-karlovačke episkopa Mihajla Gruića.

1. Nikolić Miron, episkop pakrački i vitez reda željezne krune II. razreda. Dne 10. studenoga 1870. bje rukopoložen za đakona, a već god.

1890. posvećen za episkopa. Prije spomenuti dan t. j. 10. studenoga 1870. bi u Pakracu proslavljena 40-godišnjica stupanja u svetopastirski čin i 20-godišnjica episkopovanja. Eto što ovom prilikom pišu naše novine:

Ovo je lijepo slavlje, pred kojim bi rijetko koji velikodostojnik zatvorio oči i pustio da prolaze i ovi kao svi drugi dani, kao i svaka druga godina. No mi viđamo, kako mnogi uzimaju i manja razdoblja kao priliku za slavljenje, za buru i veselje. A naš slavljenik, presv. vladika Miron? On je baš u malenom broju onih velikana, koji u radu, u mirnom i skromnom životu puštaju da protječu ovi prigodni dani i godine baš kao i svi drugi do suđenoga časa. I protekla bi 40godičnjica svešteno-pastirstva i 20godišnjica episkopovanja Mirona Nikolića, da ne pade na um bjelovarskom sveštenstvu i pakračkoj crkvenoj općini, koji prisiliše skromnoga slavljenika, da se proslave ma i najskromnijim načinom ove godine života i rada njegova.

Kako će ova skromna proslava proći, javit ću ukratko. Ali sada valja da povodom ove proslave progovorim o slavljeniku, jer je to i zaslužio.

Episkop Miron Nikolić počeo je svoj kaluđerski život i rad pod duhovnim ocem vladikom Nikanorom Grujićem, s kojim je proveo sve do god. 1887. Genijalni Nikanor Grujić bijaše mu učitelj, koji je još iz mladosti obraćao na sebe pažnju svoga i stranog svijeta pjesništvom i govorništvom; koji je općom inteligencijom zadobio ljubav čuvenoga patrijarha Rajačića, a zadavao je strah svoj svjetskoj inteligenciji sedamdesetih i osamdesetih godina. kada su kolo vodili Miletić i Subotić, koji su spriječili da Grujić nije postao patrijarhom, ali su se zato poslije gorko pokajali. Uvrijeđen Grujić povukao se u mir u svoju rezidenciju, gdje je mirno živio i radio stičući karakteristične znake strogoga čovjeka u životu, a blagog u sudu; trudoljubivoga i darežljivog crkvenog čovjeka i rodoljuba.

Kod ovakova učitelja slavljenik je proveo najglavnije godine života: mladost. Mnogi od poštovanih čitalaca poznaje osobu Mirona Nikolića pa daj da ga i približno prikažemo i za one, koji ga ne poznadoše, da ga ma u nekim crtama poznadu, jer je to slavljenik zaslužio. Ugodno visokog stasa negda plavooki i plavokosi mladić blaga pogleda, laganog i odmjerenog kroka sada je osjedjeli starac, za koga narod po narodnoj s pravom veli: Kad u crkvu ide, žubori mu brada, te izazivlje simpatiju svakoga, koji ga pogleda. Kuća i crkva, narod i poziv su mu svetinje, kojima se odao dušom i tijelom. Potrebama svih odgovoriti to mu je prva i najveća ambicija, kojom traje do groba. Bez nužde ne ostavlja kuću svoju, jer se drži one »Moja kućica, moja slobodica«. U ovoj kućici i u snu i na javi misli o sreći naroda svoga. Od zore rane do mrkoga mraka probavlja slavljenik u radu, bilo u zvaničenju, bilo u čitanju stručne lektire, bilo u čitanju antropološko-socijalnih studija, koje prispodablja životu svome i narodnome. Vrata njegove kuće svakomu su čovjeku otvorena, baš kao što mu je i duša. Nikada mu nije dosadno veselu saslušati i s njime se veseliti, tužnoga utješiti, neukoga poučiti, potrebnog

pomoći, a sve to bez razlike tko je, tko i šta je tko, bez razlike vjere i narodnosti.

Stupivši današnji slavljenik u monaški (kaluđerski) čin ostavio je svjetovno ime Mihail i dobio je drugo, Miron. A kako? Generalni učitelj Nikanor je (god. 1861.) napisao i izdao spjev »Sv. Sava«, u kome je od glavnih lica Miron, čudni svetogorac, kaluđer mudar, odgojen u Božjoj knjizi, te je kao takav pametni savjetnik, na dvoru Nemanjinom, sa kojim će poslije u svijet Rastko, da postane episkopom, pa i potomstvu svecem. Ovo je ime učitelj Nikanor dao učeniku svome, jer je bio uvjeren, da će ime ovo potpuno ličiti smjernom Mihailu, da će novi Miron do groba sačuvati značenje ovoga mudrog monaha. Blagopokojni učitelj mirno može u grobu da počiva, jer mu učenik životom i radom namjenu dostojno izvršuje i opravdava.

Naravna dobrota i blagost Mironova od djetinjstva nije se promijenila ni u starijim danima, ni u danima episkopskoga čina i dostojanstva. Kao i njegov učitelj, Miron je strog u životu — prema sebi, a prema svakom drugom, naročito slabima, uvijek je blag. Slušati Mirona u privatnom životu ili zvanično sa amvona (propovjedaonice), čut ćete samo pouku i savjete, a nikako prijetnje i pogrde. Čitati njegova privatna pisma ili zvanične prigodne poslanice, to su sve mudre riječi, očinski savjeti, koji se ne bave bajoslovnom prošlošću, već je sve to protkano sadašnjošću, savremenošću, a osnovano je na iskustvu, tom najboljem učitelju za sav misaoni svijet. Strogo se pridržavajući vjerske naobrazbe uvijek je prijatelj i novina u nauci i industriji sa plemenitom težnjom, da mu i pastva, narod pođe putem ovih novina imajući dakako na umu i onu: Zla je novost bez osnova stara. Ovim hoću da rečem, da je episkop Miron svagda pristupačan razložnoj, stvarnoj, praktičnoj i korisnoj savremenosti.

Već i od Njegova Veličanstva odlikovani ordenom gvozdene krune naš slavljenik neka primi i naša čestitanja sa željom, da cio i zdrav dočeka slavlje i 50godišnjice svešteno-pastirstva na dobro povjerenoga mu naroda!*

2. Grujić Mihailo, episkop gornjo-karlovački, član velikaške kuće, vitez Leopoldova reda i t. d. Rođen 11. kolovoza 1861. u Kraljevčanima, u glinskom kotaru. Roditelji su mu Petar i Milka. Kršteno mu ime Miloš. Svršio g. 1880. gimnaziju u Zagrebu, dvije godine prava na sveučilištu zagrebačkom, gdje je god. 1882. položio prvi državni ispit. God. 1886. svršio je bogosloviju u Karlovcima. 22. travnja 1887. rukopoložen je za đakona a 23. travnja 1887. za prezvitera u Plaškom bez prethodne ženidbe. Kao mirski sveštenik administrirao je parohiju u Borojevićima do god. 1889. Iste godine položio je u manastiru Gomirju monaški objet i dobio ime Mihailo. Kao kaluđer administrirao je neko vrijeme parohiju Marindo-Bojanci. Mjeseca studenoga 1890. postao je profesorom bogoslovije u Karlovcima. Dne 15. listopada 1891. izabran je sinodalno, a 20. studenoga

* Narodne Novine. 1910., br. 257.

1891. previšnje potvrđen za srpsko-pravoslavnoga episkoga gornjo-karlovačkog. Kao izabrani episkop proizveden je 20. listopada 1881. za protosinđela, a 26. listopada 1891. za arhimandrita manastira Krušedola. God. 1891. 15. prosinca rukopoložen je za episkopa. God. 1911. odlikovan je od Njeg. Veličanstva velekrstom reda Franje Josipa.

Srpsko pitanje u saboru. U XII. saborskoj sjednici od 9. travnja 1910. dotaknuto je pitanje Srba ovim:

Grujić Mihailo, episkop gornjo-karlovački, velekrsnik reda Franje Josipa I.

(Po fotografiji.)

Zast. dr. Mladen Lisavac: Vis. sabore! Pošto sam jasno izjavio, da stojim na stanovištu etičke narodne cjeline Srba i Hrvata, ali da smatram, da današnje stanje i današnje prilike, koje postoje ne opravdavaju još da se nazivamo jednim narodom, naročito u kulturnom i socijalnom pogledu, te vodeći o tom računa zastupam i to načelo, da Srbi imaju svoje posebne srpske zahtjeve, koji ovu razliku izmedu Srba i Hrvata treba da pokazuju i spolja.

Ovi se zahtjevi, kako je poznato visokom saboru, sastoje u zahtjevu srpske narodne zastave, srpskoga pisma ćirilice, kao i školski

zakon. Pošto nijesam čuo iz programnoga govora banova, da je uopće ovo pitanje dotakao i da je stavio u svoj program, da u tom pogledu Srbe kao narod zadovolji, to moram posumnjati, da je mislio, da je ovo pitanje srpsko riješeno tim, što je izjavio, da stoji na stanovištu narodnoga jedinstva srpskoga i hrvatskog.

Iz svih ovih razloga, koje sam tečajem svoga govora naveo, ne mogu imati povjerenja prema vladi bana dra. Nikole pl. Tomašića, pa stoga uskraćujem zatraženi indemnitet.

Obustava crkvene autonomije. Najvišom naredbom Njeg. c. i kr. apostol. Veličanstva od 11. srpnja 1912. stavljena je između ostalih izvan snage i dne 29. svibnja 1871. potvrđena uredba o privremenom ustrojenju pravosl. srpskih eparhija, a uspostavljena je odredba IV. poglavlja najviše kr naredbe od 10. kolovoza 1868.*

Srpski zahtjevi u banskoj konferenciji. Dne 4. i 5. studenoga 1910. održana je u banskim dvorima konferencija izvanstranačkih zastupnika, koji zagovaraju sporazum sa banom i osječkom grupom.

Prisutni su bili: ban dr. Nikola pl. Tomašić, dr. Teodor grof Pejacsevich, odjelni predstojnici Levin pl. Chavrak i dr. Milan Amruš, episkopi Miron Nikolić i Mihailo Grujić, arhimandrit Dimitrije Branković, dr. Radičević, zatim zastupnici dr. Giga Avakumović, dr. Vladimir Nikolić st., Jovo Karamata, Ferdo Riester, dr. Ferdo pl. Šišić, dr. Zbierzchowski, dr. Papratović, dr. Pinterović, dr. Franjo Spevec, Gašo Dević i dr. Lj. Schwarz.

Srbi poslanici održali su već prije toga konferenciju, na kojoj su se savjetovali o posebnim srpskim potrebama, te će ovo savjetovanje danas nastaviti i dokončati.

Ovom vijećanju prisustvovali su osim svih Srba zastupnika, koji su sudjelovali na prošloj konferenciji, još i patrijarh srpski Lukijan Bogdanović, te njegov tajnik i narod. zastupnik dr. Laza Sekulić.

Tom prilikom nastavljeno je savjetovanje o srpskim zahtjevima, te su oni svestrano u pretres uzeti. Raspravljano je kako o onim predmetima, koji bi bili predmet zakonodavnog uređenja, tako i o predmetima, koji spadaju na područje zem. uprave. Naročito se sa svih strana naglašavala potreba legisla-

---

* Narodne Novine. 1912., br. 284.

tivnoga uređenja pitanja o imenu srpske pravoslavne crkve i srpske zastave. Raspravljalo se osim toga o potrebi ćirilice, o raznim crkveno-političkim pitanjima, među koja u prvom redu spada i proslava sv. Save, te se u savezu s tim govorilo o raznim ograničenjima, koja su nastala za vrijeme pređašnjih režima glede upotrebe ćirilice na raznim područjima zem. uprave i glede proslave sv. Save.

Svestrano je uvažena želja, da se ta ograničenja što prije ukinu, a naročito da se osigura nesmetana proslava praznika sv. Save.

Zatim je govoreno o prinosu raznim srpskim prosvjetnim i privrednim ustanovama iz zemaljskih sredstava. Napokon je potaknuto i pitanje o pripomoći i dotaciji srpskom parohijskom sveštenstvu. O svim tim pitanjima postignut je u glavnom sporazumak.

Naglašavalo se naročito, da sve opravdane srpske zahtjeve valja tako formulirati, kako bi oni mogli biti prihvaćeni od eventualne saborske većine, te da na taj način postanu sastavnim dijelom zajedničkoga programa. Taj modus procedendi daje garanciju za njihovo ostvarenje.

Podlogom vijećanja služila je predstavka srpskoga patrijarha od 21. veljače 1910., kao i nacrt, što su ga Srbi zastupnici sa svoje strane sastavili i podnijeli konferenciji na pretres i vijećanje.

Za konačnu redakciju cjelokupnoga posljetka ovih savjetovanja izabrani su zastupnici dr. Laza Sekulić i dr. Giga Avakumović, koji će svoj elaborat donijeti konferenciji Srba zastupnika na prihvat.*

Posljedak ove konferencije je naredba:

Naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, od 21. kolovoza 1911. br. 3.261 pr. kojom se do zakonodavnoga uređenja pitanja o nazivu vjere i crkve Srba, ispovjednika vjere grčkoistočne u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji upućuju sve zemaljske oblasti i uredi o nazivu upitne vjere i crkve. (Služb. Glasnik 1911., str. 251.)

§ 1. Dok se pitanje o nazivu vjere i crkve Srba, ispovjednika vjere grčkoistočne u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji ne uredi zakonodavnim

* Narodne Novine. 1910, br. 253. i 254.

putem, imadu sve zem. oblasti i uredi u svom službenom poslovanju i uredovanju uz naziv rečene vjeroispovijesti »grčkoistočna« vazda u zaporci ( ) dodati »istočno-pravoslavna« tako, da se čita ovako: grčkoistočna (istočno-pravoslavna), uz naziv rečene crkve pak te svih crkvenih zvanja, oblasti, osoba i stvari: »grčkoistočna« odnosno »grčkoistočni«, valja uvijek u ( ) još upisati ove riječi: »istočno-pravoslavna srpska« (na pr. crkva), »istočno-pravoslavno srpsko« (na pr. parohijalno zvanje), odnosno »istočno-pravoslavni srpski« (na pr. episkop) tako, da se čita ovako: grčkoistočna (istočno-pravoslavna srpska), grčkoistočno (istočno-pravoslavno srpsko), odnosno grčkoistočni (istočno-pravoslavni srpski).

§ 2. Ova naredba stupa odmah na snagu.

Protusrpski nemiri. Zabilježiti nam je ovđe jednu žalosnu političku uspomenu, koju imamo da zahvalimo raspaljenim političko-stranačkim strastima, a to su protusrpski nemiri od g. 1902., koji su izazvali potrebu, da se dne 3. rujna 1902. proglasi u Zagrebu prijeki sud.*

Veleizdajnička parnica. God. 1909. optuženo je više Srba radi veleizdaje. Među njima bilo je i 13 pučkih učitelja. Optuženi su predani sudu. Rasprava protiv njih otpočela je 3. ožujka 1909. pred kr. sudbenim stolom u Zagrebu, a svršena je 25. rujna 1909. Prema osudi, proglašenoj 5. listopada 1909., suđeni su:

a) Na sedam godina tamnice:
Oreščanin Joco, učitelj iz Jamnice;
Petrović Petar, učitelj iz Gornjega Skrada;

b) na šest godina tamnice:
Borojević Miloš, učitelj iz Jasenka;
Oblaković Tanasije, učitelj iz Strmena;

c) na pet godina tamnice:
Matijašević Pavao, učitelj iz Crkvenoga Boka;
Vukdragović Vaso, učitelj iz Okučana;
Vukelić Milan, učitelj iz Stare Gradiške;

d) Riješeni su, odležavši istražni zatvor:
Srnić Antonije, učitelj iz Kirina;
Momčilović Milovan, učitelj iz Stipana;
Trbuhović Dušan, učitelj iz Perne;
Vuksan Simo, učitelj iz Pakraca;
Dragosavac Kosta, učitelj iz Kusonja,

* Narodne Novine. 1902., br. 5.

dok je Trbuhović Stevo, učitelj iz Vaganca, već prije riješen od optužbe.

Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo, premilostivi nam kralj, udostojao je prev. rješenjem od 17. studenoga 1910. iz prev. milosti dozvoliti, da se kazneni postupak proti A. P. i drugovima radi zločinstva veleizdaje obustavi.*

Ćirilica. § 3. zakona od 14. svibnja 1887. o uređenju posala crkve grčkoistočne i o upotrebi ćirilice u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji određuje o upotrebi ćirilice ovo:

»Kod svih zemaljskih oblasti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji slobodno je strankama služiti se pismom ćirilskim kao i latinskim. Ondje, gdje Srbi u povećem broju žive, imadu se od prvih molbi i rješenja strankama ćirilskim pismom na ćirilicom pisane podneske izdavati«.

Kako se ta ustanova provodila, vidjet ćemo dalje.

Ćirilica u školskim knjigama. Naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 30. kolovoza 1909. br. 20.003. određeno je štampanje čitanki za I. i II. razred nižih puč. škola samo latinicom, pa je prema tome preneseno učenje ćirilice u III. razred svih pučkih škola.

Ta je odredba bila povodom, da srijemski Srbi (u Ledincima, Kamenici i t. d.) nijesu htjeli da djecu šalju u školu.**

Pitanje ćirilce u puč. školi zahvatilo je općinske školske odbore, pa i županijske skupštine.

U skupštini županije zagrebačke, koja je održavana dne 20. prosinca 1909. stavljen bi na dnevni red i zaključak skupština županija u Gospiću i Požegi glede učenja ćirilice u općim nižim pučkim školama.

U ime županijskoga magistrata obrazloži predmet kr. žup školski nadzornik Đuro Cipšić, kako slijedi:

»Pitanje o ćirilici u pučkoj školi tako je aktuelno, da se ova županijska skupština ne može tomu oteti, pa je stoga i stavljeno na dnevni red današnje županijske skupštine.

Da se čuje mnijenje o tom predmetu od faktora, koji su u tom smjeru nadležni po § 71. školskoga i nastavnog reda od god. 1889., pozvala je kr. županijska oblast pod brojem 2304./1909. sve područne opć. školske odbore, da se izjave, »što misle o obuci ćirilice u nižoj pučkoj školi?«

---

* Narodne Novine. 1910., br. 268.

** Škola 1909., br. 12.

Rezultat bio je ovaj:

a) 57 školskih odbora, i to u kotarima u Banovini, gdje su školski odbornici bilo posvema, bilo u većini grčkoistočne vjeroispovijesti, izjaviše se, da se ćirilica u nižoj pučkoj školi uzdrži prema dosadanjoj praksi i naučnoj osnovi;

b) 170 školskih odbora zahtijevalo je, što jednoglasno, što većinom glasova, da se ćirilica ukine posvema u nižoj pučkoj školi;

c) 9 školskih odbora stvorilo je zaključak, da se ćirilica prenese iz II. godišta u IV i V. godište tih škola;

d) 5 školskih odbora nije odnosne svoje zaključke donijelo.

Ako vrijedi načelo majoriteta, izraženo u ovom slučaju predležećim plebiscitom, to je pitanje ćirilice u nižoj pučkoj školi riješeno, i to odlučno.

Razlozi, koji su nadležne školske odbore vodili pri gore istaknutim zaključcima, jesu ovi:

Školski odbori pod a) napomenuti — njih 59 — istakli su gotovo suglasno vjerske i političke motive, da se ćirilica u opće nižoj pučkoj školi pridrži, jer:

1. da je ona prema Previšnjem reskriptu od 10. kolovoza 1868. zvanično pismo srpske pravoslavne crkve, pa su i vjeroučne knjige otisnute ćirilicom, koju pravoslavna djeca stoga znati moraju;

2. da je pismo jedne četvrtine žiteljstva Hrvatske i Slavonije vjere pravoslavne, a imena srpskoga, pa je dužnost škola, da djeca pravoslavne vjere ćirilicu nauče;

3. da je učenje ćirilice u pučkoj školi osnovano na sadanjem školskom zakonu, koji naš jezik zove hrvatski ili srpski, a priznanje obadvaju imena za jezik da sadržaje u sebi i priznanje obadviju pismenica.

4. da bi se dokinuće obuke ćirilice nemilo dojmilo svega pravoslavnog žiteljstva tim više, što ono imade pravo služiti se ćirilicom i kod svih zemaljskih oblasti prema zakonu od 14. svibnja 1887.

Školski odbori pod b) — njih 179 — nijesu se upuštali u interpretaciju zakonskih ustanova i naredaba, koje postoje u tom predmetu, i to stoga, jer su smatrali te ustanove dosta jasnima, ali ne u prilog ćirilice u nižoj pučkoj školi; oni su izbjegavali vjerozakonsko, narodnosno i političko stanovište u tom pitanju, već su osvijetlili predmet:

1. sa stanovišta didaktičnoga upozorili su naime na poteškoće, s kojima je skopčano učenje ćirilice u nižoj pučkoj školi;

2. izjavili su, da se kod naučnoga cilja niže pučke škole, koji cilj je točno označen i ustaljen, taj teret učenja ćirilice školskoj mladeži natovariti ne može i ne smije na štetu valjanoga čitanja i pisanje latinice kao kulturnijega pisma;

3. prema tomu su došli do zaključka, da je učenje ćirilice u nižoj pučkoj školi beskorisno, jer tri četvrtine školske mladeži rimokatoličke ne rabe ćirilicu u životu gotovo nikada, a kad je i nauči, da je iza kratkoga vremena opet zaboravi.

Na nama je sada, da te razloge ispitamo na njihovu ispravnost, pa prema tome da stvorimo zaključak, imade li se učenje ćirilice u našim općim pučkim školama pridržati ili napustiti.

U tu svrhu slobodan sam istaknuti ovo:

1. Ispravnost zakonskih ustanova u pogledu ćirilice ne stoji onako, kako ih pristaše ćirilice napominju, jer a) Previšnji reskript od god. 1868. bavi se osim ostaloga i uređenjem narodno-srpske autonomne škole (konfesionalne), a te se ustanove ne mogu protegnuti na sada postojeće komunalne (opće) niže pučke škole tim manje, što su pomenute ustanove i za te konfesionalne škole novijim zakonima većinom preinačene, napose školskim zakonom od god. 1888; b) zakonom od god. 1887. o uređenju posala crkve gorčkoistočne i o uporabi ćirilice u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji napose u točki 3. odnosi se samo na stranke, kojima je slobodno u svojim podnescima na sve zemaljske oblasti služiti se pismom ćirilskim kao i latinskim.

Niža pučka škola nije stranka u smislu toga zakona (naredba kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, br. 26.070 — 1909.), već javni uzgojni i prosvjetni zavod, te ne smije rabiti ćirilice ni u vanjskoj ni u unutarnjoj službi, dakle pozivanjem na zakon od god. 1887., da se dokaže umjesnim zahtjev obuke ćirilice u pučkoj školi, je neispravno i netemeljito.

a) Školski zakon od god. 1888. u § 50. veli glede nast. predmeta u nižoj pučkoj školi ovo:

U pučkoj se školi uči: a) nauk vjere, a za učenike grčkoistočne vjeroispovijesti još čitanje crkveno-slovjenskoga pisma, a to nije građanska ćirilica, o kojoj se ovdje radi, i koja se u općim pučkim školama podržava. Crkveno-slovjenski jezik je sastavni dio vjeronauka, spada prema tome u djelokrug dotičnoga vjeroučitelja, koji imade poučavati školsku mladež u njem, ukoliko je to potrebno za vjerouku, ali ne spada u školu kao sveopći obukovni predmet, a najmanje ne tamo, gdje su djeca rimokatolička, pa i ne bila u većini;

b) kao drugi obukovni predmet je materinski jezik, koji se prema § 4. istoga zakona naziva hrvatski ili srpski.

Htjeti ali iz naziva hrvatski ili srpski jezik deducirati, da je ćirilica pismo srpskoga jezika i pismo ovozemaljskih žitelja grčkoistočne vjeroispovijesti, to je logička samovolja, kojoj se protivi cijela kulturna historija našega naroda.

4. Nastavne osnove od god. 1890., 1895. i 1905. vele: U školama s katoličkom većinom počinje u prvom razredu obuka latinice, a u školama s pravoslavnom većinom obuka ćirilice.

Prema § 24. škol. zakona od g. 1888. izdaje kr. zem. vlada naučne osnove za niže pučke škole, dakle citirane naučne osnove jesu ustanove naredbene naravi, pa se mogu kasnijim naredbama preinačiti, a to je i učinila kr. zemj vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 30. kolovoza 1909., br. 20.003. odrediv, da se počevši od od početka školske godine 1909.—1910. preinače postojeće naučne osnove utoliko, da se u

I. i II. godištu uči isključivo latinica po svim ovozemaljskim nižim pučkim školama, a u III. razredu da se počne učiti ćirilica.

Tako je mogla vlada ukinuti ćirilicu i u III., IV. i V. godištu, a da se ne bi ogriješila ni o jednu ustanovu zasada na snazi stojećih zakona.

Odatle slijedi, da državljani Hrvatske i Slavonije vjere grčkoistočne nemaju zakonskoga uporišta zahtijevati, da se u pogledu učenja građanske ćirilice ima ostati kod dosadanje prakse i prvašnjih naučnih osnova.

Didaktična strana ćirilice u pučkoj školi: Naučni cilj za opće niže pučke škole izražen je točno u gore spomenutim naučnim osnovama, te se sastoji:

1. u tom, da se uz obuku u vjeri postigne potpuna vještina i okretnost u čitanju, pisanju i računanju sa svakim pa i posljednjim školskim djetetom;

2. da se djeca u znanju i umjenju pouče, što im je za građanski život najpotrebnije.

Pita se sada, da li može niža pučka škola taj cilj postići kod upotrebe dvostrukoga pisma (latinice i ćirilice), a uz nastavne prilike, koje kod nas vladaju?

Reći je po duši: u višerazrednim školama može teškom mukom, a u jednorazrednim — a tih je najviše — ne, napose ne u čitanju i razumijevanju čitanoga.

Dijete ne može svladati s uspjehom tehničke poteškoće dvostrukoga pisma, ne dotjera do kurzornoga, a još manje logičkog čitanja, izgubi veselje i volju na porabi štiva: cilj pučke škole je promašen — a zašto?

Radi popuštanja neumjesnom separatizmu, koji sa napretkom cjelokupnoga nam naroda stoji u diametralnoj opreci, a tomu pučka škola služiti ne smije.

Shodnost i praktička upotreba ćirilice: Glagolici imamo mi Hrvati zahvaliti prve početke kulturnoga napretka, te se za porabu iste u bogoslužju bore prvi ljudi našega naroda. Kada bi pak htio tko tu azbuku upotrijebiti sada u građanskom životu, nesamo da bi mu se svatko čudio, nego bi se ogradio proti tomu. I s punim pravom, jer je to pismo sastavljeno od teških, nepreglednih oblika, a tako je i s ćirilicom, bilo tiskanom, bilo pisanom, s njezinim oko i duh umarajućim oblicima; stoga je veoma malen procenat državljana kraljevina Hrvatske i Slavonije, koji se u svojem društvenom i poslovnom saobraćaju služe ćirilicom, bilo to katolici ili pravoslavni; a ako ovi posljednji smatraju ćirilicu sredstvom za očuvanje svoga vjerskog i narodnosnog individualiteta, koji — nuzgredno rečeno — nije ugrožen, zašto Hrvate katolike siliti, da uče ćirilicu, kada im ona u tom smjeru nije potrebna, a za praktični život skroz suvišna.

Na temelju svega toga čast mi je predložiti ovaj zaključak:

1. Pošto za učenje ćirilice u našim općim pučkim školama nema zakonitoga temelja; pošto kod obučavanja dvostrukoga pisma (latinice i

ćirilice) postoje nesavladive tehničke poteškoće, čim se sprečava valjano postignuće naučnoga cilja niže pučke škole, određenoga postojećim naučnim osnovama; pošto je ćirilica pismo, koje odlučno nadmašita većina našega naroda u društvenom i poslovnom saobraćaju ne rabi: to se učenje građanske ćirilice ima eliminirati iz svih općih nižih pučkih škola u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Da se školskoj mladeži grčkoistočne vjeroispovijesti omogući upotreba crkvenih knjiga i tim vjerska obuka podupre, neka bi ih njihov vjeroučitelj obučavao u čitanju crkveno-slovenskoga pisma i tim bi udovoljeno bilo ustanovi § 50. škol. zakona od god. 1888., koji zakon je još i sada na snazi, a kr. zem. vlada, odio za bogoštovje i nastavu, neka bi u tom smjeru shodne odredbe izdala«.

(Dugotrajno odobravanje i »Živio!«)

Proti predlogu govore: Dušan Sliepčević i učitelj Martinović Joca.

Govor Martinovića prekida veliki župan Šandor pl. Vuchetich ovom izjavom:

Izvolite me slušati:

Meni je dužnost, da ovaj čas prekinem g. govornika. Ja kao incliti comitatus zagrabiensis supremus comes znadem samo jedno, — znadem, da od trinaest vjekova ovamo u našoj hrvatskoj domovini živi samo jedan politički narod i to hrvatski. (Burno odobravanje. Dugotrajni pljesak. Veliko oduševljenje. Tako je! Živio veliki župan!) Ja protestujem protiv tvrdnje i opstojnosti ikojega drugog naroda u našoj domovini. (Opetovano odobravanje i pljesak). Narodnosti imade, ali svaka narodnost, bila ma koja — pa i srpska — ona je u Hrvatskoj politički narod hrvatski, ona je sastojina jednoga jedincatog naroda hrvatskoga. (Živio veliki župan! Pljesak i dugotrajno odobravanje.) Molim g. govornika, da izvoli nastaviti.

Po tom je prijedlog županijskoga magistrata sa svima protiv dva glasa prihvaćen.*

Na ovu referadu osvrnuo se »Srbobran« posebnim člankom, koji također donosimo, da se čuje jedna i druga.

Možda ne bi trebalo danas o ovom pitanju pisati. Sjajna pobjeda pravde i istine, sjajna pobjeda srpsko-hrvatske koalicije u Beču, kojom je u prah smrvljena bezočna kleveta i sve lopovske mahinacije i denuncijacije naperene u prvom redu protiv Srba i srpskog naroda, ovlašćuje nas, da mislimo, da će skoro doći vrijeme, kad će se početi mnoga pitanja po pravdi i istini rješavati, a tako i pitanje ćirilice u našim osnovnim školama.

No kako je u zvaničnom organu današnje Rauch-Frankove vlade u »Hrvatskom Pravu« izišlo obrazloženje razloga, zbog kojih je županijska skupština zagrebačka zaključila iz osnovnih škola posve ćirilicu izbaciti, i kako je to obrazloženje složio čovjek, koji uživa kao stručnjak neki izvjesni glas, držimo da se treba na te razloge obazreti.

---

* Ustavnost. 1909., br. 292.

Razloge je po nekom »sistemu« složio gosp. Cipšić, žup. školski nadzornik zagrebački. Morali bismo se najprije pozabaviti njegovom osobom, da uzmognemo razumjeti njegovu sistematiku, ali to ne ćemo činiti, samo ćemo mu prišapnuti, »da svi izvjesni neosporni matematički i geometrijski principi ne vrijede, kad se po neospornim zakonima logike na drugu granu znanosti ili vještine, na pr. perspektivno risanje prenesu.« Gosp. Cipšić nas razumije. Ako nas ne će da razumije, dokazat ćemo mu to dokumentima, (al čvršćim i nepobitnijim nego što bjehu Friedjungovi!)

A sad na stvar.

Zagrebačka je županija pitala »mjesne školske odbore«, da oni kažu svoje (valjda stručno) mnijenje. Već je taj postupak nekorektan, jer je djelokrug tih odbora jasno određen, a u taj ne spada nikako rješavanje pitanja načelne valjanosti i zakonodavne kompetencije.

Odbori su odgovorili, i to:

»a) 57 školskih odbora i to u kotarima u Banovini, gdje su školski odbornici bilo posvema, bilo u većini grčkoistočne vjeroispovijesti, izjaviše se, da se ćirilica u nižoj pučkoj školi uzdrži prema dosadanjoj praksi i naučnoj osnovi;

b) 170 školskih odbora zahtijevalo je, što jednoglasno, što većinom glasova, da se ćirilica ukine posvema u nižoj pučkoj školi;

v) 9 školskih odbora stvorilo je zaključak, da se ćirilica prenese iz II. godišta u IV. i V. godište tih škola;

g) a 5 školskih odbora napokon nije odnosne svoje zaključke podnijelo«.

Upada u oči, da gosp. Cipšić kod onih 57 odbora upire prstom u to, da su u njima odlučivali »grčkoistočnjaci«. To je učinjeno sa izvjesnom inače dobro poznatom namjerom, jer u očima Raucho-Frankovaca moraju ti zaključci a priori biti nevaljali.

I već na temelju samoga gornjeg glasanja zaključuje gosp. Cipšić ovako:

Ako vrijedi načelo majoriteta, izraženo u ovom slučaju predležećim plebiscitom, to je pitanje ćirilice u nižoj pučkoj školi riješeno i to odlučno.

Ovo mi se sviđa! Gosp. se Cipšić naime na nekoliko mjesta poziva na strogu logiku, a evo ovdje griješi protiv nje u formalnom pogledu. On je po svoj prilici zaboravio, da apsolutna rečenica ne smije biti uvjetna!

Dalje gosp. Cipšić ili je zaboravio ili nije nikada ni znao, da imade izvjesnih stvari, u kojima svi plebisciti ovoga svijeta ne mogu ništa odlučna zaključiti. Neka na pr. zaključi sav svijet jednoglasno, da ja nijesam Srbin, ili da Klek nije 1182 metra visok, — zar će to g. Cipšiću vrijediti?

Sad dolaze razlozi dotičnih odbora, i to:

»Školski odbori pod a) napomenuti — njih 57 — istakli su gotovo suglasno vjerske i političke motive, da se ćirilica u općoj nižoj pučkoj školi pridrži, jer

1. da je ona prema previšnjem reskriptu od 10. kolovoza 1868. zvanično pismo srpsko-pravoslavne crkve, pa su i vjeronaučne knjige otisnute ćirilicom, koju pravoslavna djeca stoga znati moraju;

2. da je pismo jedne četvrtine žiteljstva Hrvatske i Slavonije, vjere pravoslavne, a imena srpskoga, pa je dužnost škole, da djecu pravoslavne vjere ćirilicu nauče;

3. da je učenje ćirilice u pučkoj školi osnovano na sadanjem školskom zakonu, koji naš jezik nazivlje hrvatski ili srpski, a priznanje obadvaju imena za jezik da sadržaje u sebi ujedno i priznanje obadviju pismenica;

4. da bi se dokinuće obuke ćirilice nemilo dojmilo svega pravoslavnog žiteljstva tim više, što ono imade pravo služiti se ćirilicom i kod svih zemaljskih oblasti prema zakonu od 14. svibnja 1887.«

Ovi su razlozi skroz opravdani, ali su nepotpuni, jer tu se ima još mnogo toga navesti, a to ćemo vidjeti, kad budemo došli do onoga mjesta, gdje i ove razloge gosp. Cipšić hoće da obori.

»Školski odbori pod b) — njih 170 — nijesu se upuštali u interpretaciju zakonskih ustanova i naredaba, koje postoje u tom predmetu, i to stoga ne, jer su smatrali te ustanove dosta jasnima, ali ne u prilog ćirilice u nižoj pučkoj školi; oni su izbjegavali vjerozakonsko, narodnosno i političko stanovište u tom pitanju, već su osvijetlili predmet:

1. sa stanovišta didaktičkoga, upozorili su naime na poteškoće, s kojima je skopčano učenje ćirilice u nižoj pučkoj školi;

2. izjavili su, da se kod naučnoga cilja niže pučke škole, koji cilj je tačno označen i ustaljen, taj teret učenja ćirilice školskoj mladeži natovariti ne može i ne smije na štetu valjanoga čitanja i pisanja latinice kao kulturnijega pisma;

3. prema tome su došli do zaključka, da je učenje ćirilice u nižoj pučkoj školi beskorisno, jer tri četvrtine školske mladeži rimokatoličke ne rabe ćirilicu u životu gotovo nikada, a kad je i nauči, da je iza kratkoga vremena opet zaboravi«.

Iz same stilizacije prve alineje ovih zaključaka vidi se, kako je g. Cipšiću čisto krivo, što ovi odbori nijesu govorili kao gornji — jasno, bistro i određeno, — a naravno protivno gornjima, pa ih on ispričava, da su smatrali ustanove dosta jasnima, al ne u prilog ćirilice.

Razloge onih 9 odbora pod v) nije gosp. Cipšić ni naveo.

Dalje veli gosp. Cipšić:

Na nama je sada, da te razloge ispitamo na njihovu ispravnost, pa prema tome da zaključak stvorimo, imade li se učenje ćirilice u našim općim pučkim školama pridržatii ili napustiti.

Ovdje je gosp. Cipšić malo nečedan, jer on zaboravlja, da županijska skupština, makar joj predsjedavao sam Rauch, a ne jedan Vučetić, i makar u njoj bila još četiri nadzornika, kao što je on i njegov bivši kritičar Malus, nije nikakvo zakonodavno tijelo, te da ne može valjano zaključiti, da li će nešto ostati ili se napustiti. Oni samo mogu moliti, ili — ako ih se pita — savjetovati, a drugo ništa. — Sad gosp. referent prelazi na svoje obrazloženje, pa veli:

U tu svrhu slobodan sam istaknuti ovo:

I. Ispravnost zakonskih ustanova u pogledu ćirilice ne stoji onako, kako ih pristaše ćirilice napominju, jer

a) Previšnji reskript od god. 1868. bavi se osim ostaloga uređenjem narodno srpske autonomne škole (konfesionalne), a te se ustanove ne mogu protegnuti na sada postojeće komunalne (opće) niže pučke škole tim manje, što su pomenute ustanove i za te konfesijonalne škole novim zakonima većinom preinačene, napose pak školskim zakonom od godine 1888.

b) Zakon od god. 1887. o uređenju posala crkve grčkoistočne i o uporabi ćirilice u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, napose u 3. tački, odnosi se samo na stranke, kojima je slobodno u svojim podnescima na sve zemaljske oblasti služiti se pismom ćirilicom kao i latinicom.

Niža pučka škola nije stranka u smislu toga zakona (naredba kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, br. 26.070—1909.), već javni uzgojni i prosvjetni zavod, te ne smije rabiti ćirilice ni u vanjskoj ni u unutarnjoj službi, dakle pozivanje na zakon od godine 1887., da se dokaže umjesnim zahtjev obuke ćirilice u pučkoj školi, neispravno je i netemeljito.

v) Školski zakon od god. 1888. u § 50. veli glede nast. predmeta u nižoj pučkoj školi ovo: .

U pučkoj se školi uči:

a) nauk vjere, a za učenike grčkoistočne vjeroispovijedi još čitanje crkveno-slovenskoga pisma, ali to nije građanska ćirilica, o kojoj se ovdje radi i koja se u općim pučkim školama podržava. Crkveno-slovenski jezik je sastavni dio vjeronauka, spada prema tomu u djelokrug dotičnoga vjeroučitelja, koji imade poučavati školsku mladež u njem, ukoliko je to potrebno za vjeronauku, ali ne spada u školu kao sveopći obukovni predmet, a najmanje ne tamo, gdje su djeca rimokatolička, pa i ne bila u većini;

b) kao drugi obukovni predmet je materinski jezik, koji se prema § 4. istoga zakona naziva hrvatski ili srpski.

Htjeti ali iz naziva hrvatski ili srpski jezik deducirati, da je ćirilica pismo srpskoga jezika i pismo ovo zemaljskih žitelja grčkoistočne vjeroispovijedi, to je logička samovolja, kojoj se protivi cijela kulturna istorija našega naroda.

4. Nastavne osnove od god. 1890., 1895. i 1905. vele: U školama s katoličkom većinom počinje u prvom razredu obuka latinice, a u školama s pravoslavnom većinom obuka ćirilice.

Prema § 24. škol. zakona od god. 1888. izdaje kr. zem. vlada naučne osnove za niže pučke škole, dakle citirane naučne osnove jesu ustanove naredbene naravi, pa se mogu kasnijim naredbama preinačiti, a to je i učinila kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 30. kolovoza 1909. br. 20.003 odrediv, da se počevši od početka školske god. 1909.—1910. preinače postojeće naučne osnove utoliko, da se u I. i

II. godištu uči isključivo latinica po svim ovozemaljskim nižim pučkim školama, a u III. razredu da se počne učiti ćirilica.

Tako je mogla vlada dokinuti ćirilicu i u III., IV. i V. godištu, a da se ne bi ogriješila ni o jednu ustanovu zasada na snazi stojećih zakona.

Odatle slijedi, da državljani Hrvatske i Slavonije, vjere grčkoistočne nemaju zakonitoga uporišta zahtijevati, da se u pogledu učenja građanske ćirilice imade ostati kod dosadanje prakse i prijašnjih naučnih osnova.

II. Didaktična strana ćirilice u pučkoj školi.

Naučni cilj za obje niže pučke škole izražen je tačno u gore spomenutim naučnim osnovama te se sastoji:

1. u tom, da se uz obuku u vjeri postigne potpuna vještina i okretnost u čitanju, pisanju i računanju sa svakim pa i posljednim djetetom.

2. da se djeca u znanju i umjenju poduče, što im je za građanski život najpotrebnije.

Pita se sada, da li može niža pučka škola taj cilj postići kod upotrebe dvostrukoga pisma (latinice i ćirilice), a uz nastavne prilike, koje kod nas vladaju?

Reći je po duši: u višerazrednim školama može teškom mukom, a u jednorazrednim — a tih je najviše — ne, napose ne u čitanju i razumijevanju čitanoga.

Dijete ne može svladati s uspjehom tehničke poteškoće dvostrukoga pisma, ne dotjera do kurzornog, a još manje logičnog čitanja, izgubi veselje i volju na uporabi štiva: cilj pučke škole je promašen — a zašto?

Radi popuštanja neumjesnom separatizmu, koji sa napretkom cjelokupnoga nam naroda stoji u diametralnoj opreci, a tome pučka škola služiti ne smije.

III. Shodnost i praktična poraba ćirilice.

Glagolici imademo mi Hrvati zahvaliti prve početke kulturnoga napretka, te se za porabu iste u bogoslužju bore prvi ljudi našega naroda. Kada bi ali htio tko tu azbuku upotrijebiti sada u građanskom životu, nesamo da bi mu se čudio. svatko, nego bi se ogradio protiv toga. I sa punim pravom, jer je to pismo sastavljeno od teških nepreglednih oko i duh umarajućih oblika, a tako je i sa ćirilicom bilo tiskanom, bilo pisanom. Stoga je veoma malen procenat državljana kraljevina Hrvatske i Slavonije, koji se u svome društvenom i poslovnom saobraćaju služe ćirilicom, bilo to katolici ili pravoslavni; ako ovi posljednji smatraju ćirilicu sredstvom za očuvanje svoga vjerskog i narodnosnog individualiteta, koji — nuzgredno rečeno — nije ugrožen, zašto Hrvate katolike siliti, da uče ćirilicu, kad im ona u tom smjeru nije potrebna, a za praktični život skroz suvišna.

Na temelju svega toga čast mi je predložiti ovaj zaključak:

1. Pošto za učenje ćirice u našim općim pučkim školama nema zakonitoga temelja; pošto kod obučavanja dvostrukoga pisma (latinice i ćirilice) postoje nesavladive tehničke poteškoće, čim se sprečava valjano postignuće naučnoga cilja niže pučke škole, određenoga postojećim na-

učnim osnovama; pošto je ćirilica pismo, koje odlučno nadmašita većina našega naroda u društvenom i poslovnom saobraćaju ne rabi: to se učenje građanske ćirilice imade eliminirati iz svih općih nižih pučkih škola u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

2. Da se školskoj mladeži grčkoistočne vjeroispovijesti omogući poraba rkvenih knjiga i tim vjerska obuka podupre, neka bi ih njihov vjeroučitelj obučavao u čitanju crkveno-slavenskoga pisma i tim bi udovoljeno bilo ustanovi § 50. škol. zakona od god. 1888., koji zakon je još i sada na snazi; a kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, neka bi u tom smjeru shodne odredbe izdala. (Dugotrajno odobravanje i »živio!«)

A sad da vidimo malo u oči tim razlozima na I. a).

Gosp. žup. referent prisvaja sebi ovdje pravo, da sudi i o samoj ispravnosti zakonskih ustanova. Nije dakle dosta, da je pozvao nekompetentne faktore, mjesne škol. odbore, da mu interpretiraju zakon, nego on to pravo prisvaja sebi, odnosno žup. skupštini. A znade li g. Cipšić, tko je u ustavnoj državi vlastan interpretirati zakone? Samo legislativa i njoj odgovorna vlada, a nikako niži organi. No g. Cipšić imade u današnjim vremenima donekle pravo. Ta vidjeli smo, da su zakone pod Rauchovom vladom interpretirali razni reptilski listovi: »Hrv. Pravo«, »Uš«, »Drau«, i tko sve ne, pa zašto ne bi i on. — Hajdmo dalje.

Pod a) g. Cipšić malko furtimaši. On dokazuje ono, što nitko živ nije poricao. Nitko ne proteže ustanove prev. reskripta: 1868. na osnovne škole. ali taj reskript ustanovljuje ćirilicu kao zvanično pismo srpskoga jezika za srpski narod i srpsku narodnu crkvu. No po tome imade srpski narod pravo, da zahtijeva, pozivom na taj reskript, da zemaljska škola, u koju on svoju djecu šalje i koju on u vrlo znatnom dijelu svojim žuljevima izdržava, njegovu djecu tome pismu nauči. A svaki onaj, tko školu u toj njezinoj dužnosti priječi, pljuje na kraljem sankcionirani zakon.

Pod b) opet ista sofisterija. Zakon od god. 1887. govori o strankama, jer se samo po sebi razumijeva, da organima i ustanovama srpskoga naroda pravo upotrebe ćirilice već po reskriptu pripada. Kako reskript nije govorio o strankama, uzakonio je to taj zakon. A valjda će nam i gosp. Cipšić i njegova županija priznati, da je ona narodna škola, koju izdržavaju posve ili u većini Srbi, organ srpskoga naroda, i da se ona i može i mora u svom pismenom saobraćaju služiti ćirilicom. Takove su se škole služile ćirilicom, i one to mogu i moraju mirne duše i ubuduće činiti.

v) a] Baš se iz ove ustanove jasno vidi. da je zakonodavac pretpostavljao i da se samo po sebi razumije, da se građanska ćirilica u školama imade učiti, i to sva djeca, jer posebno za srpsko-pravoslavnu djecu određuje, da imadu učiti i crkveno-slovensku ćirilicu. Gosp. Cipšić bi rad učenje toga pisma spojiti sa vjerom, pa to tura na vjeroučitelje. No iz samoga teksta zakona se jasno vidi, da je to dužan djecu učiti i učitelj katolik tamo, gdje nema vjeroučitelja, a ima srpske djece.

v) b] Naziv materinskoga jezika, koji se po § 4. zakona od 1888. označuje hrvatskim ili srpskim, zaista sadrži u sebi i ustanovu glede pi-

smenice, jer je građanska ćirilica, koja se kod nas upotrebljuje i uči, udešena za pisani srpski jezik, isto kao što je na pr. njemačko današnje pismo preudešena gotica za njemački pisani jezik, pa se zato i zove njemačko pismo. I kako je dakle materinski jezik ovozemaljskih žitelja grčkoistočne vjeroispovijedi ne s voljom nikakva diktata, nego prirodnim zakonom njihova srpstva srpski, tako je i ta pismenica njihova — srpska, a nije nikakva »logična samovolja« (gosp. je nadzornik uopće sa logikom ponešto na ratnoj nozi), kojoj se protivi cijela kulturna istorija našega naroda«.

Evo šta čovjek reče — al ostade dužan dokaze. Gosp. Cipšić ili ne zna što je rekao, nego je samo onako izbacio frazu, koju je negdje čuo ili čitao, pa mu se svidjela, ili je htio da baci pijeska u oči onim »patriotima«, koji su ga na toj skupštini slušali. Baš obrnuto, gospodine, cijela kulturna istorija hrvatskoga naroda upućuje taj narod, da poštuje, uči i ljubi ovu istu ćirilicu kao svoju narodnu. Njom su se služili znatni hrvatski velikaši, pisci i pjesnici, kraljevi, bani i vojvode i čak katolički biskupi. Kakvim su pismom pisane povelje bosanskih kraljeva, vladara one zemlje, koja je najčistija od srpske »natruhe«, kao što reče vaš »u Rauchu« brat Akurti. Ili se možda zbog ćirilice odričete i njih i Bosne? A onda se morate odreći i Dubrovnika, jer su i njegovi državni akti pisani ćirilicom. Morate se odreći i Slavonije s istoga razloga. (Jel vam poznat Relković?) Dakle kulturna istorija hrvatskoga naroda ne pozna Cipšićeve mudrosti, nego govori baš protivno, al mi se čini, da ni taj »najsposobniji« kr. županijski školski nadzornik Cuvaj-Rauchova vakta i zemana ne pozna ni kulturne istorije svoga vlastitog hrvatskog naroda! Neka se ne srdi gosp. nadzornik. Sam je kriv, što se miješa u ono, što ne razumije, ili zašto hotično izvrće.

Tako govori kulturna istorija. A kako govori sadašnjost? Cirilovijem pismom služi se 600.000 Srba u Ugarskoj, 700.000 u Hrvatskoj i Slavoniji, 100.000 u Dalmaciji, 900.000 u Bosni i Hercegovini, (a k ovima se mora pridodati i 600.000 muslimana, jer se i danas svi stari begovi služe ćirilicom), oko 3,000.000 u Srbiji, pa onda Makedonija i Stara Srbija, te Crna Gora, dakle, gosp. Cipšiću, ogromna većina »našega« naroda. I kad dakle ne bi bilo nikakva drugog razloga za učenje ćirilice, kad se njom ne bi služili ni Rusi ni Bugari kao predstavnici slovenstva u Evropi, mi bi je eto zbog gornjega razloga morali učiti.

Zatim prelazi gosp. Cipšić na naučne osnove i dosadašnju praksu pa dolazi do zaključka, da grčkoistočni državljani Hrvatske i Slavonije nemaju prava tražiti učenje ćirilice, a time misli da opravda poznatu Rauchovu naredbu od 30. kolovoza 1909. br. 20.003. I tu se gosp. Cipšić vara ili vara druge. Naučne su osnove izdane u smislu svih ovih zakona, koje smo naveli, a izdali su ih većinom ljudi, koji su ove zakone stvarali, dakle, koji su im znali namjere i duh. Da vlada može osnove mijenjati, to se razumijeva, al ne smije s njima mijenjati bitnost samoga zakona. To je dobro osjećala i Rauchova vlada, pa se nije usudila ni ovom naredbom ćirilicu napustiti, nego ju je samo pomakla iz II. u III. razred.

Tako i ova naredba u principu bije u glavu gosp. Cipšića, a i svu žup. skupštinu zagrebačku.

Gosp. Cipšić prelazi onda na didaktične razloge, koji govore protiv učenja ćirilice, pa dolazi do zaključka: da je ćirilica uzrok, što pučka škola svoj cilj promaši, te da je to popuštanje neumjesnom separatizmu, koji stoji u diametralnoj opreci sa napretkom cjelokupnoga naroda! — Izbaci i opet jednu skroz šuplju frazu i — ostade čovo živ!

Da srpski zahtjev, da se ćirilica uči, nije nikakav separatizam i nikakva kaprica, vidi se iz svega, što već prije rekosmo.

No tvrdnju gosp. Cipšića, da ćirilica smeta napretku osnovne škole, da se ne može u školi naučiti čitati i pisati ni čitano razumjeti — moramo najenergičnije i s indignacijom odbiti, i to baš mi učitelji! S ovom je svojom tvrdnjom zadao gosp. Cipšić nama žalosnu svjedodžbu — a sebi još žalosniju!

Znade li gosp. Cipšić, da je promatranje, prispodabljanje, isticanje sličnosti i razlika uopće temelj, na kome je osnovana narodna škola poslije Komenskoga? Znade li, da je baš s toga gledišta učenje dvostrukoga pisma osobito zgodno »didaktično« sredstvo? Priznaje li g. Cipšić, da su stare graničarske škole bile odlične, a gle! u njima su djeca učila i naučila mnogo više, nego u današnjim, iako im je smetala trovrsna pismenica (latinica, ćirilica i njemačka gotica, a Srbima još i crkvena ćirilica). Onaj učitelj dakle, kome ćirilica smeta sa didaktičnih razloga, nije učitelj, ne zato, što ne nauči ćirilicu, nego zato, što u školi uopće ne radi prema principima pedagoške znanosti. Takova bi trebalo baš zbog ovoga otpustiti. No šta da čovjek zahtijeva od mlada, nevješta učitelja, kad takovu, elementima pedagogije »diametralno« protivnu tvrdnju tako nepromišljeno i lakoumno izbacuje jedan od tobože najspremnijih nadzornika! O zaključcima Cipšićevim glede »shodnosti ćirilice« ne ću trošiti mnogo riječi, samo ću reći, da je prispodobom »o glagolici« pogodio ko go u koprive«. Ćirilica je udešena za živi srpski (a po tom i hrvatski) jezik, gosp. Cipšiću, a glagolica? Ćirilicom se služi u praktičnom životu ogromna većina »našega« naroda, a glagoljicom? — Dakle gospodine Cipšiću: Ćirilica bi se morala uvesti u naše škole, da nije već uvedena.*

Naredba od 26. listopada 1908. br. 26.080. (Služb. Glasnik. 1908. br. 36.) i naredba od 11. prosinca 1908., br. 29.536. upravljena na sve kr. županijske oblasti glede upotrebljavanja ćirilice u srednjim, nižim i višim pučkim školama stavljene su novijom naredbom od 17. srpnja 1911. br. 16.237. van snage, pa su opet stala na snagu sva ona određenja, koja su vrijedila do izdanja gore pomenutih naredaba.

* Srbobran. 1909., br. 274. i 275.

Tiskanice školske. Naredbom od 10. lipnja 1905., br 4.296. Pr. dozvolio je ban, da se pučkoškolske tiskanice, koje su u upotrebi pri školama s miješovitim življem, mogu bez zapreke tiskati ćirilicom i latinicom, pa su naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 19. listopada 1905., br. 16.973. takve tiskanice stavljene u promet.

Ta je naredba 6. prosinca 1908. pod br. 29.704. stavljena van snage, pa je dalja upotreba gornjih tiskanica zabranjena; no naredbom od 22. ožujka 1910., br. 5263. ponovo je određeno štampanje tiskanica ćirilicom i latinicom.

Proslava sv. Save. Naredbom kr. zemaljske vlade od 13. siječnja 1897., br. 4237. ex 1906. propisan je način proslave sv. Save po grčkoistočnoj (istočno-pravoslavnoj) školskoj mladeži pri ovozemaljskim pučkim školama, koje polazi barem 15 školskih polažajnika grčkoistočne vjere. Ta je naredba 2. siječnja 1909. pod br. 29.870 ex 1908. promijenjena utoliko, što je dozvola za proslavu te svečanosti u školskoj zgradi prenesena na nadležno općinsko zastupstvo, a kod zemaljskih zgrada na samu zemaljsku vladu.

Novijom naredbom od 23. prosinca 1910. br. 31.242. uspostavljena je prijašnja odredba od 13. siječnja 1897., broj 4.237. ex 1896.

Pojanje. Godine 1893. izaslala je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, učitelja više pučke škole u Ogulinu, Manojla Šumonju, u Karlovac, da ondje na bogosloviji izuči crkveno pjenije i pravilo, te je isti god. 1894. položio ispit iz Oktoiha, velikoga i notalnog pojanja i Tipika.*

Mirovinska uredba za srpske učitelje. Eparhijski školski odbor. Školski savjet. Mjeseca siječnja 1908. javila je novosadska »Zastava« ovo:

Stiglo je kraljevo rješenje, kojim se potvrđuju zaključci narodno-crkvenog sabora, koji su već ranije poslati na potvrdu. Na prvom je mjestu kraljeva rezolucija. U toj se rezoluciji priznaje, da je rad srpskoga narodno-crkvenog sabora iz 1906./7. bio zakonit. U toj rezoluciji priznaje se načelno, da je sabor imao pravo da radi pod predsjedništvom svoga izabranog potpredsjednika. — Potvrđena je mirovinska uredba za srpske na-

* Narodne Novine. 1994., br. 138.

rodne učitelje u Hrvatskoj i Slavoniji; zatim dopuna mirovinskoj uredbi za narodno-crkvene činovnike, učitelje i profesore; dopuna školskoj uredbi o izboru potpredsjednika eparhijskoga školskog odbora i dopuna kraljevskom reskriptu od 1868. god. o izboru crkvenih skupštinara. Naknadno je uzakonjeno, da se mitropolijski crkveni i školski savjeti biraju svake tri godine, a utoci protiv izbora oba savjeta otpali su. Ostale uredbe, naročito manastirska, šalju se na potvrdu.*

Gjisalović dr. Veselin, glavni školski referenat mitropolije karlovačke.

(Po fotografiji.)

Referenti školski. Izbor referenta za srpske autonomne škole. U sjednici srpskoga narodnog sabora držanoj dne 21. srpnja 1902. obavljen je izbor nadzornika za srpske autonomne škole.

Za glavnoga školskog nazornika izabran je dr. Đorđe Popović, dosadašnji privremeni školski nadzornik temišvarsko-

* Narodne Novine. 1908., br. 23.

vršačke eparhije; za njega je glasala saborska većina (protivni kandidat bio mu je prof. Tih. Ostojić, za kojega je glasalo 27 poslanika samostalne stranke i koliko ima liberala u saboru). Za školskoga nadzornika eparhije bačko-budimske izabran je Mita Đorđević, učitelj u srpskoj višoj djevojačkoj školi u Novom Sadu. Za školskoga nadzornika eparhije temešvarsko-vršačke izabran je Mita Klicin, srpski narodni učitelj u Vršcu. Njeg. Veličanstvo kralj udostojalo je taj izbor potvrditi.*

Previšnjim rješenjem od 13. kolovoza 1910. blagoizvoljelo je Njeg. c. i kr. apost. Veličanstvo na prijedlog kr. ug. ministra predsjednika premilostivo potvrditi po grč.-ist. narodno-crkvenom kongresu obavljen izbor profesora grč.-ist. srpske velike gimnazije u Novom Sadu, dra. Veselina Gjisalovića, za glavnoga školskog referenta mitropolije karlovačke.

Skupština „Saveza srpskih učiteljskih društava". Na dan 10. svibnja 1911. već prije 9 sati počeli su se učitelji i učiteljice skuplati u velikoj dvorani Srpskoga Sokola. Kao što se moglo očekivati, skupština je neobično dobro posjećena. Još prije zvaničnoga otvorenja skupštine debatira se, savjetuje i vijeća u manjim grupama. — U 9 sati otvara sjednicu predsjednik Mile Gjurić. Pozdravlja članove u ovom važnom momentu, u ovim teškim prilikama, u kojima je danas i učiteljstvo i čitav naš narod i domovina. Poziva svoje drugove, da imadu na umu, da ovo nije samo staleška borba, što se danas vodi; ne radi se danas samo o pitanju, hoće li učitelji imati veće plaće, nego hoće li naš narod imati i dalje svojih škola. (Burno odobravanje.) Upozoruje ih, da paze, šta zaključuju i da se ne daju zavesti na stramputice, odakle ne će biti časnoga izlaza.

Predlaže izbor predsjedništva za današnju skupštfnu: Dušana Popovića za predsjednika, za potpredsjednika Šimićevu (St. Pazova) i M. Borojevića. Prima se aklamacijom. Popović prima se časti. U to dolaze izaslanici Saveza hrvatskih učiteljskih društava. U njihovo ime poziva Pestiček srpske drugove, da u 10 sati dođu na zajedničku skupštinu. Radi se o jednoj čisto staleškoj stvari, u kojoj imaju riječ svi učitelji bez razlike bili u Savezu hrvatskom ili srpskom, ili ne. Poziv Hrvata prima se

* Napredak. 1902., br. 32.

s burnim odobravanjem. Izabrana su tri člana (Gjurić, Mandić i Oreščanin), da jave ovaj zaključak hrvatskoj braći. Predsjednik određuje nato mali odmor. U nastavljenoj sjednici predsjednik Popović pita skupštinu, da li želi, da izabere svoje oficijelne pobornike, koji treba da označe stanovište srpskih učitelja prema pitanjima, koja tangiraju samo njih, a ne Hrvate. Kakvo će stanovište zauzeti prema pitanju pasivne rezistencije u kulturnom radu, u ekonomskom pokretu i t. d., o dužnosti pojanja i t. d.

O pojanju razvila se duža i vrlo živahna debata, u kojoj su učestvovali Ćosić, Krajnović, Milojević, Vuksan, Vukdragović i dr. Većina govornika razlagala je, da je pojanje jedna teška posebna dužnost, za koju učitelji danas nijesu naročito nagrađeni, zato i u ovoj funkciji treba provesti pasivnu rezistenciju. Spominju primjere, kako ova funkcija dovodi učitelja često u ponižavajući položaj. Jedan svećenik je na pr. (Božidar Vitas), kad učitelj nije htio da se pokori njegovoj samovolji i tvrdoglavosti, denuncirao učitelja, da nije htio u pojanju spomenuti ime vladarevo. (Opće zgražanje. Povici: Pfuj!) Dolazi deputacija, koja je javila Hrvatima pristanak Srba za zajedničku Skupštinu, te se prekida debata o pojanju.

Predsjednik Popović poziva članove, da se sastanu na skupštinu u 3 sata poslije podne, da nastave vijećanje o specijalnim pitanjima srpskih učitelja. (Prima se.) — U 10 sati skupštinari korporativno odlaze na zajedničku škupštinu u »Sokol«.*

Novinski članci. Od članaka ove vrste, koji su štampani u javnim glasilima, istaći nam je ove:

Opet neke pripomene o konfesionalnim školama. Narodne Novina. 1890., br. 101. U članku se ističe, kako su za konfesionalne škole na snazi dva nastavna plana: jedan je propisan š. s. 86/m br. 845/pr. ex 1872., drugi od 6. srpnja 1878., br. 34/pr. K tomu radi se u javnim srpskim pučkim školama po nastavnoj osnovi, propisanoj za opće pučke škole naredbom od 24. srpnja 1890., br. 7.258. To valja izravnati i urediti. Članak taj naišao je na ustuk pod naslovom:

* Pokret. 1911. br. 108.

Opet neke pripomene o konfesionalnim školama. Narodne Novine 1890., br. 116., u kojem pisac pobija različnost škola, istaknutu gornjim članom.

I tako se ponavlja ta prepirka kroz brojeve 136. i 141. rečenoga lista,

Mih. Med. Šegeštin: Srpske konfesionalne škole. Srbobran 1899., br. 152. Pisac prigovara »Srpskom klubu«, što dovoljno ne zastupa interese tih škola u saboru. Na taj članak uzvratio je:

Gjurgjević Vaso: Srpske konfesionalne škole. Narodne Novine. 1900., br. 8., braneći srpski klub od napadaja.

Dobrotvori srpski. Od dobrotvora srpskih ovdje nam je pribilježiti: *

Milankovića Davida. († 1912.) Pokojnik je ostavio znatan imutak od preko 240.000, koji je skoro isključivo namijenio dobrotvornim svrhama. Tako je ostavio legate: Društvu Privrednika u Zagrebu 2000 K, Matici Srpskoj u Novom Sadu 2000 K, srpskom pozorištu u Novom Sadu 2000 K, fondu sv. Save u Karlovcima 2000 K, srpskoj školi u Zagrebu 2000 K dobrotvornoj zadrugi Srpkinja 2000 K, srpskom akademskom potpornom društvu 2000 K i srpskoj narodnoj školi u Dalju 2000 K, srpskom pjevačkom društvu u Zagrebu, srpskim pjevačkim društvima Balkanu i Njegušu u Zagrebu, srpskom Sokolu u Zagrebu, srpskoj čitaonici u Zagrebu i srpskoj pravoslavnoj crkvi u Požegi, svakomu po 200 K.

Sav ostali imutak od preko 120.000 K, izuzevši razmjerno manje svote, koje je ostavio rođacima, odredio je pokojnik za osnutak stipendijske zaklade za Srbe pravoslavne vjere, koji će slušati pravne nauke, rodom iz Hrvatske i Slavonije.

Na stipendije iz te zaklade imat će pravo i Srbi pravoslavne vjere iz Ugarske, siromašni i dobri. Ista zaklada u okrugloj svoti od 120.000 K nosi po 4% kamata 4.824 K godišnje, a po odbitku godišnjih 1.200 K, koje se imadu isplaćivati njegovoj supruzi, ostaje 3.624 K, od koje svote je pokojnik odredio četiri stipendije po 800 K, a ostatak ima se ukamatiti i u svoje vrijeme ustanoviti dalnje stipendije od istoga. Isto tako imadu se od doživotnoga prihoda njegove supruge od 1.200 K poslije njene smrti stvoriti nove stipendije za pravnike.

1. Srpske autonomne pučke škole.

Srpske autonomne konfesionalne pučke škole nalazimo u ovom razdoblju:

U području županije zagrebačke: u Kostajnici, Karlovcu, Petrinji;

---

* Obzor. 1912., br. 233.

u području županije bjelovarsko-križevačke: u Bjelovaru;
u području županije požeške: u Novoj Gradiški, Jasenovcu, Pakracu;
u području županije virovitičke: u Bijelombrdu, Dalju;
u području županije srijemske: u Čereviću, Beočinu (2), Privinojglavi, St. Banovcima, Vinkovcima, Karlovcima, Mitrovici (2), Borovi, Gor. Petrovcima (vuk.);
u Zagrebu, Osijeku i Zemunu (2).

Vjeroučna obuka propisana za niže i više puč. škole naredbom od 10. rujna 1891., br. 9.587.

Knjige učevne. Naredbom kr. zemaljske vlade od 17. svibnja 1894., br. 1.461. odobrene su učevne knjige za srpske autonomne pučke škole, a tako i naredbama od 25. listopada 1895., br. 13.988. i 18. veljače 1910., br. 4.274.

Programi školski. Takve izdaje od ove vrste škola samo srp. konf. pučka škola u Zagrebu, pa nalazimo u njima ove raspravice:

Škol. god. 1897./8. Roditeljski dom i škola.
» 1898./9. Dr. Jovan Jovanović-Zmaj.
» 1899./900. M. G.: Mati.
» 1900./1. O moralu naše djece.
» 1901./2. Kekić Lazar: Kad je učitelj oduševljen za svoj rad?
Škol. god. 1902./3. L. K.: Škola i vaspitanje.

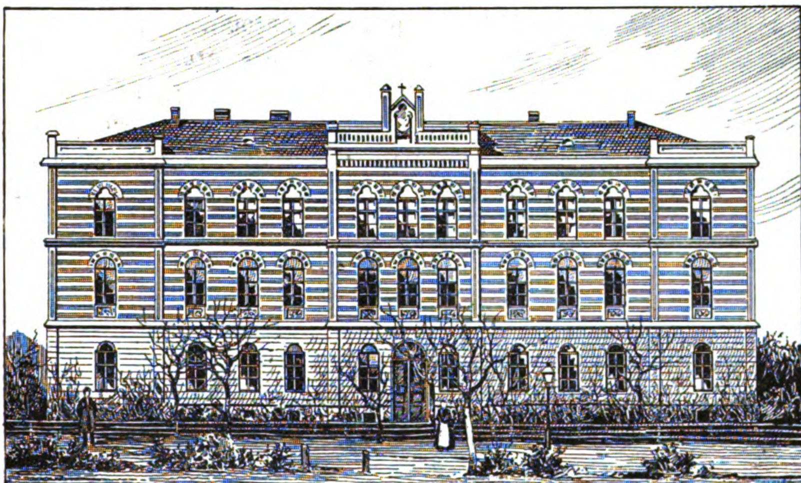
3. Sjemeništa đačka.

Srpski djevojački internat u Zagrebu. Na dan 1. rujna 1901. otvorila je »Dobrotvorna zadruga zagrebačkih Srpkinja« svečanim načinom »Srpski ženski internat u Zagrebu«, koji je smješten u drugome katu kuće br. 1. u Petrinjskoj ulici grada Zagreba.

Pitomkinje polaze različne zavode u Zagrebu, a ima ih oko 30.

Seminar bogoslovski u Karlovcima. Malo je čudnovata pojava, ali tako je gotovo kod sviju naroda, da se svešteničkom pozivu posvećuju većim dijelom mladići iz najsiromašnijih kuća. Otuda dolazi, da se oni za sve vrijeme svoga školovanja, u svakome pogledu, sa najvećim materijalnim ne-

voljama bore, što je od veoma štetnog utjecaja na njihov intelektualni i vaspitni napredak. Oni su, jadni, primorani, da se zavlače po najsiromašnijim kućama, da zapadaju u najnepodesnija društva, gdje im se pružaju iskušenja, kojima može i najčvršći karakter i najnepokvarenije srce da podlegne. Ono malo novčane pripomoći, što im se iz nar. fondova podjeljuje, jedva je dovoljno, da samo najpreče svoje životne potrebe podmire. Nevolja je mnoga i velika, a pomoć je tako mala! Zato će biti od vrlo velike koristi novopodignuta zgrada za bogo-

Bogoslovski seminar u Karlovcima.
(Po naravi.)

slovski seminar, u kojoj će odjako naši bogoslovi imati zdrave i udobne stanove, da će, pored povećane novčane pripomoći, ubuduće malo bezbrižnije dane provoditi, te će tako u vaspitnom i intelektualnom pogledu daleko većma napredovati i uspijevati, pa se za svešténički poziv mnogo bolje spremiti. Zgradu ovu podigla je Nj. Svetost, srpski patriarh Georgije Branković, utrošivši u nju 200.000 K. Kao što se na prikazanoj slici vidi, zgrada ova, po spoljašnosti svojoj, potpuno odgovara svojoj ozbiljnoj namjeni; a i iznutra je raspoređena i

udešena tako, da joj se sa higijenskoga gledišta ništa prigovoriti ne može.

2. Srpske učiteljske škole.

Srpskih učiteljskih škola nalazimo u ovome razdoblju dvije: djevojačku u Karlovcu, a dječačku u Pakracu.

1. Srpska učiteljska škola u Karlovcu dobila je g. 1893. četiri tečaja.

Kad je god. 1894. u Pakracu otvorena muška učiteljska škola, pretvorena je učiteljska škola u Karlovcu u žensku učiteljsku školu, u koju se s dopuštenjem kr. zem. vlade od 29. kolovoza 1894., br. 12.728. i srp. prav. narodnog škol. savjeta od 30. kolovoza (11. rujna) 1894. uz učenice grč.-ist. (istočno-pravoslavne) vjere primaju i učenice rimokatolikinje, no potonje trebaju zato u svakom slučaju posebnu dozvolu kr. zem. vlade. Takova se dozvola redovno daje samo onim kandidaticama, kojih roditelji trajno prebivaju u Karlovcu. Škola je smještena u zgradi srp. prav. crkvene općine. Uz učiteljsku školu postoji dvorazredna osnovna srp. nar. škola.

Zavod taj nije imao prava javnosti sve do 16. kolovoza 1911., br. 16.095.

Pokojnici. Od pokojnika, koji su na ovom zavodu djelovali, spomenuti nam je ravnatelja Petra Radulovića.

Radulović Petar, ravnatelj srpske učiteljske škole u Karlovcu. Umr'o 3. siječnja 1912. u Karlovcu.

Pokojnik je bio član književnoga odjeljenja »Matice srpske« i pravi član »Hrv. ped.-knjiž. zbora«.

2. Srpska učiteljska škola u Pakracu. Nestašica na učiteljstvu grč.-ist. (istočno-pravoslavne) vjeroispovijesti potaknula je srp.-pravosl. narodno-školski savjet k ponovnom otvorenju četvorogodišnje muške učiteljske škole u Pakracu, koje je uslijedilo 11. rujna 1894. Uređenje te učiteljske škole u skladu se s uređenjem ostalih javnih učiteljskih škola u području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Škola je ova smještena u vlastitoj zgradi, koja se izdržaje iz eparhijskoga preparandijalnog fonda pakračkog. Od početka školske god. 1897./8. uređen je u toj zgradi internat, u kojemu pripravnici imadu: stan, ogrjev, osvijetljenje i poslugu, dok hranu dobivaju u privatnim kućama.

Ostali troškovi za tu školu namiruju se iz klerikalnoga fonda u Srijem. Karlovcima.

Otpisom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 31. ožujka 1904. br. 4659 dobila je ta škola pravo javnosti. No otpisom od 2. veljače 1909. br. 2554 oduzeto je pravo javnosti toj školi, pa joj je otpisom od 26. ožujka 1910. br. 8133 opet podijeljeno.

Troškovi izdržavanja te škole podmiruju se iz klerikalno-školskoga fonda u Karlovcima, samo troškovi za školsku zgradu i školski namještaj podmiruju se iz eparhijskoga preparandij-

Zgrada srpske učiteljske škole u Pakracu.
(Iz God. izvještaja.)

skog fonda, kojim upravlja eparhijski školski odbor u Pakracu. Od god. 1897. smještena je škola u zgradu, koja svojoj svrsi zasada sasvim odgovara. U zavod se primaju samo mladići grč. ist. (istočno-pravoslavne) vjere. Mladići su se vježbali na pučkoj školi pakračkoj, no od škol. god. 1910./11. ima ta preparandija vlastitu jednorazrednu vježbaonicu.

4. Srpska donjokarlovačka vel. gimnazija.

Od 19. listopada 1891. smještena je gimnazija u lijepu i prostranu zgradu, zadužbinu braće Anđelića, zajedno sa bogoslovskim učilištem. U novoj zgradi kao da je i nov život nastao, nastojanjem učiteljskoga zbora i potporom gimn. Patro-

nata. Od god. 1891./2.—1895./6. imao je I. razred paralelku. God. 1892. uvodi se gimnastika kao relativno obligatan predmet, a od 1897./8. ima za taj predmet i poseban, stručan učitelj. God. 1893. dobila je gimnazija posebnoga liječnika, koji od 1901./2. drži godišnje najmanje pet predavanja iz higijene; s tim u svezi stupa 1897. u život i fond za nabavljanje lijekova bolesnim i siromašnim učenicima.

Iste godine dobila je ova gimnazija i redovnoga učitelja (profesora) za muziku, koji je po plaći potpuno izjednačen sa ostalim profesorima u zavodu.

Od neobligatnih predmeta učio se ovdje francuski jezik nešto još u šezdesetim godinama prošloga vijeka, a redovno se predaje od škol. god. 1877./8. dodanas.

Po mirovinskoj uredbi od 18./30. rujna 1892. uvršten je u ovaj učiteljski zbor i popis mirovinskoga fonda god. 1896., te je i time potreba zadovoljena i profesorima osigurano pravo, da poslije 30 godina službe mogu uživati godišnju mirovinu (u iznosu posljednje redovne plaće).

Sa životom ove gimnazije tijesno je spojeno Stratimirovićevo »blagodjejanije« (alumneum), koje je god. 1797. osnovano.

Škol. god. 1904./5. otvoreno je u Karlovcima i sjemenište manastirskih pitomaca, u kojem je do kraja godine imalo besplatan stan i hranu 16 učenika I. razreda, a iduće škol. godine otvoren je i srp.-pravoslav. sveštenički konvikat i stupio je na snagu fond za »đačku trpezu«.

Početkom škol. god. 1904./5. počeo je đački književni zbor »Stražilovo«, koji jedamput mjesečno drži svoje sastanke pod nadzorom uprave gimnazijske.

Prvi štampani izvještaj (program) ove gimnazije izašao je god. 1853.; nije izašao god. 1860. i 1861., zatim 1866.—1871., tako da je škol. god. 1904./5. njegova 53. godina, a knjiga 46.

Gimnazijska knjižnica osnovana je svakako prije 1800. godine; učenička je odvojena 1872. Prirodopisna zbirka zasnovana je 1794. od Andrije Volnoga, geografska zbirka oko 1800., arheološko-numizmatička 1855., fizikalna 1853., a kemijska 1891.

dd) Evangelici.

Prev. rješenjem od 7. svibnja 1898. potvrđen je zakon o uređenju izvanjskih pravnih odnošaja evangeličkih crkava augs-

burške i helvetske vjeroispovijesti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Prema ovome zakonu je kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, okružnicom od 22. prosinca 1899. br. 20.407 propisala postupak pri crkvenim i školskim građevinama.

Evangeličke pučke škole postoje u Hrastovcu, Kapetanovoj volji, Harastinu, Laslovu, Retfali madž., Selištu (2) te u Zagrebu.

Zgrada evangeličke pučke škole u Zagrebu.
(Iz djela: »Oest.-Ungarn in Wort und Bild«.)

Vjerska obuka evangelika uređena je naredbom kr. zem. vlade od 30. siječnja 1891. br. 6062 ex 1890.

ee) Židovi.

Prev. rješenjem od 7. veljače 1906. preblagostivo podijelilo Njeg. Veličanstvo svoju previšnju sankciju osnovi zakona o uređenju izraelitskih bogoštovnih općina.

Vjerska obuka uređena je naredbom od 30. siječnja 1891. br. 6062 ex 1890., dok je naredbom od 5. srpnja 1907. br. 12.949 propisana nastavna osnova za vjeroučnu obuku u nižim pučkim školama.

Židovske pučke škole. Izraelitske pučke škole, koje izdržavaju dotične bogoštovne općine, postoje:

U Osijeku gor. (njemačka) od god. 1856.
U Vukovaru (njemačka) od god. 1857.
U Zemunu (njemačka).
U Zagrebu (hrvatska) od god. 1866.
U Iloku (hrvatska) od god. 1888.

Pokojnici. Od zaslužnih pokojnika ovih škola spomenuti nam je Adolfa Eichnera.

Eichner Adolfo, umirovljen učitelj osiječke izraelitske škole. Rodio se god. 1846. u Zagrebu, a umr'o 28. srpnja 1905. u Osijeku. Pučku školu, gimnaziju i učiteljsku školu polazio je u Zagrebu te je god. 1868. osposobljen za učitelja glavnih škola. Službovao je najprije u Varaždinu, a poslije u Đakovu. God. 1878. izabrala ga je osječka izraelitska bogoštovna općina za učitelja na svojoj konfesijskoj školi, na kojoj je punih 25 godina uspješno i marljivo službovao. Posljednjih dvanaest godina obučavao je u vjeronauku mladež niže gimnazije i šegrtske škole. Bolesti radi bio je umirovljen. Pokojnik je nastojao, da raširi hrvatski jezik među osječkim Izraelićanima, pa kako je bio jedini hrvatski izraelitski učitelj, sa ponosom je gledao na velik broj svojih učenika, koji su kao hrvatski rodoljubi zauzeli odlična mjesta u društvenom životu. To mu je bila jedina radost na tom svijetu, jer je inače živio vrlo skromno.*

ff) Izložbe.

Od različnih izložbi, kod kojih je i učiteljstvo učestvovalo, spomenuti nam je: 1. Gospodarska izložba u Osijeku; 2. Jubilarna gospodarsko-šumarska izložba u Zagrebu; 3. Izložba učila u Zagrebu; 4. Milenijska izložba u Budimpešti; 5. Pariska izložba; 6. Izložba učila u Osijeku, 7. Industrijalno obrtnička izložba u Zagrebu; 8. Izložba »Umjetnost u životu djeteta«; 9. Izložba učeničkih radnja u Zagrebu; 10. Izložba učeničkih radnja i učila u Bjelovaru; 11. Školska izložba u Zagrebu.

1. Izložba gospodarska u Osijeku održana god. 1889. Učestvovali su pri istoj i naši učitelji i škole. Među školama i učiteljima, koji su izložili svoje i svojih učenika radnje, odlikovani

* Napredak. 1905., br. 33.

su: a) Počasnom diplomom: Košaračka škola u Osijeku i viša djevojačka škola u Osijeku; b) Diplomom zlatne kolajne: Košaračke škole u Petrovaradinu i Vukovaru i škole za ženski ručni posao u Almašu i Valpovu; c) Diplomom srebrne kolajne: Mirko Tkalec, učitelj u Vukovaru, pučke škole u Veliškovcima, Beški, u Donj. Meljanima, Turnašici i Majaru, šegrtska škola u Đakovu i Josip Šestak, učitelj u Slatini; d) Diplomom mjedene kolajne: pučke škole u Ćeralijama i u Novoj Bukovici. Osim toga odlikovan je učitelj u Vukovaru, Mirko Tkalec, jošte mjedenom kolajnom za izložene domaće proizvode.*

2. Izložba jubilarna gospodarska - šumarska u Zagrebu. Na spomen pedesetogodišnjega opstanka »Hrv. slav. gospodarskoga društva« održana je god. 1891. u Zagrebu »Jubilarna gospodarsko-šumarska izložba« za vrijeme od 15. kolovoza do 15. listopada.

Izložbu tu vrijedno je da spomenemo i u ovoj knjizi radi prekrasnih ženskih ručnih radnja, od kojih su mnoge izrađene u našim školama.

Na jubilarnoj gospodarsko - šumarskoj izložbi u Zagrebu, imao se prikazati i uzorni školski vrt. U tu je svrhu pozvao izložbeni odbor pozivom od 9. ožujka 1891. pučko učiteljstvo, neka učestvuje na toj izložbi lijepim voćkama i različnim plodinama iz svojih školskih vrtova. Uređenje toga vrta preuzelo je učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu.**

Vrt taj zapremao je 460 m^2, a nasađeno je na njemu: povrća, voća, cvijeća, različnoga bilja, drveća, grmlja, divljaka, loze u tolikom obilju, da će svaki vrtlar i prijatelj vrta naći, što traži i čemu je mjesta. Prostor je vrtu bio odmjeren, stoga je bilo sve stisnuto, ali je svrha polučena, jer se lijepo pokazalo svakome učitelju i gospodaru, česa mora da bude u vrtu, hoćemo li, da uputimo naš narod u vrtlarstvo i voćarstvo, od koga mu toliko koristi i užitka!***

Jubilarnu gospodarsku izložbu posjetila je i mladež mnogih pučkih škola pod vodstvom svojih učitelja. Tako školska mladež iz Bukevja, Veleševca, Šćitarjeva, Kraljevca, Šestina, Vrapča, Stenjevca, Podsuseda, Narta, Brckovljana, Plavšinca.

** Napredak. 1889., br. 30.
** Narodne Novine. 1891., br. 57.
*** Narodne Novine. 1891., br. 186.

Na spomen ove izložbe izdao je Janko Ibler spomen-spis: Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba hrv.-slav. gospodarskoga društva u Zagrebu god. 1891. Sa 47 portraita i 22 slike.

3. Izložba učila u Zagrebu. Godine 1892. bude dovršena gradnja velebne zgrade za kr. mušku učiteljsku školu u Zagrebu ogromnim troškom od 300.000 K. U proslavu toga događaja priređena je izložba učila od 15. kolovoza do 15. rujna i. g.

Program za izložbu učila, koja se priređuje pod zaštitom kr. zem. vlade u slavu otvorenja novosagrađene učiteljske škole u Zagrebu god. 1892. glasi u cijelosti:

I. Zabavište. 1. Slike i modeli za zornu obuku. 2. Građa i oruđe za dječje radnje. 3. Sprave za gombanje i glazbala. 4. Nacrti, spomenice i pokućstvo. 5. Gusle, glasovir i harmonij za porabu u zabavištima. K tomu metodičke i pomoćne knjige.

II. Niže pučke škole. 1. Stara škola (stare knjige, zapisnici, učila i t. d.). 2. Uzorno uređena školska soba sa svim potrebnim namještajem (sto, ormar, klupe, ploče, harmonij, školska ura i t. d.). 3. Klupe, ploče i t. d. razna sistema. 4. Školske i metodičke knjige (početnice, čitanke i druge knjige, koje se upotrebljavaju u pučkoj školi) pisane jezikom hrvatskim ili srpskim i njemačkim. 5. Učila za pučku školu. Biblijske slike i zemljovidi za bibliju; slike i modeli za zornu obuku; tehnološka zbirka za zornu obuku; čitala, zemljovidi, globusi i t. d.; slike za povijest; slike, modeli, i predmeti za prirodopis; fizikalni aparati i slike; računala; učila za krasnopis i risanje, učila i pomagala za obuku u pjevanju; odnosne metodičke knjige. 6. Slike, modeli i jednostavno oruđe za gospodarstvo; cijepljenje i pčelarstvo; model školskoga vrta. 7. Zbirka tvari za ženski ručni rad; modeli spravâ i oruđa za priređivanje stvari; oruđe, sprave, tabele, pregledi tiskani i izrađeni, predmeti za uzor i metodički spisi. 8. Rad hrvatskoga učiteljstva na kulturnom polju. 9. Uzorno gombalište sa svim spravama. 10. Zbirke tekstova i melodija; pomoćna glazbala uz metodička djela.

III. Više pučke i strukovne škole. 1. Čitanke (hrvat. srpske i njemačke) za više pučke (građanske) škole; poslovne vježbenice. 2. Razne karte za matematički, fizikalni i politički zemljopis; zemljovidi s obzirom na trgovačke sveze i putove, na gospodarsku i obrtnu produkciju. 3. Slike, modeli i zemljovidi na obuku u povijesti s osobitim obzirom na osobe i događaje, koji su uplivali na razvitak koje gospodarske ili obrtne grane te na trgovinu. 4. Prirodnine, modeli i slike, važne u gospodarskom, obrtnom i trgovačkom prirodopisu. 5. Najvažniji i jednostavniji aparati i slike za obuku u fizici, pa važnije kemikalije s obzirom na praktični život gospodara i obrtnika; tehnološke zbirke. 6. Razne vježbenice za knjiženje gospodarskih, obrtnih i trgovačkih poslova, komptoirne radnje; zorna pomagala za planimetriju, stereometriju i geodeziju; tabele

i slike za obuku u računstvu. 7. Uzorci i modeli za risanje; risaće i pisaće sprave; uzorci za stručno risanje. 8. Zbirka gospodarskih prirodnina; modeli i slike najvažnijih strojeva gospodarskih; slike za voćarstvo i vinogradarstvo; slike i modeli pasmina najvažnijih domaćih životinja. 9. Materijal za ženski ručni rad; oruđe, sprave, tabele, pregledi tiskani i izrađeni, predmeti za uzor i metodički spisi; osim toga zbirka krojeva i šivaljke razna sistema. 10. Razne kolekcije uzoraka za graditeljstvo i umjetnost u obrtnim školama s obzirom na potrebe klesara, bravara, dekorateura, rezbara, lončara, stolara, kovača, tokara i t. d. Slike, predlošci i atlasi za radnje košaračke, tokarske i urarske; k tomu obrtna literatura i metodička djela za razne naučne predmete u višim pučkim (građanskim školama.) 11. Uzorno uređena školska radionica. 12. Zbirka tekstova melodija, solfeggia uz pomoćna glazbala i metodička djela.

IV. Srednje škole. 1. Zemljovidi, biblijske slike i metodička djela za obuku u vjeronauku. 2. Klasična i moderna filologija s obzirom na metodiku, a uz zorna pomagala. 3. Globi, telurij, planetariji i astronomske karte, ukoliko je to potrebno za srednje škole. Fizikalni, statistički i politički zemljovidi svih dijelova svijeta; atlanti, slike, etnografske i reliefne mape; metodička djela. 4. Zemljovidi za stijenu, atlanti, slike druga zorna pomagala za obuku u povijesti, uz metodička djela. 5. Tjelesa i aparati za zorno obučavanje u opisnom mjerstvu; risaće oruđe i instrumenti za mjerenje. 6. Plastički modeli, anatomski preparati, anatomski preparat na suho i preparati injicirani, ljudska plemena; sisavci, ptice, gmazovi, ribe, nadjeveno ili kosturi; sistematički uređene zbirke kukaca, pauka, raka, crvi, mekušaca, bodljikaša i polipa; sve to za obuku u anatonomiji i zoologiji. Modeli i sistematički po školskim knjigama uređene zbirke za obuku u bilinstvu. Ledci i sistematski uređene zbirke iz mineralogije i geologije; sprave za sabiranje; prirodopisne slike za stijenu i atlasi; tehnološko-prirodopisna učila za zrijenje; k tomu metodička djela. 7. Zbirke aparata iz svih grana fizike (mehanika, magnetizam, elektriciteta, toplina, akustika, optika i astronomija) uz metodička djela. 8. Zbirka kemijskih sprava za laboratorije; tehnološke slike za stijenu; kemijske reagencije. 9. Modeli, nacrti i slike za obuku u poljodjelstvu, povrćarstvu, vinogradarstvu, pivničarstvu, voćarstvu, stočarstvu, pčelarstvu, svilogojstvu, peradarstvu, uz metodička djela. 10. Uzorci, modeli i sprave za obučavanje u risanju i krasnopisu; risaći i pisaći materijal za školu i učenike, metodička djela. 11. Pjevačke upute, zbirke popijevaka za mješovite i muške zborove i pjevačke vježbe u velikom formatu za zid; upute i zbirke za obuku u pjevanju, guslanju, glasoviranju i orguljanju s osobitim obzirom na potrebe učiteljske škole. Gusle, viole, glasoviri i pianina razne veličine, opsega i cijene; metodička djela i djela o konstrukciji orgulja; školski i crkveni harmoniji i orgulje; modeli i slike disala, grla, ustiju i nosa; modeli čitavih orgulja i pojedinih dijelova razna sistema; modeli svih vrsta drvenih i kovnih svirala; akustičke sprave. 12. Model vježbališta za gombanje sa spravama, k tomu literatura.*

* Narodne Novine. 1892., br. 84.

Novinski članci. Izložbu učila dočekala je javna štampa simpatično. Spominjemo članke:

Tomašić: Izložba učila u Zagrebu i pučki učitelji. Narodne Novine. 1892. br. 145.

—r: Pri otvorenju izložbe učila. Narodne Novine. 1892. br. 195.

—ć: Oko izložbe učila. Narodne Novine. 1892. br. 213.

Otvorenje izložbe. Izložbu učila otvorio je 15. kolovoza 1892. u 11 sati, zastupajući bana, predstojnik vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu, dr. I. Kršnjavi.

Još prije nego je došao predstojnik, sakupio se u svečano uređenom i urešenom vestibulu kr. obrtne škole odbor za priređenje izložbe s mnogim ličnostima, koje se i po svojoj dužnosti i po svojoj naklonosti zanimaju za školu. Bili su tu među ostalima: savjetnik kr. zem. vlade i povjerenik za grad Zagreb, A. Mošinski, tajnik zem. vlade, Milan Nikolaiević, nar. zastupnik i sveuč. prof. dr. Maretić, kanonici dr. Suk i Švinderman, urednik »Kat. Lista« dr. Volović, građ. savjetnik Bollé, zem. škol. nadzornici dr. Maixner i Jelovšeg te Cuvaj i Stipetić, zastupnik trgov.-obrt. komore trgovac Stiasny i t. d. Po sebi se razumije, da su svi u Zagrebu prisutni učitelji sa žup. nadzornikom Maričićem učestvovali, a između mnogih vanjskih gosti spominjemo osječkog škol. nadzornika M. Vukovića.

U 11 sati dovezao se predstojnik, te je došao u pratnji vladinoga savjetnika dr. I. Mallina, preparandijskoga ravnatelja dra. Đ. Arnolda, vlad. tajnika Viktorina i drugih u izložbu, dočekan zanosnim »Živio!«

Izakako je nekoliko pjevača društva »Kola« iz naklonosti prema hrv. učiteljstvu otpjevalo pod ravnanjem prof. Novaka učiteljsku himnu, stupio je predsjednik odbora za priređenje izložbe, škol. zem. nadzornik Mato Gršković, k predstojniku odjela za bogoštovlje i nastavu, te njega i sakupljene pozdravio ovim riječima:

»Presvijetli gospodine! Velecijenjena gospodo!

Već je sam čin, da se evo i kod nas priredila izložba učila, radosnim dokazom, da se i u Hrvatskoj sve više osjeća potreba, da se upoznamo sa novovjekim pomagalima umnomu radu, bez kojih se iz školske patriarhalnosti ne izvismo; jer kao što ono, kako narod veli: »Bez alata ne ima zanata«, tako ne ima bez učila obuke.

Počnimo djecu učiti slova, ta crna strašila pod žezlom skutike! Kako ti nemili znakovi ne omile, kako ne oživu, kad postane iz jednoga Ata, iz drugoga kotač, stolac, vile iz trećega, tako bubanj, šilo i redom dalje!

Kako se zorno računa premetanjem kuglica na računalu! Mjesto da mlade glavice mučimo računskim operacijama, služimo se računalom. Pričajmo djeci o munjini po svim zakonima znanosti, o pozitivnom i negativnom polu, djeca će nas istina pomno slušati, ali razumjeti ne će, pokaže li im pak munjilo i izvodimo njim razne pokuse, već im je stvar kud i kamo jasnija; tako je sa magnetizmom, tako sa optikom i svim pojavima u naravi. A što da reknemo o prirodopisu? Kada dijete čuje ime nepoznate životinje, biljke, rude, zapamti ga časovito, nu trajno, kada mu vidi sliku ili pogotovo u naravi. Tako je sa svakom teorijom; ona je sijeda — kako pjesnik veli — a praksa je bujna i zelena, po onom: »Longum est iter per praecepta, breve et efficax per exempla«.

Tu praksu zastupaju nam učila. Njih trebamo kod obuke u vjeri, kod povijesti, kod prirodopisa i prirodoslovlja, zemljopisa i jezikoslovlja, jednom riječju kod svih grana obuke.

Kada je pak tomu tako, možemo se radovati, da smo i mi upriličili izložbu učila, ako i ne takovu, da se natječe s onima svjetskoga glasa, a to za naše prilike časnu, jer su u njoj obilno zastupana učila za sve škole, počevši od pučke, pa sve do sveučilišta, i ako u njoj nijesu zastupane sve samo naše tvrtke i rad samo naših učitelja, koji se uostalom ovdje pokazuje dosta mnogolik, to neka nam napredak drugih naroda bude poticalom, da smjelo za njima pokročimo.

Da je pak naša izložba ovako uspjela, zahvalimo se u prvom redu vis. kr. zem. vladi i glavaru joj g. banu, koji ju je blagohotno podupr'o zborom i tvorom.

Naposeb hvalimo Tebi, gospodine predstojniče, koji si izložbu zamislio, i evo je pred sobom vidiš gotovim činom. A sada je blagoizvoli dobrostivo proglasiti otvorenom, kano preteču otvorenju nove preparandije, koje će, ako Bog dade, slijediti neposredno iza ove izložbe«.

Uz živahno klicanje svih prisutnih otvorio je dr. Kršnjavi izložbu ovim riječima:

»Štovana gospodo!

Osobito me veseli, da ste poprimili i tihom ali ustrajnom energijom proveli misao o izložbi učila, koja je priređena u slavu otvorenja nove učiteljske škole.

Naše školstvo je dobro organizovano, velik broj valjanih učitelja na svim zavodima radi oko napretka mladeži, svuda se dižu nove škole uz znatne žrtve općina i obilnu pripomoć kr. zem. vlade. Dalji razvoj školstva leži u smjeru intenzivnijega usavršenja pojedinih zavoda.

Zbirke učila jedino su sredstvo toga usavršenja.

Učila su ili kupovna ili takova, koja sam učitelj priređuje za svoje učenike. Ova je izložba priređena s jedne strane zato, da upoznamo proizvode najboljih tvrtki, od kojih se učila kupuju; s druge strane zato, da

naši učitelji vide, kolikim se marom i kakovom vještinom učitelji drugih zemalja bave priređivanjem učila. Ova izložba služi zemlji na čast, jer je jedna od najvećih izložaba učila među svima, što su u austro-ugarskoj monarhiji priređene, tako, da smo mnogobrojnim izložiteljima uvelike zahvalni.

Ako Bog dade, priredit ćemo za nekoliko godina opet ovakovu izložbu učila, ali ta će biti jedino izložba učila, što su ih naši učitelji priredili, da vidimo, kakav je plod i uspjeh ove izložbe, koju u ime bana proglašujem otvorenom«.

Potom je predstojnik pošao u pratnji predsjednika i potpredsjednika odbora te druge gospode prostorijama izložbe, koju je već i prije otvorenja pomno proučavao, da sve razgleda u potpunoj cjelini. Zastupnici pojedinih tvrtki i privatni izložitelji dočekali su predstojnika u svojim odjelima, služeći mu, koliko je trebalo, ciceronima. Osobitu pažnju poklanjao je predstojnik orginalnim izlošcima učitelja, a među izlošcima pojedinih firmi pobudile su najveće njegovo priznanje i zadovoljstvo bogate kolekcije »budimpeštanskoga muzeja za učila« i tvrtke »Calderoni i dr.« u Budimpešti, koje su doista u svakom pogledu sjajne.

Predstojnik je ostao puna dva sata u izložbi, te je u 1 sat, ispraćen izložbenim odborom, uz klicanje njegovih članova i prisutnika, izrazivši se o svem viđenom najpovoljnije, ostavio izložbene prostorije.

* * *

Opis izložbe. Izložba učila uređena je u velikoj vestibuli, na stubištima, na galerijama i u dvoranama zem. obrtne škole na Sveučilišnom trgu. Letimičan pregled skupina pokazat će veliko bogatstvo prve ove izložbe učila u Hrvatskoj.

U prizemlju nalaze se uzorci klupa, gimnastičke sprave, glasoviri i harmoniji, geografska (zidna) pomagala i razne karte i slike za zornu obuku. Na stubištima su svakovrsne izvrsno izrađene slike za školsku obuku (historiju, arheologiju, umjetnost). Na galeriji I. kata nalazi se veoma zanimljiva i hvale dostojna kolektivna izložba učit. društva u Osijeku »Zajednice«, te kolekcija sveuč. knjižare F. Suppana (R. F. Auer) u Zagrebu. U 1. i 2. dvorani uredila je tvrtka »A. Pichlera udova« u Beču obilnu kolekciju svakovrsnih učila za pučke i srednje škole te zabavišta. U trećoj je dvorani prekrasna izložba učila za prirodne nauke tvrtke Calderoni i dr. u Budimpešti.

Četvrtu dvoranu napunile su lijepe i zanimljive zbirke (za pučke i srednje škole) zemalj. muzeja za učila u Budimpešti, sveučilišne tiskare, državnoga pedagogija i Đ. Gutkopfa — svi iz Budimpešte. U petoj su dvorani (drugi kat) učila za risanje i krasnopis od raznih tvrtki i izložitelja, ali lijepa cjelina. U susjednoj 6. dvorani smještena je opsežna izložba raznih učila za nižu i višu pučku školu; u sedmoj dvorani uredila je svoju kolekciju knjižara L. Hartmana u Zagrebu; u osmoj dvorani izložile su razne firme i privatne osobe znatnu prirodopisnu zbirku za srednje škole; u devetoj dvorani zastupane su odlične firme A. Kreidl u Pragu, Houdek i Hervert u Pragu, Lenoir i Forster u Beču, C. Reichert u Beču, D. Fritsch u Beču (aparati i slike za fiziku i kemiju na srednjim školama). Na galeriji u II. katu velika je zbirka ženskoga ručnog rada, učila za zabavište, kolekcija fizikalnih i sličnih aparata J. Deberta u Zagrebu i t. d.

Stubišta je vele ukusno cvijećem i biljem ukrasio vrtlar sveuč. botaničkog vrta Durchanek.

Izložbeni odbor izdao je i osobit katalog, koji će prilično poslužiti pri proučavanju izložbe, koja je uz neznatnu ulazninu svaki dan do 15. rujna otvorena.

Na koncu ne će biti suvišno spomenuti, da je u sobi desno od ulaza uredila gostioničarka »K uspinjači« buffet, koji je također »u život priveden«, te se umornim posjetnicima zanimljive izložbe može s punim pravom preporučiti.*

Predavanja. Izložbeni odbor se pobrinuo, da se za trajanja te izložbe drže u izložbenim prostorijama popularno-znanstvena predavanja.

Tako su održana predavanja:

27. kolovoza o školskim klupama. Narodne Novine. 1892., br. 201.

16. rujna glazbena produkcija. Narodne Novine. 1892., br. 212. i t. d.

Strani glasovi o izložbi. Profesor dr. Gustav Heinrich, koji je za trajanja ove izložbe boravio s nekolicinom odličnih školskih stručnjaka u Zagrebu, da razgleda izložbu učila,

---

* Narodne Novine. 1892., br. 186.

opisuje u »P. Ll.« svoje zagrebačke dojmove ovim simpatičnim načinom:

Spominjući u uvodu preslabo uzajamno poznavanje i žaleći to s više razloga, veli pisac, da po svoj prilici ni on ne bi bio došao u Zagreb, da ga nije onamo poslao ministar grof Csaky, koji je oštrim okom zamijetio važnost zagrebačke izložbe učila. Ovoj okolnosti pak imade pisac da zahvali, što je upoznao dražestan grad i niz vrsnih, naprednih i prijaznih školskih stručnjaka.

Zatim spominje pisac, što su pridonijele budimpeštanske tvrtke Calderoni, Lampe i Posner, ugarska vlada i muzej učila, te bečke tvrtke Pichler i Hölzel, praška tvrtka Kreidl i još neke strane tvrtke za tu izložbu.

Poslije gostiju dolaze na red domaći proizvodi i to opet samo nekoji. Uvelike se hvale zemljovidi pojedinih županija od prof. Steklase, razne mape, računala, reliefne radnje, botanički i zoološki preparati, zbirke ruda, etnografska i antropološka zorna učila, školske knjige i pisanke, koje dokazuju, kako je i hrvatsko učiteljstvo nadahnuto naprednim duhom. Naročito pokazuju prirodoslovne zbirke Kirinove i Hircove samostalnu didaktičku i znanstvenu vrijednost, Etingerovi majstorski preparati riba spadaju među najbolje radnje ove vrste, a Cuvajeve table za prvu pouku u računu izvrsna su učila.

Izatoga nastavlja pisac doslovno:

»Pa kako je poučan i zanimljiv bio u izložbi skupljen materijal, tako je milo i srdačno bilo osobno općenje s hrvatskim drugovima. Ja sam, iskreno govoreći, glede toga malo očekivao, te sam bio spreman na onu obligatnu učtivost, koju nalazimo danas na cijelom civilizovanom svijetu, pače i kod političkih protivnika i neprijatelja. Kakva li iznenađenja! Profesori i ravnatelji, nadzornici i učitelji natjecali su se u dokazima najljubeznijega prijateljstva i najsrdačnije susretljivosti tako, da će meni i mojim drugovima ono par zagrebačkih dana ostati vazda najdragocjenijom uspomenom. Da spomenem samo nekoju gospodu, koja su nam Zagreb učinila tako dragim, imenovat ću nadzornike Grškovića i Andresa, ravnatelja Arnolda i Krbeka, profesora Steklasu i učitelja Kirina — i koga sam morao prvog spomenuti, chefa hrvatske školske uprave, dra. Izidora Kršnjavoga, prije profesora u sveučilištu, muža univerzalne naobrazbe i najsavršenije ljubežljivosti, s kojim je na polju hrvatskoga školstva započeo velik i dalekosežan pokret. Sad se radi o tom, da se ustroji medicinski fakultet, podignu nove zgrade za gimnaziju i realku, svagdje se snuju poboljšice, a duh chefa prešao je i na cijelo učiteljstvo. Zgrade, sagrađene u zadnje vrijeme, dokazuju već taj duh. Učiteljska škola jest glede zgodnosti i ukusne uredbe palača prvoga reda, u kojoj se osobito uzeo obzir na vježbaonicu, — u nas pravo siroče«.

Nadalje opisuje pisac posjet u pučkoj školi u Samostanskoj ulici, koju uvelike hvali kao modernu i svim zahtjevima školstva odgovarajuću građevinu. Zatim spominje namjeru dra. Kršnjavoga, da podigne ženski licej i žensku stručnu školu, od kojih se nada lijepu uspjehu.

Napokon piše o Zagrebu: »A isti duh svježega, mirnog napretka opaža se u svem gradu. U svim ulicama gradi se, broj novih kuća neobično je velik. Novi prekrasni kolodvor čini se, da je za razvitak grada odlučan; grad se počinje onamo širiti, pa će za koju godinu one prazne poljane do kolodvora biti zapremljene javnim i privatnim palačama. Ugodno je vidjeti kod novih zgrada, da prevlađuje ukusna renaissança. I popravak divne stolne crkve, koja među gotskim hramovima Evrope zauzimlje odlično mjesto, napreduje neprestano. Dražestan je pogled s galerije stolne crkve na grad i njegovu lijepu okolicu. Zagreb je mio, simpatičan grad, koji mnogo sjeća na Gradac, a njegova se okolica može smjelo nazvati parkom, pri čem je marljivost ljudi znala izvrsno nadopuniti i upotrijebiti darove prirode. Na sate daleko vodi cesta sjenatim drvoredima, među livadama i brežuljcima, a svagdje je čistoća i red, kao i u gradu«.

Pozivajući konačno svoje zagrebačke drugove i vodiće u Budimpeštu, obriče im pisac najsrdačniji doček i dokaz tople simpatije i gostoljubivosti.*

Posljedak izložbe. Naredbom od 11. prosinca 1892 br. 16.383 preporučila je kr. zemaljska vlada učila, koja su priznata kao valjana, područnim školama za nabavu, a i sama je nabavila sijaset učila za područne škole.

4. Izložba milenijska u Budimpešti. Godine 1896. proslavila je kraljevina Ugarska tisućgodišnjicu svoga postojanja veličanstvenom milenijskom izložbom u Budimpešti.

U toj slavi učestvovale su i kraljevine Hrvatska i Slavonija prelijepim izlošcima, izloženima u tri zgrade. Učestvovalo je na toj izložbi 9.000 izložitelja, među kojima ima i mnogo učitelja i škola.

Odlikovana su na toj izložbi ova učiteljska lica:

Velikom milenijskom kolajnom: Andres Franjo, učitelj u Irigu; Cvetišić Klotilda, ravnateljica ženske stručne škole u Zagrebu; dr. Dvoržak Vinko, sveuč. profesor u Zagrebu; Hirc Dragutin, učitelj pridijeljen botaničkom vrtu u Zagrebu; milosrdne sestre u Zagrebu; ravnateljstvo ženskoga liceja u Zagrebu; Ivan pl. Zajc, ravnatelj glazbenoga zavoda u Zagrebu; školstvo glavnoga grada Zagreba.

Izložbenom kolajnom: Bek Vinko, upravitelj zavoda slijepaca u Zagrebu; Brixi Ivan, profesor muške učiteljske škole u Zagrebu; Kuten Đuro, učitelj na zem. obrtnoj školi u Zagrebu;

---

* Narodne Novine. 1892., br. 215.

Kučera Oton, profesor kr. vel. realne gimnazije u Zagrebu; Kutuzović Stevo, učitelj u Gundincima; Kandler Vinko, učitelj u Štitaru; Muha I., upravitelj zavoda gluhonijemih u Zagrebu: Orlić Mita, kr. žup. škol. nadzornik u Gospiću; Rac Ljudevit, rav. učitelj u sv. Ivanu pod Zelinom; Rogulja Milan, profesor na kr. muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu; profesori slöjda na učiteljskoj školi u Osijeku i Petrinji; Vorkapić Marko, učitelj više pučke škole u Zagrebu.

Diplomom priznanicom: Cuvaj Antun, kr. zemaljski škol. nadzornik u Zagrebu; Hefele Ferdo, učitelj više pučke škole u Sisku.

Sudioničkom kolajnom: Profesori risanja na gornjoj gimnaziji u Senju i na donjoj realci u Vukovaru; ravnateljstvo ratarnice u Požezi; učitelji risanja na šegrtskim školama na Sušaku, u Jaski, Petrinji, Samoboru, Krapini, Bjelovaru, Novoj Gradiški, Požezi, Đakovu, Osijeku i Rumi; učitelji na košaračkim školama u Zemunu i Osijeku; učitelji na drvorezbarskoj školi u Otočcu; vinogradarska škola u Petrinji.

Na spomen ove izložbe izišao je tiskom poseban spomenspis pod naslovom: Kraljevina Hrvatska i Slavonija na tisućgodišnjoj zemaljskoj izložbi kraljevine Ugarske u Budimpešti 1896. Zagreb, 1896.

5. Izložba pariska. God. 1900. održavala se u Parizu međunarodna svjetska izložba. Pučko školstvo kraljevina Hrvatske i Slavonije dostojno je bilo zastupano na toj izložbi, što najbolje svjedoče razdijeljena odlikovanja.

Veliku nagradu (Grand Prix) dobila je kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu.

Srebrnu kolajnu: Prof. V. Novak u Zagrebu; kr. ženska stručna škola u Zagrebu; samostan milosrdnica u Zagrebu; Antun Cuvaj, kr. zemaljski školski nadzornik u Zagrebu; Mirko Jonke, učitelj u Sisku; Hrv. pedagogijsko-književni zbor u Zagrebu.

Broncanu kolajnu: Karlo Matica, ravnatelj kr. muške učiteljske škole; Klotilda Cvetišić, ravnateljica ženske stručne škole u Zagrebu; Georgija Čugmal, predstojnica samostana sestara milosrdnica; Terezija Tišov, učiteljica tkalačke škole u Zagrebu.

Povrh toga zapala su lijepa odlikovanja srednje i visoke škole. Znatan dio izložaka na pariskoj izložbi sačuvan je u školskom muzeju hrv. pedag.-knjiž. zbora.

Evo što o toj izložbi pišu:

Narodne Novine. 1900., br. 88.: Na pariskoj svjetskoj izložbi, održanoj god. 1900., učestvovale su i kraljevine Hrvatska i Slavonija. Izložba našega školstva spadala je među bisere cijele izložbe, te se jedva našlo ukusnijih objekata.

Napredak 1900., br. 31.: Kako javljaju naša politička glasila, odlikovano je hrvatsko pučko školstvo na svjetskoj izložbi u Parizu najvećim znakom odlikovanja, t. j. »velikom nagradom«. Hrvatskomu pučkomu školstvu bilo bi na čast već i to, kad bi se samo usudilo bilo stupiti u utakmicu s pučkim školstvom velikih i bogatih naroda, a kad se u toj utakmici još i tako krasno ponijelo, onda to mora do svakoga svijesnog Hrvata napuni pravednim ponosom. Odlikovanje, štono je zapalo hrv. pučko učiteljstvo, zapalo je doduše vis. kr. hrv. zem. vladu, ali ono doista služi na čast i hrv. pučkomu učiteljstvu, koje je mnogo pridonijelo napretku našega pučkog školstva, a tako i zem. škol. nadzorniku Cuvaju, koji je otpisom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 23. siječnja 1900. br. 1.218. riješen poslijepodnevnoga uredovanja radi posala oko te izložbe i koji se brinuo oko toga, da se naše školstvo uopće, a pučko napose, na pariskoj svjetskoj izložbi prikaže što ljepše.

6. **Izložba učila i učeničkih radnja u Osijeku**. Mjeseca prosinca 1904. priredilo je učiteljsko društvo »Zajednica« u Osijeku malu izložbu učila, da se društvenim članovima dade prilika, da vide na okupu veći izbor dobrih učila i školskih pomagala, a usto da i sami mognu izložiti sve ono, što su za školu svoju i za obučavanje možda izradili, pa im pri obuci dobro služi.

Kao osobitu počast i odlikovanje cijeni »Zajednica« to, što je odjelni predstojnik Levin pl. Chavrak-Letovanički za kratkoga svog boravljenja prije Božića u Osijeku rečenu izložbu učila počastio svojim pohodom, pa o svem, što je vidio, izrekao vrlo povoljan sud. Između ostaloga izjavio je i želju, e bi se ubuduće u svim ženskim školama osobita pažnja svraćala krasnim našim narodnim radnjama i narodnoj ornamentici,

tomu neiscrpivom vrelu privrede nesamo za naše seljakinje, koje su u tim radnjama prave umjetnice, već i za građanske djevojke, koje bi narodne tehnike mogle upotrijebiti na svojim radnjama, i tako bi osnovale novu granu ženskoga obrta, koji bi mogao njih prehranjivati. Na polasku izjavio je presvijetli gospodin i želju, da ovaj prvi pokus izložbe ne bude i posljednji, već da se od vremena do vremena ponovi, jer je izložba ova eminentno sredstvo, po kojem se jasno vidjeti može nesamo napredak u produkciji i usavršivanju učila, već i napredak u praktičnim uspjesima, koji se njima na školskom polju polučuju.

Izložba učila smještena je u školskoj zbornici i u velikoj društvenoj dvorani učiteljskoga društva »Zajednice«. Dajući gostima prednost, spominjemo na prvome mjestu osječke knjižare Radoslava Bašića i Ljudevita Szeklera, koji su svojim mnogobrojnim i vrijednim izlošcima zapremili cijelu polovicu školske zbornice. Među izlošcima knjižare Radoslava Bačića zanima učiteljstvo osobito novi atlas za pučke škole od Širole i Payera. Djelo je to lijepo izrađeno i prvo te vrste među našim školskim pomagalima. Krasne slike, koje prikazuju različite lijepe i znamenite krajeve, pa veće gradove naše domovine, pobudit će u duši učenika volju za učenje zemljopisa, ali sa samim zemljopisnim crtežima nije se ipak još podalo ono, što početnici u zemljopisnoj obuci zapravo trebaju, a to je abeceda čitanja na zemljopisnoj karti. Atlas za zemljopisnu obuku u pučkoj školi trebalo bi da bude tako izrađen, da učenik lako nauči s karte čitati, pa na njoj naći i pokazati sve ono, što je naučio iz čitanke. Pojedini krajevi morali bi stoga da budu u većem mjerilu izrađeni tako, da se učenici na njima nauče čitati sve one znakove, koje poslije moraju poznavati i razumjeti na zemljopisnim kartama. Nemilo nas se dojmilo i to, što u atlasu, koji je izdan u nakladi osječke knjižare, nema veće slike grada, Osijeka. Osim toga atlasa izložila je ista tvrtka još i velike bojadisane slike za zemljopisnu obuku iz svih krajeva svijeta, koje su vrlo lijepe. Payerov novi zemljovid Hrvatske i Slavonije; novi glob, koji se može rastaviti, i napokon zemljopisne karakterne slike u krasnoj izradbi. Zanimljivi su i zoološki preparati u staklu, pa velike zidne slike bilja i životinja. I novi smjer crtarske obuke zastupan je Dijkovom metodom

crtanja za djecu. Osim toga izložen je sav pribor pisaćega materijala u perima, olovkama i crnilu. Ova knjižara dokazuje dakle svojim izlošcima, da svoju zadaću shvaća, pa da je potpuno zavrijedila, da je općinstvo i učiteljstvo potpomaže što obilnijim narudžbama.

U manjem opsegu dakako, ali pri svem tom vrlo ukusno izložila je tvrtka Ljudevita Szeklera sve školske potrepštine, koje isključivo pripadaju u okvir robe te tvrtke, koja je za kratko vrijeme, otkad postoji, znala steći povjerenje i zadovoljstvo osječkoga učiteljstva, a u posljednje vrijeme i osobito lijepom izradbom pisaćega pribora »Zajednice«.

Učiteljsko društvo »Zajednica« izložilo je na posebnom stolu sve, što je god ono samo izdalo, a usto još i sve ono, što su napisali i izdali njeni članovi. U lijepom vezu vidi se tu spomenica, što ju je »Zajednica« izdala prigodom slave Komenskoga, zatim spomenica, izdana prigodom dvadesetpetogodišnjice društva, nadalje spomenknjiga društva sa izložbe učila u Zagrebu i diploma, koju je društvo onda steklo, zatim društvena diploma u malom, napokon sistematski složeni od učiteljice Glembayeve i učitelja Fichtnera izrađeni pisaći pribor »Zajednice« u drugom izdanju, sve prošireno i savršeno izrađeno i t. d.

Predsjednik Sudarević izložio je sve svoje štampom izdane literarne radnje i to: Djeda Marjana, Krvav dan, Svadbene neprilike, Petra Krešimira I. i Zavadu. Nadalje su izložili: Ljudevit Sorlini svoju: Uputu, kako se uređuju dvorane za gimnastiku, Josip Sačer: Dom i škola, Bogdan Penjić: svih 25 godišta stručnoga lista »Hrvatska pčela«. Đuro Rožić izložio je uputu za udaranje na tamburama, Antun Fabijanović pregledno izrađeni obučni način za obrtno crtanje u šegrtskoj školi, Ferdo Rauschenberger atlas za pučku školu. Zanimljivo je poređenje ovoga atlasa s onim, što su ga izradili Širola i Payer. Prednosti Rauschenbergerova atlasa su u tom, što je on u osnovu svoga atlasa uzeo samo ono, što se odnosi na zemljopisno gradivo u čitankama za nižu pučku školu. On počinje s pojedinostima, pa prelazi na različne krajeve naše domovine, a tek onda podaje cjelovitu zemljopisnu sliku njezinu. Josipa Glembay izložila je svoju nauku o šarama i uputu k stroju za ženski ručni rad.

Da se općinstvo upozna i s hrvatskom literaturom za mladež, izloženi su i svi svesci knjižnice za mladež, što ju izdaje »Hrvatski pedag.-knjiž. zbor«, nadalje Tugomila i Naša djeca od Jagode Truhelke, Sto igara, Narodne pripovijetke i Meandri od Jelice Belović-Bernadzikowske, napokon listovi za mladež: »Smilje« te »Vjerni drug«.

Zagrebački učitelj Šiler izložio je svoju metodiku u krasnopisu. Nadalje su izložili: Dr. J. Cenkić brošuru »Nerazdijeljeno školsko vrijeme«, Josip Žerav cijelokupni svoj literarni rad, Stjepan Šmid crtanke izrađene prema zahtjevima umjetničkoga uzgoja, Antun Jung novu metodu u crtanju krojeva. Prof. Biljan, Dončević i Sačer izložili su rijetke starinske knjige. Učiteljica Marija Reisenbüchler izložila je krasnu zbirku morskih školjki i venecijanske umjetne radnje, a tvrtka Franjo Nuber cijelu kolekciju diletantskih radnja. Tvrtka Aleksander Baumgärtner izložila je šivaće strojeve sistema Pfaffova s izrađenim švelom i vezenjem. Sieron i Piontek izložili su litografske radnje. Napokon su izložili: dr. J. Turić računaljku, Antun Martić uzo ke, po kojima se radi u košaračkoj školi, učitelj Žerav školsku tintarnicu i spravu za mjerenje veličine školske djece, prof. Biljan Osinjak i gnijezdo žune, Rauschenberger herbarij i preparirane mekušce, pa Biničkiev svjetozor. Češka tvrtka izložila je Vidrovu kavu i list »Sielo«, Katica Hudetz kazalicu ure, na kojoj se djeca mogu vježbati u označivanju vremena i zidne ploče za ćirilicu. Đ. Rožić izložio je geometrijske likove, igrađene iz drveta, L. Fichtner čovječji kostur i preobrazbu lepira, Stjepan Jobst vrlo lijepo izrađen nacrt bizovačkoga školskog vrta, učitelj Šrempf uru za sva prošasta i buduća vremena, pučka škola u Osijeku u Aninoj ulici plastične karte za zemljopisnu obuku, što ih je izradio pokojni učitelj Matija Smolić. Škola u Jägerovoj ulici izložila je školsku ostavštinu Stjepana Dugačkoga, učiteljice pučke škole sistematski izrađenu osnovu za ženski ručni rad, viša djevojačka škola crtarije svih razreda, prvi tečaj ženske stručne škole propisane radnje izrađene po narodnim uzorcima i u narodnom vezu.

To je ukratko predočeno sve, što je na ovoj izložbi učila izloženo. »Zajednica« i svi oni, koji su nastojali, da je ta izložba učila tako lijepo uspjela, dokazali su svoj mar za dobru

stvar, a to im je svakako na čast, te može služiti i drugima za primjer.*

7. Industrijalno obrtnička izložba u Zagrebu. Godine 1904. održana je u Zagrebu prilikom otvorenja trgovačko-obrtničkoga muzeja »Industrijalno obrtnička izložba« za vrijeme od 20. listopada do 30. studenoga. Na toj izložbi sudjelovale su i šegrtske škole kraljevina Hrvatske i Slavonije risarijama i pismenim radnjama, te je porota za izložene školske radnje nagradila ove šegrte:

a) Crtanje.

Bjelovar: Šipak Dragutin 2.

Brod n./S.: Gabler Franjo 3, Marković Joso 2, Mišković Nikola 3, Stanković Stjepan 2, Stolba Jaroslav 3.

Daruvar: Rotter Ivan 3.

Đakovo: Gutman Mijo 1, Šneider Viktor 1.

Gospić: Alić Alojs 3.

Gradiška Nova: Petrak Franjo 3, Šumanović Ilija 3.

Irig: Čurković Karlo 3.

Inđija: Barth Josef 3, Korošević Žarko 3.

Jastrebarsko: Čanić Stjepan 3, Lončar Ivan 3, Spudić Đuro 3.

Karlovac: Kos Ilija 2, Orlić Đuro 2, Stefan Ljudevit 2.

Križevci: Brdar Marko 3, Kolar Stjepan 3, Šmidt Đuro 3, Zrinjski Fabijan 3.

Koprivnica: Ferček Đuro 3, Ivković Mijo 2, Jakupek Mijo 3, Labaš Simeon 3.

Mitrovica: Okarević Dimitrije 2.

Osijek: Antošić Aleksander 2, Atlagić P. 2, Nemeček Viktor 2, Simon Josip 2, Smiljanić Petar 2, Skorić Đuro 3, Stanel Dragutin 2, Šipek Đuro 1, Zorić Dimitrija 1.

Pakrac: Šolta Josip 3.

Petrinja: Antolić Šandor 2.

Petrovaradin: Grgušić Đuro 2, Hipper Josip 3, Palček Antun 2.

Požega: Čanić Stjepan 3.

Ruma: Banjac Simo 3, Kajganović Jovan 3, Katnić Marijan 3, Medić Stevan 1.

Samobor: Fritz Rudolf 2, Pečuh Marko 3, Radanović Pavao 2.

Senj: Japel Viktor 1, Matijević Viktor 1, Šimunić Tomo 2.

Sisak: Dodoš Stanko 2, Lončar Stjepan 1, Merzel Leo 2, Ranički Josip 1, Viršić Antun 1.

Šid: Marković Mladen 3.

Valpovo: Kaučić Antun 2, Szabo Stjepan 1.

Varaždin: Kolar Milan 2, Marušić Ivan 2, Slavik Stjepan 2, Štuhec Gustav 2.

---

* Napredak. 1905., br. 2.

Vinkovci: Arnold Ignjat 3, Mattes Đuro 3, Rukavina Ladislav 2, Vahl Vinko 3.

Vukovar: Herman Franjo 1, Koch Jakob 2, Valenta Ivan 1.

Zagreb: Bahčić Makso 1, Barta Viktor 1, Blau Oskar 1, Bobek Stjepan 1, Bratković Florijan 2, Broz Mirko 1, Bubanko N. 2, Bubanko Stjepan 2, Burić Vladislav 3, Dolenec Josip 2, Gašpert Mijo 1, Geravić V. 2, Gregorić Stjepan 3, Holcinger Dragutin 3, Hotinski Franjo 2, Hrženjak Viktor 3, Jakušić Mirko 2, Janković Đuro 2, Jurak Rudolf 2, Karlović Dragutin 2, Kasner Božidar 3, Klein Bernardo 1, Kraguljac Branko 2, Krajačić Pavao 1, Kušar Stjepan 1, Lukšić Stjepan 3, Majhen Milko 2, Marot Dragutin 1, Opava Zvonimir 1, Papić Franjo 2, Paraga Josip 1, Pasarić Stjepan 3, Penić Josip 1, Pešek B. 2, Podgorski Ivan 1, Prištof Stjepan 2, Rajterić Josip 2, Rosinger Šandor 3, Sekardi August 1, Strosser Mirko 2, Šebešić Ivan 1, Šentur Milan 1, Šimunčević Rok 3, Tuviščak Edo 2, Wölfl Milan 3, Wutte Stjepan 1.

Zemun: Aladrović Pavle 2, Čizmić Laza 2, Kotur Sima 2, Leockij Antun 2, Schadi Vilim 2.

b) Poslovni sastavci i knjiženje.

Bjelovar: Schrenger Robert 3.

Brod n S.: Grkšić Antun 2, Walter Ljudevit 2, Vučković S. Đuro 2.

Đakovo: Gamberger Franjo 3.

Gradiška Nova: Borić Karlo 2.

Irig: Medeji Josip 3, Valter Josip 3.

Inđija: Botz Jacob 3, Volf Franjo 3.

Jastrebarsko: Andrić Ivan 3.

Karlovac: Dokić Bogdan 2, Fiala Alojs 2.

Križevci: Fresl V. 3, Ibler Marko 2, Jakopović Valent 3.

Mitrovica: Maričić Ilija Stevo 2, Obradović Ilija 2, Radičević Marko 2.

Osijek: Čopp Franjo 3, Horvat Franjo 3, Kajdi Slavko 3.

Pakrac: Vukobratović Jovo 2.

Petrinja: Milašević Bogdan 3, Rogić Branko 2.

Požega: Bukvić Đuro 3, Joguna Mate 3, Mudrovčić Franjo 2.

Samobor: Fajtić Franjo 2, Horvat Ivan 2, Mihelić Vid 2, Šestin Josip 1.

Sisak: Franjović Rudolf 3, Klein Bernhard 1, Kolenc Dragutin 2.

Varaždin: Bonjeković Janko 3, Podgorelac Martin 3, Vudjan Janko 3.

Vinkovci: Čolaković Pavao 2, Katušić Franjo 3, Klein Samuel 3, Medved Franjo 2, Milaković Mijo 3, Weiss Theodor 2.

Vukovar: Gjurić Franjo 1, Wirth Pavao 3, Zopff Pavao 3.

Zagreb: Basilides Milan 1, Blau Oskar 3. Cingula Ivan 1, Dolenc Josip 3, Faget Dragutin 3, Filković Oskar 3, Filipančić Josip 3, Fleischman Andro 3, Folnegović Juraj 3, Gorjup Viktor 2, Hribar Julije 3, Ivšić Grga 3, Kašner Božidar 3, Katušić Rudolf 3. Klein Benedikt 2, Kovačević Ivan 1, Lesnik Anselmo 3, Lukec Ljudevit 2, Lukinić Slavko 2, Malašić Milan 1, Maravić Milan 3, Marić Dragutin 3, Miščević Petar 2, Mlakić Ivan 3, Obranović Dragutin 3, Pavleković Mirko 3, Pelt Ivan 3, Pešek

Blagoslav 3, Premuž Ivan 2, Prištof Stjepan 3, Staroveški Ferdinand 3, Luk Srećko 3, Supančić Miroslav 2, Šimunčević Roko 2, Šiprak Mijo 2, Špeljak Kamilo 3, Šuran Šimun 3, Vučić Vinko 2, Žakman Vinko 2.

Zemun: Bartolome Matija 3, Korica Jovan 3.

8. **Izložba „Umjetnost u životu djeteta“.** Mjeseca siječnja i veljače 1905. održana je u Zagrebu izložba »Umjetnost u životu djeteta«. Izložbom ovom, što ju je priredilo »Hrv. društvo za unapređenje uzgoja«, objavljene su kod nas veoma napredne ideje za usavršenje risarske obuke, a mislimo, da se time usavršuje uzgoj mladeži uopće. Što o toj izložbi pisahu naši stručnjaci, istaći ćemo poslije, prikazujući rad »Društva za unapređenje uzgoja«.

9. **Izložba učeničkih radnja u Zagrebu** održana je 20.—29. rujna 1906.

Na izložbi učeničkih radnja izložile su se pismene radnje, crteži, muške i ženske ručne radnje različnih kategorija škola (nižih pučkih škola u selima, nižih pučkih škola u gradovima, opetovnica, šegrtskih škola, viših pučkih, viših djevojačkih i ženskih stručnih škola).

1. Glede nižih pučkih škola i opetovnica u selima, trgovištima i gradovima prepušteno je kr. županijskim oblastima i poglavarstvima gradova prvoga reda, da po svojoj uviđavnosti odrede po dvije škole svake kategorije (jedno-, dvo-, tro-, četvoro- i petorazredne) iz svoga područja, kojih će se radnje izložiti na toj izložbi.

2. Od šegrtskih škola izložile su se radnje ovih škola: od sviju šegrtskih škola u gradu Zagrebu, te šegrtskih škola u Osijeku, Varaždinu i Zemunu, zatim u Gospiću, Sušaku, Samoboru, Krapini, Bjelovaru, Brodu, Đakovu i Vukovaru.

3. Od dječačkih viših pučkih škola bile su izložene radnje viših pučkih škola u Sisku, Ogulinu, Brodu, Koprivnici, Virovitici; zatim u Križevcima, Krapini, Petrovaradinu, Glini i Kostajnici.

4. Od viših djevojačkih škola izložene su bile radnje ovih škola: više djevojačke škole u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu i Požegi, u samostanu sestara U šulinki u Varaždinu i samostanu sestara sv. Križa u Đakovu, onda radnje viših djevojačkih škola u Zemunu, u Osijeku, gradu Varaždinu i Karlovcu.

5. Od ženskih stručnih škola su se izložile radnje ženskih stručnih škola u Zagrebu, Osijeku, Varaždinu, Zemunu, Sisku i Gospiću.

Pismene i crtarske te muške ručne radnje bile su izložene u zgradi kr. muške učiteljske škole u Zagrebu, a ženske ručne radnje s crtarskim radnjama, ukoliko se ove odnose na ženski ručni rad, u zgradi kr. zemaljske ženske stručne škole u Zagrebu.*

10. Izložba učeničkih radnja i učila u Bjelovaru održana je prilikom županijske učiteljske skupštine god. 1908. O toj izložbi donio je »Preporod« opširan izvještaj.**

11. Izložba školska u Zagrebu. God. 1910. navršava se ravno dvadeset i pet godina, što je osnovano »Učiteljsko društvo grada Zagreba i okolice«. Revni upravni odbor toga društva naumio je tu zgodu svečano proslaviti, te je iznesao u ovogodišnjim svojim sastancima prijedlog, da se o toj zgodi priredi školska izložba. Taj je prijedlog prihvaćen i upravni je odbor počeo s nužnim predradnjama: umolio je gradskoga načelnika, dra. Milana Amruša, da stavi društvu na raspolaganje »Umjetnički paviljon« na Trgu Franje Josipa, što je gradski načelnik dozvolio s najvećom pripravnosti; dogovarao se o osnovi, po kojoj bi se priredila »školska izložba«, o financiranju; izabrao posebne izložbene pododbore, koji će izraditi detalje i sve, što je nužno za izložbu.

Ovako pripravan sazvao je upravni odbor učiteljski sastanak na 19. studenoga 1910., kojemu je prisustvovalo zagrebačko učiteljstvo sa svojim nadzornikom Adolfom Vukovićem. Mnogobrojno posjećeni sastanak otvorio je predsjednik učiteljskoga društva Josip Granec.

Svi prijedlozi samoupravnoga odbora prihvaćeni su jednoglasno, te su izabrani i pojedini pododbori, u koje su izabrani učitelji i učiteljice, koji će sa svojim pročelnicima odmah otpočeti s nužnim predradnjama za priređenje »Školske izložbe«. Odbor je vješto grupirao sekcije, u koje su izabrani drugovi i družice, koji su već upućeni u priređivanje i uređivanje izložbi.

* Službeni Glasnik. 1906., kom. V., str. 71.
** Preporod. 1909., br. 2.

Ova »Školska izložba« priređena je mjeseca kolovoza i rujna 1910. i dogovorno sa predsjedništvom »Saveza hrv. učiteljskih društava« za vrijeme učiteljskih skupština, da je može posjetiti i učiteljstvo, koje će doći na skupštine, a ostat će otvorena do 15. rujna, da je mogu posjetiti i sva školska djeca svih škola grada Zagreba i okolice.

Izložba je zamišljena u većem stilu tako, da će zainteresovati i šire građanske krugove, koji se zanimaju za školu i uzgoj mladeži.

Donosimo u glavnom nacrt skupine izložaka, dočim ćemo poslije podrobnije opisati izložbu, dok pojedini odsjeci izrade svoje planove.

U »školskoj izložbi se izložilo:

I. Rad društvenih članova na području literature i umjetnosti.

II. Omladinska literatura.

III. Učila, što su ih izradili ili usavršili članovi ovoga učiteljskog društva.

IV. Rad članova na području gospodarstva.

V. Pismene radnje i risarije učenika pučkih i šegrtskih škola.

VI. Ručni radovi učenica.

VII. Stara školska pomagala i starije radnje učenika.

VIII. Radnje zavoda za uzgoj i obrazivanje slijepe i gluhonijeme djece, kao i radnje pitomaca zavoda sv. Vida za odrasle slijepce.

IX. Zabavni radovi zagrebačkih zabavišta.

X. Moderna učila.

XI. Izložba knjižara.

XII. Takovi predmeti, koji odvraćaju pažnju djece od nauke.

XIII. Grafički prikazan razvitak školstva u Zagrebu tečajem posljednjih 25 godina.

XIV. Pedagoška literatura.

Već iz ovoga malog rasporeda jasno se razabira, da je izložba bila u svakom pogledu veoma zanimljiva, te je uz ukusni arangement stekla dopadnost općinstva i posijala mnogo dobro zrnce na njivi školstva, koje u nas usprkos svim neprilikama i oskudici učiteljstva veoma lijepo napreduje.

»Školska izložba« lijepo je uspjela te si je zagrebačko učiteljsko društvo o svom jubileju njome osvjetlalo lice.*

Podrobniji opis te izložbe nalazimo u Narodnim Novinama br. 191.—193 ex 1910.

gg) Novinstvo i škola.

Na zgodnim smo mjestima već donijell izvatke iz različnih novina, da prikažemo i javno mišljenje o jednoj ili drugoj stvari. Ovdje donosimo članke, kojima nijesmo naprijed mogli naći zgodnoga mjesta, a nužno je, da ih zabilježimo. Među takove članke spadaju ovi:

Što ćemo s poludnevnom obukom? Narodne Novine. 1890. br. 7., 8. i 11. Pisac dokazuje opširno potrebu dokinuća te obuke kao štetnu i neprirodnu.

Pučka škola na zaključku godine. Narodne Novine 1891. br. 180. Pisac zagovara, da se seoske škole podijele po spolovima polažajnika.

Zobundjija O.: Učiteljice u nižim razredima obospolne pučke škole. Narodne Novíne. 1894., br. 158. Uredba se ova odobrava s idealnih i realnih razloga.

Nauka o pravu i državi u nižim i srednjim školama. Narodne Novine. 1894., br. 177. i br. 178. Člankom se dokazuje, kako školu valja da nadopunjuje svoje dužnosti svijesno činovništvo, koje ima biti učitelj i uzgajatelj naroda.

V. K. Njemačka pedagogija kod nas. Narodne Novine. 1895., br. 122. Pisac osuđuje, što se u nas odviše kultivira njemačka pedagogija.

P.: Pet normalnih stupnjeva u obuci. Narodne Novine. 1895. br. 131. Pisac ističe, kako se dosada svaki vrsni učitelj pri svojoj obuci držao ovoga reda: 1. Opetuje se (ispituje) se staro gradivo, na koje se ima osloniti novo, da se vidi, je li djeca znadu i da li su sposobna za shvaćanje novoga; 2. nadovezuje se i protumači novo; 3. vježba i opetovanje. Prigovara, što se sada stara osnova razvlači na pet stupnjeva.

—a—: Mogu li se dnevni događaji upotrijebiti u školi? Narodne Novine. 1895., br. 155. Pisac zagovara svoj prijedlog.

---

* Škola. 1909., br. 12.

Mlađi školnik: Je li bolje da se mladi učitelj namjesti u gradu ili na selu? Narodne Novine. 1895., broj 185. Pisac odgovara na sličan članak u »Hrvatskoj« broj 179. od g. 1895.

V. K. Prvo i najveće pedagoško pravilo. Narodne Novine. 1895., br. 202. Pisac zahtijeva, da uzgajatelj bude djetetu u svem uzor.

V. K.: Traži se instruktor! Narodne Novine 1895. br. 221. U članku se zanimljivo dokazuje, kako je svijet najbolja knjiga, a činjenice su najbolji učitelj.

—a—: Tjelesna kazan u školi. Narodne Novine. 1895. br. 225. Pisac pogoduje zaključku IV. opće skupštine »Saveza hrv. učiteljskih društava« o upotrebi te kazni.

V. K.: Malene i velike laži u uzgoju. Narodne Novine 1896. br. 34.

Varžička Jul.: Da nam se djeca uče. Narodne Novine. 1896. br. 79.

Kućni uzgoj. Narodne Novine 1896, br. 189. Pisac traži od kućnoga uzgoja: da uzbudi domovinski interes, knjige pisane za djecu.

Dječji karakter. Narodne Novine. 1899. br. 239 i 240. Raspravlja se o srdžbi i strahu, lijenosti i melankoliji.

—m—: Udruženja za pučku prosvjetu Narodne Novine. 1901. br. 125. U članku se zagovara osnutak podružnica, korisno štivo i pučke knjižnice, a to neka potiču društva.

Vidaković Nikola: Trovanje djece alkoholom. Narodne Novine. 1901. br. 230. Članak donosi mnoštvo mišljenja različnih autoriteta o alkoholu.

Turić dr. J.: Kakvih nam učitelja treba? Pisac se osvrće svojom raspravom na izvještaj zagrebačkoga učiteljskog društva.

Na taj je članak odgovorio jedan zagrebački učitelj u Narodnim Novinama od g. 1901. br. 140, koji Turićevo razlaganje nazivlje zanovijetanjem, a uzvratio mu je i Popović Vilko u istome listu od god. 1901., br. 141.

M. J.: Riječ roditeljima na početku školske godine. Narodne Novine. 1901., br. 200. Članak nuđa lijepih savjeta našim majkama pri uzgoju njihovih kćeri.

M. J. Odlomci iz dnevnika pučke učiteljice. Narodne Novine. 1901. br. 250. i 251.

Hefler: Šiler-Popovićeve pisanke. Narodne Novine. 1902. br. 61.

Produljena pučka obuka. Narodne Novine. 1902. br. 243.

Tomašić Iv.: Zamislimo se . . .! Narodne Novine. 1902. br. 248. Pisac svraća pažnju: na omladinsku literaturu, na obuku u risanju, na ukrasivanje školskih prostora, na glazbeno pjevačku obuku.

hh) Knjigotiskarstvo.

Kr. zemaljska tiskara u Zagrebu. Poslije smrti urednika Miloša Zeca godine 1897. izdao je tadašnji ban grof Khuen-Hederváry naredbu, kojom se tiskara »Narodnih Novina« proglasuje »kr. zem. tiskarom«.

Od knjiga štampanih u ovome razdoblju spomenuti nam je ove:

1888.

1. Basariček Stjepan: »Pedagogija I. dio: Uzgojoslovje« i »Pedagogija II. dio: Obće obukoslovje«. Zagreb, 1888.

Carić Juraj: Elementi matematične geografije. (Uvod u matematičnu astronomiju). Rijeka, tiskara G. Jerouschega 1888., 92 str.

Divković Mirko: Latinske vježbe za II. razred gimnazija. Peto izdanje. Zagreb, 1888.

Jovan Drag.: Obrtni prirodopis. Pomoćna knjiga za šegrtske škole. Zagreb, 1888.

Klaić Vjekoslav: Atlas za hrvatsku povjesnicu. Zagreb, 1888.

Kuralt Franjo. Pouka u gospodarstvu za preparandije. U Zagrebu, 188., 8^0, str. 294. II. dio. Vinogradarstvo, pivničarstvo i voćarstvo. Sa 268 slika. Kruto vezana stoji 1 for. Troškom i nakladom kr. zem. vlade.

Sadržaj. Vinogradarstvo: Povijest vinogradarztva. Poneblje, položaj i tlo za vinograd. Priređivanje tla za vinograd. Trs, njegove vrste, izbor vrsta, umnažanje, cijepljenje trsa. Radnje kod zasađivanja vinograda. Gojidba mladoga vinograda. Pomlađivanje staroga vinograda. Ra-

dnje u vinogradu i za to potrebno oruđe. Neprijatelji i bolesti trsa. Berba. Razašiljanje i čuvanje grožđa. Pivničarstvo: Pivnica. Pivničarsko oruđe i posuđe. Priređivanje, popravljanje i čuvanje bačava. Mošt i priređivanje. Vrenje. Istraživanje mošta. Popravljanje i množenje mošta. Vino i postupak s vinom. Kušanje, istraživanje i popravljanje vina. Vino u bocama. Bolesti i pogrješke vina. Istraživanje patvorenih vina. Upotreba vinskih ostataka i otpadaka. Voćarstvo: Uvod. Uzgoj voćaka. Njega voćaka. Poraba voća. Sustav voća i opis pojedinih vrsta. Dodatak.

Lampe Adalbert: Jahresbericht der Taubstummenanstalt in Agram. 1888.

Steklasa Ivan: Zemljovid županija kraljevina Hrvatske i Slavonije. Zagreb, 1888.

Šuller Fr.: Histoire abrégée de la litérature francaise sa hrvatskim opaskama i rječnikom za školsku i privatnu porabu. Zagreb, 1888., str. 278.

1889.

Badalić Hugo: »William Shakespeare: Koriolan. Tragedija«. Preveo, uvod i bilješke pridao . . . . Zagreb, 1889. str. 131.

Bek Vinko: Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe. U Zagrebu, 1889. 8⁰, str. 61.

Sadržaj. Bečki zavodi. Naše potrebe. Dodatak.

Bek Vinko: Tumač k početnici (za slijepce). U Bukevju, 1889. 4⁰.

Sadržaje znakove na slova, brojeve i pojedine vježbe u čitanju.

Broz dr. Ivan: »Oblici jezika staroga slovenskog s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srpskog za VII. i VIII. razred gimnazija«. Zagreb, 1889., ima šest i po tisk. araka.

Cerovski Ivan K.: Zbirka korisnih pouka u kućanstvu i gospodarstvu. Zagreb, 1889. 8⁰, str. 142. Izdalo društvo sv. Jeronima.

Sadržaj. I. O čovječjem zdravlju. II. O kućanstvu. III. O raznim korisnim i škodljivim životinjama. IV. O vrtlarstvu, poljodjelstvu i vinogradarstvu.

Cugšvert Miroslav: Školski vrt. List za promicanje školskoga vrtlarstva, pčelarstva i svilarstva. Izdao i uredio. Zagreb. 1889.—1898., 8⁰.

Sadržaj. Donosi članke o gospodarskim istaknutim granama, u »Gospodarskoj riznici« raznu pouku, svaštice, Vijesnik i kalendar za školsko vrtlarstvo.

Cuvaj Antun: Računica za šegrtske škole. Zagreb. 1889., 8⁰, str. 218.

Sadržaj. Predgovor. I. Uvod. II. Jedinice pjeneza, mjera i utega te njihovo razdijeljenje. III. Računanje s neimenovanim, jednoimenim i desetinskim brojevima. IV. Računski probici pri množenju i dijeljenju. V. Računanje s višeimenim brojevima. VI. Računanje s običnim česnicima. VII. Razne vrste računa iz građanskoga života. VIII. Proračunavanje pjeneza, mjenica i državnih papira. IX. Proračunavanje kupovne i prodajne cijene obrtnih proizvoda. Troškovnici. X. Proračunavanje crta, kutova, plošnine i tjelesnine.

Cuvaj Antun: Računica za više pučke škole sa osobitim obzirom na potrebe gospodarstva, obrta, trgovine, kućanstva. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 121.

Sadržaj. Predgovor. I. Jedinice mjera, utega, pjeneza i njihova razdioba. Zadaci za opetovanje. III. Uzmnažanje cijelih i desetinskih brojeva te običnih česnika na četvorinu. IV. Razne vrste računstva iz građanskoga života. V. Mješoviti zadaci za opetovanje.

Cuvaj Antun: Poštovnica. Zbirka snimaka poštovnih tiskopisa za vježbu u ispunjavanju i s uputom u poštovne uredbe te valjanu porabu pošte i brzojava. Za školu i dom priredio prijatelj prosvjete. Izdanje A, B, C. Zagreb, 1889.

Divković Mirko: »Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski«. Po izdanju prof. Tade Smišiklasa priredio . . . Zagreb 1889., str. $19^{3}/_{8}$ tisk. araka.

Jacobi Hosea: Hebrejska početnica za školu i samouke. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 53.

Jacobi Hosea: Uputa u nauk Mojsijeve vjere za I. razr. pučkih škola. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 20.

Sadržaj. Postanak svijeta. Stvorenje čovjeka. Prvi grijeh. Kain i Abel. Opći potop. Sinovi Noini. Građenje tornja.

Golub V. M.: Dr. Franje viteza Močnika: Pouka u računici za niže razrede gimnazije. II. razdio. IV. hrvatsko izdanje. Zagreb, 1889. ima $8^{1}/_{4}$ tisk. araka.

Gruber Cvjetko: Dobro dijete — dobar mladić — dobar muž. Zagreb, 1889., 8⁰. Izdalo društvo sv. Jeronima, str. 129.

Sadržaj. I. Dobro dijete. Cijena djeteta i uzgoja. II. Dobar mladić. Cijena mladića. III. Dobar muž. Cijena muža.

Hoić dr. Ivan: Povjesnica novoga vijeka za niže razrede srednjih učilišta. Drugo prerađeno izdanje, sa 13 slika. Zagreb, 1889., ima $11^{1}/_{2}$ tisk. araka.

Hoić dr. Ivan: Zemljopis za više djevojačke škole. Prvi i drugi stupanj. Drugo posve preradeno izdanje. Zagreb, 1889. ima $5^7/_8$ tisk. araka.

Janda Josip: Dra. Vjekoslava Pokornoga Prirodopis za pučke i gradanske škole u III stupnja. Prvi stupanj. Najznatnije prirodnine triju prirodnih carstva. Po 9. njemačkom izdanju pohrvatio ... Treće hrvatsko izdanje sa 145 slika. Zagreb, 1889., ima 9 tisk. araka.

Klaić Vjekoslav: Fr. B. Kořinka Povjesnica novoga vijeka za više razrede srednjih učilišta. Drugo posve preradeno izdanje sa 13 slika. Zagreb, 1889., ima $20^3/_4$ tisk. araka.

Kuten Đuro: Pouka u mjerstvu za V. i VI. razred viših djevojačkih učionica. Po petom njemačkom izdanju Picklove geometrije prigotovio . . . Sa 123 lika. Zagreb, 1889., 8^0 vez. str. 54.

Sadržaj. Temeljni pojmovi o tijelu, plohi, crti, točki razjašnjuju se samo na kocki. Tačka i crte. Kutovi. Plohe. Sličnost trokuta. Opis matematičkih tjelesa. Izmjerivanje tjelesa.

Kuten Đuro: Risarski list. Mjesečni prilog k »Napretku«. Izdao hrvat. pedag. knjiž. Zbor subvencijom kr. zem. vlade. Zagreb, 1889.—1891., 8^0, Teč. 3.

Sadržaj. Raspravlja u člancima o znamenitosti i svrsi metode s gledišta stručnoga i metodskog, razlaže metodski postupak, o metodi obuke u ženskom ručnom poslu. o uresivanju raznih ženskih ručnih radnja, o slogu initijala i monograma.

Lobmayer dr. Antun: Primaljstvo. Učevna knjiga za primalje sa 73 slike. Drugo sasvim preradeno izdanje. Zagreb, 1889., ima $19^3/_4$ tisk. araka.

Lochmer Aleksandar: Gramatika engleskoga jezika za školu i samouke. Senj, 1889., str. 320.

Lorković dr. Blaž: Počela političke ekonomije ili nauka općega gospodarstva. Zagreb, 1889. str. XI. i 322.

Mantegaza Pavao: Glava. Poklanja našoj mladeži Petar Kuničić. Zagreb, 1889. Naklada hrv. pedag. književ. zbora. 8^0. str. 267.

Marn Franjo: Njemačka vježbenica za prvi i drugi razred srednjih učilišta. Treće ispravljeno izdanje. Zagreb, 1898.

Marn Franjo: Njemačka slovnica za srednja učilišta. Drugo ispravljeno izdanje. Zagreb, 1889., ima 16 tisk. araka.

Mikšić Marko: Mjerstveno likoslovje u savezu s prostoručnim risanjem. Za prvi razred realaka i realnih gimnazija. Sudjelovanjem prof. A. Anděla napisao Josip Menger. Po drugom izdanju pohrvatio . . . Sa 44 drvoreza. Zagreb, 1889., str. 48.

Musić dr. August: Dr. Karla Schenkla Grčka početnica za III. i IV. razred gimnazijski. IV. hrvatsko izdanje. Zagreb, 1889., ima 15¾ tisk. araka.

»Naredba o upravi pučkih škola«. Zagreb, 1889.

Naredba o polazu škole. Zagreb, 1889.

Nikolajević Milan: Pregled novoga političkog i sudbenog razdijeljenja kraljevina Hrvatske i Slavonije. Na temelju službenih podataka sastavio i uredio . . . Zagreb, 1889.

Novak Vjenceslav: Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji za učiteljske škole. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 95. Sastavio . . .

Sadržaj. Pisac govori o glazbi uopće, o glasu, nazivlju glasovlja, kajdopisu, ključevima, o vrijednosti kajda, o kajdama s točkom, o stankama, povisilicama, ponizilicama i t. d. U svemu je gradivo rasporedio u § 27.

Razredba učevnoga gradiva za jednorazredne opće pučke i produžne škole na mjesece uz dodatak opširnije učevne osnove zatim razredbe školskih sati te glavnih pravila uopće, a za pojedine predmete pučke škole napose; napokon najvažnije o učitelju. Nova Gradiška, 1889.

Severinski Rudolf: Uputa u jednostavno knjigovodstvo za mlade trgovce. Napisao . . . knjigovođa. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 150. Tisak knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Steklasa Ivan: Zemljopis i statistika austro-ugarske monarhije za srednja učilišta. Napisao . . . Zagreb, 1889., 8⁰, str. 163. Tiskom i nakladom kr. zem. vlade.

Streer Ed.: Zemljopisna početnica za prvi razred srednjih učilišta. Četvrto pregledano izdanje sa 20 slika. Zagreb, 1889., ima 6¾ tisk araka.

Školski i nastavni red za pučke škole u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb, 1889.

Štiglić Martin: Pedagogika ili uzgojoslovje. Zagreb, 1889., 8⁰, str. 234.

Sadržaj. Uvod. Uzgojna svrha. Uzgojna načela. Uzgojni faktori. Tjelesni uzgoj. Duševni uzgoj. Zaglavak. Abecedno kazalo.

»Ustrojni statut za učiteljske škole« i »Ispitni propis za učiteljsku službu na nižim pučkim školama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« te »Naučne osnove za katoličku i grčkoistočnu vjeroučnu obuku na učiteljskim školama«. Zagreb, 1889., str. 90.

Winckel F.: Prve dužnosti majke i prva njega djeteta. Poučna knjiga za mlade žene i majke od F. A. Ammona. XXIX. izd. Pohrvatio sa dozvolom vlasnika I. Draženović. Senj, 1889., 8⁰, str. 296.

Sadržaj. Pripomenak. Predgovori. Spolno određenje žene. O trudnoći. O porodu. O babinjama. Dojeća mati i napršče. O dojkinji. O samostalnoj hranidbi djeteta. O njegovanju djeteta od poroda do izboja zuba. Izboj zuba i odbijanje djeteta. O cijepljenju. O dijeti i tjelesnom njegovanju poslije izboja zuba. O djetinjoj bolesti. O prvom duševnom razvoju djeteta i o njegovu uzgoju po materi. Pridodatak.

Zoch dr. Ivan: Kratak nacrt povijesti matematike i fizike. Zagreb, 1889.

1890.

Basariček Stjepan: Čitanka za više pučke škole. I./II. Zagreb, 1890., 8⁰. str. 326/257.

Sadržaj. I. Dio: Ćudoredno-poučni članci (Moli se Bogu! Ljubi domovinu! Štujte roditelje i dobrotvore! Čini dobro bližnjemu! Budi pošten i pravedan! Radi marljivo i štedi! Živi umjereno i skromno! Napreduj u mudrosti i kreposti! Budi savjestan i značajan!) II. Dio: Stvarno-poučni članci. (Narodni život i narodni običaji. Crtice iz povijesti. Crtice iz zemljopisa. Crtice iz prirodoznanstva. Crtice iz tehnologije, gospodarstva i zakonarstva).

Beck Vinko: Slijepčev prijatelj. List za promicanje uzgoja, obuke i inih probitaka slijepaca. Zagreb, 1890.—1892.. 8⁰.

Sadržaj. Ima razne članke o slijepcima, sljepoći, o književnosti, dopise i razne vijesti. Godina I., Zagreb, 1890., 8⁰, str. 104; Godina II., Zagreb, 1891., 8⁰, str. 128; Godina III. 1892., 8⁰, str. 128.

Bosanac dr. Stjepan: Dra. Ivana Broza, oblici jezika staroga slovenskog s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srpskog za VII. i VIII. razred gimnazijski. Treće izdanje priredio . . . Zagreb, 1890.

Carić Juraj: Nautika (Geodetični dio). Bakar, tiskara Rudolfa Desselbrunnera 1890., 136 str. i 59 slika.

Cugšvert Miroslav: Školski vrt. Časopis. Zagreb, 1890.

Cuvaj Antun: Popis viših i nižih javnih i privatnih pučkih i strukovnih škola u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji te na

istim službujućega učiteljskog osoblja s berivima po starom i novom školskom zakonu prema faktičnom stanju početkom g. 1890. Dozvolom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, izdala akad. knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb, 1890., 4⁰, str. 47.

Cuvaj Antun: Računica za opetovne i produžne škole. Zagreb, 1890., 8⁰, str. 244.

Sadržaj. I. Uvod. II. Tvorba brojeva. III. Jedinice mjera, utega, pjeneza i njihova razdioba. IV. Računanje s neimenovanim, jednoimenim i višeimenim brojevima. V. Računanje s viseimenim brojevima. VI. Računanje s običnim česnicima. VII. Razne vrste računstva iz svagdašnjega života. VIII. Zadaci iz gospodarstva. IX. Pouka u mjerstvu.

Divković Mirko: Latinsko-hrvatski rječnik za škole. Izdanje drugo. Zagreb, 1890.

Doić Vaso: Pouka u pčelarstvu. Za porabu u školi i narodu. Sastavio ... Vlastita naklada. Bjelovar, 1890., 8⁰, str. 71. Tisak J. Fleischmana.

Fleischer Gustav i Mencin Josip: Čitanka za šegrtske škole. Zagreb, 1890., 8⁰, str. 245.

Sadržaj. Kazalo. Moralna štiva i opisi. Zdravstvo. Zemljopis i povijest. Nešto zakona. Trgovina i promet. Prirodopisna štiva. Naravoslovna štiva.

Hefele Ferdo: Opančar i opančarija. (Građa za obrtno nazivoslovlje). Napisao ..... Zagreb, 1900., 8⁰, str. 78. Tisak Dioničke tiskare.

Hoić dr. Ivan: Slike iz opće povjesnice za više djevojačke škole. I. stupanj. II. pregledano i ispravljeno izdanje. Zagreb, 1890., ima 4 tiskana arka.

Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske god. 1889./90.

Hochmann Franjo: Gimnastika. List za školu i društvenu gimnastiku. Uređuje ... Zagreb, 1890.—1891. ... 1893.—1898.

Sadržaj. Donosi članke o tjelovježbi i sokolstvu, dopise, razne vijesti i slike.

Kenfelj Ivan: Dra. Franje Hočevara Mjerstvo za naše gimnazije. Treće njemačko izdanje preveo ... Zagreb, 1890. ima $9^3/_8$ tisk. araka.

Kišpatić dr. Mijo: Botanika za više razrede srednjih učilišta. Hrvatsko izdanje po drugom njemačkom izdanju priredio ... sa 152 slike. Zagreb, 1890.

Lobmayer Antun dr.: Dječje bolesti. Zdravoslovna crta. Zagreb, 1890., 8^0, str. 17.

Lobmayer Antun dr.: Škola i zdravlje djece. Zdravoslovna crtica. Zagreb, 1890., 8^0, str. 25.

Locke John: Nekoje misli o uzgoju. Engleski napisao... Preveo, životopisom, ocjenom i bilješkama providio Ivan Širola. Senj, 1890., 8^0, str. 260.

Sadržaj. Predgovor prevodiočev. Lockeov život. John Locke, pedagog. Uvod. Tijelo i zdravlje. Uzgoj duha. Kazne i nagrade. Uzgoj u marljivosti i u ponašanju. Kućni uzgoj. Nagrade i kazne. Kućni učitel ili uzgajatelj. Odnošaji roditelja prema svojoj djeci. Temperamenti djece. Volja u djece. Deranje i plač djece. Nagnuće djece k okrutnosti. Radoznalost. Nehaj djece za obuku. Djecu ne smijemo siliti na rad. Igračke. Laži djece. Vjera je u Boga temelj kreposti. Dobrostivost. Uljudnost. Društvo. O tjelesnim spretnostima. Zanat. Knjigovodstvo. O putovanju. Konac.

Manojlović Gavro: Dra. Fridrika Umlaufta Zemljopis za donje i srednje razrede gimnazija i realaka. Tečaj II. O pojedinim zemljama. Dodatak: Matematički zemljopis (za II. i III. razr.). Po drugom popravljenom izdanju (sa 12 slika utisnutih u tekst), preveo . . . Zagreb, 1890., ima $15^1/_2$ tisk. araka.

Marek Ivan: Organska kemija ili kemija ugljikovih spojeva. Zemun, 1890., str. 171.

Maretić dr. Tomo: Hrvatska čitanka za II. razred srednjih učilišta. IV. izdanje. Zagreb, 1890., ima $15^1/_2$ tisk. araka.

Marn Franjo: De viris illustribus Romae a Romulo ad Augustum auktore Lhomond. Za III. razr. hrv. gimnazija priredio i rječnik dodao . . . . II. izdanje. Zagreb, 1890., ima $13^7/_8$ tisk. araka.

Močnik-Golub: Pouka u računici i algebri za više razrede srednjih učilišta. Četvrto hrvatsko izdanje po njemačkom 21. prigotovio . . . . Zagreb, 1891., 8^0, str. 363. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Naučne osnove za više i niže pučke škole u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb. 1890.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka. Na temelju propisane naučne osnove. I. dio za II. razred s 104 slike i mnogobrojnim vježbama, II. popravljeno izdanje. III. dio. za IV. razred sa 77 slika i mnogobrojnim vježbama. Zagreb, 1890., ima $3^3/_4$ tisk. araka.

Nešković Dmitar: Novi Vaspitač. Bjelovar, 1890.

Novak Vjenceslav: Nauka o glazbenoj harmoniji. Za učiteljske pripravnike (i privatnu porabu). Ljestvični zvuci. Zagreb, 1890., 8⁰, str. 224.

Sadržaj. Pripomenak. Uvod. Trozvuci. Četvorozvuci. Višezvuci.

Pechan Antun: Pismovnik za šegrtske škole. Zagreb, 1890., 8⁰. str. 70.

Sadržaj. Pripomena. Poslovni sastavci. Poslovni listovi. Dokaznice. Podnesci na oblasti. Naslovi. Mjenice. Dodatak. Pravopis.

Petrović Jovan: Pripovijetke iz staroga i novog zavjeta za školsku mladež. Zagreb, 1890., ima 7 tisk. araka.

Selak dr. Nikola: Oči i zdravlje školske djece u Hrvatskoj i Slavoniji: Pretraživanja . . . Svezak I. Koprivnica, 1890., 8⁰, str. 16. Brzotiskom T. Kostinčera.

Seeman dr. O.: Mythologija Grka i Rimljana. Zagreb, 1890., str. 263.

Stožir Ivan: Fizika za niže razrede srednjih škola. Napisao Antun Wassmuth. Hrvatsko izdanje po II. njemačkom priredio . . . II. izdanje sa 182 slike. Zagreb, 1890.

Stožir Ivan: Fizika za više razrede srednjih učilišta. Napisao dr. A. Handl. Hrvatsko izdanje po četvrtom njemačkom priredio . . . Sa 209 slika. Zagreb, 1890.

Štefanić Kazimir: M. F. Maury-a Fizikalni zemljopis sa 2 slike. Kostajnica, Zagreb, 1890., str. 122.

Škola. List za učiteljstvo i prijatelje školstva. Uređuje i izdaje Marijan Vuković. Osijek, 1890., sada Stjepan Širola (1890.—1899.).

Sadržaj. Ovaj se list bavi u glavnome metodičkim pitanjima i obukom u pučkim školama, razmatrajući i administrativne poslove škole, upućujući učiteljstvo u razne odnošaje, koliko su sa radom i zadaćom škole i učiteljstva u savezu. Osim toga donosi i druge škol. stvari, a otkada mu je urednikom Širola, i slike znamenitih učitelja i učiteljica.

Štiglić dr. Martin: Duhovna razmatranja. Napisao . . . Dozvolile i odobrile preč. duhovne oblasti nadbiskupske u Zagrebu i Sarajevu i biskupija u Đakovu. Zagreb, 1890., 8⁰, str. 439. Knjigotiskara I. Kralja.

Šuller Franjo: Dra. K. Plötza francuska vježbenica sa označenim izgovorom za početnika. Po 37. izdanju priredio . . . II. popunjeno izdanje. Zagreb. 1890., 8⁰, str. 245. Nakladom knjižare Mučnjak i Senftleben.

Tomšić Ljudevit: Bršljan. List mladeži. Zagreb, 1890. do 1899., 8⁰.

Turić dr. J. Teorija nastavne osnove s obzirom na pučke škole. Napisao . . . Preštampano iz »Napretka«. Zagreb, 1900., 8⁰, str. 28. Tisak C. Albrechta.

Vitanović Josip: Vježbe u hrvatskom slogu s mnogim zadacima i uputama u izrađivanju pismenih radnja, koje se tiču škole i doma, drugo skroz popravljeno i znatno prošireno izdanje. Zagreb, 1890., str. 148.

Zidna karta Bosne i Hercegovine za srednje škole sa latinskim i ćirilskim tekstom. Sarajevo, 1890.

Žepić Milan: Latinske i hrvatske zadaće o skladnji latinskoga jezika. I. dio. (O padežima.) Četvrto izdanje. Zagreb, 1890.

1891.

Bartuš Franjo: Veliki čestitar ili vijenac najljepših čestitaka za djecu, mladež i odrasle. Zagreb, 1891. II. izd., 8⁰, str. 167., naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Bošnjak Oton: Knjigovodstvo za šegrtske škole. Priredio . . . Zagreb, 1891., 8⁰, str. 166.

Bujher Đuro: Jezikoslovna nastava u osnovnoj školi. Prvi dio. Zorna nastava. Napisao . . . Sarajevo, 1891., 8⁰, str. 96. Zemaljska štamparija.

Cuvaj Antun: Računica za I. razred nižih pučkih škola u Hrvatskoj i Slavoniji, 8⁰, st. 62.

Cuvaj Antun: Računica za II. razred nižih pučkih škola, 8⁰, sr. 96. Zagreb, obje g. 1891. Naklada kr. zem. vlade.

Cuvaj Antun: Računstvena obuha u nižim i višim pučkim školama. Praktični dio. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 96.

Sadržaje razvitak brojeva i četiri vrste računstva usmeno i pismeno s jedno- i višeimenim brojevima od 1—20, novce i mjere.

Cuvaj Antun: Računica za sve razrede više djevojačke i ženske obrtne škole. Zagreb, 1801. 8⁰, str. 122.

Sadržaj. I. Uvod. II. Tvorba brojeva po desetičnom brojnom sustavu. III Jedinice mjera, utega, pjeneza i njihova razdioba. IV. Računanje s neimenovanim, desetinskim i jednoimenim brojevima. V. Računanje s višeimenim brojevima. VI. Djelivost brojeva. VII. Razne vrste računstva iz građanskoga života. VIII. Proračunavanje pjeneza i vrijednosnih papira. IX. Knjiženje poslovnih događaja.

Cuvaj Antun: a Vježbenica za knjiženje kućnih poslovnih događaja I./III.;

b) Vježbenica za knjiženje poslovnih događaja iz gospodarstva I./IV ;

c) Vježbenica za knjiženje poslovnih događaja ženskih obrta. Zagreb, 1891. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana u Zagrebu.

Čitanka za drugi razred općih pučkih škola. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 175. Kruto vezana stoji 68 f. Naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj. Priprava za čitanje ćirilice i latinice. Dom. Čovjek. Prirodopisna gospodarska, zemljopisna, štiva. Članci za zabavu.

Divković Mirko: Dra. Fr. Markovića Hrvatska čitanka za IV. razred gimnazijski. 3. ispravljeno izdanje. Zagreb, 1891., ima $18^4/_5$ tisk. araka.

Fiucek Ivan: Grad Zagaj ili Bog svojih ne ostavlja. Poučna pripovijetka za mladež i odrasle sa tri slike. Karlovac, 1891.

Frangeš Simon: Voćarstvo u Hrvatskoj i Slavoniji prigodom jubilarne gospodarsko-šumarske izložbe u Zagrebu. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 22.

Sadržaj. Predgovor. Voćarstvo u Hrvatskoj i Slavoniji. Sredstva za promicanje voćarstva. Naše voće.

Golub V. M.: Dra. Franje viteza Močnika Pouka u računici i algebri za više razrede srednjih škola. 4. hrv. izdanje po njem. 21. izdanju. Zagreb, 1891., ima $23^1/_8$ tisk. araka.

Hannak-Klaić: Povjesnica staroga vijeka za niže razrede srednjih učilišta. Treće ispravljeno i pokraćeno izdanje. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 181. Troškom i nakladom kr. zem. vlade.

Hirc Dragutin: Lijepa naša domovina. Zemljopisne slike. Zagreb, 1891.—1893., 8⁰. Izdao hrv. pedag. knj. Sbor. Sv. I. sa 26 slika, str. 139; sv. II. sa 19 slika, str. 101.

Hirc Dragutin: Hrvatsko primorje. Slike, opisi i putopisi. Napisao ... Zagreb, 1891., 4⁰, str. 301. Nakladom knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Hoić Ivan: Zemljopis za više pučke škole. Zagreb 1891., 8⁰, str. 170.

Sadržaj. V. razred. Općeniti odio. Pojedini dijelovi svijeta. VI. razred. Oblik zemlje. Kretanje zemlje. Mjesec. Austro-ugarska monarhija (uopće). VII. razred. Evropske države. Izvanevropske samosvojne države.

Izvanjski posjed evropskih država. VIII. razred. Prirodnine. Svjetski promet. Sunčani sustav. Koledar. Dodatak.

Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske god. 1889./90. Izdala kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 330.

Katolički katekizam za II. razred pučkih škola. (Po Deharbu). Zagreb, 1891., 8⁰, str. 39.

Sadržaj. Uvod. Istine. Vjerovanje apostolsko. Zapovijedi. Milosti Božje. Sv. sakramenti. Molitve.

Katolički katekizam za III. i IV. razred pučkih škola. (Po Deharbu). Zagreb, 1891., 8⁰, str. 130. Naklada kr. zem. vlade.

Sadržaj. Predgovor. Određenje čovjeka. Vjera. Zapovijedi Sredstva milosti Božje.

Kobali Milan: Zorna obuka u pučkoj školi. Priredio prema novoj naukovnoj osnovi i formalnim stupnjevima ... Zagreb, 1891., 8⁰, p. 328. Izdao hrv. ped. knj. Zbor.

Sadržaj. U ovoj je knjizi obrađeno učivo u 58 opisa po formalnim stupnjevima.

Kosirnik Ivan dr.: Higijena ili nauka o zdravlju za školu i dom. Po dru. Eydamu, praktičnom liječniku u Braunschweigu. Sa sedam slika. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 82.

Sadržaj. Općenito. Stan. Zrak. Voda. Hranidba. Hrana. Dražila. Njega tijela. Odijelo. San i krevet. Kako da se čuvamo zaraznih bolesti. Zaglavak.

Kovačević Josip: Katekeze za prvi razred kat. pučkih škola. Požega 1891., 8⁰, str. 261.

Sadržaj. Predgovor. Prvi dan u školi. Uvod. I. Istina. Bog. II. Istina. Bog u tri osobe. III. Istina. Bog je stvorio svijet, uzdržava ga i upravlja. IV. Istina. Bog spasitelj. V. Istina. Bog sudac. Vjerovanje apostolsko. Zapovijedi, koje su svi dužni držati. O deset zapovijedi Božjih. Zapovijedi crkvene. Prestupak zapovijedi. Sredstva milosti. Sveti sakramenti. Molitva.

Lobmayer Antun dr.: Gimnastika pluća. Zagreb, 1891.

Marn Franjo: Njemačka vježbenica za II. razred srednjih učilišta. 2. popravljeno izdanje. Zagreb, 1891., ima $5^5/_8$ tiskan. araka.

Marn Franjo: Njemačka vježbanica i čitanka za III. i IV. razred srednjih učilišta. Drugo pregledano izdanje. Zagreb, 1891. ima 15 tisk. araka.

Marn Franjo: Pregled grčke i rimske literature, s izvatkom iz starina (sa 17 slika) za gimnazije, sa 17 tablica slika. Zagreb, 1891., str. 89.

Miler Ferdo Ž.: Čitanka za seoske opetovnice. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 304.

Sadržaj. Poštuj Boga. Ljubi brata, poštuj starijega. Budi vrijedan! Čuvaj zdravlje. Geografija Austro-Ugarske i Hrvatske. Naša domovina. Naša knjiga. Poštuj zakon! Štiva gospodarska.

Musić dr. August: Grčka vježbenica za više razrede gimnazijske. Zagreb, 1891., ima $11^7/_8$ tisk. araka.

Novak Vjenceslav: Starohrvatske crkvene popijevke. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 63.

Sadržaj. Prihodne pjesme. Božićne pjesme. Korizmene pjesme. Uskrsne pjesme. Presv. tijelu Isusovom. Presv. oltarskom sakramentu. Različite pjesme. Pjesme za mrtve.

Pavec Ivan: Latinska slovnica za gimnazije. Treće pregledano i prikraćeno izdanje. Zagreb, 1891„ ima $23^3/_4$ tiskan. araka.

Pestalozzi I.: Miroslav i Bogoljuba (Njegovu) pučku pripovijest »Lenard u. Gertrud« za naš narod priredio Konstantin Milan Harambašić. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 222.

Sadržaj. Cijela je građa razdijeljena u 96 točaka.

Pobratim. Zabavni i poučni list za mladež. Zagreb, 1891.

Smrekar Milan: Kratko zakonoslovje i nauka narodnoga gospodarstva prema naučnoj osnovi za više pučke dječačke škole Napisao . . . 1891., 8⁰, str. 103. Cijena 1 K.

Stenograf. Stručni list. Zagreb, 1891.

Šimončić Đuro: Čitanja i evanđelja za nedjelje i blagdane crkvenoga godišta. Za niže pučke škole. Odobrila duhovna oblast nadbiskupska u Zagrebu. Zagreb, 1891., ima $10^6/_8$ tisk. araka.

Šimončić Đuro: Kršćanski molitvenik s najobičnijim crkvenim pjesmama. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 682.

Sadržaj. Svakidašnje molitve. Nedjeljne molitve. Mjesečne molitve. Godišnje molitve. Molitve u različitim potrebama. Zahvalnica za dobročinstvo. Pjesme.

Trstenjak Davorin: Mladi učitelj. Savjeti i praktični primjeri učitelju u I. razredu i roditeljima. Zagreb, 1891., 8⁰, str. 344.

Sadržaj. Dio prvi. Učitelj. Dijete. Kako da zavrijediš ljubav dječju. Mali Ivica voli učitelja. Dobar učitelj, dobra djeca. Uoči prvoga škol. dana. Prvi školski dan. Školski duh. Velika žalost učiteljeva. Učiteljev život. Učiteljeva popularnost. Učiteljska svijest. Razredi svoj posao. Čistoća u školi. Školski red. Disciplina. Pozdrav u pučkoj školi. Molitva

u pučkoj školi. Govor u zboru. Kazivanje pjesama. Vrijednost pripovijedaka. Poslovice i zagonetke u školi. Igre u školi. Humor u pučkoj školi. Nauka i zabava u prirodi. Tjelesni rad. Glavne djetinje mane. Nagrade.

Dio drugi. Zorna obuka. Vjeronauk. Čitanje i pisanje. Računstvo. Pjevanje. Dječje narodne igre. Gimnastika.

Trstenjak Davorin: Dobar kućanik. Zagreb, 1891.

Vitanović Josip: Hrvatska čitanka za V. razred viših djevojačkih škola. II. popunjeno izdanje. Zagreb, 1891., ima 12 tisk. araka.

Zeininger Andrija: Pouka u pekarstvu ili popularna uputa u pekarsku struku za svakoga. Napisao ... Zagreb, 1891. 8⁰, str. 32. Tisak Mile Maravića.

1892.

Basariček Stj.: Rukovođ za početnicu i bukvar. Zagreb. 1892., 8⁰, str. 86.

Sadržaj. Predgovor. Uvod. Obuka u pisanju i čitanju. Pripravne vježbe za pisanje. Stvarna (zorna) obuka.

Broz Ivan: Hrvatski pravopis. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 130. Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, napisao ...

Sadržaj. Predgovor. Pristup. Glasovi. Riječi. Rečenice. Rječnik.

Broz Kvirin: Pčelarenje sa pokretnim saćem. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 122.

Sadržaj: Predgovor. Koja nam korist od pčela. Što znači razumno pčelarenje. Pčelinjak. Košnice. Pčelarsko oruđe. Pčele. Rojevi. Umjetni rojevi. Spajanje pčelaca. Odgajanje matice. Medovnjak. Kako treba pčelce hraniti. Bezmatičnost. Proljetne radnje u pčelinjaku. Jesenski poslovi i spremanje za zimu. Kupovanje pčelaca. Premještanje pčela. Prijelaz k pčelarenju sa pokretnim saćem. Neprijatelji pčela. Bolesti pčeline. Pčelinji proizvodi. Pčelinja paša. Radnje u pojedinim mjesecima.

Ciganović Josip: »Izvještaj o radu »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u god. 1891.—92. Zagreb, 1892., 8⁰. U ime središnjega odbora »Saveza« sastavio . . .

Sadržaj. Uvod. Rad središnjega odbora. Rad udruženih učiteljskih društava. Rezolucije na skupštinska pitanja. Pravila za podignuće »Učiteljskoga konvikta« u Zagrebu.

Celoria Ivan: Zemlja zvijezda u svemiru. Zagreb 1892.

Cuvaj Antun: Računica i geometrijsko oblikoslovje za III. razred viših pučkih škola. Zagreb, 1892., ima 7³/₄ tiskanih araka.

Desetogodišnjica druga Hrv. pedag. knjiž. zbora. U Zagrebu, 1892., 8⁰, str. 155.

Sadržaj: Ima predgovor, izvještaje, pregled dohodaka, četiri ustanove, kupoprodajni ugovor, imenik društvenih članova.

Divković Mirko: Nauka o izreci za školu. Napisao... Izdanje peto. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 69. Tisak dioničke tiskare.

Edmann Robert: Temeljni nauci umnoga voćarstva. Po najboljim vrelima i vlastitom iskustvu sastavio ... Preveo i prama našim potrebama nadopunio Josip Ciganović. Sa 10 listova koloriranih slika u prilogu i 15 u tekst utisnutih. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 75.

Sadržaj: Predgovor prevoditeljev. Predgovor piščev. Temeljni nauci voćarstva. Sađenje drveća. O uzgoju podloga. Kalamljenje. Kako se izvađaju pojedini načini kalamljenja. O rezu voćaka. O njezi zdravoga i bolesnog drveća. Berba voća. Školski vrt.

Fabković Škender: Nešto o ponosu i njegovim srodnicima. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 87.

Sadržaj: Nešto o ponosu i njegovim srodnicima. Što priječi razvijanju plemenitoga ponosa? Pozna li naša lijepa knjiga ponos?

Fleischer Gustav: Naše žene. Bjelovar 1892., 8⁰, str. 39. Tisak A. Kostinčera.

Frangeš Simon: Voćarstvo u Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb, 1892.

Glembaj Josipa: Naputak k stroju za skupnu obuku u ženskom stručnom radu. Zagreb, 1892.

Hudovski A.: Zagreb i okolica. Kažiput za urođenike i strance, sa 43 slike i 2 nacrta. Zagreb, 1892., str. 96.

Jais O. E.: Isus prijatelj malenih ili pustite k meni malene. Molitvena knjižica s katekizmom i pjesmama za dječake. Preveo i izdao Zbor duhovne mladeži zagrebačke. XIX. prema diecesanskom katekizmu ispravljeno izdanje. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 320.

Sadržaj: Koledar. Svagdanje molitve. Molitve misne. Molitve za sv. ispovijed i pričest. Posebne molitve. Molitve i drugo što treba svaki katolik da nauči. Pjesme (kao u V. izdanju). Podvorba kod sv. mise.

Ibler Janko: Gospodarska i šumarska izložba hrv.-slav. gospodarskog društva u Zagrebu god. 1891. Ima 47 portreta i 22 slike. Zagreb, 1892. Ima $19^1/_4$ tiskanih araka u velikoj osmini.

Jambrišak Marija: O ženskom uzgoju. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 27.

Sadržaj: Hrvatskim majkama (pjesma). Kako bi se ženski uzgoj imao udesiti, da što korisniji bude po naš obiteljski, društveni i narodni život. Kako valja udesiti ženski uzgoj, da što korisniji bude po naš obiteljski život. Kako valja udesiti ženski uzgoj, da što korisniji bude po naš društveni život. Kako valja udesiti ženski uzgoj, da što korisniji bude po naš narodni život.

Katalog izložbe učila, priređene u slavu otvorenja novosagrađene učiteljske škole u Zagrebu, od 15. kolovoza do 15. rujna 1892. U Zagrebu, 1892., 8⁰, str. 49. Kod knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Katolički katekizam za III. razred pučkih škola. (Po Delarbu,) Zagreb 1892., 8⁰, str. 84.

Sadržaj. Molitve. Određenje čovjeka. O vjeri. O zapovijedima. Sredstva, kojima dobivamo milosti Božje.

Katolički katekizam za IV. razred pučkih škola. (Po Deharbu.) U Zagrebu, 1892. Nakladom kr. zemaljske vlade, 8⁰, str. 124.

Sadržaj. Molitve. Uvod. (Određenje čovjeka.) Pojam i predmet vjere. O zapovijedima. Sredstva, kojima dobivamo milosti Božje.

Klaić-Novak: Gusle. Časopis za svjetovnu i crkvenu glazbu. Uređuju Vj. Klaić i V. Novak. U Zagrebu, 1892., 4⁰, str. 96.

Sadržaj. List je donašao rasprave i studije o glazbi uopće, povjesne članke, kritike, referate, bibliografiju, sitne vijesti, odgovore uredništva, razne izvatke o glazbi iz stranih časopisa i knjiga.

Klika Josip: Život i rad Ivana Amosa Komenskoga. Češki napisao . . . Preveo Vjenc. Zaboj Mařik. Zagreb, 1892., 8⁰, str. 176. Izdao hrv. pedag.-knjiž. zbor.

Sadržaj. Ovo je Spomen-spis o tristogodišnjici rođenja I. A. Komenskoga, opisan u 18 poglavlja i ukrašen sa više slika.

Klika Josip: Jan Amos Komensky. Češki napisao . . . Za hrvatsku mladež priredio Vjenceslav Zaboj Mařik. Zagreb, 1892. 16⁰, str. 36. — Sa Komenskyevom slikom u bojama i 3 crne slike.

Koledar učiteljski za prestupnu godinu 1892. Izdalo ga učiteljsko društvo požeške doline u korist zaklade za učiteljski konvikat. Zagreb, 1892., 16⁰, str. 319. — Tiskom C. Albrechta.

Kos Stjepan, kanonik kaptola čazmanskoga: Najpogibeljniji neprijatelj mladosti. Opomena za roditelje i učitelje od Traunera. U Zagrebu, 1892., 8⁰, str. 82.

Köröskenyi Vjekoslav dr.: Slike za voćarstvo i oplemenjivanje američke loze za obuku u pučkoj školi. Na platnu napeto. Zagreb, 1892.

Krčmar Ivan: Geometrija u osnovnoj školi. Napisao . . Preštampano iz izvještaja o učiteljskoj školi sarajevskoj za školsku godinu 1891./2. U Sarajevu, 1892., 8°, str. 79. Zemaljska štamparija.

Kuhač Fr. Š.: Južno-slovjenske narodne popijevke. Sakupio, ukajdio i za glasovirsku pratnju udesio, te izvorni tekst pridodao . . . Zagreb, 1892.

Kunst Mirko: Postolarski poučnik o geometrijskim likovima, te različitim uzorcima. Zagreb, 1892.

Lepušić Ivan: Odabrane basne. Križevci, 1892.

Lihl Dragutin: Novi novci. Narodno-gospodarske crtice o promjeni vrednote. Upute glede porabe i promjene, preračunavanja i prometa austro-ugarske vrednote. Sastavio . . . U Zagrebu, 1892., 16°, str. 80. Tisak Ign. Granitza.

Lobmayer dr. A.: Majka nad bolesnim djetetom. Higijenska crtica. Zagreb, 1892., 8°.

Sadržaj. Pisac ističe potrebu racionalnog postupka s bolesnim djetetom podavajući k tomu glavna pravila, govori o naopakom postupanju materâ, razlaže glavna pravila, podaje pouku za dijete, koje se ozledi i za matere, kad im se kćeri nalaze u prelaznoj dobi.

Mařik Vjenceslav Zaboj: Ivan Amos Komensky, veliki učitelj naroda. Češki napisao Josip Klika. Sa više slika. Zagreb 1892., str. 36.

Mařik Vjenceslav Zaboj: Narodne pripovijetke. Zagreb 1892.

Marn Fr.: Homerov rječnik. Zagreb, 1892.

Milčetić Ivan: Pavlimir, drama Gjona Gjora Palmotića. Uvod i bilješke napisao . . . Zagreb, 1890., str. 195.

Nešković Mita: Zbirka pedagoških radova. Nagradila Matica srpska. U Novom Sadu, 1892., 8°, str. 219. Štamparija dra. Pavlovića (ćirilicom).

Novak Vjenceslav: Pjevačka obuka u pučkoj školi. U Zagrebu, 1892., 8°, str. 158.

Sadržaj. Pripomenak. Opći dio. Posebna metodika za I., II., III. IV. i V. razred.

Pavec Ivan: Mali latinac, Zagreb, 1892.

Petrović Jovan: Kratki tipik ili crkvena pravila za učenike učiteljske škole po velikom crkvenom tipiku. Novisad, 1892.

Početnica za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji (sa okomitim pismom). Zagreb, 1892, 8⁰, str. 92. Naklada kr. zem. vlade.

Rubetić Cvjetko: Pjesmarica za djecu pučkih učionica. Sadržavajuća pjesme crkvene i školske s nekim molitvama. Peto ispravljeno i popunjeno izdanje. Zagreb, 1892., 12⁰.

Sadržaj. Neke molitve. Kraljevka. Sazivanje Duha Svetoga. O presv. oltar. otajstvu. Prije prodike. Kod večernje. Adventske. Božićne. Na dan imena Isusova. Korizmene. Za Uskrs. O blaž. djevici Mariji. Prigodne pjesme. Pjesme svjetovne.

Steklasa Ivan: Školski atlas po Ivanu G. Rothaugu hrvatskim jezikom priredio . . . Zagreb, 1892.

Steklasa Ivan: Zemljovid kraljevina Hrvatske i Slavonije. Zagreb, 1892.

Strnad Ivan: Crkvene pjesme za srednje škole. Zagreb, 1892. Ima $3^3/_4$ tisk. arka.

Šilović dr. Josip: Kazneno pravo po dru K. Janki. Znanstvene knjižnice svezak II. Zagreb, 1892., str. 340.

Širola Ivan: Fenelon, O uzgoju djevojaka. Zagreb, 1892.

Širola Ivan: Montaigne. Misli o uzgoju djece. Zagreb, 1892.

Tkalac Mirko: Učitelj Marljivić ili praktičan način obučavanja u školi tečajem pojedinih mjeseci školske godine. Vukovar, 1892., 8⁰, str. 56.

Sadržaj. Prvo polјeće: Rad Marljivićev prvoga do šestog mjeseca. Drugo polјeće: Rad Marljivićev od 6.—10. mjeseca. Cijela je građa opisana u 85 točaka.

Tomić Janko: Sijelo za zabavu i pouku. U Zagrebu 1892. 8⁰. Dio III.

Turić dr. Juraj: Ueber den Entschlussprocess im Willen Langensalza, 1892.

Varžička Julije: Pučka škola. Naputak o njenoj uredbi u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji na osnovu obvezatnih propisa za oblasti i učitelje. Sastavio . . . Zagreb, 1892., 8⁰, str. 187.

Sadržaj. Uvod. Školska uprava (općinski [gradski] školski odbor. Rad odbora. Odbor i oblasti. Mjesni škol. nadzornik). Pučki učitelj. (Učiteljski kandidat. Namještenje. Učitelj početnik. Učiteljeva prava. Učiteljeve dužnosti. Učiteljev odnošaj. Razrednik. Učitelj jedinac. Ravnajući učitelj).

Vimer dr. Rudolf: »Spasi dušu svoju«. Molitvenik za srednje škole. Zagreb, 1892., str. 324.

Vuković Marijan: Hrvatske učiteljske skupštine. Bjelovar, 1892. str. 450.

Vuković Marijan: Pučki učitelji kao radnici na kulturnom polju izvan škole. Osijek, 1892., 4⁰, str. 16.

Sadržaj: Predočuje učitelje kao kulturne radnike po zvanju i časti, kao strukovne funkcijonare, pisce, kao funkcijonare kulturnih društava, kao zasnovače humanitarnih zavoda, kao funkcijonare humanitarnih društava i t. d.

Vuković-Hirc: Komenskoga Amosa Jana 300-godišnjica njegova narođenja. Uredili Marijan Vuković i Dragutin Hirc Osijek, 1892., 4^0 v., str. 19. Sa slikom I. A. Komenskoga. Sjajno izdanje.

Sadržaj: Posveta. 1592.—1892 Život i djelovanje Komenskoga. Ćudoredni savjeti Komenskoga. Amosu Komenskomu (pjesma). Komenski o materinjem jeziku. Prosvjetno proljeće. Komenski o ženskom uzgoju. Komenski kao pčelar. Orbis pictus. Schola ludus. Niz biserja iz didaktike Komenskoga. Nekoja mnijenja o Komenskovim djelima. Slika učitelja-mukotrpnika. Crtice o Komenskomu. Proslov. Proslava. On je... (pjesma).

»Zajednica«, učiteljsko društvo u Osijeku: Uspomeni Jana Amosa Komenskoga o tristagodišnjici njegova narođenja. Posvećuje . . . 1892.

Zobunđija Josip: Glasnik pedagogijski. List za učiteljstvo i prijatelje školstva. Uredio . . . Bjelovar, 1892., 8^0, str. 192.

Sadržaj: Ima pedagogijsko-didaktične članke, domaće vijesti, dopise, svaštice, književnost. List, od kojega je izašao samo jedan tečaj nastojao je u prvome redu oko unapređivanja unutarnjega školskog râda u duhu napredne pedagogijske znanosti.

1893.

Arnold dr. Đuro: Psihologija za srednja učilišta. Napisao . . . 1893., 8^0, 153. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Baron dr. I.: Institucije rimskoga prava. Svezak III. Snopić 1., 3., 5. Zagreb, 1893.

Basariček Stjepan: Pedagogija IV. dio: Povijest pedagogije. Drugo prerađeno izdanje. Zagreb, 1893., 8^0, str. 431. Naklada hrv. ped.-knjiž. zbora.

Beck Vinko: Prijatelj slijepih i gluhonijemih. Uređuje i

izdaje . . . God. I. Zagreb, 1893., 8⁰, str. 192. Tipografski zavod »Narodnih Novina«.

Bukvar za opće pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb, 1893., 8⁰, str. 103.

Sadržaj: Ima na prvom stupnju mala pisana pismena, na drugom mala pisana i štampana, na trećem velika pisana i štampana, na četvrtom vježbe u čitanju.

Cuvaj Antun: Računica i geometrijsko oblikoslovlje za III. raz. nižih pučkih škola u Hrvatskoj i Slavoniji. Prigotovio . . . Zagreb, 1892., 8⁰, str. 124. Nakladom i troškom kr. zem. vlade. II. ispr. izdanje 1898., 8⁰, str. 124.

Cvetišić Klotilda: Kućanstvo za školu i dom. Zagreb, 1893., str. 158.

Čitanka za III. razred općih pučkih škola. Zagreb, 1893. 8⁰. Naklada zem. vlade.

Hartman Stjepan, učitelj religije i matematike u ženskoj učiteljskoj školi sestara milosrdnica: Školski zakon od 14. listopada 1874. i od 31. listopada 1888. ili Školsko pitanje u nas. Piše . . . Zagreb, 1893., 8⁰, str. 868. Njeg. svetost Papa Leon XIII. udostojao je premilostivo podijeliti ovomu djelu apostolski blagoslov.

Hoić dr. Ivan: Povjesnica hrvatska za VIII. gimnazijalni razred. Sastavio . . . . . Drugo prerađeno i popunjeno izdanje. Zagreb, 1893., 8⁰, str. 179. Troškom i nakladom kr. zemaljske vlade.

Hoić dr. Ivan: Povjesnica novoga vijeka za niže razrede srednjih učilišta. Drugo prerađeno izdanje. Zagreb, 1889., 8⁰ str. 173. Troškom i nakladom kr. zem. vlade.

Ivkanec Tomislav: Njemačka slovnica i čitanka za više pučke škole. Zagreb, 1893., str. 302.

Sadržaj: O glasovima. Čista prosta izreka. O prostoj raširenoj izreci. O složenoj izreci. Čitanka. Rječnik.

Janda Josip: Kratka uputa u poznavanje robe za trgovačke, obrtne i slične škole. Sastavio . . . . Zagreb, 1893., 8⁰, str. 218. Tisak i naklada knjižare Lavosl. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Klaić Vjekoslav: Hrvatska pjesmarica. Zagreb, 1893., 8⁰, str. 203.

Sadržaj: Uvod. Uzvišene popijevke. Davorije i koračnice. Ljubavne popijevke. Napitnice. Popijevke za jedno grlo.

Kranjčić Stjepan: Prisilne radionice i popravionice. Zagreb, 1893., 8^0, str. 70.

Kobali Milan: Rukovođ za estetičko-etična štiva u pučkoj školi. Zagreb, 1893., 8^0, str. 207. Izdao hrv. pedagogičko-književni Zbor.

Sadržaj: Uvod. Pripovijetke za prvi, drugi, treći, četvrti i peti razred općih pučkih škola.

Kostić dr. Lazo: Pandekti, razdio I. pravne i državoslovne nauke. Svezak V., snop. I. Zagreb, 1893.

Kuten Đuro: Pregledalice za obuku risanja i vezenja u djevojačkim pučkim školama. Zagreb, 1893.

Mařik V. Z.: Računstvo na pamet na temelju zlatne vrednote. Za mladež pučkih škola napisao . . . Zagreb, 1893., 16, str. 85. Troškom piščevim.

Matica Karlo: Katehetski sastanci (g. 1892. i 1893.) Zagreb 1893., 8^0, str. 222.

Sadržaj. Osim pripomenka sadržava spomen-pjesmu, rasprave i zaključke sastanka.

Novak Vjenceslav: Glazba. List za crkvenu i svjetovnu glazbu te dramatsku umjetnost. Uredio . . . Zagreb, 1893., 4^0, str. 104.

Sadržaj. Donosio je vjekopise i nekrologe, ine članke i glazbene priloge, a u smotri je list priopćivao nove knjige, glazbotvorine i rad hrv. pjevač. društva. Imao i »Listak«.

Novak V.: Uputa u orguljanje i zbirka preludija. Zagreb, 1893., str. 63.

Pažur Ferdo: Novi čestitar za djecu i školsku mladež. Varaždin, 1893., 8^0, str. 96.

Sadržaj. O novoj godini. K rođendanu. K imendanu. K rođen- ili imendanu.

Petrović Jovan: Pripovijetke iz staroga zavjeta za školsku mladež. Zagreb, 1893.

Šrepel Milivoj: Rimske starine po K. F. Bojesenu. Znanstvena knjižnica kr. zem. vlade, svez. V. Zagreb, 1893.

Štiglić Martin: Povijest pedagogike. Zagreb, 1893., 8^0, str. IV., 277.

Sadržaj. Predgovor. Uvod. Pretkršćansko doba. (Pogani. Židovi.) Kršćansko doba. (Od početka kršćanstva do reformacije. Od reformacije do danas.)

Tkalac Mirko: Praktička uputa u školske izlete

izrađena prema godišnjim doba na temelju čitanaka za sve vrste nižih pučkih škola. Vukovar, 1893., 8⁰, str. 58.

Sadržaj. Jesenski izleti. Stvarna obuka u zimi. Proljetni i ljetni izleti.

Tomašić Ivan: Ljuboslavke. Cudoredne pouke za mladež od Mad. dela Fave-Brehier i M. H. Lemaire. Lipik, 1893., str. 103.

Vrbanić dr. Juraj: Mjembeno pravo. Znanstvena knjižnica kr. zem. vlade, svez. IV. Zagreb, 1893.

Vudy Šime: Danica i Ljubica, uzgojna pravila za žensku mladež. 1893.

Vuković Marijan: Iskustveno dušoslovlje. Osijek, 1893., 8⁰, str. 204.

Sadršaj. Pripomena. O životu osjećala. O duhovnom životu. O tvornom životu duše. Stvarno kazalo.

Zbirka naredaba bogoštovne struke k svesku I. izdanja vremenoslovni i abecedni našasnik. Zagreb, 1893.

1894.

Bošnjak Oton: Nauk o usancama. Za više trgovačke škole. Zagreb, 1894., ima 101 litografiranu stranu.

Bošnjak Oton: Nauk o trgovini za porabu u višim trgovačkim školama. Zagreb, 1894, ima 74 litografirane strane.

Cuvaj Antun. Računica s dodatkom iz geometrijskog oblikoslovlja, za IV. i V. razred nižih pučkih škola u Hrvatskoj i Slavoniji. Prigotovio ... Stoji ukoričena 70 f. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 148. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Čitanka za II. razred nižih pučkih škola. Zagreb, 1894., 8, str. 175. Nakladom kr. zem. vlade.

Čitanka za treći razred općih pučkih škola. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 272. Ukoričena stoji 1 K 16 f. Naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj: Kraljevka. Školski propisi. Dom. Dijete. Prirodopisna štiva. Zemljopisna i povjesna štiva. Prirodoslovna štiva. Članci za zabavu. Slovnica.

Na čelu je čitanke slika Nj. Vel. kralja Franje Josipa I.

Divković Mirko: Oblici hrvatskoga jezika za srednje škole. Napisao ... Izdanje četvrto. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 119. Tisak dioničke tiskare.

Klaić Vjek.: Hrvatska povjesnica za više djevojačke škole i liceje. Napisao . . . Ukoričeno stoji 1 K 60 f. Zagreb. Troškom i nakladom kr. hrvat.-slavon.-dalm. zem. vlade. 1894., 8⁰, str. 120.

Konferencija prva školskih nadzornika iz Hrvatske i Slavonije održavana od 1.—15. ožujka 1894., Zagreb, 1894.. 8⁰, str. 311. Tisak i naklada Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Korenić Stjepan: Gdje je istina? Riječ u zgodno vrijeme nakon konferencije hrv. školskih nadzornika. Napisao . . ., kateheta u zagrebačkom ženskom liceju. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 50. Tisak C. Albrechta.

Kovačević o. Josip: Katekeza za II. razred katoličkih pučkih škola. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 159.

Sadržaje za prvo polječe 21, za dugo polječe 22 katekeze.

Matagić Lovro: Uspomene na pokojnoga druga. (Pedag.-didak. pripovijest.) Napisao ju . . . Petrinja, 1894., 8⁰.

Modec Ljudevit: Gdje je istina, a gdje neistina? Preštampao iz »Napretka«. Zagreb, 1894., 8⁰.

Sadržaj. Odgovor Stjepanu Koreniću, kateheti u zagrebačkom ženskom liceju na njegovu brošuru: »Gdje je istina?«, u kojoj se raspravlja o prilikama pučke škole.

Novak Vladimir: Kratka uputa u physiologiju gimnastike. Sastavio . . . I. dio. Spljet, 1894., 8⁰, str. 55.

Pechan Antun: Povijest dječačke pučke škole današnje kr. vježbaonice u Petrinji. Zagreb, 1894., 8⁰ str. 31. Preštampano iz »Napretka«.

Sadržaj. Stare krajiške pučke škole uopće. Glavna škola u Petrinji. samostalan zavod do god. 1860. Glavna škola spojena s malom realkom od god. 1860.—1871. Krajiške školske reforme od god. 1871. Kronologijski popis. Vježbaonica spojena s kr. učitelj. školom. Kronologijski popis ravnatelja i učitelja, koji su od god. 1871. služili na kr. vježbaonici. Stara i nova škola.

Rabelais Fraevis: Misli o uzgoju. Sa životopisom piščevim, ocjenom i bilješkama priredio Ivan Širola. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 149. Izdao hrv.-pedag. knjiž. Zbor.

Sadržaj Rabelaisov život. O Rabelaisovu romanu: Gargantua i Partagruel. Ocjena Rabelaisovih misli o uzgoju. Pedagoške bilješke.

Senc Stjepan: Svjetska literatura u hrvatskim prijevodima. I. svezak sadržava grčku, a drugi rimsku književnost. Zagreb, 1894., str. 366, a drugi svezak 409.

S e g e n dr. D.: Logaritmičke tablice i još neke tablice pomoćnice za srednja učilišta. Sastavio dr. Fr. J. Studnička. Po šestom češkom izdanju. Tumač dodao. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 32 + 157.

Š i r o l a Stjepan: Na Plitvička jezera. Putopis. Karlovac, 1894., str. 81.

T u r i ć dr. Đuro: Rukovođ za prirodoznanstvenu obuku u nižim uzgojnim školama. Zagreb, 1894.—1898, 8⁰, Sv. 1., 2., 3. Izdao hrv. pedag. Zbor.

S a d r ž a j. Svezak I. Prirodoznanstvena obuka sa stanovišta uzgojne svrhe. Građa za prirodoznanstvenu obuku. Sv. II. Nastavak spomenute »Građe«. Sv. III. Nastavna osnova prirodoznanstvene obuke u nižoj uzgojnoj školi. Cijelo djelo zaprema 1033 stranice.

U m l a u f t - M a n o j l o v i ć: Zemljopis za dônje razrede gimnazija i realaka. Tečaj I.: Osnovke zemljopisa. Za prvi razred. Preveo i donekle preuredio . . . Ukoričena stoji 60 f. Zagreb, 1894., 8⁰, str. 62. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav -dalm. zem. vlade.

V a r g a Antun: Razredba učiva za niže pučke škole na mjesece i tjedne uz dodatak nekojih načela i opazaka o današnjim školskim prilikama. Priredio i napisao . . . Brod n/S. 1894., 4⁰, str. 14.; II. izd. 1896.

V i d m a r Stjepan: Idite k Josipu. Molitvenik. Zagreb, 1894. 8⁰.; II. prerađ. i pomnož. izd. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 352.

S a d r ž a j. Pripomenak. Život sv. Josipa. Zašto da štujemo sv. Josipa. Kako da štujemo sv. Josipa. Bratovština sv. Josipa. Pojas sv. Josipa. Pobožnost k sv. Josipu. Razmatranja o sv. Josipu. Trodnevnica prije glavne svetkovine. Tri kratka čitanja za trodnevnicu. Razne molitve k sv. Josipu.

V o r k a p i ć Marko: O hranivosti i ljekovitosti meda. Crtica iz pčelarstva. Za puk napisao . . . Zagreb, 1894., 8⁰, str. 18.

S a d r ž a j. Lijek od kašlja. Bolesti vratne. Lijek proti difteriji. Med za liječenje mora biti čist. Med kao čistilo. Med kao prištilo, kao životvorna mast, voštana pomast, ubod pčelin lijek proti ulozima i t. d.

1895.

A n d r e s Fr. i M. P l e š e: Metodički napuci i građa za pismene sastavke u pučkoj školi. Zagreb, 1895., 8⁰, str. 138.

S a d r ž a j: Građa je razdijeljena na 5 stupnjeva. Prvi je stupanj samo priprava za pismene sastavke. Drugi stupanj (za II. razred II. polješe) ima pripovijedčice, opise, basne i listiće, što ima i III. te IV. stupanj

sa zadaćama većega opsega i teže građe. (III. razred.) Peti stupanj (V. razr., 2. god. IV. razr.) naravni je nastavak IV. stupnja sa primjerima najobičnijih i najnužnijih sastavaka.

Bakotić Vladimir: Pomolimo se. Molitvenik za katolički svijet. Po najboljim izvorima sastavio . . . Winterberg, 1895. 12° str. 448.

Sadržaj. Jutrnje i prekodnevne molitve, četirj bogoslovna djela. Kratke opomene po sv. pismu, način kako treba slušati sv. misu, druga misna pobožnost, misni slavospjevi, sv. misa za pokojne, crkvene molitve za mrtve, molitve za pokojnike, molitve poslije pričesti, za sv. ispovijed, molitve za sv. pričest, kojima se dobiva potpuno oproštenje, o proštenju, razne bogoljubnosti i pobožnosti i t. d. Bogoljubne pjesme.

Bošnjak Oton i Kreibig dr. Jos. A.: Trgovačko knjigovodstvo. I. dio, prosto knjigovodstvo. Zagreb, 1895. Ima 12¾ tisk. araka.

Brixy Ivan: Rukovođ za obuku u slöjdu. Zagreb 1895., 8°, str. 69.

Sadržaj. Uvod. Šematički pregled načela pedagoške obuke »Slöjd« po sustavu Otona Salomona. Izrađivanje modela. Popis oruđa. Pregled vježba onim redom, kako dolaze na modelima.

Bučar Franjo: Gimnastika za pučke škole. Iz švedskoga po C. H. Liedbecku preveo, uvodom i uputom popratio . . . Zagreb, 1895., 8°, I—XXVI., str. 101. Sa 224 lika.

Sadržaj. Predgovor. Uvod i uputa. Redovne vježbe: Vježbe bez sprava. Vježbe na dugim niskim klupama namjesto sprava. Vježbe u školskoj sobi sa školskim pokućstvom. Vježbe s gimnastičkim spravama pod neposrednim vodstvom učitelja. Vježbe sa spravama. Vođenje odjela uz pomoć prednjaka.

Budi pobožan. Molitvenik s pjesmama posvećen katoličkoj mladeži. IV. izd. Senj, 1895., 8° str. 384.

Sadržaj. Koledar. Svagdanje molitve. Različne molitve. Molitve na blagdane gospodnje. U svetoj korizmi. Pobožnost na blagdane Marijine. Najobičnije molitve. Pjesmarica. Pjesme latinske. Podvorba kod sv. Mise (latinski).

Cuvaj Antun: Rukovođ k novim čitankama. I./II. Dodatak »Službenom Glasniku«, komad XII. ex 1894. i komad XIV. ex 1895., Zagreb, 1895., 8°, str. 157.

Sadržaj. Predgovor. A. Teoretični dio. B. Praktični dio. Prvi dio sadržaje: I. Zadaća obuke u materinjem jeziku. II. O metodi obuke u jeziku uopće. Drugi dio ima: I. Zornu obuku, čitanje i pisanje. II. Obuku u slovnici, pravopisu i pismenim vježbama za I. razred; za II. razred: I. Zornu obuku, čitanje i pisanje. II. Obuka u slovnici, pravopisu i u pismenim vježbama; za III. razred: I. Stvarna obuka, čitanje i pisanje. II. Obuka u slovnici, pravopisu i pismenim vježbama.

Cvijić Antonija: Rukovođ za zabavište. Zagreb, 1895., 8⁰, str. 239. — Izdao hrv. pedag.-knjiž. zbor.

Sadržaj: Predgovor. I. Povijest uzgojnih zavoda za malu djecu. II. Teorija zabavišta. III. Uređenje zabavišta. Knjiga je ukrašena sa više slika.

Čeh Dragutin O.: Djeco, branite naše korisne ptice od gladi i mraza! Sa 14 slika umjetnih gnijezda i hranilnica. Zagreb, 1895., 8⁰.

Čitanka za prvi razred općih pučkih škola. Zagreb, 1895. 8⁰, str. 84. Ukoričena stoji 40 f. Naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj: Ima devet dijelova razna sadržaja i »Dodatak« sa člancima za zabavu.

Isto ćirilicom.

Dukić Ante: Zar i učiteljicama istu plaću? Narodno-gospodarstveno pitanje. U Zagrebu, 1895., 8⁰, str. 106.

Sadržaj. Pristup. Ima deset točaka rasprave i zaključak.

Golik dr. Julije: Nauk o uzgoju s osobitim obzirom na psihologiju. Zagreb, 1895.

Hefele Ferdo: Put na istok. Sisak, 1895.

Hefele: Naši domaći obrti. Građa za obrtno nazivoslovlje. Sisak, 1895. Ima 12 tisk. araka.

Katekizam katolički srednji za niže pučke škole. (Po Deharbe-u.) U Zagrebu, 1895., 8⁰, str. 84. Tvrdo vezan stoji 40 f. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj. Molitve. Uvod. O vjeri. O zapovijedima. Sredstva, kojima dobivamo milosti Božje.

Katekizam katolički veliki za niže pučke škole. (Po Deharbe-u) Zagreb, 1895., 8⁰, str. 124. Ukoričen stoji 50 f. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj. Molitve. Uvod. Pojam i predmet vjere. Potreba vjere. Svojstva vjere. O zapovijedima. Sredstva, kojima dobivamo milosti Božje.

Katzenschläger: Generalkarte von Kroatien und Slavonien. Beč, 1895.

Kindlein Karlo: Pjevnik, Kantuale crkvenih popijevaka. Sabrao, uredio i izdao Vatroslav Kolander. Zagreb, 1895., 4⁰, str. 429.

Kovačević Josip: Katekeze za I. razr. katoličkih pučkih škola. Požega, 1895.

Koščević Vjekoslav: Naša pedagogija. Prigodno razma-

tranje. Napisao ... Preštampano iz »Svjetla«. Karlovac, 1895, 16⁰, str. 14.

Magdić Franjo: Hrvatska stenografija. (Sustav Gabelsbergov.) Treće prerađeno izdanje. Zagreb, 1895., str 95.

Maretić dr. Tomo: Čitanka iz slavenske i madžarske književnosti. Zagreb, 1895. Ima 50 tisk. araka.

Mašek-Bosnodolski Hinko: Sokolsko vježbanje. Prva uputa za sokolska društva. Zagreb, 1895.

Nenin Petar: Počela geometrija za niže razrede realaka i sličnih im zavoda. Na temelju propisane naučne osnove napisao ... III. dio, za četvrti razred. Stereometrija sa dodatkom o čunjosječnicama. Osijek, 1895. 8⁰, str. 77. Nakladom pisca.

Nenin Petar: Računica za niže razrede srednjih učilišta. U Zagrebu, 1895., 8⁰, str. 259. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Nešković Mita: Časlovac radi vježbanja u crkveno-slovenskom čitanju i razumijevanju. Peto izdanje. Novisad, 1895.

Petrović Jovan: Pripovijetke iz novoga zavjeta. Za školsku mladež. Zagreb, 1895., 8⁰. Ćirilicom.

Petrović Jovan: Pripovijetke iz staroga zavjeta za školsku mladež. U Zagrebu, 1895., 8⁰. — III. izd. 1897., IV. izd. 1898. Sa ćirilicom.

Petrović Jovan: Učenje o ljubavi hrišćanskoj ili mala moralka. Preveo ... Zagreb, 1895., 8⁰, str. 119.

Sadržaj: Dužnosti prema Bogu. Dužnosti prema bližnjima. Opće dužnosti prema bližnjima. Opće dužnosti prema samomu sebi. Posebne dužnosti prema samomu sebi.

Petrović Jovan: Duhovne besjede i hrišćanske vrline Zagreb, 1895., str. 53 i 186.

Petrović Jovan: Mala moralka ili učenje o ljubavi hrišćanskoj. Zagreb, 1895.

Rubetić Cvjetko: Kratka katolička moralka. Za preparandije i više pučke škole. II. izdanje. Zagreb, 1895. 8⁰, str. 112.

Sadržaj: Predgovor k prvomu i drugomu izdanju. Predbježni pojmovi. Općenita moralka. Posebna moralka. O dužnostima prama Bogu. O dužnostima kršćanina prama samomu sebi. Dužnosti kršćanina spram bližnjega svoga. Dužnosti kršćanina kao člana obitelji, crkve i države. Završetak. Kršćanin se ovako pripravlja na smrt i umire.

Savić Draginja: »Pariska moda«. List za žensku i dječju odjeću i za ženski ručni rad. Uređuje ... Zagreb, 1895., fol.

Zbirka osnova za gradnju jednostavnih pučkih školskih zgrada i posebnih učiteljskih stanova u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Izdala kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu. U Zagrebu mjeseca ožujka 1895. »Tipografijski zavod Narodnih Novina«.

Širola Stjepan: Ljiljan, list za omladinu i puk. Zagreb, 1895.

Šram pl. Dragutin: Logaritmičke tablice. Križevci, 1895., str. 12+137.

Štiglić Martin: Kršćanska kćerka. Molitvenik za žensku mladež. Priredio . . . Zagreb, 1895., 8°, str. 320.

Sadržaj. Predgovor. Znamenitost mladenačke dobi. Što ti je raditi, da budeš kreposna? Čega treba da se čuvaš? Sedam razmatranja Dodatak. Molitve. Pjesme.

Tomašić Ivan: Tugomil Jorgovanić ili pouke oca sinu. Hrvatskoj mladeži pribilježio ih . . . Sa 7 slika Zagreb, 1895., 8°.

Vidnjević Josip: Mala vezilja ili zbirka jednostavnih uzor-veziva za školu i dom. Priugotovio . . . Zagreb, 1895.

Vimer dr. Rudolfo: Pisma mladeži srednjih škola ili kako ćeš s uspjehom napredovati u naucima. Zagreb 1895., str. 148.

Vorkapić Marko: Pčelarstvo za školsku i opću porabu. Prigotovio . . . Sa 57 slika. U Zagrebu, 1895., 8°, str. 140. Tiskara i litografija C. Albrechta.

Vrbanić dr. Juraj: Uputa u obrtne propise. Za svagdanju porabu priredio . . . Zagreb, 1895. str. 84.

1896.

Basariček Stjepan: Pedagogija. I. dio: Nauka o uzgoju. Sastavio . . . IV. posve prerađeno izdanje. Zagreb, 1896., 8°, str. 289. Izdao hrv. ped. knj. Zbor.

Sadržaj. Predgovor. Uvod. I. dio. Temelji nauke o uzgoju. Prvi odsjek. Somatološki temelj. Drugi odsjek. Psihološki temelj. II. dio. Sustav nauke o uzgoju. Treći odsjek. Svrha uzgoja. Četvrti odsjek. Metoda uzgoja. Peti odsjek. Načela uzgoja. Šesti odsjek. Oblici i čimbenici uzgoja.

Brixy Ivan: Nacrti modela za slöjd po petom švedskom izdanju za hrvatske škole priredio . . . Po nalogu vis. kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, izdala knjižara Lav. Hartmana. Zagreb, 1896., 4°.

Brixy Ferdinand: Život sv. Stanislava Kostke zaštitnika mladeži. Preštampan iz Vrhbosne. Napisao . . . svećenik družbe Isusove. Zagreb, 1896., 16⁰, str. 243. Naklada tiskare Antuna Scholza.

Bučar Franjo: Obuka u plivanju. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 44.

Sadržaj. Predgovor. Povijest obuke u plivanju. Plivanje. Plivanje poprsice. Plivanje leđimice. Počivanje leđimice na površini vode. Gaženje vode. Pogriješno plivanje. Ustrajno plivanje. Skokovi. Raznolike vježbe u vodi. Ronjenje i podulje plivanje. Spasavanje u vodi. Oživljenje utopljenika. Uređenje kupališta.

Bučar Franjo: Izvještaj tečaja za učitelje gimnastike u Zagrebu, održanom 1. listopada 1894. do 1. travnja 1896. Zagreb, 1896.

Broz Ivan i Iveković Franjo: Rječnik hrvatskoga jezika iz književnih djela Vuka Karadžića i Đure Daničića. Skupili i obradili . . . Zagreb, 1896., 8⁰.

Broz Ivan i Iveković Franjo: Ogled. Rječnik hrvatskoga jezika iz književnih djela Vuka Karadžića i Đure Daničića. Skupili i obradili . . . Zagreb, 1896., 8⁰.

Cuvaj Antun: Računica s dodatkom iz geometrijskog oblikoslovlja, za V. razred nižih pučkih škola u Hrvatskoj i Slavoniji. Prigotovio . . . Zagreb, 1896., 8⁰, str. 108. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Cuvaj Antun: Školski koledar za god. 1896./7. Izdala kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu. Cijena 25 nvč. Vukovar, 1896., 8⁰, str. 272. Tiskara Srijemskih Novina.

Cvetišić Klotilda: Kućanstvo za školu i dom. II. izd. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 166.

Sadržaj. Uvod. Svojstva dobre kućanice. O zraku. O vodi. Vatra. O hrani. Pohranjivanje živeža. Njegovanje peradi. Sastavine bilja. Odjeća. Gojidba povrća. Obrađivanje povrća napose. Korjenasto bilje. Mirodijsko povrće. O stanu. Nešto o uzgoju malene djece.

Cvetišić Klotilda: Uputa u krojenje rubenine. Za školu i dom. Zagreb, 1896., 4⁰.

Sadržava na 36 brojeva navlake, razne košulje, muške gaće, hlačice, košuljac, zorkulju, suknje i noćne kapice i k tomu nužna tumačenja.

Čitanka za četvrti razred općih pučkih škola. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 396. Kruto vezana stoji 1 K 70 f. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Sadržaj. Kraljevka. Školski propisi. Kuća. Čovječje tijelo. Vrt. Polje. Šuma. O zemlji. Zemljopisna i povjesna štiva. Prirodoslovna štiva. Članci za zabavu. Slovnica.

Deharbe I.: Katekizam mali katolički za niže pučke škole. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 39.

Sadržaj. Uvod. Istine. Zapovijedi. Sredstva, kojima dobivamo milosti Božje. Molitve. Dodatak.

Dlustuš Ljuboje: Uzgojne prilike u drevnoj Ateni. Napisao . . . Preštampano iz Škol. Vjesnika. Sarajevo, 1896., 8⁰, str. 98.

Gojtan Iv.: Čitanka za šegrtske škole. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 351. Cijena 2 K 60 f.

Sadržaj. Ima štiva moralnoga sadržaja, zdravoslovnih, prirodopisnih, prirodoslovnih, zemljopisnih i povjesnih u svojih devet dijelova.

Grusling Adam: Mali zvjezdoslovac prikazujući i zemlju kao zvijezdu. Složio . . . Zagreb, 1896. Naklađa pisca. Tiskom I. Kralja.

Housa Drag.: Glazbena teorija za pouku u pjevanju. Sastavio prema naučnoj osnovi za više dječačke i djevojačke škole. Karlovac, 1896., 8⁰, str. 16.

Sadržaj. Ima sadržaj u obliku pitanja tičućih se glazbe i kratke životopise najznamenitijih domaćih skladatelja i glazbenika.

Jambrišak Marija: O pristojnom vladanju u svim životnim prilikama. Rukovođ za općenje u obitelji, u društvu i u javnom životu. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 228.

Sadržaj. Predgovor. I. Pristojno vladanje u kući i u porodici. II. Razne zgode i nezgode u porodici. III. Pristojno vladanje u društvu i sa društvom. IV. Pristojno vladanje u javnom i poslovnom životu. V. O pismenom općenju i naslovima. VI. Dužnosti prama domovini i prama samomu sebi.

Kempf Julije: Život i rad Ivana Henrika Pestalozzija. U slavu 150-godišnjice rođenja Pestalozzijeva. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 31. Preštampano iz »Napretka«.

Sadržaj. Život i djelovanje Pestalozzijevo. Književni rad Pestalozzijev. Uzgojna načela Pestalozzijeva. Pestalozzi učitelj i čovjek.

Klun-Klaić: Opći zemljopis za srednje škole. Preradio ga R. Trampler. Po 22. njemačkom izdanju preveo Vjekoslav Klaić. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 217. Troškom i nakladom kr. zem. vlade.

Konvikat, kr. plemićki, u Zagrebu, 1796.—1890. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 48. Tisak C. Albrechta.

Kuhač Fr. S.: Prva hrvatska uputa u glasoviranju za

djecu i za odrasle samouke. Sastavio ... Zagreb, 1896.—1897., 4⁰, 2 dijela, str. 1—129 i 1—165.

Sadržaj. Predgovor. Riječ roditeljima i učiteljima. Oba dijela imadu 20 stupnjeva uz Dodatak: Dvanaest savjeta mladomu glasoviraču.

Matagić Lovro: Pismeni sastavci u pučkim školama. II. izd. Petrinja, 1896., 8., str. 131.

Sadržaj. Povijest obuke u pismenim sastavcima. Vrijednost pismenih sastavaka. Pravopis. Sastavci. Ispravljanje zadaća. Razdioba pism. sastavaka po razredima. Izrađeni primjeri. Zadaće. Pregled zadaća za Bosnu i Hercegovinu.

Matagić Lovro: Rukovođ za školske izlete. Petrinja, 1896., 8⁰, str. 72.

Sadržaj. Teorijski dio: Važnost i potreba izleta. Kako da se provađaju izleti. O porabi ove knjige. Koje sprave trebamo kod izleta. Praktični dio: Obzor i strane svijeta Površina zemlje. Nutarnjost zemlje. O vodi uopće. Pojavi u zraku. Vrt i voćnjak. Polje i vrste zemlje. Livada i pašnjak. Vinograd. Šuma. O svijetlu i njegovu uplivu na rast bilja i na životinje. Malo pregleda. Dodatak. O procjeni.

Milaković Josip: Majka u našoj narodnoj pjesmi. Građa za narodnu pedagogiju. Sarajevo, 1896., 8⁰.

Mosso Angelo: Tjelesni uzgoj mladeži. Napisao ... Preveo Ivan Širola. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 169. Izdao hrv. ped.-knjiž. Sbor.

Sadržaj. Tjelesni uzgoj u Italiji u doba preporoda. Moderni engleski uzgoj. Tjelesni uzgoj u sveučilištima. Kolegiji i redovi nauka škola u Engleskoj i na kontinentu. Razvoj tjelovježbe. Ocjena njemačke gimnastike. Atletska gimnastika. Vojnički uzgoj i školski batalijuni. Gađanje u nišan. Telećak. Maršovi. Tjelesni uzgoj žene.

Strzalkovski Lad. i Ad. Hofman: Štitite životinje! Opomena mladeži. Po njemačkom priredili ... Na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 60. Tisak Dioničke tiskare.

Šimončić Đuro: Sveta potvrda. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 109.

Sadržaj. Sveta potvrda sakramenat novoga zakona. Darovi i rodovi sv. Duha. Obredi i molitve. Znamenovanje obreda. Primanje sv. potvrde. Priprave. Kumovi. Poslije sv. potvrde. Znamenitost sv. potvrde. Pobožnost na dan potvrdni.

Širola Ivan: Kulturne prilike Dalmacije na koncu XVIII. stoljeća. Napisao ... Zagreb, 1896., 8⁰, str. 54.

Sadržaj. Uprava i pravosuđe. Vojništvo. Svećenstvo i redovništvo. Seljaci. Nastava (književnost; narodni jezik; dobrotvorni zavodi; bratovštine. Narodno gospodarstvo. Mletačka se vlada giblje. Dalmacija na raskršću. Proglašenje).

Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od njegova početka do konca g. 1895. Uz pregled humanitarnih i kulturnih zavoda. Sastavljeno po službenim podacima prigodom milenijske izložbe u Budimpešti god. 1896. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 564. Troškom i nakladom kr. zem. vlade.

Sadržaj. Pučke i šegrtske škole. Srednje i više škole. Stručne škole. Humanitarni i kulturni zavodi.

Študnička Vjekoslav: Početni nauk pismenskoga slikarstva. Sarajevo, 1896., ima 86 listova razdijeljenih u 10 sveščića.

Študnička Vjekoslav: Vježbe u risanju. Krivulja podjedno priprava za risanje biljevnih ornamenata. Sarajevo, 1896., ima 10 listova.

Tomašić Ivan: Vježbe za gimnastiku djetinjega tijela i duha. Za tisak ih priredio, predgovor i teorijsku uputu napisao . . . Zagreb, 1896., 2⁰, str. 200. Sa 120 slika i napjevima.

Sadržaj. Predgovor. Teorijski dio. Dječje igre. (Igre i jačanje. Uzgojna vrijednost i potreba djetinjskih igara. Povjesni osvrt. Metoda igara. Igre za abnormalno razvijenu djecu. Igralište.)

U »Praktičnom dijelu« razvrstano je gradivo u potrebne skupine. Tu su igre za djecu obojega spola, igre bez potrebnih igračaka, igre trkalice i hvatalice, igre s pjevanjem, igre žmirke, igre za mjerenje snage, loptanje, igre nabacivaljke i zgađaljke i t. d.

Tomašić Ivan: Želiš li sreću narodu svome, a ti mu probudi interes za jačalačku igru. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 14. Preštampano iz »Napretka«.

Sadržaj. Predavanje čitano u glavnoj skupštini »Učitelj. društva za grad Zagreb i okolicu« 26. ožujka 1896.

Tomašić Ivan: Ljubičice, priče Ivana Gottfrieda Herdera, preveo te uvodom i bilješkama popratio . . . . Zagreb, 1896., str. 76.

Trstenjak Davorin: Igre. Za učitelje i roditelje. Zagreb, 1896., 2⁰, str. 124.

Sadržaj. Riječ. Razvitak vladanja. Vladanje u životinja. Dobro zlo vladanje. Vladanje u djece i ljudi. Psihologija igara. Uzgojna vrijednost igara. Metoda igara.

Varjačić Ljudevit: Lira. Pjesmarica s kajdama za mušku i žensku školsku mladež. Zagreb, 1896.

Varjačić Ljudevit: Čestitarka II. izdanje; Milovanke II. knjiga. Tuđinke knjiga III. Zagreb, 1896.

Zahradnik-Segen: Geometrijska vježbenica za više razrede srednjih učilišta. Sastavili . . . . I. dio. Planimetrija i

stereometrija. Zagreb, 1896., 8⁰, str. 105. Naklada kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Zoch dr. Ivan: Metodika nastave u ljepopisu. Sa slikama u tekstu i krasnopismom mrežicom. Sarajevo, 1896., 8⁰ vel., str. 46.

Sadržaj. Postanak i razvoj pisma. Kakvo treba da bude pismo. Analiza i sinteza slova. Metode. Sprave i učila. Način nastave.

Zoch dr. Ivan: Načela pedagogike po Nägelsbachu. Osobito za srednje škole. Osijek, 1896., 8⁰, str. 105.

1897.

Andres Franjo: Pučke knjižnice, njihovo osnivanje i uređenje. Uz pravila i popis knjiga. Priredio . . . U Zagrebu, 1897., 8⁰, str. 56. Tisak i naklada Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Basariček Stjepan: Pedagogija. II. dio. Opća nauka o obuci. Sastavio . . . III. posve prerađeno i ispravljeno izdanje. Zagreb, 1897., 8⁰, str. 172. Izdao hrv. pedag. knj. zbor.

Sadržaj. Uvod. Prvi dio. Pripravna nauka. Drugi dio. Prvi odsjek. Zadaća obuke. Drugi odsjek. Predmet obuke (učivo). Treći odsjek. Način obuke. Četvrti odsjek. Škola i učitelj.

Belović-Bernadzikowska: Naša omladinska literatura. Preštampano iz Škol. Vjesnika. IV. 1897., br. 7. i 8. Sarajevo, 1897., 8⁰, str. 34.

Berge Fr. Ilustrovani prirodopis životinjstva, bilinstva i rudstva. Za mladež. Hrvatski priredio Josip Beyer. Zagreb, 1897., 8⁰, str. 155. Sa 300 bojadisanih i 185. prostih slika.

Sadržaj. Uvod. Životinjstvo. Sisavci. Ptice. Gmazovi ili plazavci. Vodozemci ili dvoježivci. Ribe. Kukci. Stonoge. Paučnjaci. Raci. Crvi. Mekušci. Iglokošci. Polipi. Praživi.

Bilinstvo. Voćke. Šumsko drveće. Smilje. Inozemsko drveće i grmlje. Povrće. Biljke za pređu. Tržno bilje. Krasnice. Bilje za krmu. Otrovno bilje. Šumsko i poljsko bilje. Trave. Kriptogame ili bescvjetke.

Rudstvo. Opis ruda sa uputom u sabiranje ruda.

Bošnjak Oton, Kreibig dr. Josip: Trgovačko knjigovodstvo II. dio, dvojno knjigovodstvo. Zagreb, 1897., ima $25^3/_8$ tisk. araka.

Cuvaj Antun: Računica s dodatkom iz geometrijskoga oblikoslovlja, za IV. razred nižih pučkih škola. u Hrv. i Slav. Priugotovio . . . U Zagrebu, 1897. 8⁰, str. 112. Nakladom kr. hrv.-dalm. zem. vlade.

Hoić Ivan: Zemljopis za više djevojačhe škole. I. i II. stupanj. III. pregledano i ispravljeno izdanje. Zagreb, 1897., 8⁰, str. 94.

Sadržaje u I. stupnju crtice iz matematičkoga, prirodnog i političkog zemljopisa, kratki pregled mora i kopna, pojedine dijelove svijeta, pitanja i zadaće. Drugi stupanj ima temelje matematičnoga i prirodnog zemljopisa, opis Evrope, pitanja i zadaće.

Ivančić Franjo: Slava Bogu, a mir ljudem, Sušak, 1897.

Koledar školski. Za profesore, učitelje srednjih zavoda, viših i nižih pučkih škola. Zagreb, 1897. . . . 1900., 8⁰, str. 206.

Sadržaj: Koledar. Školski zakon. Higijenski propisi za škole. Školska učila. Općenite školske dužnosti učitelja. Uredovne mu dužnosti. Periodički izvještaji škole i škol. odbora. Propisi za ispite. Hrv. pedag.-knj. zbor. Kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu. Kr. ispitna povjerenstva. Srednja učilišta. Škole. Alfabetsko kazalo.

Katehetski IV. sastanak u Spljetu. Izdao odbor za katehetske sastanke. Zagreb, 1897., 8⁰, str. 56.

Sadržaj. Program. Pozdrav. O potrebi vjerske obuke u školama. (Predavanje dr. Iv. Kraljevića.) Debata o rezolucijama. O zabavama školske mladeži. (Predavanje dra. Međimorca.) Debata o rezolucijama II. rasprave. Posebni predlozi.

Klaić Vjekoslav: Povjesnica srednjega vijeka za više razrede srednjih učilišta. Zagreb, 1897.

Korlević Antun i Beyer Josip: Počela kemije i mineralogije za niže razrede srednjih učilišta, ženske liceje i više djevojačke škole te više pučke škole realnoga smjera. Zagreb, 1897.

Lobmayer A.: Njega i odgoj djece prvih godina života. Zagreb, 1897., 8⁰, str. 56.

Sadržaj. Pisac govori u dvanaest odsjeka o njegi normalno zdravoga djeteta, o najčešćim protivnim pojavima normalnoga stanja, a naročito o njezi sisančeta.

Nenin: Nauka o geometrijskim oblicima kao uputa u geometriju i prostoručno risanje. Za učenike I. razreda srednjih škola, sa 93 slike i mnogim vježbama. Zagreb, 1897.

Nešković Mita: Istorija srpskih škola u austro-ugarskoj monarhiji. Ovo je djelo dobilo od »Srp. Matice« raspisanu nagradu od 50 dukata. Sr. Karlovci, 1897., 8⁰, str. 152. Srp. manast. štamparija.

Seigerschmied Matija: Kršćanska škola. Pedagogijsko-naučni list. Odgovorni urednik . . . Izdavatelj Ante Jagar. Zagreb, 1897., 8⁰.

Sadržaj. Ima u sadržaju pjesme, članke, književnost, dopise, vjesnik i objave.

Sinčić Slavomir: Fizika u općim pučkim učionama (u obliku predavanja). Split, 1897., 8^0, str. 72.

Sadržaj. O skupnosti tjelesa. O zraku. Para i hlap. Rosa. O mrazu. O magli. O oblacima. O kiši. O snijegu. Tuča. O vjetru. Pasatni vjetrovi. O toplini. Provađanje topline. Rastežljivost tjelesa toplinom. Toplomjer. O uzdušnom tlaku. Nategače (teglice). Tlakomjer. Magnetički pojavi. Magnetna igla. Sjevernica. Munjevnost buđena trenjem. O strijeli i gromu. Štit od groma. O zvuku. Javilo i dozivalo. Brzina zraka. O svijetlu. Sjena. Lom svijetla. O dugi.

Sorlini Ljudevit: Uputa, kako se uređuju gimnastične dvorane i kako se izrađuju gimnastične sprave. Priredio . . . . U Osijeku, 1897., 8^0, str. 59. Tiskom Julija Pfeifera.

Šimončić Đuro: Čitanja i Evanđelja za sve nedjelje i blagdane crkvenoga godišta. Za niže pučke škole sastavio . . . Odobrila duhovna oblast nadbiskupska u Zagrebu. Kruto vezan stoji 60 f. U Zagrebu, 1897., 8^0, str. 182. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade.

Schwarz dr. Gavro: Povijest Židova od babilonskoga sužanjstva do današnjega doba. I. svezak. Doba II. hrama (5860. do 70. po Chr. n.), Karlovac, 1897.

Tomašić Ivan: Najljepši ures duši i srcu dobre Hrvačadi. Ćudoredno-poučne priče i pripovijesti za mladež. Preveo i bilješkom popratio . . . Zagreb, 1897.

Trstenjak Davorin: Život i rad Ivana Filipovića. Napisao . . . U Zagrebu, 1897., 8^0, str. 319. Nakladom hrv. ped. knjiž. zbora.

Truhelka Jagoda: Naša djeca. Zagreb, 1897.

Turić dr. Juraj: Die Stellung des Menschen im naturkundlichen Unterricht. Langensalza, 1897.

Varžička Julije: Vjerni drug. Zabavni i poučni list za trgovačku, obrtnu i opetovničku omladinu. Uredio . . . Zagreb, 1897./8., 8^0. Sa slikama.

Sadržaj. Donosi u zabavnom dijelu pjesme, pripovijetke, smješice, tražilice; u poučnom članke raznoga sadržaja, poslovna pisma, sitnice, zadaće, u vjesniku razne vijesti.

Varjačić Lj.: Lira. Pjesmarica s kajdama za mušku i žensku školsku mladež. Zagreb, 1897., 8^0, str. 49. Izdao . . . .

Sadržaje ponajljepše popijevke iz »Milozvuka« i »Milovanke«,

popunjena s nekojim novim kompozicijama naših glazbotvoraca, te narodnih i varoških popijevaka.

Vlahović o. Jerko: Ljubica. Molitvenik za mladež i za školsku djecu. Sa pravilima kršćanskoga života. II. poveć. izd. Zagreb, 1897., 16⁰, str. 320.

Sadržaj. Molitve preko dana. Kratki razmišljaji za cijele sedmice. Kratki razmišljaji o isusovoj muci za cijele sedmice. Spasitelju. Za razne svetkovine. Bogoljubnost naprama bl. dj. Mariji. Svecima. Razne molitve. Pravila kršćanskoga života za mladež. Molitve, koje svaki kršćanin valja da znade. Pjesme.

Vorkapić Marko: Uporaba meda u kućanstvu. Crtica iz pčelarstva. Za narod napisao . . . Zagreb, 1897., 8⁰, str. 24.

Sadržaj. Predgovor. Gotovljenje raznih pića, kompota, pekmeza, medenih kolača i nakiselenje povrća u mednom octu.

Zeininger Andrija: Krušna peciva u Hrvatskoj i Slavoniji. Napisao i sastavio . . . U Zagrebu, 1897., 8⁰, str. 20. Preštampano iz »Trgovačkoga i obrtnog svijeta«.

1898.

Arnold dr. Đuro: Logika za srednja učilišta. Drugo izdanje. Zagreb, 1898.

Arnold dr. Đuro: Psihologija za srednja učilišta. Treće izdanje. Zagreb, 1898.

Divković Mirko: Latinske vježbe za I gimnazijski razred. V. popravljeno izdanje. Zagreb, 1898.

Dobrilović Augustin: Historijsko-geografski atlas srednjega i novog vijeka. Izradili F. W. Schubert i W. Schmidt, hrvatski priredio . . . Beč, 1898.

Đurić T. Nikola: Mirisni cvjetići za djecu. Iz engleskijeh cvijetnjaka, presadio . . . Brod, 1898.

Frangeš Simo: Petnaestogodišnje banovanje 1883.—1898. bana Drag. grofa Khuen-Hédervárya. Tiskom Jul. Pfeifera u Osijeku.

Franić D.: Australija i Polinesija. Po najnovijim vrelima izradio . . . Zagreb, 1898.

Gavazzi dr. Artur: Sjeverna Amerika. Južna Amerika. Po najnovijim vrelima. Zagreb, 1898.

Hirc Dragutin: Gorski kotar. Slike, opisi i putopisi. Napisao . . . . . Zagreb, 1898., 4⁰, str. 175. Naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Iveković dr. Francisko: Biblijska povijest novozavjetne objave Božje za srednje škole. Drugo izdanje. Zagreb, 1898.

Jovan Dragutin: Um i srce. Vijenac priča i pripovijedaka, za odrasliju mladež. Zagreb, 1898.

Klaić V.: Dr. Antuna Gindely-a Povjesnica staroga vijeka za više razrede srednjih učilišta. Treće ispravljeno izdanje priredio . . . Zagreb, 1898., ima $22^3/_8$ tisk. araka.

Korlević Antun: Dra. Vjekoslava Pokornoga Prirodopis bilinstva, sa 310 slika. Za niže razrede srednjih učilišta s njemačkoga pohrvatio Ž. V. Peto hrvatsko izdanje, priredio po 20. njemačkom izdanju . . . Zagreb, 1898.

Kršnjavi dr. I.: Odgovor g. Tadi Smičiklasu na njegov saborski govor o nastavi i na njegov protuodgovor od 22. veljače 1898. Zagreb, 1898., 8⁰, str. 18. Tisak kr. zem. tiskare.

Kuralt Franjo: Pouka u gospodarstvu za učiteljske škole. II. prerađ. izd. Zagreb, 1898., 8⁰. Dio I. Poljodjelstvo, povrćarstvo, stočarstvo, pčelarstvo i živadarstvo. Sa 87 slika. Ukoričeno stoji 2 K. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

Sadržaj. Poljodjelstvo: Bilje. Glavni uvjeti bilinskoga života. Tlo. Gnoj. Obrađivanje tla i potrebito za to oruđe. Sjetva i njega usjeva. Žetva. Mlatnja. Pohrana izlučenoga zrnja. Uzgajanje gospodar. bilja. Pašnjaci. Gospodarska uprava. Gospodar. sustav. Povrćarstvo: Povrćarstvo uopće. Podneblje, tlo i njegov položaj. Prekopavanje, razdjeljivanje i ograđivanje zemljišta za vrt. Voda i zalijevanje. Sjetva. Presađivanje i obrađivanje povrća. Čuvanje povrća. Gojidba povrća za sjeme. Povrću škodljive životinje i njihovo tamanjenje. Zeljnato povrće. Salate. Špinoci. Lukovice, krastavci, dinje i t. d. Povrće, od kojega rabi korijenje. Šparga štulac, raned. Artičok i kaduna. Biljke kao mirodije i primjese. Uzgoj jagoda. Pečurke. Stočarstvo: Stoka uopće i pojedine vrste njezine. Pasmine različne stoke. Oplemenjivanje stoke. Othranjivanje stoke i odrasle stoke. Krma, njezine vrste i vrijednost. Priprava krme i potrebite za to sprave. Napoj. So. Stelja. Poznavanje starosti kod različite vrste stoke. Zakon o prodaji i kupovanju stoke. Mljekarstvo. Pčelarstvo: Pčela, njezina plemena i vrste. Rad i hrana pčela. Pčelinjak i ulište. Rojenje pčela. Neprijatelji pčela. Bolesti pčelinje. Radnje pčelara. Oruđe za pčelarstvo. Med i vosak. Živadarstvo: Živad uopće. Najvažnije domaće vrste živadi. Naravno i umjetno leženje. Čuvanje jaja.

Lehpamer Josip, kanonik: Kažiprst roditeljima za što valjaniji odgoj djece. Napisao jedan prijatelj sreći obiteljskoj. Zagreb, 1898., 8⁰, str. 27.

Sadržaj. Pisac (kanonik Lehpamer) raspravlja u 20 točaka o vjersko-ćudorednom odgojivanju, a pod konac o tjelesnom odgoju.

Marn Franjo: Njemačka slovnica za srednja učilišta. Četvrto ispravljeno izdanje. Zagreb, 1898., ima 16 araka.

Matica Karlo: Uređenje pučke nastave u Hrvatskoj i Slavoniji i školska administracija. Zagreb, 1898.

Miler Ž. Ferdo: Franje Petračića hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola. Knjiga druga: Povijest književnosti u primjerima. Treće izdanje. Zagreb, 1898.

Modestin dr. Josip: Afrika. Po najnovijim vrelima. Zagreb, 1898.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realki i realnih gimnazija, na temelju propisane naučne osnove. II. dio za treći razred. IV. popravljeno izdanje. Zagreb, 1898.

Novak Vjenceslav: Nauk o glazbenoj harmoniji za učiteljske škole (privatnu porabu). Ljestvični suzvuci. Drugo izdanje. Zagreb, 1898.

Novak Vjenceslav: Priprava k nauci o glazbenoj harmoniji. Za učiteljske škole. II. prerađeno izdanje. Zagreb, 1898.

Radić Ivan: Voćarstvo. Po najboljim vrelima i po vlastitom iskustvu. Križevci, 1898, 8°, str. 336.

Sadržaj. Uvod. Uzgoj voćaka. Njega voćaka. Uzgoj patuljastih voćaka. O rezu patuljastih voćaka. Uzgoj inih voćaka i voćnoga grmlja. Bolesti voćaka i voća te štetne i korisne životinje po voćarstvo.

Radivojević Ilija: Pouke iz pedagogije. Nekoliko savremenih pitanja o školi. Za učitelje. Novi Sad, 1898., 8°, str. 146. Štamparija Đorđa Ivkovića.

Rubetić Cvjetko: Katolička dogmatika za više razrede srednjih učilišta. II. izdanje. Zagreb, 1898.

Rubetić Cvjetko: Katolička liturgija i obredoslovlje za srednja učilišta. Treće izdanje. Zagreb, 1898., ima 8 tisk. araka.

Smrekar Milan: Priručnik za političku upravu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Izlazi u svescima po 4 tisk. arka. Zagreb, 1898.

Šenoa dr. M.: Zemljovid »Azija« po najnovijim vrelima. Zagreb, 1898.

Širola Ivan: Svjetska povijest u slikama. Po prof. Vjek. Klaiću, dru. Iv. Hoiću i drugim piscima. Izradio . . . Zagreb, 1898., 4°, str. 110. Naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Varjačić Lj.: Milim pokojnicima hrvatskim pedagozima i učiteljima. Spjevao . . . Varaždin, 1898., 8°, str. 60. Sv. I.

Sadržaj. Pjeva uspomeni i zaslugama 22 naših pedagoga i učitelja i dodaje na kraju kratki vjekopis pokojnika.

1899.

Andres Franjo: Za učiteljevu praksu prigodne misli i upute. Zagreb, 1899., 8°, str. 121.

Sadržaj. Predgovor. I. O naučnoj osnovi za pučke škole. II. O pojedinim naučnim granama. III. O školskim šetnjama. IV. O formalnim stupnjevima. V. O inšpekciji. VI. O školskom redu. VII. Školska ploča i kreda. VIII. O učiteljevu taktu. IX. O štednji sa školskim vremenom. X. Još malo savjeta. Dodatak (popis učila za pučke i šegrtske škole).

Basariček Stjepan: Rukovođ za početnu stvarnu ili zornu obuku. Izdao hrv. pedag. knj.-zbor. Zagreb, 1899.

Sadržaj. Predgovor. Škola. Kuća. Čovjek. Dvor. Selo. Grad. Vrt Šuma. Brdo. Livada i pašnjak. Polje. Voda. Nebo.

Deharb: Veliki katolički katekizam za srednja učilišta. (Po Dehardu.) Zagreb, 1899., ima $7^1/_2$ tiskanih araka.

Domac dr. Julije: Organska kemija ili kemija ugljikovih spojeva za više razrede realnih gimnazija i realaka. Drugo izdanje. Zagreb, 1899, ima $15^7/_8$ tiskanih araka.

Gostiša dr. Ivan: Viša djevojačka učilišta. Sastavio . . . Preštampano iz Nastavnoga Vjesnika knj. VIII., sv. 2. Zagreb, 1899., 8°, str. 25.

Hoić dr. Ivan: Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola. Četvrto ispravljeno izdanje. Zagreb, 1899.

Jurmić Leonardo: Dr. Karla Schenkla Hrestomatija iz Ksenofona, sastavljena iz anabaze, kirupedije, spomena Sokratovih, s komentarom i rječnikom. Drugo izdanje. Po 11. izdanju njemačkoga izvornika skratio i preradio . . . Zagreb, 1899.

Katekizam: Mali katolički za niže pučke škole. (Po Deharbeu). U Zagrebu, 1899., 8°, str. 39. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

Klaić Vjekoslav: Klunov opći zemljopis za srednje škole. Preradio ga R. Trampler. Po 23. njemačkom izdanju priredio drugo hrvatsko izdanje . . . Zagreb, 1899., ima $14^1/_4$ tiskanih araka.

Klobučar Dragutin: Pučka predavanja. Savjeti i upute

našim seljacima. Bjelovar, 1899., 8., str. 109. Tisak J. Fleischmana.

Končar Simeon: Rukovod za geometrijsku obuku u nižim i višim pučkim školama. Zagreb, 1899., 8, str. 120. Izdao hrv. ped. knj. zbor.

Sadržaj. Znamenitost geometrije. Povijest obuke u geometriji. Učivo za obuku u geometriji. Metoda obuke u geometriji. Geometrijsko crtanje. Primjeri za obuku u geometriji. Konstruktivne zadaće iz geometrije. Računske zadaće iz geometrije.

Korlević Antun: Dr. Vjekoslava Pokornoga prirodopis životinjstva sa 391 slikom i kartom zemaljskih polutaka. Za niže razrede srednjih učilišta s njemačkoga pohrvatio Ž. V. Osmo hrvatsko izdanje preradio po 24. njemačkom izdanju ... Zagreb, 1899., ima $18^5/_8$ tizkanih araka.

Körbler dr. Đuro: Ivana Pavca latinska slovnica za gimnazije. 5. izdanje. Zagreb, 1899.

Koščević Vjekoslav: Nekoliko opazaka o uzgoju. Bjelovar, 1899., 8^0, str. 160.

Sadržaj. Uvod. Prvo i najveće uzgojno pravilo. Prijegor u uzgoju. Traži se instruktor! Najzamamniji miraz. Male i velike laži u uzgoju. Šiba u domu i školi. Zvijezde i mladež. Šta da uče djevojke. O zanimanju. Bi li — ne bi li u školu. Životinje i ljudi. O najboljoj metodi. Previše ih je. Kada valja uzgojem početi. Dječje štivo. I djecu moramo priučavati odricanju. Čime bijahu opskrbljena djeca moga prijatelja? Moda. Koliko učitelja i drugih ljudi treba uzorna škola. Na rastanku.

Kučera dr. Oton: Počela fizike na osnovi iskustva i pokusa. Za niže razrede srednjih i njima sličnih škola. Sa 307 slika i jednom kartom. Zagreb, 1899.

Kučera dr. Oton: Općenita aritmetika i algebra za više razrede srednjih i njima sličnih škola. Napisao ... Zagreb, 1899., 8., str. 357. Nakladom kr. sveučilišne knjižare Fr. Supana.

Maretić dr. T.: Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskog književnog jezika. Zagreb, 1899., ima $44^1/_2$ tisk. araka.

Maretić dr. T.: Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede sred. učilišta. Zagreb, 1899., ima $17^1/_2$ tisk. araka.

Maretić dr. T.: Hrvatska čitanka za II. razr. srednjih učilišta. Šesto izdanje. Zagreb, 1899.. ima $14^1/_8$ tisk. araka.

Marn Franjo: De viris illustribus urbis Romae a Romulo ad Augustum. Autore Lhomond. Za III. razr. hrvatskih gimnazija priredio i rječnik dodao . . . Zagreb, 1899., ima $14^1/_4$ tisk. araka. Treće izdanje.

Marn Franjo: Njemačka čitanka za srednja učilišta. Treće pregledano izdanje. I. svezak za V. i VI. razred. Zagreb, 1899., ima $24^1/_2$ tisk. araka.

Marn Franjo: Njemačka vježbenica za III. i IV. razred sred. učilišta. Drugo ispravljeno izdanje. Zagreb, 1899., ima $14^1/_4$ tisk. araka.

Matijaca Bartul: Ćudoredne dužnosti djevojčica. Napisala Ema Matteazzi. Preradio po VIII. talij. izdanju . . . Senj, 1899., 8^0, str. 134.

Sadržaj. Bog. Ćudorednost. Bogoštovlje. Ljubav. Sinovska ljubav. Bracka ljubav. Ljubav djedova-rodbine. Ljubav iskrnjega. Štovanje starcima. Ljubav domovine. Posluh zakonima. Svojeljublje. Milosrdnost. Popustljivost i snošljivost Poslušnost. Blagost. Čednost. Veselost. Poniznost. Zavist. Štednja. Raskoš. Moda. Rasipnost. Lakomost. Siromaštvo. Bogatstvo. Želje. Svoj stalež. Dobro i zlo. Sreća. Urednost. Umjerenost. Trijeznost. Ljepote tjelesne i ljepote ćudoredne. Poznanje samoga sebe. Ustrpljenje. Priklonost. Čuvstvo dužnosti. Duševna sloboda. Pogrješke. Kreposti. Gnjev. Srdžba. Uvreda. Mržnja. Osveta. Oproštenje. Pravica. Tuđa svojina. Razmišljanje. Predvidnost. Opreznost. Obećanje. Čovjekoljublje prema služinčadi. Dobrota. Predrasude i sujevjerstva. Prijateljstvo. Ljubopitnost. Tajnost. Strah. Srčanost. Istina. Laž. Stidljivost. Dobar glas. Poštenje. Zloglasenje. Kleveta. Domać skrbi. Lijenost. Rad. Vrijeme. Igre. Zabave. Vladanje strasti. Častohlepje. Ispraznost. Oholost. Savijest. Život. Smrt.

Musić dr. August: Dr. Karla Schenkla grčka početnica za III. i IV. razr. gimnazijski. Šesto hrvatsko pregledano i popravljeno izdanje. Zagreb, 1899., ima $17^7/_8$ tisk. araka.

Medved Josip: Nekoliko savjeta i naputaka za roditelje gluhonijemih učenika. Napisao . . . Zagreb, 1899., str. 160.

Petrović Jovan: Zbornik molitava za pravoslavnu srpsku mladež. Zagreb, 1899., 8^0, str. 132.

Sadržaj. Molitve jutrenje. Molitve na svetoj liturgiji. Pjesme, što se poju na svetoj liturgiji. Molitve pred sv. pričešćem. Molitve poslije sv. pričešća. Molitve večernje. Duhovne pjesme. Molitve za raznu potrebu.

Računar, Najsigurniji i najbolji hitri. Ručna knjiga neophodno potrebna kod kupovanja i prodavanja. Proračunano u krunskoj vrijednosti od 1 do 100 komada, od 1 do 100 filira sa dodatkom. II. izd. Sisak (1899.), 8^0, str. 135.

Sadržaj. Proračunavanje vrijednosti od 2—99 filira. Tablice za proračunavanje kamata sa 4—10%. Tablice za proračunavanje stare mjere u novu i obrnuto.

Senc Stjepan: Latinska vježbenica za četiri gornja raz-

reda gimnazijska. I. dio: članci za prijevod, tvrdo vezan; II. dio: bilješke, stilistički dodatak, kratka sinonimika, rječnik broširan. Zagreb, 1899.

Suk dr. Feliks: Katolička apologetika za više razrede srednjih učilišta. Drugo izdanje. Zagreb, 1899., ima 11¼ tisk. araka.

Schwarz dr. Gavro: Povijest židova od babilonskoga sužanjstva do današnjega doba. Drugo doba, od razorenja hrama do propasti gaomata (70 do 1070.) II. svezak. Sisak, 1899.

Šeringer Vinko: Priručni rječnik tuđih riječi i fraza. Za praktičnu porabu pri čitanju i razgovoru sastavio . . ., učitelj domagovićki. Zagreb, 1899., 16⁰, str. 169. Tisak Antuna Scholza.

Što da uči po nedjeljama majka svoje čedo. Pouka malenih u kršćanskoj vjeri. Njemački napisala M. pl. P..., prevela dva bogoslovca. Senj, 1899., 8⁰, str. 145.

Sadržaj. Pouke, njih 49, naknađuju djeci ono, što je odraslima riječ Božja s propovjedaonice, poučavajući ih o svemogućnosti Boga, o smrti, Spasitelju, o Božiću, o došašću, o Uskrsu i t. d.

Tkalec Mirko: Uzgoj bez šibe za roditelje i učitelje. Zagreb, 1899., 8⁰, str. 12. Tiskom Brusine.

Teodorović Sava: Pravoslavna moralka za više razrede srednjih škola. Zagreb, 1899.

Ulrich Edmund: Povijest svjetske trgovine srednjega vijeka za više trgovačke škole. Zagreb, 1899.

Wassmuth-Stožir: Fizika za niže razrede srednjih škola Napisao . . . Četvrto izdanje. Sa 182 slike. U Zagrebu, 1899., 8⁰, str. 195. Nakladom sveučilišne knjižare Fr. Supana.

Vitanović Josip: Hrvatska čitanka za VI. razr. viš. djev. škola. Sastavio i za upotrebu u ženskim stručnim školama preudesio . . . Zagreb, 1899., ima 17⅛ tisk. araka.

Vrbanić dr. Juraj: Trgovačko zakonoslovlje za više trgovačke škole i za svakidanju porabu. Zagreb, 1899.

Zahradnik dr. i Segen dr.: Geometrijska vježbenica za više razrede srednjih učilišta. II. dio. Trigonometrija i analitična geometrija. Zagreb, 1899., ima 9⅜ tisk. araka.

1900.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski. Četvrto izdanje. Zagreb. Zagreb, 1900.

Fabković Skender: Moje zabavice. I. Dakanje. II. Naopako rabi se genitiv i dativ. III. Trpne izreke. Razložio . . . Zagreb, 1900., 8⁰, str. 87. Tiskom Mile Maravića.

Goeszl Jakov: Zbirka ispitnih pitanja zadavanih kandidatima i kandidatkinjama prigodom polaganja pismenih ispita, osposobljujućih za učiteljsku službu na nižim i višim pučkim školama, te iz francuskoga jezika i gimnastike. Sabrao . . . . Zagreb, 1900., 8⁰, str. 70. Nakladom sveučilišne knjižare Fr. Suppana.

Gollner Julije: Poslovna vježbenica sa uputom i primjerima za niže i više pučke, opetovne i šegrtske škole. Zagreb, 1900. 1./IV.

Hranilović pl. dr. Hinko: Hardt-Schmidt Kozenov geografski atlas za srednje škole s hrvatskim nastavnim jezikom priredio i upotpunio . . . Beč, 1900.

Iveković dr. Francisko: Biblijska povijest starozavjetne objave Božje za srednje škole. Treće popravljeno izdanje. Zagreb, 1900.

Jambrišak-Truhelka: Na domaćem ognjištu List za porodicu. Izdaje hrv. ped. književni zbor. U Zagrebu, 1900.

Kenfelj Ivan: Geometrija za niže gimnazije i nalik škole. Treće izdanje. Zagreb, 1900.

Kirin Josip: U Rimu. Uspomene na putovanje zagrebačkih učiteljskih pripravnika u Rim. Napisao . . . Pretiskano iz »Prosvjete« Zagreb, 1900., 8⁰, str. 46.

Klemen Vjekoslav: Veliki učiteljski koledar sa šematizmom pučkoga učiteljstva Hrvatske, Slavonije, Bosne i Hercegovine za prostu godinu 1900. Zagreb, 4⁰, str. 51./XCVII.

Komenski Jan Amos: Velika didaktika. Preveo iz latinskoga dr. Julije Golik, gimn. profesor. Zagreb, 1900., 8⁰, str, 336. Naklada hrv. ped. književnoga zbora.

Kostić dr. Lazar: Henrika Dernburga Pandekte. Preveo... Dio I. Zagreb, 1900.

Koščević Vjekoslav: 1300 zadaća za sastavoslovne vježbe na temelju čitanaka za pučke škole. Sastavio . . ., učitelj u Zagrebu. Petrinja, 1900., 8⁰, str. 146. Tisak i naklada Drag. Benka.

Kučera dr. Oton: Metodička zbirka primjera i zadaća iz općene aritmetike i algebre s osobitim obzirom na primjene u

geometriji, fizici i kemiji. Za više razrede srednjih i njima sličnih škola. Zagreb, 1900.

L' État des Écoles en Croatie et Slavonie avec l' aperçu des Institutions Humanitaires et d' Éducation à la fin de l' année scolaire 1898/9. Publié par le Gouvérnement roy ... Section de l' Instruction publique et des Cultes, a Zagreb. A l' occasion de l' Exposition internationale de 1900 à Paris. Zagreb, 1900., 8°, str. 82. Tiskara Narodnih Novina.

Medić Mojo i Prica Nikola: Woldřich-Burgersteinova zoologija za više razrede srednjih škola. Preveli ... Treće hrvatsko izdanje sa 436 slika u tekstu i 2 litogr. tablice. Zagreb, 1900.

Milčinović Andrija (učitelj u Zdencima, Brod n./S.) Zapisci. Zagreb, 1900., 8°, str. 58. Dionička tiskara.

Milovanović Mihajlo: Hrišćanski katihizis pravoslavne crkve za srednje škole. Karlovci, 1900.

Nastavne osnove, Nacrt za niže pučke škole prihvaćene na glavnoj skupštini »Saveza učiteljskih društava« 1900., 8°, str. 11.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka i realnih gimnazija. I. dio, za II. razred. Peto izdanje. Zagreb, 1900.

Novak Vilko: Teoretska i praktična obuka zbornoga pjevanja u srednjim školama. Zagreb, 1900.

Petrović Jovan: Hrišćanska knjižica, list za mladež pučkih i srednjih škola. Zagreb, 1900.

Poljak Milan i Marija: Đurđevac. Napisali . . . Napose štampano iz »Glasnika hrv. naravosl. društva« XII. godina. Zagreb, 1900., 8°, str. 8. Kr. zemaljska tiskara.

Sedmak Ivan: Amerikanska škola. Zagreb, 1900.

Sarazin Ferdinand: Francusko trgovačko dopisivanje za porabu u višim trgovačkim školama. Zagreb, 1900.

Spomenica o dvadesetpetogodišnjici (1875.—1900.) hrv. učiteljskog društva grada Karlovca i okolice. Društvenim članovima posvetio upravni odbor. U Karlovcu, 1900., 8°, str. 34. Tisak Drag. Hauptfelda.

Šilović dr. Josip: Zapuštena i zločinačka mladež. Napisao ... U Zagrebu, 1900., 8°, str. 34. Tiskom dioničke tiskare.

Šrepel Milivoj: Rimske starine. Po K. I. Bojesenu. II. izdanje. Znanstvena knjižnica. VII. svezak. Zagreb, 1900.

Šulentić Dinko: Trgovačko dopisivanje (korespondencija) za porabu u višim trgovačkim školama i u praksi. Zagreb, 1900.

Tišler-Galovac: Zbirka školskih pjesama po narodnim napjevima. Sabrao i prilagodio ... Dragutin Galovac, udesio za pjevanje uz glasovir ili harmonijum Ivan N. Tišler. Zagreb, 1900., str. 63.

Turić dr. Juraj: Teorija nastavne osnove s obzirom na pučke škole. Zagreb, 1900.

Turić dr. J.: Nacrt nastavne osnove za pučke škole i opetovnicu. Napisao ... Preštampano iz »Napretka«. U Zagrebu, 1900., 8⁰, str. 26. Tiskom C. Albrechta.

Živanović Aleksandar: Nauka o bogosluženju pravoslavne crkve ili pravoslavna liturgika za učenike srednjih škola. Karlovci, 1900.

1901.

Adamović dr. Julije: Francuska čitanka s bilješkama i rječnikom za više razrede srednjih škola. Drugo prerađeno izdanje. Zagreb, 1901.

Belaj dr. Ferdinand: Povijest crkve Kristove za srednje škole. Treće izdanje. Zagreb, 1901.

Bosanac S. i Šurmin Đ.: Čitanka iz književnih starina staroslovenskih, hrvatskih i srpskih za VII. i VIII. razred srednjih škola. Drugo popravljeno i popunjeno izdanje. Zagreb, 1901.

Cesar Pavao: Uputa u vinogradarstvo ili kako treba uzgajati nove vinograde, da dobro uspijevaju i dosta rode. Drugo prošireno i popravljeno izdanje sa 45 slika. Zagreb, 1901.

Cuvaj Antun: Školski zakon od 31. listopada 1888. s provedbenim naredbama i načelnim rješidbama. Pribrao i uredio ... Zagreb, knjiga I., 1901.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za IV. gimnazijski razred. Peto izdanje. Zagreb, 1901.

Divković Mirko: Rečenica za školu. Zagreb, 1901.

Domac dr. Julije: Anorganska kemija za više razrede realnih gimnazija i realaka. S 55 slika i jednom bojenom spektralnom tablicom. Zagreb, 1901.

Franić Dragutin: S đacima kroz Bosnu, Hercegovinu, Crnu goru, Dalmaciju, Jadransko more, Istru (Trst, Mletke, Ri-

jeku) i Hrvatsku. Donja Tuzla, 1901. Ima 29 štampanih araka u 8^0.

Golik dr. Julije: C. Julii Caesaris commentarii de bello gallico. Za školsku uporabu izdao i bilješkama popratio ... Sa slikama i planovima. Zagreb, 1901.

Golik dr. Julije: Ivana Pavca latinska gramatika za srednje škole. Šesto sasvijem prerađeno izdanje. Zagreb, 1901.

Hoić dr. Ivan: Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola. Peto prerađeno izdanje. Zagreb, 1901.

Hoić dr. Ivan: Zemljopis za I. licejski razred. Zagreb, 1901.

Hrvatski školski muzej. Zagreb, 1901.

Klaić Vjekoslav: Fr. B. Kořineka povjesnica novoga vijeka za više razrede srednjih učilišta. Sa 9 slika. Četvrto izdanje. Zagreb, 1901.

Korlević Antun: Dra. Vjekoslava Pokornoga prirodopis životinjstva za niže razrede srednjih škola, s njemačkoga pohrvatio Ž. V. IX. hrv. izdanje preradio po XXV. njem izdanju ... Sa 403 slike i kartom polutaka. Zagreb, 1901.

Markovac Gavro: Načela perspektive i uporaba im. Prvi dio. Perspektiva bez uporabe kratica. Zagreb, 1901.

Marn Franjo: Njemačka vježbenica za prvi i drugi razred srednjih učilišta. Četvrto ispravljeno izdanje. Zagreb, 1901.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realke i realnih gimnazija na temelju propisane naučne osnove. II. dio za treći razred. 5. popravljeno izdanje. Zagreb, 1901.

Pogačić Milka: Domaće ognjište. List, kojemu je zadatak, da što bolje zbliži dom i školu i da porodicu upozna s naprednim uzgojnim načelima. Zagreb, 1901.

Rubetić Cvjetko: Katolička liturgika ili obredoslovlje za srednja učilišta. IV. izdanje. Zagreb, 1901.

Rubetić Cvjetko: Malo katoličko obredoslovlje za preparandije i više pučke škole. Četvrto izdanje. Zagreb, 1901.

Štica za poznavanje crkveno-slavenskih pismena. Karlovci, 1901.

Valla F.: Francuska revolucija. Ustavotvorna i zakonodavna skupština i konvenat. Karlovac, 1901.

Zoch B.: Evanđelički katekizam kršćanske vjere po malom katekizmu dra. Martina Luthera i po tumaču dra. J. Mar-

bacha i P. Čobrde uz dokazne riječi svetoga pisma, hrvatski sastavio . . . . Zagreb, 1901.

Živković Jovan i Živanović Jovan: Zbornik crkvenih bogoslužbenih pjesama i molitava, izvod iz tipika i crkveno-slovenskì rječnik za pravoslavne srpske crkve i škole. Karlovci, 1901.

1902.

Adamović dr. Julije: Francuska početnica za srednje škole na temelju zorne obuke i štiva. Četvrto prerađeno izdanje. Zagreb, 1902.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za I. razred gimnazijski. Izdanje sedmo. Zagreb, 1902.

Gorjanović-Kramberger dr.: Geološka karta predjela Ptuj-Vinica u mjerilu 1 : 75.000 (Zona 20 Col. XIV. karte c. i kr. vojno-geografskog zavoda u Beču. Izrađena i tumačećim tekstom providena od . . . Zagreb, 1902.

Gundrum dr. Fran: Duhan. Zagreb, 1902.

Kenfelj Ivan: Aritmetika za niže gimnazije i nalike škole. Treće izdanje po dru. Franji Hočevaru. Zagreb, 1902.

Klaić Vjekoslav: Povjesnica srednjega vijeka za više razrede srednjih učilišta. Treće, nepromijenjeno izdanje. Zagreb, 1902.

Kučera dr. Oton: Eksperimentalna fizika na osnovi novijega mišljenja, za više razrede srednjih i njima sličnih škola. Zagreb 1902.

Kuzmić Martin: Sofoklov Ajas. Izdao s hrvatskim komentarom . . . Zagreb, 1902.

Ljubić Miloš: Moj način pčelarenja i njegovi uspjesi po Emilu Preussu, priredio . . . Sa 17 slika. Vinkovci, 1902.

Musić dr. August: Grčka vježbenica za više razrede gimnazijske po dru. Schenkelu. Drugo popravljeno izdanje. Zagreb, 1902.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realki i realnih gimnazija. I. dio za II. razred. Sa 104 slike i mnogim vježbama. VI. izdanje. Zagreb, 1902.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realki i realnih gimnazija. III. dio za IV. razred. 5. izdanje. Zagreb, 1902

Nenin Petar: Računica za niže razrede srednjih učilišta. Treće popravljeno izdanje. Zagreb, 1902.

Pavičić Stanko: Dra. Mihaila Geistbecka astronomijska i fizična geografija za gornje razrede srednjih škola i za učiteljske škole. 21. njemačko izdanje preveo i za naše potrebe. priredio . . . Sa 77 slika u tekstu. Zagreb, 1902.

Pindor Josip, Lic. Theol.: Biblijska povjesnica za evangeličku mladež pučkih i nižih srednjih škola. Zagreb, 1902.

Pinter Robert: Njemačka čitanka za VII. i VIII. razred srednjih učilišta. Zagreb, 1902.

Segen dr. David: Uputa u deskriptivnu geometriju s pomoću sustavno poređanih zadaća. Drugo posvema prerađeno izdanje. Zagreb, 1902.

Sitarić Ivan: Pčelarstvo, sa 67 slika. Sarajevo, 1902.

Šilović dr. Josip: Kazneno pravo, po dru. K. Janki. Znanstvena knjižnica, razdio I. »pravne i državoslovne nauke« svezak 2. u drugom popravljenom izdanju. Zagreb, 1902.

Tropš dr. Stjepan: Lessing »Minna von Barnhelm«. Vesela igra u pet čina. Njemačkom tekstu dodao uvod i tumač . . . Zagreb, 1902.

Turić dr. J.: Metodika obrazovne obuke u pučkim osnovnim školama. Petrinja, 1902.

Varićak dr. Vladimir: Dra. Franje Hočevara aritmetika za više razrede srednjih škola. Preveo . . . Zagreb, 1902.

1903.

Bošnjak Oton: Vježbenica za knjigovodstvo za više pučke, šegrtske i njima nalike škole. Preveo . . . Zagreb, 1903.

Divković Mirko: Oblici i sintaksa hrvatskoga jezika za srednje škole. Zagreb, 1903.

Dukat Vladoje: Čitanka iz englesko-američke i skandinavske književnosti. Složio i uredio . . . Svjetska književnost u hrvatskim prijevodima. IV. svezak. Zagreb, 1903.

Heffler Ferdo: Metodika za vjeronauk u nižim pučkim školama. Zagreb, 1903.

Hoić dr. Ivan: Zemljopis za II.—VIII. razr. ženskoga liceja. Zagreb, 1903.

Katić Franjo: Srpsko-hrvatsko-latinski rječnik za srednje škole. (Po Georgesu.) Beč, 1903.

Kenfelj Ivan: Geometrija za niže gimnazije i nalik škole. 4. izdanje. Po dru. Franji Hočevaru priredio . . . Zagreb, 1903.

Klobučar Josip: Filipovićeva slava prigodom otkrića spomen-ploče na rodnoj mu kući u Velikoj Kopanici 5. srpnja 1903. Zagreb, 1903.

Kukla Karel: Zbirka preludija za orgulje. Senj, 1903.

Kuzmić Martin: Platonova obrana Sokratova i Kriton. Karlovac, 1903.

Kuzmić Martin: Sofoklov Edip kralj. S hrvatskim komentarom. Zagreb, 1903.

Marković pl. Franjo: Razvoj i sustav općenite estetike. Znanstvena knjižnica VIII. svezak. Sa crtežima u tekstu i 5 slika u prilogu. Zagreb, 1903.

Mařik Vjenceslav Zaboj: Računstvo napamet za mladež pučkih učiona. Četvrto, na temelju zlatne vrednote preradeno izdanje. Zagreb, 1903.

Medić-Prica: Woldřich-Burgerstein zoologija za više razrede srednjih škola. IV. sasvim preradeno hrvatsko izdanje sa 436 slika u tekstu. Zagreb, 1903.

Milaković Josip: Naša pjesma, antologija hrvatskoj mladeži. Donja Tuzla, 1903.

Novak Vilko: Crkvena Pjesmarica za ženska srednja učilišta. Troglasno sa pratnjom orgulja udesio . . . Zagreb, 1903.

Rad hrv. učiteljskih društava. Zagreb, 1903.

Rubetić Cvjetko: Kratka katolička dogmatika za preparandije i više pučke škole. Treće izdanje. Zagreb, 1903.

Sarazin F.: Pregled francuske književnosti za više razrede ženskoga liceja. Zagreb, 1903.

Senc Stjepan: Latinska vježbenica za četiri gornja razreda gimnazijska. Drugo izdanje. Zagreb, 1903.

Šandor Franjo: Kemija i mineralogija za četvrti razred realnih gimnazija i realaka. Sa 100 slika u tekstu. Zagreb, 1903.

Šiller Dragutin: Metodika obuke u krasnopisu. Zagreb, 1903.

Vrbanić dr. Juraj: Mjembeno pravo. Znanstvena knjižnica razdjel I. »pravne i državoslovne nauke« svezak IV. Drugo izdanje. Zagreb, 1903.

1904.

Bučar dr. Franjo: Über körperliche Erziehung in Kroatien und Slavonien. Nürnberg, 1904.

Gorjanović-Kramberger dr.: Geološke karte predjela Rogatac-Kozje i Zlatar-Krapina, s tumačećim tekstom providene. Mjerilo 1 : 75.000 zona 20 col. XIV. Karte c. kr. vojno-geografskoga zavoda u Beču, 1904.

Gundrum dr. Fran: Alkohol — otrov! U čaši se više ljudi utopi, nego u moru. Zagreb, 1904.

Musić dr. August: Gramatika grčkoga jezika. Četvrto pregledano izdanje. Zagreb, 1904.

Nenin Petar: Schiffner Franjo, Rukovod k nauci o deskriptivnoj geometriji u realkama i sličnim zavodima. Sa 153 slike u tekstu i mnogobrojnim vježbama. Preveo . . . Zagreb, 1904.

Nešković Mita: Linhard i Gertruda, pripovetka sa švajcarskoga sela iz XVII. vijeka. Napisao Jovan Hajnrih Pestaloci.

Peyer Franjo: Zemljovid kraljevina Hrvatske i Slavonije. Mjerilo 1 : 240.000. Zagreb, 1904.

Peyer Franjo: Zemljovidni atlas za pučke ili osnovne škole. Po naputku Stjepana Širole crtao . . . Zagreb, 1904.

Polić dr. Ladislav: Dra. Franje pl. Liszta Medunarodno pravo. Znanstvena knjižnica, razdjel I. »pravne nauke«, svezak VII. Zagreb, 1904.

Popović Vilko: Pučke knjige. I. knjiga. Zagreb, 1904.

Rožić Vatr.: Barbarizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku. Sabrao i obradio . . . Zemun, 1904.

Srkulj dr. Stjepan: Putzerov historički atlas za stari, srednji i novi vijek u 32 lista i 97 karata za srednje škole u Hrvatskoj i Slavoniji po 22. njemačkom izdanju od Alfreda Baldamusa i Ernsta Schwabea, a 2. češkom izdanju Jos. Dušeka, priredio i upotpunio . . . Beč, 1904.

Stajić Vasa: Obrazovanje volje. Napisao Jules Ponjot. Sa osamnaestoga francuskog izdanja preveo . . . Sremski Karlovci, 1904.

Strohal Rudolf: Hrvatskih narodnih pripovijedaka knjiga II.: narodne pripovijetke iz grada Karlovca, sela Lokava, Delnica i trgovišta Vrbovskoga. Karlovac, 1904.

Strohal Rudolf: Hrvatske narodne pripovijetke, knjiga III. narodne pripovijetke iz grada Rijeke, trgovišta Mrkoplja i Ravne Gore, te sela Broda na Kupi i Oštarija. Karlovac, 1904.

Veliki katolički katekizam za srednja učilišta. (Po Deharbu.) Zagreb, 1904.

Zagoda Đuro: Petračić Franjo, Hrvatska čitanka za više razrede srednjih učilišta. Dio prvi. Poetika, stilistika, proza. Peto izdanje. Zagreb, 1904.

Živković Jovan: Školska djeca na službi Božjoj. Srem. Karlovci, 1904.

1905.

Adamović dr. Julije: Francuska gramatika za srednje škole. Treće prerađeno izdanje. Zagreb, 1905.

Arnold dr. Đuro: Psihologija za srednja učilišta. IV. izdanje. Zagreb, 1905.

Becić Ferdo: Đačke uspomene. Svezak I. Zagreb, 1905., 128 stranica.

Bosanac dr. Stjepan: Dra. Broza Ivana oblici jezika staroga slovenskog s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srpskog za VII. i VIII. razred gimnazijski. Četvrto izdanje. Zagreb, 1905.

Bošnjak Oton i Kreibig Josip Cl.: Trgovačko knjigovodstvo. I. dio: Prosto knjigovodstvo. Drugo izdanje. Zagreb, 1905.

Bošnjak Oton: Nauk o trgovini. II. izdanje. Zagreb, 1905.

Cuvaj: Rechenbuch für die I. Klasse der niederen Volksschulen. Prijevod iz hrvatskoga. Zagrěb, 1905.

Cuvaj Antun: Rechenbuch für die II. Klasse. Prijevod iz hrvatskoga. Zagreb, 1905.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski. V. izdanje. Zagreb, 1905.

Florschütz dr. Josip: Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole. Zagreb. 1905.

Gundrum-Oriovčanin dr. Fran: a) O pivu, b) Alkohol i djeca. Križevac, 1905.

Host Vjekoslav: Dra. Pokornoga Vjekoslava Prirodopis životinjstva za niže razrede srednjih škola. Po 26. njemačkom izdanju od dra. Roberta Latzela na podlozi bioloških pojava. Deseto hrvatsko izdanje. Preveo . . . . Sa 335 slika u tekstu. Zagreb, 1905.

Jurmić Leonardo: Odabrane pjesme P. Ovidija Nazona. Za gimnazije priredio i protumačio . . . Treće prerađeno i prikraćeno izdanje. Zagreb, 1905.

Korlević Antun i Bayer Josip: Počela kemije i mineralogije za niže razrede srednjih učilišta, ženski licej, više djevojačke škole i više pučke škole realnoga smjera II. prerađeno izdanje. Zagreb, 1905.

Modestin dr. Josip: Zemljopis i statistika austro-ugarske monarhije za srednja učilišta. Drugo izdanje. Zagreb, 1905.

Modestin dr. Josip: Zemljopis za srednje škole. Po knjizi dra. Eduarda Richtera. Sa 20 karata i 43 slike. Zagreb, 1905

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka i realnih gimnazija. Na temelju propisane naučne osnove. I. dio za drugi razred. Sa 104 slike i mnogim vježbama. VII. izdanje. Zagreb, 1905.

Segen dr. David i Zahradnik dr. Karlo: Geometrijska vježbenica za više razrede srednjih škola. I. dio. Planimetrija i stereometrija, drugo ispravljeno izdanje. Zagreb, 1905.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za prvi razred srednjih učilišta. Zagreb, 1905.

Šilović dr. Josip: Kazneno pravo. Po dru. M. Janki. III. popravljeno izdanje. Znanstvena knjižnica. Svezak II Zagreb, 1905.

Šurmin Đ. i Bosanac S.: Čitanka iz književnih starina staroslavenskih, hrvatskih i srpskih za VII. i VIII. razred srednjih škola. Treće popravljeno izdanje. Zagreb, 1905.

Varićak Vladimir: Dra. Franje Hočevara Aritmetika i algebra za više razrede srednjih škola. Preveo . . . Drugo izdanje. Zagreb, 1905.

1906.

Andrassy pl. Ljudevit dr.: Institucija rimskoga prava. Napisao dr. I. Baron uz sudjelovanje dra. Mallina, dra. Spevca, dra. Egersdorfera i dra. Maurovića, preveo dr. Milivoj Šrepel. Drugo ispravljeno izdanje priredio . . . Snopić I. Zagreb, 1906. Znanstvena knjižnica. Svezak III.

Andrassy pl. Ljudevit dr.: Institucija rimskoga prava. Napisao dr. I. Baron uz sudjelovanje dra. Mallina, dra F. Spevca,

dra. Egersdorfera i dra. Maurovića, preveo dr. Milivoj Šrepel. Drugo popravljeno izdanje priredio . . . Snopić 2. i 3. Znanstvena knjižnica. Svezak III. Zagreb, 1906.

Barlè Janko: Početna pouka u vjeri za gluhonijeme. Napisao Henrik Rechberger, preveo . . . Zagreb, 1906.

Boranić dr. D.: Dra. Broza Ivana Hrvatski pravopis. Priredio . . . IV. izdanje. Zagreb, 1906.

Bošnjak Oton i Kreibig dr. Josip: Trgovačko knjigovodstvo. II. dio: Dvojno knjigovodstvo. II. izdanje. Zagreb, 1906.

Cuvaj Antun: Vremenoslovni i alfabetski našasnik k Sl. Glasniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, za vrijeme od 22. prosinca 1882. do 30. lipnja 1906. Zagreb, 1906.

Domac dr. Julije: Organska kemija ili kemija ugljikovih spojeva za više razrede realnih gimnazija i realaka. IV. izdanje, Zagreb, 1906.

Dvorniković Ljudevit: Essay-i iz područja psihološke pedagogije i estetike. Sarajevo, 1906.

Gjurić Nikola: Novi Naraštaj, list za suzbijanje alkoholnih pića za školu i dom. Zagreb, 1906.

Gorjanović-Kramberger dr.: Geološka karta predjela Ivanić - Kloštar - Moslavina; u mjerilu 1 : 7500. Zagreb. 1906.

Gundrum-Oriovčanin S. Fran dr.: Njega zubi. Zagreb, 1906.

Hirschmann Ivana: Djevojačka gimnastika. Zagreb, 1906.

Jobst S.: U radu je spasenje. Zagreb, 1906.

Klaić Vjekoslav: Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Četiri sveska. Zagreb, 1906.

Kučera dr. Oton: Dra. Wallentina Fizika za više razrede srednjih i nalik im škola. Po 11. izdanju za realke, 13. izdanju za gimnazije preveo s njemačkoga . . . Zagreb, 1906.

Lobmayer dr. Antun: Primaljstvo. Učevna knjiga za primalje. Sa 71 slika. Četvrto izdanje. Zagreb, 1906.

Medved Josip: Čitanka za gluhonijeme. Prvi dio. Građa za govorne oblike i zornu obuku u II. razredu. Zagreb, 1906.

Miholić Stanko: Hrvatska stenografija po sustavu Ga-

belsberger-Magdićevu. Autografirao prof. J. Mach u Kraljičinu Dvoru. Četvrto prerađeno izdanje. Zagreb, 1906.

Milaković Josip: Naša pjesma. Antologija hrvatskoga i srpskog pjesništva. Druga knjiga. Zagreb, 1906.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka i realnih gimnazija. II dio. Za IV. razred. Stereometrija s dodatkom o sjekotinama. S 87 slika i mnogobrojnim vježbama. IV. izdanje. Zagreb, 1906.

Novak Vilko: Pjevanka za djecu pučkih škola. Zagreb, 1906.

Pinter Robert: Njemačka čitanka za VII. razred srednjih učilišta. Drugo skraćeno i prerađeno izdanje. Zagreb, 1906.

Rubetić Cvjetko: Malo katoličko obredoslovlje za preparandije i više pučke škole. V. izdanje. Zagreb, 1906.

Segen dr. David: Geometrija za više razrede srednjih škola. Drugo posve prerađeno izdanje, priređeno djelomice po knjizi dra. Franje Hočevara. Zagreb, 1906.

Srkulj dr. Stjepan: Zemljovid histor. razvitka Hrvatske. Zagreb, 1906.

Šarić Ivan: Dr. Tomo Maretić: Hrvatska čitanka za II. razred srednjih škola. VII. izdanje. Ima $15^1/_2$ štamp. araka. Zagreb, 1906.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za prvi razred srednjih učilišta. Drugo izdanje. Zagreb, 1906.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za II. razred srednjih učilišta. Ima $11^1/_4$ štamp. araka. Zagreb, 1906.

Schwarz dr. Gavro: Povijest Židova. I. dio: Doba II. Hrama (536—70). Drugo posve prerađeno izdanje. Zagreb, 1906.

Širola Stjepan: Almanak hrvatskoj mladeži. Osijek, 1906.

Šurmin dr. Đuro: Hrvatski preporod. Zagreb, 1906.

Šurmin dr. Đuro: Povijest književnosti hrvatske i srpske. S 21 ispravom i sa 70 portreta. Zagreb, 1906.

1907.

Adamović dr. Julije: Francuska početnica za srednje škole na temelju zorne obuke i štiva. V. prerađeno izdanje. Zagreb, 1907.

Arnold dr. Đuro: Logika za srednja učilišta. III. izdanje. Zagreb, 1907.

Bučar dr. Franjo: Igre za društva i škole. Zagreb, 1907.

Cesar Pavao: Uputa u vinogradarstvo, ili kako ćemo obnoviti naše propale vinograde pomoću amerikanske loze. Zagreb.

Cuvaj Antun: Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. Sa 102 slike. Pribrao i uredio . . . Knjiga prva od najstarijih vremena do god. 1835. Zagreb, 1907., str. 938.

Divković Mirko: Rečenica za školu. Deseto popunjeno izdanje. Zagreb, 1907.

Drechsler dr. Branko: Petra Preradovića probrane pjesme. Za školu priredio i uvodom popratio . . . Zagreb, 1907.

Florschütz dr. Josip: Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole. Drugo popravljeuo izdanje. Zagreb, 1907.

Gundrum S. Fran dr.: Njega kose. Zagreb, 1907.

Gundrum S. Fran dr.: O produljenju života. Ima 221 stranu. Zagreb, 1907.

Hoić dr. Ivan: Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola. VI. ispravljeno i popunjeno izdanje. Zagreb. 1907.

Host Vjekoslav: Prirodopis životinjstva dra. Vjekoslava Pokornoga, za niže razrede srednjih škola. Po 28. njemačkom izdanju od dra. Roberta Latzela na podlozi bioloških pojava. 11. hrvatsko izdanje. Preveo . . . sa 92 kolorirane slike na 32 table i 276 slike u tekstu. Zagreb, 1907.

Iveković dr. Francisko: Biblijska povijest starozavjetne objave Božje za srednje škole. Četvrto popravljeno izdanje. Zagreb, 1907.

Janeček dr. Gustav: Rukovodnik za praktičke vježbe u kvalitativnoj kemijskoj analizi neorganskih tvarina. Drugo prošireno i prerađeno izdanje. Zagreb. 1907.

Kempf Julije: Mladome đačetu 1000 riječi iz hrvatske povijesti. Požega, 1907.

Klaić Vjekoslav: Fr. B. Kořinka Povjesnica novoga vijeka za više razrede srednjih učilišta. Peto izdanje. Priredio . . . Sa 9 slika. Zagreb, 1907.

Klaić Vjekoslav: Zemljovid Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine s pograničnim zemljama. Po I. J. Rothaugu i drugima priredio . . . Zagreb, 1907.

Knežević Jovan: Iz obrazovne politike sjeverne Amerike s obzirom na naše zakonarstvo po Baerenreitheru. Zagreb, 1907.

Kuralt Franjo: Pouka u gospodarstvu za učitelj. škole. Drugo prerađeno izdanje I. dio: poljodjelstvo, povrćarstvo, stočarstvo, pčelarstvo i živadarstvo. Sa 87 slika. Zagreb, 1898., ima 17 tisk. araka.

Kuzmić Martin: Gaja Salustija Krispa. Rat s Jugurtom. Priredio . . . Zagreb, 1907. (Grčki i rimski pisci s hrvatskim komentarom za srednje škole).

Kuzmić Martin: Grčki i rimski pisci s hrvatskim komentarom za srednje škole. Publije Vergilije Maron u izboru, priredio . . . Zagreb, 1907.

Kuzmić Martin: Sofoklova Antigona. Preradio . . . (Grčki i rimski pisci s hrvatskim komentarom za srednje škole). Zagreb, 1907.

Lobmayer dr. Antun: Primaljstvo. Učevna knjiga za primalje. Sa 79 slika. Treće sasvim prerađeno izdanje. Zagreb, ima $52^7/_8$ tisk. araka.

Ljubić Miloš: Kako se priređuje dobro voćno vino. Po dru. Ernestu Krameru. Vinkovci, 1898.

Medved Josip: Čitanka za gluhonijeme. Drugi dio. Građa za govorne oblike i zornu obuku u III. razredu. Zagreb, 1907.

Milutinović Vladimir: Katiheze za prvi razred osnovne škole. Karlovci, 1907.

Nenin Petar: Računica za niže razrede srednjih škola. Četvrto popravljeno izdanje. Zagreb, 1907.

Ortner dr. Stjepan: Život i rad Pavla Stoósa hrvatskoga pjesnika i svećenika. U stogodišnju obljetnicu njegova rođenja i otkrića spomen-ploče 22. rujna 1907. u Dubravici, priredio . . . Sa slikama. Zagreb, 1907.

Palmović Mihovio: Praktična provedba diktata u pučkim školama. Varaždin, 1907.

Pejić Adam: Fizika u osnovnoj školi. (Knjiga II. književnih izdanja učiteljskoga društva za grad i okružje Sarajevo.) Sarajevo, 1907.

Pinter Robert: Njemačka čitanka za VIII. razred srednjih učilišta. Drugo skraćeno i prerađeno izdanje. Zagreb, 1907.

Segen dr. David: Geometrija za više razrede srednjih učilišta. Zagreb.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za drugi razred srednjih učilišta. Drugo izdanje. Zagreb, 1907.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka gramatika za srednja učilišta. Zagreb, 1907.

Tomić Milan: Šmajlovi Opisi životinjskih vrsta. Beograd, 1907.

Toni Bogumil: Jagode. Zagreb, 1907.

1908.

Barac dr. Fran: Liturgika ili nauka o bogoštovnim obredima katoličke crkve. Sa 44 slike. Zagreb, 1908.

Bratelj Držislav: Rukovođ za početnu stvarnu i zavičajnu obuku. Izradio i sastavio po vlastitom iskustvu i po najmodernijim metodičarima. Zagreb, 1908., 8⁰, str. 165.

Bučar dr. Franjo: Povijest gimnastike. Zagreb, 1908., 8⁰, VIII + 184 str.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za I. razred gimnazijski. Izdanje osmo. Zagreb, 1908.

Dlustuš Ljuboje: Studije i dojmovi sa svjetske izložbe i internacionalnoga nastavnog kongresa 1900. u Parizu. Str. 1023. Sarajevo, 1908.

Gorjanović-Kramberger dr.: Geološka karta predjela Daruvar, zona 23, col. XVI. karte ces. i kr. vojno-geografskog zavoda u Beču, 1908.

Higij-Mandić Franjo: Školstvo saveznih država Sjeverne Amerika god. 1907. Zagreb, 1908.

Hoić dr. Ivan: Zemljopis za I. licejski razred. Drugo ispravljeno izdanje. Zagreb 1908., 8⁰, str. 53.

Jerand Danica: Roditeljske večeri. Zagreb, 1908.

Jurić Stjepan: Uzgoj stoke s osobitim obzirom na Hrvatsku i Slavoniju. Zagreb, 1908.

Kuzmić Martin: Ciceronov četvrti govor protiv Katiline i govor za pjesnika Arhiju. Priredio . . . Zagreb, 1908.

Kuzmić Martin: Kornelija Tacita Razgovor o govorništvu. Priredio . . . Zagreb, 1908. (Grčki i rimski pisci s hrvatskim komentarom za srednje škole.)

Kuzmić Martin: Kornelija Tacita Agrikola. Priredio . . . Zagreb, 1908 (Grčki i rimski pisci s hrvatskim komentarom za srednje škole).

Lanović dr. Mihajlo: Zbirka matičnih propisa valjanih u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Sabrao i uredio ... Zagreb, 1908., 8⁰, 406 + XXIV str.

Mayer Viktor: Čitanka za gluhonijeme. Građa za stvarnu obuku u V. razredu. Zagreb, 1908.

Miler Ž. Ferdo: Fr. Petračića Hrvatska čitanka za više razrede srednjih škola. Dio drugi. Književnost u ogledima. Četvrto izdanje. Zagreb, 1908. 8⁰, 547 + VIII. str. i jedan književni zemljovid.

Modestin dr. Josip: Zemljopis za srednje škole. Po knjizi dra. Eduarda Richtera preuredio ... Izdanje drugo popravljeno i popunjeno sa 20 karata, 2 bojadisane i 73 crno tiskane slike. Zagreb, 1908., 8⁰, 262 + VIII str.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka i gimnazija. III. dio, za IV. razred. Stereometrija s dodatkom o sjekotinama stošca. Sa 90 slika i mnogobrojnim vježbama. VII. prerađeno izdanje. Zagreb, 1908.

Rožić Vatroslav: Barbarizmi u hrvatskom jeziku. Sabrao i obradio . . . Drugo izdanje. Zagreb, 1908., 8⁰.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za drugi razred srednjih učilišta. Treće izdanje. Zagreb, 1908., 8⁰, 183 str.

Šilović dr. Josip: Kaznena odgovornost učitelja. Predavao u skupštini pravničkoga društva . . . Zagreb, 1908.

Šilović dr. Josip: Kazneno pravo. Po dru. Janki priredio . . . Četvrto popravljeno izdanje. Znanstvene knjižnice svezak II. Zagreb, 1908., 8⁰, XXX + 490 str.

Strohal dr. Franjo: Priljepčive bolesti i kako da se čuvamo od njih? Str. 168 velike osmine. Zagreb, 1908.

Šurmin dr. i Bosanac S.: Čitanka iz književnih starina staroslovenskih, hrvatskih i srpskih za VII. i VIII. razred srednjih škola. Četvrto popravljeno izdanje. Zagreb, 1908., 8⁰, 192 i XII str.

Voćarska udruga u Karlovcu: Povrćarstvo i kuharstvo I. i II. dio. Karlovac, 1908.

Vojnović dr. knez Lujo: Pad Dubrovnika. Knjiga I. (1797—1806.), 413 + XXIX. str. Knjiga II. (1807.—1815.), 8⁰, 452 + XIV. str. Zagreb, 1908.

Žepić Milan: Pregled rimske književnosti od najstarijega vremena do smrti Trajanove. Zagreb, 1908.

Žnidaršić Ivan: Car i kralj Franjo Josip I. Spomen-knjiga u proslavu šezdesetogodišnjega vladanja Njeg. Veličanstva. Ukrašena sa 7 slika. Spljet, 1908.

1909.

Barac dr. Fran: Katolička dogmatika ili nauka o vjerskim istinama katoličkim, napose za više razrede srednjih učilišta. Zagreb, 1909., 8^0, 223 + XVII str.

Bošnjak Oton: Nauka o trgovini. Treće prošireno izdanje. Zagreb, 1909., 8^0, 153 str. i 10 priloga.

Bučar dr. Franjo i Viktor Rudolf: Gimnastika i igre u pučkoj školi. Zagreb, 1909.

Pripomena: Preporučena oglasom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 19. veljače 1909. br. 3.035.

Divković Mirko: Hrvatska čitanka za III. razred gimnazijski. IV. izdanje. Zagreb, 1909., 8^0, 319 + 6 str.

Golik dr. Julije: Izabrani Plinijevi listovi. Zagreb, 1909., 8^0.

Golik dr. Julije: Izbor iz retoričkih i filozofijskih djela M. Julija Cicerona. Zagreb, 1909., 8^0, 220 + XVIII str.

Grahovac Ivo Riječanin: Glasovi sa Kvarnera. Pjesme... Rijeka, 1909., 8^0, 160 str.

Gundrum dr. Fran S. Oriovčanin: Nešto o tjelesnom odgoju djece. Zagreb, 1909., 16^0, 19 str.

Gundrum dr. Fran S. Oriovčanin: Tjelovježba i športovi za ženskinje sa zdravstvenoga stajališta. Zagreb, 1909., 8^0, 33 stranice.

Hoholač dr. Josip: Disciplinarna vlast pučkoga učitelja i njegova kazneno-pravna odgovornost. Bjelovar, 1909.

Hoić dr. Ivan: Zemljopis za II.—VIII. razreda ženskoga liceja. II. popravljeno izdanje. Zagreb, 1909., 8^0, 319 + IX. str.

Kuzmić Martin: Ciceronov govor za Tita Anija Milona. Zagreb, 1909, 8^0, 82 str.

Madžarske škole u Hrvatskoj uopće, u daruvarskom kotaru napose. Preštampano iz Hrvatstva 1909.

Maldini Wildenhainski barun Rudolf: Bosna i Hercegovina. Uredio Vjekoslav Novotni. Sa 136 slika. Zagreb, 1909., 4^0, XX + 157 + VII str.

Marković dr. pl. Radovan: Nauka o zdravlju za srednja

učilišta kraljevina Hrvatske i Slavonije. Zagreb, 1909., 8^0, 219 + VI str.

Mašek dr. Dragutin Bosnodolski: Mala anatomija i fizijologija. Priredio za »Hrvatski Sokol« . . . Zagreb, 1909.

Miholić dr. pl. Adolf: Zakon o osiguranju obrtnih, trgovačkih namještenika za slučaj bolesti i nezgode, sa provedbenom naredbom. Zagreb, 1909.

Nenin Petar: Počela geometrije za niže razrede realaka i realnih gimnazija. II. dio za treći razred sa 74 slike i mnogobrojnim vježbama. VI. popravljeno izdanje. Zagreb, 1009., 8^0, VI + 61 str.

Novak dr. Milan: Propisi o crkvenim građevinama. Zagreb, 1909.

Pjesmarica za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji, i to A. Izdanje za učitelje s kajdama i B. Izdanje za mladež. Zagreb, 1909.

Bilješka. Knjiga je ova preporučena naredbom od 7. travnja 1909. br. 7.455.

Plivelić dr. Stjepan: Opasno djelovanje električnih struja na čovjeka i prva pomoć u slučaju nesreće. Zagreb, 1909., 8^0, 24 str.

Rac Koloman: Senc Stjepan, Primjeri iz grčke književnosti u hrvatskom prijevodu. II. prerađeno izdanje. Priredio . . . Zagreb, 1909., 8^0, VIII + 364 str.

Rac Koloman i Srkulj dr. Stjepan: Documenta historiam Croaticam spectantia. Za VIII. razred gimnazijski. Zagreb, 1909., 8^0, 132 + VI str.

Radić pl. Ivan: Voćarstvo, drugo popravljeno, povećano i nadopunjeno izdanje sa 354 slike. Križevci, 1909.

Teodorović Sava: Pravoslavna dogmatika s apologetičkim razjašnjenjima za više razrede srednjih škola i preparandije. Zemun, 1909.

Vrbanić dr. Juraj: Mjembeno pravo. Treće izdanje kao IV. svezak razdjela I. znanstvene knjižnice. Zagreb, 1909., 8^0, XII + 227 str.

Vrbanić dr. Juraj: Trgovačko zakonoslovlje. (Trgovačko pravo, stečajno pravo, pravo pobijanja, zaštitne biljege i povlastice na izume.) Zakonodavstvo, uprava. Za više trgovačke škole i za svagdanju porabu. Drugo prošireno izdanje. Zagreb, 1909., 8^0, 294 — VI. str.

1910.

Becić Ferdo: Đačke uspomene, pripovijesti iz đačkoga života u tri svezka. Zagreb, 1910.

Bösendorfer Josip: Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija križevačke, virovitičke, požeške, cisdravske, baranjske, vukovarske i srijemske te kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku. Osijek, 1910., vel. 8⁰, 482 str., 2 karte

Cuvaj Antun: Školski zakon od 31. listopada 1888. sa provedbenim naredbama i načelnim rješidbama. Pribrao i uredio . . . knjiga II. koja nadopunjuje prvu. Zagreb, 1910.

Franić Dragutin: Plitvička jezera i njihova okolica. Sa 19 fotografija, 9 historičkih i geografskih karata te 3 vlastoručne crtarije saskoga kralja Fridrika Augusta II. Zagreb, 1910.

Golik dr. Julije: Izbor iz Kornelija Nepota. Zagreb, 1910., 8⁰, 188 + VI str.

Golik dr. Julije: Latinska gramatika za srednje škole. Zagreb, 1910., 8⁰, 262 str.

Gundrum dr. Fran S. Oriovčanin: Pomaganje nastradalomu. (Pruženje prve pomoći u nezgodama). Zagreb, 1910., 8⁰, 194. str. sa 239 slika u tekstu.

Horvatin Mirko: Latinska vježbenica za prvi gimnazijski razred. Zagreb, 1910., 8⁰, 141 str.

Junek Ciril M.: Nauka o sazvučju. Napisao Josip Förster a na hrvatski jezik preveo . . . Prag, 1910.

Kempf Julije: Požega, zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slobodnoga kr. grada Požege i požeške županije. Sabrao i napisao . . . Leksikon-format, str. XLVIII + 777 s 4 priloga i 318 slika u tekstu.

Kenfelj Ivan: Aritmetika za niže gimnazije i njima slične škole. Četvrto izdanje Po dru. Franji Hočevaru. Zagreb, 1910., 8⁰, 198 + str. 6.

Medved Josip: Gluhonijemi, njihov uzgoj i naobrazba. Drugo popunjeno izdanje. Zagreb, 1910.

Musić dr. A.: Nacrt grčkih i rimskih starina po dru. E. Wagneru i dru. G. pl. Kobilinskom obradio . . . Zagreb, 1910., 8⁰, V + 181 str. (oko 60 slika i nacrta u tekstu).

Plevnjak Fran: Prilozi za kulturnu povijest hrvatskoga

svećenstva. (Rad svećenstva na školskom — prosvjetnom polju. Pribrao građu i uredio . . . Zagreb, 1910., str. 497 vel. osm.

Popara Miloš: Postupak u račun. nastavi za I. razred osnovne škole. Sarajevo, 1910.

Prohaska dr. Dragutin: Hrvatska čitanka za I. i II. razr. viših trgovačkih škola. Složio i uredio . . . Zagreb, 1910., 8⁰, 362 + IV. str.

Rac Koloman: Izbor iz spisa Ksenofontovih za srednje škole. Zagreb, 1910., 8⁰, 144 + VIII. str.

Rittig Ivan: Vinogradarstvo. Petrinja, 1910. Sa 87 slika.

Senc Stjepan: Grčko-hrvatski rječnik za škole. Po Benseler-Raegijevu grčko-njemačkom rječniku priredio . . . Zagreb, 1910. lex., 8⁰, 1022 str.

Spomen-spis niže pučke škole u Sv. Ivanu na Zelini. 1910.

Spomen-spis učiteljskoga društva za grad Zagreb i okolicu. 1885.—1910.

Srkulj dr. Stjepan: Povijest staroga vijeka za V. razred srednjih učilišta. Zagreb, 1910., 8⁰, XVI + 309 str.

Šamšalović dr. Gustav: Njemačka vježbenica za III. i IV. razred srednjih učilišta. Zagreb, 1910., 8⁰, 319 + VIII. str.

Šilović dr. Josip: Studije o reformi hrvatskoga kaznenog zakona. I. Uvjetna osuda. Zagreb, 1910., 8⁰, IX + 95 str.

Šulentić Ivan: Trgovačka aritmetika za više trgovačke škole. I. i II. dio. Zagreb, 1910. V + 340 str., 8⁰.

Šulentić Ivan: Trgovačka aritmetika za više trgovačke škole i trgovačke akademije. III. i IV. dio. Zagreb, 1910., 8⁰, 387 + VI str.

Schneider dr. Artur: Njemačka čitanka za I. i II. razred viših trgovačkih škola (trgovačkih akademija). Zagreb, 1910., 8⁰ 314 str.

Schwarz dr. Gavro: Povijest židova II. svezak. Od razorenja II. hrama (979) do danas. Drugo prerađeno izdanje. Zagreb 1910., 8⁰, 151 + VII str.

Tućan dr. Fran: Uputstvo u određivanju ruda sastavio C. W. C. Fuchs. Peto njemačko izdanje nanovo obradio dr. R. Branns. Prvi i drugi dio preveo . . . Znanstvena knjižnica, svezak XI. Zagreb, 1910., 8⁰, 61 str.

Viktor Rudolf: Crtice iz života našega kralja Franje Josipa I. u spomen 80. rođendana. Str. 64. Sisak, 1910.

Voćarska udruga u Karlovcu: Pčelarstvo i mljekarstvo. Karlovac, 1910.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Zagreb, 1910 Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izdala 14 knjiga.

1911.

Adamović dr. Julije: Francuska početnica za srednje škole. 1911., str. 319.

Andrić dr. Nikola: Branič jezika hrvatskoga. Zagreb., 1911. 8°, str. 170.

Berkić Hermina: Svim na zemlji mir i veselje.

Boranić dr. B.: dra. Ivana Broza hrvatski pravopis. Peto izdanje. Zagreb., 1911., str. 228.

Bosanac dr. Stj.: Dra. Ivana Broza oblici jezika staroga slovenskoga s dodatkom o postanju jezika hrvatskoga ili srpskoga za VII. i VIII. gimnaz. razred. V. izdanje. 1911., str. 101.

Bošnjak Oton: Prosto knjigovodstvo. Dio I. Treće izdanje. Zagreb, 1911., str. 213.

Deželić dr. Velimir: Spomen-listak na 25godišnji književni i nastavnički rad Stjepana Širole. 1911.

Divković Mirko: Hrv. čitanka za IV. razred gimnazijski. Šesto izdanje s dodatkom: Poslovni sastavci, Čuvaj zdravlje i pravila uljudnosti. 1911., str. 320.

Gavazzi dr. Artur: Zemljopis i narodopisni opis kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Zagreb, 1911.

Gundrum dr. S.: Sušica u školi.

» » » Pučka kupališta.

» » » Sušica (Tuberkulosa).

Iveković dr. Francisko: Biblijska povijest novozavjetne objave Božje za srednje škole. III. izdanje. Zagreb, 1911., str. 114.

Kenfelj Ivan: Geometrija za niže gimnazije i njima slične škole. Po dru. Hočevaru. Zagreb, 1911., str. 140.

Korlević Antun: Dra. Vjekoslava Pokornoga »Botanika« za niže razrede srednjih škola. 1911., str. 333.

Maksimović Vladan: Udžbenik istorije novije filozofije. Karlovci, 1910., 8°, str. 311.

Marković dr. pl. Radovan: Nauka o zdravlju.

Musić dr. A.: Odabrani dijelovi iz Aristotela. Zagreb, 1911., str. 70.

Pavlović Matej: Besjednička proza. Osijek, 1911.

Scheidela dr. Hinko: Njemačka vježbenica za I. razred srednjih učilišta. IV. izdanje. 1911., str. 144.

Sitarić Ivan: Amerikańka. Praktično pčelarenje.

Srkulj dr. Stjepan: Izvori za hrvatsku povijest. Zagreb, 1910., 8⁰, str. 128.

Šarić Ivan: dra. Tome Maretića hrvatska čitanka za II. razred srednjih učilišta. Zagreb, 1910., 8⁰, VIII. + 260 str.

Trbojević dr. Dane: Sveta noć i Isus u Nazaretu.

Žerav Josip: Za kralja i dom. Pripovijesti iz povijesti.

1912.

Adamović dr. Julije: Francuska gramatika za srednja učilišta. Zagreb, 1912., str. 250.

Golik dr. Julije: Latinska gramatika za srednje škole. Zagreb, 1912., str. 262.

Hoić dr. Ivan: Opća povjesnica za niže razrede srednjih škola. Zagreb, 1912.

Jug Mihovio: Kratka uputa u obrtno knjigovodstvo. Zagreb, 1912., str. 63.

Kuzmić Martin: Aristotelova poetika s prijevodom i komentarom. Zagreb, 1912., str. 298.

Martinović Ivan: Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i brodskoga okružja. Zagreb, 1912.

Martinović Milan: Napredno pčelarstvo. Zagreb, 1912.

Modestin dr. Josip: Zemljopis i statistika austro-ugarske monarhije za srednja učilišta. III. izdanje. Zagreb, 1912., str. 186.

Musić August: Grčka početnica. Zagreb, 1912.

Nenin Petar: Aritmetika za niže razrede srednjih učilišta. Zagreb, 1912.

Nenin Petar: Geometrija. Zagreb, 1912.

Poparić P.: Slovnica i vježbenica talijanskoga jezika. Zagreb, 1912.

Radić Stjepan: Češka vježbenica za srednja i njima slična učilišta. Zagreb, 1912., str. 394.

Suk dr. Feliks: Katolička apologetika. Zagreb, 1912.

Suk dr. Feliks: Katolička moralka za više razrede srednjih učilišta. Zagreb, 1912.

Šandor Franjo: Anorganska kemija za više razrede srednjih učilišta. Zagreb, 1912., str. 260.

Šandor Franjo: Kemija i mineralogija od Nikole Hofmana. Zagreb, 1912.

Šamšalović dr. Gustav: Njemačka vježbenica za III. i IV. razred. II. izdanje. Zagreb, 1912., str. 263.

Šegvić Kerubin: Gundulićev »Osman«. Složio, protumačio i uvodom popratio. Zagreb, 1912., str. 210.

Registar.

A.

B.

C.

Ć.

Č.

D.

Đ.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

Š.

T.

U.

V.

W.

Z.

Ž.
